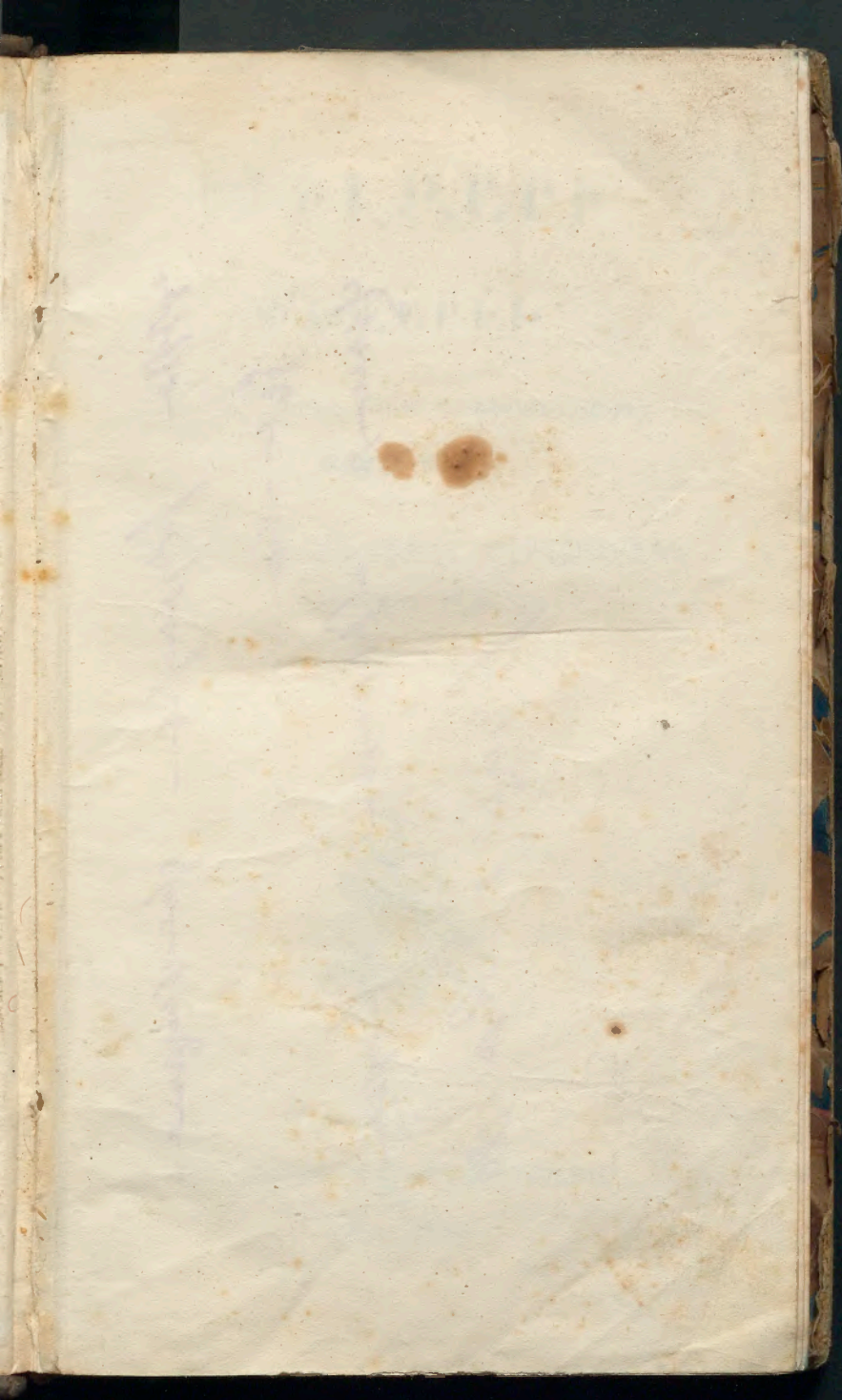

322

m, 322.

свѣдѣніе о сдѣланных

исследованияхъ

о сибирскихъ минеральныхъ водахъ

г. 1896

Կ Ի Ի Լ Չ Ե Ր Ի

Թ Լ Վ Ե Ր Ի Խ

ՀԱՅ ՄԻԼԼԻԹԻՆԻ ՏԱՅԻՐ ՀԻՔԵԱՅԻԼԻՐ ԻԼԻ

ՏՕՆԱՆՄԻՇ

ՉԱՄՉԵԱՆ Հ. ՄԻՔԱՅԻԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻՆ

ՂԱՅԻՐԹԻ ԻԼԻ

ԻՔԵԼՃԻ ԴԱՍՄԱ

Վ Լ Ե Ն Ի Տ Ի Կ

Ս. ՂԱԶԱՐ ՄԱՆԱՍԹԵՐԵՆՏԱ

ՍԻՆԻ 1850

4911 144

4911 144

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION

500 MADISON AVENUE NEW YORK 17, N. Y.

1911

1911

1911

1911

1911

1911

1911

1911

1911

Տ Ի Պ Ա Ճ Է

Պի՛ր դարձ . քիւչիւք վէ միւտեւիւք այնա վար՝ քի պեօ-
 իւք շէյին նէ օլտուղոճու՝ իջինէ սլադան քիմնէնին էօ-
 կիւնէ կէթիրիր : Պոճնճիլէյին դըսա հիքեայէ տախի՝ կէր-
 չի քիւչիւք պիր շէյ տիր , վէ լաքին այնա կիպի՝ կէջմիշ կիթ-
 միշ էսկի զսման շէյլէրինի՝ օգուչանըն էօկիւնէ կէթիրիր .
 թէքմիլտէ օլմաղսա՝ աղտան չօքտան թէմամընա ֆիքրինի
 կեօթիւրիւր . խոճուտսաքի պեօյիւք թէվարիխի հէրքէս զէյ-
 նինէ սըղաըրանազ . նիճէքի պեօյիւք այնայը հէրքէս դա-
 ջըյանազ : Գըսա հիքեայէ՝ խարդա տէսիքլէրի քեաղատա
 պէնկզէր . քի հէր նէդատար քիւչիւք օլսա , պիր դարձ իլէ
 պեօյիւք էէրլէրի կեօսթէրիր :

Պոճնոճն իջին՝ պի՛ղ տախի Հայ թէվարիխի աէնիլէն քի-
 թասլըն ուղոճնճասընը էախորդտան ոճնըրա , (քի պատմա
 օլտու 1784 սէնէսինտէ ,) շիմտի ծնուն գըրաճասընը տիւղմէք
 իսթէսիք . վէ իքի ճիլտէ սըղըշթըրմադ միւրասա էթտիք ,
 հայճա վէ թիւրքճէ օլարադ . քի պիրինի օգուչան՝ օպիրի-
 նիտէ օգուչուոյ՝ անկըսյա պիլէ :

Պուլ քիթապտա սիր դաչչէյ վար պիլինէճէք : Իվլէքիսի
պոլ տուր քի հայճա վէ թիւրքճէ եաղըլան հիքեայէլէր պիր
եօլ իւզըն միւդապըդ կիթմէզէր . հայճասը սիր դարզ , վէ
թիւրքճէսի պիր զայրը դարզ . էօյլէ քի սիրի սիրինի աշար :
Իքինճի պիլինէճէք պոլ տուր քի , հէր պապըն իպթիտա
սընոտ հայ եաղսը , վէ ըագամ վար . վէ սու ծու կեսթէ
րիր քի օ պասրոտ օլան հիքեայէ ալըմըշտըր Հայոց Պատ
մութիւն քիթապընտան . եանի պեօիւք թէվարիխտէն , քի
ալթը փայ օլունմիշ իւլ ճիլտ սիր : Հայ եաղսը քիթապըն
փայընը կեսթէրիր . վէ ըագամ՝ պապընը իշարէթ էտէր :

Իւլինճի պիլինէճէք օ տուր քի . սուլ քիթապտա հէր
սիր եափրաղըն պաշըճա երլեքինտէ ըագամ վար , քի՝ հի
քեայէնին թարիխին եախօտ զամանընը կեսթէրիր : Վէ
լաքին պու ըագամ Իֆէնտիմիղին վագթինէ կէլիքտէ տէյի
շիլիր . զերէ օրայա կէլինճէյէտէք՝ սիւնեանըն եարատըլ
մասընտան պերի կէչէն սէնէլէրի կեսթէրիր : Վէ ջիւքի
Հայլարըն վէ Ռումլարըն հիսապը՝ եահուտի հիսապընտան
արթար վէ տէյիշիլիր թա՛ հայր Աբրահամ վագթինէտէք ,
օնուն իչին օ ըագամըն ալթընա զայրը ըագամ գօնտու օ հի
սապա կեօրէ : Իֆէնտիմիղին վագթինէ կէլիքտէ օնուն սէ
նէսի գօնուպ , օնտան ՅՅՁ երլ կէշիքտէ՝ հայ թարիխի տա
խի պերապեր գօշուլտու՝ հայ եաղսը իլէ :

Տեօրտիւնճի պիլինէճէք պոլ տուր քի նէ գատար թիւրք
ճէ սէօզէր վէ լուլէթէր վար իսէ , օնլարտա օլան (յ) եաղը՝
(ե) կիպի սէս չըգարըր , կերէք լուլէթ արասընտա , վէ կէ
րէք սօնլունտա . նիճէ քի տէրիլ . օրայա , պոլարայա , սէյիրթ
տի , շէօյլէ , պեօյլէ , սըյրլըր , սօյունտու , զայ , սայ , շէյ ,
պէյ , քեօյ , սօյ , գօլայ . և այլն . սու սեօզէրտէ հէրնէ գա
տար (յ) վար իսէ , (ե) կիպի օգունուր : Թիւրքճէ սեօզէր
սէտիք . զերէ հայճասը պեօյլէ սէյլէ տիր :

Պէշինճի պիլինէճէք պոլ տուր քի սաղը թիւրքճէ լու
լէթէր մախսուսէն սուլ քիթապտա էօյլէ եաղըլտը , քի
հալգըն սեօյլէյիշի իւզըն օլուպ , վէ ահկանմաուր՝ կիւճ վէ

չէթին օլմայրալ, օգուլան վէ տիյնէյէն՝ քիմնէլէրէ՝ օլտուգճա
գօլայ կէլէ : Մէսէլա, զիրա եէրինէ՝ ղէրէ . գաջան եէրինէ՝
հաջան . գաճնղի եէրինէ՝ հանկի, գաճնի եէրինէ՝ հանի . ալ-
տամագ եէրինէ՝ ալտամագ . վէ ղայրլ պուշլար կիպի :

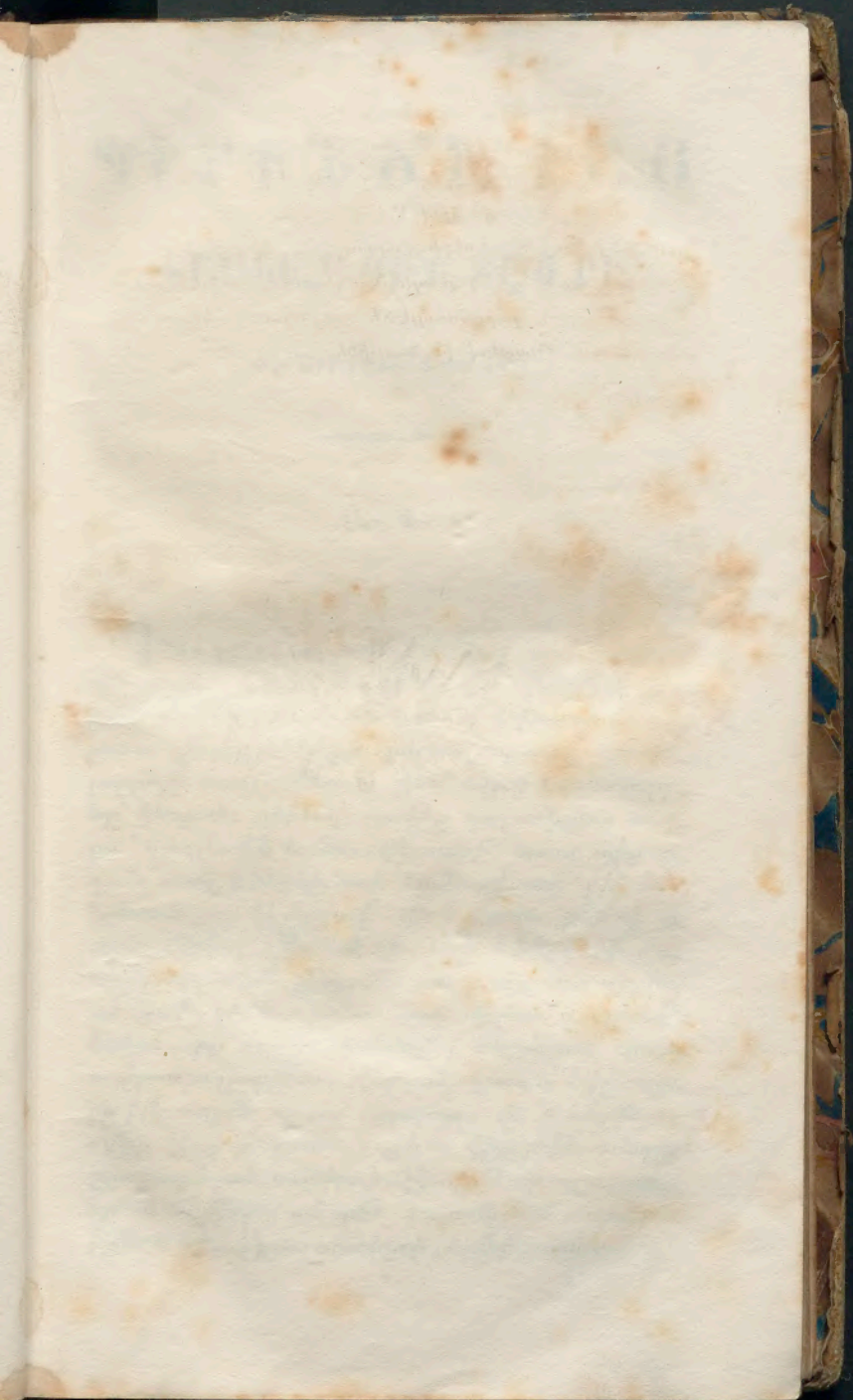
Պու թիւրքճէ տիլ իլէ պէօյլէ հըզմէթէ գօշուլմագ՝ պանա
աղըր օլտու, չինքի թէքմիլ պիլէնլէրտէն տէլիլիմ . վէ լաքին
էյիճէ պիլէնլէրէ տիւշուպ տանըշլալ՝ օնլարըն հիւնէրի իլէ
տիւղէթմէկէ չալըշտըմ . նէ սըգընթըտան սագընտըմ, վէ նէ
հարճընտան գաջընտըմ . գուսուրիմ տէ վաթ իսէ, օգուլա-
նըն մուհապալէթի էօրթմէկէ գասըր տըր :

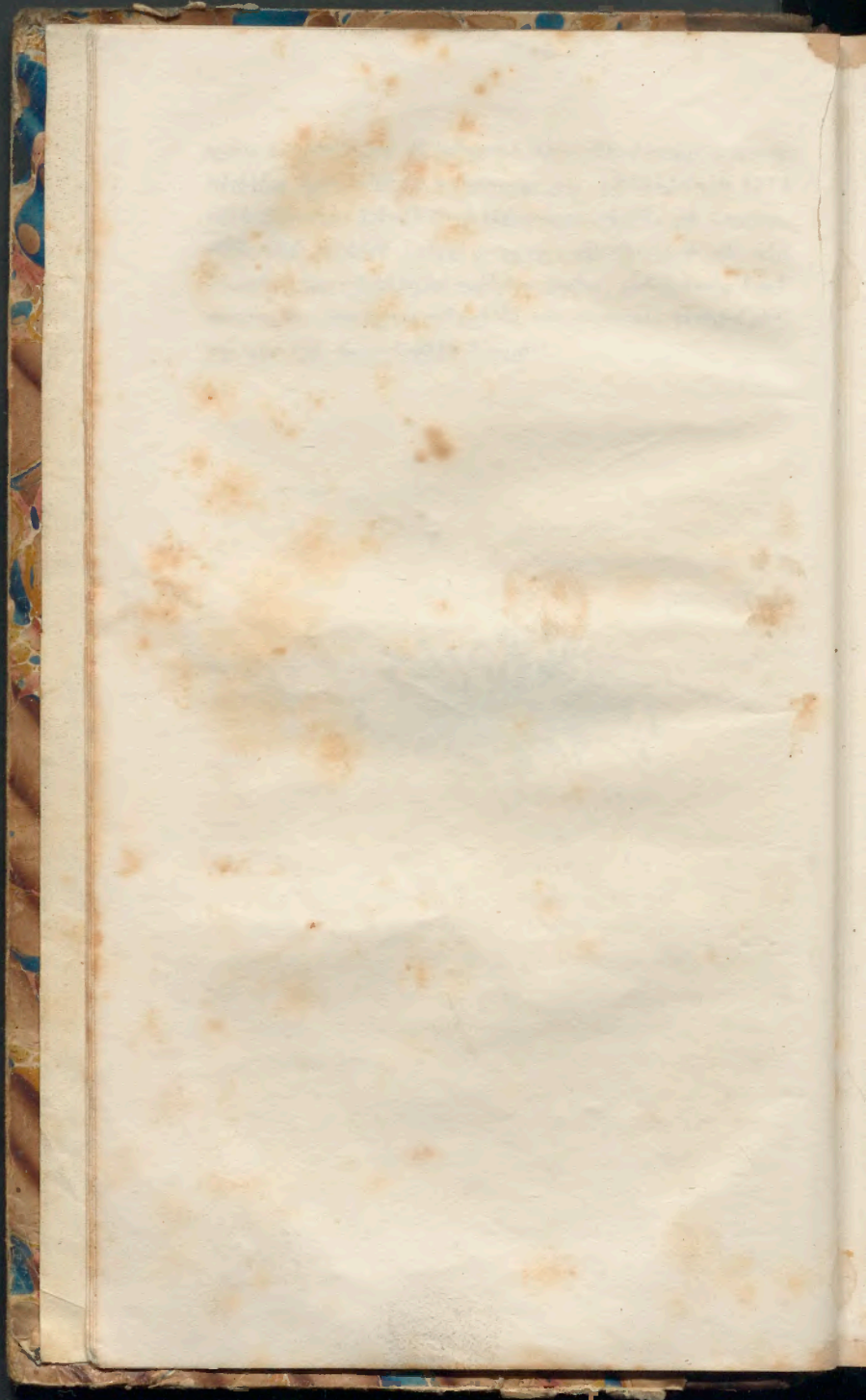
Պու քիթասըն ատը Կիլիկիա տէնիլտի, եանի կիւլլէք :
Պու սպղէտէ հէր նէ գատար կիւլ պուլուրսան, գօգուսու
փէք հօշճա՝ լաքին տիքէնլէրի չօգճա : Մէսէլա՝ իկիտիկէ
վէ պահասըրըղա տայիր օլան իշէրի իշտէն կիւլ գօղար
կիպի ղոյէթ հողանըր : Ամնա եաղըլան ֆէլաքէթէր վէ
սիյասէթէր օգուսուլագտա, ինսանըն թիւլէրի իւփէրիպ՝
շաշար գաղըր : Անճագ նէ հալ իսէ, լէքի գըսսէտէն տախի
հիսսէ ալընըր, էկէր իքիսինէտէ ալըր կեօղ իլէ պագըրլալ՝
էյիճէ էօգլանըրսա :

Իմաի սուլ քիթասա եէտի տէվը իւղսէ տիւղիւլիւպ, եէտի
փայ օլմիշ տիր : Իլքի Հայկաղոն տէվրի, քի Հայկ էվատըն-
տան Հայ միլէթինէ պաշալօղ օլուպ՝ հիւքմ էտէրլէր իտի :
Իքինճիսի՝ Կուսակալըգ, եանի Պէյլէք տէվրի, քի Հայ միւ-
լէթի ղայրըլարըն տէվլէթի ալթընա կիրտիքտէ, օնլարտան
պիր Պէյ կէլիպ՝ հիւքիուլմէթ էտէր իտի . քի Հայճա Կուսա-
կալ տէնիր : Իւչինճիսի՝ Արշակունի տէվրի, քի Արշակու-
նի սոյունտան Հայլարա փատիշահ օլուպ՝ հիւքիուլմէթ սիւր-
տիւլէր : Տեօրտիւնճիսի՝ Մարգալանըգ տէվրի, քի Արշա-
կունիլէրտէն սօնղա ղայրը տէվլէթէրտէն փաշա կիպի պիր
քիմնէ կէլիպ՝ հաքիմ օլուր իտի : Պէշինճիսի՝ Բագրատունի
տէվրի, քի Բագրատունի սոյունտան պիր վագիթ փատի-
շահ զուհուրա կէլիպ հիւքիուլմէթ էթալիլէր : Ալթընճիսի
Ռուբինեան տէվրի . քի Ռուբէն էվատընտան միլլէթէ պաշ

օլուսայ Գօրոսուռլար լէ սօնողա օ՝ Ճինստէն փատիշահ օլուսայ
Կիլիկիա էյալէթինսէ գալստըլար չադ էֆէնսիմիզին 1374
սէնէսինէտէք : ԵէտինՃիսի Ալարալդգ տէվլի, քի Հայլար-
տան հէփ տէվլէթ էսէրի գալգտը, լէ Ճիւմէսի տէ հէր
հէրտէ ղայրը տէվլէթէր ալթընա կիլիսայ, շինսիյէտէք էօյլէ
Գալստըլար : Պունըրը պիօյլէճէ տուլուրուսայ, կէլէլիմ շին-
տի հիքէայէ մատտէսինին նագլինէ :

Պ Ի Ր Ի Ն Ճ Ի Փ Ը Յ

ՀԱՅԿԱԶՈՒՆ ՏԼՎՐԻ

ԳԻ ՍԻՒՐՏԻՒ 1779 ԵԸԼ

Ա. 2.

ՊՈՒՖԱՆՏԱՆ սօնորա՝ Նոյ նահապետին
օղուլարը, Յաբեթ, Սեմ, վէ Վամ, Լքա-
րատ սէմթէրինստէ օթուրուպ՝ հվլատտան հվ-
լատա զիւրիյեթէրի օրատա չօղալտը՝ պապա-
լարընն սաղլըղընտա : Սեմ ալլապ հվլատլարը-
նը՝ կեօջտիւ կիթտի պաթը դարաֆընա տօղ-
րու՝ գըպլէտէն եանա . վէ սաքին օլտու պիր ու-
ղուն տաղ հթէկիւնտէ օլան օվատա քի՝ եա-
նընտան չայ կէչէրիտի . վէ օ տաղա քէնտի ա-
տընը վէրիպ՝ Սիմ տէտի : Վէ օ եէրի քիւչիւք
օղուլարընտան Տարբան ատըր օղունա վէրիպ՝
տեօնտիւ կիւնտօղուսու դարաֆընա՝ գըպլէտէն
եանա . քի դայրը միւնասիպ եէրլէրտէ պուլա
օպիր օղուլարընա : Տարբան օրատա հվլատլա-
րը իլէ սաքին օլուպ՝ չօղալտը . վէ օ եէրին ա-
տընը Տարոն գօտու . քի օ վիլայեթ սօնորա
Տուրուբէրան տէնիլտի : Տաղըթտը օղուլարը-
նը օ սէմթին տեօրթ դարաֆընա . պունուն
իչին օ եէր Յրօն տէնիլտի , եանի տաղըրլա :

Վեղալիք Վառն վե Յաբեթին օղուլարը չօղալու էթէյէ պերիյէ տաղըլտըլար Հայաստան իջինտէ : Վառն օղուլարը պաթը դարու ֆընա պագան սէմթէրէ . վե Յաբեթին՝ Լըրարատ տաղը դարաֆլարնա : Պունարըն տիլի հէփ պիր իտի . վե նիճէ քի կեօրինիւր՝ հայ տիլի օլնագ լաղըմ կելիր :

Յաբեթտէն տօղտու Վամեր . Վամերտէն թորգում, վե Լըբանաղ . թորգումտան Հայկ , քի պապաճըգ տէմէք տիր , եանի՝ պիր տանէ իլք պապա՝ ծնտան տօղանլարա , քի զիւրիյէթի՝ ծնուն ատընա Հայք տէնիլտի : Հէփ պուհալզ Հայաստան թօիրաղընտա չօղալտըգտա , ծնլարտան չօղու այրըլուլ չըգտը օրատան՝ Փաղեկին տօղտուղու կիւնլէրտէ՝ (զէրէ Փէլէկ իպրանիճէ այրըլմա տէմիք տիր) , վե կիթտիլէր գըպլէյէ տօղրու պաթըտան եանա՝ Սիջադետը տէտիլլէրի սէմթէ՝ էվլատլարը վե ճիւմլէ շէլլէրի իլէ՝ Հայկ տախի պիլլէլէրինճէ . նիճէ քի պունտան սօնղրա եաղըլա կերէք տիր :

ՊԱՊ . 1 . Հայէն վաֆի .

Ա . 3 .

¹⁷³⁷
²⁶⁶⁵ } Հայկ թորգումուն օղու՝ Լըյ նահապէտին թօնունուն թօնու՝ Յաբեթ զիւրիյէթինտէն՝ զայրըլար իլէ Հայաստանտա սաքին օլուլ՝ օթուզ եաչընա , եախօտ՝ եիւզ օթուզ եաչընա պաստըգտա , զայրըլարը այրըլուլ կիթտիլտէ՝ քէնտիսի տէ կիթտի ծնլարա Սիջադետտէ օլան Սենաար սէմթինէ : () րատա հէփիսի պիր օլուլ՝ պաչլատըլար օմէշհուր գուլլի եախմաղա , քի Լըտարակ Լաբիլնի տէ

րիզ • վէ լաքին Բլաճըն հմրիւն ծնւարն տիւի
գարըմուրիշ օլուպ վէ ծնու պիթիւնէմէյիպ
տարտաղան օլտուլար : Ս է չիւնքի պոնւլարա
պաշ օլմիշ իտի Նեբրուլթ քի պիւլ Ռիւտէրիւ,
թիւրքաճ Նեմուտ , Վամըն թօնու՝ ծնւարը
հէփ էլի ալթընէ ալըպ , Ճիւմէսինէ փատիշահ
կիսի հիւքմ հտիճի օլտու : Պիզիւմ Հայկ տա-
խի օ սէմթէրտէ ծնուն հիւքմի ալթընտա պիւ-
էզ վազիթ տուրուպ՝ չօգ էվլատը տօղտու •
ատլարը , Բրմենակ , Սանաւաղ , Խոռ , վէ տա-
հա ղայրըլար • վէ չօղալտը զիյատէսիւն :

¹⁸⁹³
²⁸⁸³ } Հայկ հէր շէյինի տիւզկիւն կեօրտիւք-
տէ , արթըզ Ռիւն հիւքմի ալթընտա գալմազ
իսթէմէյիպ , ալտը օղուլլարընը վէ թօնուլարը-
նը իւջէիւզ քիշի դատար , վէ էվ ուշագլարընը ,
վէ պոնւլարտան ղայրի տահա չօգ քիմնէլը ,
քի ծնա ույուպ պիւր օլտուլար • չրգտը հէփ շէյ-
լըրի իւն Ռաբիւն էօլքէսինտէն • վէ եիւրիւ-
տիւ Հայաստան սէմթինէ փօյրազ դարաֆընա
տօղրու • վէ պիւր պէօյիւք օվայա կէլիպ՝ օթուր-
տու պիւր տաղ էթէկինտէ : () րատա չօգ հալգ
պուլտու քի Բրարատտան օրալարա տաղըլմիշ-
լըրիտի , Ռաբիւն սէմթինէ կիթմէյէնլըտէն •
քի տիւլըրիտէ գարըշմամիշիտի • զէրէ սալթ
Ռաբիւնա կիտէնլըրին տիւի գարըշտը : () նլա-
րը տախի քէնտիսինէ միւդի էթտի • վէ չիւնքի
քէնտի էվվէլքի տիւի՝ ծնւարն տիւիւնէ պիւր
իտի՝ տիւիւնէ տէ պիւրլէնտի ծնւարա :

() երտէ պինալար եաիւպ վերտի թօնու
Կազմոսա՝ քի Բրմենակըն օղու իտի • վէ քէն-
տի հէփ շէյլըրի իւն օրատան կեօգ հտիպ՝ կիթ-
տի իւլըրի տօղրու , վէ սաքին օլտու պիւր եիւք-
սէք օվատա • վէ եէրին ատընը Հաբ գօտու •
եանի Հայլարըն իւք պապալարընըն էվվէլքի գօ •

նաղը : Այլ Կիր շէհր ետիտը օրատա քէնտի իսմինէ . վէ ծնա Հայկաշէն տէտի : () օվանըն գըպլէ դարաֆրնտա օլանլար տախի օնուն հիւք մի ալթընա կիրտիլէր :

1996 } Իհլ իշիթտիքտէ Հայկըն պեյլէ կիթ-
2896 } մէսինի՝ էլլի կեօնտէրտի ծնա օղլունու՝ պիր գաչ էմին քիմնէլէր իլէ . “ Լիչին , տէտի , պու սըճադ եհրլէրի պըրադըպ՝ սօվուգ սէմթլէրէ տիւշտին . կէլ սօվուգըլըլունու ըսըթ՝ վէ ի դաէթինի կեօսթէր , : Պու սեօգէ գարշըլըգ սէրթ ճէվապ վէրիպ Հայկ՝ կէրի տէօնտիւր տիւ օ էլլիլէրի :

Արաշէնտի Իհլ պու իլէ . վէ ապէր չէքիպ՝ եիւրիւտիւ Հայաստանա . հաչան Ադամսուն սէմթինէ եադլաշտը , Ադամս գօրգույա տիւ շիւպ , Ֆիլհալ ատամ եօլլատը Հայկա , վէ տուլուրտու Իհլին կէլմէսինի . “ Պիլմիշ օլա սըն տէտի էյ գահրամանլարըն ուլուսու , քի Իհլ հիւճում էտիպ կէլիյօր իւզէրինէ հատսիզ հիսապսըզ ապէրիլէ , եանը սըրա պահատըր վէ փհհէվան իկիտլէրիլէ . վէ եադլաշտը թօփ ըաղլմա . թէզ տէփրէնիպ պիր չարէսինի կէօր , : Պու հապէրի կեօնտէրտիքտէն սօնղրա քէնտի տախի էվէթլէյէրէք էվ ուշադլարընը տէվլի ըրիպ , վէ աճէլէ իլէ ճան աթըպ կէլտի տիւշտիւ Հայկըն եանընա :

Այլ լաքին Իհլ քէնտի ապէրինին չօղլուլունա կիւվէնիպ , վէ գուվլէթինէ տայանըպ է վէթլէտի՝ եաեալարը իլէ եէթիշմէէ Հայկըն անըլ եհրինէ : Պադտը կէօրտիւ Հայկ քի օպա տար ապէրէ գարշը տուրմադ գօլայ տէլիլտիր , չահրճադ տէվլիտի օղլուլարընը վէ թօոււն լարընը , ճիւմէսի գուվլէթլի վէ եիւրէքլի վէ էլլի պադլը քէսքին իկիտլէր . սլունլարտան

ղայրի ալոր տաճա ղայրըլարընը՝ օգ եայ էլէ-
րինտէ եալուզ քէմանքէշէր • վէ պիր քիւչիւք
պեօլիւք օլուպ՝ կէլտի պիր տէնիզ քէնարընա •
սուլու դուզլու վէ պալըզլարը ուֆագ , քի Վ ան
տէնիզի տիր : () րատա պիր էզ ուհաթլանտը՝
վէ պաշլատը ծնարը եիւրէքլէնտիրիպ սէօյլէ-
մէկէ • “Բէլին կէլիշի տէտի՝ կէլիշ տէյիլ • պիզի
չըղնայրպ եօղ էտէճէք • կէլինիզ իկիտլիկիմիզի
էլէ ալալըմ , վէ գարշը չըգալըմ , եա ծտուր քի
երգարըզ ծնու , եա ծտուր քի ծ պիզլի երգար , , :
Վ է էօկիւթ վէրիպտէտի • “ Բէլին օրտուսունա
օղըմըսագ՝ ծնուն օլտուղու դարաֆա եիւրիւյիշ
էտէլիմ , վէ էլէրիմիզին գուվէթինի կեօս-
թէրէրէք՝ վուրալըմ էօլտիւրէլիմ ծնու , վէ տա-
ղըտալըմ պիւէսինճէ օլան գաֆատարըլարընը •
պեօյլէ էտէրսէք՝ պիզիմ օլուր եէնկմէք , վէ
ծնարընքի եէնկիլմէք : Ն ծխսա պարի իկիտլէքլէ
էօլէլիմ , վէ հէր շէյիմիզ Բէլէ գալըն , , :

Պեօյլէ տէյերէք ճիւմէսի պիր եիւրէքլէ կէ-
լիպ կիրտիլէր օլալարըն վէ տաղլարըն օրթա
եէրլէրինէ վէ գծնտուլար պիր եիւքսէճիք եէրէ ,
քի սաղ դարաֆընտան սուլար ագար իտի : () ր-
տան պագըպ ուղագտան կեօրտիւլէր քի Բէլին
ասքերի գարա պուլութ կիպի պիր գարարթը
կիւրլէյիպ կէլլէյօր սէրպէսթ կէլլիշիլէ : Բքէր
կէլտիքտէ այըրտը Բէլ ծնարտան պիր պեօլիւք
պահատըր իկիտլէրի , վէ ծնարիլէ պաշլատը
եիւրիւմէկէ Հայկ իւզերինէ • պաշընտա տէմիր
պաշլըգ՝ տէփէսինտէ պէզէք՝ ճըղա օլարագ •
պաղըր թախթա ճէվէն կէօքսիւնտէ , վէ ար-
գասընտա ճէպէ • գօլունտա գօլչագ վէ տիզին-
տէ տախի քէգալիք • գուշագ պէլլինտէ , վէ իքի
աղըզլը գըլըճ եանընտա սարգըգ • պեօյիւք մըզ-
րագ սաղ էլինտէ , վէ գալգան սօլունտա • վէ

իբի դարաֆրնտա գըլըճը վէ մըզրապը պահա-
տըր իկիտէր : Հայկ պունու պեօյլէ կեօրտիւք-
տէ , ալտը սաղ դարաֆրնա Մըմենակ աւտը
օղլունու վէ օնուն իբի դարտաշընը . վէ սօրունա
ալտը քէնտի թօնու Սադմոսու վէ զայրը իբի
էվլատընը . զէրէ պունլար փէք գուվլէթլի իտի .
վէ քէնտի իլէրտէ վէ զայրըլարը արտըսըրա՝
իւչ քեօլէ դարզընա : Հաչան իբի դարաֆտան
տախի պաշլատըլար ճէնք էթմէկէ՝ պիր կիւ-
րիւթիւտիւր գօփտու . վէ պիրիպիրինէ գըլըպ՝
չօղու տիւշտիւ . վէ ճէնք իբի դարաֆտան՝
էհնկիլմէտի :

Ս է չիւքի Րահնիյէթ էթմիշ իտի՝ քի պիր
էիւրիւյիշտէ ալթ էյլէյէ Հայկը , պեօյլէ օլ-
տուգտա՝ գօրգտու . վէ ճէնքտէն կէրի չէքիլիպ՝
պեօյիւք օրտուսո՛ւ իլէ կէլմէք իսթէտի Հայկըն
իւզէրինէ : Տույտու Հայկ Րահլին Փիքըրինի .
իլէրի էիւրիւտիւ . եայընը գուրտու , վէ իւչ
դանատըր օգունու ուչուրուպ էիւրէկինէ սափ-
լատը , էօյլէ գուվլէթլիլէ քի կեօքսիւնտէ օլան
պագըր թախթատան օգ կէչիպ՝ արգասընտան
չըգտը վէ եէրէ տիւշտիւ . Րահ տախի եէրէ
երգըլըպ տէպէլէնիպ էօլտիւ իւչ էիւզ եաշըն-
տա : (Կուն ասքէրի՝ Հայկըն պեօյլէ գօրգուշ-
լու իշինի կեօրտիւքտէ՝ տաղըլըպ գաչաըլար :

Տէվլիրթտի Հայկ ճէնքտէ տիւշէնլէրին տօ-
յուվուղունու . վէ օրատա պիր եախու գուրտու ,
վէ ճէնկլին եէրինէ Հայ տէտի , չիւքի Հայլարըն
էլիլիլէ օ եէրտէ տիւշտիւ տիւնեանըն իլք փա-
տիշահը : Ս է Րահլին տիւշտիւկի եէրէ՝ Ղե-
քեպման տէտի , եանի՝ մէզարլար՝ եախօտ մէ-
զարլըգ : Ս է էմր էթտի քի Րահլին թէնինի
պահարլայըպ կեօթիւրսիւնլէր Հարք տէտիք-
լէրի եէրէ . վէ կեօմսիւնլէր պիր էիւքսէք եէ-

րէ՛ քէնտի իկիտլիկինէ նիշանէ օլմաղ իչին :
 Ս է օ տօյուհուգլարտան չօք շէյ վէրտի Վադ-
 մոսա , վէ պիր հզ պահատըր քիմնէլէր . վէ
 էմր էթտի քի կիթսին եէրինէ :

Քէնտիտի տախի տեօնտիւ եօզարտա զիքը
 էթտիկիմիզ չարք տէտիքլէրի եէրէ . վէ օնտա
 ռահաթլանըպ՝ չայաստան իչինտէ գուրտու
 միլլէթինէ պաշլը պաշնա պաշգաճա տէվլէթ ,
 քի հայճա տէրիզ Սէապէտաւան իշխանուհիան :
 Պեօլլէ իշլէր իչին հսկի քիթապլարըմըգտա՝
 չայկա տէնիլիը “ Բարաւաթային փաւայ նախան-
 չախնդիը , , , եանի Բլլահըն շանը զայրէթինի
 չէքէն . զէրէ Րիշլին փութունա զանիմայըպ՝ օն-
 տան կէրի տուրտու , վէ օնու՝ փութիէրէսթ-
 լիկի իճատ հտէն կիպի հօլտիւրտիւ :

Պիզիմ Սուլէս խորենացի Սարիբաս կատի-
 նանըն եազտըղընա կեօրէ՝ չայկա պու աուլարը
 վէրիը , Դիւդայն , Գէղապաղաճ , Կալաֆանդուր ,
 Խայտաւն , անջնէայ , Կասաբապուէ , Կասապուէդն ,
 Կորոճախիֆ , Կուշիճ , Խոհէճ վէ Կալ . պաղ չայ թա-
 րիխինտէ . Խ . 3 : Վիճէքի էթտիկի իշլէր տէ
 կեօսթէրիը :

¹⁹⁷⁵
²⁹⁵³ } Պու նամտար հվվէլքի պապամըզ չայկ
 չօգ միւքէլլէֆ իշլէրտէն սօնդրա , վէ շէհրլէր
 գուրտուգտան սօնդրա , վէ չայաստան վիլայէ-
 թինէ հմինլիը էթտիքտէն սօնդրա վէ տահա
 պեօլլէր իշլէր տիւզտիւքտէն սօնդրա՝ պիր հզ
 եաշայըպ հօլտիւ հճէլլի իլէ քէնտի վիլայէթին-
 տէ . վէ միլլէթինի թէմամ թէսլիմ էթտի
 օղլունա Բըմենակա :

Իք եաշտա հօլտիւկի եազըլը տէյիլ տիր .
 ամմա անճաշունչ քիթապտան պիլիլիզ քի օ վա-
 դիթտէ օլան ինսանըն հօմրիուզընուղազ սիւրէր
 իտի տեօրթ եիւզ սէնէյէտէք , հկէր հճէլլէրի

իլէ Էօլիւրէրսէիտի . պունտան կեօրինիւր քի
 Հայկըն Էօմրի տախի տեօրթ Էիւզ երլ, Էա-
 խօտ իւչ Էիւզ երլ գատար օլմիշ : Տէվլէթինի
 արարսան՝ Բէլտէն այրըլտըգտուն սօնղրա սէք-
 սէն սէնէ գատար սիւրտիւ . պանգ կեօր Հայ թա-
 րիխինտէ . ն . 3 : Երճէքի Հայկ իչին տէտիք՝
 պունճիլէյին անկլամալլըզ ծնտան սօնղրա կէ-
 լէնլէրին Էաշատըգլարընը աշաղա Էնէրէք թա
 Լըամա վարընճա :

Պու Հայկտան վէ պունուն Էվլատլարընտան
 զուհուրա կէլէն միլլէթ Հայք տէնիլտի, վէ
 պանգի քէրրէ (Թորգոմեանք) Հայկըն պապսոր
 ատընա . վէ կեանհիճէ Լըքանաղեանք Հայկըն
 ամուճասը ատընա . վէ պանգի քէրրէ Յաբե-
 թեանք . չիւնքի Յաբեթտէն Էնտիլէր : Վէ-
 զալիք օ իգլիմ, Էախօտ օ Էօլքէ՝ քի Հայլար
 օրատա տաղըրլայ չօղալտըլար՝ Հայաստան վէ
 Հայք տէնիլտի :

Պու Հայկըն Էէտի գարտաշը տախի վար իտի
 տէյի Էազըլը տըր . ատլարը, Վարթլոս, Վարդ,
 Սուկան, Լ Էկա, Հերար, Կուկաս, վէ Լգըէս :
 Վարթլոս օլտու կիւրճիլէրին փիրի . պու Էն
 Էվվէլ կիթտի Լըմաղ տաղընա . վէ ծնտա պիր
 շէհիր Էափտը, վէ ատընը գօտու Որբէթ՝ քիւ-
 չիւք օղլունուն իամինէ . պու շէհիր սօնղրա
 Շամդղդէ տէնիլտի : Ս անթիլէ Ղէնք տէ-
 տիլէրի միլլէթտէն պիր զաշը կէլիպ օրատա
 սաքին օլտուլար . վէ ծնուն իչին Որբէթեանք
 տէնտիլէր վէ Ուպելեանք : Պու Վարթլոսուն
 պեօյիւք օղլու տախի՝ Էափտը քէնտի ատընա
 Սժիխթա շէհրինի : Ս Է Հայկըն օպիր գար-
 տաշլարը տախի զայրը Էէրլէրտէ զայրը տիլիլէ
 չօղալտըլար . պանգ կեօր Հայ թարիխինտէ ն .
 3 . օրթա Էէրլէրինտէ :

¹⁹⁷⁴
²⁹⁵⁴ } Լուսինայի Զարհայա Լաբրին օղլու՝ պապասը եկ-
րինէ կէջիպ՝ Զարք տէտիքէրի էյալէթի թէս-
լիմ էթտի իքի գարտաշընա՝ Սանաւազա վէ
Խոռա. վէ քէնտի կեօջ էթտի էվի պարզը իւէ
կիւնտօղլուսու դարաֆընա տօղրու՝ փօյրազտան
եանա, վէ էնտի պիր օվայա՝ քի եիւքսէք տաղ-
լար էդրաֆընը գուշաթմիշ իտի, վէ օվանըն
օրթասընտան ուղունլուղունա պաթը դարա-
ֆընտան ագըպ կիտէր իտի պիր շամաթալը չադ-
լայան ըրմագ. վէ տաղլար էթէկինտէ տախի՝
գիւլալ չէշմէլէր գայնար իտի. ծրատա պիր եիւք-
սէք վէ պեօյիւք տաղ էթէկինտէ փօյրազ դա-
րաֆընտա էվէր եալիտը. վէ օրման տիքտի չի-
նար աղաճընտան. վէ տաղա քէնտի ատընա
ույլուն Լրագած տէտի. վէ օ եէրէ Լրագած-
ոտն: Ս է պիր էգ սէնէ ծնտա սաքին օլտուգ-
տան սօնդրա միլէթին զապղընը թէսլիմ էթ-
տի Լրամայիս ատլը օղլունա, վէ էօլտիւ. տէվ-
լէթի սիւրսիւ 46, եախօտ 66 սէնէ:

() Նուն գարտաշը Սանաւազ՝ Զարք սէմթ-
լէրինտէ չօղալըպ՝ ծրալարտա պիր շէհիր եալիտը
քէնտի ատընա քի Սանաւէրտ տէնիլիր. վէ
ծնուն սօյու, Սանաւազեանք տէնտի: Ս է օղլու՝
Բազ ատլը Լըթամար սէմթլէրինտէ սաքին օ-
լտուպ՝ ծրալարտա չօղալտը. վէ ծնուն սօյու Բզնու-
նիք տէնտի: Վէգալիք Սանաւազըն գարտա-
շը Խոռ՝ ծրալարա եագըն շէհիրլէր եալիտը. վէ
ծնուն սօյու Խորխոռունիք տէնիլտի. ճիւմէսի
պահատըր վէ նամտար ուլու քիմնէլէր:

Եւ ի թարիսէրտէ օգուրուզ քի պունլար տան ղայրի՝ Լրամնակըն ծնիքի դարտաշը տահա վար իտի . վէ ծնլարըն իամիլիէ՝ ծնիքի այըն ատլա ըը գօնուլտու հայճա : Եւ ի իկիրմի տեօրթ գըգ գարտաշը վարիմիշ . վէ ծնլարըն իամիլիէ իկիրմի տեօրթ սաաթա իկիրմի տեօրթ ատ գօնուլմիշ . պագ մնացորդաց բառգիրքտէ , թա՛ լուղէթինէ :
²⁰²⁰
³⁰³⁰ } Լրամայիս՝ Լրամնակըն օղլու՝ ծնուն եերինէ կէչիպ . Լրագած օվասընտա՝ Գեհոն չայըն քէնարընտա՝ քիւչիւք տաղ իւթիւնտէ պիր մէթին շէհիր եափտը եօնմա տիւլլէնմիշ դաշարտան՝ ատը Լրամաիր . քի օ շէհիր օլտու հայլարըն պիր փայթաթթը : Եւ օ չայա՝ քէն տի թօնու Լրաստըն ատընա՝ Լրասի տէտի : Եւ քէնտիսի 60 եախօտ 40 սէնէ տէվլէթ սիւրտիւքտէն սօնդրա էօլտիւ :

Պու Լրամայիսէ չօգ էվլատ օլտու . ծնլարըն պիրի՝ Դարա ատլը , չօգ եէյէն վէ չօգ տօղլու րան , էօյլէ քի պապասընա աղըրլըգ վէ սըգլէթ օլտու . ծնուն իչին պապասը էմրիլիէ ալտը օղլու ուշաղընը վէ կիթտի պիր եազըն պերէքէթլի օվայա . քի օրատան կէչէրիտի Լխուրեան տէ տիքլէրի սու . թիւրքճէ Լրփա չայը . վէ ծնտա զիւրլիէթի չօղալտը . վէ օ եեր ծնուն ատընա Դիրակ տէնիլտի : (Յուն չօգ եէմէսինտէն վէ եերին պերէքէթինտէն՝ չօգ եէյիճիլէրէ հալգ արասընտա օ մէսէլ սեօյլէնիր իտի . “ Սէն տէ Դարա պօղազը վար իսէ , պիզտէ Դիրակ անպարը եօգ ” :

²⁰⁶⁰
³¹²⁰ } Լրամիսիս՝ Լրամայիսին օղլու՝ պապասը էօլտիւքտէն սօնդրա եերինէ կէչիպ սաքին օլտու Լրամաիր շէհրինտէ : Պունա իւչ էվլատ օլտու . Գեղամ , Փառոխ , Յօլակ : Պունլարը ալտը կիթտի կիւն տօղլուսունուն գըպլէ դարաֆընա՝

Լ՛րարատ տաղընա եաղըն . վէ օրաճըգտա չօգ
խարճ իլէ իբի շէհիր եափտը տաղ էթէկինտէ
պիր կիւղէլ եէրտէ շէշմէլէր եանընտա , պիրի
պիրինտէն պիրէր կիւնլիւք եօլ ուզազ . պիրինի
վէրտի Փառսիա . քի պու սէպէպտէն օ եէր
Փառախոտ տէնիլտի . վէ օ պիրինի վէրտի Յո-
լակա . քի ծնուն իչին օ եէր տախի Յոլակերտ
տէնտի : Ս է Լ՛մասիա Լ՛րարատ տաղընա քէն-
տի ատը իւզրէ Սասիս տէտի . վէ օ էյալէթէ
Սասեաջ ոտն : (Յստան տեօնիւպ քէնտի օղ-
լու Գեղամ իլէ Լ՛ումաւիր շէհրինէ՝ էօլտիւ օրա-
տա . տէվլէթի սիւրտիւ 32 եախօտ 82 սէնէ :

²⁰⁹²
³²⁰² } Գեղամ Լ՛մասիանըն օղլու պապասը եէ-
րինէ կէջիպ՝ պիր գաչսէնէ Լ՛ումաւիրտէ օթուր-
տուգտան սօնդրա՝ ծնտա պրրագտը օղլունու
Հարուն ատը . վէ քէնտի Սեւան տէնիզի սէյ-
թինէ կիտիպ՝ օրատա չօգ շէհիրէր վէ քէյլէր
եափտը , քի Գեղարքունիք տէնիլիր . վէ ծնտա
օլան տաղա Գեղամ տէյի ատ վէրտի : () եէր-
լէրի հէփ թէսլիմէտիպ քէնտի օղլու Սիսակա՝
օրատան տեօնտիւ կէլտի պիր օվայա՝ Լ՛րազ
սույու վէ Սեւան տէնիզին մապէյնինտէ . վէ
ծնտա պիր շիրին շէհիր եափտը Գեղամէ ատը .
Ս է լաքին , պիր վազիթտէն սօնդրա չիւնքի
ծնուն պիր թոռնու Գառնիկ ատը՝ օ շէհիրի
եէնիլէտի , օ սէպէպտէն Գառնի տէնիլտի օ
շէհիր : Պունլարը պէյլէ տիւզտիւքտէն սօն-
դրա օ շէհիրտէ սաքին օլտու Գեղամ , վէ ծն-
տա էօլտիւ . տէվլէթի սիւրտիւ 50 . եախօտ
100 սէնէ :

(Յուն օղլու Սիսակ՝ Սեւան Սէմթլէրինտէ
սաքին օլուպ՝ օրալարընը գիյատէսիլէ շէնլէթ-
տի . վէ օ էյալէթէ քէնտի ատընա Սիսական
տէտի քի Սիւնիք տէ տէնիլիր : Ս է կիթտիք-

Ճէ փայէսինի արթըրըպ վէ տէվլէթինի պեօյիւ տիւպ՝ չադ Վիւր չայրնա վարընճա զապդ էթ տի : (Յստան տախի էօթէ կէչիպ՝ վարտը թա Նիլան տէնիզինէ : Պու Սիսակ պօյլու պօսլու պիր գուվլէթի էր իտի , էօզի տիւպեր , սեօզի դաթլը . ծնուն իչին Մշտ տէնիլը իտի , եանի դաթլը վէ շիրին . էօյլէ՛ քի ծնուն ատրնա օ էյալէթլէր Մշուանք տէնիլտի . քի շիմտի Շիրուան տէնիլիր :

²¹⁴²
⁵³⁰⁹ } Հարմա Վեղամըն օղլու , քի ծնա թէս լիւմ էթմիշ իտի Վեղամ.քէնտի տէվլէթինի վէ փայէսինի՝ Վեղամըն եէրինէ կէչիպ , Մշմաւիր շէհիրին էդրաֆընա պիր մամուր հիսար շէվիր տի իշլէնմիշ եօնմա գայա դաշարտան , վէ շէհիրտէ միւքէլլէֆ սարայլար եափտը . վէ տէվլէթինի էյի գայըրըպ՝ պիր գաչ վազիթտէն սօնդրա էօլտիւ . տէվլէթի սիւրտիւ 31 եախօտ 70 սէնէ՛ պապասը էօլտիւքտէն սօնդրա :

3 . Մշաճն Վաթի Մշուլաւանա վարընճա :

Ա . 5 — 6 :

²¹⁷⁵
⁵³⁷² } Մշամ Հարմանըն օղլու՝ պապասը եէրինէ կէչիպ՝ նամտար օլտու հէր եէրտէ . զէրէ հէմագըլլը վէ հէմգուվլէթի իտի . չադ կէօս թէրիչի , վէ եիւրէքլի . քէնտի չադ , սեօզի եիւրիւք . պախթը աչըդ , մալը հիսապըզ . շանը եիւքսէք , դարզը միւքէլլէֆ : Շօփ շէնլէթտի միլլէթինի , վէ եիւքսէլլէթտի տէվլէթինի . վէ պեօյիւթտիւ եէրլէրինի , Վովկաս տաղլարընտան՝ չադ Տօրոս տաղլարընա վարընճա : Տիթրէթտի վէ գօվալատը տիւշմանլարընը.քի՛ պաշլամիչլէր իտի Հայաստանա կիրմէկէ :

Պունյարըն պիրի իտի լիւքար Վիւրա պէյի .
քի հայճա տէրիզ իշխան Սարայ , պիր քիպիր-
լի մաղրուր քիմնէ . պու լիւքար՝ Հարմանըն
սօնդ վազիթէրինտէ Հայաստանըն պիր դարա-
Ֆընա կէլիպ՝ վէ պիր գաչ եհր զանգէ հտիպ
հարաճա քէսմիշ իտի օրալարընը իքի երլ դա-
տար . վէ հազըրլանմիշ իտի իշէրի սալմաղա :
Պունու Ղրամ տույտուգտա , էլլի պին գատար
ապէր տէլիւրտի՝ ճիւղէսի շահպազ իկիտէր
վէ պահատըր քէմնքէշէր , վէ գընտան գըլըճ
սըրընան եիւրէքլի հըլէր . վէ պու իկիտէր իլէ
եիւրիւտիւ օ եհրէրէ . վէ պիր կիւն կիւնէշ
տօղմատան անանարզ տիւշտիւ լիւքարըն իւս-
թիւնէ . վէ ծնուն ապէրինի գըրըպ՝ դութտու
լիւքարը . վէ Ղրմաւիր շէհրինէ կէթիրիպ՝
հմր հթտի քի ալընա տէմիր չիլի գազսընլար
վէ հօյլէճէ միւլասընլար գալէտէ օլան գուլէնին
ուճունա , կեօրէնլէրէ իպրէթ օլուն տէյի . վէ
Վիւրտիսթան սէմթինտէն տախի պիրէզ եհր
ալտը՝ չադ . Օարասպ տաղընա վարընճա . վէ
օնլարը հարաճա քէսիպ , օրալարա Սիսական
սօյունտան զապիդէր գօտու :

²¹⁷⁷
³³⁷⁶ } Իւչ երլտան սօնդրա Պաղտատ դարաֆ-
լարընտան պիր քիմնէ Ղարշամ ատըր Փօտուլ
վէ եօսմա , գըրգ պին եաեա , վէ պէշպին աթլը
ապէր իլէ եիւրիւտիւ Հայաստանա : Սէ Ղ-
րամ տախի քէնտինին քէմնքէշ վէ գըլըճ
սալան պահատըր ապէրինի ալըպ , վէ ծնա դար-
շը վարըպ , զաֆիլէն իւզէրինէ եիւրիւտիւ . վէ
ծնուն ապէրինի գօվալայըպ՝ չօղունու գըրտը ,
վէ Ղարշամը դութուպ հօլտիւրտիւ :

Տեօնտիւ ծնտան Ղրամ , վէ գըրգ պին եաեա
վէ իքի պին աթլը ապէր իլէ եիւրիւտիւ պա-
թը դարաֆընա տօղրու Սապադուկիւս սէմթիւ-

րինէ : () րալարըն պէյի վէ հաքիմի Պայաբիս
ատըր՝ Վրամսյունտան՝ Վրամըն կելիշինի կեօ
րիւպ՝ Թախմին էթտի քի Վրամ զապդ էթսէ
կէրէք օ սէմթլէրի : (Խուն իջին պէյիւք Թէ-
տարիք կեօրիւպ , չօգ ապէքը իլէ Վրամն գար-
չը վարտը : Վրամտախի ծնուն իւսթիւնէ սա-
լըպ՝ գօվալատը Թա Վգ տէնիզէտէք . վէ գա-
չըրտը ծնու պիր առայա (քի Վլպըրա օլմագ
լագըմ կէլիք) :

(Խտան կէնէ Վապադուկիւս սէմթինէ տէօ-
նիւպ՝ Պայաբիսին եէրինէ փաշա տիքտի օ սէմ
Թէ՝ քէնտի խըսըմլարընտան պիրինի , ատը
Ս՝շակ . վէ օն պին ապէքը օնա դօշուպ էմը էթ-
տի քի օ սէմթտէ օլանլար հայ տիլի գուլլան-
սընլար : Պէյլէճինէ իշի տիւզիւպ տեօնտիւ
Վրամ հայաստանա . վէ օնտա տախի չօգ մէշ
հուր պահատըրլըգլար էտիւպ , վաֆիր եարար
իշէր նիզամլատը . վէ քէնտի տէ օ գատար
շեօհրէթ պուլտու քի , զայրը միլլէթլէր օնուն
ատընա հայաստանա՝ Վրմէնիւս տէտիլէր . վէ
միլլէթէ տախի Վրմէն տէյի առ վէրտիլէր .
եախօտ Ս՝րմէնի , հայճա Վրամեան :

²¹⁷⁹
⁵³⁷⁸ () Ս՝շակ տէտիկիմիգ փաշա՝ Վապադու-
կիատա օթուրուպ՝ օրատա պիր շէհիր եախտը .
վէ տեօրթ դարաֆընա հիսար չեվիրտի , վէ առ
վէրտի օնա քէնտի Ս՝շակ իսմինի . քի զայրըլա-
րը տօդրու սէյլէյէմէյիպ Ս՝աթակ տէտիլէր :
Ս՝է լաքին չօգ վագիթտէն սօնդրա Վեսարըն
ատընա Վեսարիւս տէնիլտի . քի Թիւրքճէ
Պայսերիէ տէնիր :

Ս՝է չիւգքի օ եէր պէյիւք հայաստանտան
տըշարը իտի Վաջին հայք տէնիլտի , եանի
պէյիւք հայաստանտան տըշարը օլան հայլար-
ըն իլք եէրի քի՝ Ս՝ուլար պաշգաճա Վրմէնիւս

տէրէր : Այս պու եկրի Ղրամ ալորդտան սօն
ղրա , չիմքի զայրը եկրէր տախի ալոր օ սէմ
թէրտէ , վէ հալգ տօլտուրուպ շէնէթտի , էմր
էթտի օնլարա քի Հայ տիլինճէ սեօյէշտիլէր .
օնուն իչին օ սէմթէր տէ Լքինճի Հայք , վէ
Լւչիւնճի Հայք տէնիլտի . վէ իւչի պիր եկրտէ
Վիւչիւք Հայք տէնտի . վէ չիմքի պունլարըն
պիր դարափընա տիւշէր պեօյիւք Հայաստան
տա օլան օն պէշ վիլայէթին պիրիսի Գիւրաթ
չայրն եանընտա՝ պունլարա պազարաք օ տախի
Տեօրտիւնճի Հայք տէնիլտի :

2181
3300

(()) վազիթէրտէ Ղորեստանտա փատի
շահ օլտու Սինոս Րիւ սօյունտան . վէ զիյա
տէնիլէ իլէրի կէշտի . օ գատար քի եկր իւզէ
րինտէ փատիշահլար փատիշահր կիպի օլտու .
պու Սինոս էսկի թարիլէրտէն տուտու քի
Րիւ տէտիլէրի քէնտի էվվէլքի աթասը , Հայ
կըն էլինտէն էօլմիշ տիր . պունու սահիճէյէ
րէք՝ էօճ ալմագ իսթէրիտի օնուն էվլատլարըն
տան . պու սէպէպտէն հաղրըլանտը՝ Ղրամիլէ
ճէնք էթմէկէ . վէ լաքին քէնտի պեօյիւքէրի
գօյվէրմէտիլէր . զէրէ Ղրամըն էթտիլէրինի
իշիտիպ՝ գօրդտուլար՝ օլմայա քի ալթ օլտուն
լար . պունուն իչին Սինոս տախի օնլարըն սեօ
զինէ ինանըպ՝ կէրի տուրտու . վէ Ղրամ իլէ
տօսթլաշրպ՝ քէնտիսինէ իքինճի տէտի . վէ իս
թէտի քի պաշընա ինճիլի սնչաղըր դազսըն ,
քի օ գամանա կէօրէ չօգ պեօյիւք շան նիշանէ
սի իտի : Պիր գաչ երլտան սօնղրա Ղրամըն
էօմրի թիւքէնիպ վէ էճէլի եէթիլիպ էօլտիւ .
տէվլէթի սիւրտիւ 58 . սէնէ :

2231
3430

(()) Ղրայ Ղրամըն օղու՝ պապասը տէվլէթի
նէ մայիլք օլուպ չօգ իքրում կէօրտիւ Սինոստան .
պու չիմքի չօգ տիլպէր իտի՝ Վիւչիւք տէնտի ,

եանի կիւղէլ : Վ է քէնտի կիւղէլիկինէ կեօրէ՝
էօլէ կիւղէլձէ տիւղտիւ վէ տօնաթտը Հայաս-
տանը՝ քի օթուրտուլու մէմէքէթ ծնուն ատը-
նա Ղրարատ տէնիլտի . տէվլէթի տէ՝ Ղրա-
րատեան : Պու Ղրայ պիր դաչ ելլ եաշայրպ՝
պիր օղլու տօղտու՝ ատը Վարդոս՝ Վուարդնամ
ղէվձէսինտէն :

²⁹³³
⁵⁴³² } () կիւնէրտէ՝ Վինուէ փառիշահը՝ Վի-
նոս էօլտիւքտէ ծնուն խաթունու Շ ամիրամ եէ-
րինէ կէջիպ փատիշահը սիւրտիւ Ղրորես-
տանտա . պու Շ ամիրամ օլտու դարը գըւմընտան
էնէվլէլ փատիշահը էտէն : Պու դարը չիւն-
քի չօգ շէհլանի իտի՝ Ղրանըն կիւղէլիկինի
իշիտիպ՝ դալիպ օլտու . վէ էլչի եօլլատը ծնաքի
կէլիպ , քէնտիսինէ նիքեահլանա , վէ Վինուէ-
տէ փատիշահ օլա . եախօտ իշինի պիթիրիպ ,
վէ չօգ հէտիյէլէրիլէ տեօնիւպ՝ եէրինէ վարա .
Պապուկ էթմէտի Ղրայ պու ալչադըղը . պու-
նուն իշին Շ ամիրամ տախի ճէնիէ գալգըպ՝
իւղէրինէ եիւրիւտիւ . վէ ճէնքձիլէրինէ սըմար-
լատը քի Ղրայը սաղ դութսունլար :

²⁹³⁷
⁵⁴³⁶ } Պարշը չըգտը Ղրայ ապէրիլէ , վէ ճէնք-
տէ էօլտիւ . 26 սէնէ տէվլէթ սիւրտիւքտէն
սօնղրա :

Հաչան տուլտու Շ ամիրամ քի Ղրայ էօլմիշ՝
եաս դութտու . վէ ծնուն թէնինի պուլտուրուպ՝
պիւլիւ վէ սիհիր իլէ տիրիլթմէք իսթէտի .
էտէմէտիքտէ՝ էմր էթտիքի պըրադսընլար օ-
նու պիր չուգուր եէրէ վէ էօրթսիւնլէր : Վ է
չիւնքի Հայ ապէրի կինէ պաղա գալգտը՝
ճէնք էթմէկէ՝ Ղրանըն էօձիւնի ալմանղ իշին ,
Շ ամիրամ քէնտի սէվկիւլիւէրինտէն պիրինի
կիյտիրիպ գուշանտըրըպ՝ հավատիս չըգարտը
քի փութլար Ղրայը եալայարադ տիրիլթտի .

լէր : Պու հապերի ալըպ հայ ապերի՝ ճէնք
էթմէքտէն վազ կէչտի . վէ Շ ամիրամ տախի
Լճանըն օղլունու՝ ատը Կարդոս՝ ծնիքի եաչըն-
տա՝ պապասը եերինէ կէչիրտի . վէ Լճանըն
մուհապպէթինտէն՝ ծնուն ատընը Կարդոսա
վերիպ՝ Լճայ տէնսին տէտի :

Պիր վագիթ օ սէմթէրտէ սաքին օլուպ
Շ ամիրամ, վէ հայաստանըն կիւզէլլիկինի
կեօրիւպ, վէ հավանըն թէմիզլիկինի, վէ չէ-
մէլէրին գիւլալ սուլարընը, հայրան օլտու . վէ
ղիյատէսիլէ հազ էթտիկինտէն՝ օրատա Լճ-
թամար տէնիզին եանընտա պիր միւքէլլէֆ շէ-
հիր եաիտը՝ սարայ կիպի պիր շէյ . ծն իքի պին
ամէլէ իշլէտիպ չալըշտըրտը վէ ալթը եիւզ
գալֆա հէր սէնաաթտան . քի օ շէհիր Շ ա-
միրամակերտ տէնիլտի, վէ պիր վագիթտէն
սօնդրա Ս ան : Պու շէհիր օլտու ծնա սանքի
պիր եաղըրդ . լաքին հայրընը կեօրմէտի :

²²⁶⁰
⁵⁴⁸⁹ } Կարդոս Լճանըն օղլու, քի Լճայ Լճ-
րայեան տէնիլիր՝ պապասը եերինէ կէչիպ, վէ
վագթիլիէ էվլէնիպ, սօղտու ծնա Լճուշաւան
նամ պիր օղլու, վէ ծնու Լճմենակըն տիքտիկի
չինարլըղա փէշքէշ սունտու, եանի օ չինարլըղա
հիւքմ էտէն փուլթա թէսլիւմ էթտի, քի ա-
զիզ տէնսին, վէ փուլթ սոյու գըյաս օլունտուն :
Ս է չիւնքի հայճա չինար աղաճընա Սօ տէր-
լէր, պու սէսէպտէն Լճուշաւան տախի՝ Սօս
տէնիլտի :

Պու Կարդոսուն կիւնիւնտէ Շ ամիրամ սուլ-
դանըն օղլու 'Լինուաս' ճէնկէ գալգտը քէնտի
անասը Շ ամիրամըն իւզէրինէ . օ տախի հայաս-
տանա տիւշիւպ վէ Կարդոս իլէ պիր օլուպ՝ եիւ-
րիւտիւ Լինուաս իւզէրինէ . վէ պու ճէնքտէ
էօլտիւ Կարդոս իլէ 62 եաչընտա, վէ Կար-

դոս՝ 30 եաշընտա, 18 սէնէ տէվլէթ սիւր-տիւքտէն սօնդրա :

²²⁷⁸
³⁴⁷⁴ } Եւուշաւան Եարդոսուն օղլու՝ պապասը հօլտիւքտէ տիւշտիւ Եինուասըն էլինէ 14 եաշընտա իքէն . վէ ծնուն հիւքմի ալթընտա գալտը՝ հսիր օլմիշ փատիշահատէ կիպի : Ե լաքին պիր վագիթտէն սօնդրա պեօլտիւքտէ՝ դաթլը դապիւէթի իլէ՝ պեօլիւքլէրէ սէվկիւլիւ օլուպ՝ ծնլարըն րէճա էթմէլէրի իլէ՝ Եինուասըն էլինտէն գուրթուլուպ՝ կիինէ քէնտի տէվլէթի-նէ նայիլ օլտու , վէ մէմլէքէթինին պիր փար-չասընա մայիք օլտու , վէ սեօզ վէրտի քի երլ-տան երլա վէրկիսինի հտա էյլէյէ ծնա : Ե չիւնքի պու Եւուշաւան ագըլը վէ զօրլու պիր քիմնէ օլտու , հօյլէ տիւզտիւ իշինի քի՝ պիւ-թիւն Հայաստանը կիինէ քէնտի հիւքմի ալթը-նա ալտը , վէ չօզ էյի իշլէր կեօսթէրիպ , վէ հէր շէյէ նիզամ՝ վէրիպ՝ եաշատը Եարդոսուն հօլմէսինտէն սօնդրա ալթմիշ իւչ սէնէ գա-տար , վէ էճէլի եէթիշիպ՝ հօլտիւ :

4 . Պարէտին լաֆլի Սէյրդիյէ վարընճա :

Ա . 7 — 9 .

Եւուշաւան հօլտիւքտէն սօնդրա հիչ քիմնէ պուլունմատը ծնուն սօյունտան՝ քի եէրինէ կէ-չէ . պագիլէրի չըգըպ Հայի սիլսիլէսինտէն , վէ միլլէթէ պաշ օլուպ՝ միլլէթի գօրուտուլար , թա Պարոյր փատիշահ օլունճա . քի պու աշաղտա եազաճազարըմը՝ ծնլար տըր :

²³³⁸
³⁵³⁷ } Պարէտ առլը պիրի Հայի զիւրիյէթին տէն՝ վարլըղը վէ գուվլէթի վէ պահատըր ի-կիտ՝ Եւուշաւան հօլտիւքտէ՝ միլլէթի ելէ ալըպ՝

հիւքմի ալթրնա կէջիրտի հայաստանը . վէ տիւշմանլարընը գովալայրա՝ իւերի կէչտի . վէ 50 երլտան զիյատէ տէվլէթինտէ եաշայրա կօլտիւ : Պունուն կիւնիւնտէ տիւնեատէն կէօջ տիւ Սըսըրտա՝ Յովսէփ նահապետ 120 եաշընտա :

²³⁶⁶
³³⁸⁷ } Լըբակ Պարէստէն սօնդրա հայ միւլէթինէ պաշ օլտու 44 սէնէ : () աւան պիր գուվլէթի քիմնէ Լըբակտան սօնդրա զուհուր էտիպ՝ զապդ էթտի միլլէթի 37 սէնէ : Պունուն կիւնիւնտէ պաշլատը Լթինա տէվլէթի . ծնտան սօնդրա | ալեղեմն, եախօտ Սպարտիա տէվլէթի Սօու մէմլէքէթինտէ :

²⁴⁶⁹
³⁶⁶⁸ } Փառնակ պիրինճի՝ () աւանտան սօնդրա ծնուն եէրինէ կէչիպ 53 սէնէ հիւքիումէթ սիւրտիւ : Պու Փառնակ՝ Սեսոստը ատլը Սըսըր փատիշահընտան գովալանրա՝ վէ թէքրար տէվլէթինի էլէ կէթիրիպ՝ չօգ գալէլէր եախտը : Պունուն կիւնիւնտէ՝ Իսրայէլ միլլէթի Սըսըրտան չրգտը , սէնէ 2513 եախօտ 3712 :

²⁸²²
³⁷²¹ } Սուր՝ Փառնակտան սօնդրա գօրուտու հայլարը 45 սէնէ . վէ չիւնքի առա տէմէք գըլըճ տէմէք տիր՝ քէնտի ատընա կէօրէ գըլըճ օլտու տիւշմանլարա գարշը . վէ քէնտի աքէրինէ տէվկիւլիւ : Պունուն կիւնիւնտէ Եահուտիլէր՝ եախօտ Իսրայէլ միլլէթի Վանան մէմլէքէթինէ կիրիպ , զապդ էթտիլըր ծնու : | է օրատա օլան Վանանաղիլէրտէն պիր գաշը ծնլարտան գօրգուպ , գաշտըլար վէ հայաստանա կէլտիլէր . վէ չիւնքի պէօյիւքէրի՝ Վանանիդաս տէնիր իտի՝ պիր զէնկին վէ կէօսթէրիչի քիմնէ , ծնուն զիւրիյէթինտէն էնտի Վանանիդեանց՝ եախօտ Վնթունիք՝ տէտիքէրի նախարարուծիւն , եանի պէյլիք :

²⁸⁶⁷
³⁷⁶⁶ } Հաւանակ՝ Սուրբատան սօնորա ծնուն եկ-
րինէ կէշտի 30 սէնէ :

Ս աշտակ՝ Հաւանակտան սօնորա զուհուր
էթտի 22 սէնէ :

Հայկակ էվվէլքի՝ Ս աշտակտան սօնորա 18
սէնէ : Պու պիր եիւրէլքի վէ ճէնքճի քիմնէ
օլմաղիլէ՝ եիւրիւտիւ լ՝մինդէս ատլը լ՝սորես-
տան փատիշահըն իւզէրինէ, վէ հիւքմի ալթը-
նա ալտը ծնու . սէնէ 2634, եախօտ 3833 :
լ՝մինդէս էօլտիւքտէ՝ ծնուն եէրինէ կէշտի Ռե-
ղդէս . վէ գարշը տուրտու Հայկակայ՝ ճէնք
էթտի Հայկակ ծնունլա վէ ճէնքտէ էօլտիւ :

²⁶³⁷
³⁸³⁶ } լ՝մբակ էվվէլքի՝ պիրինճի Հայկակտան
սօնորա միլլէթէ պաշ օլտու 14 սէնէ :

Լ՝ռնակ՝ պիրինճի լ՝մբակտան սօնորա 17
սէնէ :

Շ աւարշ էվվէլքի՝ Լ՝ռնակտան սօնորա 6
սէնէ գայըրտը միլլէթի . վէ պու եափտը Շ ա-
ւարշան շէհրինի :

Լ՝որայր՝ պիրինճի Շ աւարշտան սօնորա
24 սէնէ :

Ս ստամ՝ Լ՝որայրտան սօնորա 13 սէնէ :

Լ՝ար՝ Ս ստամտան սօնորա 4 սէնէ :

Գոռակ՝ Լ՝արտան սօնորա 18 սէնէ :

²⁷³³
³⁹³² } Հրանտ էվվէլքի՝ Գոռակտան սօնորա
25 սէնէ : Պունուն կիւնիւնտէ Ռիւզ՝ եախօտ
Ռիւզաս ատլը պիրի՝ Լեպտոնուն օղլու՝ եափ-
տը Ռիւզանդիա շէհրինի քի, սօնորա Ստան-
պօլ տէնիլտի :

Լ՝նճակ՝ պիրինճի Հրանտտան սօնորա 15
սէնէ :

Ղաղակ՝ Լ՝նճակտան սօնորա 30 սէնէ :

Հօրոյ՝ Ղաղակտան սօնորա 3 սէնէ :

²⁹⁰⁶
⁴⁰⁰⁸ } Օ արմայր՝ Հօրոտան սօնորա 12 սէ-

նէ : Պոլ չօգ ճէնքէն էտիպ նամտար օլտու . վէ գուվլէթի՝ տիւշմանլարընա գօրգու սալ տը : Պունուն կիւնիւնտէ ճէնք գուհուր էթտի Տրոադա հալգը վէ Ռումիլլէթի արասընտա : Սէ չիւնքի պու Օ արմայր տօսթ իտի Տրոադա փատիշահընա , ծնուն դարաֆընա եարտըմ՝ ճի կիթտի . վէ ճէնք իչինտէ չօգ իկիտլիք կեօս թէրտի Ռումլարա գարշը . վէ Լքիւլլէսիլէ քէսկինճէ օլրաշըր իքէն՝ ճէնքտէ տիւշտիւ , սէնէ 2818 , եախօտ 4017 : Պոլ հապէր Հայաստանա կիթտիքտէ՝ ալթիւսթ օլուպ Հայլարըն պեօյիւքէրի , պիր պիրինէ տիւշտիւլէր իքի երլ գատար :

²⁸²⁰
⁴⁰¹⁹ } Ը աւարշ՝ էվլէլէի Ը աւարշըն սօյուն տան՝ դաֆրալը վէ գուվլէթի պիր կէնճ իկիտ՝ իլէրի կէչիպ՝ եափճա եափճա հիւքմի ալթընա ալտը միլլէթի . վէ փէք էյի գօրուտու 43 սէնէ :

Պերճ Սիւնիք վիլայէթինաէն , քերտամէլի վէ եիւրէքլի պիր քիմնէ , պաշ օլտու միլլէթէ 35 սէնէ : Պոլ չօգ ասքէր տէվլէրիպ՝ եէնիւ տէն նիղամ վէրտի ծնլարա , էօյլէ քի տեօրթ դարաֆընտա օլան միլլէթլէրի գօրգու սսլտը . վէ քէնտի տէվլէթինի ուզադ եէրլէրէտէք պեօյիւթտիւ , վէ չօգ միլլէթէ հիւքմ էթտի : Պունուն կիւնիւնտէ իտի Լահուտիլէրին Հեղի քահանայապետի :

²⁸⁹⁸
⁴⁰⁹⁷ } Լքբուն Ժաջ՝ եանի պահատըր , Պերճ տէն սօնղրա պաշպօղ օլտու միլլէթէ 27 սէնէ : Պունուն կիւնիւնտէ սէչիլտի Լահուտիլէրին իլք փատիշահը Սաւուղ :

Պերճ իքինճի՝ Լքբունտան սօնղրա 40 սէնէ : Պունուն կիւնիւնտէ փատիշահ օլտու Պաւիթ մարգարէ :

Րազուկ՝ Երէայաէայ՝ Եանի չօգ Եաշայան 30 սէնէ : Պունուն կիւնիւնտէ սողմոնէան տաճաւըն Թէմէլի պըրաղըտը Պոլտսի շէրիֆտէ :

⁵⁰¹⁵
⁴²¹⁴ } Հոյ՝ Րազուկտան սօնղրա 44 սէնէ . պունուն կիւզէլիկի չօղ օլտուղունտան՝ Կրաշաէրա Գեալէաճէ տէնիլտի , Եանի աճայիպ կեօս Թէրիշի :

Յուսակ՝ Հոյտան սօնղրա 31 սէնէ :

Րմբակ իքինճի՝ Յուսակտան սօնղրա 27 սէնէ :

Վայպակ՝ իքինճի Րմբակտան սօնղրա 45 սէնէ : Պու Վայպակ Էվլէքիլէրտէն զօրլու օլուպ , վէ չօգ իկիտլիք իշլէրի Էտիպ՝ տիւշման լարընը գօրգուլթտու վէ գօվալտուր :

Փառնաւազ Էվլէքի՝ Վայպակտան սօնղրա 33 սէնէ :

Փառնակ իքինճի՝ պիրինճի Փառնաւազտան սօնղրա 40 սէնէ : Պու Փառնակ իշինի գայըրմայըպ , վէ պիւթիւն կիւնլէրինի պօշ կէշիրիպ , վէ Հայաստանը պաղ ալթընա սլտըրըպ՝ տիւշմանա չըղնաթտը . վէ չօգ Էյալէթլէր տալիսի Րսորեստան հիւքմի ալթընա կիրտի :

³²⁵⁸
⁴⁴³⁴ } Սկայորդի՝ իքինճի Փառնակտան սօնղրա իկիտլիկիլէ իլէրի կէչտի . վէ 17 սէնէ սիւրտիւ : Պու Սկայորդի պագտը կեօրտիւ քի Հայաստանտան չօգ Էէր զայըրլարըն Էլինէ տիւշմիշ ասքէր տէվլիրիպ՝ գուվլէթիլիլէ՝ գապղ Էթտի պիւթիւն Հայաստան Էէրլէրինի : Պունուն կիւնիւնտէ զուհուր Էտիպ՝ կեօրիւնտիւ Հոռմուլու քի՝ Հոռմա շէհրինի Էափան տըր :

5. Պարոյրուն լափելի վէ փառիշահւելլը՝ եւվէտի
Երոտնդա վարընձա :

Ա . 10 — 11 .

Պու վագթիտէք Հայ միլլէթինէ հաքիմ
օլուպ պուլուրանլար՝ Հայկըն սոյունտան օլա-
րագ՝ փատիշահ կիպի տեվլէթ սիւրտիւլէր . վէ
լաքին հիւ պիրի փատիշահ տէնմէտի վէ փատի-
շահ Թաճը պաշընա կիլմէտի . հէմէն հէր պի-
րի պաշը պաշընա միլլէթի գայըրըպ՝ Վահա-
պէտ տէնիրիտի . եանի միլլէթ Պաշը : Լաքին
Հայկ սոյունտան Պարոյր՝ միլլէթ Պաշը օլ-
տուգտա , վէ քէնտի , վէ քէնտիսինտէն սօն-
դրա կէլէնլէր տախի Փատիշահ շանը ալտըլար :

3932
4431

Պարոյր՝ Սկայորդի Վահապետին օղլու՝
պապասը հօլտիւքտէն սօնդրա պէշ սէնէ պէյլիք
էթտի Հայլարա . վէ սօնդրա գըրդ իւշ սէնէ
տախի փատիշահլըգ սիւրտիւ . պու իշին նա-
սըլ օլտուղունու՝ գըսաճա տէյի վէրէլիմ : Պու
Պարոյրուն կիւնիւնտէ Վինուէ շէհրինտէ եա-
խօտ հակի Սուսուլտա Սարդանապալ պեօյիւք
փատիշահ սալդանաթ սիւրէր իտի . վէ չօգ եհը
լէրէ հիւքմ հտէր իտի . Քաբիլունա , Քիւրտիս
Թանա , Ղափիսթանդա , վէ զայրը տեվլէթլէ-
րէ . վէ լաքին Փէնա հարէքէթլէրի վէ չիւրքին
ամէլլէրի իշին ճիւմլէնին կեօզիւնտէն չըգտը :

() վագթիթտէ օլան Քիւրտ պէյի Սարբա-
կէս՝ դափրալը վէ գուվլէթլի պիր քիմնէ , Սար-
դանապալըն գուլթտուղու եօլու չէքէմէյիպ՝
հապէր վէրտի պիզիմ Պարոյրա վէ Քաբիլուն
պէյինէ ասը Քեղեստա , վէ զայրը պէյլէրէ :

3937
4436

Սէ օնլար իւշ պիր օլուպ՝ կէլտի ալտը

Վինուէի, վէ փատիշահ տիքտի Պարոյրու վէ
Բեղեսոսու. վէ քէնտի տէ Վիւրտիսթանա
տեօնիւպ՝ պաշը պաշընա փատիշահըդ սիւր-
տիւ. սէնէ 3257, եախօտ 4456: Սէ Վի-
նուէտէ տախի փատիշահ օլտու Սադրաթփա
ղասար. քի ծնուն օղլու Սաղմանասար ալտը
Սամարիա էյալէթինի:

Պու Սաղմանասարն օղլու Սենէքէրիմ՝ կէ-
տիմուհասէրէ էթտի Լըուսաղեմի եանի Վիւտ-
սի շէրիֆի, Լըեկիա փատիշահն կինիւն-
տէ. վէ աքէրի՝ մէլայիքէ էլիւնէ դըրըլտըդտա՝
րէզալէթիլէ տեօնտիւ Վինուէյէ. վէ էօյլէ
զանն էթտի քի փուլար քէնտիսինէ տարըլ-
միշէր՝ ծնարըն հադընը կէլէ ալայըմ տէյի՝ իքի
պեօյիւք էվատընը ծնարա գուրպան էթմէք
իսթէտի՝ ատարը Լըրամէլէք վէ Սանասար:
Վիթտի էվէլէ Լըրաք փուլուն խանէսինէ,
վէ ծնա եալվարըր իքէն՝ Լըրամէլէք վէ Սանա-
սար իշի տույուպ՝ ծրատա էօլտիւրտիլէր պա-
պալարընը, վէ Հայաստանա գալըպ տախիլ
3298 } տիւշտիլէր Պարոյր փատիշահա: Պարոյր
4449 } տախի ծնարըր ըաղպէթիլէ գապուլ էտիպ եէր
վէրտի Հայաստան իշինտէ. Սանասարա վէրտի
Սիմտաղըն սէմթինի, քի ծրատա էվատարըր
չօղալըպ՝ ծնուն ատընա Սանասունը տէնտիլէր,
քի Սասունը տէրիզ: Սէ Լըրամէլէքէ վէրտի օ
սէմթին զըպլէ դարաֆընը կինտօղլուսունտան
եանա. պունուն զիւրիլէթինտէն իլէրի կէլտի-
լէր Լըծրունիք վէ Վնունիք. վէ պունար չօ-
ղալըպ՝ Սասպուրահան մէմլէքէթինի տէ զապդ
էթտիլէր: Պունարըր Պարոյր փատիշահ՝ նի-
զամա գօյուպ, վէ թէմամ 48 սէնէ տէվլէթ
սիւրիւպ՝ էօլտիւ:

3500 } Հրաչեայ՝ Պարոյրուն օղլու, քի՝ կեօղ-
4499 }

լերինին կիզէլլիկինտէն պու ատ վերիտի
օնա . զերէ հրաւեայ տէմէք աթէշ կեօզլիւ
տէմէքտիր . պապասը եերինէ կէջիպ փատիշահ
օլտու 22 սէնէ , Լազէկիա փատիշահըն կիւ
նիւնտէ :

Փառնաւազ իբինճի՝ Հրաշեանըն օղլու 13
սէնէ :

Պաճոյճ՝ իբինճի Փառնաւազըն օղլու 35
սէնէ :

Կոռնակ՝ Պաճոյճոն օղլու 8 սէնէ :

Փաւոս՝ Կոռնակըն օղլու 17 սէնէ :

³⁵⁹⁸
⁴³⁹⁴ } Հայկակ իբինճի՝ Փաւոստըն օղլու 36
սէնէ : Պու Հայկակ Րաբիլըն փատիշահը՝ Լա-
բուքոդոնոսոր իլէ պիր օլուպ՝ օնունլա կիթտի
Լըրուսաղէմ իւզէրինէ . վէ հաջան՝ Լաբուքոդո-
նոսոր Յուդա միլլէթինի էսիր էտիպ Րաբի-
լոնա կեօթիւրտիւ՝ տիլէտի օնտան , վէ ալտը
պիրինի օնլարըն պեօյիւքլէրինտէն՝ աւոր Շամ-
բատ՝ օղլու 10 շաղի իլէ . վէ օնու Հայաստանա
կեօթիւրտիւպ՝ չօգ իզզէթ իլէ պիր էյի եերէ
գօնաուրտու . պունուն էվլատընտան իլէրի կէւ
տի օնամտար Րազարատ՝ Սաղարշակըն կիւն-
լերինտէ , քի օնուն աւորնա սիլսիլէսի Րազարա-
տունիք տէնիլտի , վէ օնլարըն չօղու տախի ա-
թալարը աւորնա՝ Սմբատ տէնտի , եանի Շամ-
բատ . վէ պաղիլէրի Լըոտ , չիւնքի Շամբատըն
օղլու Բոուդ իտի :

³⁴³¹
⁴⁶⁵⁰ } Լըրուանդ էվվէլքի՝ Սախաւէայ տէ-
տիլէրի , եանի ազ Էաշայան իբինճի Հայկա-
կըն օղլու , պապասը էօլտիւքտէ եերինէ կէջիպ
փատիշահ օլտու 4 սէնէ : Պունուն Կըզգարտա-
շընը ալտը Հայ պեօյիւքլէրինտէն պիրի Սարգ-
գէս աւոր . վէ քէնտի աւորնա պիր շէճիր ետի-
տը Րասաղ չայըն քէնարընտա . քի պիրէզ վա-

գիթ կէջտիքտէ Վաղարշ Հայ փատիշահը ծնու
եէնիլէյիպ՝ Վաղարշապատ գօտու ատընը, քի
սօնդրա ծրատա լջմիածին եափըլտը:

6. ԼՎԷԼԷՏԻ ՏԵԳՐԱՆԸՆ ՎԵԳՆԻ:

Ա. 11.

³⁴⁵⁸
⁴⁶³⁴ } Տիգրան Լորուանդեան տէտիքլերի՝ եա-
նի էվվէլքի Լորուանդըն օղլու, տիլպեր վէ հիւ-
սինլիւ շահպաղ իկիտ. կեօսթերիչի, գուվ-
վէթլի, ագըլը, ատալէթլի, կիւկեր եիւզ-
լիւ, դաթլը տիլլի, խօշ դապիյէթ, վէ ֆապի-
լէթլեր իլէ տօնանմիշ՝ պիր իզգէթլի զաթ.
պապասը եերինէ կէչիպ, փատիշահ օլուպ,
ճիւմլէ փատիշահլարմըզտան աշըրը օլտու, վէ
ղայրը չօգ փատիշահլարտան միւքէլլէֆ կեօս-
թերտի քէնտիսինի: Պու Տիգրան չօգ իշլեր
էթտի. պիրի պու քի քէնտի գուվլէթիլիլէ
եերինի պեօյիլթտիւ. իքինձիսի՝ չօգ միլլէթ-
լերի՝ Ուումլարը պիլլէ՝ հիւքմի ալթլնա ալրպ՝
ծնլարը հարաձա քէստի. իւչիւնձիսի՝ Հայ միւ-
լէթինէ հէր դարաֆտան նիզամ վերտի, կերէք
էսպապտա կերէք եէմէք իւմէքտի, կերէք սէ-
նաաթտա, վէ կերէք ալըզվերիչտէ վէ զիյա-
տէսի իլէ ճէնք խոստուլարընտա. էօյլէ քի նա-
մը տիւնեայը դութտու:

³⁴⁴⁵
⁴⁶⁴⁴ } () վազիթլերտէ Վիւրոս գուհուր էտիպ,
փատիշահ օլտու Լճմ միլլէթինէ. պունու
իշիթտիքտէ Տիգրան՝ էլչի եօլլայրպ՝ իբրամ
կեօսթերտի, վէ շարդ իլէ պիրլիք էթտի ծնուն-
լա՝ քի հէր իշտէ պիր պիրինէ արգա օլտուն-
լար: Պունու իշիթտիքտէ Վիւրտ փատիշահը
Լճդահակ չօգ գօրգտու, ղերէ Վիւրոս տիւշ-

ման օլուպ Ղժղահակայ, ճէնկէ գալլմագ նիյ-
 էթի իլէ թէտարիք իւզրէ հազըրլանըպ տու-
 ըուր իտի. քի եկէր Տիգրան տախի պէրապէր
 եարտըմ էթսէ՝ ծնա գարշը կէլէմէզիտի Ղժ-
 ղահակ: Պու գասավէթտէ իքէն՝ հապէր ալ-
 տը քի Րաբիլոն փատիշահը տախի պիր օլաճագ
 Վիւրոս իլէ: Պունու տույտուգտա գասավէթի
 արթտը վէ տիւշիւնտէ կեօրտիւ քի պիր գարը
 պիր եիւքսէք տաղ տէփէսինտէ օթուրուպ օղ-
 լան աօղուրմագ զահմէթինտէ օլարագ՝ իւչ
 էվլատ աօղուրտու. իւչի տէ թէմամ ատամլար.
 ծնարտան պիրի ասլան իւզէրինէ պինիպ՝ պա-
 թը դարաֆընա սիւրտիւ. իքինճիսի՝ գափլանա
 պինիպ՝ փօյրագա աօղրու եիւրիւտիւ. իւչին-
 ճիսի՝ հէփիսինտէն քէսքին աթտէրէ պինմիշ՝
 Վիւրտ իւզէրինէ կիտէր իտի: Պու իւչիւնճի
 իլէ Ղժղահակ ճէնք հտիպ՝ եարալանտը. վէ
 ճէնկին սօնզըւնտա գարարլը չըգտըքէնտիսի:
 Պիլտի Ղժղահակ՝ քի օ իւչիւն պիրի Վաբուք-
 ղոնտտը տուր. օ պիրիսի Վիւրոս, վէ իւչիւն-
 ճիսի՝ քի տէօյիւշտիւ՝ Տիգրան տըր. “ Պու-
 նուն էլի իլէ, տէտի, եէնկիլմէյէն Վիւրտ փա-
 տիշահըղը՝ եէնկիլէճէք վէ Վիւրոսուն էլինէ
 կիրէճէք, ”: Սէշվերէթ հտիպ քէնտի պէօյիւք-
 լէրի իլէ՝ նիյէթ էթտի քի Վիւրոս վէ Վաբու-
 քոդոնտտը իլէ օղրաշըն. վէ լաքին Տիգրանը
 ալ իլէ հօլտիւրսին: Պու Ֆիքիրտէ օլուպ՝ էլ-
 չի կեօնտերտի Տիգրանա փէշքէշէր իլէ. վէ
 էնիլթէ օլմագ իսթէտի ծնուն գըզգարտաշը
 Տիգրանուհի խաթունու ալմաղ իլէ. պէօյլէ
 սեօզ վերէրէք՝ քի ծնու պաշ գատըն էյլէյէ:
⁵⁴⁴⁶
⁴⁶⁴⁸ } Տոյմատը Տիգրան ծնուն Ֆիքրինի, վէ
 ծնտան էօթիւրիւ փատիշահա լայըզ զինէթ
 վէ աղըրլըզլա էօլլատը գըզգարտաշընը ծնա:

() տախի նիքեաշլանրայ՝ ճիւմիէ սուղանլարընա ծնու պաշ զատըն էթտի . վէ պույուրտու քի ճիւմիէսի ծնուն միւրատընճա կիթսինլեր . քի պեօյլէճէնէ կեօյնիւնի էլէ ալրայ՝ ծնուն էլի իլէ Տիգրանը էօլտիւրէ : Վ է քէնտի Մփղաճակ տախի ծնուն Փիրասէթինի պէյէնիայ՝ վէ չօգ շէյի ծնունլա մէշվէրէթլէնիայ՝ էօյլէճէ էտէր իտի :

⁵⁴⁴⁷
⁴⁶³⁶ } Պիր կիւն ծնունլա սեօյլէշիր իքէն՝ տէտի “ Տույտուն վէ պիլտին մի քի զարտաշընըն խաթունու Օարուհի սուղան՝ սէնին սուղանլըղընա հասէտ էտիայ՝ ծնու պարթմըշ խու սումէթէ սանա վէ պանա գարշը . պունուն իչին գարտաշըն տախի Վիւրոս իլէ պիր օլուպ՝ հէմ պէնի՝ վէ հէմ սէնի էօլտիւրմէք իսթէր . վէ քիւրտ փատիշահլըղընը ալրայ՝ Օարուհի խաթունու սուղանլար սուղանը էտէճէք , : Զօգ սեօգտէն սօնղրա՝ տէտի . “ Պեօյլէ իսէ սանա տիւշիւնմէք տիւշէր քի պիր չարէիլէ գարտաշընը էօլտիւրտէսին , : Վ է լաքին չիւքի Տիգրանուհի ադըլը գարը իտի՝ ծնուն նիյէթինի տույուպ՝ դաթլըլըղլա սեօյլէշտի ծնունլա . վէ կեօսթէրտի քի պեօյլէ էթսէք էյի օլուր : Վ է սօնղրա կիզլիճէ տույուրտու Տիգրանա ծնուն նիյէթինի :

Վ է չիւքի օ կիւնլերտէ կէլմէք իւզրէ իտի Վիւրոս՝ Մփղաճակ իւզէրինէ , Տիգրան՝ Մփղաճակըն Փէնա Փիքըինի տույուպ՝ վէ Վիւրոստան էվվէլ՝ ծնուն իւսթիւնէ վարլայ՝ ճէնք էթտի ծնունլա պէշ այ : Ղէնկին ուզամասը իքի սէպէպտէն օլտու . պիրի քի Տիգրան պէքէր իտի Վիւրոստան կէլմէսինի . իքինճիսի՝ քի Տիգրան՝ Մփղաճակը գուտուրթմազ իսթէմէզ իտի , օլմայա քի պիր քէմլիք էտէ գըգգար-

տաշնա . զերէ չալըշըրիտի ծնու գուրթարմա-
ղա : Սոնդրա պիր չարէ իւն գուրթուլտուգտա՝
գըզըշտըրտը ճէնկի , վէ օ վագիթ Վիւրոս տա-
խի եէթիշտի , վէ իքի ասքէր պիր պիրինէ գա-
րըշտըգտա՝ սալտը Տիգրան Մժդահակ իւզէ-
րինէ . վէ մըղրաղընը շիշ կիպի ծնուն կեօքսիւ-
նէ սափալըպ՝ կէրի չէքտիքտէ ճիյէրինին եա-
րը փարչասընը տըշարը կէթիրտի . օ տախի
ծրատա եէրէ չարփընըպ՝ էօլտիւ : Ս է ճէնկի
Տիգրան պեօյիւտիւզ Վիւրտէրտէն չօղունու
գըրտը . վէ օն պին քիշի տախի էսիր էթտի . վէ
ծնլարը պիւն իտի Մժդահակըն գարըլարը վէ
խըսըմլարը : Պեօյէ օլտուգտա՝ Վիւրոս զապգ
էթտի Տիգրանըն էլի իւն Վիւրտ փատիշահ-
լըղընը :

³⁴⁴⁸
⁴⁶⁴⁷ } Տեօնտիւ Տիգրան տօյուլմուղլար վէ
էսիրէր իւն Հայաստանա . վէ իւք էվիւն գըզ-
գարտաշընը եօլլատը օ շէհրէ՝ քի քէնտի ատը-
նա եափմիշտի՝ Տիգրանակերտ տէտիքէրի՝ քի
սօնդրա Տիարպէքիր տէնիլտի . վէ օ շէհրին
էյալէթինի օնա աղարաթ թային էթտի : Ս է
Մժդահակըն գարըլարընը վէ ծնլարըն դագըմը-
նը օն պին նէֆէր էսիր՝ եէրէշտիրտի Լըրասի
չայըն քէնարընտա օլան շէհրէրէրէ՝ թա Լախ-
ջուան գարշըսընա վարընճա . պունլար օ սէմ-
թէրտէ չօղալտըլար . վէ՝ Մժդահակ էվլատըն-
տան օլանլար՝ Հայճա Ս իշապազունք տէնտի-
լէր , եանի Մժտէր սօյու . չիւքի Մժդահակ
Լաժտէհա տէմէքտիր , եանի Մժտէր :

³⁴⁵⁰
⁴⁶⁴⁹ } Իքի եըլտան սօնդրա հաջան Վիւրոս ճէնք
էթտի լըհսոս իւն՝ պիւնսինճէ կիթտի Տիգ-
րան . պանգ Հայ թարիխնտէ . ն . 13 : Ս է
Լաքիլոնու տախի ալտըգտա՝ պիւն իտի Տիգ-
րան . նիճէ քի կեօրիւնիւր Լըրեմիա մարգարէ

նին քելամընտան՝ օ սեօզտէ քի Ռաբիւնուն
 պընմասընա մարգարէութիւն էտիպ՝ տէր .
 “Վիշան գալորըն եէր իւթիւնտէ , պօրու իլէ
 հապէր վէրին ճիւմէ միլլէթլէրէ . ապէր պեօ .
 լիւթլէրի տալլէթ էյլէյին , (քի կէլլինլէր) ծնուն
 իւզէրինէ . թէնպիհ էտին դարաֆըման Ռա-
 րատեան փատիշահլըղընա վէ Մքանաղեան
 ապէրինէ . գուշատըն ծնու . գալլըն իւզէրի-
 նէ , (Նըրմ . Ծ . Ա . 27 :) Ս է չիւնքի Տիգրան
 իտի օ վագիթտէ Ռարատեան տէվլէթին փա-
 տիշահ , քի հէմ Մքանաղեան տէնիլիւր , պու
 սեօզ Տիգրանըն փատիշահլըղընա պագար . վէ
 աշիքեարէ կեօսթէրիւր քի օ տախի Վիւրու իլէ
 կիթտի Ռաբիւն իւզէրինէ սէնէ 3466 , եա-
 խօտ 4665 . վէ քէնտիսիտէ 14 երլտան սօն-
 դրա էօլտիւ : Փատիշահլըղը սիւրտիւ 45 սէ-
 նէ . Սօլտիւքտէ իւչ էվլատըր գալոր Օարուհի
 խաթունտան . առլարը Ռաբ , Տիրան , վէ Ս ա-
 հագն :

7. Ս ահագն վագիթի Ս ահէյէ վարընճա :

Ա . 12 .

³⁴⁰⁰
⁴⁶⁷⁹ } Ս ահագն՝ պիրինճի Տիգրանըն քիւչիւր
 օղլու գարտաշարընտան զիյատէ իւթիւն օլ-
 մանդիլէ՝ պապաաընըն տէվլէթինի զապղ էտիպ
 վէ ծնուն եէրինէ կէչիպ փատիշահ օլտու Հայ-
 րարա . պունուն գուվլէթի վէ իկիտլիկի Հէր-
 քիւլէսին պահատըրլըղը կիպի նամտար օլտու .
 ծնուն իչին տիւրլիւ տիւրլիւ թիւթիլէր վէ
 պէսթիլէր եափտըլար Հայլար վէ Վիւրճիլէր
 թէնիլլի սեօզլէրիլէ՝ ծնուն գուվլէթի գահ-
 րաման օլտուղունու կեօսթէրմէկ իչին . վէ օ

Թիւրքիւերտէ պունու տախի տէրէրիտի քի ,
պու Ս ահազն աթտէրէրիւն ճէնք էթմիշ .
պէլքի Ս ժդահակն սոյի իլէ էթմիշ օլա . չիւն
քի եօգարտա տէտիկիմիզ կիպի Ս ժդահակ՝ աթ-
տէր տէմէքտիր : Պու Ս ահազն 27 սէնէ փա-
տիշահլըզ սիւրիւպ էօլտի : Ս է չիւնքի պեօյիւք
իշլէր էթմիշիտի՝ պունուն սուրէթինի տիքտի-
լէր Սիւրճիսթանտա քէնտի պօյունճա . վէ
թանկըր տէյի ծնա դափտըլար վէ գուրպանլար
էթտիլէր : Ս է չիւնքի տէտիկիմիզէ կեօրէ պու
Ս ահազն չէրքիւլէսէ միւղապըզ օլտու՝ չէր-
քիւլէս տախի տէրէրիտի ծնա , վէ չէրքիւլէս
տէտիքլէրինտէ՝ պունու աղնարլար իտի : Պու-
նուն սօյունտան իլէրի կէլտիլէր Ս ահունիք՝ եա-
խօտ Ս ահունիք տէտիքլէրի . քի պունլարտան
չօղու զամանիլէ պաման օլուպ (հայճա Վա-րճ
տէրիզ) պու Ս ահազն փատիշահա գուրպան
էտէրէրիտի , ծնու քէնտիլէրինէ իլք պապա
պիլէրէք :

<sup>5807
4706</sup> } Ս ալան՝ Ս ահազնն քիւլէք օղլու՝
պապասը եէրինէ կէչիպ , փատիշահ օլտու 18
սէնէ . պունտան իլէրի կէլտիլէր Ս ալանէնէնք
տէտիքլէրի :

Ս երսէհ Ս ալաննն օղլու ծնուն եէրինէ կէ-
չիպ օթուրտու 35 սէնէ :

Օ արէհ՝ Ս երսէհին օղլու՝ ծնուն եէրինէ
կէչիպ օթուրտու 46 սէնէ . պունտան զուհու-
րա կէլտի Օ արէհալանէն տէտիքլէրի սոյ :

Ս րմիգ՝ Օ արէհին օղլու՝ ծնտան սօնղրա
9 սէնէ :

Ս այգամ՝ Ս րմիգուն օղլու՝ ծնտան սօնղրա
14 սէնէ :

Ս ան՝ Ս այգամն օղլու 20 սէնէ . պու
Շ ամիրամակերտ շէհրինի եէնիլէյիպ՝ քէնտի
ատընա Ս ան տէտի օ շէհիրէ :

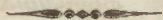
³⁶⁴⁹
⁴⁸⁴⁸ } Ս՝ ահէ՛ Ս՝ անըն օղլու՛ ծնուն եհրինէ
կէջիպ փատիշահ՝ օլտու 23 սէնէ : Պու Ս՝ ա-
հէ իլերի կէհերէք՝ չօդ ճէնքեր եթտի օ տիւշ-
մանլարիլէ քի պաշլամիշլերիտի Հայաստան
սեմթլերինէ կիրմէկէ . վէ ծնլարը գօվլալարպ՝
հէփ քէնտի եհրերինի ծնլարըն էլինտէն գուր
թարրպ զապղ եթտի :

() զամանլարտա Ղըքսանդր (թիւրքէ Սա-
քէնտէր) Ս՝ ահէգոնիա փատիշահը Ղըր աս-
քերիլէ եիւրիւտիւ Ղճէմ փատիշահը Ղարե-
հին իւզերինէ . վէ չիւնքի տօսթ իտի Ղարեհէ
Ս՝ ահէ Փատիշահըմը, ծնա եարտըմճի եօլ-
լատը գըրգ եհտի պին ապէր . գըրգ պինի եա-
եա, եհտի պինի աթլը : Ս՝ է լաքին Ղըքսանդր
իւթիւն օլմաղիլէ՝ գըրըլտը պու ապէր Ղարե-
հին ապէրի իլէ : Պազտը կեօրտիւ Ս՝ ահէ քի
քէնտի փատիշահըլը տախի կիտէճէք ապէր
տէվշիրտի ուզագտա վէ եագընտա օլան միւ-
լէթլերտէն , թաթարլարտան , լէզկիլերտէն ,
Ղոլանլարտան , լիւրճիլերտէն , լյովկաս սեմ-
թինտէն , լյորդուաց մէմէքէթինտէն , վէ
Հայաստանըն տեօրթ դարաֆընտան . վէ եիւ-
րիւտիւ կիթտի պունլարլա Ղըքսանդրըն իւզէ-
րինէ . վէ ծնունլա ճէնքիլէջիպ չօդ իկիտլիք
կեօսթէրտի . վէ լաքին սօնդունտա եհնկիլիպ՝
³⁶⁷⁸
⁴⁸⁷¹ } ճէնքտէ տիւշտիւ . վէ ապէրին չօղու գը-
րըլտը , վէ պիր հզի հսիր օլտու . գալանլարը
գալըպ տաղըլտըլար . վէ Հայաստանը Ղըք-
սանդր քէնտի զապղընա ալտը . վէ օ կիւնտէն
սօնդրա Հայ սօյունտան փատիշահըլը գալգտը ,
թա Ղըշակունի Փատիշահըլը զուհուր է-
տինճէ :

Ի Ք Ի Ն Ճ Ի Փ Ը Յ

ԿՈՒՍԸԿԸԼ ՏԷՎԸՐԻ

ՔԻ ՍԻՒՐՏԻՒ 176 ՍԷՆԵ

ԼՂԵՔՍԱՆԴԻ Սակեղոն էօլտիւքտէ՝ տէվ
լէթի տեօրտէ պեօլիւնտիւ . պիրի Լսքէնտէ
րիյէտէ . պիրի Լնատօլուտա . պիրի Սեւկիւ
տա վէ պիրի Սակեղոնիւտա . պունլարըն
վազթիւնտէ Կուսակալ՝ եանի պէյ կէլիրիտի
Հայաստանա . էկէր պունլար սայրլըրսա՝ հէ
փիսի եէտի օլուր , քի պազիսի փատիշահլըպ
էթտի . պունլարըն հվվէլքիսի Լքէքսանդր փա
տիշահտան կէտի , վէ պեօլիւք Կուսակալ տէն
տի . վէ ղայրլարը՝ ղայրլարտան , պիր իքիսի
Սակեղոնեատա օլանլարտան , վէ օպիրլէրի
Սեւկիւ տէվլէթի դարաֆընտան :

1 . Սեհրան Կուսակալէն վագիէ՝ Հրանդա
վարէնճա :

Ը . 14 — 15 .

3673 } Սեհրան՝ Լքէքսանդր փատիշահըն հմ
4874 } րիլիլ Կուսակալ եանի Պէյ եախօտ Փաշա օլ
տու Հայլարա՝ Սահէ փատիշահ էօլիւպ իւչ

ԵՐԼ կէտիքտէն սօնորա : Պու Սիհրան 5 սէ-
նէ Հայաստանը էյիճէ գայրըրպ' կերի տեօն
տիւ , Պերդիկկէս տէտիքլէրի Սակեդոնեատա
օլան Պէյնի հիւքմի իլէ :

5681
4880

Սէոպտղոմէոս' Սակեդոնիա տէվլէթի-
նին ըիճալընտան օլարապ' պիր Պէյ կէլտի
Հայաստանա Սիհրանըն եերինէ : Սէ չիւքի
պու պիր սերթ վէ Փօտուլ քիմնէ իտի , զիյա-
տէսիլիլէ սրգլէթ վէրիպ էօրսէլէտի Հայլարը .
էօյլէ քի արթըգ տայանաճազ դապէթլէրի
գալմատը : () կիւնլէրտէ Սապադովկիա փատի-
շահը , Պերդիկկէստէն եէնիլտիքտէ , ծնուն օղու
Րըիթէոս գաչտը կիթտի Հայաստանա . վէ
հաչան կէօրտիւ քի Հայլար սրգընթը չէքէյօր-
լար Սէոպտղոմէոստան' քի քէնտի խասմի իտի ,
ծնլարը թահրիք էթտի , քի ծնա գարշը տու-
րուպ Հայաստանտան գօվտունլար : թէզ ույ-
տուլար պունուն սեօգիւնէ Հայլար . վէ հէփի-
սինտէն զիյատէ Րըդուարդ' Սիւնիք մէմլէքէ-
թին պէօյիկի' պիր պահատըր քիմնէ . պու
Րըդուարդ հարպիճէ քէնտի մէմլէքէթինտէն
ապէր տէվլիլիպ եիւրիւտիւ Սէոպտղոմէոս իւ
ղէրինէ : () տախի զապուն տիւշիւպ կիւճիլէ
դաչտը' մանսըպընըն իքինճի սէնէսինտէ :

5683
4882

Րըդուարդ' Եախօտ Սըրուանդ Սախա-
րար Սէոպտղոմէոսու գօվտուգտան սօնորա'
Հայ ապէրինի վէ Հայ իշխանլարը էլէ ալըպ ,
վէ ծնլարա պիր օլուպ' վէ Սակեդոնեալըլա-
րըն հիւքմի ալթընտան Հայլարը չըգարըպ' միւ-
լէթէ պաշպօղ վէ հիւքմի էտիճի օլտու : Պու-
նու իշիթտիքտէ Պերդիկկէս , փէք տարըլտը .
վէ չիւքի վազթի Եօղ իտի ծնունլա ճէնք էթ-
մէկէ հապէր սալըպ Սլւմէնէս ատըր պիրինէ'
(քի քէնտի ծնու փաշա տիքմիշիտի Սապադով-

կիա էյալէթինէ ,) Էմր Էթտի՝ քի Թէզ կիթսին , Հայլարը զապդ Էթսին :

()՝ տախի եիւրիւտիւ աղըր ապէր իլէ Հայաստանա . վէ չիւնքի զօրիլէ պիր շէյ Էտէմէտի , դաթլըլըզլա Հայլարը Էլէ կէթիւմէք իսթէտի . պունուն իջին դաթլը սեօզլէրիլէ պիր քեաղատ եազտը Մըդուարդա . այլպ տէյիլտէտի Հայլարա , քի Ս՝ ահեդոնեալըլարըն պեօյիւք տէվլէթի ալթընտա պուլունսունլար . վէ սէն քի Հայաստանա սահապ օլմիշսին՝ զայիլ օլ քի Սէոպտղոմէոս կինէ օ սէմթէրտէ սէնին Տիւքմիստէ դարաֆըմըզտան փաշալըզ Էթսին . սանա պու գատար ճայիզ տիր քի երլտան երլա Հայաստան Տարաճընը Էտա Էտէսին պիզէ :

Պու շէյէ գարշը տուրմայըլ Մըդուարդ , վէ դաթլը սեօզ իլէ ճէվապ վէրիպ՝ գավ Էթտի քի Սէոպտղոմէոս Էվլէքի Էօլու դուլթմարն :

()՝ տախի Հայաստանա կելիպ՝ իքրաւ կեօրտիւ Մըդուարդտան . վէ ծնա միւղի օլուպ պաշլատը փաշալըզ Տիւքիւմէթինի սիւրմէկէ : Սէլաքին Էօգարտա տէտիկիմիզ կիպի չիւնքի պու պիր սէրթ վէ Փօտուլ քիմնէ իտի՝ կիւճէնէրէք կէջինիւրտի Հայ միլէթի իլէ , վէ ծնարտան Էօճալմազ իսթէր իտի , քի նիջին քէնտիսինի Էվլէլի գօվալատըլար :

³⁶⁸⁴
¹²⁰³ } Սէ չիւնքի պունու Էտէմէզիտի՝ Տըրսընտան տայանանմազ օլտու : Եազտը պունա Ելմէնէս՝ քի սապը վէ դաթլըլըզլա կէջին՝ Էկէր օ մանսըպը ըհաթ իլէ սիւրմէք իսթէրսէն : Պու Էօկիւթ զիյատէսիլիլէ գուտուրթտու ծնու . օգատար քի ճէնիկէ գալգմազ իսթէտի Ելմէնէս իւզէրինէ : Պունու պեօյլէճէ տերունինէ գօյուպ՝ ապէր իսթէտի Մըդուարդտան զայրը մատտէ իջին , վէ Կապադովկիատա օլան

Մ'ակեղոնեալըլարն չօղունու քէնտի դարա-
 ֆընա ալըպ' խըշմիլէ եիւրիւտիւ Եւմէնէսին
 իւզէրինէ . վէ փէք Ֆէնա եէնկիլտի ծնա : Սէք
 րար ասքէր տիւզտիւ 'Եփուպողումոս' , վէ կլինէ
 կէլտի Եւմէնէսէ գարը . Ճէնք գըզըշտըգտա'
 իքիսի տէ պիրպիրինի կեօրիւպ իքի գուտուր-
 միշ ճանաւար կիպի' տարղընըգլա սալտըլար
 պիր պիրի իւզէրինէ . վէ երըթմագ եութմագ
 իսթէյէրէք պիր պիրինի' հըրպարընտան ալէվ-
 լէնիպ' վէ տիգկինլէրի էլտէն սալը վէրիպ' պիր
 պիրինէ էլ սալտըլար . վէ չէքիշէրէք' տէմիր
 պաշըգլարընը պաշարընտան տիւշիւրտիւէր ,
 վէ պաշլատըլար գըրիւլարը չէքմէկէ : Պէօյլէ
 սավաշըր իքէն պունլար' աթլարը ալթլարըն-
 տան սըրըրըպ չըգտըլար . վէ իքիսիտէ եէրէ
 տիւշիւպ պաշլատըլար արթըգ պիր պիրինէ սա-
 րըրըպ տեօյիւշմէկէ . վէ գըլըճ չէքիպ' պիր պի-
 րինէ գըյմաղա . վէ պու սավաշտա Եւմէնէս
 ծնուն պալտըրընը եարալայըպ' եաթըրտը . Օ
 տախի տիգ իւսթինէ կէլիպ վուրտու եարալա-
 տը Եւմէնէսին գօլունու վէ պուտունու : Մէ
 լաքին Եւմէնէս վուրմաղը թէքըրարլայըպ' քէն-
 տի 'Եփուպողումոսուն պաշընը : Պունու կեօր-
 տիւքտէ ծնուն ասքէրի գաչըպ կիթտի Հայաս-
 տանա . վէ դայըրըլար տախի հէր քէս քէնտի
 եէրինէ :

5690 } Պիր գաչ երլտան սօնղրա հաչան Եւմէ-
 4889 } նէս վէ Պէրդիկկէս' օրթատան գալգըպ պէր-
 դարաֆ օլտուլար , Բըդուարդ Հայլարըն պաշը'
 Հայաստանտան ասքէր տէվշիրիպ Բըրիթէս
 շէհգատէի ծնարըա պիլէ Կապագովկիա սէմ-
 թինէ եօլլատը' քի էվվէլտէն Հայլարա տա-
 խիլ տիւշմիշ իտի : () տախի կիտիպ գօլտու
 տիւշմանլարընը , վէ պապասը թախթընա կէ-

չիա՝ փատիշահ օլտու : Ս է չօգ պախշիշէրիւն
կէրի տեօնտիւրտիւ Հայ ապէրիւնի . վէ ազիմ
փէշքէշէր կեօնտեւրտի Մրդուարդա՝ պու պեօյ
իւք էյլիկի դանըմազլա : Ս է Մրդուարդ իկիր
մի երլ գատար տախի եաշայրայ հօլտիւ . տէվ
էթի սիւրտիւ 33 սէնէ :

Հրանտ ատլը պիրի՝ Մրդուարդ հօլտիւքտէ ,
Սեւեկիալըլար տէվլէթինին հիւքմի ալթընա
տիւշիւա՝ վէ ընլարըն դարաֆընտան փաշա օ
լուա՝ օթուրտու Հայաստանտա . վէ սիւրտիւ
Փաշալըգ մանսրպընը 45 սէնէ :

2 . Մրդուարդ Սեւեկիալըն Վաֆի Մրդուարդա
Վարընճա :

Բ . 1 :

5761 } Մրտաւազ Հայլարըն պիր ուլուսու , եիւ
4960 }
րէքլի վէ պահատոր իկիտ , մէյտանա չըդրայ ի
լէրի կէշտի , Հրանտ հօլտիւքտէն սօնդրա . վէ
Հայաստանը թէմմա՝ էլի ալթընա ալրայ՝ հիւքմ
էթտի Մրդուարդան սէմթինէտէք վէ հղրաֆ
տա օլան դայրը վիւայէթլէրէտէք . վէ Սեւե
կիալըլարը սայմայրայ՝ վէ պաշ գալտըրըլ , վեր
կի եօլլամատը ընլարա :

Պունու տույտուգտա Սեւեկիա փատիշահը՝
իւշիւնճի Մնտիոքոս՝ եիւրիւտիւ Մրտաւազ
իւզէրինէ չօգ տարդընլըզլա վէ պեօյիւք թէ
տարիք իլէ : Ղէսարէթ էթմէտի Մրտաւազ
ճէնկիլէ ընա գարշը տուրմաղա . ծնուն իչին ա
զիմ փէշքէշէրիւն էլչի կեօնտեւրտի . վէ էման
տիլէյիա՝ սեօզ վերտի քի հէր երլ վերկիսինի
վերէ . վէ պեօյլէճինէ ծնու կէրի չէվիրտի , հիշ

պիր զարար օրմատան . վէ տէվլէթինի րահաթ-
լըզլա սիւրտիւ չօգ վագիթ եանի 50 սէնէ :

⁵⁰¹¹
⁸⁰¹⁰ } Լ՛րտաշաս վէ Դարեհ՝ Լ՛րտաւազ էօլ-
տիւքտէ , իբիսիտէ փաշալըզլա կէլտիլէր Հայաս-
տան մէմլէքէթինէ Սելէկիալըլար դարաֆըն-
տան . պիրի պեօիւք Հայաստանա . վէ օպիրի
քիւչիւկէ : Լ՛րտաշաս թախթ էթտի Լ՛րարատ
մէմլէքէթինի Լ՛րազ ըրմաղը եանընտա . վէ
Դարեհ Նուփէ տէտիքլէրի էյալէթի Լ՛փրատ
չայըն եանընտա , քի օ զամանլարտա քիւչիւք
Հայաստան սէմթինէ տիւշէր իտի : Պունլար
իբիսի տէ Հայ միլլէթինի կերէկիկիպի գայը-
րըրլարիտի :

Պունլարըն կիւնիւնտէ պեօիւք ճէնք վար-
իտի Հոռմալըլար վէ Լ՛փրիկէլիլէր մապէնին-
տէ . վէ սօնղրա Լ՛փրիկէլիլէր եէնկիլտիքտէ՝
պունլարըն պեօիւք սերապէրի օ մէհուր Լ՛ն-
նիպալ գաչըպ՝ կէլտի սըղընտը Լ՛նտիոքոս փա-
տիշահա : Ճէնք օլտուգտա Լ՛նտիոքոս իլէ վէ
սօնղրա պարըշըզ վագթինտէ՝ Հոռմալըլար
Լ՛նտիոքոստան իսթէտիլէր Լ՛ննիպալը : Սէ
չիւնքի Լ՛նտիոքոս սէվլէր իտի Լ՛ննիպալը՝ օլմայա
քի շունուռն վիւճուտինէ պիր զարար կէլէ տէյի՝
կիզլիճէ գաչըրտը օնու Հայաստան սէմթինէ :

Կէլտի տախիւ տիւշտիւ Լ՛ննիպալ Լ՛րտա-
շասա . վէ քէնտիսինի օնա սէվտիրիպ տօսթ-
օլտու . վէ օնա մէշվէրէթլէրտէ էյի էօկիւթ-
լէր վէրիպ՝ ագըլը եօլլարը էօյրէթտի՝ Հայ
տէվլէթինի մամուր սագլամաղ իչին . վէ պիր
կիւզէլ շէհիր պիչիմի կէօսթէրտի օնա . օ տա-
խի հազզ էտիպ՝ Լ՛ննիպալըն գալֆալըղը րէսմի
իւզրէ՝ պիր շէհիր եափտը Լ՛րազ չայըն քէնա-
րընտա՝ Սէթամօր տէտիքլէրի չայըն՝ Լ՛րազա
գարըշտըղը եէրտէ . վէ օ շէհիրէ քէնտի ատը-

նա Ղրտաշատ տէտի քի Հայաստանտա օլան
շէհրէրէն պաշը օլտու , վէ ծնու քէնտիսինէ
Թախթ էթտի Ղրտաշաս : պազ Հայ Թարի
խինտէ . ք . 1 . (4) :

³⁸²⁰
⁸⁰¹⁹ } Հաջան կեօրտիւէր Ղրտաշաս վէ Ղա-
րէհ քի Հռոմալըլար՝ Սելէկիալըլարտան իւս-
Թին օլտուլար , Սելէկիալըլարը սիլքիպ՝ Հռո-
մալըլարա պիր օլտուլար . վէ ծնլարն հիւքմի
ալթընտա օլարադ՝ փատիշահ ատը ալտըլար :
Պունու կեօրտիւքտէ Ղննիպալ՝ Ղրտաշաստան
այրըլըպ գաշը կիթտի իլիրիտէ . օլմայա քի
Հռոմալըլար Ղրտաշաստան իսթէսինէր քէն-
տիսինի տէյի : Պեյլէ օլտուգտա՝ Ղրտաշաս
կիւնտէն կիւնէ պեյիւյերէք , վէ միլլէթին կեօ-
զիւնէ խօշ կեօրիւնէրէք , չօզ էյի շէյլէր տիւզ-
տիւ , վէ րահաթըլըգտա սազլատը պեյիւք
Հայաստանը . նիճէ քի Ղարէհ՝ քիւչիւք
Հայաստանը :

³⁸²⁹
⁸⁰²³ } Պիր գաչ երլտան սօնդրա , հաջան Ղն-
տիոքոս Լպիւփան օլտու Սելէկիա փատիշահը ,
Ղրտաշասըն Հռոմալըլար իլէ պիր օլտուղունու
սուլլուպ , վէ ծնուն փատիշահ տարաթընտա
տէվլէթ սիւրտիւկինէ կիւճէնիպ՝ քէսկինճէ
տարղընըլըգլա հապէր կեօնտէրտի ծնա , քի կլինէ
քէնտի հիւքմի ալթընտ կիրսին , վէ վէրկիսինի
Թէմամէն էտա էթսին : () տախի հիչ սայմա-
տըգտա Ղնտիոքոսուն քէլամընը՝ իւզէկիրինէ
կէլտի Ղնտիոքոս : Սէ Ղրտաշաս Հայլարտան
վէ զայրը միլլէթէրտէն ապէր տէվլէրիպ չըգ-
տը Ղնտիոքոսա գարը . վէ ծնտան եհնկիլիպ՝ վէ
զապուն տիւշիւպ՝ գաշտը Հայաստանա . վէ իս-
Թէր իսթէմէզ կիրտի Ղնտիոքոսուն հիւքմի ալ-
թընտ , վէ հազնէ տէվլէրիպ Հայաստանտան՝
կեօնտէրտի , վէրկի պօրճունու էօտէմէկ իլին :

³⁸³⁸
³⁰³⁴ } Պեօյլէ օլտուգտա՝ իշքիլէ վարտը Լ՛րտաշաս քի պու շէյէ՝ Ղարեհ սէպէպ օլմիշ տէյի. պունուն իչին ծնտան էօժ՝ ալմազ իսթէտի : Պունու տուլտուգտա Ղարեհ՝ գօրգտու . վերէ պիլլը իտի քի ծնունլա պաշա չրգամաղ . պունուն իչին ծնա ազիմ՝ փէշքէշլէր կեօնտէրիպ՝ հաղըրնը էլէ ալտը . վէ քէնտինին մուհապիթ իւզըէ օլտուղունու կեօսթէրմէկ իչին՝ ըհհին կեօնտէրտի ծնա Ղորոնս ալտը քիւչիւք օլլունու :

³⁸³⁹
³⁰³⁸ } Սօնդրա Ղարեհ էօլտիւքտէ՝ պեօյիւք օղլու Սորփիլիկէս օթուրտու ծնուն էէրինէ յոփք էյալէթինտէ : () զէման Լ՛րտաշաս պիր Ֆուրսաթ պուլուպ՝ հաղըրլանտը եիւրիւմէկէ քիւչիւք հայաստան իւզէրինէ , վէ ծնու տախի էլէ կէթիրմէկէ : Ղօրգտու Սորփիլիկէս վէ գաջտը կիթտի Սապաղովկիա սէմթինէ . վէ սրղըրնտը Լ՛րեթ փատիշահա : Պունու տուլտուգտա Լ՛րտաշաս էլչիլէր եօլատը Լ՛րեթէ . նէ իշին վար , տէտի , Ղարեհին օղլու իլէ . կէլ պէնիմէ պիր օլ , գալտըրալըմ օրթատան Ղարեհին իքի էվլատընը . պէն էօլտիւրէյիմ Ղորոնու՝ քի պէնտէ տիր , սէնտէ էօլտիւր Սորփիլիկէսի քի սանա սրղըրնմըշտըր . վէ ծնլարըն էէրինի զապդ էտիպ արամըզտա փայլաշալըմ : Ղասպուլէթմէտի Լ՛րեթ պու շէյի , վէ չօգ տիւրլիւ սիթէմ սեօղլէր իլէ զընատը Լ՛րտաշասըն էլչիլէրինի . վէ քեաղատ կեօնտէրտի Լ՛րտաշաս ծնուն էլչիլէրիլէ , վէ ըհճա էթտի քի կերի տուրսուն պեօյլէ զալըմըգտան : Սէ Լ՛րեթ ապքերի իլէ եարտըմ էտիպ՝ փատիշահ տիքտի Սորփիլիկէսի քիւչիւք հայաստանա : Պու Սորփիլիկէս պիր պօյլու պօսլու գահրաման իկիտ իտի , հէյպէթլի , վէ ճէնք էհվալինտէ՝ մէշհուր վէ նամտար : Պու պեօյլէ իքէն՝

Լրտաշասըն էճելի եէթիշիպ՝ հօլտիւ, օ քի
Սորփիւլիկէսի հօլտիւրիւպ էօղ էթմէք իս-
թէրիտի. տէվլէթի սիւրտիւ 30 սէնէ :

⁵⁸⁴¹
⁵⁰⁴⁰ } Լրտաւազդ՝ Լրտաշասըն օղլու՝ պապաւ
սը եէրինէ կէջիպ՝ տէվլէթի սիւրտիւ պեցիւք
Հայաստանտա 10 սէնէ : Պու Լրտաւազդ
օղլու կուտակալարըն եախօտ փաշալարըն սծնդ
ուճու. ղէրէ պունուն վազթինտէ զուհուր է-
տիպ կէօրինտիւ Լրշակունի փատիշահլըղը :

Ի Ե Զ Ի Ե Ն Ճ Ի Փ Ը Յ

ԸՐՇԸԿՈՒՆԻ ՏԷՎԸԻ

ՔԻ ՍԻՐՏԻ 580 ՍԵՆԵ

Բ . 1 .

⁵⁷⁵⁴
⁴⁹⁵³ } **ՆԱԶԱՆ** Սեբեկիա տեղեթի Լսիա
սեմթինտե օլան միլեթերի հիւքմի ալթընա
ալըպ, փաշալարը իլե ծնարը զապդ հտեր իտի.
վե հիւ պիր քիմնե գարշը տուրանայըպ՝ իդաեթ
հտերլէրիտի, օ վագիթլէրտե Սօրասան զարաֆ
լարընտան Պարթև միլեթինտէն՝ ասլը հայր
Լքրահամըն Բետուրատան տօղան էվլատը
ճինսինտէն՝ Լքշակ ասլը պիրի իլերի կէշտի. վե
Սեբեկիալըլարըն հիւքմի ալթընտան չըգըպ, վե
պաշ գալտըրըպ՝ փատիշահ օլտու Բահլըհհրին
տե. վե էլի ալթընա ալտը Պարթևլերի, Լճհմ
լերի, Բիւրտլերի, վե Պաղտատըլլարը տախի.
վե օգատար նամտար վե փերթէվլի օլտու՝ քի
օնուն էլի ալթընտա օլան միլեթլէր՝ Պարթև
տէնտիլէր օ սօյուն ատընա. կերէք Լճհմ, կերէք
Բիւրտ, նիճէքի սօնղրա հայլար պիլէ:
⁵⁷⁸⁵
⁴⁹⁸⁴ } Պու Լքշակ քէնտիսի 31 սէնէ փա-
տիշահլըգ սիւրտիւքտէն սօնղրա էօլտիւ. վե

եկրինէ կէջիպ փատիշահ օլտու ծնուն օղլու
 Մարտաշէս 26 սէնէ : () տախի էօլտիւքտէ՝
 ծնուն օղլու իքինճի Մարշակ պապասընըն թախ
 թընա կէջիպ , փատիշահլըղընը օ գատար
 պեօյիւթտիւ . քի Պեօյիւք Մարշակ տէնիլտի .
 վէ տէվլէթինի եայտը ուղաթտը թա չին
 տիսթանըն Լնդոս տէտիքլէրի չայա վարըն
 ճա , վէ պաթըտան եանա Մտրիլէրէտէք , վէ
 չադ Ֆիւրաթ ըրմաղընա վարընճա : Սօնղրա
 եիւրիւտիւ չայաստանա , վէ թէմամ զապդ
 էթտի ծնու . վէ Մարտաշասըն օղլու Մարտաւաղդ
 կուսակալը օրատան գօվալայրպ՝ փատիշահ տիք
 տի չայլարա Վ աղարշակ աալը գարտաշընը՝ քէն
 տի փատիշահլըղընըն գըրգընճը սէնէսինտէ ,
 Լ . Ֆէնտիմիզին տօղմասընտան 149 երլ էվլէլ .
 վէ ծնա սիփարիշ էթտի պեօյիւք վէ քիւջիւք
 չայաստանլարը : Վ է պունլարտանղայրի Մտրը
 պատական վիլայէթինի տախի ծնա վէրիպ՝
 էմր էթտի . քի զապդ էթսին հէր նէ գատար
 եէր զապդ էտէպիլլըսէ՝ պաթըյա տօղրու փօյ
 րազտան եանա . “Վէ գատար . քի , տէտի , աղըն
 վէ գուվլէթին եէթիշիւրսէ . զէրէ պահատըրլա
 րըն սինօրու քէնտի սիւհալարը տըր . նէ գա
 տար քէսէրսէ՝ օ գատար զապդ էտիպ մալիք
 օլուր , , :

1 . Վ աղարշակ փատիշահըն վադի :

Բ . 2 — 3 .

3882 } Վ աղարշակ պեօյիւք Մարշակըն գար
 3031 } տաշը չայլարա փատիշահ օլուպ թախթ էթ
 տի Ս ծեփն շէհրինի . չիւքի էօյլէ էմր էթմիշ
 իտի գարտաշը : Վ է հարպիճէ պիր էզ ապէր

տէվչիբիպ՝ եիւրիւտիւ Հայաստանն իչէրիսի-
նէ՝ Երասխ չայլն եանրնա՝ Լճմաւիրէ եագըն .
վէ ծնտա պիր գաչ կիւն օթուրուպ նիզամ վէր-
տի ապքերինէ . վէ ծնլարլա սալտը կիւն պաթը-
սընա տօղրու փօյրաղ դարաֆրնտան եանա թա-
քիւչիւք Հայաստանն ուճունա վարընճա . քի
օրատա օթուրուր իտի Սորփիւլիկէս փատի-
շահ Ղարեհ կուտակալըն օղլու . նիճէքի տէ-
տիք եօգարտա ք . 2 :

Պունուն կէլմէսինի իշիտիպ Ճանիքիւլէր վէ
Լ աղլար, Պոնտոսլուլար վէ Վապադովկիալլար,
Փուրգիալլար վէ զպրը միլէթէր՝ քի Սել-
կիալլարա պիրլիք էթմիշէր իտի, իւրքտիւլէր .
վէ Ճիւմէսի պիր օլտուլար, քի Ս աղարշակա
գարշը տուրալար . պունլարըն պաշը Սորփիւ-
լիկէս : Պեյլէ օլտուգտա՝ վէ իքի օրտու գար-
շըպէ գարշը կէլտիքտէ՝ պիր գաչ կիւնտէն սօնղրա
Ս աղարշակ դարաֆրնտան ճէնք տէփրէշտի :
Սէշտի Սորփիւլիկէս քէնտի օրտուսունտան
գուվլէթլի իկիտլէրի, վէ քէնտիսի տէ պա-
գըր վէ տէմիր գըրիս կիյինմիշ՝ պաշլատը սէր-
պէսթլիքլէ կէլմէկէ . վէ Ս աղարշակըն օրտու-
սունա տիւշիպ՝ օրատա Ս աղարշակըն իկիտ-
լէրինտէն վէ սէջիլմիշ ապքերինտէն չօղունու
գըրտը . վէ խըշմ իլէ Ս աղարշակա եագլաշըպ՝
աթտը մըգրաղընը ծնուն իւթիւնէ գանատըր
օգ կիպի : Ս է լսքին պիր գաչ իկիտ Հայկըն
ոյունտան վէ Սէնէքէրիմ Ճինսինտէն արայա՝
աթըրպ՝ օ մըգրաղըն ուչմասընը քէստիլէր . վէ
Սորփիւլիկէսի աթընտան տիւշիւրիւպ՝ օրատա
էօլտիւրտիւլէր, վէ հէփիսի պիրլիքտէ ծնուն
ապքերինի օ գատար գըրտըլար քի՝ գան սէլ կի-
պի եիւրիւլիպ՝ եէրլէրի պաստը :

Պու պեյլէ օլտուգտա՝ հիւքմի ալթընա

ալտը Վ աղարշակ օ սէմթլերտէ օլան միլէթէ-
րի, Վ աղարը վէ Չերքէսլերի վէ հէփիսիսի տէ
խարաճկիւզար հտթի :

⁵⁸⁸⁴
⁸⁰⁸³ } (Յոտան տեօնիւպ կէլտի Տայք վիլայէ-
թինէ . վէ Պարխար տէտիքլերի տաղըն հթէ-
կինտէ եազլըդ եաիտը , եանի եազ վազթին-
տէ կեօջ հտիւպ էյլէնէճէք եէր, հայճա աճարանոյ .
վէ ծնտան տեօնիւպ կէլտի Ս՝ ծբինէ :

⁵⁸⁸⁷
⁸⁰⁸⁶ } Պոռնտան սօնդրա Վ աղարշակ ըահաթ-
լանըպ՝ տույմնագ աղնամնագ իսթհտի քի հայ
միլէթի քիմնէն վէ նէրէտէն զուհուրա կէլ-
միշ, վէ քէնտիսինտէն էվվէլ քիմ հիւքմ հտեր
իմիշ, վէ հայաստանտա նէլէր կէլմիշ, վէ Նա-
խարարըզլար եանի Պէյլիքլէր նիճէ իլէրի կէլ-
միշլէր : Վ է լաքին պուլմատը պիր քիթապ քի
պու մատտէլէր իչին սեօյլէյէ , իլա պազի շայ-
իր տէլիշլէրի, վէ պազի պեսթէլէր վէ պէյիթ-
լէր պուլտու հայաստանտա, վէ լաքին ծնլար
տախի աղնաշըլմնաղ ապուրճուպուր նէսնէլէր
իտի :

Տիւշիւնտիւ Վ աղարշակ քի Վիլտանի քիւ-
թիւքլէրինտէ՝ եանի Վաղդէական քիթապլար
տա իսթհտիկինի արասըն . պուլտու պիր Մորի
քեամիլ ատամատը Ս՝ արիբաս կատինա՝ ազըլ-
լը քիմնէ , վէ էյի վուզուֆ թահսիլ էթմիշ
քիլտանի վէ ոռմ տիլլէրինէ . եօլլատը ծնու
մէքթուպ իլէ գարտաշը Մըշակա՝ քի թախթը
Վինուէտէ իտի , վէ տիլէտի ծնտան՝ քի հսկի
քիւթիւքլէրի ծնա կեօսթէրէ . վէ էկէր ծնլար-
տա հայ միլէթի իչին եազլըլ պիր շէյ պուլու-
նուրսա՝ չըգարըպ կէթիրէ :

Չօդ սէվինտի պու իշէ Մըշակ փատիշահ .
վէ էմր էթտի քի կեօսթէրսինլէր Ս՝ արիբա-
սա գարտաշընըն իսթհտիքլէրինի : () տախի

քիւթիւքէրի եօգլայրա՛ պուլտու ուումճա եա-
զըլը պիր քիթապ քի իսթ իտասընտա պու սեօզ
եազըլմիշ իտի . “ Պու քիթապ Նաքէնտէր փա-
տիշահըն էմրի իլէ քիլտանի տիլինտէն թէր-
ճիւմէ օլունմիշ ուում տիլինէ , քի ասըլ էսկիլէ-
րին վէ աթալարըն իւզերինէ սեօլէր , : Պու
քիթապտան թէքմիլ չըգարտը Սարիբաս Նայ
թարիխինի՛ Նայկտան պաշլայրա թա Պարոյրա
կէլինճէ , վէ ծնտան պէրիյէ թա Ս ահէյէտէք .
վէ ալըպ կէլտի Սժէինէ վէ սունտու Ս աղար-
շակ փատիշահըն էլինէ :

Սէվինտի Ս աղարշակ պունու կեօրտիւքտէ .
վէ էմր էթտի քի ծնու քօսունլար քէնտի հազ-
նէսինէ վէ էյի սազլասընլար : Պունու էթտիք-
տէն սօնղրա , Սարիբաս զայրը էսկի քիթապ-
լար տախի պուլուպ՝ վէ պուլտուզարընը Նայ
միլէթի իչին հէր նէ իսէ եազտը թա էվվէլքի
Նըշակա կէլինճէ . վէ ծնտան սօնղրա եազտը
Ս աղարշակըն էթտիքէրինի վէ Նայլարըն իչէ-
րինի : Պունտան կեօրինիւր քի Նայլարըն էս-
կի թարիխի (Նահուտիլէր թարիխինտէն զայ-
րի) , հէր միլէթին թարիխինտէն սահիհ տիր :

³⁸⁸⁸
³⁰⁵⁷ } Պունտան սօնղրա պաշլատը Ս աղարշակ
տիւզմէկէ փատիշահըլընը . էն էվվէլ քէնտի
սարայընը վէ սարայլըլարը . սօնղրա ըիճալընը ,
պէյլէրինի , վէ փաշալարընը , էյի սըրայա վէ էյի
դարգա քօյուպ , եէրլէրի վէ ասքէրլէրի թէր-
թիպ իլէ ույտուրտու . քէզալիք իպատէթլէրին
դարզընա տախի նիզամ վէրտի :

Պիր առէթ տախի գուրտու . իքիքիշի թա-
յին էթտի քի՛ եազը իլէ ծնա տույուրսունլար ,
էկէր փատիշահ նահազ պիր շէյ էմր էտէրսէ ,
պիրի սազընտըրսըն : Ս է էկէր փատիշահ եա-
րամազըն հազգընտան կէլմէկէ մուգայէտ

օլմնգսա, օ պիրի հապէր վերսին, վէ հագգը հագ էթտիրսին:

Պու Վ աղարշակ փատիշահ՝ քէնտի մասլահաթկիւղարը Ռագարատ տէտիքլէրինի՝ խաղդի հիւմայուն իլէ թաճ կիյտիրէն էթտի Ղըշակունի փատիշահլարա. քի հայճա Բաֆադիբ տէրիդ. էօյլէ քի Ռագարատ վէ քէնտի օղուլլարը սօյճա՝ քիմքի Ղըշակունի ճինսինտէն փատիշահ օլուրսա՝ թաճ կիյտիրէն օլունլար:

Պու Ռագարատ եահուտի միլլէթինտէն իտի, նիճէքի էվիլէլ զիքը էթտիք ն. օ. պահատըր վէ սաֆտէրուն պիր քիմնէ, իքինճի Ղըշակ փատիշահըն ըիճալընտանվէ Ղորպատական մէմլէքէթինէ հիւքմ էտիճի. վէ չիւնքի Ղորպատական էօլքէսի՝ Վ աղարշակա տիւլտիւ, պու Ռագարատ տախի Վ աղարշակըն ըիճալընտան օլտու, վէ չօգ իլլէրտէ ծնա եարտըմճի պուլունտու: Պունուն ատընա քէնտի զիւրիյէթի Ռագարատունիք տէնիլտի. քի ծնլարտան չօգ քիմնէլէր եահուտիլիք իլին էօլտիւլէր փատիշահլարըմըղըն էմրի իլէ:

³⁸⁶²
³⁰⁶¹ Պու Վ աղարշակըն չիւնքի չօգ երքէք էվլատը վար իտի, ծնլարա տախի նիզամ վլէրիպ՝ օթուրթտու չաշտենից տէտիքլէրի էյալէթտէ, վէ օ սէմթին քեօյլէրինի հէփ ծնլարա պաղըլլայըպ ճիւմլէսինէ կէլիրլէր թային էյլէտի: Սալթ եալընըղ Ղըշակ ատըր՝ իք էվլատընը եանընտա ալը դօտու՝ քի սօնղրա քէնտի եէրինէ թախթա կէչէ տէյի: Վ է ծնտան սօնղրա ատէթ օլտու Ղըշակունի փատիշահլարա, քի օղուլլարընտան պիրի դալըր իտի փատիշահըն եանընտա. վէ օպիրլէրի չաշտենից էյալէթինէ կիտիպ օրատա Ղըշակունի իամինէ զիւրիյէթլէրի չօղալըր իտի:

⁵⁸⁷⁵
⁸⁰⁷² } Սաղարշակ պոռնարը տիւղտիւքտէն սօն-
 զրա 22 սէնէ փատիշաչլըգ սիւրիւպ էճէլի ի-
 լէ էօլտիւ Ս՝ծբին շէհրինտէ : (Կստան սօնզրա
 ծնունդիւրիյէ թինտէն Հայլարա փատիշաչ օլան-
 լար՝ Լըշակունի տէնտիւք էվվէլքի Լըշակըն
 ատընա . վէ Լ՝ճէմլէրին տախի պունճիլէյին :
 Ս է չիւքի Լըշակ՝ Պարթև իտի՝ ծնուն իս-
 մինէ կերէք Լ՝ճէմլէր , վէ կերէք Հայլար՝ Պար-
 թև տէնտիւք :

2 . Եվվէլքի Լըշակըն վէ Լըրաշէտի լադի : .

Բ . 4 .

⁵⁸⁷³
⁸⁰⁷² } Լըշակ պիւրինճի՝ Սաղարշակըն օղլու՝
 պապաթը եէրինէ կէչիպ փատիշաչ օլտու , վէ
 ծնուն էյի ամէլլէրինէ կեօրէ եիւրիւտիւ , վէ
 չօգ էյի շէյլէր արթըրտը : Պունա ասի օլտուգ-
 տա Պոնտոսիւլար հիւճում էթտի իւզէլլէրինէ ,
 վէ կլինէ ծնարը էլի ալթընա ալտը . վէ իւս-
 թիւն օլտուղունա նիշանէ օլտուն տէյի՝ տիքիլի
 դաշ , եախօտ դաշտան եօնուլմիշ պիր սուրէթ
 տիքտի գարա տէնիզ գըյըսընտա : Պունուն պիր
 եուվարլազ տէմրէնլի մըզըաղը վար իտի՝ քի
 եալուգ չիյանլար գանը իլէ պիր սէնաաթլա զաղ-
 լանմիշ իտի . պիր կիւն Լըշակ եաեաճա տէնիզ
 քէնարընտա կէզլինիւր իքէն՝ օ դաշըն իւզէրինէ
 եիւրիւյիւպ , աթտը մըզըաղընը ծնուն իւսթիւ-
 նէ . վէ օ դաշտան եօնուլմիշ սուրէթէ մըզըա-
 ղընը սափլատը տէրինճէ , սանասըն չամուրա
 տափլար կիպի :

Պու սուրէթէ չօգ զաման ըաղպէթ էթտի
 Պոնտոս տէնիլէն վիլայէթին հալգը սանքի
 Լըլաշըն եափտըղը պիր շէյ տիր տէյի : Լաքին

վագիթտէն սօնդրա Ղըշակըն օղլու Ղըտաշէն՝
կիկնէ օնլարըն իւզէրինէ ճէնկէ գալցաղգտա՝
տէնիդէ պըրագաղըլար օ սուրէթի :

³⁸⁷⁷
⁸⁰⁷⁶ Պու Ղըշակ չիւնքի փութ լարը չօգ սէվէր
իտի վէ մուհապպէթ իլէ օնլարա դաիարիտի ,
հաչան տույտու քի Րազրատունիլէր՝ եանիՐա
գարատըն օղուլարը օնլարա դաիմայօրլար՝ ի
քիսինի հօլտիւրտիւ . վէ դայրըլարը իչին էմր
էթտի՝ քի օնլար եէմին իլէ սեօզ վէրմէյինճէ՝
սիւննէթ էթմէմէք վէ շաբաթ կիւնիւնի դութ
մամադ իչին , օնլարա գըզ վէրմէսինլէր : (Յլար
տախի նաչար դալըպ՝ սեօզ վէրտիլէր քի սիւն
նէթտէն վազ կէչտինլէր , վէ հկէր փատիշահ ի
լէ շաբաթ կիւնլէրի ալա կիտէրլէրսէ եախօտ
ճէնկէ՝ շաբաթ դութմամընլար . վէ լաքին
փութփէրէսթլիկի գապուլ էթմէտիլէր : Պու
Րազրատունիլէր Տիգրանըն կիւնիւնտէ տախի
պեօյլէ էթտիլէր քի պու Ղըշակ փատիշահըն
թօնու իտի :

³⁸⁸⁰
⁸⁰⁷⁹ () վագիթլէրտէ Վովկաս սէմթլէրինտէ
գարգաշա զուհուր էթմէկիլէ՝ օնլարըն պեօյիւք
լէրի՝ Վ ունդ ատլը՝ պիր հզ ապէլիլէ օրատան
չըգըպ Շայաստանա տիւշտիւ , վէ եօգարքի
Րասենտէ սաքին օլտու , վէ օ եէր օնուն ատը
նա Վ անանդ տէնիլտի : Պիր գաչ երլտան սօն
դրա պիղիմ հվվէլքի Ղըշակ փատիշահ տախի
հօլտիւ . փատիշահլըղը սիրտիւ 13 սէնէ :

³⁸⁸⁶
⁸⁰⁸⁶ Ղըտաշէս պիրինճի՝ հվվէլքի Ղըշակըն
օղլու՝ պապասը եէրինէ կէչիպ փատիշահ օլտու
Վժբինտէ վէ կէչտի պապասընը վէ տէտէսի
նի : Պու՝ քիւչիւքլիւկիւնտէ սէվկիւլիւ իտի
տէտէսի Վ աղարշակա . զէրէ պիր գանը սըճադ
վէ գուվվէթլի ուշաղ իտի , հօյլէ քի աշիքեարէ
կեօրիւնիւր իտի օնուն հտէճէք պեօյիւք իշլէրի .

նիճէ քի պաշա չըգարտը . զերէ փատիշահ
 օլտուղու կիպի պահատըրըգ գուվլէթի ին
 սիւահընըպ պեօյիւթտիւ քէնտիսինի . վէ Մ
 սիա դարաֆլարընը՝ հիւքմի ալթընա ալտը .
 Պունուն կիւնիւնէտէք Մէմ փատիշահը իւք
 սայըլլըրիտի , վէ Հայ փատիշահը իքինճի . վէ
 լաքին պու Մրտաշէն՝ քէնտիսինի իւք հտիպ՝
 Մէմլէրի հէփի էլի ալթընա ալտը . վէ Մէմիս
 թանտա քէնտիսինէ փայթաթիւ եափտը , վէ
 օրատա աղչէ սիք քէլէտի քէնտի իսմինէ վէ սու
 րէթինէ :

Ս է օղու Տիգրանը եանընտա սազլայրպ վէ
 քեամիլ հօճալար վէ ուսթալար թային հտիպ՝
 էյի ամէլլէրտէ վէ Փագիլէթլէրտէ պեօյիւթ
 տիւ . վէ ճէպք էհվալինի ծնա թալիմէթտիրտի :
 Ս է գըղընը Մրտաշանա ատըլ՝ պիր կիւրճի պէյ
 ինէ վէրտի՝ ատը Սիհրգատ՝ էվլէլքի Սի
 հըրդատըն զիւրիյէթինտէն կէլմէ՝ օ քի Վա
 րէհ փատըշահըն պիր խանը իտի . վէ ծնա թէս
 լիմէթտի փօյրազ դարաֆընտա օլան տաղլա
 րըն փաշալըղընը՝ վէ գարա տէնիզին պերի դա
 րաֆընը :

3902 } Պու Մրտաշէն փատիշահ՝ քէնտիսին
 8101 } Միա դարաֆլարընտա պեօյիւմէսինի կեօր
 տիւքտէ , Ֆիքրինէ պիր պեօյիւքլիւք կէլիպ՝
 Լըրորա սէմթինի տաթի զապղ էթմէք իս
 թէտի . պու սէպէպտէն էթիւրի օ դատար աս
 քէր տէվլիրտի քի հիսապընը պիլէմէտի . զերէ
 ծնլարըն չօղլուղու սայմաղլա պիլինմէղ իտի , իւ
 լա պիր պաշգաճա էօլչի ինէ պիլմէք գապիլ ի
 տի . պու ապէրին ճիւմլէսի պիր օղուրտան օգ
 ալթըրզլարընտա՝ կիւնէշին ըշըղը գափանըպ
 օրասը կիւնտիւզին գարանլըգ օլուր իտի : Ս է
 ապէրին պու գատար չօղ օլտուղունու կեօս

Թերմէք իչին՝ Էմր Էթտի Ղրտաշէս, քի դաշլըգ
եհրէրտէ կէտիքլէրինտէ՝ պիրէր դաշ ալրպ,
գօնագ Էթտիքլէրի եհրէ պրրագսընլար • պեօյ-
լէ Էթտիքձէ տաղ կիպի պիր շէյ օլուր իտի օ
դաշլարն երղլնր :

³⁹⁰³
³¹⁰² } Պուգատար ասքէրիլէ եիւրիւտիւ Ղրտա-
շէս կիւն պաթ ըսննա տօղրու • վէ քիւչիւք Ղսիայը
զապդ էտիպ՝ տենիզէ Էնտի • վէ հատսիզ հի-
սապսըգ կէմիլէրիլէ կիթտի Թա Սէլիպօլու տէ-
նիզինէտէք • վէ Սուլմէլինիտէ զապդ էտիպ՝ երզ-
տը օ միւքէլլէֆ շէհրէրի քի քէնտի վարմա-
սընտան Էվվէլ՝ նամը եէթ իշմիշիտի օրալարա :
Ղէնք Էթտի Սպարթալըլարա վէ ալտը Սօ-
ւայը • վէ տիթրէթտի օ տէնիզէ եագըն օլան
տէվլէթլէրի : Ս է հեր եհրտէ իւսթիւն օլուպ
տեօնտիւ Հայաստանա՝ վէ օրատա քէնտի օղլու
Տիդրանը փատիշահ տիքիպ՝ կիթտի եէնի փայ-
թախթընա քի եափմըշիտի Ղճէմիսթանտա :

³⁹⁰⁸
³¹⁰⁷ } Պուգատար իշտէ վէ պեօյլէ եիւրիւյիշ-
տէ՝ քի պէշ երլ սիւրտիւ՝ քիմնէ գարըր տու-
րանատը Ղրտաշէսէ • կէրչի Հոսմալըլար օ զա-
ման զուհուրա կէլմիշլէր իտի, վէ լաքին ծնլար
զայրըիշլէրէ մէշղուլ օլմաղիլէ, Էլլէրի տէյմէտի
Ղրտաշէս իլէ ճէնք Էթմէլէ :

³⁹¹⁰
³¹⁰⁹ } (Ժ) Էքրար եիւրիւտիւ Ղրտաշէս օ սէմթ-
լէրէ, վէ պիր իշ տահա կեօրէյիմ տէյի Ֆի-
քիլլէնիւր իքէն, ափանսըգ պիր արպէտէ գօի-
տու ասքէրինտէ, Էօյլէ քի պաշլատըլար պիր
պիրինի գըրմաղա : () տախի շունլարըն խըշմըն
տան գուրթուլայըմ՝ տէյի պիրէզ առաւիլա գաչ-
տը • վէ տահա Հայաստանա եէթ իշմէտէն քէն
տի ասքէրինտէն Էօլտիւ • “ Ս՝ Էագըգ կէչէն
շանըմա ” տէյերէք : Փատիշահըղը սիւրտիւ
25 սէնէ :

ՊՈԼ ԼՐՏԱՅԷՍ՝ քիւչիւք Լսիայա կիթտիք տէ՛ իւչ փութ պուտու օրատա . պիրի ԼՐտէ միդէսին , պիրի Նէքքիւէսին , վէ պիրի Լպուղնուն . իւչտէ պագրրտան տեօքմէ ալթըն եալորզլը՝ չօգ սէնաաթլա եաիրլմիշ՝ իքի մէշ հուր ուսթանըն իշի . պիրինին աաը Սկիւէս , օպիրինին Դիտոնէս՝ իքիսիտէ Կիրիտլի : ՊՈԼ փութլարը ԼՐտաշէս կեօնտէրտի Նայաստանա՝ ԼՐմաւիր շէհրինէ : Ս է Ռումէլինէ վարտըտա՝ օրատա տախի Լյլադա էյալէթինտէ պուլ տու կինէ պեօլէ սէնաաթլը պէշ փութ . պիրի Դիտուն , պիրի ԼՐտէմիդէսին , պիրի Լթէնասըն , պիրի Նեփեստէսին , վէ պիրի Լփրոգիտէնին . պունլարը տախի կեօնտէրտի Նայաստանա՝ վէ պամանլարը պիլէլէրինաէ . քի սօն զրա ԼՐտաշէսին օղլու Տիգրան ԼՐտէմիդէսին փութունու եէրլէշտիրտի Լյրզինկեանտա վէ Լթէնասըն՝ թիւ գասապասընտա :

3 . Լսինաի Տեգրանը վադի . վէ Սիհրդա Գըն
իւլէրի Նաօմալլարա Գարըն :

Բ . 4 — 6 .

⁵⁰¹¹
⁵¹¹⁰ } Տիգրան իքինաի՝ էվլէլէի ԼՐտաշէսին օղլու պապատը էօլտիւքտէ պաշլըպաշընա սիւր տիւ Նայ փատիշահլըղընը . վէ չիւնքի պապասընըն ասքէրի տաղըլմիշիտի , չաիրճակ ծնլարը տէվլիրիպ՝ տիւզտիւ տէվլէթինի , վէ քէնտիսինէ իքինաի էթտի հսիլթէսի օլան Սիհրդաաաը : Ս է չիւնքի Ռումլար ԼՐտաշէսին էօլմէսին վէ ասքէրինին տաղըլմասընը իշիտիպ՝ պաշլամիլլէրիտի հիւճում էթմէկէ Նայաստանա , աաը Տիգրան ասքէրինի , վէ Սիհրդաաաը

պիլէսինձէ . վէ ծնարը դովալայարադ գաջըրտը ծ
սէմթէրտէն : Ս է կէրի տեծնիւպ կէտի Պայ-
սէրի շէհրինէ . վէ թէքրար զապդ հտիպ քիւ-
չիւք Միայը՝ թէսլիւմէթտի Սիհրդատա , վէ
փատիշահ տիքտի ծնու օ սէմթէ վէ Պոնտոսա .
վէ ծնա ապէր դօշուպ՝ տեծնտիւ կիթտի :

⁵⁹¹²
⁶¹¹¹ } Ս է տահա չօդ վիլայէթէր վէ միլլէթ-
էր հիւքմի ալթընա ալըպ . տիւնեայը տիթրէթ-
տի . վէ պեյլէձէ ծգատար պեյլիւքլէնտի Ֆիք-
րի իլէ քի տիւնեա իւզէրինտէ հէրնէ օլուրսա՝
էյլէ զանն հտէր իտի քի քէնտի հիւքմի իլէ օ-
լուր պիթէր : Ս է հիւքմէ քի Հոսմալըլար եազար ,
չօդ փատիշահլար՝ քի հսիր օլմիլէր իտի ծնա՝
հուզուրունտա էլ գալուշուրուպ՝ հըզմէթէ
տուրուրլար իտի . վէ ծ փատիշահլարըն տեօր-
տի տայիմն ծնունլա պիլէ օլուպ , պաշգաձա հըզ-
մէթ էթտիլիլ իտի ծնարա՝ շան կեօսթէրմէք
իլին . վէ աթ իլէ պիր եէրէ վարտըգտա , ծնա-
րըն տեօրտի փատիշահ քիսվէթինտէ եանը սը-
րա եաեա եիւրիւրլէր իտի . վէ թախթա օ-
թուրուպ՝ տիւլան էթտիլէտէ , եախօտ միլլէթ-
էրէ քէլամ եօլլատըգտա՝ գարշըսընտա այադ
իւզրէ տուրուպ քէնտիլէրինի ծնա հսիր վէ
դութսադ պիլիլլէր իտի :

Պունուն հսիլթէսի տախի Սիհրդատ իլէ-
րի կէչիպ՝ չօդ նամտար օլտու , վէ իկիրմի իքի
միլլէթէ հիւքմէտիպ՝ ճիւմլէսինին տիլինի պի-
լէրէք՝ թէրճիմանսըզ ծնարլա սեյլէչիլիտի :

⁵⁹¹⁴
⁶¹¹³ } Պու Սիհրդատ Վապադովկիա էյալէթինի
ալտըգտա՝ ծրայա փատիշահ տիքտի օղլունու՝ ա-
տը Մըրիարաթ . վէ չիւքի տահա սէքիդ եաշըն-
տա իտի՝ ծնա լալա վէ կեօզէտիճի դօտու Պոր-
դիոս ատըր պիրինի : Վապադովկիալըլար պու-
իլէ կիւճէնիպ՝ արդ էթտիլէր Հոսմալըլարա .

վէ Հռոմն տէվլէթի կեօնտէրտի օրայա Աիւ-
լիկիա փաշասընը ատը Կուռնելիոս Սիլլա նաւ-
տար պիր քիմնէ : () տախի Կապադովկիա վի-
լայէթինէ կէլիպ՝ ճէնք էթտի Գորդիոսլա . վէ
գօվալատը ծնու վէ Լըիարաթը . վէ օրայա
փատիշահ տիքտի Լըիոբարզան ատլը՝ Կապա-
դովկիա փատիշահլարընըն սօյունտան պիրինի :

³⁹¹⁸
³¹¹⁴ } Պունու տույտուգտա Սիհրդատ՝ չօգ
կիւճէնտի Հռոմնլըլարա . վէ չիւնքի քէնտի
ճէնկէ գալգմագ իսթէմէզ իտի , հապէր վէրտի
Տիգրանա . օ տախի թէգչէ եօլլատը իքի սէրառ
քէրինի՝ պիրի Սիհրան , օպիրիսի Բակուր՝
Լըիոբարզան իւզէրինէ : Պունլար Հայլարըն
կէլմէսինի տույտուգտա՝ գաջըպ Հռոմայա տիւշ-
տիւլէր . վէ Հայլար կէլիպ՝ կիւնէ փատիշահ տիք-
տիւլէր Լըիարաթը Կապադովկիա իւզէրինէ :

Պեօյլէ օլտուգտա՝ եէնիտէն ասքէր տէվ-
չիտի Սիհրդատ , վէ սալտը ծնլարը քիւլիք
Լըիա սէմթինէ , եախօտ Մնատօլոյա , վէ իւշ
էիւզ կէմի կէնտիրտի տէնիղէ՝ քի հէր դարաֆ-
տան գօվալայա տիւշմանլարընը՝ իուսուսա Հռօ-
մալըլարը : Պունու կեօրտիւքլէրինտէ Հռոմն
սէրապէրլէրի՝ իքի էիւզ պին ասքէր իլէ էիւրիւ-
տիւլէր Սիհրդատ իւզէրինէ . վէ լաքին տահա
ծնա եէթ իշմէտէն՝ ծնուն պիր պեօլիւք ասքէրի
գարշը չըգըպ՝ չօղունու գըրտըլար , վէ պիրէզի-
նի տէ եսիր էթտիլէր , վէ գալանլարը գաջըրըպ՝
ծնլարտան չօգ սօյունլուգ ալտըլար :

Բէգալիք Տիգրանըն ասքէրի տէ պաշգաճա
պիր եէրտէ րասթ կէլտի պիր ղայրը Հռոմն
սէրապէրլէրինէ՝ ատը Լիուիլոս Սանիոս՝ քի էլի
ալթընտա վաքիտի տեօրթ պին աթլը , վէ գըրդ
պին եաեա . Հայլար պունլարըն իւզէրինէ տիւ-
շիւպ՝ ծնպինինի գըրտըլար . վէ պեօլիւքլէրինտէն

իւշ եիւզինի դուժտուլար . վէ Դաւանլարընը տարտաղան էթտիլը , էօյլէ քի կիւճիլէ կէճէլէյին տար դաշտը Լիւուիլու սէրաքէր . վէ Սապարիէ սուլունու կէչիպ տիւշտիւ Պէրզաման շէհրինէ : () Դրատա դուժտու ծնու սօնղրա Սիհրդատ , վէ ալթըն էրիտիպ՝ ազըթտը աղզընա . պունունլա կէօսթէրմէք իսթէտի քի քէնտիսի Հոմալըլարտան ճէօմէրտ տիր . ալթընա պաղմազ՝ ալթ էթմէկէ պազար Հոմալըլարը :

³⁹¹⁷
⁸¹¹⁶ } Պունտան սօնղրա իքի երլ տահա ճէնք էթտի Սիհրդատ Կուննէլիու Սիլլա տէտիքլէրի Հոմա սէրասքէրիլէ . վէ ծնունլա պարըշըգ էթտի հսկի Ստանպօլ սէմթինտէ՝ պուշարդ իլէ քի Կապադովկիայը տեօնտիւրսիւն Լըրիդարզանա՝ Հոմա հիւքմիւնտէ օլարազ :

³⁹²¹
⁸¹²⁰ } () վազիթլէրտէ տիւրլիւ տիւրլիւ վէլ վէլէ տիւշտիւքտէ Սելէկիա փատիշահլըղընա , պեօյիւքլէրի մէշվէրէթ էտիպ՝ օ տէվէթի Տիգրանըն էլինէ վէրմէք իսթէտիլէր : Հապէր կէօնտէրտիքլէրինտէ՝ կէտի Տիգրան աղըր ասքէր իլէ . վէ Լիտիդըս փատիշահ օ սէմթլէրտէն գօլուպ , քէնտիսի օլտու Սելէկիա փատիշահ . վէ Լիտի վիլայէթինէ տէ՝ հիւքմ էթտի , պիր հզէերլէրինտէն զայրի : Ս է քէնտի եէրինէ՝ Սաղդատ ատը պիրիսինի Սելէկիալըլարա պաշ թայլին էտիպ՝ էնտի Պաղեստինէ . վէ Լա հուտիլէրտէն պիր հզ էսիր ալլա՝ տեօնտիւ Սթբին շէհրինէ . վէ օ եահուտի էսիրլէրինի օթուրթտու Վարդգէս շէհրինտէ Վասաղ չայըն Լանընտա :

³⁹²⁶
⁸¹²² } () վազիթտէ Կուննէլիու Սիլլա՝ Հոմա սէրասքէրի էօլտիւքտէ՝ Հոմալըլարըն պարըշըղը պօղուլու . պունուն իչին Սիհրդատ

հապեր վերտի Տիգրանա՝ քի եիւրիւսին Վապա-
դովկիա իւզէրինէ : () տախի թէզձէ եէթիշիս
ալտը Վապադովկիայը . վէ օ սէմթ տէն օթուզ
պին քիշի տէվշիրիս՝ կեօնտէրտի հայաստա-
նա՝ հէփիսինէտէ րահաթ սաքին օլաճագ եէր
վէրմէկիլէ . վէ քէնտիսի կէրի տեօնիւս պիր
պեօլիւք Ռասէնլի ապէրի եօլլատը Սիհրդա-
տա հոօմալըլարա ճէնք էթմէկ իլին :

3029
5128

Տիւզտիւ Սիհրդատ ապէրինի եիւզ
զըրդ պին եաեա փիւր սիլահ՝ հոօմա դարզը
թալիմլի . վէ օն ալթը պին աթլը . վէ եիւզ ա
րապա դըրփան կիպի տէմիրլէր իլէ սիլահլանմը .
քի պիրի պինէ գարշը տուրուր . պունարա թէք-
րար քիւշիւք Միլայա տիւշիւս՝ զապդ էթտի
հէփ եօգարքի սէմթլէրինի . վէ չօգ կէմիլլէր
էնտիրտի տէնիլէ : Գարշը չըգտը հոօմալըլա
ըն պեօլիւք սէրապէրի լուքուլէս հիսապսըզ
ապէրլիլէ . վէ Կոտտաս սէրապէր պիլէսինձէ .
Պունարը գարշըլատը Սիհրդատ . վէ հոօմա
ապէրլինի գըրարադ գօվալատը օնլարը թա Գա-
տը քեօյիւնէտէք . վէ օրատա չօղունու զայ էթ-
տի : Ս է տէնիլգտէ օ կիւն ճէնք էտիս՝ ալթմըշ
էքտիրի ալտը հոօմալըլարտան , վէ էքտիրի-
լէրտէ օլանլարը քէստի , վէ տեօրթ պեօլիւք
ճէնք կէմիլլէրինի եազտը . օ գատար օլտու օ
կիւնին պօղղունու քի տէտիլլէրինէ կեօրէ ,
պիր կիւնտէ տէնիլգիլէ գարա տօլտու հոօմալը-
լարըն լէշիլէ : Պունու եազտըլար հոօմալը-
լար հոօմայա . վէ Սիհրդատ Տիգրանա վէ
Մէն շահընա . օնլար աղլամնիւլա , վէ պու
էօյիւնմէլէ :

Պեօլիւտիւ Սիհրդատըն գուվլէթի , վէ
պեօլլէձինէ եիւրիւտիւ Վիւզիկոն տէտիլլէրի
շէհրին իւզէրինէ՝ քի հոօմալըլար ընէլինտէ

խոր՝ Սարմարա տէնիզինէ եազրն, քի թիւրք-
ճէ Վափու տաղը տէնիր . վէ ծնունլա ճէնք
էթտի . ուզատրգտա օ ճէնք՝ Սիհրդատրն զահ-
րէսի թիւքէնիպ՝ գըթլըզ վէ էօլէթ տիւշտիւ
օրտուտունա . վէ ապէր պաշլատը էօթէյն պէ-
րէյն տաղըլմաղա՝ քի էէյնճէք պուլտունլար :

Պունու տուլտուգտա Սուքուլլէս՝ էէթիշտի
օրայա , վէ տիւշտիւ Սիհրդատրն իւսթիւնէ .
վէ ապէրին չօղունու գըրտը . կէրէք օրտուտա
օլանլարը , վէ կէրէք տաղըլանլարը : Տարըղա
տիւշտիւքտէ Սիհրդատ՝ գալան ապէրէրիլէ
ճէնք էտիպ եարտը Հոօմալըլարըն օրտուտու-
նու վէ կիթտի Պոնտոս սէմթինէ :

³⁰³²
³¹³¹ Պաշլատը արթըզ Սուքուլլէս սէրպէսթ-
էիւրիմէկէ քիւշիւք Միհանըն իչէրիսինէ . վէ
ճէնք էթմէտէն զսպգ էթտի չօգ եէրի : Պու-
նուն իչին պաշլատը ապէրի մըրըլտանմաղա՝ քի
նիչին ճէնք էթմէյօր . զէրէ ճէնք օլուքսա՝ էլ
լէրինէ շէյ տիւշէր : Ղէվսպ էթտի Սուքուլլէս .
“Ղէնք էտէրսէք՝ Սիհրդատ Տիգրանա տիւշէր,
վէ ծնու պիգէ գարշը օյանտըրըր . ծնա քիմ
գարշը կէլէ պիլիւր .” . պագ Հայ թարիխինտէ .
թ . 6 :

Պիր տահա ճէնկէ պաշլատըգտա Սիհրդատ՝
արպէտէ տիւշտիւ ապէրինին իչինէ . վէ սէրաս
քէրէրին չօղու ծնու պըրագըրպ՝ Հոօմալըլարըն
գարաֆընա տիւշտիւլէր . վէ քէնտիսի դագէթ
կէթիւրէմէյիպ կիթտի Հայաստանա , վէ տիւշ-
տիւ Տիգրանա : Ս է լաքին Տիգրան չօգ տարըլ-
տը ծնա՝ գաջմասը իչին . վէ ծնտան էիւզ չէվիւ-
րիպ՝ իկիրմի այ գատար իզին վէրմէտի քի հու-
զուրինտէ կէօրիւնսին :

4. Տեգրանն եւ Գրիգորի Հոօմալլարա վէ Բոլնիս
Պաղտայեղէնէր Ին :

Բ . 6 — 11 .

³⁹³⁴
⁸¹³⁵ } Տահա Սիհրդատ Հայաստանտա իբէն
Սեղէնէ սուլդան Աղէօպատրա տէտիբլէրի՝ Բն-
տիդրոս Պիոս Սելէկիա փատիշահընն խաթու-
նու՝ գօճասը հօտիւքտէ՝ փատիշահ զարդընա
օթուրուպ Պտղոմայիդ շէհրինտէ, հիւքմէտէր-
իտի Բսորի վիլայէթինն պիր դարաֆընա՝ օրա-
սընա քի Տիգրան անատը : Պու Սեղէնէ սուլ-
դան՝ ճիւղէ Բսորիւնէրի վէ Սելէկիալլարը
թահրիք էթտի՝ քի պաշ գալտըրըպ կէրի տուր-
սունլար Տիգրանտան :

Պեօյլէ օլտուգտա եիւրիւտիւ Տիգրան Բսո-
րի սէմթինէ . վէ ալտը Պտղոմայիդ շէհրինի .
վէ չիւնքի Սեղէնէ սուլդան օրատան գաչըպ սը-
ղընմիշ իտի Սելէկիա գալէսինէ , կիթտի Տի-
գրան, վէ գալէյի ալըպ՝ դութտու Սեղէնէ սուլ-
դանը վէ հօտիւրտիւ :

Իշիթտիբլէրինտէ պունու Պաղէստինտէ օլան
Լահուտիլէր՝ չօգ գօրգտուլար , օլմայաքի Պա-
ղէստինէտէ էնէ Տիգրան տէյի . օնուն իչին սուլ-
դանլարը օլան Բէքսանդրէ Սաղինա վէ օնլարըն
պեօյիւքլէրի՝ աղիմ փէշքէշլէրիլէ էլլիլէր կէօն-
տէրտիլէր օնա , օ զաման քի Պտղոմայիդի
մուստէրէ էթմիշիտի : () Նլար տախի կէլիպ
րէճա էթտիլէր Տիգրանա՝ քի գրձանսըն Լա-
հուտի միլլէթինէ . վէ քէրէմինի կէօսթէրսին
Սաղինա սուլդանա վէ օնուն հիւքմի ալթընտա
օլանլարա : Տիգրանըն հօշունա կէլտի պունլարըն
էթտիկի . վէ սեօզ վէրտի՝ քի հիշ պիր զարար

էթմէսին ծնւարա • իլլա զարար եերինէ էյ-
լիբ կեօսթէրսին • պու իշտէ Ռազրատունիէր
տախի րէճաճի օլտուլար , չիւքի Նահուտիլիբ
տինինտէ իտիլէր :

⁵⁹³⁴
⁵¹³⁵ } Իշինի տիւզտիւքտէ Տիգրան օ սէմթէր
տէ՝ կէլտի Միտիւքա • էլլի կէօստէրտի ծնա Սու-
քուլլէս՝ Մպլիոս ատլը պիւրինի , քի Սիհրդա-
տը թէսլիմ էթսին քէնտիսինէ • վէրմէզսէ տէ-
տի՝ Հոօմալըլար հաղլրադրլար ճէնկէ գալգ-
մաղա : Կիւճէնտի Տիգրան պու էտայա • զերէ
պեօյլէ սեօզ տահա հիչ պիւրիսինտէն իշիթմէ-
միշիտի • լաքին տարդընլըդընը դութուպ՝ ճէվլապ
վէրտի • տիւկիւրիլի վէ խըսըմըգ հազգը՝ գօյ
վէրմէզ տէտի ծնու թէսլիմէթմէկէ • էլլիյէ տէ-
իքրամ էտիպ՝ րաղպէթիլէ տեօստիւրտիւ :
Սէ Սիհրդատը եիւզ պին աթլը ապէրիլէ
էօլլատը Պոնտոսա :

Իշի կերի տեօստիւքտէ հազըրլանտը Սու-
քուլլէս ճէնկէ գալգմաղա • վէ քէնտիսինէ սը-
ղընաճապ եէր պուլմաղ իշին՝ ալմադ իսթէտի
Տիարպէքիւրի • խուսուսաքի հազնէ չօգ վաւրիտի
ծնտա • պու նիյէթիլէ կէլտի գուշաթտը շէհիւրի :
Տիգրան պունու իշիթտիքտէ՝ ալթը պին ապէր
կէօստէրտի օրայա • ծնլար տախի կէլիպ՝ վէ
Հոօմալըլարըն օրտուսունու իքի պեօլիւպ՝ կիր-
տիլէր շէհիւրէ • վէ ծնտան չօգ հազնէ գալտըրըպ ,
վէ Տիգրանըն ճարիէլէրինի ալըպ , վէ կէճէիլէ
չըգրպ կիթտիլէր , վէ Տիգրանա թէսլիմ էթ-
տիլէր • պու շէյէ Հոօմալըլար շաշտըլար :

⁵⁹³⁵
⁵¹⁵⁴ } Գալգտը Տիգրան Միտիւքտան իւչ եիւզ
ալթմըշ պին ապէրիլէ հէփիսիտէ տէմիւր զըրիւ-
լը , վէ պաշլատը եիւրիւմէկէ Սուքուլլէս իւզէ-
րինէ : Սուքուլլէս հապէր ալտըգտա գօրգուսուն-
տան տիթրէմէկէ պաշլատը • վէ լաքին կինէ

ԵԻՐԷՔԼՆԻԱ՛՛ վէ ասքէրին պիրեզինի մուհա-
սէրէտէ ալ 'գօյուպ' ալտը պիւնսինճէ իկիրմի-
տեօրթ պեօլիւք, վէ պին սափանճի վէքէման-
քէշ. վէ կէլտի օրտուսունու գուրտու պիր պեօյ-
իւք օվատա : Տիգրան կեօրտիւքտէ Հոսմա
ասքէրինի՝ սօրտու քի պունլար քիմլէր տիր .
“] Վչիլէրիսէ՛ չօգ . ճէնքճիլէր իսէ՛ ազ , . պեօյ-
լէ տէյէրէք՝ հաճէթի օլմատը , վէ փէրվասըզ
օթուրտու . ֆիքրինէ պունու գօյարագ՝ քի պիր
սօլուգտա օնլարը եութա ազ ասքէր իլէ . վէ քէն
տիսի պաշատը գէվգ սէֆա էթմէկէ . վէ աս-
քէրի տէ քէզալիք եէմէկէ իշմէկէ վէ օյնամաղա
մէշղուլօլտուլար : Հաջան կեօրտիւլէր Հոսմալը
լար Տիգրան ասքէրինին չօգլուղունու, զայէթ
գօրգտուլար . վէ զօր էթտիլէր] ուքուլլէսէ քի
ճանընը գուրթարումաղա պագսըն : Վ է լաքին ,
չիւնքի] ուքուլլէս ագըլը վէ ֆիրասէթլիքիւ
սէ իտի , վէ Տիգրանըն հաճէթի օլմատըղընը
տուլտու , եիւրէք վէրտի ասքէրինէ . պունու
պիւնսինիզ քի տէտի պիւղ իւթիւն օլաճաղըզ .
պանգմայըն տօյոււմուգ ալմաղա , իլլա պագըն գըր-
մաղա վէ զօվալամաղա : Պու իսթէքլէ հէփիսի
պիրտէն սալտըլար Տիգրան իւզէրինէ :

Պունլարըն պեօյլէ կէլիշինի կեօրտիւքտէ
Տիգրան՝ զաֆիլէն ֆիքրի պիր դարզ օլտու . վէ
շաշըրմագլա մէհթէրհանէ չալտըրտը՝ քի աս-
քէրի կերի չէքիւսին . վէ ասքէր տէ պու իշէ
թաաճճիւպ էտէրէք՝ դարըշմուրիշ օլտուլար :
Պու շաշգընլըգտա իքէն՝ Հոսմալըլար եէթի-
շիպ , պաշատըլար օնլարը գըրմաղա վէ զօվալա
մաղա . պէշ պինի գըրըլտը , վէ պագիլէրի գու-
թուլտու . վէ չօղու գաշտը . վէ Տիգրան գալան
ասքէրիլիլէ տիւշտիւ պիր գալէյէ : Պու պեօյլէ
օլտուգտա՝ տէօնտիւ] ուքուլլէս Տիարպէքիր

իւզէրինէ , ալտը ծնու , վէ չօգ հազնէ պուլ-
տու ծնտա :

Հապէր ալտը Տիգրան , քի Տիարպէրի էլին
տէն չըւմըչ . պու հապէրտէն խըշմա կէլիպ՝ եօլ
լատը աթլը ապէրինի | ուքուլէս իւզէրինէ .
ծնլար տախի | ուքուլէսին աթլըսընա րասթ
կէլիպ՝ չօղունու գըրտըլար : Պունու իշիթտիք
տէ | ուքուլէս՝ քի օ եէրտէն ուզաղիտի՝ գօրգ
տու վէ շաշըրտը . հէմէն գալգանլը ապէրինի
ալրպ՝ եիւրիւտիւ օ սէմթէ քի եարտըմ էթսին
աթլը ապէրինէ :

Հայ աթլըլարը տախի եիւզտէն գաչամագ
կեօսթէրիպ՝ կէրի չէքիտիլէր . վէ Հօմալըլար՝
սաաթ պու տուր տէյէրէք արտլարընճա եիւրիւ
տիւքէրինտէ՝ Հայ աթլըլարը կէրի տեծնիւպ
գըրտըլար վէ պէրպատ էթտիլէր ծնլարը՝ տէմրէն
տէմրէնէ կէշմիշ օղլարը իլէ : Օ էրէ նիճէ քի
եաղարլար Հօմալըլար , Հայլարըն աթլըլարը
չօգ գօրու վէ շէտիտ իտիլէր . վէ օղլարընըն ու
ճու չիֆթէ տէմրէնլի իտի՝ պիւրիպիւրի իւսթիւ
նէ կիյտիւրիւմիշ՝ իւսթիւնտէքի երեէթի քի ի
չէրտէ գալըրիտի , վէ էյի օլմաղա չարէ պուլուն
մաղ իտի :

Ս է չիւնքի Հայլար հէր աթմատա եէթիշ
տիւրիւլէրիտի օղու , օրատա Հօմալըլարըն չօ
ղու գըրըլտը վէ չօղու եարալանըպ տիւշտիւ :

| ուքուլէս տայանամատըղը կիպի պեօյլէ
գըրըլմաղա՝ գաչտը վէ հըրսընտան կիթտի
Սժէին շէհիւրի իւզէրինէ , քի օրատա օթուրուր
իտի Տիգրանըն գարտաշը՝ ատը Պու . վէ ծնուն
լա ճէնք էտիպ՝ ալտը ծնու : Ս է չիւնքի պու վա
գիթտէ Սէլէկիտա օթուրուր իտի Տիգրանդա
րաֆընտան Ս աղ դատ պեօյիւքնախարար՝ եանի
խան , պու իլէրի իշիթտիքտէ՝ Հօմալըլար

դարաֆրնա տեճնիւպ՝ | ուգուլլէս իլէ պիր օլ-
տու . վէ Տիգրանա ասի՝ օլուպ՝ փատիշահ տիք-
տի Սելեկիալըլարա ծնունճի Մնտիդրոսու :
Պեօյլէ օլտուգտա Սելեկիալըլարըն փատիշահ-
լըլը քոգտը Տիգրանըն էլինտէն , քի ծն տեօրթ
սէնէտէն պէրի ծնուն Տիքմի ալթընտա իտի :
³⁹³⁶ } Պու պեօյլէ օլտուղու կիպի՝ հօճ ալմադ
³¹⁵⁵ } իսթէտի Տիգրան Հռօմալըլարտան , վէ պունուն
իչին սէրասքէր էթտի քէնտիսինէ Սիհրդատը .
օ տախի աղըր ասքէր իլէ ճէնք էտիպ՝ չօգ քէր-
րէ եէնկտի Հռօմալըլարը վէ պէրպատ էթտի
| ուքուլլէսին ասքէրինի . պագ Հայ թարիխին-
տէ . ք . 8 :

Պունլարը իշիթտիքտէ Տիգրան՝ քէնտիսիտէ
կէլտի օ սէմթլէրէ : Վօրգու ալտը | ուքուլլէսին
վէ ասքէրինին տեօրթ եանընը . եիւրիւմէք իս
թէտի Տիգրանըն իւզէրինէ , վէ լաքին ասքէրի
տաղըլտը , վէ գալանլար տախի՝ գաջմադ իսթէ-
տիլէր . վէ քէնտի պիր եանա չէքիտիքտէ՝ զապդ
էթտի Տիգրան Վապադովկիայը . վէ ծնու Սի-
հրդատա թէսլիմէտիպ՝ տեճնտիւ կիթտի եէ-
րինէ : Պաշլատը արթըգ Սիհրդատ գօվմաղա
Հռօմալըլարը օ սէմթլէրտէն , վէ զապդ էթ-
տիքլէրի եէրլէրին հէփիսինի ալտը էլլէրինտէն :
³⁹³⁸ } Միհանըն իշի պեօյլէ օլտուգտա՝ Հռօ-
³¹⁵⁷ } մալըլար եօլլատըլար | ուքուլլէսին եէրինէ
Պոմպէոս սէրասքէրի : Պունունլա տախի ճէնք
էթտի Սիհրդատ չօգ քէրրէ , վէ թէքրար
զապդ էթտի Պոնտոսու վէ քիւչիւք Միայը :
Վէ լաքին՝ Վաստոր ատըր ծնուն պեօյիւք նա-
խարարը եախօտ իանը՝ վէ փաշալարը պաշ գալ-
տըրըպ՝ ասի օլտուլար ծնա . վէ զայրըլարը տա-
խի ծնտան կէրի տուրուպ՝ Հռօմալըլարը պիր
օլտուլար՝ Պոմպէոսուն ֆէնտլէրիլէ : Վէ

Միհրդատըն օղլու փառնասկէս զօրպա օղուպ, վէ ապէրինի պապասընա դարշը պաղա գալորըրպ, վէ եհրինէ կէշիպ փատիշահ օլտու. վէ իւզէրինէ վարըպ Պոնտոս սէմթինէ՝ պաշլատը տեօյիւշ մէկէ ծնուն օթուրտուղու գալէ իլէ :

5941
8140

Պագտը Միհրդատ քի Ֆէլէկին չարիւր թէրսինէ տէօնտիւ, վէ իշ իշտէն կէչտի. չաղըր տը գարըլարընը, վէ իքի գըզընը, պիրինին ատը Միհրդատէ, վէ օպիրինին՝ Վիւսսա. պիրիսի Մըսըր փատիշահընա եավուգլու, վէ օպիրիսի Պըպըրս փատիշահընա : Պունլարըն կեօգի էօ կինտէ գէհիրլի գատէհի էլինէ ալըպ իշմէք իսթէտիքտէ՝ գըզլարը եավարտըլար՝ քի էվվէլ քէնտիլէրի իչտին, սօնղրա օ. վէ գատէհի էլին տէն ալըպ իչտիլէր վէ էօլտիւլէր. ծնտան սօնղրա քէնտիսիտէ իչտի, վէ պըչազլա տախի քէնտիսինի վուրտու քի թէզ էօլսին. էօլմէտիքտէ՝ պաշլատը էօթէյէ պէրիյէ սէյիրթմէկէ՝ քի օ իչտիլի գէհիր թէէսիր էթսին :

Սէ չիւնքի օ սաաթ ապէր իչէրի տեօքիւլ մէք իւղրէ իտի՝ եանընա չաղըրտը Միհրդատ քէնտի ապէրինտէն պիրինի, վէ էմը էթտի ծնա՝ քի եարտըմ էթսին քէնտիսինէ. վէ ծնուն եարտըմ էթմէսիլիլէ քէնտիսինի եարալայըպ՝ օրատա էօլտիւ : Տէլլէթի սիւրտիւ հէփ հէփ 56 սէնէ. պագ Հայ թարիխինտէ . ք . 9 :

3939
8136

Տահա Միհրդատ էօլմէտէն՝ Տիգրանըն օղլու Տիրան՝ Հայ նախարարլարընը քէնտիսինէ ուշտուրուպ՝ ասի օլտու. վէ Մըշէզ ատըր Մճէմ շահընա տախիլ տիւշիւպ, վէ ծնու տախի Տիգրանա գարշը պաղա գալորըրպ՝ ծնունլա կէլտի Հայաստանա, վէ պիր գաշ շէհիր ալտը. կէլտի սօնղրա գուշաթտըր Մըտաշատ շէհրինի, վէ կիւնլէրճէ ճէնք էտիպ՝ ալսմատը : Պեօյլէ

օլտուգտա՝ Լ՛ըէզ շահ՝ օրատա ալք՝ գօյուպ
Տիրանը ապէրիւն՝ քէնտի տեօնտիւ կիթտի
էէրինէ :

Պոնալարն կէլմէսինտէ ուզագ եէրտէ իտի
Տիգրան , պոնու իշիթտիկի կիպի՝ տեօնտիւ
էիւրիւտիւ տարղընլըղլա Տիրան իւզէրինէ , վէ
գօվալատը ծնու օ սէմթլէրտէն . օ տախի նաչար
գալըպ Հոօմալըլարա տախիլ տիւշտիւ : Ս է
չիւնքի Պոմպէոս Հայաստանա եիւրիւմէք իւ
թէրիտի՝ ծնու գուլավուզ ալըպ իւէրի կիրտի , վէ
Տիգրանլա պարըշըգ էթտի : Ս է պու պարը
շըգտա կէրի վէրտի Տիգրան Հոօմալըլարա Լ՛
տորի վիւյէթինին պիր փայընը . վէ Փիւնիկէլի
լէրին փայընը տախի Ֆըրաթ չայընտան չագ
տէնիզէ վարընճա : Ս է պիր փայ տախի Վապա
ղովկիատան վէ Վիւլիկիատան :

Ս է Պոմպէոսլա մուհապէթլէշիպ՝ աղիմ փէշ
քէշլէր չէքտի ծնա . վէ ծնուն էօկիւնտէ քէն
տիսինի ճեօմէրտ կեօսթէրիպ տաղըթտը Հոօ
մա ապէրինէ ատամ պաշընա եիւզ էլլիէր ղու
րուշ . վէ եիւզ պաշը օլանլարա՝ պինէր ղուրուշ
վէ պին պաշըլարա՝ ծն պինէր ղուրուշ : Պարըշը
ղըն իշի պիթտիքտէ , ալտը Պոմպէոս Տիգրանըն
իքի գըղգարտաշ էվլատլարընը , եանի Միհրը
դատըն իքի օղլունու՝ ատլարը Լ՛ըշամ վէ քիւ
չիւք Միհրդատ վէ ծնտան Հոօմայա տեօնիւպ՝
Հոօմա փատիշահլըղընը պիր սագլայըպ՝ հիւքմ
էտէնլէրի իւշ քիշի էթտի , քի հայճա տէրիզ
էօապէրաին . էօյլէ քի Յուլիոս վէ Վրասոս վէ
Պոմպէոս պուլուրուպ հիւքմ էթսինլէր տիւ
նեանըն իւշ փայընա , քի Լւրոքա , Լ՛փրիկէ ,
վէ Լ՛սիա տէնիր :

⁵⁹⁴⁵
⁸¹⁴⁴ } Պոնտան սօնղրա Տիգրան քէնտի սաղ
լըղընտա՝ սալդանաթընըն 33 սէնէսինտէ՝

քէնտի օղլու Ղրտաւազը փատիշահ տիքտի
Ղարաատ սէմթինէ , վէ քէնտիսի օթուրտու
Սիջագետտէ : () կիւնէրտէ Վաբիանոս տէ
տիքէրի Հոմա սէրաքէրի՝ Ղարի սէմթինէ
Հիւքիւտիճի կէտիքտէ՝ պունունլա պօզուշտու
Տիգրան . վէ ճէնք հտիպ՝ ալտը Հոմալըլարտան
օ եհրէրի քի կէրի վէրմիշիտի ծնարա : Տար
լըղա տիւշիւպ սըգըլտըգտա Վաբիանոս՝ պարը
շըգ էթտի Տիգրանլա . վէ ծնա տեօնտիւրտիւ
եէկէնլէրինի Ղըշամը վէ քիւշիւք Սիհրդա
տը . վէ քէնտի կիթտի Սըսըրա՝ իմտատ էյ
լէմէկէ Պտղոմէոս փատիշահա ասիլէրէ գարշը :

³⁹⁴⁹
⁸¹⁴⁸ } Պիր գաչ երլտան սօնղրա լըաստս Հո
մալըլարըն իւչ պէյլին պիրիսի՝ քի ծնուն փայընա
տիւշէրտի Ղսիա՝ կէտի Ղարի վիլայէթինէ ,
քի կիւլյա Ղսիանըն թախթը իտի . վէ աղըր
ապէրիլէ Պարթէկէրին իւգէրինէ եւրիւյիւպ՝
խուրտիւխաշ օլտու քէնտիսի տէ , ապէրիտէ .
պագ Հայ թարիխինտէ . ք . 10 : Սէ չիւնքի
ծնտան էվվէլ էօլտիւրմիշէրտի Հոմալըլար
Սիհրդատըն Փառնասկէս ատլը օղլունու , ծնուն
նաղլինիտէ պագ օրատա 12 պապտա :

Պու իշէր պէօյլէ կէշտիքտէ՝ փաշա օլտու
Ղարի սէմթինէ Վասիոս . ծնտան սօնղրա Րի
բուղա : Պունլարլա Հայլար ճէնք հտիպ՝ չօգ
էօրսէլէտիլէր . էն սօնղունտա Հոմալըլար
վապը էթտիլէր Ղարի վիլայէթինի պիր վագի
թէտէք :

Տ . ԹԵՐԱՐ ՏԵԳՐԱՆԸՆ ԿԵՆԻՆԻՍԻՍ ԵՄԻ ՂԱՅՐԸ
ԻՆԼԵՐԻՆ ԿԵՆԵՍԻՍԻ :

Բ . 12 .

5963 } ՏԵԳՐԱՆ՝ ԳՕԾԱՂԱՅ ՓԻՐ ՕՂՈՒԳՄԱ ԽԱՍՆ
5162 } ԹԱՂԸՎ ԱԼՈՐ ՔԵՆՈՒՄԻՆԻ . ՎԷ ԱՊԸ ՍԷԱԿԵԱՊԵՆ
ԾՆՈՒՆ ՍԵՐԱՍԵՐԼԵՐԻ ՎԷ ԽԱՆՆԱՐԸ՝ ՔԻ ԾՆՈՒՆԱ
ԳՈՒՎԼԵԹԼՆԻԱ ԻՆ ԿԵՐԻՐԼԵՐ ԽՈՒ՝ ՂԱՊՈՒՆ
ԳԱԼՈՐԼԱՐ :

ՊԸ ՀԱՐՈՒՅ ԻՔԵՆ ՏԵԳՐԱՆ՝ ՀԱՇԱՆ ԻՉԻԹՈՒ
ՔԻ ՀՈՑՄԱՂԼԱՐ ԱԼՄԻՂԷՐ ԼՅՈՐԻ ՎԻՐԱԿԵԹԻՆԻՆ
Օ ՍԷՄԹԻՆԻՍ՝ ՄԵ՝ ՔԻ ՔԵՆՈՒ ՏԻԼՔՄԻ ԱԼԹՐՆՄԱ
ԽՈՒ՝ ՎԷ ԻՇԵՐԻ ԵԻՐԻՒՄԷՔ ԽԱԹԵՅՈՐԼԱՐ , ԳԱՍԱ
ՎԷԹ ԱԼՈՐ ՔԵՆՈՒՄԻՆԻ . ՎԷ ԳՕՐԳՄՈՒ ՔԻ ԾՐՄԱ
ՅԱ ՀԱՅԱՍՏԱՆԱ ՄԱԽԻ ՍԱՐԳՐՆԹՐԸՎ ԵԹԱԽՆ
ԼԵՐ . ԱՊԸՆԱՐԸ ՄԻՆՉԻՆԵՐԷՔ ԱԻՐ ՕՐՄԱԳ ԽԱԹԷ
ՄԻ ԼՐԶԵՎ ՓԱՄԻՂԱՏԼԱ . ՎԷ ԼԱՔԻՆ ԱՊԸ ԱԵՅՅԷ
ՕՐՄԱՂԱ ԿԵՐԵԿ ԽՈՒ ՔԻ ՏԵԳՐԱՆ ԼՐԶԵՎ ՄԵԾՆ
ՄԻՐԵՎ Լ՝ԱՃՄ՝ ՇԱՏՐՆՐՆ ԵՎՎԵՐԻ ԱԵՅԻՐԵՐԻՒ
ԿԻՆԻ , ԵԱՆԻ Ծ ՕՂՈՒՆ ԵՎՎԵՐԻ , ՎԷ ՀԱՅ ՓԱ
ՄԻՂԱՏՐ՝ ԻՔԻՆՃԻ . ՎԵՐԷ ՏԵԳՐԱՆԸՆ ԱԿԱՊԱՍՐ
Լ՝ՐՄԱՂԷՍ՝ ԱՊԸ ԻՏԹԻՂԱՄԸ ՔԵՆՈՒՄԻՆԻՆ ԱԼՄԻՂ
ԽՈՒ . ՎԷ ԱՊԸ ՄԱՄՈՒՄԵՍ ԸՕԳ ԵԱՆՐԱՅ ԵԱԳՐԸՎ
ԱԵՔԼԵՐ ԽՈՒ ԼՐԶԵՎ ՇԱՏ՝ ՔԻ ՏԵԳՐԱՆ ԵՕՂՄԻՐ
ՄԵ՝ ԿԻՆԵՎ ՔԵՆՈՒՄԻՆԻՆ ԶԵՎԻՐՄԻՆ : ՊԸՆՈՒ ԱԻ
ԼԵՐԷՔ՝ ԻՐԱՄԵԹԻԻԼԵՎ ԾՆԱ ՄԵԾՆՄԻՐՄԻՐՈՒ ՏԵԳՐԱՆ
Ծ ԱԵՅԻՐԵՐԻՒԼԿԻ . ՎԷ ԱՊԸ ՍԷԱԿԵԱՊԵՆ ԳՐԳՐՆՐ
ՎԵՐՄԻՐ ԼՐԶԵՎԻՆ ԲԱԿՈՒՐ ՄԱՂԸ ՕՂՈՒՆԱ :

ՊԸ ԱԻՐԻՐԷ ՕՂՈՒԳՄԱ ՄԱՔԵՐ ԿԵԾՆՄԻՐՄԻ
ՏԵԳՐԱՆԱ ԼՐԶԵՎ ՇԱՏ , ԾՆԱՐԱ ՍԵՐԱՍԵՐ ԷՄԻԱ
ՔԵՆՈՒ ՕՂՈՒ ԲԱԿՈՒՐՈՒ (ՔԻ ՂԱՅՐԸԼԱՐԸ ՊԱ
ԿԱՐՈՍ ՄԵՐԼԵՐ) : ՉԱՂՐՄՈՐ ՏԵԳՐԱՆ ՈՂՄՈՒՆԻ

լերին նախարարընը եախօտ խանընը՝ ատը Բազափրան պիր գօրգունձ քիմնէ վէ եափուզ ճէնքճի . վէ ծնա թէսլիմ էթտի ասքերինի , վէ ճիւմէսինին իւզերինէ ծնու սերասքէր տիքտի՝ կերէք Հայ ասքերինէ վէ կերէք Իճէմէրէ . սալթ սերասքերիք ատընը Բահուրա վերտի՝ շահատէ օլտուղու իչին : Իշի պեօլէճէ տիւզերէք՝ գօշարադ եօլատը ծնարը Հռօմալըլար իւզերինէ :

Ինտի Բազափրան Փիւնիկէյէ , վէ զասլղ էթտի Իսորի սէմէքէթինի : (Կնա գարշը կէլ տի Ինտոնիսոս , վէ ճէսարէթ հտէմէյիպ կերի տեօնտիւ կիթտի Հռօմայա : Իսորի սէմթինտէ իքէն Բազափրան՝ այաղընա կէլտի Լըրուսաղէմ սէմթինտէն Բրիտաբուլտուն օղլու Ինտի գոնոս , վէ Իսորիլէր փատիշահընն շէհատէ . պինին էլիիլէ՝ ատը Ի իւսանոս՝ Բազափրանա վատ էթտի պին քէսէ աղչէ վէ պէշ եիւզ կիւզ զէլ գարը՝ էկէր Հիւրկանոս քահանայապետի՝ քի Լըրուսաղէմ փատըշահը իտի , թախթընտան տիւշիւրիւպ՝ քէնտիսինի ծնուն էկերինէ կէչիւրիւսէ . վէ Ինթիպատրոսուն օղլու Հերսիլգէսի սօյճա հօլտիւրիւրսէ :

Պու շարդը Բազափրան գասլուէ էտիպ պեօլ տիւ ասքերինի . պիր պեօլիւկիւնի Բահուրա վերիպ՝ եօլատը ծնու տէնիզ գըլըսընտան Լըրուսաղէմ սէմթինէ . վէ քէնտիսի Ի իջաքէտէ կիտիպ՝ գօվալատը օրատու օլան Հռօմալըլարը թա Գօնիա շէհրինէտէք . վէ տեօնտիւ քի կէլէ Լըրուսաղէմէ : Լէթիշտի Բահուր տախի Լըրուսաղէմէ , վէ պաշլատը ճէնք էթմէկէ՝ թա Պէնտէկոստէյէտէք :

Իշիթտի Հիւրկանոս քահանայապետ քի Բազափրան կէլիօր , էլչի եօլատը ծնա՝ քի

պարըշըզ էթսին վէ Քաղափրան եււզտէն գա-
պուլ էտիպ՝ եօլլատը Լըրուսաղէմէ աթլը աս-
քէրինի՝ ծնլարա սէրապէր էտիպ Ղանէլ Ղնու-
նի տէտիքէրի Տիգրանըն շէրապտարընը , քի
Հիւրկանոսու վէ Լ՛նտիգոնոսու պարըշտըրսըն-
ամմն կիզլիճէ Փիքըրի՝ Լ՛նտիգոնոսա եարտըմ
էթմէք :

Եթօրտիւքտէ ծգատար աթլը ապէրինի՝ գօրգ-
տու Հիւրկանոս . վէ գօյվէրմէտի քի իչէրի
կիրսինէր . վէ հէմ չիւնքի գարշը տուրամաղ-
իտի՝ սալթ պէշէիւզ քիշլիլէ իչէրի ալտը Ղանէ-
լի : Լ՛լտաթմազ իսթէտի Ղանէլ Հիւրկանոսու
վէ Հերովդէսին գարտաշընը ատը Փասայելոս՝
Հիւրկանոսուն տօսթու , հօկիւթ վէրտի ծնլա-
րա քի կիթսինէր Քաղափրանա , վէ սեօզ վէր-
տի քի քէնտի տէ ծնլարա շէֆաէթճի օլուոն :
Սէլաքին ծնլար շիւպհէսիզ օլմաղիչին՝ էլչի
եօլլատըլար Քաղափրանա վէ եէմին իսթէտի-
լէր՝ քի գօրգուսուզ կիթսինէր : () տախի եէ-
մին էթտի՝ այա , կիւնէշէ , վէ Տիգրանլա Լ՛ը-
շէզին պաշընա : Պու եէմինի ալտըզլարընտա՝
հօկիւթ վէրտի ծնլարա Հերովդէս՝ քի կիթմէ-
սինէր . զէրէ շիւպհէլէսիք իտի Քաղափրան-
տան վէ Ղանէլտէն . վէ լաքին ծնլար եէմինէ ի-
նանըպ կէլտիլէր Քաղափրանա եալը սէմթինէ՝
Լքտիպոն տէտիքէրի քեօյէ :

Լքրամ իլէ գապուլ էթտի պուշլարը Քաղափ-
րան . վէ քէնտիսի ծրատան պիր եանա չէքիլիպ՝
էմը էթտի ապէրինէ քի ծնլարը դութուպ էլ-
լէրինի պաղլասընլար . վէ էօյլէճինէ Լ՛նտիգո-
նոսուն էլինէ թէսլիմ էթսինէր : Հաչան Լ՛ն-
տիգոնոս կեօրտիւ Հիւրկանոսու՝ սէլամ վէրիպ
սարըլտը ծնա . վէ տիշլէրի իլէ ըսըրըպ՝ գօփար-
տը ծնուն գուլաղընը՝ քի սօնղրա էկէր գուր-

Թուղւորսա տախի՝ քահանայապետ օլմասըն . չիւնքի քահանայապետ օլմանըն զուսուրու վէ այպը օլմամալը իտի :

Պունու կեօրտիւքտէ Հերովդէսին գարտաշը Փասայելոս՝ գօրգտու զիյատէսիլէ . վէ չիւնքի էլլէրի պաղլը իտի՝ պիր շէյ էտէմէյիպ՝ քէնտի քէնտինէ պաշընը դաշա վուրտու , վէ փէք Ֆէնա եարալատը : (Յնա պիր հէքիմ եօլլատը Մնտիգոնոս քի եարասընը էյի էտէ , օ տախի Մնտիգոնոսուն սեօղի իլէ՝ եարասընա զէհիրլի մէլէ հէմ գօյուպ էօլտիւրտիւ օնու : Պունալըը իշիթտիքտէ Հերովդէս՝ գօրգուսունստան կէճէիլէ գաշտը վէ կիթտի Հոօմայա :

Պեօյլէ օլտուգտա Հայ վէ Մճէմապէրի Լըրուսաղէմի պաստըլար , վէ Հիւրկանոսուն վէ Հիւրկանոսըլարըն մալ իւ միւլքէրինի եաղմա էտիպ՝ տօյում օլտուլար . վէ Մնտիգոնոսու օլատա փատիշահ տիքիպ՝ շէհիրտէն չըգտըլար . վէ օ դարաֆտա օլան եհրլէրիտէ սօյտուլար վէ խարապ էթտիլէր , վէ Մարիսսա տէտիքէրի շէհրի ալըպ երգտըլար վէ շէհրտէ սաքին օլանլարը հսիր էթտիլէր : Պուգատար օլտուգտա՝ Բազաիրան կէրի տեօնմէք իսթէտի . պիրէզ ապէր գօտու Մսորի մէմլէքէթինտէ , վէ պիր էզ Սիւլիկիա սէմթինտէ . վէ Բակուրու պըրգտը Սիջադէտտէ աթլը ապէր իլէ , վէ Վանլի պիլլէրլինճէ Սժբին սէմթինտէ . վէ քէնտի Հայաստանա տեօնիւպ՝ կեօթիւրտիւ Հիւրկանոսու Տիգրանըն էյիկիւնէ՝ վէ հսիրլէրի տէ պիլլէ : Լափ էթտի Տիգրան քի Մարիսսատան կէլէն եահուտի հսիրլէրի Սան շէհրինտէ օթուրթսունլար :

Պու իշլէրի իշիթտիքէրինտէ Հոօմալըլար՝ Հերովդէսի փատիշահ տիքտիլէր Լըրուսաղէմէ .

վէ Ռենդեգէոս սերասքերիլէ եօլլատըլար ծնու
օրայա . պունլարըն ապէրիլիլէ Հայլար վէ Ռ
Ճէմլէր Ճէնք էթտիլէր , վէ չօղունու գըրտըլար
վէ օ եհրլէրի գանա պօյատըլար : Պիր գաթ
տահա եիւրիւտիւքտէ՝ քէնտիլէրի տէ գըրըւ
տըլար . էօյլէ քի Ռակուր վէ Ղանէլ տախի օ՝
Ճէնքտէ էօլտիւլէր : Սէ Երուսաղէմ տիւշտիւ
Հերովդէսին էլինէ՝ Հռօմալլարըն հիւքմի
ալթընտա օլարազ :

³⁹⁶⁴
⁴¹⁶³ | Զօդ իշլէր կէշտիքտէն սօնղրա Տիգրան
կիւնլէրինտէ , ծնուն տախի էՃէլի կէլիպ եէթիշ
տի վէ էօլտիւ սէքսէն պէշ եաշընտա . սալդանա
թըր սիւրտիւ 34 սէնէ՝ պապասը էօլտիւքտէն
սօնղրա :

6. | Վէլէլի Ռուստապէս վէ Ռշահէն Լադիլիլէր :

Բ . 12 — 15 .

³⁹⁶³
³¹⁶⁴ | Ռտաւազդ պիրինճի՝ իքինճի Տիգրա
նըն օղլու քի պապասը փատիշահ տիքմիշ իտի
ծնու Ռարատ վիլայէթինէ՝ պապասը էօլտիւք
տէ՝ քէնտիսի օլտու փատիշահ ճիւմիլէ Հայլա
րա . վէ օթուրտու թախթա՝ Ռարատտա . գէ
րէ վարմագ իսթէմէտի Սիլապէտէ՝ քի ծրա
տա իտի Հայլարըն փայիթախթը Սթէին շէհ
րինտէ : Պու՝ փատիշահ օլտուգտա՝ եօլլատը
գարտաշլարընը վէ գըզգարտաշլարընը Ռղովիտ
վէ Ռքերանի տէտիքլէրի սէմթլէրէ . վէ ծնա
րը ծրատա օթուրտուպ օ եհրլէրին կէլիլինի
ծնլարա պաղլատը , հէփիսինէ տէ պաշգա պաշգա
կէլինէճէք թային էտէրէք . օ Ռշահունիլէր
կիպի քի սաքին օլուրլար իտի Հաշտէնից տէտիք
լէրի սէմթտէ :

Լրտաւազդ պունլարը պեօլէ եհրէշտիրտիբ
տէն սօնղրա՝ զէվզէ սէֆայա վէրտի քէնտիսի
նի, էօլէ քի ապէրի իբրա՛հ եթտի վէ տիւշ
մանլարը տախի արալըգ պուլուպ՝ չօգ եհր գափ
տըլար Սիջագետտէն. պունուն իջին միլէթ
տախի պաշատը Փէրեատ էթմէկէ: Պագտը
կեօրտիւ Լրտաւազդ քի օրթալըգ պօղուլու
յօր, քէնտինէ կէլտի. վէ իւճրէթ իլէ ապէր
տէվէրիպ Լտրպատական վիլայէթինտէն վէ
կուվկաս սէմթինտէն, Լըուանլարտան վէ կիւր
ճիլէրտէն. վէ ծնլարլա Սիջագետէ էնիպ՝ կէ
րի ալտը օ եհրլէրի քի տիւշմանլար գաիմիշ իտի:
5969 } Տաճա Լրտաւազդ Սիջագետտէն տէօն
8167 } մէտէն՝ Լնտոնինտս Հոօմալըլարըն պեօլիւկի
() գոստոս կայսերին թաճտաշը՝ եիւրիւտիւ Լ
սիայա՝ քի Լճէմէր իւզէրինէ վարա: Եօրգտու
Լրտաւազդ օնուն կէլիշինտէն. պունուն իջին
օնա էլլի եօլլատը, վէ օնունլա տօսթլուգ պաղ
լայրպ, սեօզ վէրտի քի Հոօմալըլարա եարտըմ
ճի օլտուն հէր դարաֆտան: () տախի Լճէմէրէ
գարշը օնտան եարտըմ իսթէտի: Սեօզ վէրտի
Լրտաւազդ, վէ տըշարտան տըշարը եարտըմ
նը տախի կեօսթէրտի. վէ լաքին կիզլիճէ Լ
ճէմէրէ իմտատ էլլէլիպ՝ դարաֆկիւրլէրի իտի:
Լիւրիւտիւ Լնտոնինտս Լճէմ թօիրաղընա.
վէ եէնէյիմ տէրիքէն եէնկիլտի, վէ ապէրին
չօղը գըրըլտը, էօլէ քի կիւճ իլէ տիւշտիւլէր
Հայաստան թօիրաղընա. վէ օրատա գըշայրպ՝
տէօնտիւլէր Լնորի սէմթինէ. վէ քէնտիսի
Լնտոնինտս կիթտի Սըսըրա կղէոպատըա
տուլգանըն եանընա. պանգ Հայ թարիխինտէ.

թ. 13:

3970 } Սէ չիւնքի տույտու Լնտոնինտս քի
8169 } Լրտաւազդ կիզլիճէ եարտըմ էթմիշիտի Լ

ճէմէրէ , եանըպ եազըլըր իտի՝ քի ծնտան էօճ ալա : Հաչան իշիթտի քի Ղրտաւազդ Սըծքի նէ կէլմիշ՝ տօսթանէ էլշի եօլլատը ծնա , վէ մուհապպէթիլէ տավէթ էթտի Սըսըրա : Տուլ տու Ղրտաւազդ քի Ֆիքրի Ֆէնա տըր . ծնուն իշին կիթմէտի : () տախի Ղրտաւազդը պտա տայըմ տէյի՝ օղլունա ալմադ իսթէտի ծնուն գը ղընը . վէ լաքին վէրմէտի Ղրտաւազդ :

Եազ կիւնէրին իպթիտասընտա՝ կէլտի Ղն տոնինոս քիւլիւք Հայաստանա , վէ օրատան թէքրաթ տավէթ էթտի Ղրտաւազդը՝ սանա սըն քի՝ պիր պեօյիւք մասլահաթը վար կեօրիւ լէճէք : Պու խըրը տավէթ տէյիլ տիր տէյերէք կիթտի Ղրտաւազդ Հայաստանըն իշերի սէմ թինէ : Կիրտի Ղնտոնինոս տախի Հայաստա նա չավ էտերէք՝ քի Ղճէմ իւզէրինէ կիտէճէք տէյի վէ կինէ էլշի կեծնտէրիւ չազըրտը Ղրտաւազդը քի կեօրիւշէ ծնունը . օ տախի պիր մահանա իլէ չէքիլտի կիթտի Ղրտաշատ շէհրի նէ : Պազտը կեօրտիւ Ղնտոնինոս քի օ կէլմէյօր՝ իշերի եիւրիւտիւ . վէ պիրէզ տօսթլարըն սեօ ղի իլէ հազըրըն էլէ ալըպ , պիրէզ տէ ապէրին չօզլուղու իլէ ծնու գօրգուտուպ , վէ էլի եազը սըիլէ ծնա պեօյիւք շէյլէր վատ էտիպ՝ պունլար լա պտաթտը Ղրտաւազդը :

Ինանտը Ղրտաւազդ՝ վէ չըգտը կիթտի ծնուն օրտուտունա : () տախի օրաճըգտա սօլուգ ալ տըրմայըպ դութտու՝ վէ գօտու ծնու ալթըն զէնճիրէ՝ պէշինճի սէնէսինտէ՝ պապասը էօլ տիւքտէն սօնլրա : Պութտու ծնուն օղլուլարընը տախի վէ տէմիրէ վուրտու . վէ ծնլարիլէ Իսքէնտէրիէ շէհրինէ վարըպ՝ փէշքէշ չէքտի ծնլարը Կլէոպատրա սուլդանա : () օր էթտիլէր ծնլարաքի թէմէննա էթսինլէր սուլդանա ,

վէ լաքին գապիլ ծմնաւոր . ծնուն իշին կեօրէնէր
պիրէզ շաշտրլար , պիրէզ տէ կիւճէնիպ ծնար-
իլէ պաշլատրլար սերթճէ վարմաղա , պունլար
մապրուր վէ ֆօտուկ տուր տէյի :

Կէլտի կինէ Լ'նտոնինոս Հայաստանա վէ
ծնու իւչ պեօլիւք էտիպ աշաղքի Հայաստանա
փատիշահ տիքտի քէնտի օղլու Լ'ղէքսանդր
Լըրախ չայընտան Սիջադետէտէք . Եօգարքի
Հայաստանը տախի Լըրախ չայըն օպիր դարա-
ֆընտան վէրտի Վիւրտ փատիշահնա քի օ-
նուն գրղընը Յովտապէ ատլը օ կիւնլերտէ ալ-
տը քէնտի օղլու Լ'ղէքսանդրա . քիւչիւք Հայ-
աստանը տախի Թէսլիմ էթտի Պոնտոս փա-
տիշահնա : Պիր երլտան սօնդրա վարտը Լը-
փեսոս շէհրինէ , վէ ծնտա Թաճ կիյտի պաշը-
նա՝ () գոստոս կայսերէ նիսպէթէն , վէ օրատա
աղչէ սիքքէլէտիպ , պիր դարաֆընա գազտըր-
տը . “ Լ'նտոնինոս Հայաստանը եէնէն ” :

Տիւշմանլըգ տիւշտիւքտէ պունուն վէ ()-
գոստոս կայսերին մապէյնինէ՝ էօյլէ պիր ճէնք
օլտու պունլարտա քի տահա տիւնէա էօյլէսինի
կեօրմէմիշտի : Են սօնդունտա եէնկիլտի Լ'ն-
տոնինոս վէ Սըսըրա գաշտը . վէ Կղէոպատրա
ճանը աճըսընտան գուտուրուպ՝ քէստի Լըտա-
ւազդ փատիշահն պաշընը , վէ պիր գաշ նամ-
տար քիմնէլերին . վէ քէնտիսի տէ Լ'նտոնինոս
սուն խըշմընտան գօրգուպ՝ մէզարա կիրտի , վէ
գարա հապէր կեօնտէրտի Լ'նտոնինոսա քի
էօլմիշ տէյի . վէ օրատա էնկերէք երլանը պու-
լուպ գօլու իւղէրինէ գօտու վէ ծնուն սօգմասը
զէհրինտէն էօլտիւ . քէզալիք Լ'նտոնինոս տա-
խի քէնտիսինի եարալայըպ՝ ճանընը իւֆիւրտիւ :
3970 } Լըշամ՝ իքինճի Տիգրանըն գարտաշը՝
8169 } Լըտաւազդ դութուլտուգտա ծնուն եէրինէ

կէջիպ փատիշահ օլտու Նայլարա՝ ալթմըշ եա
շընտա իբէն . վէ պաշլատը ճէնք էթմէկէ Նոս
մալլարա . պագտը կեօրտիւ քի պաշա չըգա
ճագ իշ տէյիլ՝ գաշտը կիթտի Մճէմիսթանա ,
գասալէթ հտէրէք քի սօնղու նէ օլաճագ :

³⁹⁷⁵
⁸¹⁷² } Սէ լաքին հաչան հապէր եէթիշտի օ
նա վէ Մըշաւիր Մճէմշահընա՝ քի Մտոնինոս
էօլմիշ չաիրճագ ապէր չէքիպ՝ եիւրիւտիւկը
Նայաստանա . հվվէլ եօգարքի փայընա տիւ
շիւպ՝ գօվալատըլար օնտան Վիւրտ փատիշահը
ապէրինի . էնտի օնտան Մըշամաշաղքի Նայ
աստանա , վէ սալտը օ Նոսմալլար իւզէրինէ
քի օրայա պըրագմիշիտի Մտոնինոս , վէ հէ
փիսինի սէ գըրլճտան կէջիւտի . վէ զապղ էթ
տի թէմամաշաղքի Նայաստանը տախի Վայ
սէրի շէհրինէտէք , Մճէմլէրի քէնտիսինէ
եարտըմճի ալարագ : Սէ Մճէմշահը Մըշա
ւիր՝ եօգարքի Նայաստանա փատիշահ եէրինէ
պիւրիսինի գօյուպ՝ տեօնտիւ եէրինէ կիթտի .
վէ օնտան սօնղրա օ եօգարքի Նայաստան դայ
րըլարըն էլինտէ գալտը թա լըրուանդըն վագ
թինէտէք :

³⁹⁷⁴
⁸¹⁷³ } Մըշամ փատիշահ իշիթտիքտէ՝ քի ()
գոստոս կայսր րահաթլանմըշ , էլչի եօլլատը օ
նա . վէ տիլէտի օնտան գարտաշը թօռունլարը
նը . եանի Մըտաւաղղըն հվլատլարընը . աւմա
() գոստոս կայսր չիւքի իշիթմիշիտի Մըշա
մըն Նոսմալլարա էթտիկինի՝ գօյվէրմէտի օն
լարը : (կ)էքրար էլչի կեօնտէրտի Մըշամ պա
րըշմաղ իչին՝ սեօզ վէրէրէք քի եըլտան եըլա
Ներովգէսին էլիիլէ վէրկի վէրսին Սիջա
գէտքտէն վէ Վայսէրիտէն : Վապուլ էթտի
() գոստոս կայսր պու շարղը , վէ տօսթլուգ էթ
տի Նայ փատիշահլըղը իլէ . պեօյլէ պու իշ

պիթտիբուտ՝ կէտի Լճաւ Եթէնէ վէ ծնտա
սաքին օլտու :

⁵⁹⁸⁴
⁵¹⁸³ } Պիր գաչ երլտան սօնդրա () գոստոս
կայսր Թէրար կէտի Լճորի սէմթինէ . պու-
նու իշիթտիբէրինտէ եօգարքի Հայաստանն
նախարարլարը , էլչի կեօնտէրտիլէր ծնա՝ Լճէմ-
լէրին ճէվրինտէն շէքվա էտէրէք . վէ տիլէտի-
լէր՝ քի քէնտիլէրինէ փատիշաճ տիբսին քիւ-
չիւք Տիգրանը քի Լճտաւագղըն օղլու իտի ,
վէ Հոսմա տէվլէթինին իղաէթինտէ գալսընլար :
() տախի ծնլարըն իսթէտիբէրինէ կեօրէ փա-
տիշաճ տիբտի ծնլարա քիւչիւք Տիգրանը : Պու-
շէյի գափատանմտը Լճէմ շաճը . զէրէ ղայրը
աղլը իշլէրէ կիրմիշիտի : Վէզալիք Լճաւ
փատիշաճ տախի գարըր կէլմէտի . վէ Հազ
պիլէէթտի . չօգ էյի սայտը քի եատ միլլէթտէն
պիր ղայրըսը օլմայա , իլլա քէնտի գարտաշը
թօննու փատիշաճ օլա : Սէ Լճաւ 29 սէնէ
փատիշաճլըգ սիւրտիւքտէն սօնդրա էօլտիւ ,
վէ քէնտի օղլու Լճգարը եէրինէ վարիս պը-
րադտը :

7 . Լճգարըն վաթի :

Բ . 16 — 18 .

⁵⁹⁹⁹
⁵¹⁹⁸ } Լճգար Լճաւըն օղլու Թախթա կէ-
չիպ փատիշաճ օլտու Եթէնտէ : Պու Լճ-
գար կեօրքիլ կեօսթէրիշլի վէ պօյպօս սու-
հապը , մէշրէպի եավաշ , տիլի դաթլը , ազըլ-
լը վէ Ֆիրասէթլի , վէ օ վագիթլէրտէ օլան-
լարըն չօղունտան իւսթիւն պիր քիմնէ իտի :
Պուննուն մէտճի չօգ տուը Եթէմ վէ Լճին

քիթապարընտա . վէ ճիւմէսի տէ պունու պեօյիւտիւրէր , վէ զեյատէսիւիէ էօյերէր , կիոյա քի էրէր իջինտէ պիր էր . պունուն իջին Մահ այր տէրէր իտի ծնա Հայլար , եանի ուլու էր . վէ լաքին Մորիւէր վէ Ումար տիւլէրինէ ույտուրամայրպ վէ տօղրուճա սեօյլէյէմէյիպ , աւագայր եէրինէ՝ պագիսի աւագար տէտի վէ պագիսի աբագար . էօյլէ քի Մագար տէմէք ալէսսէվիյէ օլտու : Սաքին արապլար Մգար տէտիւրէր քի պեօյիւճէք տէմէք տիր . վէ չիւնքի սալթ պու ատ սեօյլէնիւր իտի ծնա , ասրլ ատը անդըմնգ օլտու :

Իքինճի սէնէսինէ վարսրգտա՝ պու Մագար փատիշահըն սալգանաթը , Հումա կայսերի () Կոստոս Թէֆթիճի կեօնտէրտի էօթէյէ պէրիյէ քի հէր նէգատար հալգ վար իսէքէնտի տէվլէթինին հիւքմ էթտիկի եէրլէրտէ՝ սայրպ վէ վիլայէթլէրի Թահրիր էտիպ՝ տէֆթէրէ ալսընլար քի հայճա ալխարհագիր առնէլ տէնիր . պունու պեօյլէ էթտի քի վուգուֆ Թահսիլ էտիպ պիլէ , էլի ալթընտա օլան հալգըն չօղլուղու սայրսընը , վէ ծնուն էմրի իլէ հէր եէրտէ կայսերին սուրէթի հէփ փուլթհանէլէրէ գօնուլտու : Պու սենէտէ վէ պու էսնատէ՝ էգէլի Վէլիմէթ ուլլահ ինսանիէթ դապիյէթի իլէ պիրլէնիպ՝ տօղտու հաղրէթի Սէրեհմ պիքիր Սալիտէտէն . վէ Հումա կայսերի՝ պէնիատէմի սայմագ իւղրէ իքէն , կէլտի գուրթարուհա ինսան ճինսինի կիւնահ շէրրինտէն :

Հերովգէս տախի քէնտիսինի պեօյիւք կէօս . Թէրմէք իսթէտի , չիւնքի Սէսիա եէրինէ գօմիշ իտի քէնտինի , պունուն իջին սուրէթինի կեօնտէրտի փուլթհանէլէրէ քի գօսունլար կայսերին սուրէթի եանընա . վէ պիր սուրէթ տէ

Հայաստանա Եօլլատը վէ լաքին Աբգար գա-
պուէ Թմէտի . պոնտան Եօթիւրի Էօճալմազ
խթէրիտի ծնտան Հերովդէս :

() արալըգտա պիր տիւշմանըգ սէպէպի
գուհուրա կէլիպ ֆուրսաթ պուտու հերով
դէս, վէ ազրը աքէր իլէ ծնուն իւզէրինէ եօլ
լատը գարտաշը օղլունու ատը Յովսէփ : Ս է
Յովսէփ տախի Լ.բգարլա ճէնք էտիպ՝ օ ճէնք
տէ տիւշտիւ, վէ աքէրի տաղըլըպ գաշտը :
Ս է հերովգէս տէ օ էսնատէ Լ.լահըն ղազէ-
պինէ օղրայըպ՝ վէ էարալարը գուրթլանըպ՝
էօյտիւ :

() Կիւնէլէրտէ Լքգարըն տիւշմանլարը կէջ
տիլէր ծնու կայսերէ . կայսր տախի պաշլասուր օ
նա էյրի պագմադա :

1004 }
5203 } Լ՝բգար պունու տոյտուգտա՝ չբգար
ԵՆԵԻ }
ՍԵՆԵ } կիթտի Հոսմայա, քի կայսերին հաղըը
նը էլէ ալա, վէ մնալէնյէրինտէ օլան պիրլիք
ահանամէսինի եհնիլէյէ վէ գալիլէյէ : Հաջան
կայսերին գարշըսընա չբգար Լ՝բգար, վէ ծնուն
լա եիւզ պէ եիւզ սեօյլէշտի, շաշտը կայսր վէ
թաաճճիւկ էթտի ծնուն ագըլլը տէիբէնիշի
նէ . վէ ճանիւ կեսնիւլտէն մուհապպէթիլէ օ
նա պաղլանտը, էօյլէ քի հէր շէյտէն ղիյատէ
հօշ կէլիբի իտի ծնա՝ Լ՝բգար փատիշահլա կեօ
րիւշիւկ գօնուշմադ, վէ ծնունլա եէմէք իշմէք,
վէ գօյլէրմէգիտի ծնու քի եանընտան պըրը
լա : Սօգ քէրրէ տիլէտի Լ՝բգար քի սալը
վերսին քէնտիսինի վէղանընա վարմաղա . ամ
մա կայսր մուհապպէթինտէն գօյլէրէմէզ ի
տի . էն սօնըունտա ծնուն ագըլլը սեօզլէրինէ
եհնկիլիւկ՝ իսթէր իսթէմէզ ծնա եօլ վէրտի :
() տախի վիլայէթինէ տեօնիւկ՝ կիթտի Վ՝ըճ
բին շէհրինէ, վէ չօգ պեօյիւք իշլէր տիւզտիւ

վէ չօգ պինալար գուրտու . վէ պիր կիւզէլ շէհիր տէ եափտը Սիջագետտէ ատը Լ.բգար շատ :

Եւտիւ օ կիւնէրտէ () գոստոս կայսր վէ օ նուն եէրինէ Տիբեր կէջիպ օթուրտուգտա՝ օն տան սրգընթը չէքտի Լ.բգար . օնուն իչին նիյէթ էթ էթտի քի Լճէմէրէ տայանըպ՝ Տոմալըլարա ասի օլա : Պու նիյէթիլէ էլ վուրտու Ուռհա շէհրինէ , վէ եէնիտէն եափտը օնու . վէ գավիլէյիպ՝ օրայա կէթիրտի թախթընը հէփ դագըմը իլէ :

Պունու պեօյլէճէ տիւզիւպ գրգգարտաշը օղլունու՝ ատը Սանատրուկ քի պիր պահատըր վէ ագըլը ուշաղիտի՝ պէյլէր պէյի էթտի , վէ Տայաստանա հաքիմ տիբտի , վէ ասիլիք մաւլահաթընը օնա պէյան էտիպ՝ եօլլատը օնու իչէրի դարաֆլարա Լ.րտազ սէմթինէ քի օրատա օթուրուպ ապէր թէտարիք էթսին ճէնք իչին :

() վագիթէրտէ էօլմիշ իտի Լճէմ շահը Լ.րշաւիր վէ իւչ էվլատը գալմիշ . ատլարը՝ Լ.րտաշէս , Կարէն , վէ Սուրէն , պիր տէ գըզ՝ ատը Կոշմ : Պունլարըն իչինտէ պեօյիւք արպէտէ գօփտու . զէրէ Լ.րտաշէս՝ փատիշահ օլմապ իսթէտիքտէ՝ գարտաշլարը գարշը կէլտիլէր :

() Նլարըն իչինտէ գավղա զուհուր էթտիքտէ , Լ.բգար փատիշահ օնլարտան եարտըմ պուլանայրպ՝ պըրագտը ասիլիգ մատտէսինի . վէ քէնտիսի ապէր տէվլիրիպ կիթտի Լճէմիսթանա վէ Լ.րտաշէսի եէրլէշտիրտի թախթընա : () պիր գարտաշլարը գարշը տուրտուգտա՝ օնլարը իսքեաթ էտիպ՝ պիր գանուն գուրտու օնլարըն մապէյնինտէ , քի Լ.րտաշէս օղուտան օղուլա փատիշահ օլուն վէ գարտաշլարը քի տէնիրլէրիտի Պահլաւք , Բահլ շէհիրին ատը

իւն՝ նախարարլար իշխնտէ ճիւմէնին շեօճրէթ-
լիսի վէ հվվէլի օլտունլար՝ փատիշահ սոյու
օլմալարը իշին . վէ հկէր Լըտաշէսին սոյու
թիւքէնիրսէ՝ ծնլարըն հվլատլարընտան օլտուն
Լճէմ փատիշահը : Պունտան հօթիւրի իւչ
պապէթէ պեօլինտիւ Պահլաուունի սոյ քի տէ
նիրէլիտի , Կարէնի Պահլաւ , Սուրէնի Պահ-
լաւ , վէ Լըպահապետի Պահլաւ՝ ծնլարըն գրգ-
գարտաշլարը Կոչմուն դարաֆընտան , չիւքի
օնուն էրի Լըպահապէտի իտի , էանի սէրաս-
քէր :

²³ } Պու իշի պեօլէ տիւղտիւքտէն սօնղրա
Լճէմիսթանտա խասթալմնրպ Լըգար փատի-
շահ ույուղ օլտու . պունուն իշին հվէթէլիէրէք
տեօնտիւ Հայաստանա վէ կէլտի Ուոհայա :
Սէ չիւքի տիւղմնլարը՝ խուսուսա Հերով-
դէս Լընթիպաս՝ ծնտան շիքէայէթ հթմիշէր-
իտի Տիբեր կայսերէ քի օ ասի օլմաղ իշին
կիթմիշտիր Լճէմիսթանա , քէնտի սատրղ վէ
սուչսուղ օլտուղունու սապիթ հտիպ՝ իբի էլչի
եօլլատը Սաուինոս տէտիքլէրի սէրասքէրէ ,
քի Հոսմալըլար դարաֆընտան փաշա կիպի
օթուրուպ հիւքմ հտէր իտի Պաղէստին մէմ-
լէքէթինտէ , ծնա րէճա հտէրէք քի քէնտի
իշին շէֆանէթաի օլտուն կայսերէ հվվէլի
տօսթլուգտա գալմաղա . վէ հէմ էլչիլէր իւն
եօլլատը Լընանէ ատլը՝ պիր սատրղ չալու-
շունու :

²⁹ } Վչիլէր կիտիպ իշի թէքմիւլ հթտիլէր .
վէ տեօնէր իբէն չօգ քիմնէլէրտէն իշիթտիլէր
քի Յիսուս միւճիգէթլէր հտէյօր խուսուսա
հասթալարա : Պունուն իշին Լըրուսաղէմէ կիթ-
մէք իսթհտիլէր քի ծնու կեօրսիւնլէր . կիտիպ
կեօրտիւքլէրինտէ ծնուն էթտիկի միւճիգէթ-

լերի, շաշտըլար վէ կելիպ նազլ էթտիլեր Մբգար փատիշահա :

Մբգար պու շէյի իշիթտիքտէ՝ սահիհ ֆիքրինէ գօտու քի կերչէք օ Խանուլահ տրր . պունու պեօյլէ ինանարագ՝ օնա հլիլեր կեօն տերտի՝ Մնանէ չավուշ տախի պիլէլերինձէ, վէ պիր մէթուպ . վէ օ մէթուպտէ օնու Մլահ էախօտ Խանուլահ տէյի իգրար էտերէք՝ իսսթալըղընա օնտան շիֆա տիլէտի . վէ օնու տա վէթ էթտի . « Իշիթտիմ, տէտի, քի Լահուտի միլլէթի սէնտէն հօշնուտ տէյիլ իմիշ վէ ինձիթմէք իսթերլեր սէնի . պէնիմպիր քիւչիւք, վէ կիւզէլ շէհիրիմ վար, իքիմիզէտէ եէթիշիր, պույուր կէլ, : 1) է հմր էթտի հլիլերէ քի Լըրուսաղէմէ կիրտիքլերինտէ՝ քէնտիսի իչին Մլահա գուրպան էթսինլեր օնուն հէյքէլինտէ : 1) է պիր միւսավիլիք՝ եանի սուրէթ եազան տախի եօլատը հլիլերիլէ, քի հկեր Յիսուս կէլմէզսէ՝ օնուն սուրէթինի ըհամ էթսին :

Իչիլեր շրէաստանա վարըպ՝ ըասթ կէլտիլեր օ գալպալըղա քի Յիսուս Լաղկաղարդ կիւնի Լըրուսաղէմէ կիտեր իտի . վերմէք իսթէտիլեր օնա Մբգարըն մէթուպինի . լաքին ձէսարէթ էտէմէյիպ՝ կէլտիլեր Փիլիպպոս առաքեալըն եանընա վէ տէտիլեր, Յիսուսա պուլուշնագ իսթերիզ . օ տախի Մնդրէաս առաքեալա սեօյլէյիպ՝ իքիսի պիր եէրտէ հապեր վերտիլեր Լաֆէնտիմիզէ : Պու իշ իչին շազ օլ տու Յիսուս . վէ հմր էթտի Սուլման առաքեալա քի Մբգարըն մէթուպինէ ձէվապ եազսըն . օ տախի եազտը Յիսուսուն աղղընտան, սեօզ վերերէք քի պէն կեօյէ աղտըգտան սօնղըրա՝ շալիրտլերիմտէն պիրինի եօլարըմ քի սանէ շիֆա վերսին վէ տօղրու եօլ կեօսթերսին :

() արալըգտա պաշլատը միւսաւլիւր , եանի պարիէրահան՝ չալըշմաղա քի () խոուսուն սուրէ-
թինի ալա . էտէմէտիքտէ ալտը () խուս պիր
մահրամա վէ գօտու եիւզինէ . վէ օ մահրամա
իւզէրինէ միւճիգէթ իլէ ըհամ էթտի թէմամ
քէնտի սուրէթինի . վէ օ մահրամայը Ղանէյէ
վէ օպիր էլիլէրէ վէրիպ՝ էմր էթտի քի կեօ
թիւրսինյէր Ղբգար փատիշահա , վէ ծոունլա
պիլէ () ուլմաս առաքեալըն եազտըղը քեաղատը ,
քի քէնտիսինէ թէսէլլի օլուն՝ ինանտըղընա
վէ իսթէտիկինէ կեօրէ : Ղբգար ալտըգտա պու
աղիւմ փէշքէշէրի՝ էն էվվէլ սէճտէ գըլըպ օ
սուրէթէ՝ եիւրէքէնտի . վէ քէնտիսինէ թէ-
սէլլի պուլուպ պէքէրիտի իշին պիթմէսինի . վէ
ըմամըլատը քի օ քեաղատը վէ օ սուրէթի հէր
տիւրլիւ սագընարագ , էյիճէ սագլասընլար :

() խուս էֆէնտիմիզ կեօյէ աղտըգտան սօնը-
րա՝ () ուլմաս առաքեալ՝ քի ծնիքիէրին պիրի
իտի () խուսուն էմրի իւզրէ Ղբգարա եօլլատը
թագէոս առաքեալը քի եէթմիշ շայիրտէրտէն
պիրի իտի : Ս է օ Ուհայա վարըպ կիթտի
Ղբգարըն եանընա . վէ վազ էթմէկիլէ ծոուն
ճանընը նուրլանտըրըպ՝ թէնինէ շիֆա վէրտի ,
վէ ծոու մկրտել էթտի . վէ ծոունլա հէփ Ու-
հայըլարը տախի տինէ կէթիւրիպ մկրտել էթ-
տի . պիր պեօյիւք քիլիսէտէ եաիտը օրատա .
վէ քէնտի եէրինէ Ղպիսկոպոս գօտու պիրիսի-
նի քի սէնաաթը տիպաճի իտի , վէ Ղբգար
փատիշահըն սարըգճիսի իտի՝ ատը Ղգդէ՝ քի
Ղսորիէր Ղգէ տէրլէր :

Ղալգտը ծնտան () թագէոս առաքեալ՝ վէ
կիթտի իշէրքի Հայաստանա քի օրայա հիւքմ
էտէր իտի Սանատրուկ՝ Ղրտազ էյալէթինտէ՝
Շաւարշան սէմթինտէ : () րատա վազ էթ-

մէկիւն տինէ կէտի Սանատրուկ վէ մկրտել
օլտու . վէ ծնունլա ճէմաաթըն չօղու վէ չօգ
Հայ նախարարլարը տօղրու տինի գապուկ է-
տիպ ծնլար տախի մկրտել օլտուլար . քէզալիք
Սանատրուկուն գրգը ատը Սանդուխտ : Ս է
օ սէմթէտէ եպիսկոպոս գօտու թադէոս՝ քէն-
տի եէրինէ Օպքարիա ատլը պիրինի՝ վէ քէն-
տի կիթտի Լըուան սէմթինէ :

31 } Պու իշէր պեօլէ օլտուգտա՝ Լքգար
փատիշահ քեաղատ եաղտը Տիբեր կայսէրէ ի
քի քէրրէ Յիսուս իչին . եաղտը Լճէմշահընա
տախի՝ ատը Լըտաշէս վէ ծնուն Լեքսէհ ատլը
օղլունա՝ քի Լըորեստան փատիշահը իտի , Յի-
սուս Լ Ֆէնտիմիղէ իման կէթիրմէք իչին : Ս է
լաքին տահա ճէվապ ալմատան էճէլի եէթիշիպ
էօլտիւ վէ կեօմիւլտիւ մէզարա Սուհա շէհրին
33 } տէ . սալգանաթը սիւրտիւ 38 սէնէ . 33 սէնէ
Քրիոտոսա ինանմատընտան էվվէլ վէ 3 սէնէ
ինանտըգտան սօնղրա :

8 . Լնանէին վէ Սանատրուկուն լադիւլէրի :

Բ . 19 .

34 } Հայ տէվլէթի քի պիղիմ իզգէթլի Լք-
գար փատիշահըն էլինտէ իտի , ալթ իւսթ օլ-
տու վէ իքի պեօլիւնտի . գէրէ Լնանէ Լքգա-
րըն օղլու վէ Սանատրուկ՝ ծնուն գրգգարտաշը
օղլու տիւնեատէն կեօջ էթտիքտէ՝ իքիսի պիր-
տէն փատիշահ օլտուլար՝ պիրիպիրինէ գարշը :

Լնանէ Լքգարըն օղլու Սուհատա փատիշահ
օլուպ Լ Ֆէնտիմիղին տինինի պըրագտը վէ
փութհանէլէր աչքպ՝ փութլարա թափտը . վէ
չալըտը քի ճէմաաթընը տախի քէնտիսի-

նէ ույտուրա : Հապէր էթտի Ղըդէ Լպիսիւ-
պոսա քի քէնտիսինէ թաճ գալուղու եափա պա-
պասընա եափտըղը կիպի . ճէվապ վերտի Ղը-
դէ . “ Պէնիմ էլիմ , տէտի , գալուգ եափմազ
էօլէ պաշա քի Վրիստոսա սէճտէ գըլմազ , ” :
Պու սեօգէ կիւճէնիպ էմր էթտի Ղնանէ քի
Ղըդէնին այագլարընը քէսսինլը . օ տախի
պեօլէճէ էօլտիւ :

Պաշլատը Ղնանէ եէնիտէն եափուլար եափ-
մաղա քէնտի սարայընտա . վէ իշլէյէնլը
եօգարքի գաթտա պիր պեօլիւք մէրմէր տիքէր-
իքէն՝ Ղնանէ աշաղտան պագըպ էմր էթ-
տի ծնլարա՝ քի նմսը տուրղուրմալը ծնու . վէ
էմր էտէրիքէն , տիրէք գայտը վէ տիւշտիւ օ-
նուն իւսթիւնէ . վէ այագլարընը խուրտիւխաշ
էտիպ ծնու ծրատա էօլտիւրտիւ 4 սէնէ փատի-
շահլըգ սիւրտիւքտէն սօնղրա . վէ սուրք հայ-
րապետին էօճի ծնտան ալընտը :

Սանատրուկ Ղըգար փատիշահըն գըզգար-
տաշը օղլու՝ քի Շ աւարշանտա փատիշահ խտի՝
օ տախի պըրադտը տինինի վէ իսթէրիտի քի
աշաղքի Հայաստանը սալթ քէնտիսի զապլ է-
տէ . պունուն իչին պաշլատը ապէր տիւզմէկէ
Բագրատունի վէ Ղըծրունի սօլարըն էլիլիլէ :
Պու իշտէ իքէն՝ հապէր կէլտիքտէ քի Ղնանէ
էօլմիշ , զիյատէսիլիլ սէվինէրէք՝ ապէրինի ա-
լըպ էվէթլէմէկիլիլ կէլտի Սիջագետէ : Ու-
հանըն հալգը պունու տույտուգտա քի չօղու
քրիսթիան խտի , ղայէթ գօրգտուլար . վէ էլէի
եօլատըլար Սանատրուկա վէ եէմին իսթէտի-
լըր ծնտան՝ քի տին դարաֆընտան քէնտիլէրի-
նէ տօգոնմասըն վէ հիշ պիր քիմսէյէ զարար
էթմէսին :

Լյէմին էթտի Սանատրուկ , վէ Ուհայա կի-

րիպ զապդ էթտի շէհրի . վէ եհմինինէ գարշը
 Լճգարըն հվլատարընը վէ սօյունու գըլըճտան
 կէշիրտի . սալթ գըզլարը սաղլայըպ՝ չըգարտը
 ծնլարը Ուռհատան վէ օթուրթտու Հաշտե-
 նից էյալէթինտէ : Սէ Լճգարըն գարըսընը
 ատը Հեղինէ եօլլատը խառան շէհրինէ՝ Սի-
 ջազետ մէմէքէթին սուլզանլըղընը իւզէրինտէ
 ալը Կօյարագ . զէրէ ծնուն էլիլիլ չօգ էյլիք
 կեօրմիշ իտի Լճգար փատիշահատան : Պու Հե-
 ղինէ սուլզան՝ տին դարաֆընտան թէմամ գա-
 վիլէնմիշ իտի , վէ Ուռհուլլահըն լուգֆի իլէ
 տօնանմիշիտի . պու զալգտը կիթտի խրուսաղե-
 մէ . վէ գըթըրգ տիւշտիւքտէ Սղոդէոս կայսե-
 րին վագթինտէ՝ Սըսըրտան գաթը՝ չօգ պուղ-
 տայ սաթըն ալըպ՝ միւհթաճ՝ օլանլարա հօլէշ-
 թիրտի : Սէ հօլտիւքտէ օրատա՝ զիյնէթ իլէ
 կեօմտիւլէր՝ թէնինի մէզարա՝ խրուսաղէմին
 գափուսու հօկիւնտէ , ծնու միլլէթիւրէ էյլիք
 էտիճի դանըմնաղլա , վէ իւզէրինէ պիր միւքէլ-
 լէֆ թիւրպէ եափտըլար :

Թաղէոս առաքեալ իշիթտիքտէ Լճանէնին
 վէ Սանատրուկուն էթտիքլէրինի՝ եաս դութ-
 տու . վէ չիւնքի քէնտիսի օ վագիթլէրտէ
 խապաղովկիա սէմթինտէ իտի , թէքըար կիթ-
 մէք իսթէտի Սանատրուկուն եանընա՝ քի կինէ
 ծնու տինէ կէթիրէ : Պու Ֆիքը իլէ Սիջազե-
 տէ կիրտիքտէ ծնա ըասթ կէլտի պէշ քիշի քի
 Հոօմատան էլչիլիքլէ կէլիլլէր իտի Սանատրուկ
 փատիշահ սօյունտան օլարագ , պեօյիւքլէրինին
 ատը խրիւսի՝ եանի ալթուն , հայճա Ուկի :
 Պուլարա վազ էտէրէք Թաղէոս առաքեալ
 Քրիստոսուն տինինի գապուլ էթտիրտի , վէ
 մկըտէլ էտիպ , խրիւսի տէտիքլէրինի քահա-
 նայ էթտի : (Մլար տախի հէփ շէյլէրինի սա

Թըպ վէ ֆուգարայա տաղըտըպ, պաշլատըլար
էօթէյէ պերիյէ կէզերէք Վրիստոս | Վֆէնաիւ
միզին տինինի աշիքեար էթմէկէ վէ իշիտէնկերի
զանտըրմաղա. պունլար՝ պեօյիւքէրինին ասոր
իլէ հայձա Սիէանի տէնտիլէր :

⁴⁰ } Պունու Սանատրուկ իշիթտիքտէ՝ քի օ
զաման Շ աւարշանտա իտի՝ չաղըրտը օրայա
սուրբ Սաղէոսու վէ օրատա էօլտիւրտիւ ծնու.
վէ չիւքի Օ սքարիա Լպիսկոպոս սաղ իտի՝ օ
գայըրըրիտի ճէմաաթը : | օլտիւրտիւ Սանատ
րուկ սուրբ Սաղէոս իլէ՝ քէնտի Սանդուխտ
ատըլը գըզընը տախի՝ Վրիստոսուն տինինտէ
զավի վէ մէթին գալմասը իչին. վէ ծնուն իւս
թիննէ միւճիգէթէր օլտուգտա՝ չօգ քիշի գա
պուէտիպ Վրիստոսուն տինինի՝ ծնուն ուղու
րունա էօլտիւլէր. պիր վագիթտէն սօնդրա Սի
էանի տէտիքէրիմիզ տախի մարտիրոս օլտուլար
իքինձի Լըտաշէս փատիշահըն կիւնիւնտէ սէնէ
107. պագ հայ Թարիխինտէ. ք. 28 :

⁸⁰ } () վագիթտէրտէ Րարթուղիմէոս առա
քեալ տախի կէլտի հայաստանա, վէ պիլէսին
ճէ կէթիրտի սուրբ Լստուածածինին սուրէ
թինի. պագ հայ Թարիխինտէ. ք. 19 : Սէ
քէնտի աշաղքի հայաստանտա վագ էտիպ չօ
ղունու տէծնտիւրտիւ տօղրու տինէ. վէ փատի
շահըն գըզգարտաշընը տախի ատըլ(Սաղուհի) վէ
ծնուն սէրասքէրինի տէ : Պու շէյ չալ օլտուգտա՝
ղութտու Սանատրուկ գըզգարտաշընը վէ էօլ
տիւրտիւ. վէ սուրբ Րարդուղիմէոսուն տէրի
սինի եիւզտիւրիւպ խաչա չըգարտը ծնու Լըն
բանոս շէհրինտէ, վէ ազիզ Թէնի ծնտա մէզա
րա կեօմիւլտիւ :

Սէլտի հայաստանա Յուգա առաքեալ տա
խի, օ քի Սաղէոս տէնիլիը ծնիքիլէրտէն պիւ

րիսի. մարտիրոս օլտու Որմի շէհրինտէ վէ ծնտա մէզարա կեօմիւլտիւ : Ս' ագթիլէ՝ (Թ)ովմա առաքեալըն քէմիքլէրի տէ եախօտ պիր փայը կէլ տի Հայաստանա. կէրչի քէնտիսի Հինտիս թանտա էօլտիւ, վէ լաքին քէմիքլէրի Ղըճնեայ վիլայէթինտէ Խողց տէտիքլէրի քեօյտէ սագլանտը : Կէլտի Հայաստանա սուրբ Ելստա թէոս տախի եէթմիչլէրտէն պիրիսի. վէ Սիւնիք մէմլէքէթինտէ մարտիրոս օլուպ մէզարա կեօմիւլտիւ՝ օ եէրտէ քի շիմտի ծնուն ատընա Ստաթե տէնիլիր քի Տաթե տէրլէր : Կէլտի Հայաստանա (Թ)ադէոս առաքեալըն Եղիշէ առլը շայիրտի տախի, վէ կիթտի Ղըուանա վէ Ուտի սէմթինէ՝ իւչ շայիրտիլէ վէ հէփիսինի տէ եախօտ չօղունու քրիսթիան էթտի վէ Լըղուն օվասընտա մարտիրոս օլտու :

Պունլարըն վադթինտէ հաչան կայսր օլտու 'Երոն' Սանատրուկ փատիշահ ծնա էլէիլէր կեօնտերտի փէշքէշլէրիլէ քի պարըշըք շարդընը կիկնէ գավիլէսինլէր : Պունլարը 'Երոն կեօրտիւքտէ՝ եօգարը ալտը քի օթուրթսուն պիլէսինճէ կայսեր թախթընտա : () Կրատա պուլունուպ Սենեքա փիլիսոփա 'Երոնուն ուսթասը վէ պու իքրամը կեօրիւպ՝ չէքէմէտի քի էլչի օլանլարա կայսերէ լայրգ իքրամ օլունսուն. պունուն իչին պիր ալ իլէ իշի չէվիրտի. Խլթէ կէլիյօր տէտի վալիտէն Գըրիպպինա. օ տախի ծնունլա օյալանլա օ իքրամը էտէմէտի Հայ էլէիլէրինէ :

Բահաթ օլտուգտա Սանատրուկ՝ չօգ շեօհրէթլէ իշլէր էթտի վէ չօգ պինալար եափտը. ծնլարտան պիրիսի տէ օլտու Ս' ծքին շէհրի. գէրէ պու շէհիր զէլզէլէտէն զէտէլէնտիքտէ՝ երգտը Սանատրուկ, վէ եէնիտէն եափտը էվ

վէլքիտէն միւքէլէֆ . իբի գաթ հիսար չէվիր-
տի էզրաֆրնա . վէ քէնտի սուրէթինի դաշ-
տան էծնմա տիքտի շէհիրին օրթասընա՝ էլին-
տէ պիր փարա օլարագ . պունունլա կեօսթէր-
մէք իսթէտի , քի օշէհրի եափտըգտա հազնէսի
թիւքէնիպ՝ սալթ պիր փարասը գալտը մասրա-
ֆրն չօգլուղունա իշարէթ :

Վէնտիսիտէ սծնղրա զէվգտէ սէֆատա էօմ-
րինի կէչիրիպ՝ պիր գազա իլէ էօլտիւ . զէրէ
պիր կին ալա կիտիպ , եապան հայվանլարընը
գօվալատըգլարընտա՝ էմր էթտի գուլլարընա
քի հայվանլարըն էօկինի ալընլար , վէ ծնլարը
գուշաթսընլար . օ արալըգտա չուհատարլարըն
տան պիրի շիտտէթ իլէ օգու ալ դարաֆրնա ա-
թայըմ տէր իքէն , օգ եանղլըշ վարըպ տէյտի
Սանատրուկ փատիշահա վէ ծնու էօլտիւրտիւ
օրաճըգտա : Փատիշահլըղը սիւրտիւ 34 սէնէ . 4
սէնէ Ղնանէիլէ պիլէ . 30 սէնէտէ պաշգաճա :

9 . Եօգարի հայաստանի օլտուրան փատիշահլարըն
շաֆլի :

Բ . 20 — 25 .

⁵⁹⁷⁰
⁵¹⁶⁹ } Օ ապգ էթտիքտէ հայաստանը օ մէշ-
հուր Ղնտոնինտա՝ նիճէքի տէտիք էօգարտա
ալթընճը պապտա , էօգարքի փայը թէսլիմէթ-
տի Վիւրտ փատիշահընա . վէ լաքին Ղճէմ
շահը Ղըշաւիր՝ ծնուն էլինտէն ալըպ՝ օթուրթ-
տու օրայա փատիշահ կիպի՝ Ղըտաշիաս ատըր
պիրինի : () րատա օլան նախարարլար պունուն
էլինտէն սրգլէթ չէքիպ՝ հօմալըլարա տիւշ-
տիւէր վէ ծնլարտան տիլէտիլէր Ղըտաւաղդ
փատիշահըն օղլունու՝ ատըր քիւչիւք Տիգրան

վէ ծնու քէնտիւէրինէ փատիշահ տիքտիւէր :
 () Էօլտիւքտէ՝ Հռօմալըլար օլ Տիգրաննն
 Լըրուազ ատըր գարտաշընը ծնուն եէրինէ Էօլ
 լատըլար : Ա Է լաքին Հայլար ծնու գապուլ Էթ-
 մէյիպ՝ վէ Հռօմալըլարտան կէրի տուրուպ՝ պիր
 զայրսընը փատիշահ տիքտիւէր՝ քի սօնղ Տիգ-
 րան տէնիլտի : Ղէնք պաշլանտըգտա Հռօմա-
 լըլարը՝ կինէ ծնարըն հիւքմի ալթընա կիրտի-
 լէր . վէ իւչ երլտան սօնղրա՝ օ սօնղ Տիգրանը
 պըրադըպ՝ Հռօմալըլարըն Էմրէիլէ Մարսամատ
 լը պիրինի Մըծրունի սօյունտան փատիշահ տիք-
 տիւէր՝ կեօսթէրիչի վէ կէնիշ եիւրէքլի պիր
 քիմնէ : () տախի Էօլտիւքտէ՝ Մէլիշահը Մը
 տաշէս՝ օղուլլարընտան պիրիսինի Մըշէզ ատ-
 լը՝ ծնուն եէրինէ փատիշահ տիքտի Հռօմալը-
 լարա գարշը : Ա Է ծնարը պունու չէքէմէյիպ
 գաշըրտըլար օրատան Մըշէզի վէ ծնուն եէրի-
 նէ տիքտիւէր : Օ Էնոն ատըլը՝ Պոնտոս փատիշա-
 հընըն օղունու՝ Մըտաշէս ատ գօմանդիլէ ծնա :
³⁸ } Պու Օ Էնոն Էօլտիւքտէ , Մըտաշէս շահ՝
 Հռօմալըլարա տույուրմայարազ՝ փատիշահ
 տիքտի ծնուն եէրինէ Մըշակ ատըլը օղունու :
 Պունու իշիթտիքտէ Տիքեր կայսր , Էաղսը
 Լիւրճի փատիշահընըն գարտաշընա՝ ատը Սի
 հըրդատ՝ նամը շանը պեօյիւք պիր պահատըր
 քիմնէ , վէ փատիշահըն ատը Փարսման , քի
 ապէհրիլէ եիւրիյիւպ Էօգաքքի Հայաստանա ,
 զապդընա ալսըն : () տախի գարտաշընըն Էլի
 իլէ Մըշակըն Թէվապիսինէ չօգ շէյ վատ Էտիպ՝
 ծնուն վիւճուտինի գալտըրտը . վէ քէնտիսիտէ
 պիր Էգ ապէհրիլէ իչէրի կիրիպ ալտը Մըտաշատ
 շէհրինի վէ ծնտա փատիշահ օլտու : Պու հա-
 պերի ալտըգտա Մըտաշէս շահ՝ Էօլլատը Սի-
 հըրդատըն իւգէրինէ աղըր ապէհրիլէ Մըշէզ

ատլը օղլունու, քի եօգարտա զիքը օղլունու. ամնա Ս'իհրդատ հվեթլէյերէք հապէր վէրտի Փարսման ատլը գարտաշընա. ծ տախի Լլան. լարը վէ Սարմատլարը պիւրիքտիրիպ' կէլտի դօ վալատը Լ'ճէմէրի վէ գարտաշընը եհրլէշտիր. տի օ փատիշահլըգտա :

⁸² } Պիր գաշ երլտան սօնդրա՝ հռամիզդ Լիւր ճի փատիշահլընըն օղլու կէլտի օ սէմթլէրէ Ս'իհրդատըն եանընա քի ամուճասը իտի. վէ նախարարլարը հլէ ալըպ' տեօնտիւ կիհնէ պա. պասը եանընա. ծնտան ապէր ալըպ եիւրիւտիւ Ս'իհրդատըն իւզէրինէ. վէ ծնու գօրգուտարագ գօվալատը վէ արտընա տիւշիւպ դութտու ծնու վէ գարըսընը վէ ծնլարը գապա հսպապլար ալ թընա պաստըրըպ' պօղտու. հէմ տախի օրատա հօլտիւրտիւ պու պօղուլանլարըն օղուլլարընը քի դար գար աղլաշըրլար իտի՝ ծնլարըն հօլմէսի ի. չին :

Պեօյէ օլտուգտա Վարեհ շահ հօյքէլէհիպ գալգտը քէնտի կէլտի վաֆիր ապէրիլէ եօ. գարքի հայաստանա. վէ ծնտան հռամիզդի գօվալայըպ' փատիշահ տիքտի Լրտաշատ շէհ. րինտէ Տիրիթ ատլը գարտաշընը. վէ միլլէթ տախի եիւրէքտէն գապուլ հթտի ծնու՝ Լըշա կուհի օլտուղու իչին :

⁸³ } (Վրատան Լ'ճէմ ապէրի չէքիլտիքտէ, թէքրար տեօնտիւ հռամիզդ վէ զօր իլէ փա. տիշահ օլնագ իսթէտի : հայլար պուհու կեօր. տիւքտէ քի պէյէնմիշլէր իտի Տիրիթի, սիւահ. լանըպ' սալտըլար հռամիզդին իւզէրինէ : (Վ տախի նաշար գալըպ' ալտը գարըսընը քէնտի աթընա վէ գաշարագ կիւճիլէ գուրթարապիւ. տի ճանընը : Վ է չիւնքի կէպէ իտի գարըսը՝ զէ տէլէհիպ հօլմէք իսթէտի. վէ գօճասը տախի

շաշըրըս պէ տէլի կիպի օլուպ՝ խանչէր իլէ եարա-
լատը ծնու վէ չայա պըրագըս քէնտիսի գաչտը :
() րատա չօպանլար օլմադիլէ՝ հաչան կեօրտիւ-
լէր քի գարը սու իւզէրինտէ էօլիւմ հատտին-
տէ ինկէյիպ եաթըր , եօգարը ալտըլար սու-
տան , եարալարընը սարտըլար վէ թիմար էտիպ՝
սաղալթտըլար . վէ քիմ օլտուղունու վէ նէ չէք-
տիկինի սօրուպ՝ կեօթիւրտիլէր ծնու Ղրտաշատ
չէհըինէ . վէ օրատա տաշան զիյատէ թիմար
էթտիրիպ տիպ տիրի էթտիլէր . վէ ծնու ալըս
Տիրիթ փատիշահա կեօթիւրտիլէր . օ տախի
էմը էթտի քի ըահաթլըգտա դութսունլար վէ
սուլգան կիպի սաղլասընլար :

⁸⁵ } Հապէր կիթտիլէտէ Հոօմայա՝ քի Ղճէմ
լէր թէքըրա զապգ էթմիլլէր եօգարքի Հայ-
աստանը , ֆէրման էթտի Ղերոն կայսր քի աւ-
քէր պիրիքսին էօթէտէն պէրիտէն՝ Հոօմա
ասքէրիլիլէ օրայա կիթմէկէ . հապէր վէրտի
Ղգրիպպաս Հերովդէսէ վէ զայրը հաքիմլէրէ
քի Պաղեստինտէ վէ Ղիւլիկիատա վէ Ղյորի
սէմթլէրինտէ հիքիւմէթ էտէրլէր իտի , քի
ծնլար տախի ասքէր տէվլիրիպ եարտըմճի օլ-
սունլար Հոօմա ասքէրինէ . վէ պու իշ իւզէրինէ
սէրասքէր տիլէտի Ղորբուղոն Ղոմետիանոս
ատլը պիրիսինի , ծնա տախի արգատաշ՝ Ղուա
դրատոս տէտիլլէրի Ղյորի սէմթին փաշա-
սընը :

⁸⁶ } Պեօլլէ աղըր թէտարիք իլէ՝ Ղորբուղոն
տէտիկիմիգ եօգարքի Հայաստանա եաղլաշըս ,
իշիթտի քի Տիրիթ տէ ասքէր տէվլիրիպ ճէն
կէ հազըրլանմիշ : Պունու տույտուգտա Ղոր-
բուղոն ճէսարէթ էտէմէտի իլէրի եիւրիւմէկէ՝
Ղարեհ շահտան վէհմէտէրէք . պունուն իլին
հլլի էօլլատը Ղարեհէ՝ քի գարտաշընը Տիրի-

Թիեօգարբի Հայաստանտան կերի չեվիրսին վե
օրթալըգտա պարըչըգ օլտուն : () տախի Հոօ
մայրլարը ալտատարապ՝ քէնտիսինի պու շէյե
ռապի կեօսթէրտի , վէ տիւրլիւ տիւրլիւ սեօզ
լէրիլէ իշի ուկատրպ՝ պիր երլտան զիյատէ օյա
լանտըրտը ծնու : Ս է չիւնքի Վորբուղդնուն աս
քերի ալլըմամիշ իտի օ սէմթին հալսարնա՝
փէք ինճինտիլէր վէ չօղու սօղուգտան սագադ
լանտը :

150 } Իլք պահար կիւնլէրի եագլաշտըգտա՝ Վոր
բուղդն հիչ պիր սեօզէ գուլագ վուրմայրպ եիւ
րիւտիւ Ս անանդ սէմթինէ , վէ իւչ գալէ ալըպ
չօղ ատամ գըրտը : Պունու կեօրտիւքլէրինտէ
օ սէմթլէրտէ օլանլար՝ քէնտի իրատէթլէրի իլէ
Վորբուղդնա թէսլիմ օլտուլար : () տախի չօգ
եէր զապգ էթ տիքտէն սօնղրա՝ եիւրիւտիւ Բ.ր
տաշատ տէնիլէն շէհրին իւզլէրինէ :

Ի աքին Տիրիթ կիզլի եօլտան ամանսըգ ծնուն
իւզլէրինէ տիւշիւպ՝ հէր դարաֆտան գուշաթտը
ծնուն ապէրինի վէ իսթէրիտի գօրգութմանգ
օնլարը . գօրգու կեօրմէտիքտէ օնլարտա՝ սէս
վէրտի աթլը ապէրինէ քի սալընլար իւզլէրլէ
րինէ : Սէրապէրլէրի եիւրիւտիւքտէ՝ ապէր
տախի եիւրէքլէնիպ՝ պիր օղուրտան պաստըլար
Հոօմայրլարը . վէ օնլարըն եօլունու վէ տիւ
զէնինի ալթիւսթ էտիպ՝ չօղունու օրատա գը
լըճտան կէչիրտիլէր . վէ քէնտիլէրի տէ օնլար
տան զէտէլէնիպ՝ թա ազշամ վագթինէտէք
պիրի պիրինի գըրտըլար վէ սօնղրա պիրի պի
րինտէն այրլտըլար : Ս է չիւնքի ազ իտի Տի
րիթին ապէրի , պիր եանա չէքիտի քի զայրը
ապէրտէ ճէմ էտէ :

Վորբուղդն պունու տուլտուգտա՝ օ կէճէ աս
քէրին եարըսընը եօլատը Բ.րտաշատ շէհրին

իւզերինս՝ քի սապահ վազթինէտէք ճէնք է տիպ եօրուլթսունլար շէհիրտէ օլանլարը . վէ քէնտիսի տախի սապահ օլտուգտա՝ եէթիշտի օրայա ճիւմլէ ապքերիլէ : () խուն կէլմէսինտէն շէհիրլիլէր գօրգույա տիւշիպ, ճէնք էթմէտէն շէհիրի ծնա վէրտիլէր : Ս է չիւնքի իսթհմէզ իտի Վորբուղոն օ շէհիրին տուրմասընը, եագտը ծնու վէ խարապ էթտի շէհիրլիլէրէ տօգուն մայարագ :

⁵⁰ } Ս է տահա Տիրիթ կէլմէտէն՝ իլերի կի տիպ չօդ շէհիրլէր ալտը, Մպարան շէհրինի տէ ալտը քի Տիգրանակերտ տախի տէնիր իտի : Լէթիշէյիմ տէտի Տիրիթ Վիւրտլէրտէն վէ զայրը միւլէթլէրտէն տէվշիրտիկի ապքեր իլէ . լաքին Վորբուղոն ծնուն էօկիւնի ալըպ՝ դօյ վէր մէտի իլերի կէլմէկէ : () տախի իւմիտինի քէ սիպ՝ կիթտի Մճէմիսթանա, վէ տախիլ տիւշ տիւ քէնտի գարտաշը Ղարեհէ քի օ վազիթ Ս ըկան վիլայէթինտէ իտի : () կիթտիլքտէ զապդ էթտի Վորբուղոն պիւթիւնճէ եօգարքի Հայաստանը . վէ օրայա փատիշահ տիքտի սօնդ Տիգրանըն գարտաշը օղլունու քի սօնդրաքի Տիգրան տէնիլտի : Սու իշլերի պէօյլէ տիւզիւպ գօշուպ տեօնտիւ Մսորի սէմթինէ :

⁶¹ } Օ իյատէսիլիլէ կիւճէնտի Ղարեհ Հոօ մալըլարըն էթտիլքլէրինէ . վէ քէնտի Հալըր աթլը ապքերինի Սանէճ աալը սերապքերինէ վէրիպ էօլլատը եօգարքի Հայաստանա, էմր էտէրէք քի Մսորեստան սէմթինտէնտէ քէնտի սինէ եարտըմճի ալըն : () տախի տօնտօղլու օրայա կիտիպ մուհասերէ էթտի Մպարան շէհրինի : Հապեր կիթտիլքտէ Հոօմայա՝ Սերոն կայսր աղըր ապքերիլէ եօգարքի Հայաստանա էօլլատը Սէտոս տէտիլքլէրի սերապքերի քի եար .

տրմէ թսին սօնդրաքի Տիգրանա վէ սագլասնն օ
վիլայէթի Ղաչմէրտէն : Բետոս կէտիքտէ
Հայաստանա՝ Գօրգուծտու Հայլարը :

⁶² } Հայլար պու Գօրգուծտա իքէն՝ եէթիլտի
Ղարեհ շահ Հայլարա պիլէ խուրտիւխաշ
էթտի Հոսմալլարըն պեօլիւքլէրինի, վէ տար
տողան էթտի օնլարըն ասքէրինի վէ զապդ էթ
տի պայրազլարընը : Կիւճիլէ Բետոս սէրասքէր՝
գալան ասքէրի իլէ գաչըպ սըղընտը մէթին եէր
լէրէ . վէ օրատան ատամ կեօնտէրտի Կորբու
ղոնա եէթիլ տէտի՝ քի գուրթարանըն Հոսմա
լլ ասքէրին պայրազլարընը :

Բլոր Կորբուղոն ասքէրին եարըսընը . վէ
եարըսընը տախի Բսորի սէմթինէ պէքճի պը
րազըպ՝ էվէթլէտի թէգչէ եէթիլմէկէ եօգար
քի Հայաստանա : Բլմին տահա կէլմէտէն՝
Ղարեհ շահ գուշաթտը օ մէթին եէրլէրի՝ քի
օրայա սըղընմիլլէրիտի Հոսմալլար վէ Բետոս .
վէ սըգըշտըրտը օնլարը օգատար քի՝ Բետոս
տայանանայրպ շէքվանամէ եազտը Ղարեհէ
քի նիչին հտէյօրսուն պունու . թէքրար շէք
վա հտինճէ՝ Ղարեհ շահ եօլլատը օնա աթլը
ասքէրին սէրասքէրինի՝ ատը Ս ասակ քի եիւզ
պէ եիւզ սեօլլէշսին քէնտի դարաֆընտան :
Պիր եէրէ կէտիքլէրինտէ Բետոս վէ Ս ասակ ,
պաշլատը Բետոս անղմաղա Հոսմա սէրասքէր
լէրինին Հայաստանտա էթտիքլէրինի . ճէվապ
վէրտի Ս ասակ . “ Բլմադ վէրմէք սօհպէթի
էլինիգտէտիր , լաքին գուվլէթ տէրսէն՝ Պար
թէլլէրտէ ” :

Չօգ սեօզտէն սօնդրա՝ Ս ասակըն դարաֆը
իւսթին չըգտըգտա՝ գալլ էթտիլէր քի Հոս
մալլարը քէտէրսիդ գալգըպ կիթսինլէր Հայ
աստանտան , Տիգրան տախի պիլլէրինճէ . վէ

գալէլէր կի՛նէ վերիւսին Պարթեւէրէ՛ եվվէլքի ուսլուպ իւզրէ : Հաչան Ռետոս վէ ասքերի պեօյլէճէ գուրթուլուպ կէլտիլէր Վորբուղոնոն էաննա , ծնուն ասքերի պունարը պեօյլէ մահ զուն վէ արլանմը կեօրիւպ՝ պաշլատըլար աղլամաղա . ծնլնր տախի աղլատըլար , օ գատար քի կիւճիլէ պիրիպիրինէ սէլամ վէրմէկէ գատոր օլտուլար : Պունլար օ սէմթտէն չէքիլտիքտէ՝ Պարեհ շահ քէնտի գարտաշը Տիրիթի՝ կի՛նէ եօգարքի Հայաստանա փատիշահ տիքիպ՝ տեօն տիւ կիթտի եէրինէ :

⁶⁵ } Պու վագիթէտէք հիչ պիր Ֆէնա հապեր կիթմէմիլ խտի Հոսմայա եօգարքի Հայաստան իչին , իլլա տայիւմ սիւրուր հապերլէրի եէթիչիպ՝ սէվինտիրիրտի Հոսմալըլար . պու հապեր կիթտիքտէ , շաշըպ մաթ գալտըլար վէ ալտանմը կիպի ութանտըլար : Հապեր կեօն տէրտիլէր Վորբուղոնա քի վարսըն ճէնք էթսին եօգարքի Հայաստանտա օլան Հայլըլա : () տախի պիր էզ ասքեր տէվլիրիպ եիւրիւտիւ օ սէմթէ . վէ լաքին ճէնկիլէ իշի պաշա չըգարմագ իսթէմէտի . իլլա պիր տիւզէն իլէ էօյլէ պիր պարըշըգ էտէ , քի Հոսմալըլարըն նամը կի՛նէ այաղա գալգրպ եիւճէլէնէ : Պու մատտէ իւզերլինէ չօգ տէֆա պիրիպիրինէ էլչիլէր կեօն տէրիպ՝ էն սօնզունտա իշի էօյլէ քէստիլէր քի եօգարքի Հայաստան Հայլարըն վէ Ղճիմէրլին էլինտէ գալսըն . վէ լաքին քիմլի փատիշահ օլմագ իսթէրլէրսէ , ծնու կայսր փատիշահ տիքսին . վէ օ եէրլին փատիշահլըղը կայսերլին հիւքմլի ալթընտա գալսըն :

⁶⁶ } Իչ պեօյլէ քէսիլտիքտէ՝ Հոսմայա կիթմէք իսթէտի Տիրիթ քի կայսերլին էլինտէն թաճալա . վէ չիւնքի աթէշէ , վէ սույա դաւիանրիտի՝

գարատան կիժտի . օլմայա քի տէնիգտէն վար տըգտա՝ սույա մուրտարլըգ տօգունա : Պու հաւատիս կիժտիքտէ Հոմայա՝ հէր եհրէ, վէ հէր շէհրէ հապեր եօլլատը կայսր՝ քի Տիրիժ օրալարտան կէշտիքտէ՝ իզզէժ վէ իքրամ էժ . սինլէր օնա :

66 | Եթալիայա եէժիշտիքտէ Տիրիժ՝ արապալ լար վէ գօշուլար կեօնտէրտի օնա կայսր . զէրէ օ եհրէտէք աթլա կէլմիշտի . վէ Նափօլիյէ կիրտիքտէ՝ Ներոն կայսր քէնտիսի տախի օնա գարլը վարտը : Հաջան կայսերին հուզուրու նա չըգաճադ օլտու Տիրիժ՝ տույուրտուլար օնա քի գըլըճընը պըրագսըն . գապուլ էժմէտի Տիրիժ պու իշի . վէ պիր Փէնա իշքիլէ վսըմա սընլար տէյի՝ գըլըճը գընընա մըխլաթտը վէ պեօյլէճինէ իշէրի կիրեպ կայսերէ սէճտէ գըլարագ՝ սէլամ վէրտի : () տախի օնա չօգ իքրամ էտիպ ալտը կեօթիւրտիւ Հոմայա , վէ էմր էժտի քի կէճէիլէ տօնաթսընլար պեօյիւք մէյտանը մաշալլար վէ գանտիլլէր , չիշէքլէր վէ փէսաքլէր իլէ :

Չին սապահ էազլաշտըգտա՝ կէլտի Ներոն կայսր փատիշահ սալգանաթը իլէ , վէ արտըսըրա Տիրիժ՝ Ղաէմ քէսիմիլիէ եիւրիյերէք էօկիւնէ էազլաշրպ սէլամ վէրտի Ներոնա . պիր էզ սեօյլէշտիքտէն սօնղրա՝ օթուրտու Տիրիժ պիր թախթ իւզէրինէ քի օնուն իլին օրատա հազըրլամիլլէրտի . Ներոն տախի թաճը կիլտիրտի պաշընա : Վիւրլէտի օ զաման օ պեօյիւք մէյտան Հոմալլարըն սէսինտէն , ազիմ սէվինճ էժմէկիլէ քի Հայ փատիշահը թաճ ալտը Ներոնտան :

Պու զիյնէթտէն սօնղրա տահա չօգ իքրամ լար օլունտու Տիրիժէ Ներոն կայսերտէն՝ վէ

իզգէթիէն օրատան այրելոյ տեօնտիւ կիթտի եօգարքի Հայաստանա : Սէ չիւնքի Վորբուղոն եագմըլ երգմըլ իտի Ղրտաշատ շհհրինի' էմը կէթտի' Վերոն կայսր քի եհնիտէն եափըլըն կայսերին հարձը իլէ . պունուն իչին Տիրիթ տէ Հոսմա գալֆալարը կեօթիւրտիւ պիլէսինճէ օ եափուլը եափմաղա :

⁶⁷ } Տիրիթ եէթիշտիքտէ քէնտի եհրինէ' իզգէթ վէ իքրամ իլէ գապուլ օլունտու քէնտի նախարարլարընտան . վէ չափըճագ Ղրտաշատ շհհրինի եափըլ օրասընը թախթ էթտի վէ օնտա սաքին օլտու տօգուլ երլ' թա էօլիւնճէյէ տէք . իւչ սէնէ տէ օնտան էվիլէ :

Պունուն Հոսմատա փատիշահ օլմասը' Ղրտաշտիմիլին 66 սէնէսինտէ օլտու , օ երլքի Պետրոս վէ Պօղոս Ղաքեալ ազիզլէր մարտիրոս օլտուլար օրատա : Տիրիթ էօլտիւքտէ' եօգարքի Հայաստանըն փատիշահլըղը պիր օլտու աշաղքիլէ' հաչան Նրուանդ փատիշահ օլտու : () Հայաստանըն փատիշահլըղը սիւրտիւ 85 երլ . պագ Հայ թարիխինտէ . ք . 20 — 25 :

10. Իսինճի Նրուանդըն Վադի :

Բ . 26 — 27 .

⁶⁸ } Նրուանդ իքինճի' անա դարաֆընտան Ղրտաշտիմիլին Սանատուկ էօլտիւքտէն սօնըրա օնուն եհրինէ կէչիպ' փատիշահ օլտու : Պու Նրուանդ էօլտիլի վէ զայէթ եիւրէքլի պիր քիմնէ իտի . վէ պագըլը տախի գօրգուշու վէ եավուլ , էօյլէ քի հէր նէ գատար եիւրէքլի ատամ օլտա պունուն պագըլընտան գօրգար իտի . վէ լաքին պունտան պեօյլէ' եա

վաշլըղը տախի օլուպալչագ կեօնիւլիւ վէ ճեօ մէրտ իտի : Սեօյլէ օլմաը իչին՝ տահա փատիւ շահ օլմատան, ճիւմլէսինէ սէվկիւլիւ օլուպ վէ հալգըն երւրէկինի էլէ ալըպ՝ քէնտիսինէ պէնտ էթտի : Սէ Սանատրուկուն կիւնիւնտէ չօպ պեօյիւք իշէր կեօսթէրիպ վէ նախարարար իչինտէ նամտար օլուպ՝ իլէրի կէչտի : (Տուն իչին Սանատրուկ էօլտիւքտէ , նախարարար օ նուն էվլատլարընը պըրագըպ՝ պունու փատիշահ տիքտիլէր Բագրատունիլէր պիլէ՝ օլմայարագ , քի թաճ կիյտիրմէք ծնլարա մախսուս պիր հըգ մէթ իտի :

Սէ կսվէսէ էթտի Լըրուանդ , օլմայա քի Սա նատրուկ էվլատլարընտան պիրի այաղա գալէ գըպ՝ փատիշահլըղը էլինտէն ալա . պու վէսվէսէ կիւնտէն կիւնէ արթտըգտա , պիւթիւնճէ գըր տը ծնլարը՝ պիր չօճուգտան ղայրի՝ ատը Լըրտա շէս , քի սիւտանասը ալըպ գաչտը շէր տէ տիքլէրի էյալէթէ . վէ օրատան հապէր կեօն տէրտի Սմբատ սէրապէրէ քի Բագրատունի Բիւրատըն օղլու վէ Լըրտաշէս չօճուղուն լալասը իտի :

()՝ տախի օրայա եէթիշիպ՝ չօճուղու ալտը գաչրտը Լճէմիսթանա վէ թէսլիմ էթտի Պարեհ շահըն էլինէ : Սէ չիւքի Պարեհ էվվէլտէն դանլը իտի Սմբատը , վէ իշիթմիշ իտի իկիտլիկինի՝ իքրամ էթտի օնա քէնտի սէրապէրլէրի կիպի . վէ չօճուղու տախի իգգէթ իլէ սագլատը քէնտի օղլուլարը իլէ՝ Լըշակու նի դարաֆընտան խըսըմ վէ շահգատէ օնու պիւլէրէք :

⁶⁹ չաջան պունու տույտու Լըրուանդ , եաղտը Պարեհ շահա վէ Սմբատ սէրապէրէ քի էօլ տիւրսիւնիլէր օ չօճուղու . գէրէ օ Սանատրուկ

փատիշահըն օղլու տէյիլ, պիր քիւրտ չօպանըն օղլու տուր տէտի : (Յնար տիյնէմէտիքտէ՝ Լըրուանդըն վէսվէսէսի արթտը՝ գապիլ չօճուգ պեօյիւտիւքտէ՝ Լճէմիլըին հլիիլէ իւզերինէ գալգուլ՝ գօվալայա քէնտիսինի, վէ փատիշահ լըղընը ալա հլինտէն :

⁷⁵ } Պիր գաչ երլտան սօնղրա՝ եօգարքի Հայաստանըն փատիշահը Տիրիթ հօլտիւքտէ՝ տիւշիւնտիւ Լըրուանդ. քի օ փատիշահլըղ տախի քէնտի զապգ իտէ, զէրէ պունունլա ճիւմլէ Հայլարը հլի ալթընա ալրալ, վէ Հոօմալըլարը քէնտիսինէ արգա հտինիպ՝ գօլայճա գարչը գօյապիլիրիտի Լըտաշէսէ : Պու իշ իշին հլէի եօլլատը Ս հսպասիանոս կայսերէ . օ տախի դայիլ օլտու քի եօգարքի Հայաստանըն փատիշահլըղընը քէնտիսինէ վէրէ . վէ Լըրուանդ տա ծնա մուգապէլէ Ս իջագետտէ օլան Հայլարըն եհրինի վէրէ, վէ վատ հթտի քի հվվէլքիտէն զիյատէ վէրկի կեօնտէրէ : Պու ումուլէ մայաճագ շէյի հլէ կիթիրտիքտէ, ավլատը եօգարքի Հայաստանտա օլան նախարարլարըն եիւրէկինի. վէ ծնլարըն հլ վէրմէսիիլէ եահաեալընըզ զապգ հթտի ճիւմլէ աշաղքի վէ եօգարքի Հայաստանլարը . վէ Թախթընը Լըարատ սէմթինէ կեօթիւրիւլա՝ վարտը սաքին օլտու Լըմաւիր շէհրինտէ :

⁷⁶ } Սօնղրա եափտը պիր կիւզէլ շէհիր Լըրասիւ չայըն եօգարըսընտա քի գարչըսընտան էնէր Լըխուրեան չայը . վէ օ շէհիրէ առ գօտու Լըրուանդաշատ . վէ իւշ երլ Լըմաւիրտէ օթուր տուգտան սօնղրա օրայա կեօթիւրտիւ Թախթընը, փուլթլարընը Լըմաւիրտէ ալրգօյարազ : Լափտը տախի պիր դայրը քիւշիւք շէհիր օ պիլիստէ Լըխուրեան չայըն իւզերինտէ . վէ օրա

տա փութիւնսնէլէր եափըպ՝ ծրայա կէթիրտի
Լըմաւիրտէն հէփ փութլարընը , վէ Լըրուազ
ատլը գարտաշընը ծրատա Դրճապէտ եանի հիր-
պէտ գօտու . վէ շէհրէ ատ վէրտի Բաֆարտն ,
եանի փութ մէքեանը : Լափտը պիր ղայրը
միւքէլէֆ շէհր տախի Լըրուանդաշատըն գար-
շըսընտա ատը Լըրուանդակերտ . պագ Հայ թա-
րիխնտէ . ք . 27 :

85 } Տիքտի տախի պիր պեօյիւք օրման՝ չինար
աղաճընտան՝ Լըրասիս վէ Լիտուրեան չայլարըն
մապէյնիտէ . վէ տուվար չէքիպ՝ սալը վէրտի ի-
չէրի տիւրլիւ տիւրլիւ հայլանլար վէ ճանավար-
լար , եապան քէչիլէրի , վէ կէյիլէր , տաղ էշէք-
լէրի վէ եապան տօմուզլարը . վէ պուշլար չօղա-
լըպ տօլտուրտուլար օ օրմանը , քի օլտու պիր
սէֆալը ալ էէրի . վէ պու օրմանա տախի ատ
գօտու Ծննդոյ , եանի տօլուրմագ էէրի : Պու ա-
րալըգտա հէրնէ քի էտէր իտի Լըրուանդ՝ ճիւմ-
լէսինին հապերինի Սմբատա վէրիւրտի Տուր
ատլը՝ քէնտի եազընլարընտան պիրիսի . պու-
նու տուլտուգտա Լըրուանդ էօլտիւրտիւ ծնու :

87 } Պու պեօյլէ օլտուգտա Սմբատ սերապէր
ծնսէքիզ երլ Լ՝Ջէմիսթանտա գալտըգտան սօն-
ղրա՝ Լ՝Ջէմիսթանլարընը րէճաճի գօյուպ տիլտի
Դարեհ շահտան՝ քի քէնտի եարտըմընը կեօս-
թէրիպ տեօնտիւրսիւն Լըրտաշէսի Հայ փատի-
շահլըղը թախթընա քի ծրատա հիւքիումէթ
էտէր իտի Լըրուանդ : Պու իշ Դարեհէ հօշ
կէտի . վէ Սմբատըն էլինէ վէրտի Լըրուեստան
ապէրին պիրէղինի , վէ Լըրպատական պեօ-
լիւկիւնի , քի Հայաստանա կիտիպ՝ Լըրուանդը
օրատան գօվալասըն՝ վէ Լըրտաշէսի փատիշահ
տիքսին քի օ դաւանն իկիրմի եաշընտա իտի :

88 } () վագիթլէրտէ չինքի Ուտի մէմէքէ-

Թինտէ օլանլար ասի օլմիշլէրիտի՝ օրայա կիթ-
միշիտի Լըրուանդ . հաչան հասկեր ալտը քի
Սմբատ Բրտաշէսի ալըպ կէլիյօր՝ նախարար-
լարընտան պիր գաչընը ասքէրիլէ Ուտիտէ պը-
րազըպ , տեօնտիւ Լըրուանդաշատա . վէ հաւ-
պիճէ աղչէ գուվիլէթիլիլէ չօղ ասքէր տէվշիրտի
Հայլարտան , Կիւրճիլէրտէն , Միջագետտէն ,
Կապադովկիատան վէ Տիւրոս սէմթինտէն :
Կէլտի մըզրագըլըլարլա Բրգամ նախարար տախի
քի իքինճիսի իտի Լըրուանդըն . վէ հէր կէլէնէ
աղչէ տաղըթտը Լըրուանդ հեփիսինէ եիւրէք
վէրէրէք վէ հեփիսինէտէ մուհապպէթ կեօս-
թէրէրէք :

Տոլյմատը Սմբատ քի Լըրուանդ Ուտիտէն
կերի տեօնմիշ . ծնուն իչին Հայաստանա կէլ-
տիկի կիպի թէզչէ կէշտի Լըրասի չայըն սոլյու-
նու , վէ էվէթէլտի կիթմէկէ Ուտի մէմլէքէ-
թինէ : Իշիթտիքտէ Ուտիտէ օլան օ նախա-
րարլար վէ օ ասքէր քի Լըրուանդ պըրագմիշ-
իտի օրայա՝ ասիլերի զապդ էթմէկ իչին , հէ-
փիսի պիր օլուպ՝ մուհապպէթ վէ սէվինճիլիլէ
գարշըլատըլար Սմբատը վէ Բրտաշէսի : Պու-
հապէրի ալտըզլարընտա Լըրուանդլա պիր օլան
նախարարլար , եիւրէքլէրի գըրըլտը վէ գուվ-
վէթլէրի քէսիլտի . էօյլէ տիւշիւնտիւլէր քի
Լըրուանդը պըրագըպ , Բրտաշէս դարաֆընա
կէլէլէր :

Պունլար պու Ֆիքիրտէ իքէն՝ Լըրուանդ
ասքէրինի տիւզիւպ՝ կէշտի Բխուրեան չայընը ,
վէ օրտուսունու գուրտու պիր պեօլիւք օվատա՝
Լըրուանդաշատտան էլլի միւ եըրագ . վէ Բ-
խուրեան չայընա եագըն ճէնք տուվարը չէքտի
օտունտան՝ մէթերիզ կիպի , կեօնիլէ վէ պէզ-
իլէ սարըլը . վէ ասքէրինի պեօլիւք պեօլիւք է-

տիպ վէ տեօրթ զարաֆընա պէքճի վէ կեօզ
ճի գօյուպ՝ պէքէրիտի Սմբատըն կէլմէսինի :

Կէլտի եէթիշտի Սմբատ տախի օրայա եա
զըն . վէ հաչան տույտու քի Լըգամ Լըրուանդ
լա պիր տիր՝ օնտան սագընարագ իւրքտիւ , զէրէ
պիր եալուզ վէ քէսքին ճէնքճիտի : Լօկիւթ
վէրտի Լըտաշէսէ՝ քի օնու ալլաւըն . օ տախի
կիլլի հապէր եօլլատը օնա վէ եէմին էթտի .
սէնի տէտի տահա պեօյիւք մէրթէպէյէ եէ
թիշտիրիրիմ հկէր Լըրուանդը պըրագըս պէ
նիմ զարաֆըմա տեօնէրսէն :

Տահա Լըտաշէս ճէվապ ալմատան՝ չըգար
տը Լըրուանդ քէնտի ապէրինի օնուն օրտու
սունա գարշը իւչ գօլ : Սմբատ տախի իլէրի
սիւրտիւ քէնտի օրտուսունու . վէ հէմէն պիր
տէն Լըտաշէսին պայրագլարընը տիքիպ , պա
զիսի գարա գուշլու , պագիսի կեօվէրճին նիշան
լը վէ պագիսի աթտէր պաշլը , հիւր էթտի չալ
մաղա փիրինճ պօրուլարընը վէ իլէրի եիւրիւ
մէկէ :

() Եիւրիյիշտէ Լըգամ տախի ապէրինի
ալըպ կէչտի Լըտաշէսին զարաֆընա . պունու
կեօրտիւքտէ Սմբատ՝ ապէրինի գըզըշտըրըպ՝
տիւշտիւ Լըրուանդ իւզէրինէ : Ճէնք գարըշ
տըդտա՝ Լըրուանդըն սաղ գօլունտա վէ սօլ գօ
լունտա օլան Հայ նախարարլարը պիր օլտու
լար Սմբատըն ապէրիլիլէ . պու պիրէնմէտէ
պիր հէսկեամէ տիր գօփտու : Վըլըճլարըն
գանմագարըշդէ կնիպ գալգամսըր վէ եըլտըրըմ
կիպի մըգրագլարըն տափլանըպ չըգմասը վէ պա
գըր գափլը գալգանլարըն սիւհհլար չարփմա
սընտան շամաթասըր վէ գըրիս տէմիրէրինին
փարլամասը , հէր նէ գատար գուվլէթ վէրիւ
լէրսէ իտի եէնէնլէրին եիւրէկինէ , օ գատար

գրգռշորրորար իտի պօզուլան ասքերին ճէսա-
րէթինի : Ս է գան ըհնկի կեօղէրի գամաշտը-
րուպ, ճիւմէնի տէ ֆիւ կիպի գուտուրմիշ վէ
գանրգմիշ իտի :

() րաճրգտա Վիւրճի փատիշահը փարսման՝
էվկէլքի փարսմանցն թօնու վէ ծնուն ասքէ-
րի, գափլան կիպի քէնտիւէրինի ճէնք մէյտա-
նընա սալըպ, հէմ գրրտըլար, վէ հէմ գրրըլ-
տըլար : Ս է Սմբատ դարաֆը գուվվէթլէնին
ճէ՝ Նրուանդըլարըն գրրըլմալարը չօղալտը :

Ճէնք տահա զիյատէ գրգռշորրգտա Ս իջա-
գետ ասքերի վէ Վապադովկիա ասքերի՝ տէլի
կիպի իշերի սալըպ, Սմբատըլարա չօգ զիյան
էթաիւէր, վէ լաքին քէնտիւէրի տախի Սմբատ
ասքերինտէն զայէթ իլէ գէտէլէնիպ պերպատ
օլտուլար : Օ հրէ Սմբատ ասքերինի՝ հազըր-
տա կէօրիւնիւպ տուրան իւթիւն օլմանըն իւ-
միտի՝ իւրէքլէնտիւրի իտի . Նրուանդ դարա-
ֆընը տախի իւմիտսիզլիք ալէվի դութուշտու-
րուր իտի : () Նըլարը ասքերին չօգլուղու՝ ճէսա-
րէթլէնտիւրի իտի, վէ պուշլարը՝ եօլտաշլարըն
խայընլըղը՝ գուտուրտուպ տէլի տիւլմանէ հտէր
իտի : Ս է պուրաճրգտա օ գատար գրրըլտըլար
քի օ գօճա օվանըն մէյտանը իկիտլէրին լէշի ի-
լէ տօլտու վէ գանա պօյանտը : Ս է ճէնքտէ
տիւշիւպ էօլմէմիշլէրին ինկիլթիւէրի վէ սըզլա-
մալար սէսի՝ օրթալըղը գութմիշ իտի :

() գալապալըգտա թէյլիքէտէ գալտը Մ.ր-
տաշէս, զէրէ Տիւրոսլուան աթըլը ասքերի
Նրուանդտան չօգ շէյ ալըպ՝ սեօզ վէրմիշլէր-
իտի Մ.րտաշէսի վուրմաղա, ծնուն իչին ճէնք
արասընտա Մ.րտաշէսին արտընա տիւշիւպ
րասթ կէթիւրտիքլէրինտէ՝ հէմէն ծնու վուր-
մաղ իւզրէ իքէն, Մ.րտաշէսին սիւտ անասը օղլու

ատր Գլխակ՝ եայաճա եկեթ իշիպ վէ արալարը նա կէջիպ վէ վուրանլարը հօլտիւրիւպ՝ գուր թարսը Լրտաշէսի ծնլարըն հլինտէն . լաքին քէնտի տէ ծրատա տիւշտիւ . զէրէ Տիւրոսլու լարտան պիրիսի գըլըճլա պաշընա վուրուպ՝ չալ տը չէհրէսինին եարըսընը վէ հօլտիւրտիւ :

Ղէնք ուզատըգտա՝ գարանլըգ պաստը . Լրուանդ ասքէրինին գալանլարը տախի տայանա մայըպ՝ չէքիտիւէր վէ գաչտըլար . Լրուանդ տախի կիւճիլէ քէնտիսինի պըրագտը Լրուան գաշատա : Լմնա Սմբատ ազ ասքէրիլէ Լրտա շէստէն այրըլըպ տիւշտիւ Լրուանդըն արգա սընա . վէ չէհրէ եկեթ իշիպ ալտը գափուսոնու վէ պէքլէտի Լրտաշէս կէլինճլէյտէք : () տա խի եկեթ իշիպ Լրուանդըն օրտուսու եէրինէ , եաթտը օ կէճէ օ ճէնք տուվարը իչինտէ . վէ Լրգամլն ասքէրի օրտու գուրուպ՝ լէշէր իւզէ րինտէ եաթտըլար : Սապահ օլտուգտա էմր եթտի Լրտաշէս՝ քի հէր նէ գատար գապիլիսէ հօլիւէրի կեօմնիւնլէր . վէ Լրգամ ասքէրինին գօնտուղլարը եէրէ ատ վէրտի Սարայ Տարգ՝ եանի քիւրտ չայիրի . չիւնքի Լրգամ Վիւրտ ճինսինտէն իտի վէ ասքէրի տախի քէղալիք . Սէ ճէնք եէրինէ տէտի Լրուանդալան : Սէ լաքին կյալէթի Ղալապ տէնիլիր :

Սիւն եարըսը եաղլաշտըգտա եկեթ իշտի Լրտաշէս ասքէրիլէ Լրուանդաշատա քի ծրայա սըղընմիշտի Լրուանդ . վէ չիւնքի Լրուանդ կվկլէտէն Լրտաշէս իչին քեաղատ եաղտըգճա Գարեհէ վէ Սմբատա՝ ծնու Տար , եանի քիւրտ , լաֆըրիլէ զէքը հտէրիտի , էմր եթտի ծրատա Լրտաշէս քէնտի ասքէրինէ՝ քի գալէնին եղրաֆընը ալըպ՝ պիր աղըզտան ֆարսիճէ պաղըրսընլար Տար ալէա , եանի մար կէլտի . պու

սէպէպտէն օ շէհիր Սարմէտ տախի տէնիլտի :
 Իշ պուրայա կէլտիքտէ՝ Բրտաշէսին ապէրի
 ճէնք էտիպ ալտըլար Երուանդաշատ շէհրինի .
 վէ իչ գալէյի աչըպ վէրտիլէր Բրտաշէսէ :
 Դագէթի գալմատըգտա Երուանդըն՝ սարայը-
 նըն պիր պուճաղընա կիրիպ սագլանտը :

Ս է օրատա Բրտաշէս ապէրինտէն պիրի օ
 նու կէօրիւպ սաղըր իլէ չալտը պաշընը , վէ տա-
 ղըթտը պէյնինի եհրէ : Ս է լաքին Բրտաշէս
 էմիր էթտի քի պիր միւքէլլէֆ մէզարա կեօմ
 սինըլէր վէ իւզէրինէ դաշ տիքսինլէր . չինքի
 անասը դարաֆընտան Բըշակունի իտի . փա-
 տիշահըլըր սիւրտիւ 20 սէնէ : Հէր շէյի էյի
 տիւզտիւ գօշտու Երուանդ . վէ լաքին Սանա-
 տրուէ կէլատլարընա գըյտըղը իչին՝ Սանատրու-
 կուն օղլու սախի՝ քէնտիսինէ գըյտը :

41 . Իյինճի Բրտաշէսին լաշնի :

Բ . 28 .

⁸⁸ Ի Բրտաշէս իքինճի՝ Սանատրուկուն օղլու
 Հայլարա փատիշահ օլուպ՝ ալտը վէ պաշընա
 կիյտի պապասընըն թաճընը քի Սմբատ պուլ-
 միշ իտի հազնէտէ . վէ զիյատէսիլիլ պախշիշ-
 լէր վէրիպ Իճէմ ապէրինէ վէ Վիւրտիլէրէ՝
 եօլ վէրտի ծնլարա՝ եհրէրինէ կիթմէկէ :

Ս է Սմբատըն սէրապէրլիք մանսըպընը թա-
 ղէլէյիպ՝ հիւքմ էտիճի էթտի ծնու փաշալարը-
 նա : Ս է քէնտիսինէ իքինճի էթտի Բըգամը ,
 վէ իզին վէրտի ծնա քի եագուլթլա տօնանմիշ
 էքիլ կիյսին պաշընա , վէ իքի գուլաղընա քիւ-
 փէ դագընսըն վէ պիր այաղընա գըրմըղը պաշ-
 մազ կիյսին . ալթըն գաշըգ վէ ալթըն չաթալ

դուլանսրն վէ ալթրն գատէհիլէ իչխն :
Պեօյիթտի տախի Լերսէս աալը Գիսակըն
օղլունու . վէ ծնուն սիլիլէսինէ աա գօտու՝ Գի
ճախէա , եանի եարըմ չհհրէլի . չինքի ծնուն
պապասը զայ էթտի եարը չհհրէսինի Բրտա
չհսի գուրթարտրգտա նիճէքի տէտիք եօգար
տա : Լքրամ էթտի Տուր տէտիկիմիդին էվլատ
լարընտան ծնպէշ ուշաճըղա , սալթ պապալարը
նըն քէնտիսինէ Լրուանդըն էթտիքլէրինի գօլ
լայրպ հապէր վէրմէսի իչխն :

Պունտան սօնդրա էմր էթտի Սմբատա քի
վարըպ եօլտիւրէ Լրուաղ քրմապետի՝ քի Լ
րուանդըն գարտաշը իտի . օ տախի կիտիպ վէ
ծնու դութուպ վէ պօղաղընա տէյիրմէն դաշը
պաղլայրպ՝ աթտը Լիուրեան չայըն ազընտը
սընա . վէ ծնուն եէրինէ կէչիրտի պիր զայըր
սընը՝ քի Սփապաէ տէնիտի : Ս է Լրուաղըն
հաղնէսինի եաղմալայրպ՝ վէ փութխանէլէրտէ
պուլտուղու մալը ալրպ կէթիրտի Բրտաչէսէ .
օ տախի օ հաղնէլէր իւկէրինէ տահա չօգ շէյ
արթըրըպ՝ փէշքէշ չէքտի Գարեհ շահա Սմբա
տըն էլիլիլէ՝ ծնուն պապա կիպի էթտիկի էյլիք
լէրինէ մուգապիլէ :

⁹⁹ } Պաշլատը սօնդրա Բրտաչէս չօգ պինալար
եափմաղա . եէնիլէտի վէ կէնիլէթտի Բրտա
չատ չէհրինի , վէ շեօհրէթլի սարայլարըն տօ
նաթտը , վէ տեօրթ դարաֆտան էմին էթտի
վէ փատիշահլղընա թախթ էյլէտի : Չօգ
քեօփրիւկէր եափտը չայլար իւգէրինէ վէ հի
սապսըգ կէմիճիլէր սալտը չայլարա վէ տէնիդ
լէրէ :

Պու պեօյլէ օլտուգտա , էօյլէ պիր չալըշմագ
հալէսինէ տիւշտիւկէր Հայաստանտա օլանլար
քի հիչ քիսնէ պօշ տոլրմայրպ , գալմատը իլլէն

մէմիշ պիր եէր, նէ տաղլարտա նէ օվալարտա :
 Սէ Հայաստան թօփրաղընը պեօլիւք պեօ-
 լիւք սինսօրլար այրըրպ' դաշտան նիշանլար տիք-
 տի գուլէ կիպի' նիզամլը վէ եազըրպըլը : վէ ծ
 դաշլարըն իւզէրինէ եազտըրտըր ատընը : Սէ
 մէտրէսէլէր եափտը իլիմ'իչին, տիւրլիւ մարի-
 ֆէթլէր էօյրէնմէկէ, կէրէք վագթ'իչին, վէ
 կէրէք երլտըվլար իչին, կէրէք էօլլիւլէր վէ հի-
 սապլար, վէ կէրէք ղայըր շէյլէր իչին' օգուճա-
 լարը Հայ տիլինճէ, ֆարսի եախօտ Լ'սորի
 եազըսը իլէ : Սէ միւհէնտիսխանէլէր գուրտու
 տիւրլիւ տիւրլիւ սէնաաթլարա դալիպ օլմաղ
 իչին : () Գատար շէյ էթտի քի ատը սանը
 Լ'ճէմիսթանա վէ Վիւրտիսթանա վէ ղայըր
 եէրլէրէ եայըրպ' ծնուն շանը պեօլիւտիւ . վէ
 Հայաստանը տախի տիւնեա իւզէրինտէ հէփի-
 սինէ րազպէթլի էթտի վէ կեօրմէկէ լայըգ . պու
 սէպէպտէն չօգ քիմնէլէր օրայա կէլիրլէրիտի :
 100 } Տահա պու իլլէրէ էլ վիւրմատան, Լ'
 լանք տէտիքլէրի միլլէթ' Տաղիսթանլըր ,
 Լ'էզկիլէր վէ Աիւրճիլլէրիլէ պիր օլուպ' եիւրիւ
 տիւ Հայաստան իւզէրինէ : Տէվլիրտի Լ'րտա-
 շէս տէ քէնտի ապէրինի, վէ չըգտը ծնլարա գար-
 շը . ճէնք գըզըշորգտա' Լ'լան ապէրինտէն չօ-
 ղու գըրըլտը վէ փատիշահըն օղլու' ատը Սա-
 թէն' էլէ կիրիպ դութուլտու : Ղէնքտէն սը-
 գըլտըգտա Լ'լանլար' գաչըպ կէշտիլէր Վիւր
 տէտիքլէրի չայը, վէ էօթէ դարաֆընտա օր-
 տուլըրընը գուրտուլար : Հայլար տախի եէթի-
 շիպ' չայըն պերի դարաֆընտա' ծնլարա գարշը
 գօնտուլար :

Սէ չիւնքի գասալլէթ չէքեր իտի Լ'լան փա-
 տիշահը' օղլու իչին, սապահ օլտուգտա' րէճա-
 ճի կէծնտէրտի Լ'րտաշէսէ' քի օղլունու վէրէ ,

վէ վատ էթտի քի նէ իսթէրսէ վէրսին, վէ եէ մին էթտի քի պունտան սօնդրա տայիմ տօսթ լուգտա գալսըն վէ պիր տաճա ծնուն թօիրա ղրնա ագըն սալրպ չէթէճիլիք էթմէսին :

Ս է լաքին Ղրտաշէս տիյնէմէտի՝ վէ իսթէ տիկինի վէրմէտի : Պէօլէ օլտուգտա կէլտի Սաթէնին գըզ գարտալը՝ ատը Սաթինիկ՝ գըզ օղլան գըզ . վէ չայ քէնարընտա պիր եիւքսէք եէրտէ տուրուպ՝ արայա թէրճիւնն գօյարագ սէս վէրտի Ղրտաշէսէ վէ տէտի . « Սէնտէն ըէճա էտէրիմ, Ղրտաշէս փատիշաճ, սէն քի Ղլանլարը եէնկտին՝ կէլ տիյնէ կեօղլէրի կիւ զէլ ալան գըզընը, վէ պանա պաղըշլա գարտա շըմը . գըլսմա հէմ ծնա վէ հէմ պանա . վէրէ ճայիզ տէյիլ գահրամանլարա՝ պիր էօճ ալմաղ իչին՝ ղայրը գահրամանլարըն վիւճուտինի գալ տըրմագ, վէ շահատէ օլմնը քեօլէ կիպի սագ լամագ վէ արամըգա էպէտի տիւշմանլըզ պըրագմագ . : Ղրտաշէս իշիթտիքտէ գըզըն սէսինի՝ կէլտի չայ քէնարընա, վէ սեօղլէրինէ գուլագ վուրուպ՝ հագլանտը . վէ ծնուն տիլ պէրլիկինի պէյէնիպ՝ ծնու ալմագ իսթէտի : Ս է Ֆիքրինի Սմբատա տուլուրուպ՝ եօլլատը ծնու էլլի կիպի Ղլան փատիշահընա : Սեօզ քէսիլ տիքտէն սօնդրա կեծնտէրտի Ղրտաշէս՝ փատի շահըն օղլունու վէ տօսթլուգ շարղը գօյուպ՝ ալտը ծնուն Սաթինիկ գըզընը . վէ ծնա նիքեաճ լանըպ՝ հարէմինէ պաշ գատըն էթտի ծնու :

Ղրտաշէս Սաթինիկ սուլգանը ալտըգտա՝ զ նունը տիյիւնճի կիպի պէլլի պայը քիմնէլը կէլտի . վէ պունլար Հայաստանտա գալըպ՝ Ղրտաշէս փատիշաճ պէյիլիք վէրտի պունլարա՝ հայ ճա նախարարութիւն, քի Ղրտաշէս տէնտիլէր : Պունլարա պիլէ կէլտիլէր Սաթինիկ սուլգա

նրն պիր դաչ խրսրմարը . պեօյիւքէրինին ատը
Բահադրաս քի սօնդրա Սուքիաս տէնիլտի :
Պունար վնգթիլէ քրիսթիան օլուպ՝ մարտի-
րոս օլտուլար Վեօսէ տաղընտա վէ տէնտիլէր
Սոփասան . պնգ Հայ Թարիխնտէ . ք . 28 :

12 . Լըրաշէս քառիշահըն եւլապարը վէ ծնարըն
էնտիլէրի :

Բ . 29 .

¹⁰⁷ } Զօգ էվլատ օլտու Լըրաշէս փատիշահ
Սաթինիկ սուլդանտան . Լըրաւազդ , Սըյըր ,
Տիրան , Սաթան , Օարեհ , վէ դայրըլարը
վէ էն սօնդունտա Տիգրան : Լըրաւազդ՝ պեօյ-
իլտիւքտէ ծն եհտի եաշընա վարըպ , կիւճիւ
գուվլէթլի պիր իկիտ օլտու , լաքին մաղրուր
վէ քիպիրլի , էօյլէ քի փատիշահա իքինճի օլ-
մագ իսթէտի , վէ պունուն իչին չօգ գըզգա-
նըպ հասէտ էտէր իտի Լըրգամն , չիւնքի օ
իտի պու մանսըպտա : ()՝ գատար օլտու քի էն
սօնդունտա օ իսթիարըն ճանընա գըյտը , գըր-
տը էվլատլարընը , վէ ծնուն սօյունտան օլան
պեօյիւքէրի , վէ քէնտի օլտու փատիշահ իքին-
ճիսի :

¹¹⁰ } Պիր վագիթտէն սօնդրա Լըրաշէս փա-
տիշահ Սմբատ սերասքերի քէնտի հըզմէթլէ-
րինէ մուգապլէ պեօյիլտիւպ շան վէրտիքտէ ,
ծնա տախի հասէտ էտիպ Լըրաւազդ էօլտիւր
մէք իսթէտի : Պունու Սմբատ տույտուգտա՝ սե-
րասքերլիկինի պըրագըպ Լըրաշէսին իգնիլէ՝
կիթտի Տմորիս էյալէթինէ Լսորեստանա եա-
գըն վէ ծնտա սաքին օլտու : Պու պեօյլէօլտուգ-
տա սերասքերլիկիտէ ալտը Լըրաւազդ : Պու

իշէ Կարտաշարը Կրգգանրայ հասէտ էթտիւէր՝
գարըլարընըն թահրիբի իշէ :

112 } Պունլարը պեօյլէ կեօրտիւքտէ Լ՛րտա-
շէս , հէփիսինսն հաղընը հօշ էթմէք իսթէ-
տի . վէ պունուն իշին հէրպիւրինի պիւրէր իշ իւս-
թիւնէ գօտու քէնտի տէվլէթինտէ : Լքինճի
օղլունու ատը Ս ըյր՝ չիւքի ագըլլը վէ ֆիւրա-
սէթլի իտի՝ չէքիպ չէվիւրէն վէ գայըրըճի էթ-
տի տէվլէթ իշլէրինէ : Տեօրտիւնճի օղլունու՝
ատը Ս՝ աժան՝ քրմապետ էթտի Լ՛րտանաղդ տէ-
տիքլէրի փութա Վէմսի շէհրինտէ : Սօնղրա
ապէրինի տեօրթ պեօլիւք էտիպ՝ կիւնտօղու-
տու , պաթը , փօյրաղ վէ գըպլէ դարաֆլարընա
թային էթտի . կիւնտօղուտու ապէրինի չօղ օլ-
մաղ իշէ՝ վէրտի Լ՛րտաւաղդա սէրապէրլիք
ատը իշէ : Պաթը դարաֆլը ապէրինի՝ վէրտի
իւչիւնճի օղլունա՝ ատը Տիւրան : Փօյրաղ դա-
րաֆլը ապէրինի՝ վէրտի պէշինճի օղլունա՝ ա-
տը Օարէհ : Ս է գըպլէ դարաֆլը ապէրինի՝
Սմէատը Տմրիստէն կէթիւրտիպ օնա թէպլիմ
էթտի :

114 } Պագտը կեօրտիւ Լ՛րտաշէս քի օղլու-
լարը էյի իւէրի կէշտիւէր , վէ հէր նէ իշէ էլ
վուրուրլարսա՝ պաշա չըգարըյօրլար , պաշ գալ-
տըրըպ՝ հլօմալըլարա աթի օլտու . պեօյլէճէ
էթտի տախի օնուն ատաշը Լ՛ճէմշահը : Պու
իշի տույտուգտա Տրայիանոս կայսր , ապէր կեօն
տէրտի Լ՛նատօլույա վէ օ ապէր Պայսէրի շէհ-
րինէ եէթիշտիքտէ՝ դարչը չըգտը օնլարա Տի-
րան . վէ օնլարլա ճէնք էտիպ՝ պաշա չըգամա-
տը վէ հլօմալըլար իսթիւն օլուպ՝ գօվալատը
լար օնու Բասէն սէմթինէտէք : Լէթիշտիւէր
օրայա Լ՛րտաւաղդ վէ Օարէհ վէ օնլարլա
ճէնք էտիպ չօգ սըգըլտըլար :

Իւմիտելի քէսիւտիքտէ, նաչար գալլայ զայ-
րէթէ կէտիւնը շահգատէլէր, վէ ճան հագգը-
նա չալըշլայ՝ ճէնկէ կիրիշտիւն : Սէ պունլար
պէօյլէճէ օղրաշ էթմէտէ իքէն՝ եէթիշտի օն-
լարն իւմիտի Սմբատ, վէ երլորըրմ կիպի Նո-
մալըլար իւզէրինէ կնիպ՝ վէ օնլարա գըլըճ չա-
լլայ տօղրատըր : Սէ պունտան շահգատէլէր եիւ-
րէքլէնիպ՝ տիւշտիւնը Նոմալըլարն արտըն-
ճա : Սպին Սմբատ իլէրի կէշիպ՝ դօվալատը
օնլարը՝ Վայսէրի շէհրինէտէք : () պիր Նայ-
ապէրի տէ էօթէյէ պէրիյէ տիւշիւպ՝ պէրպատ
էթտիլէր օ սէմթլէրի : Պունլարա պագարագ
Սըրըր վէ Պաղեստին հալգը՝ օնլար տախի
ասի օլտուլար Նոմալըլարա :

¹¹³ } Պէօյլէ օլտուգտա՝ չըգտը կէտի Տրայիա-
նոս կայսր չօգ աղըր ապէրիլէ . վէ էվվէ Սըրըր
վէ Պաղեստին, վէ Սիջագետ հալգընը էլի ալ-
թընա ալլայ Նայաստանա եիւրիւմէք իսթէտի :
Վօրգտու Մըտաշէս օնունլա ճէնք էթմէկէ,
վէ օնա գարշը վարտը ագիմ փէշքէշլէր վէ վեր-
կիլէրիլէ . օղուլլարընընէ թտիքլէրինի պիր թագ-
րիպ իլէ էօրթիւպ՝ պարըշտը օնունլա վէ տօսթ-
լուգ շարդը գօտու : Նիւրիւտիւ Տրայիանոս Մ-
ճէմիսթանա տախի վէ իսթէտիկինի էտիպ՝
տեօնտիւ . վէ աղչէ քէսիպ եազտըրտը իւս-
թիւնէ՝ Վառթիքուս էթ առմէնիքուս , . եանի
Պարթևեան վէ Մըրամեան :

¹¹⁶ } Սէ չիւնքի Տրայիանոս կերի տեօնտիւք-
տէ՝ Սաթան քըմապետ չիքէայէթ էթմիշտի
օնա իքի պարտաշընտան՝ եանի Մըտաւազգտան
վէ Տիրանտան, պունլար տախի ալ էթմէ արա-
սընտա՝ օնու տէքէ կէթիրիպ՝ էօլտիւրտիւլէր վէ
կեօթիւրիւպ Քազնեաց աւան տէտիքլէրի շէ-
հրէ կեօմտիւլէր :

Պիր գաջ երլտան սօնդրա կիթտի Ղրտաշէս
 Վիւրտիսթան սէմթինէ վէ ծրատա իւասթա-
 լանտը . ծնուն իչին Սարանդ էյալէթինէ տեօ-
 նիւպ գօնտու Ղահուրակերտ գասապասընա վէ
 ծրատա էյլէնիպ գալտը . վէ չարէ պուլանյըպ
 էօլտիւ : Պունուն էօլմէսի չօգ աղըր վէ սըզը
 օլտու ասքերինէ վէ իւրսըմլարընա , տօսթլարը-
 նա վէ միլլէթինէ . ծնուն իչին չօգ պեօյիւք ա-
 լայիլէ կեօթիւրտիւլէր ծնու կէօմմէկէ : Սա-
 պութու ալթունտան , ալթընտաքի թախթը վէ
 տեօշէկի տիպատան , ռուպալարը թէլլի վէ սըր
 մալը , միւքէլլէֆ թաճ պաշընտա վէ ալթըն սի-
 լաճը էօկիւնտէն : Իքի դարաֆընտան շահա-
 տէլէր վէ ազրապալար . էօկիւնտէն պեօյիւք
 ասքէր , օրթա եէրտէն նախարարլարըն սիւրիւսի
 ճիւմլէսի սիլաճը , ճէնկէ հաղըրլանմըշ աս-
 քէր կիպի : Լօկիւնտէն փիրինճ պօռու չալան
 լար , վէ արտընտան հանէնտէլէր վէ չաղըճը-
 լար վէ դարալար կիյմիշ աղլայըճը գարըլար . վէ
 էն սօնդունտա ալէսսէվիլէ հալգ սըրսվարտը :
 Սէ կէօմիւլտիւկի սաաթտա տօսթլարընտան
 չօղու մէզարըն էզրաֆընտա քէնտի քէնտիլէ-
 րինի իսթէքլէ էօլտիւրտիւլէր էօլէնին աշգընա
 վէ ծնուն մուհապպէթինէ . զէրէ հէփիսինէ
 տէ զիյատէսի իլէ սէվկիւլի իտի վէ չօղունա
 տախի դափըլաճադ գատար ըաղպէթլի , ղայ-
 էթ իլէ չօգ էյի իլլէր էթտիկի իչին : Սալգա-
 նաթը սիւրտիւ 41 սէնէ . էօլտիւքտէն սօնդրա
 չօգ թիւրքիլէր վէ տէյիլլէր տիւզիւպ ծնուն իւ-
 զէրինէ , չաղըրըրլար իտի թա Սուսէս Եորե-
 նաքիսին վէ Վրիգոր Սազիստրոսուն կիւնէ-
 րինտէք , նիճէքի էթտիլէր Սմաաթ Քազ-
 րատունի իչին տախի քի Ղրտաշէստէն էվմէլ-
 ճէ էօլմիշ իտի :

13 . Իշխնձի Լճաւաւաւդըն Վազնի՝ Ստաւրա
Վարընձա :

Բ . 30 .

¹²⁹ } Լճաւաւաւդը իբնձի՝ իբնձի Լճաւաւաւ
սին օղլու՝ պապասը եւրինէ թախթա կէջիպ վէ
փատիշահ օղլու՝ սիւրտիւ գարտաշլարընը Լճաւ
րատ սէմթինտէն՝ Լճիովիտ վէ Լճբերանի տէ
տիբէրի էյալէթէրէ . նիձէ քի էթտի էվ
վէթի Լճաւաւաւդը : Սէ չիւնքի էվլատը եօղ
իտի՝ եանընտա ալը գօտու Տիրան ատը գար
տաշընը , քի քէնտի եւրինէ կէջիպ փատի
շահ օղլուն : Պու Լճաւաւաւդը քիւչիւքիւկին
տէն էօլինձէյէտէք Ֆէնա կէջինտի քի քէնտի
պիօյիւքիւկինէ տիւլմէզ իտի : Պու պիր կիւն
ափա կիթմէք իսթէտի՝ քի էապան տօմուզու վէ
տաղ էշէկի ալլասըն Սասիս տաղըն էդրաֆըն
տա . Լճատ տէտիբէրի չայա եէթիշտիքտէ կէջ
տի Լճտաշատ քէօփրիւսինտէն . ծրատա ալը
զայ օղլու չըտըրտը վէ աթըիլէ էօթէ պէրի կէ
ղինիպ տիւշաիւ պիր տէրին գուլու կիպի տէրէյէ
վէ իզի զայիպ օղլու կիթտի . սալդանսթը սիւր
տիւ 2 սէնէ :

Իշտիւքտէն սօնդրա աճուղէլէր աղպընտա
մասալ տէնիւր իտի քի Լճաւաւաւդը պիր մաղա
րա իչինտէ տէմիր զինձիւրէ պաղը տուրույօր .
վէ էանընտա իբի քէլպ վար , վէ ծալը տայիմ
օ զէնձիւրի կէմիրիւրէր քի Լճաւաւաւդը ծնտան
չէօղիւկիւպ՝ տըշարը չըգա , վէ տիւնէայը պօ
ղուպ խարապ էյլէյէ . վէ սուլու տախի տէր
լէրիտի քի տէմիրձիլէրին չէքիձ վուրմա սէսին
տէն ծնուն զէնձիւրի փէքիշիր . պու սէպէպտէն

էվվէլ զամանտա , Սուլսէս Խորենացիսին վագ-
թինտէ տախի տէմիրճիլէրտէն պագի պեօն քիմ-
տէլը՝ պազար կիւնլէրի իւչ տեօրթ քէրրէ չէ-
քիճ վուրուրլար իտի հօրսէ , Օլմայա քի հօյլէ
իւթիզ կիւնլէրտէ կէվլէսին Արտաւազդըն զէն
ճիրի :

131 } Տիրան էվվէլքի՝ իքինճի Արտաւազդըն
գարտաշը՝ օնապէտիտ օլուպ հօլտիւքտէ՝ ծնուն
եէրինէ կէչիպ փատիշահ օլտու վէ պիւթիւն
հօմրինտէ զամնըզ վէ ըահաթ օթուրուպ , ա-
վա կիթմէկէ վէ սէֆայա մայիլ օլտու : Պունուն
իքի աթը վար իտի՝ օ գատար խաֆիֆ վէ չափ-
զըն քի հաւատա ուչան գուշարտան սայլըլը-
լար իտի : Պիր կիւն Րզնունիլէրին պեօյիկի՝
ատը Վատաքէ՝ Տիրանըն զամնըզ մէշրէպինի
օնա տույուրմնդ իչին՝ եալվարտը՝ քի օ աթլա-
ըն պիրիսինէ պինէ . իզին ալըպ պինտիքտէ՝
տէտի . “] Վէր պեօլէ աթլարլա կէզէլիտիմ՝
փատիշահտան զիյատէ շէօհրէթլի հօկիւնիւր
իտիմ ” :

132 } Պու Տիրանըն կիւնիւնտէ Րշտոնինոս
Պիոս կայսր օլտուգտա Հռօմատա՝ էլչի կեօն-
տէրտի օնա Տիրան , վիլայէթին խարաճ վէրկիսի
իլէ . վէ եէնիլէտի օնունլա պարըշըգ ահտնամէ-
սինի . օ տախի գավի տօսթլուղունու կեօսթէր-
մէկ իչին կեօնտէրտի օնա պիր կիւզէլ թաճ , վէ
հրճիւլանի գըրմըզըլար . վէ եէնի աղչէ սիքքէ-
լէտի քէնտի ատընա . պիր եիւզիւնտէ կայսր՝
էլի Տիրանըն օմուգունտա՝ սանքի փատիշահ էս-
պապը հրճիւլանիլէր կիլտիրիյօր օնա . վէ օպիր
եիւզիւնտէ եազը՝ պու սեօզլէրիլէ . “ Ուէ ”
Լիւնիսիս պալատա ” . Եանի Հայլարա փատիշահ
վէրիւմիլ :

133 } Պիր գաչ ելլտան սօնդրա՝ կիթտի Տիրան

Իսկեղեաց էյալէթինէ՝ ռահաթլը պիր եերէ, վէ
 Լըրարտ սէմթինէ կեօզէտիճի գօտու Լըրալ
 նաւու տէտիքլէրի նախարարը քի քէնտիսինէ
 իքինճի էթմիլիտի : () սէմթլէրտէ սարայ
 ետփտը Տիրան՝ Չըրմէս տէտիքլէրի գասապա-
 տա վէ ծրասընը Թախթ էյլէտի : Պիր կիւն տաղ
 էթէքլէրինտէն կէչիպ սէյիրէ կիտէր իքէն ,
 գար երղընը , քի գապա Թիւրքճէ չըղ տէրլէր ,
 տաղ կիպի եօգարտան տէվրիլիպ ալթընա ալտը
 ծնու վէ էզտի . սալգանաթընը սիւրտիւ 22 սէնէ :

132 } Տիգրան իւչիւնճի՝ Տիրանըն գարտաշը՝
 վէ Լըրտաշէսին քիւչիւք օղլու՝ Պերոզ շահըն
 էլիլիէ Հայլարա փատիշահ օլտու : Սէ Հաշան
 էօլտիւ Լընտոնինոս Պիոս կայսր՝ պու Պերոզ
 շահ՝ Տիգրանլա պիր օլուպ՝ եիւրիւտիւ Հոմա
 լըլար իւզէրինէ : Պուսու իշիթտիքտէ Սապա-
 գովկիա փաշաը Սէերիանոս՝ օ քի Հոմալըլար
 դարաֆընտան ծրատա օթուրուր իտի , չօգ գօր
 գուսունտան փութըրա տիւշիւպ սօրտու ծնա-
 ռա Բըքսանդը հիրպէտին աղզը իլէ . վէ ճէվապ
 ալտը՝ քի եէնէճէքսին Բէմլէրի վէ Հայլարը :
 Պու ճէվապա կիւվէնիպ , Սէերիանոս Թէգչէ
 եիւրիւտիւ Հայաստանա չօգ ապէրիլէ : (Մա
 գարը չըգտը Խոսրով սէրասքէր Հայ վէ Բէմ
 ապէրիլիլէ , վէ գըլըճտան կէչիւրտի ծնուն աւ-
 քէրինի , վէ ծնա տախի օգ աթըպ էօլտիւրտիւ :
 Պուսու իշիթտիքտէ Բըքսանդը հիրպէտ՝ սիւ-
 տի փութիւսանէ քիթապլարընտան էվիլէքիքէ-
 լամը , վէ ծնուն եէրինէ եազտը պեօյլէ պիր
 սեօզ , « Լիթմէ Հայաստանա՝ տիւշէրսին . օգ
 տէյէր սանա էօլիւրսին :

162 } Պու Հապէր եէթիշտիքտէ Բըրեղիոս
 կայսերէ քի Լընտոնինոսուն եէրինէ կէշմիշ իտի ,
 էօլլատը Հայլար վէ Բէմլէր իւզէրինէ քէնտի

Թաճտաշնը՝ ատը Ս երոս Ս ուկիոս : Պու տա-
հա եէթիւմէտէն՝ Տիգրան հայ փատիշահը ի
լէրի եիւրիւմի իտի՝ քի զապղընա ալսըն Մա-
տօլու վիլայէթինի . վէ լաքին պիր գըզա ալտա-
նըպ՝ ծնուն էլիլիէ դութուլտու վէ հապսա գօն-
տու :

() սէմթլէրէ կէլտիքտէ Ս երոս՝ Տիգրանը
ժ հալտա կեօրիւպ շաշտը . վէ ռահմէտիպ՝ ա-
ճրտը ծնա՝ վէ ազատ էթտի ծնու . վէ ծնուն
հիւսիւնլիւ դարզընը պէյէնիպ՝ հօշանտը ծն-
տան , վէ մուհապէթիլէ պաղլանտը , վէ ծնա
Թաճ կիյտիրիպ Թէքրար փատիշահ տիքտի
հայլարա՝ հռօմալլարըն հիւքմի ալթընտա .
վէ պիր գըզ օղլան գըզ տախի ծնա վէրտի՝ ատը
Ռօփի վէ սալըվէրտի ծնու քէնտի սէրասքէրի
իւն Ղըտաշատ շէհրինէ : Ս է պու իշ ունու-
տուլմայրպ անղըլըն տէյի՝ աղչէ սիքքէլէտի
Ղնտոնիւնոսուն դարզընա , նիճէքի եօգարտա
գիքը օլունտու :

163 } Տիգրան հայաստանա կէլտիքտէ՝ պիր
փութիւնէ եափտը քէնտի գարտաշը Ս աժա-
նըն մէզարը եանընտա , վէ չէվրէսինտէ միւսա-
ֆիր իւանէ , գուրթուլմասընա շիքրանէ իչին :
Պու Տիգրանա տեօրթ էվլատ օլտու՝ Ռօփի
սուլդանտան . ծնարը պէյլէր եախօտ նախա-
րարըր սըրասընա կէչիրտի Տիգրան՝ քի Ռօփ-
սեանք տէնիլտիլէր . վէ տահա զայրը նախարար
լըզ տախի տիւզիւպ՝ պիր էզ վագիթտէն սօն-
ղրա էօլտիւ . սալդանաթընը պիւթիւնճէ սիւր-
տիւ 42 սէնէ :

170 } Ս աղարշ՝ իւչիւնճի Տիգրանըն օղլու՝ Ս եմ-
փար ատըլ իւք գարընընտան տօղմիշ , ծնուն եէ-
րինէ կէչիպ փատիշահ օլտու Ղըտաշատ շէհ-
րինտէ : Պունուն անաուր Ս եմփար՝ գըշլաղա

կիտէր իբէն՝ պիր եերէ եէթիշիպ՝ քի ծնտա
Սուրց չայ Լորասի չայընա գարըշըր՝ Բասէն
սէմթինտէ, օրաճրգտա տօղուրտու չօճուղու .
պու սէպէպտէն, Ս աղարշ փատիշահ օլտուգտա՝
օ տօղտուղու եերի պիր շէհիր եափտը վէ քէն-
տի իսմինէ ծնա Ս աղարշաւան ատ գօտու :

¹⁹⁷ } Պունտան սօնղրա մէթին հիսար չէվիրտի
Ս արդգէն շէհրինէ Վասաղ չայըն քէնարընտա
վէ ծնա տախի Ս աղարշապատ տէտի վէ օրա-
սընը թախթ էյլէտի : Պու Ս աղարշ պիր եէնի
գէյնէթլի պայրամ իճատ էթտի նաւասարդ այ-
ըն պիրինտէ Բագուան շէհրինտէ Լրամաղդ
տէտիքլէրի փութա թագիմ օլարագ՝ քի փութ-
լար պապասը տէնիր իտի . պու պայրամըն եէ-
րինէ սօնղրա գօլտու սուրբ Յովհաննէս կարա-
պետին վէ Լթանագինէս հայրապետին եօր-
թուսու : Լափտը Ս աղարշ զայրը եերլէր տա-
խի Բագըրւանդ սէմթինտէ, վէ պու սէպէպտէն
օ էյալէթ Ս աղարշակերտ տէնտի քի շիմտի
թիւրքճէ Լչաշկերտ տէնիլի :

²¹⁵ } Պունուն կիւնիւնտէ՝ Լյագիրք վէ Բասիլք
տէտիքլէրի միլլէթլէր Սարմատացի սօյունտան՝
տէմիր գափուտան կէչիպ՝ եիւրիւտիւլէր հայ-
աստանա : Պունլարա գարշը չրգըպ Ս աղարշ
աղըր վէ քէսքին ապէրիլէ, ծնլարը գըրտը
պէրպատ էթտի . վէ գալանլարը գաչըրտը կինէ
օ կէչտիքլէրի գափուտան . վէ տահահ գօվալայ-
ըմ տէրիքէն՝ ծնլարըն քէմանքէշլէրինտէն վու-
րուլուպ էօլտիւ . սալգանաթընը սիւրտիւ 20
սէնէ : Ս է սօնղրա ապէրի էօճ՝ ալմաղ իչին՝
գիատէսիլիլէ ծնլարը գօվալայըպ՝ եասիլէ կերի
տէծնտիւ :

31 } Խոսքով Եւսեփի Վ աղարշըն օղլու՝ պա
պասը եէրինէ կէչիպ փատիշահ օլտու, վէ Ֆիւ
հաւ Հայ ապքերինի ճէմէտիպ՝ հէմէն պիրտէն
եիւրիւտիւ պեօյիւք տաղը աշարագ՝ Խաղիւք
վէ Բասիւք տէտիքլերի միլլէթլեր իւզերինէ՝ քի
հօճ ալսըն ծնլարտան պապասը գանը իշին . վէ
ծնլարա զօրլու ճէնք էտիպ՝ դայէթ իլէ դըրտը
ծնլարը , վէ օ եալուզ միլլէթլերի սըզըշտըրըպ
հիւքմի ալթընա ալտը . ծնլարըն պեօյիւքլերին
տէն եիւզտէն պիրիսինի ըհհին ալտը , վէ օ
սէմթլերտէ քէնտի հիւքիւլմէթինէ նիշանէ օլ
մագ իշին՝ դաշ տիքիպ ուում եազըսի իլէ , տեօն
տիւ կէլտի եէրինէ :

Եւ վուրտու սօնդրա շէհերլեր վէ քեօյլեր
եալիմաղա վէ եհնիլէմէկէ , սարայլար վէ խան
լար պինա էթմէկէ , երլլարճա չալըշարագ : Վ է
չիւնքի օ վաղիթտէ քրիսթիանլար վարիտի
Հայլարտա , ծնլարըն չօղունու պու իշլերտէ հըզ
մէթէ գօտու Ֆիրաւուն փատիշահըն էթտիկի
կիպի , վէ ծնլարըն չօղունու տախի մարտիրոս
էթտի :

317 } () կիւնլերտէ Լնտոնինոս Վարակալլա
իպար Սիլադետ սէմթինէ կէլիպ՝ կէչտի ծն
տան Հայաստանա : () նուն կէլմէսինի տույ
տուգտա Խոսքով ծնու գարշըլատը տօսթանէ
վէ պիր գաչ կիւն տուրտու եանընտա . կէրի
տեօնմէք իսթէտիքտէ՝ ալը գօտու ծնու կայար
քէնտի եանընտա , զէրէ նիյէթ էթմիշտի Հայ
աստանը զապղընա ալմաղա : Պու իշ Հայլար

իշխան է թէվաթիւր պուտուգտա՝ հէփիսիտէ
 ճիւմհուր իւն սէֆէրէ գալգտըլար ծնուն իւզէ-
 րինէ : Հապէրինի ալտըգտա կայսր՝ չօգ գօրգ-
 տու վէ գօրգուսունտան սալը վէրտի խոսրովու
 իզգէթ վէ իբրամ իւն . լաքին տեօնիւպ Լաքիմի
 տէ կիթտիքտէ՝ պեօյիւք թէտարիք իւն չօգ աւ-
 քէր կեօնտէրտի Հայլար իւզէրինէ մըգտարլա-
 րընը պիւտիրմէկ իշին : () Կլարա գարչը չըգտը
 խոսրովուն ասքէրի , վէ ծնլարը ինսաֆսըզ գը-
 րոպ վէ գալանլարը գօվալայրպ՝ գաչըրտըլար :
 Պունտան սօնդրա կիթտի Լ'նտոնինոս կայսր
 Լ'րտաւան շահըն իւզէրինէ վէ հօլտիւ :

Պու պեօյիւ օլտուգտա՝ շահըն քիպրի չօղաւ-
 սը օ գատար քի թէինամ տիւնեայր զապդ էթ-
 մէք իսթէտի . վէ լաքին իշ թէրսինէ վարտըգ-
 տա՝ էլինտէ օլանը տախի զայ էթտի : () Էրէ
 Լ'րտաչիր խան՝ Ֆարսի Սասանըն օղլու՝ զայ-
 րը խանլար իւն ծնա ասի օլուպ վէ պիր երլ օ-
 նունլա ճէնք էտիպ՝ հօլտիւրտիւ ծնու վէ քէն-
 տիսի եէրինէ կէչիպ շահ՝ օլտու : Պիր օլտուլար
 ծնունլա Պահլաւարըն իքի սօյու , Սուրենեանք
 վէ Լ'սպահապետեանք տէտիքլէրի . սալթ իւ-
 չիւնճի սօյ՝ Լ'արենեանք տէնիլէն գարչը գօտու-
 լար , ամմա պիր շէյ էտէմէտիլէր : () Վագիթ-
 տէն գալգտը Լ'ճէմէրին Պարթու սօյունտան
 կէլէն փատիշահլըգ՝ քի սիւրտիւ 472 Էախօտ
 473 երլ , վէ ծնուն եէրինէ կէլտի Սասանեան
 տէտիքլէրի սօյ 226 սէնէտէ . վէ սիւրտիւ 409
 Էախօտ 411 երլ , Թա Հազարացիլէրին տէվէ-
 թի զուհուրա կէլինճէ :

246 } Լ'ըլլարճա չօգ ճէնք էթտի խոսրով Լ'ը-
 տաչիր շահիլէ , վէ Լ'ճէմ թօիրաղընտան սիւ-
 րիւպ գօվալատը Հինտիսթան հօլքէսինէտէք .
 սօնդրա կէրի տեօնիւպ՝ կէլտի Լ'տրպատական

մէմէքէթինէ . օրատա պիր շէհիր եափտը վէ
ատընը գօտու Ղաւքէթ . քի՛ պու էօճ տէմէք
տիր . եանի պու շէհիր Ղրտաշիրտէն էօճ ալ
մազ իչին եափըլմիշ : Պու շէհիր թէմամօլուպ
պիթտիքտէ , կիթտի խոսրով Ստի սէմթինէ :

²³⁵ } Պագտը կեօրտիւ Ղրտաշիր՝ քի պիւթիւն
գապգ էտէմէյօր Ղճէմէրի խոսրովուն սաղը-
ղընտա . տիւշիւնտիւ քի պիր ալ իլէ ծնու էօլ
տիւրէ . պու իշ իչին պեօյիւք շէյլէր վատ էթ-
տի խանլարընա էկէր ծնու պիր դարգիլէ եօղ
էտէպիլիլէրսէ : խանլարըն պիրի Սուրենեան
սօյունտան՝ ատը Ղնակ՝ պօյնունա ալտը պու ի
շի . վէ պու սէպէպտէն՝ օղու ուշաղընը տէվ-
շիրի՛ պիր տիւղմէ Տիլլէիլէ գաչտը չայա-
տանա : Ղրտազ էյալէթինէ եէթիշտիքտէ՝ օ
եէրէ գօնտու քի օրատա իտի թաղէոս առա-
քեալըն մէղարը . վէ օրաճըգտա Ղնակըն գա-
րըսը Ոգոհէ՛ համիլէ օլտու սուրը Ղրիգոր Սու-
սաւորիչիլէ . նիճէ քի օ Ոգոհէ անասը ծնու
տօղլուրտուգտա՝ եանընտա օլանլարա նազլ էթ-
միշ :

²³⁷ } Չաչան եէթիշտի Ղնակ խոսրովուն տէր
կեահընա . իբրամ էթտի ծնա խոսրով , վէ սօնը
րա սաքին օլտուգտա Սաղարշապատ շէհրին-
տէ , ծնտա տօղլուրտու Ոգոհէ սուրը Ղրիգոր
Սուսաւորիչի : Սօնըրա Ղնակ խան պիր ալ կիւ-
նինտէ արալըգ պուլուպ՝ սափա եէրտէ խոս-
րով իլէ սեօյլէշիրիքէն՝ ծնու օրաճըգտա էօլտիւր
տիւ . վէ տահա խոսրով ճանընը վէրմէտէն՝ օ
ծնտան գաչարիքէն՝ Չայ սաքերի տեօրթ դա-
րաֆընը գուշատըպ , վէ օ տախի քեօփրիւտէն
Ղրասի սույունա տիւշիւպ՝ պօղուլտու : (Նուն
սօյսօփունու խոսրովուն էմրի իլէ Չայլար գըր-
տըգտա , սալթ սուրը Ղրիգոր Սուսաւորիչին

սիւտանասը՝ ատը Սօֆիա վէ ծնուն գարտաշը
Լաթալիոս, քի ծնար Վրիսթիան խտիւէր՝
Վայսէրի շէհրինտէն կէլմէ, չօճուղու ալըպ կեօ
Թիւրտիւէր Վայսէրի շէհրինէ. վէ ծնու մկըր-
տեւէտիպ՝ ատընը Վրիգոր գօտուլար, նիճէ քի
մէլայիքէտէն իշիթմիշ իտի սիւտանասը: Վիր
վագիթտէն սօնղրա էվլէնտիրտի ծնու սիւտա-
նասը վէ ալտը ծնա Վաւիթ ատըր քրիսթիան
քիմնէնին գըզընը՝ ատը Սարիամ քի ծնտան
տօղտու իքի էվլատ, Սրթանէս վէ Ղրիստա-
կէս. Ղրիստակէս Թէրքի տիւնէա էտիպ՝ մա-
նասթըրա կիրտի. վէ լաքին Սրթանէս էվլէ-
նիպ իքի էվլատը օլտու Վրիգորիս վէ Յուսիկ.
պագ Հայ Թարիխինտէ. ք. 31:

260 } Լրտաշիր իշիթտիքտէ Խոսրովուն էօւ-
մէսինի, աղըր ասքէրիլէ եիւրիւտիւ Հայաս-
տանա վէ զապգ էթտի ծնու. վէ Խոսրովուն
էվլատլարընը գըրտըգտա՝ նախարարլարըն պի-
րի՝ ատը Լրտաւազգ՝ Սանդակունի՝ ծնուն պիր
օղլունու Տըգատ ատըր՝ գաչըրտը Վայսէրի շէհ-
րինէ. վէ օրատա ծնու սագլայըպ՝ կեօթիւր-
տիւ սօնղրա Հոսմայա. օ տախի ծնտա գալըպ
տէվլէթ Տըզմէթինտէ օլտու քիպար սըրասըն
տա, Իկիանէ ատըր պէօյիւք պէյին էլիալթըն
տա: Քէզալիք պիր զայրը նախարար Լմատու-
նի՝ ատը () տա՝ Խոսրովուն պիր գըզընը ա-
տը Խոսրովիդուխտ՝ գաչըրտը Վհմախ գալէսի-
նէ վէ օրատա կիպլիճէ պէսլէտի ծնու:

() արալըգտա Տաճատ ատըր պիրիսի տէ՝
Լրտաւազըն գըզգարտաշընը չալըպ կեօթիւր-
տիւ Վայսէրի սէմթինէ վէ ծնու ալըպ նիքէա՝
լանտը: Լրտաշիր Հայաստանը ալտըգտա՝ եէ-
նիտէն նիզամա գօյուպ՝ Տիւքմի ալթընտա սագ-
լատը էօլիւնճէյէտէք:

Տրդատ Հռոմատա պեօյիւտիւքտէ՝ չօգ պեօյիւք իշէր հտիւլ՝ օ գատար գուվիւթէ տայիր հիւնէրէր կեօսթէրտի քի հէրքիւլէսի աշտը : Պունու տույտուգտա Ղրիգոր | ռսաւորիչ, չրգտը կիթտի Հռոմայա վէ ծնա եանաշտը՝ քիմ օլտուղունու պիւտիրմէյէրէք .

²⁰⁸ } () վազիթէրտէ Ղիոկղէտիանոս կայսր վէ Հռէ՝ Ղութք տէտիքէրի միլլէթին փատիշահ՝ ճէնք էթտիքէրինտէ՝ Տրդատ Հռէիլէ կիւլէշիւ օնու դութտու . օնուն իշին Ղիոկղէտիանոս կայսր Տրդատը պեօյիւք մէրթէպէյէ չրգարմագ իսթէտի . վէ հաջան պիւտի քի օ |տսրուլ փատիշահն օղլու իմիշ՝ փատիշահ տիքտի օնու Հայլարա . պագ Հայ թաբիխնտէ . ք . 32 :

15 . Տրդատ Էսթիշահն լագիւթ վէ Հայլարն Գիւնէ Էսթիշահն աւրէ Ղրիգոր | ռսաւորիլէն էլէիլէ . Լրիստիլէսին վէ Սլաւիլէսին կայրապէս օլմալարը :

Բ . 33 — 41 .

²⁰⁶ } Տրդատ՝ Էվիլէքի |տսրուլուն օղլու՝ Հայլարա փատիշահ օղլու Ղիոկղէտիանոս կայսրին իւլիւնճի սէնէսինտէ՝ Հռոմատան չրգտը կէլտի Հայաստանա Հռոմա ապէրիլիլ . սուրբ Ղրիգոր | ռսաւորիլէ տէ պիլէսինճէ՝ օնուն հրգ մէթինտէ օլարագ պիր տօսթ կիպի : Ղայսերի շէհրինէ եէթիշտիքտէ օնու իզգէթ վէ իքրամ իլէ գարշրլատրլար Հայ նախարարլարը . վէ թէքրարէն օնու փատիշահ տիքտիլէր Հայլար իւզէրինէ . օնուն թաճրնը ատէթ իւզրի կիլտիրտի Սմբատ Բագրատունի Ղիւրատեան Սլուքատըն սօյունտան : Պեօյլէ օլտուգտա կէլտի

Տրդատ ծնւարւա Մնի գալէսինէ, եանի Վէմա-
խա, վէ օրատա գըզգարտաշընը պուլուպ' () տա՛
նախարարըն հըֆզը ալթընտա, զիյատեսի իլէ
սէվինտի. վէ () տայա իբրամ հտիպ' վէզիր էթ-
տի ծու, հայճա հապարտէր, քի հաքիմ օլտուն
հայաստան վիլայէթինէ. քէզալիք Մըտաւազգ
Սանդակունի տէտիքէրինի՝ սէրապէր էթտի
զէրէ օ սէպէպ օլտու քէնտի գուրթուլմասընա .
վէ չիւնքի Տաճատ տախի գուրթարմիշտի Մը-
տաւազըն գըզգարտաշընը՝ Մշոց տէտիքէրի
էյալէթէ պէյ էթտի ծու :

Վէլտի սօնդրա Տրդատ լիւեղէաց էյալէթի-
նէ քի օրատա իտիլ՝ նահիտ փութուն փութիա-
նէսի . վէ թէքրար պիր փէշքէշ չէքմէք միւրատ
հտիպ' իսթհտիքի Վրիգոր ի ռեսաւորիչ սու-
նա փէշքէշի : () տախի պու շէյի գապուլ էթ-
մէտիքտէ՝ էզիյէթ էթտի ծնա Տրդատ ծնիքի
տիւրլիւ իսքէնճէլէր իլէ : Սն սօնդունտա հա-
չան տույտու քի պու Վրիգոր օ Մնակըն օլտու
տուր քի քէնտի պապասընը էօլտիւրմիշ, եօլ-
լատը ծու Մըտաշատ գալէսինէ վէ պըրագտըր-
տը խոր Վիրապ տէտիքէրի տէրին գույույա . ծն-
տա գալտը սուրբ Վրիգոր թէմամ 14 սէնէ, վէ
պիր էյի գարը ալլահըն էմրիլիլ ծու պէսլէրիտի :

237 } Տէվլիրտի սօնդրա Տրդատ հայլարտան
պիր էզ ասքէր, վէ ծնարը տախի հուսմա աս-
քէրիլիլ պիր հտիպ' եիւրիւտիւ ծնարւա հայ-
աստանտա օլան շէհրլէր իւղէրինէ քի օրայա
հիւքմ հտիլէր իտի Մճէմէր, վէ գապգ էթտի
ծնարը . վէ թէմամ հայաստանը էլի ալթընա
ալտը՝ տահա իլէրի Տիսքոնա վարընճա քի լի-
նուէնին գարշըսընտա տըր սալթ Մորպատական
գալտը տըշարտա Մճէմ էլինտէ, վէ Սիճագէտ
վիլայէթի հուսմալըլարըն հիւքմի ալթընտա :

Հէր իշի տիւզտիւքտէն սօնորա ալտը Տրդատ
Լլան փատիշահընրն գրդրնը՝ ատը Լշխէն, վէ
օնու էլվէլ Լլըշակունի եազտըրըզ վէ Թազու
հի էթտիրիւլ՝ նիքեհա հէթտի քէնտիսինէ քի
օնտան տօղտու քիւշիւք Խոսրով. պանգ Հայ
Թարիխինտէ . ք . 33 :

() Կիւնէրտէ էէթիշտիւքը Հայաստանա
Հոսմա սէմթինտէն Հոխիսիմեան տէտիքէրի
կուսանք , վէ Տրդատըն հմրի իլէ տին ուղու
րունա գան տեօքտիւքը . օնլարըն սայըսը օլտու
37 . պանգ Հայ Թարիխինտէ . ք . 34 :

301 } Պու իշէր պեօլէ օլտուգտա , Լլահըն
ղաղէպինէ օղրայըզ Տրդատ , նախարարըրը
տախի տէլի տիվանէ օլտուլար . օ զաման Տըր
դատըն գրդգարտաշը Խոսրովիդուխտ՝ մէլայի
քէնին տույուրմասընտան՝ հապէր վէրտի Հայ
լարա քի սուրք Գրիգորու չրգարսընլար խոր
վիրապտան : () տախի Կույուտան չրգըզ կէլտի
վէ շիֆա վէրտի հէփիսինէ վէ Լլահըն հմրի
նի վազ էտիպ այտընլըզ էթտի օնլարա : Սօնորա
Վայսէրի շէհրինէ կիտիպ՝ օրատա սուրք
Վ Լոնդիոստան արքեպիսկոպոս օլտու սէնէ 302 .
վէ Հայաստանա տեօնիւպ մկրտել էթտի Տրդա
տը վէ ատընը Յովհաննէս Կօտու . զայրըլարընը
տախի քէզալիք մկրտել էտիպ՝ ճիւմլէսինի քրիս
թիան էթտի . ձեռնադրել էթտի տեօրդ եիւզ
գատար եպիսկոպոս վէ հիսապըզ քահանայլար .
չօգ քիլիսէլէր եափտը վէ մանասթըրլար , վէ
պիքիւր դըզլար իշին տուրազլար վէ միւսաֆիր
խանէլէր վէ մէտրէսէլէր . տիւզտիւ չօգ եօր
թուլար վէ տօնաթտը Հայաստանը էյի շէյլէր
իլէ վէ քէնտիսիտէ տէնիլտի Լ շահադրիլ եանի
այտընլըզ էտիճի :

310 } Սօնորա քէնտի էէրինէ արքեպիսկոպոս

էթտի Մըրիտակէս ատլը քիւշիւկ օլլունու , վէ կեանքիճէ չըզըպ եապան սէմթլէրէ վէ իս սիզ եերլէրէ եալընըզ օլարագ՝ սալթ ռուհանի շէյլէրէ եէլթէնիւր իտի . վէ կիճնէ կերի տեմիւկ ճէմնաթընը գայըրմագ իւզլէ իտի :

Պու սուրը Վըրիգոր Սուսաւորիչ վէ ազիզ Տըղատ փատիշահ՝ իշիթտիքլէրինտէ քի Սոս տանդիանոս կայսր քրիսթիան օլմիշ՝ իքիսի տէ կիթտիլէր Հոմայա վէ օրատա մուհապպէթ ահտնամէսի եազըպ՝ գօտուլար արալարընա . սուրը Սեղբեստրոս ձեռնադրիւ էթտի սուրը Վըրիգորու հալարա Րազրիգ . վէ իզլին վերտի քի քէնտի եսիսկոպոսլարընտան ձեռնադրու թիւն ալըն Հայ Րազրիկի :

319 } Տեմտիլքլէրինտէ Հոմաստան Տըղատ վէ սուրը Վըրիգոր , հապէր ալտը Տըղատ՝ քի փօլրագ սէմթիւնտէ օլան միլլէթլէր կէմիլլէր Մըղուան դարաֆլարընա . պունու իշիթտիքտէ՝ ապէր տէվլէրիպ սալտը օրայա . վէ ափանսըզ ծնլարըն իւզլէրինէ տիւշիւկ չալտը գըլըճը . ճէնք իքի դարաֆտան տաիի գըզըշտըգտա՝ Մըտաւ ազզ սէրապէր եարալանըպ էօլտիւ : Պունու կեօրտիլքտէ Տըղատ՝ եիւրէկի գըրըլտը վէ կեօզլէրի գարարտը . ամինա՝ ղայրէթ կիւնի պու սուր տէյէրէք ճէնկինի իլէրի սիւրիւկ՝ Կօվալտը տիւշմանլարընը վէ ծնլարը գաչըրըպ տեմտիւ եէրինէ :

Սօնդրա իսթէտի Տըղատ եիւրիւմէք Մճէմ շահը Շապուհ իւզլէրինէ . վէ չիւնքի էօլմիշ իտի Մըտաւազզ սէրապէր՝ ծնուն եէրինէ տեօրթ սէրապէր գօտու . վէ Մճէմլէր իլէ ճէնք էտիպ՝ սօնդունտա պարըշտը Շապուհլա . պազ Հայ թարիխինտէ . ք . 35 — 39 :

325 } () վագիթլէրտէ Միկիա սուրը սինու

դուռն գուրուլտուգտա՝ Կոստանդիանոս կայսր
հասկեր կեօնադատի Տրդատայ քի սուրբ Գրի-
գոր Լ ուսաւորիչի ալըպ՝ կէլէ՝ օ սինոդոսա : Լ՝
մա չիւնքի ծնար կիտէմէզ իտիւն՝ եօլլատըլար
սուրբ Լ՝ ըրիստակէսի . օ տախի սինոդոսա եէ-
թիչիպ վէ օ սինոդոստա պուլունուպ՝ սինոդոս
պիթտիքտէ՝ օ սինոդոսուն քէլամլարընը ալըպ՝
կէլտի հայաստանա . սուրբ Գրիգոր տախի օ-
նու գապուլ էտիպ՝ իմզալատը պու սեօզիլէ .
66 Լաէ մէ քառասորէսցոս և այլն , պապ հայ
թարիխիստէ . ք . 40 :

331 } Պունտան սօնղրա սուրբ Գրիգոր հեր շէյ-
տէն էլ չէքիպ կիթտի իւքսէք հայաստան սէմ-
թինէ, վէ օրատա Սեպուհ տաղընտա այլ Լ՝ անէայ
տէտիքլէրի մաղարատա սաքին օլուպ եալընըզ
էօմրիւնի կէչիրտի մէլայիքէ դարզէ իւզրէ եա-
խօտ պիր քերօբէ կիպի , թա քի կիտիպ նայիլ
օլտու արզուլէտիկի սէվկիւլիւսինէ վէ ճէննէ-
թին էպէտի շալլըղընը պուլուպ , քէնտի ճէ-
մաաթընա շէֆաէթաի օլմատա տըր : հայրա-
պետիկի սիւրտիւ 30 սէնէ , օ զամանա կէլին-
ճէ քի անթըզ կեօրիւնմէզ օլտու : Լ է պիր
վազիթտէն սօնղրա ծնուն ազիզ թէնի պուլուն-
տու Լ՝ լահըն պէյան էթմէսիլէ պիր սուրբ
ճգնաւորուն էլիլէ՝ ատը Գառնիկ . վէ գօնուլ-
տու թորդան քէօյիւնէ քի սօնղրա կէթիրտի-
լէր Լ՝ աղարշապատա ,

332 } Լ՝ ըրիստակէս , եախօտ Սլըստակէս՝ սուրբ
Գրիգոր Լ ուսաւորիչին քիւչիւք օլտու՝ հաջան
թէմամ չէքիլիպ կիթտի պապասը՝ եէրինէ կէ-
չիպ հայրապետ վէ կաթուղիկոս օլտու ծնուն
սիփարիշ էթտիկի իւզրէ : Լ է պապասընտան
գալմայըպ՝ ծնալիլէյին միլլէթի գայըրտը իմի վէ
ամէլի իլէ , քիլիսէլէր վէ մանասթըրըլար եափ-

տը վէ հէր տիւզկիւնլիքէ միլէթինի տօնաթ-
տը :

Պապիւնքինտէ եօլտուզ իշ կեօրտիւքտէ սա-
զընմայրայ նասահաթ հտէր խտի , կեահիճէ տէ
սէրթաէ հօկիւթ վէրիւրտի : Վ է պազի պեօյ-
իւքլէրէ տէ տօգունտուգտա՝ ծնարըն պիրի
տեօրտիւնճի Հայաստանըն հաքիմի ատը Ր-
քեղայտո՝ ծնա տիւշման օլտու . վէ սուրք Ր-
րիստակէս ի յաիք էյալէթինէ կիտէրիքէն՝ ծնու
եօլտա հօլտիւրտիւ : Պունուն ազիզ թէնինի
տախի կեօթիւրտիւք խկեղեաց տէտիքլէրի
էյալէթէ վէ մէզարա կեօմտիւք (ձ)իլ գասա-
պասընտա . հայրապետիկի սիւրտիւ 7 սէնէ :

³³⁹ } Վ ըթանէս՝ Րիստակէսին պեօյիւք գար-
տաշը՝ ծնուն եէրինէ կէչիպ կաթուղիկոս օլտու
վէ օթուրտու սուրք Վրիգորուն քիւրսիսինէ ,
ուհանի իւմ իլէ տօնանմիշ պիր գաթ , վէ
Սուհուլլահն լուգֆի վէ նիմէթի իլէ տօլմիշ :
Պու սուրք հայրապետ հէր դարաֆտան չա-
լըտը նուրլանտըրուղա Հայ ճէմաաթընը : Վ է
Րլուանլարա տախի արքեպիսկոպոս էթտիքէն
տի պեօյիւք օլլունու՝ ատը Վրիգորիս քի մար-
տիրոս էթտիլէր ծնու օրատա . պանգ Հայ թա-
րիխինտէ . ք . 41 :

Տույմապ իսթէտի սուրք Վ ըթանէս խրու-
սաղէմտէ օլան քիլիսէ թեօրէլէրինի վէ ծնարըն
դարգընը . պունուն իլին էլչի կեօնտէրտի խրու-
սաղէմ հայրապետէ սուրք Սախարիոսա . վէ
սուրք խորհուրդլար իւլէրինէ պիր գաշ շէյ սօր-
տու . օ տախի սինտրոս հաիպ՝ սէքիզ գանուն
³⁴⁰ } եազտը ծնա օ շէյլէր իլին : Վ է չիւնքի պու-
վազիթտէ սուրք Յակօր Սճընայ հայրապետին
շանը պեօյիւմիշ խտի իւմ իլէ վէ ամէլ իլէ՝ ծնա՝
տախի եազտը սուրք Վ ըթանէս վէ տիլէտի քի

պագի շէյլէր եազա քէնտիսինէ՝ կերէք տին
խուսուսու իչին վէ կերէք զայրը մաստէլէր իչին։
() Կազիգտէ ծնսէքիզ շէյ իւզէրինէ պիր քիթապ
եազտը վէ կեօնտէրտի ծնա եիւճէ սեօզլէրիւ՝
պապ. Հայ Թարիխինտէ. ք. 41 : Պու սուրբ
Յակոբ սուրբ Վրիգորուն հալասը օղլու իտի ,
եանի Նաակըն Խոսրովւհի գըզգարտաշընըն օղ
լու : Սէ լաքին Հայ պեօյիւքլէրի պաշլատըլար
կէվլէքլէնմէկէ վէ Ֆէնա եօլլարա կիթմէկէ ,
վէ լայրիզ օլմայան իշլէրի էլ վուրմաղա , պապի-
լէրի տախի օտալըզ ալմաղա : Չօզ Թէնպիհ է-
տէր իտի ծնլարա Տըղատ քի կերի տուրսուն-
լար հօյլէ մուրտար իշլէրտէն վէ քրիսթիանլըզ
տինի իւզրէ էյի ամէլլէր կեօսթիւրսինլէր : Պազ
տը կեօրտիւ քի ծնլար տիյնէմէյօրլար վէ կիւն-
տէն կիւնէ տահա՝ Ֆէնայա վարըյօրլար , պըզ-
տը ծնլարտան . վէ տիւնեատան տախի իքրահ
էտիպ՝ պըրագտը տիւնեա փատիշահլըղընը վէ
կեօյ փատիշահլըղընը արզուլէյիպ վէ հէր շէյ-
տէն էլինի չէքիպ՝ կիթտի Սիսուհ տաղընա քի
օրատա կէչինտի սուրբ Վրիգոր] ուսաւորիչ . վէ
ծնտա սաքին օլուպ՝ տալթ ճանընը գայըրմաղա
եէլթէնտի :

341 | Պունու կեօրտիւքտէ Հայ նախարարա-
րը՝ մէշվէրէթ էտիպ՝ ատամ կեօնտէրտիլէր վէ
եալվարըպ չաղըրտըլար ծնու վէ սեօզ վերտիլէր
քի տիւզսիւնլէր ամէլլէրինի : Սաքին Տըղատ
խուլլարընը պիլէրէք , տիյնէմէտի ծնլարըն սեօ
զիւնի : (Մլար տախի՝ օ աղիզի զէհրլէյիպ ,
վիւճուտինի գալտըրտըլար . վէ հօյլէճէ՝ պիր
զիյասը չօզ՝ տինտարըզ շէֆաֆընը սեօյիւն-
տիւրտիւլէր սէքսէնպէշ եաշընտա իքէն, 56 սէ-
նէ փատիշահլըզ սիւրտիւքտէն սօնղրա . պու-
նուն Թէնի տէ կեօմիւլտիւ մէզարա Վէմախ
շէհրինտէ :

Պոռնտան սօնդրա հօլտիւրմէք խթէտիւր
սուրբ Ս ըթանէսի տէ, ծնուն իչին տեօրթ. քիշի
կեծնտերտիւր օլտուղու եերէ սուրբ Սարապետ
վանքընա: Ս արին ծնար վարըպ՝ ծնա էլուզած
մագ խթէտիւրէրինտէ պաղլանտըլար Մ. լաճըն
էմրիւլէ, վէ պիր շէյ էտէմէյիպ գալտըգտա՝
կէչտի աղիզ արալարընտան զարարսըզ, կիթտի
Ս րզինկեան սէմթինտէ թիւ զասապասընա վէ
ճրատա սաքին օլտու: Վ. Էզալիք Տրդատըն խա
թունու սուրբ Մ. խէն սուղան վէ գըզ
զարտաշը խոսրովիդուխտ՝ Պառնի շէճրինտէ
մէլայիքէ կիպի էօմիւրլէրինի կէչիրիպ՝ ճէննէ
թէ նայիւ օլտուլար:

16. Սիինճի խոսրովըն լագի:

Բ. 42.

312 } Ս յօլտիւքտէ Տրդատ փատիշահ՝ առի օլ
տու Մ. դուանլար. վէ նիճէքի եօգարտա զիքը
էթտիք՝ հօլտիւրտիւր սուրբ Պրիգորիսի:
(Եսլարա պաշպօղ օլուպ Սանատրուկ ատը պի
րիսի Մ. շահունի սօյունտան, վէ պաշընա թաճ
կէյիպ՝ փատիշահ օլտու վէ զապղընա ալմագ
խթէտի չայ միլլէթինի:

Պոռնու կեօրիւպ Մ. ճնիք էյալէթին Հաքի
մի՝ ատը Րահուր՝ օ տախի առի օլուպ՝ քէնտի
պաշընա՝ օթուրտու փատիշահ կիպի վէ քէնտի
սինէ արգա էթտի Մ. ճէմլէրի: Վ. Էզալիք տա
հա չայլարըն զայրը պեօյիւքլէրի տէ պաշ գալ
տըրըպ՝ մուսիպէթլի վէլվէլէլէր պըրագտըլար
չայ միլլէթի իչինէ: Ս է իւչ պեօյիւք նախա
րարըզ եախօտ պէյլիք տէ, Րաշունիք, Ս ա
նաւագեանք վէ Որդունիք տէտիւրլէրի՝ պի

րի պիրինէ տիւղիւպ՝ պիր պիրինի դրրտըլար ,
էօյլէքի ծնլարըն սօյու սօփու թիւքէնտի կիթ-
տի :

342 } Պու իշէրի պեօյլէ կեօրտիւքտէ ղայրը
նախարարլար , պիրիքտիլէր սուրբ Ս ըթանէսին
եանընա , վէ ծնունլա մէշվէրէթ էտիպ՝ սեօզ
էթտիլէր քի Տրդատըն օղլու խոսրովու՝ փա-
տիշահ տիքսինլէր : Ս է ծնուն փատիշահըլը
չիւպհէսիզ հէմ գօրգուսուզ գալսըն տէյի , կիւ-
վէնտիլէր Վոստանդին կայսերի քի Վոստան-
դիանոսուն օղլու խտի : () տախի պու իշէ
գայիլ օլուպ՝ Հայաստանա եօլլատը քէնտի սա-
րայ աղասընը ատը Մնտիոքոս՝ աղըր ասքերիլէ ,
վէ փատիշահ թաճը վէ էրճիւվանի էսպապ
տախի կեօնտէրտի , վէ քեաղատ եազտը քի
խոսրովու փատիշահ տիքսինլէր :

344 } խոսրով էքինճի՝ Տրդատըն օղլու՝ Հայ-
լարա փատիշահ օլուպ Վոստանդին կայսերին հէմ
րի իլէ վէ Մնտիոքոս սէրասքերին էլի իլէ , պա-
պասընըն էթտիկի չիպի՝ կինէ ասքերինի տեօրթ
պեօլիւք էտիպ՝ տեօրթ սէրասքէր տիքտի .
պիրի Սիհրան Վիւրճի փատիշահը՝ էքինճիսի
Սանաճիհը՝ Սըշտունի սօյուն պեօյիւկի , իւ-
չիւնճիսի Րադարատ ատպետ Րադրատունի ,
տեօրտիւնճիսի Սահան՝ Մմատունի սօյուն
պեօյիւկի :

Պունլարը պեօյլէ տիւղիւպ՝ Սանաճիհրի
գըպէ դարաֆըն ասքերի իլէ եօլլատը Րադու-
րուն իւզերինէ՝ քի Մըճնիք մէմլէքէթին հա-
քիմի խտի՝ ծնուն էլինէ թէսլիմ էտէրէք Վիւ-
լիկիա ասքերինի քի Մնտիոքոս պիլէ կեթիր-
միշ խտի : Սօնդրա Սահանը տախի եօլլատը
կիւնտօղլուսու սէմթին ասքերի իլէ Մորպատա-
կան դարաֆընա՝ ծնուն էլինէ թէսլիմ էտէրէք

Լնկիւրի ասքերինի : Լլտը Լնտիոքոս տախի
 Սիհրանը փոյրազ դարաֆըն ասքերիիէ վէ Ռա
 դարատը պաթը դարաֆըն ասքերի իլէ վէ եիւ
 ըիւտիւ Սանատուկուն իւթիւնէ՝ Սոււ աս
 քերի տէ պիլէսինձէ : ()՝ տախի գորգուսուն
 տան գաչտը Լճիմիսթանա Լըուան պիլլէրի ի
 լէ վէ սըղընտը Ըապուհ շահա : Պեոյլէ օլտու
 ղունու կեօրտիւքտէ Լնտիոքոս սերապէր՝ օ
 սէմթէրէ Հայլարտան պիր էզ ասքեր պըրա
 գըպ կէրի տեօնտիւ վէ Հայաստանըն խարաճ
 վէրկիսինի ալըպ՝ կիթտի Ստանպօլա :

Սանաճիհր տէ կիթտի Ռաիուրուն իւզէրի
 նէ վէ ծնունլա ճէնք էտիպ՝ էօլտիւրտիւ, վէ
 գըրտը ծնուն ասքերինի : Թուլթուլ Ռաիուրուն
 օղլունու՝ ատը Հէշա վէ գըղընը տախի, վէ էօլ
 լատը Խոսրովա : Լիւրիւտիւ Սճըին սէմթինէ
 տէ վէ օրալարընը՝ հարամի կիպի սօյուպ՝ էսիր
 էթտի չօղլունու : Լլէ կէթիրտի սուրբ Յակոբ
 հայրապետին սէքիզ նէֆէր սարկաւազընը, վէ
 տէնիզէ աթտը ծնլարը : Պու իլէ զիյատէսի ի
 լէ կիւճէնիպ սուրբ Յակոբ՝ պէտտուվա էթտի
 Սանաճիհրէ վէ ծնուն էօլքէսինէ . օ տախի
 Լլահըն ղազէպինէ օղրայըպ էօլտիւ վէ օ էյա
 լէթին Թօիրաղը չօրազ վէ պիթիրմէզ օլտու :

³⁴⁶ } Սէ լաքին Խոսրով պաշլատը գէվգէ սէ
 ֆայա տիւշմէկէ . վէ չիւնքի ալը սէվէրտի
 ալ աչին պիր պեօիւք օրման տիքտի Լըատ
 չայըն էանընտա՝ քի տէնիլտի Խոսրովակերտ :
 () օրմանա էազըն պիր շէհիր տէ էափտը
 պիր քիւչիւք տաղ իւզէրինէ, վէ ատընը գօտու
 Ղուին՝ քի Փարսիճէ Բլուր տէմէքտիր, էանի
 տէփէ, վէ օրայա կէթիրտի Թախթընը Լը
 տաշատտան :

³⁵⁰ } Պու իլլէրտէ իքէն Խոսրով Ըապուհ

շահ Սանատրուկուն Թահրիք Էթմէսի իւն գը-
զըշտըրտը փօյրազ դարաֆընտա: օլան միւլէթ-
լէրի խոսրովա գարշը: () Կլար տախի իկերմի
պին ապէրիւն Հայաստանա կէլտիքտէ, ալտը
խոսրով գըպլէ սէմթին ապէրինի, վէ Վիւրճի
Սիհրանը փօյրազ սէմթին ապէրի իւն, վէ Լը-
րասխ սոյունու կէչիպ' եիւրիւտիւ պաթըյա
տօղրու: () կիթտիքտէ՝ Րադարատ վէ Սա-
հան սէրապէրլէր տէ՝ կիւնպաթըսը վէ կիւն
տօղրուու դարաֆըն ապէրի իւն եիւրիւտիւլէր
փօյրազ սէմթին տօղրու:

Տիւշմանլար խոսրովուններէտէ օլտուղունու
տոյտուգտա՝ եիւրիւլիշ Էթտիլէր ծնուն իւզէ-
րինէ. վէ քէպին ճէնք Էթմէկիւն գըրտըլար
Սիհրանըն էլինտէ օլան փօյրազ դարաֆըն
ապէրինի վէ Սիհրանը տախի էօլտիւրտիւլէր,
վէ խոսրով փատիշահը գըպլէ դարաֆըն ապէ-
րիւն գօվալայրայ գաշըրտըլար Դուիք էյալէ-
թինէ, վէ քէնտիլէրի Լըարատա կէլիպ' մու-
հասէրէ Էթտիլէր Սաղարշապատ շէհրինի:
Սէ Տէմէն ճէնկէ պաշլամնդ իւզրէ իքէն՝ ա-
փանսըզ եէթիւտիլէր ծրայա Րադարատ վէ
Սահան քէնտի ապէրլէրի իւն վէ տիւշմանա
կեօզ աշտըրմայարագ՝ իւզէրլէրինէ վարրայ գօ-
վալատըլար ծնլարը վէ արտըլարընա տիւշիւպ
Ոշական գալէսինտէն էթէյէտէք՝ տիւշիւրտիւ-
լէր ծնլարը դաշլըվարա վէ սարի եէրլէրէքի
պէօյիւք Թէշլիքէ իտի ծնլարա օ սէմթլէրտէ
իւլէրի սէկիրթմէք:

Տիւշմանլար տար եերէ գըսըլտըգտա՝ գու-
տուրուպ, վէ Թէքրար քէնտիլէրինի տիւզիւպ
գօշուպ՝ պաշլատըլար Հայլար իւն ճէնք Էթմէ-
կէ: () Երաշըգտա տիւշմանլարըն սէրապէրիքի
հէր դարաֆտան Թէնինի գափլամիշ իտի՝ սի-

լահ քեար էթմէզ զըրխ իլէ , Հայլարն իւզէ-
րինէ տիւշիւայ՝ պօղտու Վ ահանն ապէրինի
վէ այազ ալթընա ալըպ՝ չըղնատը Բազարատըն
պէօլիկինի : Պազտը օ զաման Վ ահան սէրաւ
քէր Լ ջմիաճին քիլիսէսի դարաֆընա քի Լ ու
սաւորիչին եափտըղը իտի վէ եալվարմազլան
հայգըրարազ տէտի . “ Լ արտըմ էլլէ պանա
եա՝ Բապպի , սէն քի Բաւիթին սափան դաշը-
նը ըասթ կէթիրտին Վոդիաթըն ալընա քի
պէօլիքէնի իտի , տօղըռլթ պէնիմ մըրաղըմը
տախի շու զօրլու ճէնքճինին կէօղիւնէ , Պու-
նու տէյէրէք սալտը մըզրաղընը վէ ծնու վու-
րուպ աթըն սաղըրսը դարաֆընտա եէրէ երգ-
տը : Պունու Հայլար կէօրտիքտէ՝ եիւրէքէնիպ
պաշլատըլար տիւշմանլարա գըլըճ՝ չալմաղա .
գալանլարը տախի գաշըրըպ՝ տեօնտիւլէր Կոփք
էյալէթինէ :

Պու իլէ չօդ սէվինտի Խոսրով փատիշահ վէ
օ ճէնք եէրինի վէ Ոշական գալէսինի պաղըշ-
լատը Վ ահանա : Լ է Լ Իհրանըն եէրինէ սէրաւ
քէր էթտի Բարջոյլ ատըր Բաղխազունիէր
պէյինի . վէ Բանաճիհրին եէրինէ կէչիրտի օ-
նուն օղլունու՝ ատըր Վ ուրա : Վ եզիրլիկի վէր-
տի Լ ամնարական Լ ըշաւիրէ վէ քէնտիսի տէ
պիր եզ վագիթտէն սօնղրա էօլտիւ վէ կէօմիւլ-
տիւ Բէմախտա՝ պապասը եանընա : Փատի-
շահլըլը սիւրտիւ 9 սէնէ :

17. Իսկնձի Տերանն լազնի, Յոսիէն Վե
Փառնեբեհին Կաթողիկոս օլմալարը :

Բ . 43 — 44 .

306 Իսկնձի Խոսրով Էօլտիւքտէ՝ սուրբ Ս ըր-
թանէս ճէմ էթտի Հայ նախարարաւորնը վէ
սէրապէրլէրինս՝ քի Խոսրովուն եէրինէ փա-
տիշահ տիքսինլէր օղլունու՝ Տիրան ասլը : Ս է
ճիւմլէնին իրատէթի իլէ Հայաստանը թէս-
լիմ էտիպ Կամնարական Բըշաւիւրն էլինէ՝ ալ-
տը կէօթիւրտիւ Տիրանը Ստանպօլա քի կայ-
սերին էմրիլիէ փատիշահ օլսուն :

Հաջան իշիթտի Ը ապուհ Խոսրովուն էօլմէ-
սինի վէ Տիրանն կայսերէ կիթմէսինի, ասքէր
տէվչիւրիպ վէրտի էօկէյ գարտաշընն էլինէ ա-
տը Սերսէհ վէ էօլլատը ծնու Հայաստանա ,
զէրէ Հայլարա փատիշահ տիքմէք իսթէր իտի
ծնու՝ Տիրանն եէրինէ : Պու իշին Հապէրինի
ալտըգտա Կամնարական Բըշաւիւր՝ ալտը Հայ
ասքէրինի վէ նախարարլար իլէ՝ գարշը չըգտը
Սերսէհէ . ծնու Ս՝ ոռղ օվասընտա պուլուպ
ճէնք էթտի ծնունլա՝ փէք քէսքինձէ վուրուշ-
մագլա էօլլէքի իքի դարաֆտան չօգ քիմնէլէր
տիւշտիւլէր : Ս էօ ճէնքտէ , հէր նէգատար նա-
խարարլարն պիւրլիկի իւսթիւն էթտիսէ քէն-
տիլէրինի տիւշմանա , Օ գատար տախի թէքրար
պիւրլիք օլմամալարը սէպէպ օլտու նէլէ նէլէ
պէօյիւք վէ ըաղպէթլի քիմնէլէրին տիւշման
գըլլըճինա տիւշ օլմասընա : Հէլէ հէր նէիսէ
էն սօնղունտա գուվլէթ ալըպ վէ Բճէմլէրի
պօզուպ՝ գաշըրտըլար :

Ս է գօվալատըլար փօյրաղ դարաֆընտան կէ-

լէն տիւշմանլարը տախի քի Ղըռան սէմթին տէն Հայաստանա աղբն հտէրէր իտի :

³⁵⁵ } Տիրան իբինաքի իբինաքի խորոսվուն օղլու՝ Սոստանդին կայսերին իրատէթի վէ իսթէկիլիլէ փատիշահ օղլու՝ Ստանպօլտան կէլտի Հայաստանա : Սէ Շ ապուհ շահիլէ պարըքդ հտիպ՝ ծնա տախի պաշլատը վէրկի վէրմէկէ նիճէքի կայսերէ վէրլի իտի . վէ գալտը լահաթլըգտա, խոսուտա քի կէվշէքլիքտէ լայրդ օլմայա իշլէրէ եէլթէնմէկ իլէ :

Պունա իւշ էվլատ օլտու . պիրի Ղրտաշէս՝ քի ծնտան տօղտու Տիրիթ, իբինաքիսի Ղըշակ քի սօնդրա փատիշահ օլտու՝ վէ իւջիւնաքիսի Տրդատ Ղանէլին պապասը քի Ստանպօլտա էօլ տիւրտիւ ծնու Ս աղէնտիւնտու կայսր :

³⁵⁶ } Պունուն կիւնիւնտէ սուրբ Ս ըթանէս թէմիզ ամէլէր իլէ էօմիւնի կէջիրիպ վէ էճէլի կէլիպ՝ եէթիշիպ, տիւնեասընը տէլիշտիրտի 15 սէնէ վէ պիր էզ զէյատէճէ կաթուղիկոսլըգ էթտիքտէն սօնդրա վէ նայիլ օլտու ճէննէթին շաղլըղնա . լաքին ծնուն թէնի քէնտի վասիլ էթի իւզրէ կէօմիւլտիւ մէզարա թորթան գասապասընտա :

³⁵⁶ } Յուսիկ՝ սուրբ Ս ըթանէսին քիւջիւք օղլու՝ կաթուղիկոս օլտու ծնուն էէրինէ : Պու սուրբ Յուսիկ՝ պապասը սաղլըղընտա էվլէնիպ՝ իբի էվլատը օլտու պիրի Պապ՝ պիրիսի Ղթանա գինէ . սօնդրա թէրքի տիւնեա հտիպ՝ տուվայէ վէ ըիյազէթէ եէլթէնտի . վէ քէնտի թէ միզ ամէլէրիլէ վէ Ղլահըն քէլամարընա վուգուֆ թահսիլ էթմէսի իլէ՝ աճայիպ պիր զաթ օլտու . ծնուն իլին սուրբ Ս ըթանէս էօլտիւկի կիպի՝ ծնու կաթուղիկոս էթտիլէր Ս ուսաւորիլին քիւրսիսինէ : Պունուն կիւնիւն

տէ մարտիրոս օլտու Ստեփաննոս Ունեցի .
պագ Հայ թարիխինտէ . Թ . 43 :

361 } () վազիթէրտէ Յուլիանոս ուրացօղ
տէտիթէրի՝ կայսր օլուպ, եիւրիւտիւ ասքերիլէ
ԲՃԷՄ իւզերինէ վէ Լփրատ չայրնա եագըն
վարըպ եէթիշտիքտէ՝ օրատա չիւքի պիր պի-
րինէ պաղլը կէմիլէրտէն եափըլմիշ քեօփրի
վարիտի՝ ԲՃԷՄէր օ քեօփրինին հալաթընը
քէսիպ ծնա կէչիտ վէրմէտիլէր : Պոռնու կեօր-
տիւքտէ Յուլիանոս՝ եագտը Տիրան փատիշա-
հա՝ քի եարտըմ էթսին քէնտիսինէ . օ տախի
աստնամէսինէ գարչը՝ քի շարդ էթմիշ իտի
Ը ապուհ շահ իլէ , ԲՃԷՄ ասքերինին իւզերի-
նէ վարըպ՝ ծնարըր գօլալատը վէ թէքրար քեօփ-
րիյի գուրուպ՝ իքրամ իլէ կէչիտի Յուլիանո-
սու հէփ դագըմը իլէ : Օ օր էթտի ծնա Յու-
լիանոս քի պիլէսինճէ կիտէ ԲՃԷՄ իւզերինէ .
լաքին Տիրան օ գատար եէրէ աթա պինիպ կի-
տէմէյէճէկինի մահանա հտիպ , քէնտի եէրի-
նէ կեծնտէրտի զըպլէ սէմթին ասքերինի վէ
ծնարըն սէրաքերինի ատը Օ ուրա Ուրշտու-
նիլէրին ուլուսու . ըէհլին տէ վէրտի ծնա՝ իւ-
չիւնճի օղլունու ատը Տրդատ՝ գարընը վէ էլլատ
լարը իլէ . վէ թօռնունու Տիրիթ ատը Բըտա
շէսին օղլունու . սայթ եանընտա գալտը իքին-
ճի օղլու ատը Բըշակ քի սօնդրա քէնտի եէրի-
նէ փատիշահ օլտուն , զէրէ իլք օղլու Բըտաշէս
էօլմիշ իտի :

Իհէնլէրի Ստանպօլա եօլլատը Յուլիանոս
վէ Տիրանա վէրտի քէնտի մուրտար թասլիլի-
նի քի թախթա իւզերինէ չէքիլմիշ իտի , վէ
եանընտա ճին դարզընա սուրէթէր . վէ էմը
էթտի. ծնա քի քիլիսէ իչինտէ տիքսին ծնու՝
կիւնտօղլուսու դարաֆընա : Տիրան տախի Յու-

լիանոս չէր իրա կիթտիքտէ՝ քէնտի էլ իրէն եհր լեշտիրմէք իսթէտի ծնու քիլիսէտէն () ուի էյա լէթինտէն : Այնթիշտի ծրայա սուրբ Յուսիկ վէ հօկիւթ վէրիկ եալվարտը Տիրանաքի էօյ լէ մուրտար շէյիլէ քիրլէթմէսին սուրբ քիլի սէյի , աշքիեարէ կեօսթէրէրէք քի պեօյիւք կիւնաճ տըր պեօյլէ իշ էթմէք : Տիյնէմէտիք տէ Տիրան՝ գափտը սուրբ Յուսիկ զ թասվրի ծնուն էլինտէն վէ եհրէ չարփրպ , վէ այաղ ալ թրնա ալըպ՝ ծնու պասարագ փարչա փարչա էթտի :

Պու իշէ չօգ կիւճէնտի Տիրան վէ հէմ գօրգ տու քի ծլնայա Յուլիանոս իշտիրսէ՝ հօճ ալ սըն քէնտիսինտէն . պունու տիւշիւնիւկ վէ էօյքէսինտէն գուտուրուկ՝ էմր էթտի քի տեօյ սիւնլէր սուրբ Յուսիկի գըրպաճ իլէ զ գատար քի զ քեօթէք ալթընտա ճանընը թէսլիմ էթտի 6 սէնէ հայրապետիք սիւրտիւքտէն սօն զրա . թէնի կեօմիւլտիւ թորգան քեօյիւնտէ պապասը եանընա :

() նուն եհրինէ հայլար կաթուղիկոս էթմէք իսթէտիլէր սուրբ Ղրիգոր Սուսաւորիչին շայիրտին՝ ատը Ղանիէլ իսթիար պիր քիմնէ Ղորի միլլէթինտէն՝ քի քահանայ օլմիշ իտի սուրբ Ղրիգորտան : Այն լաքին պու սուրբ Ղանիէլ չօգ սիթէմ էթտիքտէ Տիրանաքիլի սէյի խայընլըգ էթմէսի իչին վէ սուրբ Յուսիկէ գըյմասը իչին՝ իֆրադ իլէ տարըլըպ Տիրան , էմր էթտի քի ծնու պօղուկ էօլտիւրէլէր . սօնղրա ծնուն թէնի կեօմիւլտիւ մէգարա քէնտի եափտըղը մանասթըրտա՝ քի հաջէայ գրափ տէնիլը իտի , եանի տիշ պուտագ պաղչէսի :

Հայլար իսթէր իտիլէր՝ Սուսաւորիչ սօյուն տան պիրիսի կաթուղիկոս էթմէք վէ լաքին պու

լանատըլար պիր լայրգ օլանը : Լքի էվլատը վար
խտի սուրբ Յուսիկին , Պապ վէ Լթանագինէ՝
պիրիպիրինտէն քեօթիւ : Պունլարըն պիրինի
էտէլիմտէյերէք՝ իքիսին տէ սարկաւագ էթ-
տիլէր . լաքին պունլար սուրբ կարգըն գըյմէ-
թինի պիլմէյիպ՝ խօրլատըլար կարգը , վէ տահա
զիյատէ ֆէնա եօլլարա կիթտիլէր օ գատար քի՝
կեօյտէն երլտըրըմ կիպի աթէշ էնիպ վէ Լէ
լահն զազէպինէ օղրայրպ՝ օ այրն իչինտէ զայ
օլտուլար :

Պիր օղլանճըղը գալմիշ խտի Լթանագինէ-
նին՝ ատը Լերսէս՝ տէտէլէրինէ պէնկզէր , պիր
կիւզէլ գօգուլու չիէք : Պու Լերսէս չօճուգ-
լուղունտա Վայսէրի շէհրինէ վարըպ՝ էօյրէն-
միշ խտի էլէնիքա իլիմլէրինի , վէ էյի ամէլլէր-
տէ թէրպիյէ օլմիշ . սօնղրա Ստանպօլա կիտիպ՝
զիյատէսի իլէ իլէրի կէլտի օգուր եազարըրգ-
տա . օնտա էվլէնիպ ալտը Լյպիոնէս ատըլ՝ ըի-
ճալտան պիրինին գըզընը , վէ պիր էզ վագիթ
էյլէնտի օրատա : Պունու Հայլար կաթուղիկոս-
լուղա ալմագ իսթէտիլէր . լաքին չիւնքի եէնի
էվլէնմիշ խտի՝ պունտան իւմիտլէրինի քէսիպ՝
ղայրըսընը էթտիլէր :

³⁶² { Վառնէրսէհ եախօտ Վառէն՝ Լշտիշատ
շէհրինտէն , սուրբ Յովհաննէս Վարապետին՝
Տարօնտա օլան մանասթըրընտան՝ կաթուղի-
կոս օլուպ կէլտի սուրբ Վրիգոր Լուսաւորիչին
քիւրսիսինէ :

Հէր նէ քի իլլէտի Տիրան՝ ճիւմլէնին հա-
պէրի տէ եէթիշտի Օուրա սէրասքերին գու-
լաղընա քի Տիրանըն էմրի իլէ կիթմիշ խտի
Յուլիանոս քեաֆիր իլէ , վէ եիւրէկի սըզլա-
տը օ գատար քի Տիրանտան վէ Յուլիանոստան
եիւղ չէվիրիպ կէրի չէքիլմէք իսթէտի . օնուն

իշին ասքերի իլէ սեօղի պիր էտիպ՝ կիթտի Տմռիս էյալէթինէ վէ օրատա սաքին օլուպ պէքէր կեօղէտիր իտի քի պու իշին սօնղու նէրէյէ վաւաճագ :

Պոլնու տույտուպտա Յուլիանոս պիր չափար կեօնտէրտի Տիրանա , էկէր տէտի սէն պիլմէտէն տեօնտիւ իսէ Օուրա , էօլտիւրէսին ծնու սօյսօփու իլէ : () տախի ալիլէ վէ եալան եէմին իլէ Օուրայր էանընա չաղըրըպ՝ էօլտիւրտիւ վէ գըրտըր ծնուն սօյունու . սալթ պիր օլլանձըգ ծնուն գարտաշը Սէհէնդակըն օլլու սաղ գալտը դայալար էլի իլէ : Օուրանըն եէրինէ սէրասքէր էթտի Տիրան գըպլէ դարաֆըր ասքէրինէ՝ Մնձիտ էյալէթին պէյինի՝ ասըր Սաղամուտ :

³⁶³ } Յուլիանոս Մլահըն ղազէպինէ օղրայըպ Մճէմտէ էօլտիւքտէ՝ Սաղէնտիանոս կայսր պարըշըգ էթտի Շապուհ շահ իլէ . վէ լաքին Շապուհ պարըշըգ շարդընը պասըպ , ասքէր իլէ եիւրիւտիւ Սուլթար իւղէրինէ , վէ Տայաստան դարաֆընտան կէշէր իքէն չիւնքի Ֆիքրինտէ իտի Տիրանըն Յուլիանոսա էլ վէրիպ եարտըմ էթմէսի , ծնու ալտատարագ դուլթմագ իսթէտի . պու նիյէթ իլէ սօսթմանէ չաղըրտըր ծնու էանընա : Տաշան Տիրան վարտը գարշըսընա Մըծուղ քեօյիւնէ՝ Մպահունի էյալէթին տէ . եիւզիւնէ վուրտու Շապուհ էթտիկի նի վէ օրաձըգտա իքի կեօղիւնի տէ չըգարտը 12 սէնէ սալդանաթ սիւրտիւքտէն սօնղրա : Սէհմը էթտի ծնա Շապուհ քի վարա սաքին օլա Սաւաշ քեօյիւնտէ Մըազաժ տաղըն էթէկինտէ : Սէհմուն եէրինէ Մըշակ ասըր օղլունու Տայլարա փատիշահ տիքիպ վէ նախաւրարլարտան տախի րէհինլէր ալըպ սալտը Սուլ

տէվէթի թօփրաղընա վէ չինքի պիր շէյ է-
տէմէտի՝ էօթէյէ պէրիյէ չէթէճիլէր կեօնտէր-
տի . էն սօնդունտա Ուում ապքերինտէն գօվա-
լանրայ՝ կիթտի քէնտի վիլայէթինէ վէ էօքէ-
սինի վապդ էտէմէյիպ՝ էօճ ալտը օրատա պու-
լունան քրիսթիանլարտան քի կիզլիճէ տին
սազլայրպ կէչինիրլէրտի օ սէմթէրտէ վէ ծն-
լարրն չօղունու մարտիրոս էթտի . նիճէ քի
սուրբ Սարգիսիտէ մարտիրոս էթմիշիտի՝ օղլու
Սարտիրոս իլէ վէ ծնտէօրթ քիշի տախի պի-
լէլէրինճէ . պազ Հայ թարիխինտէ . ք . 44 :

18. | Կինճի Լըշակէն վաթի վէ էվէլէի Լերսէսին
կաթուղիէնդ :

Բ . 44 — 45 .

³⁶³ } Լըշակ իքինճի՝ իքինճի Տիրանըն օղլու՝
Հայլարա փատիշահ օլուպ, միլլէթի գայըրմադ
լաղլմ իքէն՝ պաշլատը քէնտի չիրքին ամէվէրի-
նի գայըրմադա : Պունուն իքինճի սէնէսինտէ
էօլտիւ Փառնէրսէհ կաթուղիկոս 3 սէնէ Հայ-
րապետլիք սիւրտիւքտէն սօնդրա :

³⁶⁴ } Լերսէս՝ Լթանազինէսին օղլու՝ սուրբ
Գրիգոր Լուսաւորիչին թօնունուն թօնու
քի Ստանպօլտա սաքին օլուր իտի՝ պիւթիւն
միլլէթին տավէթ էթմէսիլլէ՝ կէլտի Հայաս-
տանա վէ կաթուղիկոս օլուպ կէչտի սուրբ
Գրիգորուն քիւրսիսինէ : Պու սուրբ Լերսէս
ձեռնադրել օլտուգտա Գայսէրի շէհրինտէ՝
ձեռնադրութիւն վազթինտէ Ուսհուլլահըն
նիմէթի կեօվէրճին սուրէթինտէ կեօրիւնիւպ՝
էնտի ծնուն պաշը իւզէրինէ : Պու աղիզ էէ-
նիլէտի Հայաստանտա ճիւմլէ աթալարընտան

գուրուլան նիգամլարը . վէ Ստանպօլտա կեօր-
տիւկի էյի շէյլերի տէ գըյմէթլի ճէվասհր կի-
պի կէթիրիպ չայ մէմլէքէթինէ՝ եհրլէշտիրտի :

Չօգ մանասթըրլար եափտը վէ ծնարա կեօզ-
ճի գօտու Շ աղիտա ատլը պիր ազիզ քիմնէյի
իխթիար սուրբ Պանիէլին շայիրտի , վէ ծնա
ույղուն պիրինի տէ ատը խալիփան . պունլար-
տան զայրի իքի քիշի տախի պիրի խփրեմ , օ պի-
րի Պինդ Սղկունի : Սանասթըրլարտան զայրի
սուրազ եհրլէրի եափտը էօքսիւզլէրէ , սուլլա-
րա , խասթալարա , ույուղլուլարա , վէ եօգսուլա-
րա : Ս է պունլար իչին ագարաթ վէ կէլիր պաղ-
լատը քեօյլերտէն վէ շէհրլէրտէն . պունլարն
իւզլերինէ կեօզէտիճիլը վէ գայըրանլար գօտու ,
վէ ճիւմլէնին գայըրմասընը սիփարիշ էթտի
քէնտի սք սարկաւագընա ատը խադ չըզիուում
էյալէթինտէն Սարգաց տէտիքլէրի քեօյտէն :

358 } Պունլարը տիւզմէտէն՝ չիւնքի օ վաքիթ-
լէրտէ տիւրլիւ տիւրլիւ եօլսուզ շէյլը կիրմիշ ի
տի չայաստանա , պունուն իչին պիր պեօյիք
սինոդոս գուրտու Ղշտիշատ շէհրլինտէ վէ էօյ-
լէ շէյլերէ իլաճ էտիպ չարէ պուլտու տիւրլիւ
տիւրլիւ գանունլար պաղլամագլա . պադ չայ
թարիխինտէ . ք . 44 : Ս է քէնտիսի տէ վիւճու-
տինէ ռահաթլըգ վէրմէյերէք տայիմ տօլաշլը-
իտի շէհրլէրի վէ քեօյլերի , մանասթըրլարը
վէ քիլիսէլէրի՝ վէ Տէփիսինի գայըրլպ՝ ճիւմ-
լէսինի սէվինտիրի իտի :

366 } Պեօյլէ վէ պու գատար պու ազիզին ճահ-
տընը վէ իշինի կեօրիւպ Ղշաի փատիշահ վէ
նախարարլար վէ զայրը չայ ուլուլարը՝ եպիս-
կոպոսլարլա սինոդոս էտիպ , օ սինոդոստա Րա-
զրիք էթտիլը սուրբ Ներսէսի . պէյան էյլէյ-
իպ՝ աշիքեարէյէ չըգարմագլա՝ կերէք ատ վէ

շան դարաֆրնտան, կերէք պեօյիւքիւք վէ սուրբ կարգ դարաֆրնտան, օ Ռադրիզիք փայէ սինի քի սուրբ Գրիգոր Սուսաւորիչ ամբշիտի սուրբ Սեղբեստրոստան. պեօյլէ օլտուգտա՛ ար թըգ ծնտան սօնդրա Հայլար ձեռնադրու թիւն անմատրլար Գայսերիտէն, իլլա սալթ միլլէ թին եպիսկոպոսլարնտան ալըրլարիտի նիճէ քի սուրբ Սեղբեստրոս թէրթիպ է թմիշ իտի :

() սէնէ էլչիլէր Եօլլատը Ս աղէնտիանոս կայսր պիգիմ Մըշակ փատիշահա՛ նամէ իլէ, վէ թահրիք է թտի ծնու քի Մճէմլէրէ օլան իղաէ թինի պըրաղըպ՝ Սուլմարըն հիւքմի ալթընա կիրսին : () տախի ծնուն քէլանընր տիյնէմէյիպ՝ ճէվապ վէրմէկէ տէ լայըգ կեօրմէտի վէ ծնուն էլչիլէրինի ու թանտըրարագ կերի չէվիրտի . վէ Մճէմլէրտէն տախի տօսթլուղու քէսիպ՝ փեր վասըգ զէվգէ սէֆայա տիւշտիւ :

Չօգ կիւճէնտի պու իշէ Ս աղէնտիանոս կայսր վէ վագիթ վէրմէտէն Եօլտիւրտիւ ծնուն Տրդատ ատըր դարտաշընը՝ քի ըէհին իտի Ստան պօլտա . վէ էմըր է թտի թիւհոդոս ատըր սերաս քէրինէ քի աղըր ապէրիլէ Հայլար իւգէրինէ եիւրիյիւպ՝ հաղլարընտան կէլէ : Պունու տույ տուգտա Մըշակ՝ փէք զօրգտու վէ սուրբ Մեր սէսէ տիւշիւպ՝ եալվարտը քի պիր չարէ պուլուպ պարըշտըրա քէնտիսինի կայսեր իլէ : () տախի Հայլարըն պիր գաչ պեօյիւքլէրինի ալըպ՝ ծնլարլա կիթտի թիւհոդոս սերասքէրինի դարշը պընա վէ ծնա եալվարարագ՝ հաղընըր էլլէ ալտը : () ուն էմրիլէ չըգտը կիթտի Ստանպօլա վէ քէնտի ագըլըր սեօյլէրիլէ՝ կայսերին տարղըն լըղընը տինտիրտի . կայսր տախի չօգ ըայէթ կեօսթէրիպ թէսլիմ է թտի ծնա ըէհինլէրի՝ Եանի Տրդատըն էվ ուշաղլարընը վէ Տիրիթի՝

քի Տիրաննն թօնու իտի . վէ քէնտի սօյուն տան պիր պիքիր զըզ եօլլատը Լըշակա ատը Ուլումպիադա քի ծնու նիքեա՜հ հտէ քէնտիսի . նէ զէրէ Լըշակնն իւք դատրնը հօլմիշ իտի :

Պունլարը հէփ ալտը կէթիրտի սուրբ Կեր սէս Հայաստանա վէ թէսլիմ էթտի Լըշակա ; Պաշգաճա պիր ըաղպէթտէ էթտի Լ աղէնտիա նոս կայսր Տրդատրն օլլունա Ղանէլէ . չիւնքի նահազ եէրէ հօլտիւրմիշ իտի ծնուն պապասը նը , հիւպատոս էթմէկիլէ Ղանէլի , եանի ճիւմ լէ պէյլէրտէն վէ փաշալարտան ուլու վէ չօգ հաղնէ վէրտի ծնա . Պու սէպէպտէն չօգ զըզգան տը Տիրիթ , վէ պիր քեօթիւլիւք էթմէք ծնա տիւշիւնիւր իտի վազիթ կէօզէտէրէք :

Հաջան պիլտի Ղանէլ քի տէտէսի Տիրան տահա սաղ տըր վէ իքի կէօզտէն մահրում գալլալ Կուաշ քեօյիւնտէ օլուր . կիթտի եանննա վէ նազլ էթտի ծնա Ստանպօլտա օլան իշլէրի , վէ նասըլ հօլտիւրտիւքլէրինի պապասընը՝ եանի Տրդատը . Պունու Տիրան իշիթտիքտէ մահգուն օլուպ չօգ աղլատը . պէն օլտում տէտի սէպէպ ծնուն հօլմէսինէ , զէրէ պէն վէրտիմ ծնու ըէհին Յուլիանոսա վէ օ սէպէպտէն քեօր օլուպ՝ պուրատա գալտըմ : Սօնդրա նէսի վար իսէ անըլ միրատը մալլնտան վէ քեօյլէր ազարաթընտան Ղանէլէ վէրիպ , հմր էթտի ծնա քի սաքին օլսուն օրատա . եանի Կուաշ քեօյինտէ :

367 } () նտա իսթէտի Ղանէլ էվլէնմէք վէ ալտը Լնդովկ նախարարըն զըզընը քի Սիւնիք տէտիքլէրի սօյուն պեօյիւկի իտի վէ զըզըն ալտը Փառանձեմ . վէ փատիշահա եարաշըր տիւկիւն էտիպ , օ տիւկիւնտէ ազիմ փէշքէշլէր վէրտի նախարարլարա վէ չօգ պախշիշ տաղըթտը տիւկիւն ալայընա կէլէնլէրէ՝ օ վազթին ատէ .

Թինէ կեօրէ . պունու պեցլէ էթմէկիլէ հէփի
սինին կեօգիւնէ էյի կեօրինատիւ . վէ չիւնքի օ
վազիթլէրտէ Հայլարըն պեցիւքլէրի փատիշահ
հըզմէթինէ գօշարլար իտի էվլատլարընտան պիւ
րինի , Վնէլէտէ էթտիլէր պունու : () տախի
օնլարը զիյատէսիլէ խօշա կիյտիւրիպ վէ տօնաւ
տըպ՝ շէօհրէթի կեօսթէրտի վէ պապալարընա
րադպէթլի վէ սէվկիւլիւ օլտու :

Պունտան պիր մահանա պուլտու Տիրիթ՝ օ
նու գօվլամաղա . վէ չիւնքի պու Տիրիթի ըրճալ
սըրասընտա պեցիւք էթմիշիտի Ղըշակ՝ հայճա
իշխանայ իշխան , էլէ ալտը Ղըշակըն պաշ սիլէհ
տարընը ատը Վարդան Վամիկոնեան՝ Վասա
կըն գարտաշը վէ օնունլա պիր օլուպ՝ կէչտի
Վնէլի Ղըշակա . “Կեօրիւրմիսին , փատիշահըմ
տէտի՝ քի Վնէլ սէսին եէրինէ կէչիպ փատիշահ
օլմագ իսթէյօր վէ պունուն իչին սաքին օլմիշ
Ղըրարատտա՝ փատիշահ միւլքլէրինտէ . նախաւ
րարլարըն տախի՝ օնունլա կեօնիւլլէրի պիր տիր ,
վէ գապիլ տիր քի կայսերինտէ նիյէթի օ տուր
չիւնքի հիւպատոսլուգ փայէսի վէրտի օնա ” :

Պունլարըն նիֆագ էթմէլէրի իլէ Ղըշակ
դութուլուպ՝ հսպէր սալտը Վնէլէ քի օ սէմթ
տէն պիր եանա չէքիլսին կիթսին . օ տախի
օնուն էնրինէ գարը տոնրմայրպ՝ թէգչէ չըգտը
կիթտի Ղըիւվիտ էյալէթինէ վէ սաքին օլտու
Օարիշատ շէհրինտէ : Լաքին Տիրան Ղըշա
կըն պապասը իշիթտիքտէ Ղըշակըն Վնէլէ էթ
տիկինի , սէրթ սեօղլէր իլէ օնա հսպէր կեօնտէ
րիպ վէ էթտիկինի իւզիւնէ վուրուպ՝ այըպատը
օ խուուս իչին : Ղըշակըն տախի կիւճինէ կէ
լիպ՝ կիզլիճէ էմր էթտի Տիրանըն իշ աղալարընա
քի պօղսունլար Տիրանը . օնլար տախի իշի պիթի
րիպ՝ կեօմտիլէր մէգարա Վուաշ քեցիւնտէ :

() կիւնէրտէ տալա կիթմէք լազըմ՝ կէլտի Մըշակա . վարտը Սասիս տէտիքլէրի տաղըն արգասընտա օլան օրմանա , օրատա պօլճա ալ օլտուգտա , Մըշակ սեփասընտան շաղլանըպ՝ պաշլատը էօյիւնմէկէ քի պեօյլէ ալ զէվգի՝ Տիւ պիր փատիշահ էթմիշ տէյիլտի : Սէ չիւնքի Տիրիթ վէ Սարգան տիւշմանլըգ էտէրլէր ի տի Ղանէլէ , Մըշակըն էօյիւնմէսինի իշիթ տիքլէրինտէ տէտիլէր քի Ղանէլին ալը տահա՝ իւս թիւն տիւր . զէրէ ծնուն պիր օրմանը վար Շահապիվան տաղընտա Նաղկոտն էյալէթինտէ , անասընտան գալմ միրաս քէնտիսինէ քի պու օրմանտան ճօգ պէօյիւք՝ հայվանաթը պօլ վէ ալ նիզամը տախի աճայիպ , ճիւմիէ փատիշահարըն դավրընտան զիյատէ՝ շաշլաճադ պիր շէյ տիր :

Հասէտ էթտի Մըշակ պու շէյէ , վէ պիր ֆէրման կէծնտէրտի ծնա՝ քի ալ թէտարիքի կէօրսիւն , պէն տախի վարըրըմ տէտի վէ պիր ալ սեփասը էտէլիմ : Վէնտիսիտէ արտընճա եօլա կիրտի քի կիտիպ օրոյա , էկէր հազըր պուլմազսա՝ հազըրնը երգսըն եախօտ դութուպ պաղլասըն : () րոյա վարըպ էէթիշտիքտէ վէ օ էէրին կիւզէլիկինի վէ ալ թէտարիքինի վէ եապան հայվանլարընըն ճօգլուղունու կէօրտիւք տէ , զիյատէսի իլէ էիւրէկի ետրալանտը դըզգան ճըլըզընտան . վէ արթըգ տայանանայըպ՝ սեօզի պիր էթտի Սարգանլա քի ծնու օրատա էօլ տիւրսիւն . օ իւային տախի Մըշակըն սեօզիւնէ ուլուպ վէ ալ էտէր իքէն՝ օգունու Ղանէլին արգասընա էէթիշտիքիպ՝ էօլտիւրտիւ օ տէրտիւմէնտի :

() վագիթ կէրէք Մըշակ վէ կէրէք Սարգան սանքի իշի պիլմէյէրէք՝ Տիրիթտէ պիլէլէրին . ճէ , պիր վէլվէլէ տիր գօփարտըլար վէ պաշլա .

տրլար եալան եերէ զարդար աղլամաղա , վէ
 ծնուն թէնինի օրատան գալորրուպ , վէ պեցիւք
 ալայ իլէ կեօթիւրիւպ . Օարիշատ շէհրինէ՝
 կեօմտիւլէր : Պեցլէ եալան եերէ աղլաշմագ-
 լա քէնտիլէրինի սուչսուզ կեօսթեքմէք իսթէ-
 տիլէր , լաքին հէր քէս տուչտու ծնլարըն Ֆիւ-
 րինի վէ էթտիլէրի իշի : Սուրբ Ներսէս տէ
 տուչտու պու իշի վէ պէտտուվա էտիպ Լըշակայ ,
 Սարգանայ վէ Տիրիթէ , եաս դութտու :

Սէ լաքին Լըշակ պու իշի էթտիլէտէն սօնդ-
 րա քրիսթիան տինինէ գարշը օլարագ՝ գարը-
 սը վար իքէն՝ ալտը Վնէլին գարըսընը ատը
 Փառանձեմ , նիճէքի եօգարտա չիքը էթտիլէ :
 Պու Փառանձեմ , հէրնէ գատար թէն դարա-
 Ֆընտան կիւզէլ իսէ , օ գատար ճան դարաֆըն
 տան չիքըն վէ խայըն պուլունտու . զէրէ եիւրէ-
 կի Ֆէնա օլմագլա՝ հասէտ էտիպ Ուլումպիադա
 սուլդանա իշիտիլմէմիշ վէ գօրդաճագ պիր իշ
 էթտի օնա . զէհիր գաթըպ սուրբ Հաղորդու-
 թիւնա պիր Սըլիմնիկ ատըր քահանանըն էլի
 իլէ վէ օնա վէրտիրիպ՝ վիւճուտինի գալորրտը :

Պունու էթտիլէտէն սօնդրա ալ իլէ էօլտիւրթ-
 տիւ կիւնտօղուսու սէրասքէրինի՝ ատը Սա-
 դինակ Սիւնի վէ ծնուն եերինէ սէրասքէր էթ-
 տիրտի պապասընը՝ քի Սիւնիք տէտիլէրի մէմ
 լէքէթին պեցիւկի իտի , հէմ Տիարպէքիր շէհ-
 րինէ հաքիմ գօտու ծնու : Պու իշլէրի կեօրիւպ
 սուրբ Ներսէս՝ չօդ ինճինտի վէ արթըգ տայա
 նամայըպ՝ չէքիտի կիթտի մանասթըրլարա վէ
 եափա եալընըզ օրալարտա աղլայըպ՝ սըզլայըպ
 ինկլէրիտի :

³⁷⁰ } Իֆրադ իւն կիւճէնմիշիտի Շապուհ շահ
Ղրշակ փատիշահա քի նիշին քէնտիսինի պը
րագըրպ' կայսերին հիւքմի ալթընա կիրտի տէյի,
վէ ծնտան էօճ ալմագ իսթէրիտի . վէ լաքին
ղայրը ճէնքլէր իշինտէ օլմագլա՝ Ֆուրսաթ կեօ
զէտիր իտի : Հաչան պարըշըգ էթտի խասիմէ
րիւնէ , հազըրլանտը ճէնկէ գալգմաղա Ղրշակ
իւզէրինէ վէ ծնուն հազգընտան կէլիպ' Ռուս
լար իւսթիւնէ եիւրիւմէկէ :

³⁷¹ } Ղրշակ իշիթտիքտէ Շապուհուն կէլ
մէսինի՝ ծնա դարշը Եօլլատը Տիւրիթ իւն Սար
դանը աղիմ փէշքէշէրիւն՝ քի հազըրըն էլէ ա
լա : () տախի պու իշտէն հազլանըպ' էմր էթ
տի քի Ղրշակ հէփ Հայ ասքէրինի ալըպ պիլէ
սինճէ կէլէ Ռուսլար իւզէրինէ : Գօրգտու Ղր
շակ պու իշտէն վէ Շապուհա էլէի կեծնտէրիպ
եալվարտը քի պու թէքլիֆի էթմէսին , տիւր
լիւ տիւրլիւ մահանալար էտէրէք . լաքին գօր
գուսունտան սեօզ վէրտի քի ծնա ասքէր կեծն
տէրէ . վէ սեօզ վէրտիկի իւզրէ՝ կեծնտէրտի
պիր պեօլիւք ասքէր . վէ լաքին վէսվէսէ կէլիպ
քէնտիսինէ՝ տիւշիւնմէկէ վարտը քի պու իշին
սօնղու նմէրէյէ գարար գըլաճագ : Սօնղրա իշք
իւն վարտը քի Տիւրիթ իւն Սարդանըն թահ
րիք էթմէլէրինտէն Շապուհ իսթէտի քէն
տիսինի վէ ասքէրինի . պու իշքիլտէ իքէն՝ Սար
դանըն գարտաշը Սասակ՝ քի խասմ օլմիշ իտի
իքիսինէ տէ , իղվա էթտի Ղրշակա՝ քի իքիսի
նի տախի մանսըպլարընտան աղ էտէ :

Չաղբրտը Լճակի իբխնի տէ Տիրիթ իւն
Սարգանը քէնտի հուզուրունա վէ սէրթ չը-
գըլա ծնւարա ազար էտիպ, իբիօնի տախի դօվ-
տու եաննտան՝ մանարպարընը իւզէրէրինտէն
ալմադլա : (Կլար տախի պու ըզալէթէ տայա
նանայրպ , տարղընըգլա կիթտիլը Ծ ապու-
հուն արտընըրա : Տահա ծնար Ծ ապուհա եէ-
թիշմէտէն , Լճակըն էմրի իւն արտլարընճա
եէթիշիպ Ս ասակ՝ Ս արգանըն դարտաշը , ի-
բիսնի տէ էօլտիւրտիւ էօլտա կիտէր իբէն :

372) Պաշատը Ծ ապուհ էիւրիւմէկէ Սոււմ-
լար իւզէրինէ վէ Տիարպէբրէ եագլաշըգտա՝
տօսթանէ իչերի կիրիպ պիր էզ էօլ աղըղը աւ-
մագ իսթէտի : Ս է լաբին Լճակըն գայնաթա-
ւը Լճիգվկ Սիւնի՝ շէհր գափուլարընը ծնա
գարշը գափատը : Լչիլէր էօլլայրպ ծնա Ծ ա-
պուհ՝ տէտի . « Սէն տէ պիլիւրսին քի պէնիմ
Հայլարլա տօսթլուղումվար, նիչին պանա գար-
շը շէհր գափուլարընը գափայօրսուն , » : ()՝ տա-
խի էլչիլէրէ չըգըշ էտէրէք , ութանտըրմագլա՝
ծնարը կէրի շէվիրտի վէ պաշատը ճէնք էթմէ-
կէ վէ Լճէմէրտէն չօղունու գըրմաղա . էօլէքի
արթըգ գարշը տուրանայրպ՝ պըրագտըլար օ շէ-
հրի վէ Ս իջագետէ կիտիպ՝ կիրտիլը Ս՝ ծբի
նէ :

()՝ րատա նիզամայրպ տիւզտիւ Ծ ապուհ
ասքէրինի վէ էիւրիւտիւ Սոււմլար իւզէրինէ, վէ
կիտէր իբէն մէթուպ կեծնտէրտի Տիարպէբր-
լիլէրէ . « Սէն տէտի հէր շէհրտէն տօսթլուգ-
լա կէյմէք իսթէր իտիմ . լաբին սիզ սէրքէչիլք
էտիպ՝ ղայրըլարընա տախի էօրնէք օլտունուզ՝
պէօյլէ սէրքէչիլք էթմէկէ, վէ լաբին կէրի տեօ-
նիւշիւմտէ՝ էօյլէ էտէյիմ սիզի քի՝ ղայրը սէր-
քէչիլք էտէնլէրէ իպրէթ օլասընըգ , » :

Սէ քէնտի Շ ապուհ իւերի եւերիւիւկա վէ չօդ եւիւզ ագլըղը հտիպ՝ Սոււմարը եէնտի վէ խայլիճէ ատամ հսիր էթտի, վէ իշի պիթիրտիք տէն սօնղրա՝ տեօնտիւ կէլտի Տիարպէքիր իւս թիւնէ . վէ չիւքի իշքիւէ վարտը Մըշակըն Հայ ապքերի իչին, օ ապքերի Ս՝ ծքինէ կեօն տերտի քի օրատա պէքլէսինլէր :

Շ ապուհ Տիարպէքիրէ կէլտիքտէ՝ շէհիրլի լէր հէր դարաֆտան շէհիրին կիրիշ եէրլէրինի գափայըպ՝ գալիլիէտիլէր վէ հիսար իւզէրինէ չրգըպ՝ պաշլատըլար մնաքարայա դութմաղա Մճէմապքերինի վէ տէտիլէր . “ Սվլէճէ թէճ ըրպէ հտիպ աղնամատընը քի շիւտի թէքրար գըրըլմագ իսթէյօրսունուզ պիզտէն , , : Սչէ ըինտէն պիրիսի տէ Շ ապուհա սէս հտէրէք սէֆիհէ տէտի . “ Ս ար կիթ շուրատան Շ ապուհ , եօքսա չօդ ֆէնա օլուր սանա վէ ապքէ ըինէ , , :

Սաքին Շ ապուհ օնլարըն գարշըսընտա տուրուկ չաղըրարագ տէտի . “ Սէրէք սիզ Հայ ի կիտլէրի սինիզ վէ պահատըրըղընըղը կեօսթէ ըիյօրսունուզ , վէ լաքին իկիտճէ իշ կեօրմէյօրսունուզ . զէրէ պահատըր իկիտ օլանլար տէյիլ քի՝ հիսար իչինտէ սաղլանըպ՝ սէս հտէրլէր տըշարըյա հօյիւնմէքլէ , իլլա մէյտանա չրգըպ՝ վէ ճէնկէ կիրիշիպ՝ իկիտիք հիւնէրինի կեօսթէրիլէր . զէրէ գարըլար իշի տիր՝ գօրգուլարընտան իչէրտէ սաղլանըպ՝ վէ աթըպ դութուկ տըշարը չրգմամագ , , :

Տահա գիյատէ սեօզ գապարտըգտա գուտուր տու Շ ապուհ վէ օրաճըգտա հուզուրունա չաղըրըպ Սոււմհսիրլէրի տէտի օնլարա . “ Սկեր ճանիւ կեօնիւտէն պիզիմ իլէ ճէնք հտէրսէնիզ պու շէհիրի ալմաղա , շէհիրի ալտըգտա՝ հէփի .

նիզիտէ օղու ուշադրնրդ ինչ ազատ հտիս՝ չօգ
պախիշիչէրիւն եօլարմսիզին եհրինիզէ , , : Եւ
սիրէր պեօյն եարար սեօզլէրի իշիթտիքտէ՝
աթէշ կիպի դութուշտուլար՝ օգատար քի հէ-
մէն օ սաաթ շէհրի եալմագ իսթհրէր իտի :

Եւ Եթտի՝ Եւ Եթտի՝ Եւ Եթտի՝ Եւ Եթտի՝ Եւ Եթտի՝
նին տեօրթ դարաֆրնր ուղագտան գուշաթսն
լար՝ պեօլիք պեօլիք քէմանքէշէր, վէ մրդրագ
լրլար վէ սափան աթանլար վէ արա վէրմէյէ-
րէք օգ վէ դաշ աթսնլար հիսար իւսթիւնտէ օ
լան ասքէրէ : Սում հսիրէրին եարսսնր տախի
գալէյէ եագըն տուրդուրուպ՝ էլլէրինէ վէրտի
դութուշան շէյէր վէ ալէթէր քի օ դութուշան
շէյէրի իշէրի աթսնլար : (Կլարն եարսսնս
տախի թէպիւմ էթտի թէքէրէքլի օտա կիպի
եաիրլմիշ շէյէր իւսթիւրի գափալլ՝ քի ծնա-
րա պիզ էր տէրիզ, վէ էմր էթտի քի ծնարը
իւրի սիւրիւպ գալէյէ տայաթսնլար վէ ծնա-
րն ալթընա կիրիպ՝ քիւլիւնք վէ գազմաիւն
գալէնին թէմէլ դաշարնր սեօքսիւնէր քի օ
մէֆրէդ դաշարը Տիգրան փատիշահ եհրէշ-
տիրմիշ իտի :

Եւ Եթտի՝ Եւ Եթտի՝ Եւ Եթտի՝ Եւ Եթտի՝ Եւ Եթտի՝
գալէտէն Եւ Եթտի՝ օգ աթմաղա վէ օտա շէք-
լինտէ օլան շէյէրին իւզէրինէ իրի իրի դաշար
պրրագմաղա, վէ լաքին պիր շէյէրէմէտիւր .
ալթարնտա օլանլար տախի հատտէն զիտտէ
չալըշարագ՝ գալէնին պիր դարաֆրնր զէտէլէտի
լէր, վէ դայրը իքի եհրինի տէ հօյն էթտիւր քի
հէմէն երգըմաղա եագլաշտըր : Պեօյն օլ
տուրուշու կեօրտիւքտէ Եւ Եթտի՝ Եւ Եթտի՝
քի ափանսը պիրտէն չալընլար ճիւմիլ փիրինձ
պօրուլարը : Եւ Եթտի՝ օ սէսի ալտըգտա՝ հէփ ին-
րի սալըպ պաշատըլար սաղանագլը եաղմուր կի

պի տեօքմէկէ հէր դարաֆտան օգլար, խըշթ-
լար վէ դաշլար գալէտէ օլան Հայլարըն իւզէ-
րինէ վէ աթէշ տախի իշէրի պըրագմաղա :

Վօրգոյա տիւշիւայ՝ շաշտըլար Հայլար վէ չօ-
ղու տախի եարալանըպ տիւշտիւ . լաքին չօղու
եիւրէքլէնիպ վէ գուվէթլէնիպ՝ տահա շէտիտ
ճէնք էտէրլէր իտի : Պէօյլէճինէ ճէնք գըզըշ-
տըգտա՝ զաֆիլէն պիր կիւրիւթի իլէ գալէնին
իքի դարաֆը եըգըտը վէ պիր գաշ եէր աշըտը :
Սալտը արթըզ սէշ կիպի իշէրի Վճիմ ապէրի
վէ ճիւմլէ րասթ կէթիտիքլէրինի գըլըճտան
կէջիրտիլէր : () րատա կէրէի Հայլարտան չօղու
իւմիտլէրինի քէսիպ՝ գուտուրտուլար վէ տիւշ-
մանլարտան չօղուճու գըրտըլար, վէ լաքին ա-
փանսըզ պէօյլէ իլէ դութուլտուլլարընտան,
քէնտիլէրինի զայիպ էտիպ, օ գալապալըզ ա-
րասընտա զայըլարընը տիւշիւըմէք իւզըէ իքէն,
քէնտիլէրի տախի զայըլարտան տիւշիւպ հօւ
տիւլէր : () գատար օլտու պունլարըն գըրըլ-
մալարը քի գանլարը սալանապ սէլի կիպի շէհ-
րին սօգագլարընը պաստը :

() արալըգտա Սիււմ էսիրլէրի տէ շէհիրտէ
հէրնէ գատար աղաճտան եափու վար իսէ՝ հէր
դարաֆտան աթէշէ վուրտուլար : () րատա պիր
մուսիպէթ տիր գօփտու չօճուգլարըն աղլաշմա-
լարը վէ գարըլարըն չաղըրշմալարը, քի ճիւմլէ-
նին սէսի պիր օլուպ՝ իշիտէնլէրին գուլագլարընը
սաղըր էտէր իտի :

Պիր զայըլ շէյ տէ գըյամէթ շէքլինտէ կէօ-
րիւնիւր օլտու օրատա, գէրէ օնլար քի աթէշտէն
գաչըպ ճան աթարլար իտի՝ կիզլի եէրլէրէ տիւշ-
մէկէ, գըլըճիւրշմընա օղրայըպ՝ հօլիւրլէր իտի .
վէ օնլար քի գըլըճտան գուրթուլալըմ տէյի պիր
էվէ տիւշէրլէր իտի՝ աթէշէ դութուլուպ եա-

նարար իտի : Պունարա պիւն եանտը պիւ իշէ սեպէպ օլան Միւրիկ Սիւնի Փառանձեմին պաւ պասը .

Հաջան կեօրտիւ Շ ապուհ քի շէհը պօզուէ տու կիթտի վէ ազ քիմնէ գալտը շէհըլիւնէ տէն , էմը կիթտի ապէրինէ քի էլ շէքիպ Ֆէրաղաթ կիթտիւնէ . վէ գալանլարը էսիր էտիպ պըրագտը շէհը վէ կիթտի զայրը պիւ եազըն եէրէ . օրատա ատամ եօլլատը օ Հայ ապէրինէ քի Սժբինէ կեօնտէրմիշիտի վէ էմը կիթտի քի թէգչէ կէլինէր օրայա : Ս է չիւնքի Միւրիկ սերապէր իտի կիւնտօղուտու ապէրինէ օ էօլտիւքտէ օնուն եէրինէ սերապէր օլտու Պնէլ Միձեացիլէրին պէյի :

20 . Մըշախան շէհրէն եաթըմաւ վէ եգըմաւ ,
վէ Մըշախէն խալէմաւ :

Բ . 47 .

370 } Մըշակ պարըշդ կիթտիքտէ Շ ապուհ շահ իլէ նիճէքի տէտիք եօգարտա , էլ վիւրուպ պիւ շէհը եափտը Վոգ էյալէթինտէ Սասիա տէտիքլէրի տաղըն արգասընտա վէ ստընը գօտու Մըշակաւան . վէ չիւնքի իսթէրիտի քի թէգչէ սօլտուն օ շէհը հալգ կէլմէկիլէ , էմը կիթտի քի օրայա կիտիպ սաքին օլան՝ ազատ օլտուն հաքիմ հիւքմիւնտէն վէ օնուն իւգէրինէ հիւ շէրաաթ օլմասըն՝ հէր նէ սուչու օլտուսա :

Պու էմը վէ քէլամ թէվաթիւր պուլտուգտա՝ պիրիքտիլէր օրայա Ֆէնա քիմնէլէր , պօրձըլար վէ էմնէթ ալանլար , գանլըլար վէ գափըձըլար , հարամիլէր վէ խըրսըղլար , գարը գաջըրանլար վէ եաթագլար , սուչու հըզմէթքէար

լար վէ հէր տիւրիւ զիյանքեարլար . վէ պեօյլէ ճինէ չաիրճապ տօլտու օ շէհիր մուրտար ատամ լարն գալապալըղը իլէ , վէ ծնլարա նէ թէֆ . թիշ վէ նէ սօրու սիւվալ եօղ իտի :

373 } Տայանամատրլար պու շէյէ նախարարլար վէ հէփ Հայ պեօյիւքլերի խուսուսա քի քէն . տի չուհատարլարը վէ հըզմէթքեարլարը տախի քէնտիլէրինտէն գաչըպ օրայա տիւշտիւլէր : Զօգ քէրրէ տատիւ ֆերեատ էթտիլէր Ղըշակա . վէ լաքին օ հիչ գուլաղ դութմատը : Վախարարլար իշիթտիքի Շ ապուհ Սուլմարը եէնիպ կիթ . միշ Տիարպէքիլէ' էլչիլէր կեօնտէրիպ ծնա մէթուպ իլէ վէ Ղըշակըն էթտիկինի ծնա տույուրուպ եալվարտըլար քի քէնտիլէրիլէ պիր օլուպ' երգսըն օ Ղըշակաւան շէհրինի վէ էօճալսըն Ղըշակտան :

Հօշ կէլտի Շ ապուհա ծնլարն քէնտիսինէ սըղընմալարը վէ օ սէմթտէ պիր գաչ կիւն օ . թուրուպ' Ս' ծքինտէն Հայ ապքերի եէթիշ տիքտէ , չիւնքի' եօգարտա զիքր օլունտուղի իւզըէ' ծնլար պէքլերիտի , օ ապքերի սէրապքերին պիրինէ վէրիպ եօլլատը Հայաստանա , պիրէզ Ղ'ճէմապքերիտէ պիլէ գօշուպ . վէ էմր էթտի ծնա քի նախարարլարն իսթէտիքլերինի էթտին վէ Ղըշակ փատիշահը դութտուն . իշի պեօյլէ տիւզիւպ գօշուպ' չըգտը կիթտի Շ ապուհ քէն . տի մէմլէքէթինէ :

Ղըշակ տույտուգտա Ղ'ճէմլերին կէլմէսինի' գօրգուսունտան կիթտի սըղընտը Ղ'նի գալէսի նէ քի թիւրքճէ Վէմախ տէնիր : Լէթիշտի Ղ'ճէմ սէրապքերի տէ վէ նախարարլարա պիր օլուպ' մուհասերէ էթտի Ղ'նի գալէսինի քի դութտուն Ղըշակը . օ տախի կիպիճէ օրատան գաչըպ' կիթտի Վովկաս սէմթլերինէ վէ սըղըն .

տը Վերաճիւնէրէ : Բլտը շէհրի Բճիւմ սերաս-
քէրի . վէ լաքին Բըշակը պիւլմատըգտա զալ-
տորտը օրատան փատիշահ հազնէսինի վէ փա-
տիշահլարըն քէմիքէրինի , վէ կեօթիւրտիւ Բ-
ճէմիսթանա :

374 } Հաջան տույտու նախարարլար քի Բըշակ
զաչմըշ Վովկաս սեմթինէ , հէփիսի պիր օլուպ'
եիւրիւյիշ էթտիւր Բըշակաւան իւթիւնէ ,
վէ օրատա պուլտուգլարընը հէփ գըրտըլար' էր
քիշիտէն' գարը յա վարընճա . սալթ սիւտ էմէն
ջօճուգլարը գուրթարպ' էսիր ալտըլար . վէ
պիւթիւն շէհրի էօյլէ երգըպ խարսպ էթտի-
ւր քի սանանըն օրատա անլա եափու եափըւ-
մամիշ :

Սուրբ Վերսէս իշիթտիքտէ պու շէյի' թէգ-
լէ եէթիշտի օնլարա , վէ ջօճուգլարը կլլէրին-
տէն ալըպ էօլլատը պիր քէօյէ վէ օ ջօճուգլա-
րա պէպէյիճիւր թային էթտի վէ օնլար տա-
խի օրատա պէօյիւյիւպ' Որթք տէնիւտիւր :
Վէնտիսի սօնդրա նախարարլարըն ըէճա էթ-
մէլէրի իլէ փատիշահլարըն քէմիքէրինի կերի
տեօնտիւրիւպ կեօմտիւ մէզարա Բըջք տէտիք-
լէրի քէօյտէ Բըրազաժ տէնիլէն տաղըն էթէ-
կինտէ :

375 } Բըշակ տույտուգտա Բըշակաւանըն խա-
րապ օլմասընը' կիւճէնտի վէ էօյքէլէնտի , վէ
Վերաճիւնէրտէն ապէր տէվշիւրիւպ կէլտի Հայ-
աստանա , վէ թէմամ պիր եըլ էօթէ պէրի
ջապալայըպ' Հայ ճինսինտէն տէ ալտը պիր
զաչընը' քի օնլարա նախարարլարը վարըպ
սլասա : Պուսու կեօրտիւքտէ Վերսէհ Վամ-
սարըն օլլու Բըշակիւրին գարտաշը , Վամսա-
րականլարըն պէօյիւկի' նախարարլարը հէփ
պիր էտիւպ' եիւրիւտիւ Բըշակ իւզէրինէ : ()

րատա ճէնք գրգըշտրդտա՝ իբի դարաֆտան տա-
խի չօղու գրրլլալ վէ պէլլի ծմատը քի հանկի
դարաֆ պօզտու վէ հանկի դարաֆ պօզուլտու .
պունտուն իչին պիրիպիրինտէն պրրլլալ պիր էզ
վազիթ րահաթլանտրլար :

377 } Պու արալըգտա Ռում ապէրի եէթիշ
տի Հայաստանա . զէրէ Ս աղէս կայսր հաշան
տուլտու քի Ղըշակ Շ ապուհա ապէր իմտատ
վէրմիշ Ռումլարա գարշը , չօգ տարրլլալ . վէ
պուլուրտու թէոդոս սէրապէրէ քի ապէրիլէ
եիւրիւսին Ղըշակ իւզէրինէ վէ Հայաստանը
տախի եաղմա էթսին : Պունու կէօրտիւքտէ
Ղըշակ՝ պասրրէթի պաղլանտը . վէ զայրը չարէ
պուլամայրա՝ ատամ եօլլատը սուրբ Ներսէսէ
եալվարտը քի արայա կիրիպ պարըշտրա քէն-
տիսինի նախարարլարա վէ գուրթարսըն թէո-
դոսուն էլինտէն : Եպիսկոպոսլարա տախի եաղ-
տը քի ըէճա էթսինլէր սուրբ Ներսէսէ պու իշ
իչին :

Կէտի սուրբ Ներսէս Ղըշակըն եանընա . վէ
օրայա չաղրտը Ներսէհ Կամսարականը վէ նա-
խարարլարը վէ պարըշտրտը ծնլարը , պու շարդ-
իլէ քի ծնտան սօնդրա տօղրուլուգլա վէ էյի ա-
մէլիլէ կէչինսին Ղըշակ . նախարարլար տախի
ծնա իգաէթ էթսինլէր : Բմն Ղթօրունիլէրին
պէօյիւկի Սերուժան վէ ծնուն էնիլթէսի Ս ա-
հան Սամիկոնեան՝ տիյնէմէյիպ չրգըպ կիթ-
տիլէր Շ ապուհ շահըն եանընա , վէ Լֆէն-
տիսիզի ինքեար էտիպ՝ սաքին օլտուլար Ղճէմ
իչինտէ :

Պու պարըշըրը էթտիքտէն սօնդրա կիթտի
սուրբ Ներսէս թէոդոս սէրապէրէ վէ եալվար-
տը քի պիր զարար էթմէսին Հայաստանա . վէ
վատ էթտի վէրկի վէրմէկէ վէ նախարարլարն

էվլատլարընտան ըհհին, քի պիրի տէ փատիշա-
հին օղլու խտի՝ ատը Պապ: Ս է չիւնքի դաթլը
դապիէթլի պիր ազիզ քիմնէ խտի (ժհոդոս,
գապուլ էթտի սուրբ՝ Ներսէսին ըհաւանը. վէ
ըհհինլէրիլէ վերկիլէրի ալըպ՝ տեօնտիւ Ստան
պօլա՝ Մըշակ փատիշահին մէթուպի իլէ.
եալվարտը (ժհոդոս սուրբ Ներսէսէ քի պիլէ-
սինալէ կիթսին. օ տախի քէնտի եհրինէ վէ-
քիլ գօյուպ Սադ ատը սարկաւազընը, քի
Րազրեւանդա վէ Մըշարունիլէրէ եպիսկոպոս
էթմիշ խտի՝ պիր ազիզ քիմնէ, կիթտի (ժհո-
դոս սէրապէրիլէ պէրապէր:

578 } Հաչան (ժհոդոս սէրապէր Ս աղէսին
գարըշտընա չրգտը վէ օլան իլլէրի նազլ էտիպ՝
Մըշակըն մէթուպինի ծնա վէրէճէք օլտու. օ
նէ մէթուպի օգուտու նէ պարըշըր գապուլ
էթտի, իսթէմէտի պիլէ քի սուրբ Ներսէսի
կեօրէ, վէ հմր էթտի քի ծնու սիւրսիւնլէր, վէ
ըհհինլէրիտէ հօլտիւրսիւնլէր:

Չօգ եալվարտը (ժհոդոս Ս աղէսէ քի քէն
տիսինէ պաղըշտաըն ծնարը. լաքին Ս աղէս՝
սալթ ըհհինլէրի պաղըշայըպ՝ թէքրար հմր
էթտի քի սուրբ Ներսէսի ուզագ եհրէ սիւր-
կիւն էթսինլէր, վէ ծնունլա իքի սարկաւազընը,
ատլարը Սաստում վէ Տիրանամ վէ պիր գաչ
քահանայ: Ս է չիւնքի գըշ վազթի խտի՝ պուն-
լարը կեօթիւրտիւքլէրինտէ՝ եօլտա պիր գա-
սըրղա գօփտու վէ կէմլի պիր իսսիզ առայա
պըրագտը, կէմի տախի դաշա վուրուլուպ փա-
րալանտը: Սչինտէ օլանլար տըշարը տեօքիւ-
լիւպ՝ գուրթուլտուլար, վէ լաքին պիր եէյէճէք
շէյ ծնտա պուլանայըպ՝ էլ վուրտուլար աղաճ
քեօքի եհմէկէ. տէնիզ տախի Մլահըն հմրի-
իլէ հէր կիւն պաշլատը պալըգ տըշարը աթմա-

ղա, էօյլէ քի պօլ պօլ եւյերէք կէշնտիւնը օրատա սէքիզ այ գատար :

Հաջան հապէր ալտը Ղըշակ փատիշահ՝ քի սուրբ Ներսէս սիւրհիւնէ կիթմիշ՝ քէնտիսինի ծնուն պօյունտուրուղընտան ազատ օլմիշ սայաւրագ՝ այաղ ալթընա ալտը օ գավլի քի սուրբ Ներսէսին հլիիլէ օլմիշ իտի նախարարլարլա . վէ ծնարտան էօձ ալայըմ տէյի՝ վիւճուտլէրինի գալտըրմագ իսթէտի վէ պագիսինին տախի քեօ քիւնի գաղըտը : Ս է չիւնքի ծնարա պաշ օլմիշ իտի Ներսէ՛՛՛ Սամնարական՝ ֆիքըրինէ գօտու քի Սամնարականլարըն սօյունու սիւսին թիւքէթսին . պու նիյէթ իլէ չաղըրտը հէփ ծնարըր Ղըմաւիր շէհըրինէ՝ ծնարա փայէ վերմէկ իշին , վէ հէփսինիտէ օրատա գըրտը գարըլարընա վէ հվլատլարընա վարընճա նէրէտէքի պուլունտուլըրիսէ . սալթ Ներսէ՛՛՛ հ գարտաշը օղլու գալտը ատը Սպանդարատ , զերէ պու ծնարլա կիթմէմիշիտի . վէ պու իշի իշիթտիքտէ՝ գաչտը Սուլթանթօփրաղընա հվ ուշաղլարը իլէ՝ իքի օղլու տախի պիլէ , ատլարը Շաւարշ վէ Պազաւոն :

Սուրբ Ներսէսին վէքիլի խաղ եպիսկոպոս՝ Ղըշակըն էթտիկինի տույտուգտա , գաթը վէ սէրթ սեօղլէր իլէ ազարլատը ծնու . Ղըշակ ծնա կիւճէնիպ՝ քին դութտու վէ էօլտիւրմէք իսթէտի ծնու : Պիր տահա ազար էթտիքտէ՝ էմըր էթտէ Ղըշակ քի ծնու եէրէ սիւրհիւյերէք՝ դաշլասընլար : () րատա պուլունտուլար խաղ եպիսկոպոսուն գըզընըն պայընլարը Ղպահունի սօյունտան պահատըր քիմնէլէր , օ արալըգտա պունլար եիւրիւիւպ սիւրիւյէնլէրին իւզէրինէ , խաղ եպիսկոպոսու դուրթարմագ իսթէտիլէր . ծնար գարշը գօտուգտա , պունլար հէմէն գը

լըճլարընը չէքիպ՝ ծնլարը եարալատրլար վէ ա-
ղիզի էլլէրինտէն գաիւրպ՝ կեօթիւրտիւլէր քէն
տի էյալէթլէրինէ : Լ քէին պիր շէյ էտէմէտի
Լճլակ պունլարա, վէ գօրգտու պիլէ՝ ծնլալքի
ծալիր նախարարլար տախի պաշ գալտրլարլար :
Լ է չիւնքի Լճլակըն գըզլար աղասը՝ ծնունլա
կէօնիւլպիր իտի, իզին ալտը ծնտան քի կիզլիճէ
էօլտիւրէ Խադ Հայրապետի : Պունու տույ-
տուգտա Շ աւասպ Լճրծրունի քի տաՀա տէլի
գանլը իտի, ալա կէօթիւրիւպ ծնու, ծնտա
էօլտիւրտիւ :

370 } () կիւնլէրտէ էօլտիւ Լ աղէս կայսր վէ
ծնուն եէրինէ կէչտի Թէոդոս սէրասքէր, վէ
նէ գատար Հայրապետլէր սիւրկիւն էթմիշէ
իտի Լ աղէս՝ պու Թէոդոս ճիւմլէսինի կէրի
չէվիւրտի. ծնլարլա պիզիմ սուրը՝ Լերսէսիտէ
վէ եանընտա սագլատը պիր վագիթ : Լքի
էրլտան սօնդրա Ստանպօլ սինոդոսու օլտուգ-
տա Սակեդոն Հերետիկոսա գարշը՝ սուրը՝ Լեր-
սէս տախի ծ սինոդոստա պուլունուպ՝ գապուլ
էթտի ծնուն քէլամլարընը վէ գանունլարընը
վէ ծնտա գալտը օ երլ :

21. Լճլակ Ժապիշահըն էսիր օլմասը վէ Հայաս-
տանըն պօղոլմասը Սէրո-ժանըն իւլյանէլիէիպէն :

Բ. 48 — 49.

370 } Ստանպօլա կիթտիլքտէ սուրը՝ Լերսէս՝
տաՀա ծնտա իքէն՝ Շ ապուհ շահ պիր գաչըն
Թահրիքի վէ ծնլարըն մէշվէրէթի իլէ Լճլակ
փատիշահ իւզէրինէ էօլլատը աղըր աքէրիլէ
Լճանողան սէրասքէրի քի Պահլաւ սօյունտան
պիր պահատըր քիմնէ իտի : Լճլակ իշիթտիլք-

տէ ծնուն կելմէսին՝ պաշխատը գասալէթ չէք մէկէ, զէրէ հիչ պիր եարտըմճիսի եօղ իտի . պունուն իչին սալուշուպ կիթտի պիր եազլաշըմազ եէրէ վէ ծնտա սազլանտը : Բմն նա խարարլար իզզէթ վէ իբրամ իլէ Բանողանը գապուէ հտիպ՝ քէնտիլէրի տէ ծնտան իբրամ կեօրտիւլէր, վէ ծնունլա պիր օլուպ եօլլարը դութտուլար՝ օլմայա քի Բըշակ վաչա :

Բըշակ տարլըղա տիւշտիւքտէ՝ հապէր կեօն տէրտի Բանողանա . “ Եթ տէտի տիւշմիւշին արտըմ սըրա, սէնտէ Պահլաւ տէյիլմիսին պէնիմ սօյումտան, նիչին գըյարսըն պանա . խը սըմլըղընը կեօսթէրմէք իսթէրսէն՝ գօյվէր կիտէյիմ տիւշէյիմ Ուում թօփրաղընա, վէ պէն տէ իլթէ սանա թէսլիմ հտէրիմ պիւթիւն հայաստանը . ” : Ղէվապ եօլլատը ծնա Բլանողան՝ “ Սէնքի, տէտի, գըյտըն Կամնարա կանլարա քի պէնտէն եազլն իտի ծնլար սանա կէրէք տինճէ վէ կէրէք սօյճա, նէ իւմիտին օլաճազ քի պէն գըյմայըմ սանա . վէ նանըլ օլապիլեր քի սէնին իշքիլլի վատ էթտիկինէ կիւվէնիպ՝ իշքիլիզ փատիշահըմտան էլիմտէ օլանը պըրազըպ զայ հտէյիմ ” :

Պու ճէվապը ալտըգտա Բըշակ՝ հէր դաւրաֆտան իւմիտինի քէսիպ՝ տիւշիւնտիւ քի կիթտին Բանողանըն այաղընա . եվվէլ եէմին վէրտի ծնա քի քէնտիսինէ զարար էթմէսին, վէ պու եէմինիլէ վալգտը կիթտի : Պիր գաչ նախարարլար քի Բըշակա տիւշման տէյիլլէր իտի ծնլար տախի կիթտիլէր . Սասակ մամի կոնեան վէ Գրաստամատ ալտը Բըշակըն սաւրայ քեհահատի տէ եէթիշտիլէր օրայա :

Պունլարը հէփ ալտը կեօթիւրտիւ Բանողան Դապուհուն եանընա . օ տախի իբրամ

էտիպ սագլատը ծնւարը պիր սարայ իջինտէ , վէ
էմը էթտի Մըշակա քի եազսըն Փառանձէմ
սուլգանա կէլին տէյի . պիր պեօլիւք աքէր տէ
եօլլատը Հայաստանա վէ եազտը նախարար-
լարա վէ Հայլարըն պեօյիւքէրինէ քի Փա-
ռանձէմ սուլգանը ալրպ թէզչէ կէլինլէր քէն
տիսինէ : Պու տավէթի պէյէնմէտիլէր նա-
խարարլար վէ գօրգտուլար . վէ չիւնքի պիրիւք
ծլմատըղընտան էլէրինտէն պիր իշ կէլմէզիտի ,
էլչիլէր եօլլատըլար փէշքէշլէրիլէ վէ տիլէտի-
լէր Շ ապուհտան քի քէնտիլէրինի գօյվէրսին
եէրլէրինտէ տուրմաղա : Ս էլաքին Շ ապուհ
քի նիյէթ էթմիշ իտի՝ Հայլարը պիւթիւն
զապղընա ալմաղա վէ ծնւարը հէփ քրիսթիան
տինինտէն չըգարմաղա , տիյնէմէտի ծնւարը :
(Յսլար տախի պու շէյէ գրղըպ՝ եիւրիւյիշ էթ-
տիլէր օ աքէրին իւզէրինէ քի Շ ապուհ կէծն
տէրմիշ իտի . վէ ծնւարը գօվալայըպ՝ քէնտի-
լէրի տէ Հայաստանտան չէքիլիպ էօթէյէ պէ-
րիյէ տաղըլտըլար : քիմի օղու ուշաղընը ա-
լրպ գաչտը Սուլմ թօփրաղընա վէ քիմի տէ
ղայըր եէրէ : Պիր Ս արազգատ ատըր ուշաք
տախի Մըշակունի սօյունտան Ստանպօլա վա-
րըպ կայսերին հըզմէթինէ կիրտի , վէ չօգ ի-
կիտիլք հիւնէրի կեօսթէրտի Սուլմար իջինտէ :
Վէզալիք Փառանձէմ սուլգան տախի փատի-
շահ հազնէսինտէն չօգ շէյ ալրպ կիթտի Մը-
տազերս տէտիլքէրի մէթին գալէյէ վէ Սու-
շէղ Սամիկոնէան պիլէսինձէ . օրատան մէք-
թուպ եազտը Պապ շահգատէյէ քի ըհհինտէ
իտի Ստանպօլտա , վէ եալվարտը ծնա քի սուրք
Վերսէսին ըհճասը իլէ վէ Սուլմ ըիճալընըն
էլիլէ պուլտուն պապասընըն զայըպտա օլան
փատիշահըղընը , եախօտ պիր զայըր չարէ իլէ

գուրթարսն քէնտիսինի Շ ապուհուն էլին տէն :

380 }

Հաչան պու իշէրին հապէրի տէյտի Շ ապուհուն գուլաղընա՝ էօքքէսինտէն գու տուրտու . վէ օ սաաթ էմր էթտի քի Ղըշակըն այաղընը զէնճիրէ գօյուկ՝ սիւրսինէլէր խու ժաստանա վէ գօսունլար Ղնյուշ գալէսինէ : Ս է չօգ ապէր Ս երուժան իլէ Ս ահանա վէ ըիկ քի քրիսթիան տինինի ինքեան էթմիշէր իտի, պիրի Ղըծրունի վէ օ պիրի Սամիկոնլու, եօլլատը Հայաստանա : (Յլար տախի մէմէ քէթի սահապսըզ պուլուկ՝ խարապ էթտիլէր . Ղըտագերս շէհրինի ալըպ՝ օրատա օլանլարըն ճիւմլէսինի էսիր էթտիլէր Վառանձէմ սուլ զանը տախի օնլարլա . վէ Ղսորեստանա կեօ թիւրիւկ Տէփիսինի տէ գազըզա վուրտուլար վէ չօղունու մարտիրոս էթտիլէր : Ս է նէ գա տար Սահունտի պուլտուլարսա՝ օնլարը տախի էսիր էտիկ՝ Ղճէմիսթանա կեօթիւրտիւլէր :

381 }

(Ս) Էքրար տեօնտիւ Ս երուժան Հայաստանա, վէ չիւնքի Ղճէմ մէզՏէպինի օրայա սօգ մագ իսթէր իտի, օ մէզՏէպին օգումիշէրինտէն՝ պիլէ կէթիլտի : Վուլթուու էվվէլ նախարար լարըն գարըլարընը վէ խրսըմլարընը, վէ գալէ լէրտէ սաղլատը օնլարը քի էրլէրի իշիտիկ տեօնսինէլէր Հայաստանա : Վուլթուու էպիս կոպուլարը վէ քահանալարը, վէ օնլարը զէն ճիրէ գօյուկ եօլլատը Ղճէմիսթանա վէ Ղսորեստանա քի օնլարըն չօղու օրալարտա մարտիրոս օլտու վէ չօղու զէնճիրտէ չիւրիւտիւ : Հէր նէ գատար Սուլմ եազըսը իլէ Հայ քիթապլարը պուլտու իսէ՝ եազտը . վէ էմր էթտի քի Սուլմ եազըսը, Սուլմ տիլի գուլլանմասընլար, սալթ Փարսի, էանի Ղսորի եազըսը օլտուն : () կէ

լէն Փարսի օգուով շէնէլէր տախի քի հայճա
հագ տէրիզ՝ ճէլլատարա քեօյլէրէ տաղլըլայ՝
հէփիսինի սըգըշտըրտըլար քի տինյէրինտէն
տեճնսինյէր . վէ տինյէրինտէն տեճնմէյէնյէրի
խքէնճէլէրիլէ հօլտիւրտիւլէր : Պու օլան մու-
սիպէթլէրի Ղըշակ փատիշահ իշիտիպ , վէ
քէնտիսինի տէ զէնճիրտէ կեօրիւպ՝ իւմիտինի
քէստի , վէ աճըսընտան տայանամայըլ՝ հան-
չէրի եիւրէկինէ վուրուպ հօլտիւ . տէրլէր քի
Ղըսստամատ ծնտա պուլունուպ՝ օ տախի օրա-
տա քէնտիսինի հօլտիւրտիւ : Պու իքինճի Ղը-
շակ 18 եախօտ 30 սէնէ եաշատը տէվլէթին-
տէ՝ հսիրլիկի տէ պիլէ սայըլարապ :

Պու իշլէր օլտուգտա Սուլէղ Սամիկոնեան
արալըգ պուլըպ գաշտը կիթտի Ստանպօրա վէ
նազլէթտի սուրբ Ներսէսէ . օ տախի թասա-
լանըպ վէ չարէսինի պուլանայըլ Ղըլահա սը-
ղընտը : Սօնղրա արզուհալ սունուպ թէոզոս
կայսերէ տիլէտի ծնտան քի Ղըշակըն օղլունու
ատը Սապ՝ օ քի Ստանպօլտա ըհհին գալմիշի-
տի՝ Հայլարա փատիշահ տիքիպ Հայաստանա
կեճնտէրսին վէ միլլէթի Ղէմէլինտէն գուր-
թարսըն : () տախի սուրբ Ներսէսին հաղըրնը
կեօզէտէրէք՝ հասըլէթտի ծնուն տիլէտիկինի .
վէ էմրէլէթտի սերապքերի օլան Տերէնտիանոսա
քի ապքեր տէվլէրիպ՝ ալսըն կեօթիւրսին Պա-
պը Հայաստանա վէ օրատա ծնու փատիշահ
տիքսին Հայլար իւզէրինէ , վէ լաքին ըհհին
էէրինէ՝ եանընտա սագլատը Սապըն գարըսընը՝
ատը Օ արմանդուխտ վէ իքի օղլունու՝ ատլարը
Ղըշակ վէ Սաղարշակ :

22. Պապ Գրիգորը Վաթիկ վե՛ր Դահլիճն Կաթոլիկ
 Ղեկավարը ։

Բ. 49 — 50 ։

381 | Պապ՝ Իբն ճի Րշակըն օղլու՝ Թեոֆուս
 Կայսերին հմրի իլէ Հայարա փատիշահ օղլու՝
 Տերէնտիանոս սերապէրիլէ վէ Սուլմ ապէ-
 րիլէ կէլտի Հայաստանա, սուրբ Ներսէս տէ
 պիլէսինճէ ։ Պունու իշիթտիքէրինաւ տաղը-
 լան նախարարլար՝ կէլիպ պիրիքտիլէր վէ Պապ
 փատիշահլա պիր օլտուլար . կէլտի տախի Վալ
 սարական Սպանդարատ . կէլտի Րազարատըն
 օղլու Սմբատ բադրատունի քի ծնու սերապէր
 էթտի Տերէնտիանոս . կէլտիլէր օպիրլէրի տէ
 վէ կիրտիլէր Հայաստանա ։

Պունլարըն կէլլէսինի իշիտիպ Սերուժան ,
 ալտը եիւրիպի վերտի Հայաստանտան գալէ
 աղալարընա էմր էտերէք քի նախարարլարըն
 գատընլարընը գալէ տուվարլարընա աստընլար
 կէօրէնլէրէ իպրէթ վէ էրլէրինէ ըզզիլլիք իշին .
 վէ էօլլէ պըրագստընլար , թա քի չիւրիպիլէր վէ
 գուշլարա եէմօլլար ։ Պու խայընլըրը տույուպ
 նախարարլար՝ տիւշտիլէր օ գալէլէր իւզէրինէ .
 պէքլէյէնլէրի գըրտըլար վէ աղալարընը զայ
 էթտիլէր , վէ ասըլան գարըլլարըն լէշլէրինի ա
 շաղա էնտիրիպ՝ կէօմտիլէր ։ Քէզալլէր զայ-
 րըլլարընը տախի քի դուլթուպ պաղլամիշ իտի
 Սերուժան՝ չեօզտիլէր վէ եէրլէրինէ եօլա-
 տըլար ։

Թեքրար ապէր տէվչիրտի Շապուհ՝ կերէք
 Րճէմլէրտէն վէ կերէք զայրը միլլէթլէրտէն ,
 Րշուանլարտան վէ | էզկիլէրտէն , Վիւրճիլէր-

տէն վէ Տաղլըլարտան վէ Ս'երուժաննն էլէիլէ
 եօլլատը ծնարը Հայլարա գարշը: Պունլար
 եէթիշտիքտէ Հայ թօփրաղրնա, Հայ ապքերի
 Սումլարա էնտիլէր Զիրաւ սէտիքլէրի օվայա.
 Մ'էմլէր տէ օրայա կէլիպ ծնարա գարշը՝ գուր
 տուլար օրտուլարընը: Ղէնկէ պաշլանտըգտա՝
 սուրբ 'Երսէն՝ քի օրտուտա՝ իտի՝ 'Եպատ տա-
 ղըն տէփէսինէ չըգըպ վէ էլլէրինի կէօյէ գալ-
 տըրըպ տուվայա պաշլատը: Ս է չիւնքի կիւնէ-
 չին ըըդը Հայլարըն կեօղիւնէ վուրուպ վէ
 սըգլէթ վէրիպ սերպէսթ պագամաղլար իտի
 ծնարա՝ Մլլաշըն քերէմիլիլ պիր պեօյիւք սու-
 լութ եէթիշիպ՝ քեօլկէ էթտի ծնարա վէ ափ
 անսըգ պիր գայ ըիւգկեարը էսիպ՝ վէ Մ'էմլէր-
 տէն աթըլան օգլարը կերի տեօնտիւրիւպ՝ ա-
 թանլարըն իւղէրինէ տեօքմէկէ պաշլատը: Պու-
 ղուհուրաթտան տահա պէթէր գուտուրուպ
 Մ'էմլէր, ճանաւար կիպի սալտըլար Հայլար
 իւղէրինէ. պունլար տախի ծնարա գարշը կէլ-
 տիքտէ՝ Ճէնք գարմագարըշըգ օլտու. իքի դա-
 րաֆտան տախի տիւղէնլէրի պօզուլտու վէ չա-
 ղըրըմա սէսի եիւքսէքլէնիպ գապարտը: ()
 կիւրիւլթիւտէ՝ էգկիլէրին պէյի՝ Եգիրատըր՝
 գուվվէթլի պիր քիմնէ՝ քէնտի թէվապիսի իլէ
 քեօփիւրմիշ տաղա կիպի տիւշտիւ Հայլար իւ-
 գէրինէ սանքի պօղաճապ ծնարը: () Յու կեօր-
 տիւքտէ Սպանդարատ Սափնարախան՝ երլար-
 րըմ՝ կիպի ծնուն եիւղիւնէ սալըպ՝ վուրտու,
 վէ ծնու երգըպ՝ եերէ տիւշիւրաիւ, վէ ծնուն-
 լա օլանլարը գաշըրտըգտա՝ Սում ապքերի ծն-
 արը գարշըլայըպ՝ գըլըճտան կէլիւրտիլէր:
 () րատա Ս'ուշեղ Ս'ամիկոնեան՝ Մ'էմ սէ-
 րապքերինէ եէթիշիպ ատը Սարէն՝ թէքեր մէ-
 քեր էտերէք եերէ չարփտը ծնու աթըիլէ վէ

էօլտիւրտիւ վէ ծնուն եամագլարընը տարտա-
ղան էթտի: Ս է օրատան պիր եանա տեօնիւպ,
եէթիշտի օգ կիպի Ղըուան փատիշահընա ատը
Սւոնայր վէ ծնու եարալատը. իսթէտի պիր
տահա վուրմագ, ամնա ծնա գըյմայրպ՝ իլլա
գըլըճը արգասը իւէ պիրաղ գօվալայըպ՝ տեօն-
տիւ: () գալապալըգտա Սմբատ Հայլարըն
սէրապէրի տէ Սերուժանըն էլի ալթընտա
օլան պեօլիւկիւն սաղ դարափընը ալէվ կիպի
եալայարագ վէ սօլ գօլունու չալարագ չըրիա-
րագ սօլուգ ալտըրմայրպ ծնարա՝ ալթ իւսթ
էթտի: Սըգլէթի կէօրտիւքտէ Ղճէմէր՝ պաշ-
լատըլար գաշմաղա: Ս է չիւնքի Սերուժանըն
ալթը եարալանըպ վէ՝ գաշանլարա եէթիշէ-
մէյիպ՝ քէնտի եամագլարը իւէ կէրիճէ գալտը
պունուն Ֆարգընա վարտըգտա Սմբատ՝ եէթիշ-
տի արտըսըրա անքէրիիւէ, վէ գըրտը ծնունլա
օլանլարը վէ դութուպ Սերուժանըն էլլէրիւի
արտընա պաղլատը: Աթօրտիւ ուզագտան պիր
գաշ չատըր վէ եանլարընտա ալթէշ. կիթտի օ
րայա վէ կէօրտիւ ալթէշ իւսթիւնտէ շիշէ սափ-
լանմիշ էթ, գէրէ սահապլարը գօրգուլարըն-
տան պրրագըպ գաշմըշլարիտի: ()՝ շիշի թաճ
դարգընա տէյիրմի չէվիրիպ վէ օ ալթէշէ գօյ-
ուպ գըզարըրտը, վէ Սերուժանը օրայա կէ-
թիրիպ՝ տէտի ծնա. “ Սէն թաճ կիյմէք վէ
Հայլարա փատիշահ օլմագ իսթէրիտին, էօյլէ
իսէ՝ չիւնքի Ղադրատունիէրէ տիւշէր Հայ
փատիշահընա թաճ կիյտիրմէք, պէն Ղադրա-
տունիէլէրին պէօյիւկի օլմագլա՝ պանա տիւշէր
սանա թաճ՝ կիյտիրմէք, ”. պունու տէյէրէք
ալտը Սաշա իւէ օ ալթէշ կիպի գըզարմիշ շիշ-
ալէն օլան թաճը կիյտիրտի ծնուն սլաշընա, վէ
օ աախի օրատա կէպէրտի. սօնղրա տեօնտիւ

Սմբատ օրտոյցա վէ ըահաթլանտը հէմ քէն-
տիսի հէմապէրի :

392 | Պապ՝ Թախթա կէշտիքտէ չօդ իքրամ
էթտի Տերենտիանոս սէրապէրէ վէ չօդ փէշ-
քէշէր չէքտի ծնա . կայսերին էմրի իւղրէ օ-
թուրթտու ծնու Հայաստանտա ծնուն քէնտի
պաշգաճա պեօլիւկի իլէ , օպիր ապէրի տէ
պախշիլէրիլէ կէրի կեօնտէրտի : Պունտան
սօնդրա սուրբ Ներսէս պիր եէրէ ճէմ էթտի
Սաղարշապատ շէհրինտէ պէյլէրի վէ փաշալա-
րը , փատիշահ տախի օրատա . եպիսկոպոսլար
վէ քահանայար , ճիւմլէսիտէ օրայա չաղըրը-
լլալ . վէ Մլաշըն հուզուրունտա շարդ գօտու
փատիշահըն վէ նախարարլարըն մնալէյնէրինէ
քի փատիշահ տօղրուլուդլա կէչինսին , վէ նա-
խարարլար տախի ծնուն իղաէթինտէ գալըպ՝
եարտահ օլտունլար . վէ հէր նէ քի ալմիշիտի
Պապըն պապատը Մշակ փատիշահ նախարար
լարտան , կէնէ ծնլարա վէրիլին :

393 | Պիր երլ կէշտի կէշմէտի՝ պաշլատը Պապ
Փէնա եօլլարա կիթմէկէ . էօկիւթ վէրտի ծնա
սուրբ Ներսէս վէ ազար էթտի . լաքին Պապ
պիլտիկինտէն շաշմատը վէ տահա Փէնա օլտու ,
վէ սուրբ Ներսէսէ տարըլլալ՝ կիզլիճէ ծնա զէ
հիր իչիրտի՝ Նկեղեաց էյալէթինտէ Սյախ
քէօլիւնտէ 20 եախօտ 34 սէնէ հայրապետիլք
էթտիքտէն սօնդրա : Սօլիւր իքէն սուրբ Ներ-
սէս հապէր վէրտի եանընտա օլանլարա քի էլլի
երլտան սօնդրա սուրբ Ղրիգոր Սուսաւորիչին
սօյունտան հայրապետիլք գալգաճադ , վէ պիր
զամանտան սօնդրա Թաթարլար Հայաստանա
կէլէճէքլէր , վէ եէտի եիւզ երլ Թէմամ օլտուդ-
տա՝ Հայլար Սում հիւքմի ալթընտա գալա-
ճազլար . սօնդրա կինէ Թաթարլար կէլիպ չօդ

եերէր զապդ ետէճէքէր. նիճէ քի օլտու : Պու սուրբ Ներսէսին պիր օլտու վար իտի Սահակ ատուր քի Ստանպօլտա իլմէ վէ մարիՖէթէ եէլթէնիւր իտի քի պիր վագիթտէն սօնդրա կաթուղիկոս օլտու Հայլարա : Սուրբ Ներսէս եօլտիւքտէ՝ Պապ փատիշահ քէնտի գապահա թընը գափաթմադ իչին ծնուն իւզէրինէ եալան եէրէ եաս դութտու, վէ պեօիւք զիյնէթ իլէ ծնու գալտըրըպ կեօթիւրաիւ կեօմտիւ մէզարա թիւ տէտիքէրի գասապատա : Սէ չին կեօրտիւ քի Հայաստան պիւթին եաս դութմիւ սուրբ Ներսէս իչին, իսթէտի ծնուն եէրինէ պիր րաղպէթի քիւրի գօմադ քի թէ սէլլի պուլտուն միլլէթ :

384 } Ը ահակ՝ Բպահունիք էյալէթինտէն՝ Սանաղկերտ շէհրինտէն՝ լայրդը վէ իզգէթի պիր զաթ՝ կաթուղիկոս օլտու Հայլարա սուրբ Ներսէսին եէրինէ Հայ եպիսկոպոսլարընտան ձեռնադրութիւն ալմաղ իլէ, սուրբ Սեդեհատրոս հայրապետին հմը էթտիկի գանունու իւզրէ, նիճէ քի իշարէթ էթտիք եօգարտա : Պու Ը ահակ կաթուղիկոս քէնտի էյի ամէլլէրի վէ ուսլու ագըլը տէփրէնիլի իլէ շաղ էթտի միւլլէթին եիւրէկինի : Սէ լաքին Պապ փատիշահ քէնտիսինի ռահաթլըգտա կեօրիւպ վէ շանընա մալրուրանըպ՝ ասի օլտու կայսերէ. պու նուն իչին գօվտու Հայաստանտան Տերենտիա նոս սերասքերի աքէրիլլէ, վէ աճէլլիլէ աս քէր տէվչիրիպ երդտը Բաղրևանդ սէմլինէ՝ քի կայսր սէֆերէ գալգարոսա՝ ճէնք էթսին օ նունը : Տուլուրտու կայսերէ Տերենտիանոս Պապըն էթտիկինի. կայսր տախի ճէվապ էթտի Տերենտիանոսա քի կերի տեօնիւպ կիթսին Պապ իւզէրինէ, եազտը Պապադուլկիա աքէ-

ընէ տէ քի թէզէ եարտըմա՛ր եկթիշինէր
Տերենտիանոսա :

Պու արալըգտա Հայ ասքերի՛ փերվարզ օ-
թուրուպ տուրուր իքէն Բագրեւանդ օվասըն-
տա, Փարզընա վարմայարագ՝ քի էօյլէ թէզ
տեօնէճէք Տերենտիանոս , ափանսըղ ումու-
մազ պիր վազիթտէ եկթիշտի օրայա Տերեն-
տիանոս վէ ծնարլա քէպքին ճէնք հտիպ՝ չօ-
ղունու գրրտը վէ չօղունու գաջրտը : () ճէնք
տէ Վսեղ Բնձեացի կիւնտօղունու ասքերինին
սերասքերի եարարլըզ կեօսթէրիպ՝ չօգ ասքեր
գրրտը Ումարտան : Եկթիշտի ծնա խըշմիլէ
Տերենտիանոս վէ գրլըճընը չարլպ ծնուն պա-
շընա՝ եարը քէլէսինի ուչուրտու վէ իլերի կէ-
չիպ՝ եկթիշտի Պապա վէ դութտու ծնու : ()
տախի ծնա եալվարտըգտա՝ քի էօլտիւրմէսին
քէնտիսինի՝ պաղլայրպ վէ տէմիրէ վուրուպ օ-
նու ալտը կեօթիւրտիւ Ստամպօլա : Հաչան
Թեօգոս կայսերին հուզուրունա չըգտը Պապ՝ օ-
նուն էօկիւնէ գօտու կայսր քէնտի էթտիկի էյ-
լէքլերի վէ եիւզիւնէ վուրտու ծնուն նամքեօր
օլուպ՝ էյլէք պիւմէզլիկինի քի կեօսթէրտի
քէնտիսինի վէ Տերենտիանոսա վէ զիյատէ-
սիլիլէ սուրբ՝ Երսէսէ, վէ Էմր էթտի քի սա-
ղըր իլէ էօլտիւրսիւնլէր ծնու . պէօյլէ էօլիւմ՝
իլէ Պապ տիւնեասընը տէյիշտիրտի , 3 սէնէ՝
ղայրը հիսապա կեօրէ 7 սէնէ փատիշահլըգ
սիւրտիւքտէն սօնղրա :

23 . Ս' արագդատն լազնի իւշիւն՝ իյոսրօւ
 լարենձա վէ . Օ' աւելին վէ Ս' պարսկէսին կախո-
 շիւն օլմալարը :

Բ . 50 — 52 :

351 | Ս' արագդատ Ղըշակունի' թ' հոգոս կայսե-
 ըին հարիւր Ստանպօլտա իքէն' Սապրն եէրինէ
 փատիւհ' օլուպ կէլտի Հայաստանա . պու
 Ս' արագդատ' Ղըշակ փատիւհ' զն վազթինտէ
 Հայաստանտան գաջըպ' կիթտի Ստանպօլա վէ
 կայսերին հըզմէթինէ կիրիպ' չօգ իլէրի կէշտի .
 պու պիր զայէթ գուվէթի վէ կեօսթերիլի
 քիմնէ իտի վէ Սուլար իլինտէ էշպէհ' օլուպ'
 չօգ իլէրի էթտի խուսուսա ոլումպիադ օյունլա-
 ըրնտա վէ փէհլէվանլըգտա . ասլան օյունունտա
 տախի ասլանլար էօլտիւրտիւ . | ինպորարտիւ
 լըլար ճէնկինտէտէ պէշ քիլիյէ եալընըզ գար-
 չը չըզպ' պէշինտէ գըլըճըրիլէ երգտը պիր
 պիրի իւզէրինէ . պիր քէրէ տէ պիր գալէ իւ-
 թիւնէ եիւրիւյիւպ' հիսար իւզէրինտէ օլան-
 լարտան օն եէտի քիլի օգ աթմաղ իլէ պիր
 տագիգէտէ վուրուպ' պիր պիրի արտընձա աշա-
 ղայա տեօքտիւ , սանքի սիլքէրէք' աղաճտան
 եէմիշ տեօքէր կիպի : Ս' է տահա չօգ եարար-
 լըզ կեօսթէրմէկիլէ նամտար օլտու Սուլար
 իլինտէ վէ սէվկիւլիւ թ' հոգոս կայսերէ' օ գա-
 տար քի օնու Հայլարա փատիւհ' տիքտի :

Հաչան եէթիլտի Ս' արագդատ փատիւհ' Սուլ
 աքէրի իլէ Հայաստանա' իլիթտի քի
 Սարանաղի էշպէթինտէ Ղըրիլէրտէն հա-
 ռամիլէր պիրէքմիշ : Տիւշտիւ արտլարընա վէ
 գօվալատը սարփ եէրլէրէ վէ օնլարը տարլըղա

պըստըրտը քի կիւճիւէ տիւշտիւէր լշփրատ չայ-
ըն կէջիտ պողաղընա քի օրայա պիր պեօյիւք
վէ գալըն տիրէք գօմիւլէրիտի քեօփրիւ եէրի-
նէ . պու տիրէկին իւզէրինտէն գարշըյա կէջիպ
տիրէկի աշաղայա պըրապտըլար քի Վ արազդատ
կէջմէյէ : Վ քին Վ արազդատ պիր եալուզ
սէկիրտիմ իլէ սալըպ վէ գուշ կիպի ուշուպ
սըյրատը չայըն օ պիր դարաֆընա իկիրմի իքի
արշըն միգտարը վէ սէկիրթտի իւզէրէրինէ .
պունու հարամիւլէր կեօրտիւքէրինտէ , սիւհ-
լարընը եէրէ պըրազըպ թէսիմ օլտուլար օ-
նա : Տահա չօք եարարըլք կեօսթէրէրէք վէ
տիւշմանլարըն հագգընտան կէլէրէք , հիւքմի
ալթընա ալտը Վ արազդատ հէր դարաֆընը
օքս վէ ֆիքրի գապարըպ մաղրուրանտը : Վ է
չինքի Ուում սէրապէրէրէր քէյֆէրինէ կէօրէ
օնու գուլլանուպ իսթէրէր իաի , պունտան իֆ-
րադ իլէ կիւճէնիպ չէլտի օնլարը վէ նիյէթ
էթտի կայսերին հիւքմի ալթընտան չըպնաղա .
պունտէն իչին էլչի եօլլատը Շ ապուհ շահա վէ
շարդ էթտի օնուղա : Վ Կէր տէտի պանա եար-
տըմ էտէրսէն Նայաստանըն վէրկիսինի քի
կայսը ալըր՝ սանա վէրիւրիմ , օ տաիսի սեօզ
վէրտի՝ եարտըմ էթմէկէ վէ օղլունուն գըզլա-
րընտան պիրինի օնա վէրմէկէ :

Պու ասիլիք գօգուսունու Ուում սէրապէր-
լէրի ալտըլլարընտա չափըճադ հապէր վէրտի-
լէր կայսերէ . օ տաիսի էմր էթտի օնլարա քի
էօկիւթ վէրսիւլէր Վ արազդատա՝ Ստանպօլա
կիթսին . էկէր տիյնէմէզսէ տէտի՝ պաղլայըն
օնու վէ էօյլէճէ կէթիրին : Վ արազդատ տույ-
տուպտա կայսերին էմրինի՝ գարշը գօյամատը ,
խուսուսա քի տահա պիր եարտըմ պուլմափշ-
իտի շահտան : Վ չալար դալըպ չըդտը կիթտի

վէ եւթիշտիքտէ Ստանպօլա՝ կեօրմէկէ պիւլէ
լայրդ էթմէտի ծնու կայսր . իլլա էմր էթտի
քի պիր ասի զօրպա կիպի տէմիրէ վուրուպ՝
սիւրսիւնլէր թուլիս առասընա քի Ովկիանո
սուն երլտրդ փօյրազը դարաֆընտա պիր ուզազ
եկրտէ տիր : Պունուն փատիշահլըղը սիւրտիւ
2 սէնէ քի ղայրըլարը տեօրթ տէրլէր : () սէ
նէնին սօնդունտա էօլտիւ Շ ահակ կաթուղի
կոս 2 եախօտ 4 երլ հայրապետլիք սիւրտիւք
տէն սօնդրա :

³²⁶ } Օ աւէն Շ ահակ հայրապետին իլլար
մը՝ ծնուն եկրինէ կէչիպ՝ հայլարա կաթուղի
կոս օլտու վէ էյիճէ կեօզէթտի միլլէթի :
Պադտը կեօրտիւ թէոդոս լայսր քի հայլարա
փատիշահ օլան՝ պաշ գալտըրըպ՝ ասի օլույօր ,
տիւշիւնտիւ՝ իքի փատիշահ տիքմէք , քի պիրի
ասի օլուրսա՝ օ պիրի ծնա իւյմպըպ՝ քէնտիւ
սինէ միւղի օլուր : Պու Ֆէքրիլէ փատիշահ
էթտի Պապըն իքի օղլունու քի Ստանպօլտա
իտիլէր ծնար րէհին կիպի , առլարը Ղըշակ վէ
Ս աղարշակ , իքիսիտէ տէլիգանլը եաշլարը ազ :
Պունլարըն անասընը քի Ստանպօլու իտի ա
տը Օ արմանդուխտ՝ Ստանպօլտա ալլի գօյուպ՝
էօլլատը պունլարը հայաստանա Ռում ապէ
րիլլէ վէ իշ պիլէն քիսնէլէրիլլէ քի պունլարա
եարտահ վէ գայրըրճի օլունլար :

³³⁶ } Ղըշակ վէ Ս աղարշակ Պապըն օղլու
լարը հայաստանա կէչիպ՝ պաշլատըլար փատի
շահլըգ սիւրմէկէ . Ղըշակ օթուրտու Ղուին
շէհրինտէ վէ ալտը Րաբիկ նախարարըն գը
զընը քի Սիւնիք մէմլէքէթին պեօյիւկի իտի :
Ս աղարշակ օթուրտու Ղրգինկեանտա վէ ալ
տը Սահակ Րազրատունինին գըզընը , վէ օ
երլ էօլտիւ պիր սէնէ փատիշահլըգ սիւրմէտէն :

Իբրինձի եւլ լնտա հօլտիւ Օ աւէն կաթուղիկոս
3 եախօտ 4 սէնէ հայրապետիք սիւրտիւքսէն
սօնդրա :

567 } Ս աղարշակ հօլտիւքտէ , Շ ապուհ շահ
պարըըգ էթտի կայսեր իլէ • վէ պու պարըըգ
տա կայսր վէ Շ ապուհ իբի պեօլտիւքը հայաս
տանը • պիր փայը քիւչիւք հայաստանտան վէ
Ս իջագետտէն՝ թա Տարոն սէմթինէտէք՝
Ս ումլարըն հիւքմի ալթընտա , օ պիր փայը
կիւնտօղուտու դարաֆընա տօղրու՝ Մ րարատ
տան հօթէյէտէք՝ օնտան կէնիշ վէ օնտան մահ
սուլտար՝ Մ ճէմ էլինտէ , օ տէնիլտի Ս ում փայը
վէ պու Մ ճէմ փայը :

588 } Պ ունու պեօլէ կեօրտիւքտէ Մ ղշակ փա
տիշահ՝ եււրէկի գըրըլտը վէ տիւրլի տիւրլի
վէսվէսէլէր հտիպ՝ նախարարլարը եանընա չա
ղըրտը , վէ օնլարա տանըըպ օնլարըն մէշվէրէթի
իլէ՝ Մ ճէմ փայընը պըրագտը վէ Ս ում փայընա
վարըպ՝ օթուրտու Մ րղինկեանտա : (Յունլա
պիլէ կիթտի նախարարլարըն չօղու օղուլուշաղի
իլէ միւլքէրինի վէ եէրէրինի Մ ճէմ դարա
ֆընտա պըրագմնղիլէ : Պ ու իլէ չօգ կիւճէնտի
Շ ապուհ շահ վէ սիթէմ սեօղլէրի եազտը Մ ր
շակա : Մ իլին տէտի պէնիմ փայըմտա օլան նա
խարարլարը պարտըպ սէնին իլէ Ս ում փայընա
կեօթիւրտին , : Ղ էվապ եազտը Մ ղշակ վէ
տէտի քի “ Պ էն այըրլտըմնա սէնին փայըն
տան՝ սէն օրայա Մ ճէմտէն պիր պաշ գօյաճնղ
իտին , նախարարլար տախի պունու չէքէմէյիպ
քէնտի փատիշահլարը իլէ կէլտիլէր պուրայա •
էկէր պանա ինանըրսան քէնտի փայընը՝ պէն
պիր պաշ տիքէյիմ օրայա , վէ վէրկինիտէ վէ
րէյիմ վէ նախարարլար տախի տեօնսիւնլէր
էէրէրինէ • պունու պեօլէճէ իսթէմէզսէն՝

պէն նախարարլարը զօր ին կերի չէվիրմէմ, վէ
կիտէրլէրսէ տէ ալը գօմմմ, :

Պու ճէվապը հադ սայտը Շ ապուհ. վէ լա-
քին նախարարլարն հադընը էլէ ալմադ իգին
քէնտի փայլնտա հայլարա փատիշահ տիքտի
Ղըշակունի սօյունտան պիրինի՝ ատը խոսրով.
վէ եազտը նախարարլարա՝ քի քէնտի փայլնա
տեօնտիւնլէր, սեօզ վէրմէկիլէ քի հէրքէսին
մալինի միւլքինի սահապլնա տեօնտիւրէ վէ
կէլմէյէնլէրին շէյլէրինի միրիյէ զապդ էտէ :
Պու քեալատը կեօրտիւքլէրինտէ օ նախարար-
լար, չօղու Ղըշակ փատիշահը պրրազըպ տեօն-
տիւ կիթտի Ղճէմ փայլնա, վէ խոսրով փա-
տիշահտան չօզ իզգէթ վէ իքրամ կեօրիւպ օ-
րատա ըահաթ օթուրտուլար : լաքին կիթ-
մէյէնլէրտէն ազ քիմնէ գալտը Ղըշակին եա-
նընտա. պեօյիւքլէրի՝ Ղարա Ղըշակին գայնը
վէ Ղահաւուն կամնարական վէ տահա զայրը-
լարը. պունլար չիւնքի կիթ մէտիլէր Ղճէմ փայլ-
նա, մալլարընը միրիյէ ալտը խոսրով Շ ապուհ
շահըն էմրի իւզրէ :

299 } ()՝ կիւնլէրտէ նախարարլար սալուշուպ
կիթտիքտէն սօնդրա, պիր խուսուլմէթ տիւշ-
տիւ՝ Ղըշակ փատիշահ իլէ լ ազարշակըն գայ-
նաթասը Սահակ Ռազրատունի արասընա քի
պունտուն մալի միւլքի Ղճէմ փայլնտա գալմիշ
իտի, էօյլէ քի Սահակ կիպլիճէ գաշմադ իսթէ-
տի Ղճէմ փայլնա. իւշ նախարար տախի ծնա
ուլուպ՝ Ռում փայլնտա օլանլարտան, ատլարը
Սուրէն, լ ահան վէ Ղշապար, կիթ մէքնիյէթ
էթտիլէր : լվլէլ կիթտի Սահակ վէ իքրամ
կեօրտիւ խոսրովտան. սօնդրա օ պիրլէրի տէ
կիթտիքտէ, չիւնքի Ղըշակըն խաղնէսի կէլիյօր
իտի Վէմախտան, ծնու ափարըպ էէթ իշտիլէր

ԲՃԷՄ փայլնա : Խոսրով պունլարա իբրամ է տիպ կէլմէյէն նախարարլարն միւլքէրինի պունլարա վերտի վէ օ կէթիրտիքէրի հազնէ տէն փայ չրգարրա՝ կեօնտէրտի Շ ապուհ շա հա հէտիյէ կիպի :

300 | Պունու իշիթտիքտէ Բըշակ փատիշահ՝ էլէի կեօնտէրտի Խոսրով փատիշահա վէ իս թէտի քէնտի հազնէսինի . օ տախի ճէվապ էթտի քի օ հազնէ փատիշահըն օլմադիլէ՝ պա նա տիւշէր : Զօգ սեօզ կիտիպ կէլտիքտէն սօնդրա՝ ապքէր տէվշիրիպ Բըշակ՝ եիւրիւտիւ Խոսրովուն իւզէրինէ . օ տախի քէնտի ապքէրինի ալըպ կէլտի Սեւան տէնիզին սէվթինէ : Ս է օրատան իլէրի կէջիպ՝ պուլտու Բըշակը Ս անանդ էյալէթինտէ : Հաչան իքի դարաֆըն օրտուլարը պիւրպիլէրինի ուզագտան կեօրիւպ՝ դարչըլատըլար Երեւէլ տէտիքէրի օվա տա , ադշամ վազթինտէն ճէնէի հազըրլան տըլար . սապահ օլտուգտա՝ տիւշտիւլէր պիւր պիրի իւզէրինէ իքի եիւքիւ կէմի կիպի քի ըիւզկեար շիտտէթինտէն պիր պիրինէ չաթար , էօյլէճէ չաթըլըպ՝ իրսըմ իրսըմընա գըյարագ վէ գարտաշ գարսաշընա աճըմայըպ՝ գըրարագ : Ղէնք գըզըլտըգտա՝ Վարա Բըշակըն սերաս քէրի աթտէր կիպի դալապալըզ իչինտէ տեօ նէրէք , չօղունու եէրէ չարիտը վէ քէնտի տէ օրատա եարալանըպ էօլտիւ . պունուն տիւշիւպ էօլմէսինտէն՝ Խոսրովուն դարաֆը գուվլէթ լէնիպ փարլանդա պաշտար , խուսուսա քի Սա հակ Խոսրովուն սերապքէրի ասլան կիպի Բըշակ դարաֆընա սալըպ չօղունու եըգտը : Ս է օ գատար պօղղունլուգ վէ գըրըլմադ օլտու քի , Բըշակըն դարաֆընտա օլանլար եէնկիլիպ՝ պաշ լատըլար գաչմաղա . վէ լաքին Վազաւոն Կամ

սարականս պիր գաչ քիչի իլէ գաչանայրա՛յ՝ գալ տը ճէնք իշինտէ. ծնու գուշաթարգլարննտա խոսրովուն ասքերի, Գազաւոն գուվլէթինէ կիւվէնիպ վէ իւզերլէրինէ հիւճում էտիպ՝ երրթտը ծնլարնս պիր դարաֆընը վէ օրատան գաչըպ՝ վարտը եէթիշտի Բըշակա: Պունլարնս արտընա տիւշիւպ Սահակ սերասքեր, պաշլատը խըշմ իլէ գովալամնդա: Պաքտը կեօրտիւ Գազաւոն քի թէհլիքէտէ տիր Բըշակ. ամանսըզ կէրի տեօնիւպ վէ ծնունլա օղրաշըպ տաղըթտը ծնուն ասքերինի վէ տեօնտիւ. պիր քերրէ տա հա եէթիշտիքտէ. Սահակըն ասքերի ծնլարա, կէնէ տեօնտիւ Գազաւոն վէ թէքրար տեօյիւ շերէք էվվէլքի կիպի տաղըտըպ կէրի թեօս քիւրտիւ Սահակըն ասքերինի. պունու պիր գաչ քերրէ պեօյլէ էթմէկիլէ՝ քիւշատ վերտի Բըշակա թաքի վարըպ տիւշտիւ խղինկէանա վէ Սահակ սերասքեր կէրի տեօնիւպ, խոսրով փատիշահ տախի կիթտի եերինէ: լաքին պիր գաչ կիւնաէն սօնդրա Բըշակ փատիշահ իսհալ աղըսընա գութուլուպ էօլտիւ. փատիշահլըղը սիւրտիւ օսէնէ. զայրը հիսապա կեօրէ 7 սէնէ:

Բըշակ էօլտիւքտէ՝ կայսր քէնտի փայընտա փատիշահ տիքմէք իսթէմէյիպ, պիր Ռում պէյի գօտու վէ Գազաւոնու տախի սերասքեր վէ օ դարաֆլարտա օլան Հայլարա պաշլօղ էյլէտի: Եախարարլար պու իշէ կիւճէնիպ վէ ճիւմէսի պիր օլուպ, եաղտըլար խոսրով փատիշահ, քի էկէր քէնտիլէրինի գապուլ էտեր սէ, կիթսինլըր Բճէմ թօփրաղընա:

Խոսրով տախի գապուլ էթտիքտէ, կիթտիլըր օրայա օ նախարարլար քի Բճէմ փայընտա եերլէրի վէ ագարաթլարը վար խտի: Պեօյլէ օլտուգտա խոսրով փատիշահ էլլի կեօնտերտի

Լճկադէոս կայսերէ, վէ տիւնտի քի Սոււմ
փայրնա տախի քէնտիսի պոյուրսուն վէ 6
փայրն վերկիսինի թէմամէն օնա վերսին. Լճ-
կադէոս կայսր գայիլ օլուպ, պունու սայտը՝ քի
օլմայա վերմէզսեմ տէտի, նախարարլար հէփ
պիր օլուպ էլիմտէն պիւս պիւթիւն չրգարալար
6 փայր . վէ Խոսրովուն տիւնկի իւզրէ թէսլիմ
էթտի օնա իսթէտիկինի : Սէ օնտան սօնդրա
ճիւմէ Հայ միլլէթինէ Խոսրով հիւքմ էտիպ
հէփիսինէ փատիշահ օլտու, վերկի վերմէկիւն
հէմ շահա վէ հէմ կայսերէ :

24. Խոսրովուն տէրէիւնէնէ վէ Սահապու-
դուն եէրէնէ իէլիպ փաթիշահ օլտու : Սահալ վէ
Սէսրոպ ալիլլէրէն շարբէն էմէլէրէ ելէ՝ Հայ
էաղաւընն պոլլանմաւ :

Բ . 53 — 55 .

³⁹⁰ } Սահակ Պարթև սուրբ՝ յերսէսին օղլու,
Լճպուրակէս կաթուղիկոս էօլտիւքտէ քի 3
եախօտ 5 սէնէ հայրապետիք էթտի, օնուն
եէրինէ կէչիպ՝ կաթուղիկոս օլտու սուրբ Լու-
սաւորիչին քիւրսիսինտէ՝ Խոսրով փատիշահն
վէ ճիւմէ միլլէթին իրատէթիլի : Պու սուրբ
Սահակ աճայիպ պիր քիմնէ իտի, հէր դարաֆ
տան իպզէթլի վէ էյի ամէլլէրիլէ՝ տօղրուլուզա
էօլ կէօսթերիճի ճիւմէսինէ, վէ ալլէստէվիլի
պիւթիւն հալզըն սէվիւպիւսի : Պազ Հայ
թարիխինտէ . Թ . 53 :

³⁹¹ } Պիր երլ կէչտի կէզմէտի՝ պազի Հայ նա-
խարարլար, քի պօղուշուզ վէ խասիմ իտիլէր
Խոսրով փատիշահ, պունու մահանա պուլ-
տուլար՝ քի Խոսրով՝ Շապուհ շահտան իզին

անայրա՛յ՝ սուրբ Սահակը կաթուղիկոս տիբտի .
 վէ չըգրա՛յ կիթտիէր Շ ապուհա՛յ՝ վէ շէքվա
 էթտիէր ծնա քի խորովա՛սի օրնագ իսթէյօր .
 Պունարըն շիքեայէթինի տիյնէյիա՛յ վէ սէրթ
 սեօղէր եազրա՛յ կեօնտերտի Շ ապուհ խորովա
 վա վէ էմը էթտի քի թէզ կէլին եանընա :
 ()՝ տախի կիւճէնիա՛յ չօգ տարրլտը . Շ ապուհ
 հուն նէ՛ իշի վար տէտի պէնիմ իլէ . վէ ծնուն
 էլչիլէրինի խօրլայրա՛յ ութանտըրարագ եօլ վէր
 տի ծնլարա , վէ քէնտիսի տէ էլչի կեօնտերիա՛յ
 Լըկադէոս կայսերէ եալվարտը քի եարտըմ՝
 էթսին քէնտիսինէ՛ Լճէմէրէ գարշը . լաքին
 Լըկադէոս գուլագ դութմայրա՛յ ծնուն սեօղիւ
 392 } նէ՛ կէրի չէքիտի եարտըմ՝ էթմէքտէն : Պու
 նիյէթտէ կեօրտիւքտէ Շ ապուհ խորովու՛
 պիր էզ ապէր վէրիա՛յ Լըտաշիր աւղը օղունա ,
 եօլլատը Հայաստանա : Պիլմէտի խորով նէ
 եափաճաղընը . վէ պիր չարէ պուլամայրա՛յ իսթէր
 իսթէմէզ չըգտը կիթտի Լըտաշիրին այալընա ,
 սալդանաթ ընըն պէշինճի սէնէսինտէ . օ տախի
 ծնու դութուպ գէնճիրէ գօտու վէ եէրինէ օ
 նուն գարտաշընը աւղը Ս ռափապուհ՝ Հայլա
 րա փատիշահ տիբտի , վէ խորովուն՝ նախա
 րարլար իլինէ գօտուղու ըիւթպէլէրի՝ հէփ
 տէյիշտիրտի : Ս է սուրբ Սահակ տախի կեօր
 մէտէն կեօրիւշմէտէն քիւրսիսինտէն էնտիրիա՛յ
 աղլ էթտի : Գութուպ Գազաւոնու վէ ծնուն
 օղընու Հրահատը տէմիրէ վուրտու . վէ պիր
 պեօլիւք ապէր պըրադրա՛յ Հայաստանտա , աղը
 պիլսինճէ՛ խորովու վէ Գազաւոնու օղլու
 իլէ , վէ կեօթիւրտի Տիսքոն շէհրինէ :

Պունլար կիթտիքտէ՛ Գազաւոնուն գարտա
 շը Շ աւարշ , վէ Պարգէ նախարար Լմատու
 նի՛ օղլու Ս անուէլ իլէ , եիւրէքէրի եանարագ՝

ալտրլար եհտի եիւզ քիշի վէ կիզլի եօլտան տիւշտիւէր ծնլարըն արտընա : Յուրսաթ ալայրլայ՝ պիր գօնադտա ամանսըզ էնտիւէր իւզէրլէրինէ, վէ գափմադ իսթէտիւէր Խոսրով փատիշահը, լաբին էտէմէտիւէր . զէրէ զէնճիրէ գօնմուշ պաղլը իտի, վէ զէնճիրին ուճու եէրէ դազըմիշ : () րատա պիր գալզա գօփտուգտա՝ չայլար գըզըշու պէ գըլըճլարընը չէքիպ՝ կիրիշտիւէր ծնլարա . իշ ուզատըգտա՝ տիւշտիւէր Շ աւարշ վէ Ս՝անուէլ վէ տահա դայրըլարը օճէնքտէ . վէ Պարգե զաչմադ իւզրէ իքէն՝ դութ ուլուպ Լ՝ճէմէրտէն Լ՝րտաշիրին հուզուրունա կէթիրիլտի . ծնու կեօրտիւքտէ Լ՝րտաշիր, էմը էթտի՝ տէրիսինի եիւզտիւէր . վէ Խոսրովու վէ Գազաւոնու օղլու չրահատ իլէ՝ Լ՝նյուշ գալէյէ սիւրկիւն էտիպ, էմը էթտի քի Պարգեւին տէրիսինի Խոսրովուն գարշըքնա ասսընլար . Գազաւոն տախի իքի այտան սօնղրա օրատա էօլտիւ : () զաման եազտը Լ՝րտաշիր Ս՝ ռամհապուհա քի միրիյէ ալըպ զապդ էթսին Գազաւոնուն վէ Շ աւարշըն վէ Պարգեւին շէյլէրինի : Ս է էմը էթտի քի սուրբ Սահալը կինէ քիւրսինի կէչիւսին : Վէնտիսիտէ՝ Տիւրքոնա եէթիշտիքտէ՝ Շ ապուհ շահը էօլմիշ պուլուպ վէ ծնուն եէրինէ կէչիպ՝ շահ օլտու :

393 } Ս ռամհապուհ լ՝ըշակունի՝ Խոսրով փատիշահըն գարտաշը ծնուն եէրինէ կէչիպ՝ փատիշահ օլտու, վէ հէր դարաֆտան իղանթ կեօսթէրտի Լ՝ճէմ շահընա վէ պեօյլէճինէ ռահաթըրգտա գալտը . վէ չիւնքի պիր եըլ էվվէլ էօլմիշ իտի Սահակ սէրապէր, ըէճա էթտի սուրբ Սահակ Ս ռամհապուհա քի չամազասպ տէսիքլէրի կիւվէյիսինէ վէրսին օ մանսըպը ,

զերէ օնա վերմիշ իտի Սահականոյշ ատլը քէն տի գըզընը : Ս է օնտան քեաղատ ալըպ կիթ տի Ղրտաշիր շահըն եանընա , վէ չօգ իբրամ կեօրտիւ օնտան՝ մահճուպ կեօսթերիշի վէ ալչաօգ կեօնիւլլիւ օլմասը իչին . Ղրտաշիր օնուն խթէկի իւզընէ՝ սերապէր էթտի Համազասպը . վէ չիւնքի Համազասպ Սամիկոնլու աշիրէթինտէն իտի , սիճիլէ գայտ էթտի քի Սամիկոնլուլար նախարարըգ սըրաաընտա պէ շինճի օլտունլար : Տիլէտի սուրբ Սահակ քի կամարականլարըն վէ Ղմատունիլէրին շէյլէրի քի միրիյէ ալընմիշ իտի՝ կերի վերիլին , պու նու տախի էթտի Ղրտաշիր . վէ լաքին պույ ուրտու քի նախարարըգտա՝ աշաղըքի սըրատա օլտունլար : Իշ պեօյլէ օլտուգտա , սուրբ Սահակ նամէ ալըպ Ղրտաշիր շահտան , տեօնտիւ կէլտի Հայաստանա . վէ Ս ռամհապուհ տախի Ղրտաշիր շահըն էմը հտիպ պույուրտուգլարընը՝ չափըճաօ իճրա էթտի :

395 } Եւթիւ օ կիւնլէրտէ Ղրտաշիր շահ վէ օնուն եէրինէ կէչիպ օթուրտու Ս ռամ օ քի կրման շահ տէնիլի : Պու շահ զիյատէսիլէ ռահմ կեօսթերտի Հայ միլլէթինէ , վէ տօսթլուգ էթտի պիղիմ Ս ռամհապուհ փատի շահիլէ . վէ օնուն մուհապլէթինտէն գարտա շընը եանի Խոսրով փատիշահը՝ քի Ղնյուշ տէ տիքլէրի գալէտէ զէնճիրէ գօնուպ՝ պաղլը իտի՝ գուրթարտը վէ օնու ռահմթլուգտա իբրամ իլէ սաղլատը :

398 } Հայաստան՝ տիւզէլտիքտէ էլ վուրտու սուրբ Սահակ եէնիլէմէկէ սուրբ Հոխիսիմլէրին քիլիսէսինի . վէ պուլտու սուրբ Հոփ սիմէնին մէզարընը քի սուրբ Լուսաւորիչին խաչ պիլիմինտէ միւհրի իլէ միւհրլէնմիշ իտի .

վէ Սահակ հայրապետ տախի թէքրար քէնտի
 396 } միւհրի իլէ միւհիւրէտի : Պունուն կիւ-
 նիւնտէ կիւնէշ կիւի փարլայրպ կեօրիւնտիւ
 սուրբ Սեւրոպ՝ Սարգան ատլը պիր սալիհ
 քիւնէնին օղլու Տարոն սէմթինտէն Հացեկաց
 տէտիքլէրի քեօյտէն : Պու սուրբ Սեւրոպ,
 քի սուրբ Սաշտոց տախի տէնիլիւր, էլէնիքա
 իլիմէրինտէ թէքպիյէ օղլու՝ սուրբ Ներսէսէ
 շայիրտլիք էթտի : վէ սօնդրա իսսիզ եապան
 եերլէրէ չէքիլիպ, ռուհանի եօլլարա վերտի
 քէնտիսինի : Ս է իշիթտիքտէ սուրբ Սահակըն
 էթտիքլէրինի՝ կէլտի ծնուն եանընա վէ ծնտան
 վարդապետլիք փայեսինի ալըպ՝ ծնուն էմրիլիէ
 401 } պաշլատը վազ էթմէկէ հէր եերտէ : Պու
 սուրբ Սեւրոպ՝ Սահակ հայրապետ իլէ պիր օ-
 լուպ՝ չօդ չալըշտը Հայ եազըսը տիւզմէկէ • զէ
 ըէ օ վազիթէտէք Հայ եազըսը ծրմայրպ, զայրը
 միլլէթլէրին եազըլարը իլէ կէչինիւրլէր իտի :
 Վիլիսէ մատտէլէրինտէ Նսորի եազըսընը, ի-
 լիմ խուսուսըսընտա՝ Սոււմ եազըսընը, վէ գա-
 փու իլլէրինտէ Փարսի լիսանընը գուլլանըպ՝
 օլտոկզճա իլլէրինի կեօրիւրլէր իտի : Ս է սօնը
 ըա՝ չիւնքի ինսան ճահտի իլէ էտէմէյիպ ա-
 ճիզ գալտըլար, նիյազ իլէ տուվայա մէշղոլ
 օղլուպ՝ Ղլահըն գուվվէթինէ սըղընտըլար :

Պիր գաչ երլտան սօնդրա ալտը սուրբ Սեւ-
 րոպ շայիրտլէրինտէն պիր գաչընը վէ էնտի
 Սիջագետէ • ծրատա շայիրտլէրինի պըրազըպ՝
 վէ սալթ իքիսինի պիլէսինճէ ալըպ, ալտըրը
 Յովհան Եկեղեցացի վէ Յովսէփ Պաղնացի,
 ծնլարա կիթտի Սամուսատա, վէ ծրատա տու-
 վայա մէշղոլ օղլուպ՝ տուվատա իքէն Ղլահըն
 պէյան էթմէսիլիլէ կեօրտիւ վէ ալտը Ղլահ-
 տան իսթէտիկինի • վէ տուվատան գալզըպ օ

սաաթ տիւզտիւ Հայ եազըսընը հէր դարաֆ-
տան թէքմիլ. վէ չափըճազ էլ վուրուպ թէր-
ճիւմէ էթտի Սում տիլինտէն Սողոմոնուն ա-
ռակաց քիթապընը՝ քէնտիսինէ եարտըմճի է-
տէրէք, 6 իքի շայիրտի. պու եազընըն պուլուն-
մասը օլտու Լ. ֆէնտիմիլին 406 սէնէսինտէ,
սուրբ Սահակըն կաթուղիկոս օլմասընըն օն
եէտինճի սէնէսինտէ, վէ Ս ռամհապուհ սալ-
407 } դանաթընըն օնպէշինճի՝ երլընտա : Պու
հայ եազըսընը կէթիրտիքտէ Հայաստանա
սուրբ Ս' եսրոպ՝ Ս ռամհապուհ փատիշահ վէ
սուրբ Սահակ պունու տուլուպ՝ թափօր վէ ա-
լայիլէ օնա դարչը վարտըլար, վէ պեօլիւք զիյ-
հէթիլէ շէհրէ սօգտուլար՝ Ղլահա շիւքիւր
408 } էտէրէք : (Յտան սօնդրա մէտրէսէլէր
աչըլըպ, 6 եազըլը կէրէկի կիպի հօկրէնտիլէր
Հայ ուշազըլըր : Ս է պու իշին հէ շէքիլ օլտու-
ղունու՝ եէրլի եէրինէ փատիշահ քիւթիւքէ-
րինէ եազտըրտը Ս ռամհապուհ. վէ միլլէթ
տախի հէփ շահիտ օլարապ : Պունտան սօնդրա
տիւզտիւ սուրբ Ս' եսրոպ Ղըուան վէ Սիւրճի
եազըլարընը օնլարըն տիլինէ կեօրէ :

411 } Պեօլլէ օլտուգտա՝ էլ վուրտու սուրբ
Սահակ՝ աստուածաշունչ քիթապը եախօտ
թէվրաթի շէրիֆի՝ Ղսորի տիլինտէն թէր-
ճիւմէ էթմէկէ Հայ տիլինէ, հիճէ քի սուրբ
Ս' եսրոպ եհնի կտակարանը : Ս է չիւքի սուրբ
Սահակ վէ սուրբ Ս' եսրոպ արզուլէրի վար իտի
տիւրլիւ տիւրլիւ քիթապըլար տախի թէրճիւմէ
էթմէկէ, լաքին վազիթ պուլմասըլարընտան,
ֆիրասէթլի քէնտի շայիրտիլէրինտէն պիր գա-
չընը սէչիպ՝ հօթէյէ պերիյէ եօլլատըլար, քի
էյի վէ մէշուր քիթապըլար պուլուպ՝ Հայ տի-
լինէ չէվիրսինլէր. Յովսէփ Պաղնացի վէ Լգ-

նակ Կողբացի կեթտիւնէր Ուռհայա . Յովհան
Լիւզէցացի վէ Լորձան Լործունի Ստանպօլա .
իբի շայիրտ տախի օրայա վարտըլար քէնտիւ
րին խթէքի օլմալարը իւն՝ Վ Լոնդ Լորէց տէ
տիքէրի, վէ Կորիւն՝ լաղապը Սքանչէլի . Ու
հայա կիտէնէրտէ եեթիշտի պունլարա , վէ
պու ալթը շայիրտ Ստանպօլտա էլ պիր էտիպ՝
չօգ քիթապ թէրճիւմէ եթտիւնէր , եէտի երլ
չալըշարագ : Պունլար Սաքսիմիանոս ստըր
Ստանպօլ Բադրիկինին էլի իւն կայսերին քի
թապխանէսինտէ պուտուլար Սուլ տիլինճէ
թէմիզ վէ սաղ աստուածաշունչ՝ եեթմիշէրին
թէրճիւմէսի քի հայճա Լօթանանից Բարգիանո
Բեան տէրիզ, վէ սահիհ նոր կտակարան , վէ
կեթիրտիւնէր Հայաստանա : Պունլարը Լեօթ
տիւքտէսը Սահակ՝ եէնիտէն պաշլատը պիր ուճ
տան օ պիր ուճա հէփ թէրճիւմէ եթտի Հայ
տիլինէ՝ սը Սեւրոպ տախի օնա եարտըմէտէ
րէք : Վ է չիւքի պու աղըր իշտէ պիլինէճէք վէ
սահիհլէնէճէք մատտէլէր վարիտի քի քէնտի
լէրինէ վազիթ եօղ իտի օնլարը պաշա չըգարմա
ղա , միւշավէրէ էտիպ՝ պիր գաշ շայիրտ եօլլա
տըլար Լաքէնտէրիէ վէ Լթինա մէտրէսէլէրի
նէ քի թէքմիլ էօյրէնսինլէր հէր շէյի , վէ տեօ
նիւշտէ՝ օ թէրճիւմէտէ ուազի գալան շէյլէրի
թէմալիստըլար . նիճէ քի պիր վազիթտէն
սօնողրա զիյատէսի իւն եթտիւնէր . պանգ Հայ
թարիխինտէ . ք . 54 վէ 58 :

25. Իւլիանէ Խոսրովն ընդար քատիշահ օլմասը
վէ Շապուհան ծնուն երբնը կէշէսի :

Բ . 55 .

313 } Հայ եազըսը պուլունտուգտան ալթը
երլ սօնդրա՝ Ս ռասիսպուհ փատիշահ քի ըա-
հաթլըգտա էյի ամէլլէրիլէ կէշինտի, 21 սէնէ
փատիշահլըգ սիւրիւպ՝ էօլտիւ, վէ պիր օլլու
գալտը օն եաշընտա ատը Ղրտաշէս : Ս էշվէ-
րէթ էթտիլէր նախարարլար փատիշահ տիք-
մէկ իշին . վէ չինքի չօճուգլուգ հալինտէ իտի
Ղրտաշէս շահգատէ՝ եալվարտըլար սուրբ Սա-
հակա, կիթսին Ղճիմ շահլնա՝ քի օ զաման
Յազկերտ իտի, վէ տիլէսին քի թէքրար Խոս-
րովու տեօնտիւրիւպ՝ Հայլարա փատիշահ տիքէ :
Աիթտի սուրբ Սահակ Յազկերտին պաղղնա
նախարարլարն մէթուպի իլէ վէ ընճա էթտի
պու շէյ իշին . օ տախի ազիզին ընճասընը գա-
պուլ էտիպ սալը վերտի Խոսրովու : Տիլէտի
Խոսրով՝ քի Հրահատ Կամնարականը տախի
իզլնգ էտիպ՝ տեօնտիւրսին սիւրկիւն եերին-
տէն Սիճիսթանտան, ծնուն սեօզիւնի տէ էթ-
տի . վէ լաքին Խոսրով կէօրէմէտի Հրահատը .
զերէ պիր երլ՝ եախօտ սէքիզ պ եաշատը պու
իքինճի քերրէ փատիշահ օլմասընտա, վէ Հրա-
հատ Հայաստանա կէլմէտէն՝ էճէլի եէթ իշիպ՝
էօլտիւ : () սէնէ էօլտիւ Հայլարն սէրասքէրի
տէ ատը Համսգասուպ վէ ծնուն իւչ էվլատը
գալտը , աալարը Ս արդան , Հմայեակ վէ Հա-
մազասուպան :

415 } Շապուհ Յազկերտ շահըն օլլու , Խոս-
րով էօլտիւքտէ ծնուն եերինէ կէշիպ՝ փատիշահ

օղտու Հայ միլլէթինէ . զէրէ չիւնքի Հագկերտ
շահ՝ տայիմ տիւշիւնիւպ զայրէթ հտէր խտի
Հայլարը քրիսթիանլըգ տինինտէն տեօնտիւր
մէկէ , վէ Սուլարտան ծնլարը իւզադլանտըր
մաղա՝ Հայլար փատիշահ իսթէտիքլէրինտէ ,
ալտը քէնտի օղլու Շ ապուհու փատիշահ տիք
տի քէնտի փայը իւզէրինէ , վէ թէնպիհ էթտի
օնա քի Հայ նախարարլարընը զէվգ ու սէֆա
տէ դուծտուն , թա քի կէվէքլէնիպ՝ քրիս
թիանլըգ տինինտէն սօղուսունլար : Ս է լաքին
Հայ նախարարլարը իսթէքսիզ օնու զապիւլ է
տիպ՝ փէրվասըզ գօնուշուրլարիտի օնունլա , վէ
տայիմա սիթէմ էտէրլէրիտի օնա , ատամ էէրի
116 } նէ գօմանագլա օնու : Պիր կիւն օնունլա ա
վա կիթտիլէր . վէ եանլարընճա կիթտի Մտոմ
նախարար քի Սոկ էյալէթին պէյի խտի : Պուն
լար ուզադտան տաղ էշէկի սիւրիւսի կեօրիւպ՝
տիւշտիլէր արտլարընա , թա քի գաիւսթտը
լար ծնլարը պիր սարփ դաշլըգ եէրէ . իլէրի սալ
տըգտա նախարարլար՝ կէրի գալտը Շ ապուհ ,
զէրէ ճէսարէթ հտէմէտի , գազըլտը օնա Մ
տոմ . “ ի ք գօրդայօրտուն տէտի . սէն էրքէք
սին , դարը տէյիլին , իլէրի եիւրիւ , : Ճէ
վապ վէրտի Շ ապուհ . “ Ճինկէրէ մախսուս
տուր տէտի պէյլէ դաշլըգ եէրլէրտէ աթ օյ
նաթմագ , : Սիւճէնտի պու սէօզէ Մտոմ լա
քին եուծպունտու , վէ պիր ֆուրսաթ արար
իտի օ սէօզիւն գարշըլըզընը օնա վէրմէկէ :

117 } Պիր գաշ կիւնտէն սօնդրա՝ կինէ պէրա
պէր ավա կիթտիլէր եապան տօմուղու ալլա
մաղա գամըշլըգ եէրլէրտէ , վէ գամըշլարա ա
թէշ վուրտուլար քի գուշաթսընլար տօմուզլա
րը . գամըշլար դուծուշտուգտա կէշէմէտի Շ ա
պուհ վէ աթէշ տէօրթ դարաֆընը ալտըգտա ,

էօթէյէ պերիյէ պաշլատը աթը իլէ տօլաշմաղա, վէ հդրաֆընա պաղարագ՝ գուրթուլմագ չարէսինի արամաղա : Լէթիշտի ծնա Մտոմ Սոկացի . “ Լէ գօրգայօրսուն տէտի . իշթէ սէնին պապան վէ թանկըն , , , չինքի աթէշ փերէսթ իտի Շ ապուհ : Ղէվապ վերտի Շ ապուհ . “ Շ իմտի տէտի շագայը պըրագ վէ շու աթ հշտէն սալուշ քի պէն տէ արտընձա կէչէ պիլէյիմ . զէրէ պէնիմ աթում իլէրի վարմաղա իւրբէր , , () սեօղտէ Մտոմ տախի ծնու մաս խարայա դութարագ տէտի . “ Պու եկը տէ դաշլըգ եկը մի տիր քի պէն իլէրի տիւշէյիմ , , , նի ճէ քի էվվէլ տէմիշտի Շ ապուհ , վէ Մտոմու ճինէ պէնգէթ միշ իտի . “ Լէ տէտի չինքի սէն Սոկացիլէրէ ճին սօյու տէրսէն , պէն տէ Սա սանլըլարա գարը եիւրէքլի տէյի անտ դագալըմ , , : Պունու տէյերէք աթը վամըլայլու՝ աթէշտէն կէշտի սանքի պիր չիւէքլի շայըլըգ տան կէշէր կիպի վէ գուրթարտը Շ ապուհու . վէ չիւն պիլտի քի Շ ապուհ պու սիթէմի չէքէմէզ՝ չըգտը կիթտի Սոկ սէմթինէ : Պեօլէ տահա պիր գաշ սիթէմիլի սեօզլէր իշիթտիր տիլէր Շ ապուհա Հայ նախարարլարը քի ձա նընա քեանր էթտի :

⁴¹⁸ } () վազիթլէրտէ պու Շ ապուհուն պապատը Յաղկերտ շահ՝ հալաճմնք չըգարտը քրիսթիանլարա գարչը վէ օ սէպէպտէն չօղումարտիրոս օլտու : Սէ չինքի սուրբ Սահակըն սէրպէստլիկի վաքիտի Յաղկերտին հուզուրուն տա՝ կիթտի օրայա վէ ըէձա էտիպ՝ ուսլու ապըլը սեօզլէր իլէ՝ տինտիրտի ծնուն տարղընլըղընր . պու շէյի էթտի սուրբ Սարութա եպիսկոպոս տախի . պագ Հայ թարիխնտէ ք . 55 :

419 } Հալածանքտան սօնդրա խասթալանտը
 Յագկերա. պունու իշիթտիքտե օնուն օղլու
 Շ ապուհ քի տեօրթ սէնէ փատիշահլըգ սիւրէր
 խտի Հայաստանտա, աճէլէիլէ չըգտը կիթտի.
 վէ Ղաճմապէրի պըրազըպ Հայաստանտա՝ էմր
 էթտի Ս արա ատըր սերապէրինէ քի Հայ նա
 խարարլարընը վէ պեօյիւքլէրինի դութուպ Ղ
 ճէմիսթանա կեօթիւրէ : Ս է քէնտիսիտէ եէ
 թիշտիքտէ պապասընա՝ օնու էօլմիշ պուլտու.
 Շ ապուհու տախի Յագկերտին գուլլարը օ
 կին էօլտիւրտիւլէր վէ թալսթա կէչտի իբինճի
 Ս ռամշահ : Հաչան Հայ նախարարլարը տուչ
 տուլար Յագկերտին վէ Շ ապուհուն էօլմէսինի
 վէ պիւտիւլէր քի նէ թէնպիհ էթմիշ Շ ապուհ
 քէնտի սերապէրինէ, հէփիսի պիր օլուպ՝ Սեր
 սէհ Ղիհրակացի տէտիքլէրինի սերապէր սէչ
 տիւլէր. վէ օնուն գուլաղուգ օլմասի իլէ ապէր
 տէվլէրիպ՝ տիւշտիւլէր Շ ապուհտան գալան Ղ
 ճէմ ապէրին իւզէրինէ վէ օնլարա զըյարազ
 գըրտըլար : Պագտը կեօրտիւ Ս արա սերապէր
 քի ճիւմէսի զայ օլույօր վէ պիր դարաֆտան
 եարտըմճի եօգ, գուվէթինէ կիւվէնիպ խըշմ
 իլէ կիրտի Հայ ապէրինին իչինէ. վէ տահա պիր
 իշ իշլէմէտէն՝ երլտըրըմ կիպի էնտի օնուն իւ
 զէրինէ Ղպրսամ Սպանդուհի. վէ սաղ օմուզու
 նու չալըպ՝ տիւշիւրտիւ աթընտան վէ այագ
 ալթընա ալըպ պասարագ սավուշտու վէ գալան
 ապէրիտէ գաչըրտը : Պեօյլէ օլտուգտա տաղը
 տը նախարարլար հէր քէս քէնտի եէրինէ վէ
 չօղլու սըղընտը մէթին վէ էմին եէրլէրէ. հէր
 պիրի քէնտի պաշընա օլարագ, նէ պաշ վար նէ
 սահապ, էօյլէ քի ռահաթլըգ գալգտը, եօլլար
 գափանտը վէ ալըշվէրիշ օլմատը թէմամ իւ
 երլ : Ս ռամշահ իշիթտիքտէ նախարարլարըն

էթտիկինի՝ օնլարտան էօճալայրմտէլի՝ օ տա-
խի պիր դարաֆտան միլլէթի էօրսէլէտի . վէ
Հայաստան մէմէքէթինին ալթընը իւսթիւնէ
կէթիրտի :

⁴²⁰ } Պէօյլէ օլտուղունու կէօրտիւքտէ սուրբ
Սահակ՝ Մէմփայրնտան կէրի չէքիլիպ , ալտը
պիլէսինձէ սուրբ ՍԵՐՈՒՅՈՒՆ վէ իւչ թօնու-
նու , ալտարը Սարգան , Հմայեակ վէ Համա-
զասպեան վէ կիթտի Ռումփայրնա : Ս է լա-
քին օրատա օլան նախարարլար օնու կաթու-
ղիկու եէրինէ գապուկ էթմէտիլէր . զէրէ կիր-
միլլէր իտի Վայսէրի եպիսկոպոսուն Հիւքմի
ալթընա : Վայվէրմէտիլէր Ռում գապիղէրի-
տէ սուրբ ՍԵՐՈՒՅՈՒՆ քի Հայ եազըսընը օրատա
դալիպլէրէ էօրէտէ : Պու Հալի կէօրիւպ սուրբ
Սահակ՝ քեաղատ եազտը թէօդոս կայսերէ վէ
Մտտիկոս պաղրիկէ , վէ Նատուլիոս սէրասքէրէ
քի Սալադիատա էլլէնիր իտի . վէ պու եաղը-
լարը եօլլատը սուրբ ՍԵՐՈՒՅՈՒՆ էլիլիլ վէ
քէնտի թօնունու Սարգանը պիլէ գօշտու .
վէ ըէճա էտիպ իզին իսթէտի քի գատըր օլ-
տուն կաթուղիկոսլուղունու սիւրմէկէ Ռում
փայրնտա տախի վէ մէտրէսէլէր աչմաղա Հայ
եազըսը իչին : թէօդոս կայսր պու ըէճայը գա-
պուկ էտիպ իսթէտիլլէրի իւզրէ իզին վէրտի ,
վէ Սարգանը օ սէմթտէ օլան Հայլար իւզէ-
րինէ Սարապէլա էթտի՝ եանի սէրասքէր :
Վէզալիք Մտտիկոս բաղրիգտէ սուրբ ՍԵՐՈՒ
պու պաշ խօճա էթտի եանի վարդապետլէր
վարդապետի . Ռումլար տախի օնա « ԳԵՂԵՍ »
ատը վէրտիլլէր քի ույգու ույումազ տէմէք տիր .
եանի իլմէ չալըշրպ՝ վուգուֆ թահսիլ էտէն :
Տիլէտի սուրբ ՍԵՐՈՒՅՈՒՆ Մտտիկոս բաղրիգտէն՝
պիր տօղրու վէ սահիհ աստուածաշունչ էօրնէ

կի. բաղրից տէ սեօզ վերտի վէ սօնդրա սօնու պուլտու Ս'աբսիմիանոս բաղրից քի պիզիմ' թարգմանիչէր պիր վագիթտէն սօնդրա կէ թիրտիւր Հայաստանա, նիճէ քի իշարէթ էթտիք եօզարտա:

Սուրբ Ս'եսրոպ Հայաստանա տեօնտիւքտէ Ս'ում փայլնտա օլան Հայրար գապուլ էթտիւ ւր սուրբ Սահակը կայսերին էմրիւլէ, վէ չա փրճադ մէտրէսէլէր աշլլլա' Հայ եազըսընա եէլ թէնտիւր: Պիր էզ րահաթլանտրգտան սօնդրա' սուրբ Սահակ վէ սուրբ Ս'եսրոպ էլ վուրուպ տիւզտիւլէր քիլիսէ քիթապլարընը, ժամագիրք օլտուն վէ կերէք Կօնադոյց, կերէք Կոնստանտնուպոլիս վէ կերէք զայրը քիթապլար քի սօնդրա տահա գիյատէ շեօհրէթ պուլ տուրտուլար Ղիւտ վէ Ս'անդակունի վէ զայրը Հայրապետէր:

326 } Պիր պեօյիւք սինոդոս ճէմիյէթի տէ էթտի սուրբ Սահակ Ս'ալարշապատ շէհրին տէ վէ պիր ալէսսէվիէ քեաղատ տօնաթտը ալ թը Փասըլ իւզրէ, էյի եօլա գօմաղա եպիսկոպոսլարը, քորեպիսկոպոսլարը, քահանալարը վէ ճէմաթը. պսգ Հայ թարիխինտէ. ք. 56:

331 } () կիւնլէրտէ պեօյիւք սինոդոս օլտու Ս'իւստոտա Ս'եստորա գարշը. վէ սինոդոս պիթ տիքտէ' Ս'ում բաղրիպլէրի քեաղատ եազտըլար Հայաստանա սինոդոսուն գանունլարը իլէ, վէ վերտիւր պիզիմ'ալթընէֆէր թարգմանիչ լէրիմիզէ' քի Ստանպօլտա պուլունտուլար: (Յընը տախի կէթիրտիքլէրինտէ Հայաստանա աստուածաշունչուն էօրնէկի իլէ' սուրբ Սահակ կիւն սինոդոս ճէմիյէթի էտիպ Ղշտիշատ շէհրինտէ' գապուլ էթտի օ սուրբ սինոդոսուն քէլտիլարընը, վէ լանէթ իլէ րէտտ էթտի

Վեստորու վէ ծնուն դարափրնտա օլանլարը . պագ Հայ Թարիխնտէ . ք . 58 : Չալըշտըլար Վեստորականլար Հայաստանա սօգմաղա՝ Վեստորուն մէզհէպլնի վէ օ քիթապլարը քի եաի միշէրիտի Թէոդորոս Սոպսուեստացի վէ Թէոդորոս Տարսոնացի : Ս է լաքին սուրբ Սահակ կիկնէ Ղշտիշատտա սինոդոս Ճէմ էտիպ վէ օ քիթապլարը նգովէլ էտիպ՝ եազտը Ստան պօլա՝ քի սազընսընլար . պագ Հայ Թարիխնտէ . ք . 59 :

26 . Սօնդրաթի Ղրբաշէսին վազնի քի Ղրբաշէր Կէնիլտի :

Բ . 56 — 60 .

⁴²² } Չիւնքի Ս ռամ շահ իւշ սէնէ գատար տոհրմայըպ էօրսէլէմէք իւզրէ իտի քէնտի փայը դարափրնտա օլան սահապսըղ Հայաստան մէմէքէթինի , էն սօնդունտա էօրուլուպ՝ վագ կէշտի . խոհուտա՝ պագտը կէօրտիւ քի պէօյլէ դըյապըզ էթմէկ իլէ կիթտիքճէ Հայաստան խարապ օլուպ՝ միրի կէլիրի տէ ազալըյօր : Սօնդրա տիւշիւնտիւ քի դաթլըլըղա Ճիւմէսինի տէ հիւքմի ալթընա ալըպ՝ ռահաթլըզտա օլուն կէրէք քէնտի վէ կէրէք Հայ միլլէթի : Ս է չիւն պիլիր իտի քի նախարարլար քէնտիսի իլէ պիր օլմազլարսա եախօտ եարտըմ էթմէզլէրսէ , իշ իլէրի վարմազ , պունուն իլին ատամ էօլլատը Սմատ Ղազարատունիէ քի արայա կիրիպ՝ նախարարլար իլէ պարըշըզ իշի կէօրսիւն , պէօյլէ սեօզ վէրէրէք քի քէնտի տախի ունութսուն օնլարըն Ղճէմ ասքէրինէ էթտիքլէրինի . վէ վատ էթտի քի Ս ռամշա .

պուհ փատիշահին օղլու շէհատէի տէ՝ Հայ-
լարա փատիշահ տիբէ : Պու իշէ նախարարա-
րազի օղուպ հապէր վերտիլէր սուրբ Սահակա-
քի Սուլմ փայլնտա սաքին իտի . օ տախի սուրբ
ՍԵՐՈՒՊՈՒՆՈՒՆՈՒՆ օրատա պըրա-
գըպ , ալտը Ս արդան ստրատելատը վէ կէլտի
Ս աղարշապատ շէհրինէ : () րատա նախարար-
լար իլէ մէշվէրէթ էտիպ՝ էլլէի կիպի կեօնտէր-
տիլէր Ս ռամ շահա Սմբատ ասպետի վէ Ս ար-
դան ստրատելատը , վէ սեօղ վերտիլէր ծնա քի
իդանթտէ օլտունլար . վէ Ս ռամ շահ տախի
վատ էթտիկի իւզըն՝ իշլէրի էթտի պիթիրտի :

422 } Բրտաշէս սօնդրաքի՝ Ս ռամշապուհուն
օղլու ծն սէքիզ եաշնտա իքէն՝ Ս ռամ շահին
էսրիլիլէ՝ Հայլարա փատիշահ օլտու : Ս է չիւն
քի Ս ռամին ճէտտի , եանի պեօյիւր պապասը
Բրտաշիր Սասանեան տէնիր իտի , ծնուն նա-
մինա վէ շաննա եատիկեար օլմաղ իշին՝ Բր-
տաշէսին ատընը տէյիշտիրիպ՝ Բրտաշիր տէյի-
վէրտի , վէ Հայաստանը թէմամ ծնուն էլինէ
թէսլիմ էթտի , վէ ԲՃԷՄԷՐՏԷՆ հիջ պիրինի
եաննա նազըր վէ կեօղճի գօշմատը : ՊՍԼ Բր-
տաշիր պիր ագըլըր իկիտ իտի վէ փատիշահըգ
ուսուրինի էյի կեօրիւր իտի , վէ լաքին տէլի
գանլըրգ սէպէպինտէն՝ եօլուզ հարաքէթլէրէ
եէլթէնտի վէ զէնան դայիֆէսի իլէ կիզլիճէ
սօսթլուգ էտիպ քեօթիւ եօլլարա սախտը :
Եափճա եափճա մատտէ մէյտանա չըգտըգտա՝
միլլէթին կեօգիւնտէն տիւշտիւ՝ խուսուսա նա
խարարլարն : Չօգ քէրրէ նասահաթ էթտի օ
նա սուրբ Սահակ , լաքին Փայտասընը կեօրմէտի,
զէրէ օ քէնտիսինի սուչուզ կեօսթէրիպ՝ խուչ-
427 } ունտան վազ կէշմէտի : Իշ պեօյէ օլտուգ
տա՝ պիրիքտիլէր նախարարլար սուրբ Սահակըն

Եանընա քի ծնունլա աղըզ պիր օլուպ՝ շէքվա
էթսինլէր Վ ռամ շահա քի Ղրտաշիրի փատի-
շահլըղընտան ազլէտիպ՝ եէրինէ Ղճէմլէրտէն
պիրինի կէչիրսին փաշա կիպի :

Պու իշէ գարշը տուրուպ սուրբ Սահակ
գայլլ ծըմատրգտա՝ ծնու տախի կաթուղիկոս-
լըգ քիւրսիսինտէն պրրազըպ՝ կիթտիլէր Վ ռամ
շահա պիլէլէրինճէ ալմագլա Սուրմակ աուր
քահանանըն պիրինի քի ծնու կաթուղիկոս
էթսինլէր : Վ ռամ իշիթտիքտէ պունլարըն
շիքեայէթինի, Էմր էթտի քի կէլինլէր հու-
զուրունա Ղրտաշիր վէ սուրբ Սահակ : ()ն-
լար ծրայա վարտըզլարընտա, Էն էլվէլ Եա-
լընըզն սեօյլէշտի Վ ռամ շահ Ղրտաշիր իլէ,
“Վէ տիր պու քի նախարարլար սէնսէն շէք-
վա էտէյօրլար” : Շէվապ վէրտի Ղրտաշիր,
“Պէն, տէտի, հիչ պիր մատտէտէ էքսիլլի իշ
էթմէմլիլ փատիշահլըգ խուսուսլարընտա, վէ
հիչ քիւնէյէ գարարըմ տօգոնմամիշ վէ պունու
քէնտիլէրլ տէ պիլիլ վէ դանըր . լաքին չիւքի
պունլարըն դապիէթի տիր՝ սահապլարընա գար-
շը տուրմագ վէ ֆէնա սեօյլէմէք, օ սէպէպտէն՝
պանն տախի դապիէթլէրինին իճրասընը էթ-
մէք իսթէյօրլար” : Պունտան սօնղրա տիւլան
դուրուլուպ՝ Վ ռամ շահըն հուզուրունտա
թէֆթիլ օլունտուգտա, հէր նէ տիւրլիլ էթ-
տիլէրսէ, հէիիսինին գարշըլըգ ճէվապընը
վէրտի Ղրտաշիր : Վ է չիւքի Վ ռամ շահըն
իսթէտիկի տէ պու իտի քի հայլարտան փա-
տիշահլըղը գալտըրա՝ նախարարլարըն սեօղիւնի
Ղրտաշիրին սեօղլէրինտէն տահա զիյատէ տիլ-
նէտի . խուսուսա քի ծրատա ճիւմլէ նախարար-
լար պիր աղըզ օլարագ չաղըշտըլար, քի “Վէ
լաղըմ տըր պիլգէ փատիշահ, Ղճէմէն պիրի
կէլիպ՝ պիլի գայըրա պիլիլ” :

Պունյարը Ս ռամ շահ իշխուիւ, ալտը Լճ տաշիրտէն փատիշահլըդ հիւքիումէթինի . սուրբ Սահակը տախի էնտիրտի կաթուղիկոսլըդ քիւրսիսինտէն . Լճտաշիրի սիւրիւկ խու ժաստանա՝ հէր շէյինի միրիյէ զապդ էթտի վէ սուրբ Սահակը զընտանա գօտու : Ս է Լճ տաշիրին եէրինէ Լճէմին պիրինի ճարչան՝ եա խօտ փաշա էթտի ատը Ս եհմիհրչապուհ, վէ սուրբ Սահակըն եէրինէ տէ Սուրմակ քահա նայը կաթուղիկոս նասպ էթտի . պեօյլէճէ իշի տիւղիւկ գօշտուգտան սօնղրա , ազխի իքրանմ իէ նախարարլարը եէրլէրինէ եօլլատը :

⁴²⁸ } իշթէ պեօյլէճինէ գալգտը Հայլարտան Լճշակունի սօյուն փատիշահլըղը քի Ս աղար շակտան պաշայրպ թա Լճտաշիրէտէք սիւր տիւ 580 երլ . վէ Լճտաշիր տէ խու ժաստան տա եօլտիւքտէ , օ տէվլէթին նամը նիշանը գալմատը : Ղալգտը Լ ուսաւորիչ սօյունտան տախի կաթուղիկոսլըդ վէ զայրլարտան պաշ գա սօյ պաշլատը : Ը անընտան այրլըպ Հայ աստան՝ շեօհրէթսիգ գալտը վէ տէվլէթինտէն տիւղիւկ՝ եապանձիլէրէ էսիր օլտու , վէ չէք մէտիքլէրինի ինկլէյերէք չէքտի , վէ թէսէլլի տէ պուլտու իսէ՝ խայրընը կեօրմէտի :

ՏԵՕՐՏԻՒՆՆԻ ՓԼՅ

ՍԵՐՕՂՈՒՆԵՐԻ ՏԵՎՐԻ

ԲԻ ՍԻՐՏԻՒ 456 ՍԵՆԵ

423 | **Ն**ԱՅ միլլէթինտէն Բըշակունի փատի-
շահըրը գալգտըգտա , զայրը տէվլէթլէրին
հիւքմի ալթընա կիրտի Նայլար 456 սէնէ թա
Բշոտ Բադրատունի փատիշահ օլունձա : ()
զամանա կէլինձէյէտէք Սարգպան վէ Ոսթի-
էն , կիւրապադապ վէ Պարթի զայրը տէվ-
լէթլէրտէն կէլիպ հիւքմ հտէրլէր իտի միլլէ-
թէ : Սարգպան կէլիր իտի Բճէմ փատիշա-
հընտան պէյլէրպէյի կիպի էլինտէ իւչ մանսըպ
օլարադ . պիր քի վէքիլ կիպի փատիշահ դա-
րաֆընտան հիւքիումէթ հտէրիտի . իքինձի
քի փատիշահտան զայրը հիւչ պիր քիմսէ ծնա
պուլուրմագիտի . իւչինձի քի քէնտի պաշընա
հէր նէ իսթէրսէ հտէպիլլիր իտի թա գաթլէ
վաճիպ օլանը էօլտիւրմէկէտէք վէ զայրը եէր-
լէրէ փաշա նասպ էթմէք եախօտ աղլ էթմէք
էլինտէիտի . վէ լաքին նախարարլարըն ըիւթ-
պէլէրինի տէյիշտիրէմէգիտի , վէ պիրիսինտէն
պիր եէր զապդ հտէմէգիտի : Բճէմլէրտէն
պաշգաձա ասքէրի օլմայրպ՝ հէմէն պիր գաչ

նէֆերի օլուպ՝ հէփ դուլլանտըղի՝ Հայ ապերի
իտի . լաքին լազըմ՝ օլտուգձա՝ փատիշահտան
կէթիրտէ պիլիրիտի , վէ քէնտիսի սաքին օլուպ՝
էյլէնիլը իտի Ղուկն շէհրինտէ , վէ միլլէթին
վերկիսինի ալըպ՝ փատիշահա կեօնտէրիլը իտի :
Պազի քերրէ Հայլարտան տախի շահըն էմրի
իլէ Սարգալան օլուպ կինէ օ ըլլէթպէտէ իտի :

Ստիկան կէլիրիտի Ղմիրապետտէն՝ եանի
Հազարացիլէրին իսալիֆէսինտէն՝ սերապէր
կիպի քէնտի սաքերիլիլէ վէ Ղուկնտէ սաքին
օլուպ՝ գայըրըրիտի Հայաստանը վէ տիւշման
լարտան սազլայըպ հըֆը էտէրիտի , վէ մէմլէ
քէթին իսարաճընը ալըպ՝ կեօնտէրիլը իտի ա
միրապետէ . պու ոստիկան՝ Ղտրպատականտա
օլան ոստիկանըն հիւքմի ալթընտա իտի . լա
քին քէնտի տէ եալընըզ պաշլըպաշընա իս
թէտիկինի էտէրիտի . ատամ տախի էօլտիւրէ
պիլիրիտի վէ զայըր եէրլէրէ տէ քիւչիւք ոստի
կանլար գոյապիլիրիտի :

Պատրիկ օթուրուր իտի պազի քերրէ ոստի
կան եէրինէ ամիրապետին էմրի իլէ՝ Հայ միւլ
լէթինտէն . վէ նէ փայէտէ իսէ ոստիկան՝ օ
փայէտէ իտի պատրիկ տէ հէր դարաֆտան :

Կիւրապաղատ օլուր իտի Հայ միլլէթինտէն
կայսերին էմրիլիլէ՝ պէյ կիպի , վէ կեօղէտիրիտի
միլլէթի : Սէնիճէ քի կեօրիւյօրտուն՝ մարզ
պան Ղճէմ տէվլէթինտէն կեօնտէրիլը իտի .
ոստիկան վէ պատրիկ՝ Հազարացիլէրին էմրիլի
լէ , վէ կիւրապաղատ կայսերին դարաֆընտան :
Սէնիճի պունլարըն մանսըպը ալէսսէվիէ
մարզպանլըզ տէնիլիլը , ծնուն իչին պու քիթա
պըն տեօրտիւնճի փայըն իպթիտաւընտա , մարզ
պան լըզ տէվրի տէյի ան վէրտիք . չիւնքի Դըւ
պան լուղէթի՝ ֆարսի տիլինճէ դարաֆ պէք

էյիճիտեմէք տիր. եանի մեմէքէթին պիր
սէմթինի հըֆս հտիպ' գօրույան :

1. Սէհիգըշապուհ մարպանըն վագրի վէ պիր
գաւլայըժ օլմայանլարըն հաթուդէկոս օլեւարմալարը վէ
{-վէէէին հայրապետէի :

Բ. 57. Կ Գ. 1 — 2 :

⁴²⁰ } Սէհիգըշապուհ Փարսի սօյտան մարպ
պան օլտու հայլարա Ս ռամ շահըն եմրիլէ.
պու օլտու եվվէլքի մարգպան. վէ չինքի պիր
էյի քիմնէ իտի' փէք էյիճէ կեօղէթտի միլէ-
թի : Սէլէլիմ շիմտի կաթողիկոսլարըն նագ-
լինէ :

Սուրմակ ատլը պիրիսի' Բախունի էյալէ-
թինտէն, Բրծկէ քեօյիլնտէն սուրք Սահա-
կըն եէրինէ կաթողիկոս օլտու հայլարա վէ
լայըժ օլմայան իշլէրէ եէլթէնիպ' պիր երլտան
սօնդրա ալլ օլտու նախարարլարըն էլիլէ, վէ
վարըպ սաքին օլտու քէնտի էյալէթինտէ փիշ-
ման օլարադ էթտիքլէրինէ, խուսուսա սուրք
Սահակա գարշը օլտուղունա :

⁴²⁹ } Բըբիշոյ' Բսորի միլէթինտէն Սուրմա-
կըն եէրինէ կէչիպ կաթողիկոս օլտու վէ փէք
Փէնալըզլա սիւրտիւ մանսըպընը խուսուսա ե-
պիսկոպոսլարա գարշը, օնլարտան էօլէնլէրին
մալընը քէնտիսի զապդ էթմէկ իլէ. պունուն
իչին նախարարլարըն պիր դաշը օնուն եէրինէ
զայրլարըն գօմնագ իսթէտիլէր. վէ պազիլէրի
տէ սուրք Սահակը տէօնտիւրմէք իսթէր իտի
քի Բճիմիսթանտա հապս օլունմիշ իտի : Սու-
մատտէ իչին իքի դարաֆտան եաղտըլար Ս ռամ
շահա. օ տախի իքի դարաֆըն հաղըրընը հօշ

էտիպ, սուրբ Սահակը սալը վերտի քի վարըպ
եերինէ օթուրա. վէ իղին վերտի քի ձեռնադրու
թիւն էթսին, վէ էջրէտէճէք շէյլերի էջրէթ-
սին. պիր զայրըսընը տախի գօտու ատը
Ը մուէլ Լ'սորի ճինսինտէն քի կաթուղիկուպըզ
մնտտէլէրինտէ հիւքմէթսին: Պունլարը էթ-
տիքտէն սօնղրա Ս ռամ շահ սէրապէր տիքտի
Ս արդան ստրատէլատը. վէ Ս ահան Լ'մատու
նի տէտիքլէրի պէջիւք նախարարը վէզիր էթ-
տի Հայլարա վէ հէիիսինի տէ՝ եօլլատը Հայ-
աստանա:

⁴³² } Ը մուէլ Լ'սորի կաթուղիկոս կիպի օթու
րուպ՝ չօգ ֆէնա գուլլանտը կաթուղիկոսըղու
վէ քէնտիսի դամահ դարաֆընտան Բքքիշ-
⁴³⁹ } տան զիյատէ: Ետի երլտան սօնղրա
Ը մուէլ էօլտիւքտէ՝ պիրիքտիլէր նախարարլար
սուրբ Սահակըն եանընա, վէ ծնտան աֆվ տի-
լէյերէք՝ եպվարտըլար քի սալթ օ օլտուն կի-
նէ քէնտիլէրինէ կաթուղիկոս: () տախի պու-
իշտէն կերի տուրուպ՝ պէյան էթտի ծնլարա օ
րույայը քի Լ'լլահ կեօսթէրմիշիտի քէնտիսի-
նէ իքի շէյ իւզերինէ. պիրի՝ քի օ զաման գալ-
պաճապ Լ' ուսաւորիչ սօյունտան Հայրապետիք.
իքինճիսի օ քի՝ թիւքէնէճէք Հայլարտա՝ Լ'ը-
շակունի փատիշահլըզ: Ս է քէնտիսի տէ չէ-
քիլտի կիթտի Բապրևանդ սէմթինէ, վէ սա-
քին օլտու Բլուր տէտիքլէրի քէօյտէ վէ ծնտա
էօլտիւ. սէնէ 440. նաւասարդ այըն 30 եախօտ
Լ'յսմաւուրքա կեօրէ սեպտեմբերին 9. թէնի
կեօմիւլտի մէզարա Լ'շտիշատ քէօյիւնտէ վէ
օրատա պիր տիլպէր քիլիսէ եափրտը վէ չօգ
միւճիղէթլէր օլտու. վէ տայիմ օլուր իտի, օ-
նուն իղին երլտան երլա եօրթու կիւնի գօնտու
քի շիմտիյէտէք դութուլուր:

440 } Ս'երոպ վարդապետ՝ սուրբ Սահակ էօլ տիւրէտէն սօնորա Վայրմանգան դարգընա կաթողիկոսութեա քիւրսիսինի ալթը այ կեօրիւկ կեօգէտիւլ՝ քէնտիսի տախի էօլտիւ Ս աղարշապատ շէհրնտէ վէ կեօմիւլտիւ մէզարա () շա կան քեօյիւնտէ . վէ ծնուն իշին տախի կիւն թային օլտու երլտան երլա եօրթուսունու դութմաղա :

441 } Յովսէփ՝ սուրբ Սահակն վէ սուրբ Ս'երոպուն շայիրտի՝ Ս այոց Ձոր էյալէթին տէն՝ սուրբ Ս'երոպուն էմր էթտիկի իւզըէ՝ կաթողիկոս օլտու . վէ չիւքի տաշա եպիսկոպոս տէկիլ իտի՝ Սուրմակ ձեռնադրութիւն է տէրիտի : Ելթը երլտան սօնորա եպիսկոպոս օլուկ քէնտիսի էտէրիտի հէմ ձեռնադրութիւն վէ հէմ կաթողիկոսութեա միւթաալիւզ զայրը իշերի . վէ հէր շէյի տիւզէլթմէ կէ միւրատը օլուկ՝ սինոդոս էթտի Ե աշապիւման շէհրնտէ սէնէ 447 վէ իկիրմի գանուն պաղլատը նիզամ ինթիզամ իշին, դութմայանտան ճէրիմէ ալմազ թէնայիս օլունուկ . ծնուն իշին օ գանուն լար ճէրիմէ գանունլարը տէնտիլէր . պազ չայ թարիխինտէ . 7 . 2 :

() կիւնլէրտէ իքինճի Յազկերտ Մճէմլէրէ շահ օլուկ՝ նիյէթ էթտի քի չայլարը տեօն տիւրէ աթէշիլէրէսթիլք մէզհէպինէ . վէ պու իշէ զիյատէսի իլէ գըզըշտըտը ծնու քէնտի վէզերի Սիհրնէրէհ : Պու Ֆիքիրտէ իքէն՝ Ս արազվաղան Սիւնի Ս ասակըն կիւվէյիսի գայնաթաւընա խաամ օլուկ՝ չրգտը կիթտի Մ ճէմիւթանա վէ օրատա տինինի ինքեար է տիւլ՝ պաղլատը Սիհրնէրէհի թահրիք էթմէ կէ քի չայլարը քէնտի մէզհէպինէ տեօն տիւրէ իւմիտլէյերէք քի պեօյլէ էթմէ կիլ պիւր

¹⁴⁹ } պէօյիւք փայէ սահապը օլա : Պունուն սեօզ
լերինտէն զիյատէսի իլէ գապարտը Սիհններ
սէհ վէ դութուշտուրտու Յազկերտի : () տա
խի քէնտի օգուր եազարարը վէ ալիւլերի իլէ
մէշվերէթ հտիպ՝ պիր շէյ գուրտու քի գօլայ-
լըգլա Հայլարը ալլայա : Պու նիյէթիլէ եազ-
տը Հայլարա վէ Բըուանլարա վէ Վիւրճիլերէ
քի ապէր կեօնտէրսինլեր նախարարլարա պի-
լէ Բպար տէտիլերի էյալէթէ , քէնտի պիլէ-
սինճէ ճէնկէ վարմալ իչին Հոնք տէնիլէն
միլլէթին իւզերինէ քի պիր սօյ թաթար տըր :
Պեօյլէճինէ ընլարը քէնտի եէրլերինտէն ու-
զաղա չէքիպ՝ տինլերինտէն չըգարմազ իսթէրի-
տի , վէ ասըլ եէրլերինտէ վէ եուրթլարընտա
օլանլարը տախի՝ օ եօլա պըրազմազ : Սէ
քէնտիսինի Հայլարա սէվկիւլիւ կեօսթէրմէկ
իչին՝ Հայլարտան մարզպան գօտու Սասակը ,
վէ Սարդանլ տախի՝ սերասքերլիկինտէ գալի-
լէտի :

2 . Սասակ Տարգպանը Վագթի վէ Սարդան էլէ
պիր օլանլարըն եւտիւլերի վէ շէտիւլերի :

Գ . 2 — 10 :

¹⁴² } Սասակ Սիւնի եանի Սիւնիք մէմլէքէ-
թին պէյի՝ Հայաստանա մարզպան օլուպ վէ
Սարդան սերասքեր իլէ վէ ղայրը նախարար-
լարա մէշվերէթ հտիպ , ընլարըն իրատէթ իլէ
Յազկերտ շահըն էմրի իւզրէ՝ պիր պեօյիւճէք
պեօյիւք ապէր եօլատը նախարարլար վէ քա-
հանալարա Բպար Սէմթինէ : Բըուանլարտան
վէ Վիւրճիլերտէն տէ կիթտիլեր օրայա : Պուն-
լարը կեօրտիւքտէ Յազկերտ՝ չօգ սէվինտի . վէ

պունկարա եիւրիւտիւ Հոնք իւզերինէ : Իբի
 երլ ճէնք էթտի պիր շէյ հտէմէտի . պազտը
 կեօրտիւ քի իշ կէճիքէճէք՝ գօրգտու՝ օլնայա
 քի քրիսթիանլարըն եիւրէկի գըրըլսըն . պու
 նուն իշին պազիլէրինի կէրի տեօնտիւրիւպ՝ օն
 լարըն եէրինէ զայրըլարընը կէթիւթտի . վէ օ
 աւալըգ վազիթլէրտէ՝ տէմիր գափույա եազըն
 գալէ եափտը վէ պիր գաչ երլ օրատա օթուր
 447 } տու գալտը : Պաշլատը արթըգ օրատա օ
 լան Հայլարը տաւլէթ էթմէկէ քի աթէշէ
 գափսընլար . պիր կիւն սէրպէսթ ճէվապ վէր
 տիքտէ պունա Վարեգին՝ կէնճ նախարարլա
 ըրն պիրխի՝ իֆրադ իլէ տարըլըպ զընտանա
 գօտու օնու : Պունու կեօրտիւքտէ իքի նախա
 րար՝ Լտու՝ Վսունի վէ Սանաճիճը Սըշտու
 նի՝ օրատան կիլլիճէ սաւուշուպ կիթտիլէր
 ապէրլէրլիլէ : Լքէր եօլատը Յազկերտ արտ
 լարընճա վէ հէփիսինիտէ մարտիրոս էթտի :
 (Նտան սօնդրա պաշլատը կեաճիճէ դաթը
 լըգլա վէ կեաճիճէ աճը սեօլլէր իլէ տայիմ
 տաւլէթ էթմէկէ քրիսթիանլարը աթէշէ գափ
 մադա : Սէ օնլարա գօրգու վէրէյիմ տէյի՝
 Հայլարտան տեօրտիւնի՝ պեօյի՝ քլէրտէն օլա
 րադ՝ իսքէնճէյէ գօշտու վէ սօնդրա զընտանա
 գօտու : Վայրըլարընա տախի էլ վուրուպ պիր
 449 } շէյ հտէմէտիքտէ՝ Վենշապուհ ատըլ պի
 ընի եօլատը Հայաստանա քի աղըր վէրկիլէր
 իլէ վէ զայրը տիւրիւ հզիյէթլէրիլէ օնլարը
 սըղըշտըրըպ՝ աւլայա , վէ լաքին պիր շէյ գա
 զաննամատը :

450 } Տեօնտիւ Յազկերտ Լճէմիսթանա , վէ
 օնտան քեաղատ եազտը Հայլարա քի Լճէմ
 մէզհէպինի գապուլ էթսինլէր . Սիհրնէրսէհէ
 տէ եազտըրտը : Պու քեաղատլար Հայաստա

նա կէլալքտէ՝ սինողոս էթտի Յովսէփ կա-
թուղիկոս Լըտաշատ շէհրինտէ եպիսկոպոսար
վէ նախարարարլա . վէ հէփիսի կեօնիւ պիր
օլուպ ճէվապ եազտըլար՝ ըիւսվայ հտէրէք օ
Լճէմ մէզհէպինի : Պունտան չօզ գըզտը Յազ-
կերտ , վէ Ֆէրման կեօնտէրտի նախարարարլա
քի կէլիպ քէնտի հուզուրունա եիւզ պէ եիւզ
սեօյլէշսինլեր : Լախարարարլա դարչը տուրա-
մայըպ , վէ միւշավէրէ հտիպ չըգտըլար կիթ-
տիլեր . Սասակ մարզպան , Սարգան սերաս-
քէր , վէ զայրըլարը տախի . վէ պիլէլերինձէ
Լըուանլարըն պէյի Սաչէ , վէ Լիւրճիլերին
պէյի Սազքէն՝ քի Սարգանըն կիւվէյիսի ի-
տի վէ Պուգարարլա փաշասը Լըուշա : Պուն-
լարը կեօրտիւքտէ Յազկերտ՝ սերթձէ սեօյլէշ-
տի . վէ չօզ սեօպլէրտէն սօնղըրա՝ հէփիսինի տէ
զընտանա գօտու , եէմին հտէրէք քի հէկը
տեօնմէվլէրտէ , ուզադ եէրէ սիւրէ ծնլարը՝
հօյլէ քի կէրի տեօնմէք գապիւլ օլմայա վէ մաւ-
լարը տախի միրիյէ ալընա :

Պեօյլէ օլտուգտա՝ շահ գուլլարընտան պի-
րիսի՝ քի կիզլի քրիսթիան իտի՝ պունլարա հօ-
կիւթ վէրտի . « Պունու պիլէսինիզ քի տէ-
տի՝ հէկը սիզ սիւրկիւնէ կիտէրսէնիզ՝ քրիս-
թիանլըգ տախի սիւրիւլիւր սիզին վիլայէ-
թինիզտէն . զէրէ շահ ասքէր եօլար օրայա ,
վէ մէճուսիլեր , քի ճիւմլէսինի տէ իսթէր իս-
թէմէզ Լճէմ մէզհէպինէ տեօնտիւրիւրլեր .
վէ լաքին հէկը սիզ շիմտի եիւզտէն շահըն
հադըրնը հլէ ալըպ՝ սանդ հսէն եէթիշլրսէնիզ
Հայաստանա՝ միլլէթինիզի գուրթարըրաը-
նըդ » : Պու մասլահաթա իսթէքսիզ զօր զար
գայիլ օլուպ սեօզ վէրտիլեր , վէ Յազկերտ
շահըն կեօղիւ հօկիւնտէ կիւնէշէ սէճտէ գըւ

տրլար. վէ Յազկերտտէն իբրամ վէ րաղայեթ
կեօրիւպ տեօնտիւլէր Հայաստանա պիր հզ
մէճուսիւլէր տախի պիլէլէրինճէ, քի հայճա
հօգ տէրիզ՝ վէ ծնարըն պաշը՝ քի հօգպէր
տէրիզ. Պունլար եէթիշտիքլէրինտէ՝ Վաղկոտն
տէտիքլէրի էյալէթէ, մէճուսիւլէրին պաշը՝
ապէրտէն պիր դաշնէֆէր ալուպ կերտի Մնգզ
քեօյիւնէ վէ երգմագ իսթէտի քեօյիւն քի
լիսէսինի: Պունա գարշը տուրուպ Վեռնդ Լը
րէց տէտիքլէրի քահանայ՝ Թէվապիսի իլէ,
գօվտու մէճուսիւլէրի վէ ծնարըն պաշընը:

Պու իլ Թէվաթիւր պուտուգտա՝ եէթիշ-
տիլէր օրայա Հայլարտան չօդ սիլաշլը քիմնէ-
լէր սէրպէսթլիկիլէ. եէթիշտի Յովսէփ կա-
թօղիկոս տախի վէ զայրը եպիսկոպոսլար,
ճիւմլէսի տէ հազըր՝ տին տօղրուլուղունա վէ
տուրք եկեղեցի ուղուրունա ճանլարընը ֆիտա
էթմէկէ: Պու հէնկեամէտէ՝ կիզլիճէ կէլտի
օրայա Վարդան սէրապէր եալընըզ. վէ ե-
պիսկոպոսլարըն այաղընա տիւշիւպ՝ պէյան
էթտի ծնարա քէնտի եիւրէկինի վէ օպիր նա
խարարլարըն նիյէթինի. վէ քէնտի ինքեա-
րընը աղլայարագ՝ աֆվ տիլէտի ծնարտան:
(Նլար պիր հզ ուհաթլանտըգտա՝ եէթիշ-
տի Վասակ Սիւնի, քի ճանիւկեօնիւլտէն տի-
նինի ինքեար էթմիշ իտի. վէ ծնունլա պու-
նունլա սեօյլէշէրէք չօղունու րագի էթտի քի
պիր վագիթ մէճուսիւլէրի դապուլ էթսինլէր՝
կիտլինճէյէտէք: Պեօյլէճինէ ծնար եէր պու-
տուգտա պեօյիւքլէրին էվլէրինտէ՝ եայլտը
Հայլարա աթէշփէրէսթլէք՝ խոսուսա օն-
լարա քի կէվլէքլէնմիշլէր իտի տինլէրինտէ:
Պունու պեօյլէ կեօրտիւքտէ Վարդան՝ չա-
րէսինի պուլամայրպ ալտը օղուլուշաղընը, վէ

պիր եանա չէրիտի Հայաստանտան : Նախա-
րարար պոռու տուլուպ էլչի եօլլատըլար ծնա ,
վէ եալվարարադ կէրի չէվիրտիլէր , վէ ծնունլա
պիր օլուպ գօվտուլար էվլէրտէն մէճուսիլէրի :
Պագտը կեօրտիւ Վ ասակ քի իշ թէրսինէ
տեծնտիւ , տէվչիրտի Ղճէմապէրինի , քի ծն-
լարլա Հայլարը զապդ էտէ . վէ լաքին Հայլար
ծնլարըն իւղէրինէ տիւշիւպ՝ չօղունու գըրտը-
լար վէ պիրէզինի դութտուլար . Վ ասակը
տախի էլէ տիւշիւրտիւլէր . վէ լաքին Վ ասակ
եալվարըպ՝ աւետարանա եէմին էթտի քի գա-
վի վէ միւհքէմսազլայա քրիսթիանլըգ տինի-
նի . ծնլար տախի եէմինինէ ինանըպ՝ սալը
վէրտիլէր ծնու :

Սօնղրա սինողոս գուրտուլար Շ ահապիւլան
չէհրինտէ վէ չաղըրտըլար եպիսկոպոսլարը . վէ
Հայաստանըն Ֆէնա հալլէրինի մէյտանա կէ-
թիրիպ՝ տէտիլէր . “Նլէրիմիզաղըրլաշտը գիյա
տէսի իլէ , շիմտի նէ եախաճաղըգ . եա՛ օտուր
քի տինիմիզի ինքեար էտիպ զայիպ էտէլիմ ,
վէ զայիպ օլան փատիշահլըղըմըգը պուլալըմ .
եա՛ օտուր քի տինիմիզտէն վաղ կէլմէյիպ՝ մար-
տիրոս օլալըմ . էվվէլքինի էտէմէյիգ . իքինճի-
սինի էտէրսէք , կէրչի մարտիրոսլըգ թաճընը
ալըրըզ , վէ լաքին միլլէթիմիզ զօր զար պիւ-
թիւն տեծնէր Ղճէմ մէզհէպինէ . վէ պիր վա-
զիթտէն սօնղրա քրիսթիանլըղըն նամլ տախի
գալգաճադ Հայաստանտան վէ Ղլահըն ատը
խօրլանաճադ : Սիմտի եօլլէ պիր իշ էտէլիմ քի՝
մարտիրոսլուգտան աշըրը օլտուն . էօմրիւմիզի
գօրուգ տին ուղուրունա , վէ սուրբ եկեղեցի
շանը իչին սէֆէրէ գալգարըզ Ղճէմ իւղէրինէ .
վէ ծնլարլա ճէնք էտիպ՝ եա՛ օտուր քի իւսթիւն
օլուպ՝ միլլէթիմիզի քրիսթիանլըգտա սազլա-

ըրզ, եւ՝ օտուր քի Մլաշըն մուհապպէթիլիէ
 ճէնքտէ գանրմըզը տեփէրէք՝ ճանրմըզը ծնա
 թէսլիմէտէրիզ, օ դարզ ճէնկիլէ քի Մլաշմէր
 Հայարտան վէհմէտիպ՝ դօյ վէրսինէր ծնարը
 քրիսթիան տինինտէ, յիւլէճէ սեօզի քէսիպ՝
 եէմին էթտիլէր աւետարանա Մլաշըն հու
 զուրունտա քի կէրի տեօնմէսինլէր։ Սէ հէ
 փիսի եէքտիլ օլուպ տիւշտիլէր Հայաստանտա
 պուլունան Մլաշմէր իւզէրինէ, վէ ծնարըն առ
 քէրինէ սաթաշտըլար, քի եէնիտէն տէփիրմիշ
 իտի Սասակ. վէ պազի տինլէրինտէն տեօնէնլէ
 րին իւզէրինէ հիւճումէտիպ գօլտուլար վէ գօ
 վալատըլար ծնարը վէ դարչը տուրանը զըրտը
 լար։ Երտըմճը եէթիշտի Հայարտան եիւզ
 պին քիշիտէն զիյատէ. վէ տիւշտիլէր քեօյ
 լէր վէ շէհրլէր իւզէրինէ վէ նէրէտէ մէճու
 սի պուլտուլարսա՝ էօլտիւրտիլէր. վէ աթէշ
 քէտէլէրի երգտըլար վէ քիլիսէլէրի թէմիզ
 լէտիլէր։ Եօլտիւրտիլէր Ղուին շէհրինտէ
 Շաւասպ Մըծրունի ատլը պիր պեօյիւք նա
 խարարը. եադտըլար տախի պեօյիւքլէրտէն
 պիրիսինի՝ ատը Սնդոյ, վէ ծնուն Շերոյ ատլը
 օղլունու աստըլար։ Սէ հարպիճէ ծրատա ա
 դաճտան պիր քիլիսէ եափտըլար, սուրբ Ղրի
 գոր Սուսաւորիչ ատընա՝ նիշան օլուն տէյի, քի
 ծնուն էլիլիէ պուլտուլարը տինի եէնիլէտիլէր.
 պու իշլէրտէ չօգ միւճիզէթլէր օլու քի Մ
 ճէմլէրին չօղու ծնու կեօրիւպ ինանտըլար Ս
 Ֆէնտիմիզէ։

Հայար պու իշլէրտէ իքէն՝ դարա հապէր
 կէլտի Ղըուան էօլքէսինտէն քի օ սէմթէ տէ
 Յազկերտ շահ՝ մէճուսիլէր վէ ասքէր կեօն
 տէրմիշ քի ծնարը տախի տինլէրինտէն չը
 գարսընլար. վէ տիլէրլէր իտի Ղըուանլար քի

Հայլար քէնտիւրինէ էլ ուզատրպ եարտում
էթսինկեր : Պունու Հայլար իշիթտիքտէ՝ միւ
շալկերէ հտիպ՝ եվվէլ էլչի եօլլատրլար քիւչիւք
թօհոդոս կայսերէ՝ մէքթուպ իլէ , վէ եարտում
խթհտիւր . լաքին օ պիր շէյ հտէմէտի . զէ
րէ օ կիւնկերտէ հճէլի եէթիշիպ հօլտիւ . օ
նուն եէրինէ կէչէն Սարկիանոս կայսր տախի՝
Իճէմկերտէն գօրգուպ՝ պիր եարտումնիշանէսի
կեօսթէրմէտի . խոսուտա քի օ կիւնկերտէ
Քաղկեդոնտա սինոդոս էթմէկիլէ Լատիքէսէ
գարշը՝ էլի տէյմէտի զայրը շէյլերի գայրըմա
ղա . պագ Հայ թարիխինտէ . 7 . 19 : Հեր
նէ իսէ Հայլար ճէվապա պէքէմէյիպ՝ Վլա
Հա սրղընարագ՝ իւչ պեօլիւք էթտիլեր ասքէր
լերինի , պիր պեօլիւկիւնի ալտը Սըմբոսեան
Երշապուհ Իրծրունի , վէ կիթտի Իտրպատու
կան սէմթինէ քի օ դարաֆլարը կեօգէտիպ
սաղլայա Իճէմկերէ գարշը : Իքինճիսինի ալտը
Վ ասակ սիւնի , քի Հայաստանը կեօգէթսին :
Իւչինճիսինի ալտը Վ արդան վէ եիւրիւտիւ
Լըուան սէմթինէ . Ուտի սինօրընա եէթիշ
տիքտէ՝ ծնտա պուլտու Իճէմ ասքէրինի , սէ
րասքէրլերի՝ Սեբոխտ ալտը : Պունու կեօրտիւք
տէ Վ արդան՝ ասքէրինէ նիզամ վերիպ՝ սալտը
Իճէմկեր իւզէրինէ . վէ պունլար հէփիսի պիր
աղըզտան ԲլաՀա եալվարարագ՝ սալտըլար
ճէնկէ , վէ գըրտըլար հօնկտէքի ասքէրի : ()
րադա Երշաւիր Կառնարական վէ Սուշ Դի
մաքսեան իլերի կիրիշիպ՝ օ եէրլերի դանըմատը
լարը իլին՝ տիւշտիւլեր պաթագ եէրլերէ վէ
աթլարը պաթտը : Տիւշմանլար պունու կեօր
տիւքտէ՝ պաշլատըլար իւզէրլերինէ օգ եաղտըր
մաղա քի ծըլարտան եարալանրպ հօլտիւ Սուշ
լաքին Երշաւիր գուվէթլէնիպ էնտի աթընտան ,

վէ պաթաղա պաթարագ աթը արտընտան
 տիւրթիւպ գուրու դարաֆա պրրադմադ իս-
 թէտի, վէ այաղընտան չիզմէսինին պիր թէքի
 չամուրտա գալսը : Պագտը կեօրտիւ քի կէ-
 ճիքմէք օլմազ՝ աթընը ծնտա պրրադըպ՝ եանան
 եիւրիւտիւ տիւշմանլար իւզէրինէ վէ չօղունու
 գըրարագ եէթիշտի | ուփ փատիշահընըն գար
 տաշընա՝ ասը | | ուրկ . վուրտու էօլտիւրտիւ օ-
 նու ծրատա, վէ գարշը տուրանլարը տախի գօ-
 վալայըպ տեօնտիւ աթընը ալսը . պինտի վէ
 թէքրար հիւճիւմ էտիպ տիւշմանլարը տիթ-
 րէթտի : Պունտան՝ դայըը նախարարլար տախի
 եիւրէքէնիպ՝ պերպատ էթտիլէր | Դէմ ապէ-
 րինի . | Դէմլէր տայանանայըպ գաշտըլար ,
 եարըսը գատարը Տէմիր գափույա տօղրու , վէ
 եարըսը | որնաս չայըն քէնարընա . վէ ծնտան
 կէէլքէն չայլար օգ աթմազլա գայ էթտիլէր
 ծնլարը . հէմէնսալթ պիրիսի դուրթուլա պիլտի .
 Վիրտիլէր սօնղրա չայլար | ցուան մէմլէքէ-
 թինէ վէ հէր նէ գատար | Դէմ պուլտուլար-
 սա ծրատա, վէ | Դէմ մէճուսիլէրի հէփիսինի
 գըրտըլար : () Նտան եիւրիւտիւլէր Տէմիր գա-
 փույա , վէ ծնտան տախի գըրտըլար | Դէմլէ-
 րի, վէ երգտըլար Յազկերտին պինալարընը .
 ծնտան իլէրի էլէի կեօնտէրիպ տօսթուզ էթ-
 տիլէր | Լանք վէ Հոնք տէտիքէրի միլէթ-
 լէրիլէ վէ տեօնտիւլէր չայաստանա : Տա-
 հա պունլար օ ճէնքլէրտէ իքէն՝ | | ասակ Սիւ-
 նի՝ վէ ծնունլա օլան նախարարլար քրիս-
 թիանլըղը թէմամ պիր եանա պրրադըպ . շէ-
 հիւրլէրէ վէ քէօլլէրէ վէ քիլիսէլէրէ տախի ա-
 թէշփէրէսլէլք մէզհէպինի սօգտուլար : | ս-
 քէնաճ վէրտիլէր քահանալարա . երգտըլար
 չօգ եէրլէրի . դութուպ նախարար էվլատըլար

նը, Լճեմիսթանա եօլլատըլար . վէ թէքրա-
րէն շարդ Գօտուլար Յազկերտ վէ Սիհրներսէհ
վէ մէճուսիլէրին պաշիլիէ քի Հայլարը պիւս
պիւթիւն Լճեմիզհէպինէ սօգսունլար : Եազ
տըլար Սոււլարա տախի վէ զայրը միլլէթլէրէ
քի Սարդան վէ ծնա թապի օլանլար ասի օլ
միլլէր տէվլէթէ :

() վազիթտէ Սամիկոն սօյունտան պիրիսի
ատը Սասակ՝ միւպաշիր օլմիշ իտի օ Հայլարա
քի Սոււմփայլնտա սաքին օլուրլար իտի . պու
նա պաշգաճա քեաղատ եազտը Սասակ Սիւնի ,
Ֆէնա իֆթիրալար երղարագ Սարդանլա պիր
օլանլարըն իւզէրինէ : () տախի չիւնքի պունա
պէնկզէր պիրի իտի՝ պունուն իֆթիրալարըն
տան Գրգրպ՝ աղըր աղըր չիքեայէթլէր եազտը
կայսերէ , վէ մէքրուհ կեօսթէրտի ծնլարը .
պուլտու պու Սասակ օ Սասակը , պիր պիրինէ
ատաշ վէ սըրտաշ . վէ պու իքի հարամգատէնին
պիրլիկի խարապ էթտի Հայաստանը :

481 } Հաջան պու իշլէրի իշիթտի Սարդան
վէ Սարդանլա պիր օլանլար՝ աճէլիլէ Հայաս
տանա կելիպ սիլտիլէր թէքրար մէմլէթի ,
վէ Սասակըն վիլայէթինէ կիրիպ՝ քի Սիւնիք
տէնիր՝ եաղմա էթտիլէր չօգ եէրլէրի վէ էսիր
էթտիլէր ծնա թապի օլուպ՝ Գարշը Գօյանլարը :
Իշլէրինի տիւզտիւքտէն սօնղրա՝ մէշվէրէթ է
տիպ՝ չրգարտըլար զընտանտան դութսագ Լճ
եմլէրին պիրլինի . վէ էլլի կիպի եօլլատըլար
ծնու Յազկերտի . “Իշթէ տէտիլէր պիզ հազըր
ըզ շահա հըզմէթ էթմէկէ , էկէր պիզէ զօր էթ
մէզսէ քէնտի մէզհէպինէ տեօնմէկէ ” : Հազ
լանտը Յազկերտ պու իշտէն , վէ լաքին Ֆիքրի
տեօնմէտի . զէրէ ծնլարը տիւլէրինտէն չրգար
մագ իսթէր իտի . վէ չիւնքի պագտը կեօրտիւ

քի զօր իլէ օլմայօր, տէք իլէ ծնարըն պիրլիկի-
նի սեօքմէք իսթէտի քի դօլայըզլա ծնարը՝
էլէ ալա: Պու նիյէթ իլէ Ֆէրման էթտի քի
Հայլար վէ քէնտի հիւքմի ալթընտա օլան զայ-
րը ճինստէն քրիսթիանլար, հէր եհրտէ աշի-
քեարէ տինլերինի դութսունլար. վէ պունու
էմը էթտի քի հէր քէս քէնտի եհրինէ տա-
ղըլըն: Սէ լաքին Հայլար ծնուն Ֆիքրինի
պիլերէք՝ պիրիպիրինտէն այրլլմատըլար. իլլա
քի տահա զիյատէսի իլէ պիր օլուպ՝ հազըրլան-
տըլար քի՝ լազըմ կէլիւսէ ճէնք էթսինլեր:

3. Սասնէն էմպիէն սեօթի-լիւս վէ Սարգիս
պիլէ օլմալըն պիրլիկի վէ շէհիւ օլմալըն:

Գ. 10 — 13.

⁴⁸¹ } Հաչան կեօրտիւ { Յազկերտ՝ քի Հայլա-
րը ալտատամայօր՝ իֆրադ իլէ զըզտը. վէ միւ-
պալէղէ ապէրիլէ եօլլատը Հայստանա Սիհըր-
ներսէհի, քի վարսըն գըրսըն Հայլարը պիւ-
թիւնճէ: Կէլտի Սիհըներսէհ Փայտակարան
սէմթինէ վէ Սասակը եանընա չաղըրըպ՝ սօր
տու վէ տույտու ծնտան՝ պիրլիքտէ օլան Հայ-
լարըն Ֆիքրինի վէ թէտարիքինի. վէ թահրիք
էթտի ծնու՝ քի ծնարըն պիրլիկինի սեօքսիւն:
() տախի պուլտու իքի եալան եանղըրշ եիւ-
րէքլի քահանայ՝ աուլարը Օանգակ վէ Պեա-
րոս, իքիտէ ծնարա ույղուն սարկաւազ՝ Սա-
հակ վէ Սուշի. վէ պունլարըն էլիլիլէ եէմին
էտերէք վէ շէյ աուայարազ ալտաթտը Հայ-
լարըն չօղունու չօգ քէրրէ. “Ը իմտէն սօնղրա
տէտի էմը օլտու շահտան քի քրիսթիանլար
աշիքեարէ վէ սէրպէսթիլիլէ դութսունլար

քէնտի տինէրինի . վէ պիւմիշ օրաւնըզ քի
պիւ մատտէ իջին կէլմիշ տիր Ս'իհրներսէհ .
եանի էկէր Հայլար Թէք տուրմապարսա տին
լէրինտէ ծնլարա ճէնք էտիպ' հազարընտան
կէլին , : Պէօլէ եալանլարա էվվէլ սեօքտիւ
Հայլարտան' Սիւրճիլէրին վէ Ղըուանլարըն
պիլլիկինի վէ Հայլար իջինտէտէ պազիսինէ
սօղուգըզ պըրապտը : Պապտը Ս'իհրներսէհ
քի Ս'ասակ էմին վէ սաղ պուլունսյօր քեօ
Թիւլիւքտէ վէ ծնուն էլիլիէ շահըն իսթէտիկի
օլնյօր , էվվէլ Թէսլիմ' էթտի օ պեօլիւք օր
տույի Ղ'ճէմ'սէրասքերինէ'ատը Ս'ուշկան' Սիւ
սալաւուրտ . վէ սօնգրա էմը էթտի օնա քի
Ս'ասակըն իշարէթի իլէ տիւզսիւն գօշտուն հէր
իշի . վէ քէնտիսի չըգտը կիթտի Ղ'ճէմիսթանա ,
վէ շահըն հուզուրունտա էօյմէք լաղըմ' իքէն
էէրտի Ս'ասակը' ալչադ վէ խային կեօսթէր
մէքլէ ծնու : Իշին պեօլէ օլտուղունու կեօր
տիւքտէ Ս'արդան' իւմիտինի Ղ'լլահա սալըպ'
հապէր եօլլատը Հայլարա քիմքի տէտի իսթէր
սէ' ճէնկէ կէլին պէնիւնէ : Պու սեօզ իլէ պի
րիքտիլէր ծնուն եանընա Ղ'րտաշատ շէհրինտէ
ալթմըշ ալթը պին քիշի ճանլարընը ֆիտա էթ
մէկէ տին ուղուրունա վէ սուրք Լ'կէղեցիյի
սազլամաղա' Վրիստոս Լ'ֆէնտիմիղին աշգը
նա : Կէլտիլէր տախի օրայա Յուսէփ կաթու
ղիկոս վէ Սահակ եպիսկոպոս , վէ Ս' Լոնդ Լ'
րէց վէ տահա պիր գաշ քահանայ վէ սարկա
ւադ :

Իշիթտի Ս'արդան քի Ղ'ճէմիլէրին օրտուսու
էէթիւմիշ հէր տէտիքլէրի էյալէթէ վէ աքէ
րին պիր պեօլիւկի պաշլամըշ չէթէճիլիք էթ
մէկէ . պունու տույտուգտա եօլլատը չէթէճի
լէրին իւզէրինէ Ղ'մատունի սօյունտան Ղ'րան

ճար նախարարը՝ պիր գաչ նեֆէր սաքերիլէ :
 () տախի ծնարը գովալայրպ վէ Ղճճ օրտու-
 սունուն նասըլ օլտուղունա վուգուֆ թահսիլ
 էտիպ՝ սեվինմէկիլէ տեօնտիւ կէլտի այադտաշ-
 լարը եանընա : Տէվլիրտի Ս ասակ տախի քէն
 տիսիլէ պիր օլան Հայլարը Ղճճ օրտուսու-
 նա . վէ ծնարա եիւրէք վէրիպ՝ թէքրար եօլ-
 լատը եօգարտա զիքը էթտիկիմիզ քահանալա-
 ըր Ս արդանլըլարա վէ ծնարըն սեօղի իլէ պիր
 գաչըն ֆիքրինի տեօնտիւրտիւ . ծնար տախի
 կէրչի կէրի չէքիլմէտիլէր Ս արդանտան , լաքին
 եիւրէքլէրի պաղլանտը Ս ասակլըլարա : Ղճ-
 մին աաքերի եէթիշտիքալէ Ղարայր քեօլուն
 օվասընա՝ Ս արդան տախի վէ ծնունլա պիր օ-
 լանլար՝ կէլտիլէր օրայա , վէ օրտուլարընը գուր-
 տուլար Տըմուտ չայըն քէնարընա : () րատա
 չօգ թէսէլլիյէ տայիր եիւրէք վէրիճի սեօղլէր
 սեօլլէտի Ս արդան քէնտիսիլէ պիր օլանլա-
 ըա . () եունգ Նըէց տախի քեզալիք . վէ օ կէճէ
 հէփիսիտէ խոստովանանք օլմագլա վէ սրբութի
 ալմագլա՝ գուվվէթլէնտիլէր ճան վէ թէնիլէ վէ
 սիլահլանտըլար] ֆէնտիմիզին մուհապպէթի
 իլէ : Սապահըսը՝ քի Ս արերի այըն իկիրմի ալ
 թընճի կիւնի իտիվէ Հոգեգալուստուն եէտին
 ճի կիւնի ճէնք պաշլանտըգտա , Հայլար՝ պիր
 սուսամիշ քիմնէ չէլմէյէ սէյիրտիր կիպի՝ եիւ-
 ըիւտիւլէր Ղճճիլէր իւզլերինէ քի տին ուղուրու-
 նա գանլարընը տեօքսիւնլէր . վէ չայը կէչիպ
 տիւշտիւլէր օրտույա վէ պաշլատըլար գըրմաղա
 վէ գըրըրմաղա . օ արալըգտա Հայլար իւսթէ
 չըգաճագ օլտուգլարընտա՝ ծնարտան պէշպին
 քիշի գատար քի եիւրէքլէրի Ս ասակլա պիր
 իտի՝ էնկէլ օլտուլար վէ գաչմագ վէրմէկիլէ՝
 ղայըրըլարընա քէտէր կէթիրտիլէր : Ս է լաքին

Ս' արդան՝ Սփէնտիմիզին մուհապպէթիիլէ
 դուծուռուպ ալէվ կիպի տիւշմանլարը եագտը
 վէ թէհլիքէլէրէ սալըպ տիւշտիւ . տախի օ-
 նունլա պիլէ ճէնքտէ տիւշտիւլէր սոգուզ նա-
 խարար վէ ապէրինտէն իքի եիւզ սէքսէն ալ-
 թը քիշի : Սալանլարը կէրի չէքիլիպ գաշտը-
 ւար վէ մէթին շէհրիլէրէ սըղընտըլար : Տիւշ-
 մանլար տախի արտըլարընա տիւշիւպ՝ զայըֆլա-
 րընտան եէտի եիւզ գըրգ քիշի էօլտիւրտիւլէր
 քի ճիւմլէսի օլտու պին օթուզ ալթը : Մ' ճէմ-
 լէրտէն տահա՝ զիւստէ էօլտիւլէր օ կիւն . եանի
 իւշ պին պէշ եիւզ գըրգ տեօրթ քիշի քի սօ-
 գուզու պեօլիւքլէրտէն իտիշահ սէվկիւլիւլէրի :
 Ս' ին պեօլլէ օլտուզունու կեօրտիւքտէ Ս' ասակ՝
 չօգ կիւճէնտի . զէրէ պիր շէյ զազանանմաւը ,
 խոսուսա քի գազանայըմ տէր իքէն՝ չօղունու
 զայ էթտի , տիւշտիւ արթըգ էօթէյէ պէրիի
 վէ Փէնտիլէ վէ եալան եէմինլէրիլէ չօղունու
 գալլէլէրտէն էնտիրիպ՝ էօլտիւրտիւ : Ս' օլլէճի-
 նէ դուծուպ Յովսէփ կաթուղիկոսու վէ քա-
 հանալարտան պիր գաչընը զէնճիլիէ գօտու :
 Սիթտի Տայը մէմլէքէթինէ քի օրատա իտի
 սուրը Ս' արդանըն զարտաշը Հմայեակ վէ օ-
 նունլա ճէնք էտիպ՝ պիր շէյ էտէմէտի . վէ լա-
 քին օ ճէնքտէ տիւշտիւ Հմայեակ : Ս' էօլիւք
 պեօլիւք էթտի սօնդրա Ս' ասակ Մ' ճէմ ապէ-
 րինի վէ չէթէճիլիկէ սալտը ծնլարը Հայ-
 աստան իլինէ : Ս' ունու կեօրտիւքտէ Հայլար
 եիւրիւտիւլէր Մ' ճէմլէր իւզէրինէ՝ վէ չօղու-
 նու գըրտըլար , վէ եիւրիւլիշ էթտիլէր Մ' ճէ-
 միսթանա , եագտըլար երգտըլար քեօլլէր
 վէ գասապալար , վէ չօգ էսիր ալտըլար : Ս' ֆ-
 րադ իլէ գըզտը պու իշէ Ս' ուշկան Սիւսա-
 լաուրտ վէ պիր շէյ էտէմէյիպ՝ եազտը Յազ-

կերտէ վէ տուրտու կէջէն իշերի, վէ հէփ
օլան զարարլարը վէ զիյանլարը՝ Սասակըն
իւսթիւնէ պրրապտը: Իշի թէրս կեօրտիւքտէ
Յագկերտ՝ էօյբէլէնիպ չօգ տարըլտը վէ մաղ-
րուրլուղունտան վաղ կէջիպ՝ տուրտու քի ար-
թըգ տին մատտէսինտէ զօր հտէմէզ Տայլարա.
պունտուն իշին Սիհրներսէհիլէ միւշավերէ է-
տիպ հապէր կեօնտերտի Սուշկան Նիւսալու-
ուրտա քի ուսհաթըգ վերսին Տայլարա,
եհմէնիլէ սեօզ վերէրէք՝ քի շիմտէն սօնղրա
զօր էթմէսին Տայլարա տինլէրինտէն տեօն-
մէկէ. վէ էմր էթտի քի Տայլարա Սարգպան
էթսին Նորորմիզդ ասըլ Նճէմի վէ քէնտիսի
տեօնտին Նճէմիսթանա: Պու իշլեր իշին պապ
Տայ թարիխինտէ. Գ. 2 — 13:

4. Նորորմիզդ Սարգպանըն վէ Նորլշեսապըն լաֆի
վէ Սեւիտէ հայրապետին կաթողիկոսըլը՝ Յովնան
Սանդաղեանիյէ լարընճա:

Գ. 13 — 21:

451 } Նորորմիզդ Նըշական՝ ասըլ Նճէմ
Տայլարա Սարգպան օլուպ խայընըգ կեօս-
թէրտի, էն էվվէլ քիլիսէ խիւտտամլարընա,
սօնղրանախարարլարա. քիլիսէ խիւտտամլարըն-
տան պիր գաշընը զէնճիրէ գօյուպ՝ կեօնտերտի
Նճէմիսթանա. ասըլը Յովսէփի կաթողիկոս,
Սահակ՝ Որշտունի եպիսկոպոսու. Վ Լոնդ Նշ-
րէց, Նըշէն քահանայ, Սուշէ քահանայ, Սա-
մուէլ քահանայ, Նքրահամ քահանայ, Վա-
ջաջ սարկաւազ, Խորէն, Նքրահամ վէ զայրը-
լարը տախի: Պունլար Նճէմիսթանա եէթիշ-
տիքլերինտէ Սիհրներսէհ պունլարա սիյասէթ

էթտիքտէն սօնորա՝ էնտիրտի գանլը գույույա :
 Պու պեօյլէ օլտուգտա՝ նախարարլարա էլ սալ
 տը Բորորմիզդ Սիհններսէհին սեօղիլէ վէ
 Յազկերտին հմրիլիլէ , էօկիւթ վերտի ծնլարա
 քի կիթսինլըր Բիհմիսթանա . ծնլար տախի
 Յազկերտին էհմինինէ ինանըպ՝ չրդըպ կիթ
 տիլէր : Ս է պու կիտէնլէրի տէ տէմիլէ վու
 րուպ Սիհններսէհ էնտիրտի օ զընտանա :
 452 } Սեղիտէ՝ Սանազկերտ եպիսկոպոսու՝
 Յովսէփ հայրապետին էէրինէ կաթուղիկոս
 լըղա սէչիլտի . զէրէ Յովսէփ կաթուղիկոսու
 եօլլատըգտա Բորորմիզդ՝ նախարարլար տահա
 Բիհմիսթանա կիթմէտէն՝ ծնուն կէրի տեօ
 նիւպ կէլմէսինի ումմատըգլարը իչին՝ պիր զայ
 րըսընը օթուրթմազ իսթէտիլէր : Պունուն
 իչին Դուին շէհրինտէ եպիսկոպոսլար սինոդոս
 էտիպ՝ կաթուղիկոս տիքտիլէր Սեղիտէ եպիս
 կոպոսու վէ կաթուղիկոսլըգ քիւրսիսինի ծրայա
 գօտուլար : Պու կաթուղիկոսլա էլի կէչինտի
 Բորորմիզդ մարգպան , վէ Յազկերտին հմրի
 իլէ պաշլատը միլլէթի սատըգանէ գայըրմաղա
 վէ իլլին վերտի քի հէրքէս էէրինէ տեօնիւպ՝
 էվիլէքի կիպի գուլլանսըն քրիսթիանլըգ տի
 նինի քիմնէ քիմնէյէ քէտէր վէրմէյէրէք : Լա
 իարարլար՝ Բիհմիսթանա կիթտիքլէրինտէ
 թէֆթիլ էթտի Յազկերտ Ս ասակըն իլլէրի
 նի վէ ծնու գաթլէ միւսթահազ վէ սուչլու
 պուլըպ՝ տիւլիւրտիւ մանսըպընտան վէ էնտիր
 տի գանլը գույույա , օ տախի ծրատա չիւրիյիւպ
 կէպերտի . պազ Հայ Թարիսինտէ . 7 . 14 վէ
 15 : Իէրինէ կէտի Սիւնիք մէմլէքէթինտէ
 ծնուն կիւվլէյիսի Ս արագվաղան քի տինինի
 պըրազըպ՝ ինքեար էթմիլ իտի վէ ճինլէրտէն
 չարիւնարազ էօլտիւ : () կիւնլէրտէ Սիւր

ճիւղերն պէյի Ս ազգէն՝ քի ավուրիտի սուրբ Ս արգանն պեօյիւք գրգընը ատը Շ ուշան վէ քէնտիսի տիննիսի պըրագըրպ տահա Մճէմիս. թանտա օյալանըրիտի, տեօնտիւ կէտի Սիւր ճիւթանա վէ պաշլատը գարըսընա զօր էթմէ. կէ քի տեօնտիւն Մճէմ մէզհէպինէ. ալթը երլ էզիյէթ էթտի օնա պու շէյ իչին՝ օգատար քի օ տախի էօլտիւ սէնէ 438. պագ Հայ թարի. խինտէ. 7. 13 :

¹⁶⁴ } Իգթիզա էթտի օ կիւնլերաէ քի Յազ կերտ շահ կինէ կիտէ Հոնք տէտիքլերի միլլէթ իւզէրինէ. վէ օլմայա քի քէնտի ուզագլանըր սա րահաթլըզ վէրիլէ զընտանտա օլան քահանայարա վէ նախարարարա, էմր էթտի քի օնլարը էօյլէճէ պաղլը կեօթիւրսիւնլեր Սիւշապուհ գալէսինէ վէ թէսլիւ էթտի օնլարը Դօգլէ, եանի մէճուսիլէր պաշը օլանա քի օնլարը տեօնտիւրսիւն տինլէրինտէն. օ տախի չօգ էզիյէթ էթտիքտէն սօնդրա քահանայարա, օնլարտա միւճիլէթ կեօրիւպ՝ մէզհէպինի պըրագտը վէ քրիսթիան օլտու. պագ Հայ թարիլինտէ. 7. 13 : Ս է լաքին Յազկերտ Հոնք իւզէրինէ կիտիպ վէ օնլարտան եէնկիլիպ՝ րէզալէթ իլէ կերի տեօնտիւքտէ՝ ինթիզամընը օ քահանայարտան ալտը. չիւնքի մէճուսիլէր տէտիլէր օնա քի “Իշիմիզին պեօյլէ թէրսինէ կիթմէսի պուշտան օլտու, զերէ սէն տահա էօլտիւրմէտին փութլարըմըզը էօլտիւրէն քահանայարը ” : Պունու իշիթիքտէ Յազկերտ՝ չանիրճագ օրաճըգտա էօլտիւրտիւ իքի քահանայը՝ ատլարը Սամուէլ վէ Մքրահամ քի պիլէսինճէ կեօթիւրմիշ իտի : Սմր էթտի սօնդրա Սիւշապուհ խանա՝ քի օպիրլէրինի տէ էօլտիւրսիւն : () տախի Սիւշապուհ գալէսինէ

վարդա՝ չրգարտը ծնտան քահանայարը , քի ծն-
լարա Վ Լոնդոնէք տէրիզ վէ պիր ուզագ եերէ
կեօթիւրիւս՝ մարտիրոս էթտի ծնլարը , քէզա-
լիք մոգպետի տէ . սէնէ 454 Յուլիս այրն 31 :
() Նլարըն թէնինի տէվիւրտի խուժիկ ատլը պի-
րիսի քի կիզլի քրիսթիան իսի . վէ քէմիբլէ-
րինի քրիսթիանլարա տաղըթտը . պագ Հայ
թարիխնտէ . Դ . 16 : Վ վուրտու Պենչա-
պուհ ծնլարըն շայիրտէրինէ տախի վէ էզիյէթ
էթտի ծնլարա , վէ իքիսինին գուլադլարընը վէ
պուրունլանընը քէսիպ՝ սիւրտիւ Մորեստանա .
ատլարը խորէն վէ Քրահամ . պագ Հայ թա-
րիխնտէ . Դ . 17 :

185 } Պունլար պեօյլէ օլտուգտա՝ Հայ նախա-
րարլարը գարանլիզ գընտանտա օթուրմիլէրտի
էօրթիւ տեօշէք եօգ , չամաշըր տէյիշմէ եօգ ,
եայգանմա եօգ , աճ սուսուզ տէրտիմէնտլըր ,
քէնտիլէրի պիրէր փատիշահ կիպի իքէն՝ պեօյլէ
սիյասէթտէ՝ տայիմա Վլահա շիւքր էտէրլէր ի-
տի , տին ուղուրունա պու զահմէթի չէքսիքլէրի
իչին : () զալլա՝ Յագկերտ շահ տախի քի տօս-
թանն պունլարը չաղըրմիշիտի՝ պու հալտէ պեօյ-
լէճէ կէօրիւս՝ տահա զիյատէ արթըրտը էզիյ-
էթլէրինի քի տինլէրինտէն գըմըլտաթսըն ծնլ-
րը . սեօգ վէրէրէք քի էկէր տեօնէրլէրսէ , իքրանԸ
իլէ վէ պեօյիւք մանսըպլարլա տեօնտիւրսին
Հայաստանա , լաքին Փիքիլէրլինի տեօնտիւ-
րէմէտի : Սօնղրա Շ զոմչապուհ իսան՝ շահա
րէշա էտիպ՝ չրգարտը նախարարլարը գընտան-
տան տէօրտ երլ օրատա գալտըքտան սօնղրա .
վէ լաքին գօյլէրմէտի ծնլարը Յագկերտ : Վէ
զալիք Վշուշա՝ Պուգարլար պէյի՝ Սիհրներսէ-
հին էլիիլէ ալտը շահտան՝ Սարգանլին գար-
տաշը օլան Հմայէկին իւչ էվլատընը , ատլարը՝

Ս) ահան, Ս) ասակ վէ Մտաշէս վէ կեօթիւր
տիւ վիլայէթինէ: (Կնարն անասը ատը Զուիկ'
քի Մշուշանն պալտըզը իտի էյի թէրպիյէիէ
սագլատը ծնարը. պունարն քիւջիւբ դարտաշը
Ս) արդ ատը՝ Տայք սէմթինտէ իտի լալասընն
եանընտա :

457 } () կիւնլերտէ հօլտիւ Յաղիերտ շահ վէ
քիւջիւբ օղլու Պերոզ՝ շահ օլուպ եերինէ կէջտի
վէ ռահաթլըզ վէրտի Հայ նախարարլարա. վէ
հօլէֆէ թային էթտի ծնարա վէ չօզ իշլերտէ
ծնարը էմին վէ սատըզ պուլուպ՝ ըաղպէթիլէ
տեօնտիւրտիւ ծնարը Հայաստանա՝ եհնի
մարզպանլա, քէնտի փատիշահլըղընն սէքի-
զինճի ելընտա սէնէ 464: Պու նախարար-
լարն էթտիքլերինի վէ չէքտիքլերինի պագ Հայ
թարիխինտէ. 77. 17. 18 :

464 } Մտրվշնասպ՝ մարզպան կէլտի Հայաստա-
նա՝ Մտրորմիզդին եերինէ՝ ծնուն ծնիքի սէնէ
մանսըպընը սիւրտիւկիւնտէն սօնղրա, Պունուն-
լա նախարարլար Հայաստանա եէթիշիպ սէվին
տիրիպ շագ էթտիլէր Հայլարը, իուսոսա խը-
սըմ ագրոսպարընը. վէ քէնտիլէրիտէ ռա-
հաթլանըպ՝ ռուհանի իշլերէ եէլթէնտիլէր:
Ս) էլքբին եիւրէքլերի տայիւմ էզիլլիրտի. զերէ
պագտըլար կեօրտիլէր Հայաստանտա դալան
պագի նախարարլար քի Մճէմլերտէն ըաղպէթ
պուլալըմ տէյի՝ փուլթիւնէլէր աջըպ, սուրէթա
օրալարտա աթէշէ վէ կիւնէշէ դափարլար իտի,
վէ պեօյլէ էթմէկ իլէ՝ տըշարտան ռահաթ է-
տերլէր իտի. պաղիլէրի տախի եիւճէ մէրթէ-
պէյէ երէրլէր իտի: Ս) այրը քիմսէլէր տէ պու-
նու կեօրիւպ՝ քէնտիլէրիտէ պեօյլէ շէյէ դալիպ
օլմիլլերտի. վէ պեօյլէճինէ տէյիլէքի սալթ
տին դարաֆընտան, իկիտիք դարաֆընտան

տախի կեվէմիշէրիտի . վէ օ Հայ ճինսինն
եիւրէքի պահատըրըղընը զայս էտիպ զայիֆ
վէ ալչադ օլմիշէր իտի օ գատար քի , պիր կին
Պերոզ շահ տէտի , « Պէնիմ տէվէթիմտէ » իսո
րիւէրտէն ալչադ կեօրիւյօրուլմ Հայլարը , « Պուն
լար պու հալտէ իքէն » էնտիւէր Հայաստանա
Հոնք միլլէթի վէ Ղրճախ սէմթինէ տիւշիւպ
չէթէճիլիք էտէրէք չօգ եերէ զարար վէրտիւէր
չօգ քիմնէյի եսիր էթտիւէր . տին ուղուրունա
չօղունու էօլտիւրտիւէր՝ քի ծնարտան պիրի
իտի Ղթմնաս քահանայ սուրբ Սահակն շայիր
տի : Եօլտիւրտիւէր օ էսիրէրտէն լապուհի
ատըր պիր գարը տախի . վէ պու գարընըն թէնի
իւզէրինէ միւճիգէթէր օլտուգտա՝ պիր գաչը
օ տիւշմանլարտան քրիսթիան օլտու վէ քրիս
թիանլըզ իչին էօլտիւէր . պադ Հայ թարի
իսինտէ . Դ . 18 :

437 } Սոլսէս պիրինճի Սանագկերտլի՝ նա
խարարլար կէլմէտէն՝ հաչան Սեւիտէ հայրա
պետ պէշ սէնէ կաթուղիկոսլըզ սիւրտիւքտէն
սօնղրա էօլտիւ՝ ծնուն եերինէ կէչիպ օթուր
տու Ղուինտէ վէ սէքիզ սէնէ եաշայլպ էօլտիւ :

465 } Գիւտ սուրբ Սահակն վէ սուրբ Սեւ
րոպուն շայիրտի՝ Տայք էյալէթինտէն Ղրահեզ
քեօյիւնտէն՝ ադըլըր վէ ալիմ պիր քիմնէ վէ
Սուլմ տիլինճէ քիթապլարա վուգուֆ թահ
սիլ էթմիշ , Սոլսէսին եերինէ կէչիպ կաթուղի
կոս օլտու Ղուին շէհրինտէ եէթմիշ եաշընտա
իքէն : Պու չօգ չալըշտը կերէք նասահաթ վէ
էօկիւթ իլէ , վէ կերէք ազար էթմէկիլէ՝ էյրի
կիտէնլէրի տօղրուլըղա տեօնտիւրմէկէ : Սէ
լաքին ծնար պունուն սեօղլէրինտէն ալընըպ
հազգընտուն կէլմէք իսթէտիւէր : Պունլարըն
իչինտէն Ղադիշոյ Խորիսոռունի տէտիքէրի՝

172 } Պերող շահա կիտիպ շէքվա էթտի: () տախի ծնու չաղըրըպ վէ թէֆթիշ էտիպ՝ պիր տուչ պուլմասըգտա՝ զօր էթտի քի տեծնսին լճէմ մէզհէպինէ: Վապուլ էթմէտիքտէ Վիւտ օ տինսիզլիկի՝ ազլ էթտի ծնու Պերող կաթուղիկուլըգտան, վէ ծնուն եերինէ պիր դայրըսընը գօտու ատը Վրիստափոր. պագ Հայ թարիխինտէ. 7. 20: Տեծնտիւ Վիւտ Հայաստանա վէ իբինճի երլը էօլտիւ վէ կեօ միւլտիւ Սթմուլ քեօյիւնտէ. կաթուղիկուլըլ զու սիւրտիւ 10 սէնէ: Պու Հայրապետ Սան դակունիիւ պիր օլուպ պիգիմ ժամագիրքի թէքմիլ տօնաթտը վէ տահա չօգ էյի շէյլըր եաղտը:

176 } Վրիստափոր լճորունի՝ Պերող շահն էմրիիլէ կաթուղիկու օլտու Վիւտ Հայրապետին եերինէ պէշ սէնէ: () կիւնլըրտէ լէսի պին եախօտ Սթբին շէհրին եպիսկոպոսու՝ ատը Րարծումա՝ լէստուրուն մէզհէպինտէ օլ մաղիլէ՝ չալըրըպ դայրէթ էտէր իտի մէզհէպինի եայմաղա. ծնուն իչին Վրիստափոր կաթուղիկու էօթէյէ պէրիյէ քեաղատ եաղտը քի սագընսընլար ծնուն սեօզլըրինտէն: Կիրմէք իսթէտի Րարծումա Հայաստանա, լաքին գօլ տու լէրշապուհ լճորունի. պագ Հայ թարիխինտէ. 7. 20:

180 } Յովհան Սանդակունի՝ լճաւունի էյալէթինտէն՝ յախնտ քեօյիւնտէն՝ աճայիպ պիր քիմնէ՝ Վրիստափորուն եերինէ կէչիպ կաթուղիկու օլտու եէթմիշ պէշ եաշընտա ի քէն: Պու ազիզ զիյատէսիիլէ տօնաթտը մաշտոց քիթապընը վէ խորհրդատետրի. մաղթանքլար, աղօթքլար, վէ քարոյլար տիւղտիւ ժամագիրքաէ պիրիպիրինտէն եախշի վէ տահա դայ

ըը կիւզէլ քիթապար ետիտը : Պու հայրապետէրին վագթինտէ տահա սահիտի պունլարն այագտաշարը սուրբ Լիդիէ , սուրբ Սուսէս Լյորենացի վէ դայրըլարը քի երըտըզ կիպի հայաստանտա փարլայրալ՝ ըլըզ վէրերէր իտի . վէ լաքին տինեայը ալթիւսթ կեօրիւսալ՝ եալընըզըը սէչտիէր վէ հալգըն գալապալըղընտան պիր եանա չէքիւիպ իսսիզ եերէրտէ վէ գանըլմնազ սէմթլէրտէ սաքին օլտուլար , վէ հօմիւրլէրինի ըուհանի իշլէրտէ կէչիւրտիէր , տիւրլիւ տիւրլիւ Փայտալը քիթապար թէր՝ ճիւմէ էթմէկիլէ , վէ պաղիլէրինի տախի եէնիտէն վիւճուտէ կէթիւրմէկիլէ . պապ հայ թարիխինտէ . ք . 60 :

Տ . Ս հանըն էմիտիի իշլէր :

Գ . 21 — 22 :

⁴⁶⁶ | Սուրբ Սարգանըն գարտաշը հմայեալըն տեօրթ էվլատը վար իտի , ատլարը՝ Սահան , Սասակ , Լըտաշէս վէ Սարգ : Պու Սարգ սաքին օլուր իտի Տայք սէմթինտէ լալասընըն եանընտա . օպիր իւշ գարտաշարը տալիս Պուգարը սէմթինտէ նիճէ քի զիքը էթտիք եօգարտա : Պունլար հաչան իշիթտիլէր ռախապալան եանի սատըզ նախարարլարըն հայաստանա տեօնտիւրլէրինի , կէլտիլէր քէնտի եերլէրինէ Տարոն սէմթինէ վէ ծրատա պեօլիւտիւլէր վէ էպէհ իշլէրիլէ շանլարընը եիւճէլէթտիլէր , խոսուտա Սահան քի իւշ շէյիլէ հէփ նախարարլարտան իւսթիւն կեօրիւնտիւ . պիր քի էյի դապիլէթէ մալիք քիմնէ իտի . իքինճի՝ քի իֆրանդ իլէ ագըլը իտի . իւ

չիւնճի՝ քի գուվիլէթ զարաֆընտան մէնէնտի
 եօղ խտի վէ գուվիլէթինէ կեօրէտէ եիւրէքլի
 խտի. պեօյլէ օլմաղիլէ հէփիսինէ սէվկիւլիւ
 օլտու մարզպանն պիլէ: Սէ լաքին հէր նէ-
 գատար իղգէթլի օլտու իսէ եիւրէքլէրի թէ-
 միզ նախարարարա, օ գատար մէքրուհ վէ ալ-
 չազ կեօրինիւրիտի գըսգանճարա վէ տինլէ-
 րինտէն ալարա օլանլարա, խոստուսա Վադի-
 շոյ տէտիքլէրի խորխոռունի նախարարընա: ()
 գատար քի հազմ հտէմէյիպ՝ հէփիսի պիւր օլա-
 րազ շէքլանամէ եազտըլար Պերոզ շահա քի
 Սահան ասի օլմազ վէ միլլէթի տախի ասի
 էթմէք իսթէյօր տէվլէթինիղէ: Պունու Սա-
 հան տուլտուգտա վէսվէսէ էթտի օլմայա քի
 տիւշմանլարը պիւր զազայա օղրաթսընլար քէն-
 տիսինի. պեօյլէ տիւշիւնմէկիլէ՝ Փիքրի Փէնայա
 վարըպ, չրգտը կիթտի քէնտի քէնտիստէն Պե-
 րոզ շահըն եանընա վէ տինլինի պըրազըպ՝ Լ-
 ճիմ մէզհէպինի դապուլ էթտի, վէ պու իշ ի-
 չին Պերոզտան ըաղպէթ պուլուպ պեօյլէք մէք
 թէպէյէ երտի: Սաքին չիւնքի Պերոզ չիւպհէ
 հտէրիտի ծնուն հմինլիկինէ՝ գօյվէրմէտի ծնու-
 քի տեօնսին հայաստանա. թա քի կէթիրթ-
 տի Տայք մէմլէքէթինտէն Սարգ ստուր քիւ-
 չիւք գարտաշընը, վէ ծնու ըհչին կիպի ալըգօ-
 տու եանընտա. սօնղրա տէվլէթ մնատէսինի
 գայըրմազ մանսըպընը տախի Սահանա սիւիա-
 ըրշ հտիպ՝ սալը վէրտի ծնու:

479 } Հաջան կերի տեօնտիւ Սահան էթտիկի
 Փէնա իշի հաղըրնա կէթիրիպ՝ փիշման օլտու
 վէ եաս չէքէրէք շանսըզ շէօհրէթսիղ էօմրիւ-
 նի կէջիրլիրիտի վէ ծնուն սատըզ տօսթլարը
 տախի ծնտան չէքինիլէր խտի: Պունուն էթ-
 տիկինի տուլտուգլարընտա տախտապա եանի

սատուդ նախարարար՝ շաշտըլար վէ գորգտու-
լար վէ այրալարայ եհրէրէր իտի ծնու՝ պեօյլէ
քեօթիւ իշ էթմէսի իջին : () պիր տինլէրինի
ինքեար հտէն նախարարար կէրչի վէ՛՛՛ հտէր-
լէրիտի ծնտան , լաքին ծնուն փայեսինէ վէ շա-
նընա հասէտ հտիպ՝ տայիմա ծնու Փասլ հտէր
լէրիտի վէ ծնա քէմլիք տիւշիւնիւրլէրիտի :
|| է լաքին քէնտիսի || ահան նէ շեօհրէթէ
սէվինիւրիտի , նէ Փասլ էթմէլէրի իջին մահ-
լուն օլուր իտի . անձապ տայիմա գապահա-
թը իջին տէրունի քէնտիսինի ըահաթսրդ է-
տիպ հրիւր իտի , վէ տիլլէրիտի | Ֆէնտիմիզտէն
քի պիր էյի սաաթ գըսմէթ էյլէյէ քէնտիսի-
նէ . “ | Ե | Բապպիմ տէրիտի , հէր շէյէ գատըր
սըն , սաննա տայանուրչըմ . սէն սին սըղընաձապ
եհրիմ . սէն պանա եարտըմձի օլուպ՝ պիր եօլ
կեօսթէր քի օ եօլա կիտէյիմ , վէ խոստովա-
նանք վազթի քէրէմ էյլէ պանա՝ քի եաշայրպ
ալգըշայրմ սէնի , : Պու սըրըրնը կեահիձէ ա-
շար իտի էմին վէ սատըգ օլան նախարարարա
վէ ծնլար եիւրէք վէրիւրլէրիտի ծնա քի աշիքեա-
րէձէ տին ինքեար էթմէնին լէքէսինի իւզերին
տէն գազըսըն . օ տախի հէր կիւն պիր էյի
Ֆուրսաթ կեօլլէր իտի :

101 } | Գթիզա էթտի օ կիւնլէրտէ Պերոզ
շահըն կիթմէսի Հեփթաղ տէտիքլէրի միւ-
լէթ իւզերինէ . եազտը Բտրվնասպ մարզպանա
քի Հայլարտան ապէր տէվլիւրիպ՝ Հայ նախա-
րարարը իլէ պիրիքսին Բըլուն սէմթինտէ վէ
ծնտա գալըն՝ տիւշմանըն չէթէձիսինէ գարշը
տուրմաղա : Պունլար կիթտիքտէ չիւնքի Հայ
նախարարարըն վէ ապէրին եարըսը գատարը
տօղրու տինտէն ավարա օլմիլլէր իտի՝ պեօպիւր-
լէնէրէք մասխարայա դութարլարիտի սատըգ

օլանլարը վէ եիւրէքլէրինի տաղլարլար իտի ա-
 ճը սեօղլէրիլէ՝ ծնլարը ինատճի վէ խային սայ-
 արագ: Պունլար կէրի տեօնտիւքտէ կէլտիլէր
 Շիրակ օլասընա վէ օրայա իքի պեօլիւք օր-
 տու գուրտուլար. պիր պեօլիւքտէ մարգպան
 պիր գաչ աճէմիլէ վէ տինտէն տիւշէնլէրիլէ.
 օպիր պեօլիւքտէ տինտէ գավի գալան Հայլար:
 Պունլար տաճա տաղլլմատան՝ սատըգ նախա-
 լարլարտան պիր գաչը մապէյնլէրինտէ միւշա-
 վէրէ հտիպ տէտիլէր. «Ելէլէյէտէք կեօրէլիւ
 արամըզտա Բճէմ մէզհէպինին մուրտարլըլընը.
 կիւն պու կիւն տիւր, կէլինիզ գուրթարալլմ
 պիզի Բճէմ էլինտէն. պունու պիզ հտէպիլլըրիզ
 էկէր պիր օլուրսագ Կիւրճիլէր իլէ, եախօտ
 Հոնգ միլլէթիլէ, եախօտ հէփիսինտէն էյի-
 սի՝ Սումլարա. Բլաճ տախի եիւրէկիմիդէ
 պագըպ՝ պիզէ եարտըլընը կեօսթէրիր գէրէ
 միւրատըլըզ՝ պիզիւմ Փայտամըզ իչին տէյիլ,
 իլլա՝ սուրբ քիլիսէյի եալան մէզհէպտէն գուր-
 թարմագ իչին», Պու Ֆիքիրտէ ճիւմլէսի պիր
 օլուպ՝ աչտըլար մատտէի Ս ահանա: () տախի
 սէվինէրէք տէտի, «Պէնտէ պունու արաըլմ
 վէ պունու իսթէրիմ. վէ լաքին պու մատտէտէ
 ճէսարէթ էթմէմսիղլինիլէ պիր օլմաղա. գէրէ
 սիզ եէմին հտիպ վէ պիր օլուպ, սօնղրա եէմինի
 պօզուպ այրըլըրսընըզ. վէ էկէր եապանճիլէրէ
 կիւվէնիքսէնիզ՝ ծնլարտան երգըլըրսընըզ. իմտի
 պօշ տիւշիւնմէլէրի պիր եանա պըրագըպ՝ Բլա-
 ճա սըղընըն օ հէր շէյէ գատըր տըր», Շէվլապ
 վէրտիլէր նախարարլար. «Պիզ նէլ քէնտիմիդէ
 վէ նէլ զայրըսընա կիւվէնմիշիզ, իլլա սալթ Բլ-
 լաճըն քէրէմինէ՝ պիզէ շէֆաէթճի էտէրէք սը
 Պրիգոր Լուսաւորիչի վէ զայրը մարտիրոսլարը
 էօլմէմիզի կեօղիւմիզէ ալարագ. տաճա էյի

տիր պիղէ եօլմէք սուրբ քիլիսէնին շեօճրէթ-
սիզ գալմասընը կեօրմէքտէն , , : Ս ահան իշիթ-
տիքտէ տին ուղուրունա էօլմէսինի՝ եիւրէք ա-
լըպ շազ օլտու վէ գուլէթլէնիպ՝ հազըրլանտը
գանընը տեօքմէկէ սուրբ քիլիսէ իշին վէ ճա-
նընը գուրթարմադ իշին : Ս ծնդրա ճիւմլէսիտէ
սեօզլէրինի պիր էտիպ՝ տուվա էթմէկէ տուր-
տուլար . վէ չիւնքի քէնտի եանլարընտա պիր
քահանայ վարիտի ատը Ղթիկ՝ ծնա եալվարտը-
լար քի աւետարանը կէթիրսին վէ հէփիսիտէ
էլլէրինի իւզէրինէ գօյուպ եէմին էթտիլէր քի
աւետարան քելալընա կեօրէ իշլէրինի կեօր-
սիւնլէր վէ ծնուն ուղուրունա գանլարընը տեօք-
սիւնլէր : Պէօյլէճէ իշի գուրուպ պիրիպիրին-
տէն այրըլտըլար վէ չատըրլարընա կիրիպ՝ ըա-
հաթլանտըլար օ կէճէ : Պունլարտան պիրիսի
Ս արազլապուհ ատըլ՝ Ղմատունի սօյունտան՝
կէճէիլէ այրըլըպ կիթտի նագլ էթտի Ղտըվըշ-
նասպ մարզպանա վէ ծնունլա պիլէ օլանլարա՝
պունլարըն մէշվէրէթինի : (Յըլար իշիթտիքտէ
պու իշի՝ էօտլէրի գօփտու . վէ սապահա գարշը՝
գօրգու վէ տիթրէմէքլէ օրատան կեօզ էտիպ՝
եապլաշտըլար Ղնի շէհրինէ վէ կիւնտիւզին օ-
րատա գալտըլար , էլլէրի շաշմըշ , վէ կեօզլէրի
գամնշմըշ . ադշամ օլտուգտա՝ էվէթլէտիլէր
գաշմաղա վէ տիւշտիլէր Ղտաշատ գալէսինէ :
Պունլար տախի ծնլարը գօվալայարագ կերի գա-
լանլարը գուրթտուլար վէ Ղադիշյ Ղտրիտու-
նի նախարարը վէ հէփիսիսիտէ կեօթիւրտիւ-
լէր Ղուին շէհրինէ . ծնտան տեօնիւպ կէլտի-
լէր մուհասերէ էթտիլէր Ղտաշատը : Ս էլա-
քին Ղտըվշնասպ մարզպան , վէ ծնուն վէգերի
Ս եհվէհնամ վէ զայրըլարը կէճէիլէ գալէտէն
էնիպ գաշտըլար Ղտրպատական սէմլինէ :

Պունու տույտուգտա Վ ահանելա պիլէ օլանլար՝
Լրտաշատը պըրագըպ կէտիլէր Ղուինէ վէ
օրատա եհնի մարգպան տիքիպ՝ պաշլատըլար
Ճէնկէ հազըրլանմաղա :

6. Վ ահանլըլարն էլ-թիլէրի Վահան տապերին հալը
պանլըլնիտ Մարվշնասպա Գարըլ :

22 — 23 .

⁴⁵¹ } Վահան Բագրատունի ասպետ տէտիք-
լերի նամտար վէ շեօհրէթլի իտի օ վազիթ-
լերտէ քի Վովսէս Խորենացի ծնուն իսթէմէ-
սիիլէ Հայ Թարիխինի եափտը : Վ է նիճէքի
տէտիք , չիւնքի Լորվշնասպ մարգպան Հայաս-
տանը պըրագըպ կիթմիշ իտի , Վ ահանլըլար
ծնուն եհրինէ մարգպան տիքտիլէր պու Վահան
ասպետի , սերապէր էթտիլէր Վամիկոնեան
Վ ահանը սեօզ վերէրէք վէ եէմին էտէրէք , քի
հէփ Ճէնք խուսուսլարընտա՝ ծնլարըն իգանէթին
տէ օլունլար : Պունլար պու իշտէ իքէն՝ տին
տէն ավարա օլան նախարարլար քի Լորվշնասպ
մարգպանլա զաշմիշլերիտի , էօլիլթ վերիպ օ-
նա տէտիլէր քի «Տահա Վ ահանլըլար հազըր-
լանմըլ տէլիլ իքէն , պիզ եիւրիւյիշ էտէլիմիլ-
զերլերինէ » , պու նիլէթ իլէ ապէր տէվշիրտի
լէր Լորպատական սէմթինտէն վէ զայըր եհր-
լերտէն , Ճիւմէսի եհտի պին քիշի . վէ Հայաս-
տանա կիրիպ՝ կէտիլէր Լրտաի չայըն եւանընա
վէ ծնու կէչիպ՝ Լախըմանա կիրմէք իսթէ-
տիլէր : Պունուն հապերի եէթիշտիքտէ Վ ա-
հանլըլարա՝ միւշավերէ էտիպ՝ Վահան մարգ-
պանը վէ Վահան սերապէրի Ղուին շէհրին
տէ պըրագտըլար , պունլարտան զայրի Վահան

Կամնարականը պիր գաջ նախարարիլէ քի սագ-
լարնլար օ շէհրի : Բէնտիլէրի տեօրթ եիւզ
քիշի օլարագ՝ քիլիսէէ կիրիպ Լ՝լահա թէսլիմ
օլտուլար , վէ ծնտան Լ՝արագկերտ քեօյիւնէ
կէլիպ եօլլատըլար պիր գաջ քիշի իլէ Լ՝եպուհ
Լ՝ասակ ատըլ Լ՝ահան սէրագքերին գարտա-
շընը Լ՝ուուակ քեօյիւնէ քի կեօզտէն կէշիրէ
Լ՝ճէւմ ապքերինի : () քեօյէ կիթտիքտէ՝ սա-
պահ օլտուղու կիպի եէթիշտի օրայա Լ՝տըլըշ-
նասպ եէտի պին ապքերիլէ պիլմէլէրէք Լ՝ասա-
կըն ծնտա օլտուղունու . սօնդրա տուլտուգտա
շաշտը վէ գօրգտու . քէզալիք Լ՝ասակ տախի
ծնուն կէլիշինտէն գօրգույա տիւշիւպ՝ պաշլատը
չարէ արամաղա քի քէնտիսիլիլէ օլանլարը սե-
լամէթէ չըգարա . պու Փիքրիլէ էմր եթտի ծն-
լարա քի իքիշէր իքիշէր , եախօտ իւշէր իւշէր՝
օ քեօյտէն չըգրպ վէ պաշգա պաշգա եօլլար-
տան կիլլիճէ սիլիշիպ կիթտիլէր արգատաշ-
լարընըն եօնընա :

() Ելար կիթմէկէ պաշլատըգտա՝ քէնտի
տախի պաշլատը Լ՝տըվշնասպը օյալանտըրմաղա .
ատամ եօլլատը ծնա սեօզիւմ վար տէտի Հայ-
լարտան սանա , եկէր տիյնէրսէնիզ՝ էյի օլուր
սիգէ : Պու սեօզի իշիտիպ , կէրչի սէվինտի Լ՝-
տըրվշնասպ վէ սանտը քի Հայլարը թէքրար
միւհքէմճէ էլի ալթընտա գապդընա ալա , լա-
քին սէրթ ճէվապ կեօնտէրիպ պիր ատամը իլէ՝
տէտի . “ Լ՝սի մէմէքէթին հալգը՝ նէ սեօզի
վար քի կեօնտէրէ պանա ” : Պու ճէվապը կէ-
թիրէն փէրվասըզ սեօյլէտիքտէ տէտի Լ՝ասակ .
“ Լ՝ար սեօյլէ Լ՝տըվշնասպա , պիգիմ սուշու-
մուզ եօզ վէ պիր գարար վէրմէմիշիզ միրի մատ
տէսինէ . վէրմիշէք տէ՝ էօտէրիզ . շիմտիլիք
իգին վէրսին պանա՝ քի Հայլարըն քէլամընը

սեօյլէյիմ, սօնդրա սիզ հէրնէ ճայիզ կեօրիւր սէնիզ՝ էտին , , () կերի կիթտիքտէ հաչան պիլտի Վ ասակ քի արգատաշարը էմր էթտիկի իւզրէ սաւուշմիշէր՝ քէնտի տէ պինտի աթընա վէ տէտի ծնտա պուլունան Ղճէմէրէ՝ քի Ղ տըրվինասպըն օրտուսունտան կէլմիշէրիտի ծրայա՝ շէյ ալմաղա . “ Պէն սիզի մասխարայա դութմաղ իչին օ հապէրի եօլլատըմ սիզէ . զերէ պէն սեօզ կէթիրմէք իչին կէլմէտիմ պուրայա իլլա սալթ սիզի կեօրմէք իչին քի նէ շէքիլ սինիզ . վէ նիճէ քի կեօրիւյօրոււմ, սիզ տէրպէտէր վէ իշէ եարամաղ քիմնէլէր սինիզ վէ չօդ Ֆէնա օրաճագ սիզէ , , Պունու տէյէրէք գօրգուսուզ վէ փերվասըզ ծրատան չըզըպ կէլտի արգատաշարընըն եանընա քի պիրիքմիշէրիտի Վ արազ կերտ քեօյիւնտէ . օլտուղունու ծնլարա նազլ էտիպ տէտի , “ () յւլար կէրջի պիզտէն չօդ տուր , վէ լաքին չօղու իշէ եարամազ ալչագ ատամլար տըր , , Պունու իշիթտիքտէ՝ ծրատան գալգըպ կէլտիլէր Ոտն Վ ասեաց տէտիքլէրի եէրէ վէ օրտու գուրտուլար Ղկոռի քեօյիւնտէ՝ տաղա եագըն , հէփհէփ տեօրթեիւզ քիշի օլարագ : Հաչան տույտուլար Ղճէմէրին եազլաշմասընը վէ պիլտիլէր քի ծնլարտան եարըսը գատարը՝ տինի պըրագան Հայլարտըր , տեօրթ պեօլիւք օլտուլար՝ եիւզէր քիշի . հվվէլքի պեօլիւկի վէրտիլէր իքի նախարարըն հլինէ , պիրի Վ ա սակ Վ ամիկունեան՝ օ քի կեօզճիլիք էթտի , օ պիրիսի Րաբկէն Սիւնի քի իլէրիտէն կիթսին լէր : Իքինճի պեօլիւկի վէրտիլէր Ղտում Վսու նիյէ վէ ծնուն Ղլաստում ատըր գարտաշընա քի սաղ գարաֆընտան եիւրիւսիւնլէր : Իւչիւն ճի պեօլիւկի վէրտիլէր Վարջոյլ Վաղխազունի նախարարա քի սօլտան սալըն : Տեօրտիւնճի

պեօլիւկի վերտիւէր 'Երսէհ' Կամնարականա
վէ ծնուն Հրահատ ատլը դարտաշնա քի արտ
տան կելիպ' հանկի դարաֆը զայիֆլէնիրսէ'
ծնա եէթիլիպ' եարտըմ էթսիւնէր :

Ի՛ճէմ ապքերի եէթիլտիքտէ , Հայլարն ազ-
լըղընը կեօրիւպ շաշտըլար վէ տէտիլէր . "Պուն
լար տէլի օլմիշլէր վէ գանլարընա սուսամիշլէր
վէ էօլիւմ արամաղա կէմիշլէր , , . պունու տէյ-
երէք ծնլարն իկիտլէրի իլէրի սալտըլար վէ
գուվվէթսիլլէրի արտլարընա : Հայլար տաիի
եիւրիւտիւքտէ ' Գարջոյլ Ս' աղխազունի եիւզ
նէֆէր սաքերիլիլէ Ի՛ճէմ դարաֆընա տեծնիւպ'
պիլըլէնտի տինտէն տեծնէնլէրիլէ : Պու խայլն
լըղը կեօրիւպ Հայլար' Իլլահա սըղընարադ
հիւճում էթտիլէր Ի՛ճէմլէր իւզէրիլնէ . վէ չօ-
ղունու ծրատա եէրէ երգտըլար , վէ օ ապքերին
գալապալըղընը տէրէլէրէ վէ դաշլըգ եէրէրէ
տաղըթտըլար վէ Ի՛տրվէնասպ մարգպանը Ի'աբ
կէնին դարաֆընտա' կէպերթտիլէր . զայրի քի
շիզատէլէրի Ի՛տումուն գօլունտա գըրտըլար . ծ-
րատա եէթիլտի Ի՛տում Սիւնիք մէմլէքէթին
պէյի օլան Գիհհոն նախարարա քի տինի ին-
քեար էթմիշլէրտէն օլուպ Ի՛ճէմ ապքերիլիլէ
կէմիշիտի քէնտի ատամլարը պիլէ օլարագ : Ս է
չիւնքի Ի'աբկէն սիւնի վադթիլէ ծնտան էլլիք
կեօրմիշ իտի' ծնու Ի՛տումուն էլինտէն գուր-
թարտը : Չըգտը ծրատա Ի՛ճէմ դարաֆընտան
պաղդալ պիր քիշի վէ գուտուզ կիպի եիւրիւյիշ
էտէրքէն' ծնա գարշը կէլտի Հրահատ վէ մըզ-
րադլա վուրուպ' էօլտիւրտիւ ծնու : () արա-
լըգտա Գարջոյլ Ս' աղխազունի թէքրար չափը
ճագ պիրիքտիրտի կատշաց տէտիլէրի ապքերի
վէ քէնտի եիւզ նէֆէրիլնի վէ տին ինքեար է-
տէնլէրի , վէ տաղ արտընտան կիզլիճէ կելիպ'

կերիտէն գուշաթտը Հայլարը վէ օրատա պիր
Հայ պուլուպ պողաղլատը . օնուն սէսինտէն
շիւպհէլէնիպ Հրահատ Կամնարական վէ չա-
փրճապ կերի տեօնիւպ՝ կեօրտիւ, վէ հապեր
վերտի քի տիւշման կէլմիշ : Պունու իշիթ-
տիքտէ օնուն գարտաշը Լեբսէհ, պիր գաշ իկիտ
ալըպ քէնտի եիւզնէֆէր ապէրինտէն՝ գարտա-
շը իլէ կնտի Վարջոյլուն պեօլիւկինէ վէ Լատ
շաց ապէրին սէրապէրինի մրդրաղլա հօլտիւր-
տիւ . արգատաշլարը տախի սաղա սօլա տիւշիւպ
չօղունու գըրտըլար վէ գալանլարը տարտաղան
հտիպ գաչըրտըլար : Պու ճէնքտէ Հայլարտան
սալթ օ պողաղլանան քիւնէ թէլէֆ օլտու :

Տիւշմանլար տաղըլտըգտա՝ Հայ ապէրի սէ-
վինիպ տուրուրիքէն՝ իքի ալչադ քիշի՝ ատլարը
Սարգոշ Ղանթունի վէ Սասակ Սահաուունի
քի օ ճէնքտէ տէլիլէրիտի՝ գօշարադ կիթտիւ-
լէր Ղուին շէհրինէ վէ գարա հապեր վերտի-
լէր Յովհան հայրապետէ Սահակ մարգապանա
վէ Սահան սէրապէրէ, տէլերէք . “Իքի աւ-
քէր իւրշմիլէ գարըշտըգտա, իւսթիւն օլտու
Լճէմ ապէրի վէ եհնկիլտի Հայլար վէ հչպէհ-
լէրտէն չօղու Լճէմ գըլըճընտան կէչտի . Սա-
սակ Սամիկոնեան հօլտիւ, Բաբէկէն սիւնի հօլ-
տիւ, Լճում վէ Լռաստումիքի գարտաշ հօլտիւ
լէր . գալանլար տախի Լիոռի քեօլիւն հօկիւն-
տէ տիւշտիւլէր սալթ պիզ գաշտըգ կէլտիք” :
Պու հապերի իշիթտիքտէ ճիւմէսի շաշտը
գալտը վէ գօրգոյա տիւշիւպ՝ տէրին էասա
կիրտիլէր : Սէ լաքին տահա չալ օլմնտան՝ Լռ-
աստում միւթտէճի կէլտի սէվինճիլէ : () պիր
լէրի տախի եէթիշտիքտէ՝ հէփիսի պիր աղըզ-
տան Լլլահա շիւքը հտէրէք կիթտիլէր քիլի-
սէյէ . օրատա Յովհան հայրապետ եզկիլիլէ տէ

տիրութիւն իկիրմի տօգուզունա՛րի սաղմոսու . “ Ի չիթտի Լ՛լլահ պէնի վէ քէրեմէթտի պէնիմ եասարն սէվինա՛հ տեօնտիւրտիւ . , . և այն . քիլիսէտէն չրգրայ հէրքէս եհերինէ կիթտի :

() կիւնէր չիւքի գըշ վաղթի խի՛ր՝ ու հաթլանտըլար քի սլահարտա ճէնկէ գալգըլըրսա պօշ պուլունմասընլար : Լ՛ճէն ինէ հապեր կեօնտերտիլէր Ը ակիթանկ տէտիքլէրի Լիւրճի փատիշահընա քի սեօզ վէրտիկի իւզրէ հոք միլլէթիստէն քէնտիլէրինէ ասքէր եօլլատըն : Ը է լաքին օ պօշ սեօզլէրիլէ պունլարը ցալանտըրըլայ էյլէնտիլիլ խի : Ը ծնդրա պիւր գաշ փէրաքէնտէ ասպուրճուպուր ատամ պուլուպ ծնլարտան՝ իւշ եիւզ գատար՝ եօլլատը հայաստանա , վէ տահա պիւր այ կէջմէտէն մա հանա իլէ ծնլարը կէրի չալըրտը : Պու իշտէն աշիքեարէ տույտու հայլար քի Լիւրճիլէրտէն պիւր Ֆայտա եօգ վէ նէ ղայրըսընտան իմտատ օլաճադ . ծնուն իչին սակթ Լ՛լլահա պաղլատըլար իւմիտիլէրինի վէ ծնա թէսլիմ էթտիլէր քէնտիլէրինի վէ պաշլատըլլարը իշի :

7 . Ը ականլըլարէն ղայրէ ելլէրի՝ Սաղարնա՛ Լ՛թըն
հերեհէ գարշը :

Գ . 24 .

¹⁸² } Լիւրտիւ Ը ահան քի Լ՛լլահըն գուտրէ
թիլիլ ճէնկի էյի իլէրի կիտէյօր Լ՛ճէմէրէ
գարշը , պունտան եիւրէքլէնիպ՝ էլչիլէր կեօն
տէրտի տեօրթ նախարարըլղա , եախօտ տեօրթ
ղապիլէ պէյլիկինէ . եանի Լ՛րծըրունիլէրէ , Լ՛ն
ձլաացիլէրէ , Ը ըշտունիլէրէ վէ Ը ոկացիլէրէ քի
ծնլարտան տախի պաղիլէրի գօրգուլարընտան

քէնտիւնքինի կիւնէշէ վէ աթէշէ դափան կէօս
 թէրիւնքիտի, վէ օգշայրպ եիւրէք վերտի ծն-
 լարա քի կէսինքն վէ քէնտիւնքիիւն պիր օլուպ
 ճէնք էթսինկէր քիլիսէի շէրիՖ ուղուրունա:
 Պու տավէթէ ծնլար գուլագ դուժմատըլար վէ
 մասխարալըղա սլտըլար: Ս է լաքին իքի նա-
 խարար սեպուհ ըիւթպէսինտէ աստըլը՝ Յու-
 հան Լ'նձևացի վէ Լեքսէհ Նըուանդունի՝ Ս ա-
 հանըն սեօղիւնէ պէյէնիպ վէ չօգ քիմնէլէրին
 Ֆիքրինի տեօնտիւրիւպ չըգըպ կիթտիւնք օ
 քիմնէլէր իլէ Ս ահանըն պեօլիւկինէ գաթըլ-
 մաղա: Պու իշէ կիւնճէնիպ իքի պեօլիւք նա-
 խարար աստըլը՝ Սևուկ Լ'նձևացի վէ Յուհան
 Ս'ոկացի վէ պիր ալայ գալապալըգ տէվէրիպ
 տիւշտիւնք ծնլարըն արտընա: Յուհան վէ
 Լեքսէհ էէթիշտիքլէրինտէ Լ'ռեստ տէտիքլէ-
 ըրի գասապայա, պունլար վարըպ մուհասէրէ
 էթտիւնք ծնլարը: () Նլար տախի Լ'լլահա սը-
 ղընարագ եիւրիւյիշ էթտիւնք պունլարըն իւ-
 ղէրինէ վէ պագիսինի տիւշիւրտիւքտէ՝ Յուհան
 Լ'նձևացի վուրտու մըգըրաղլա Յուհան Ս'ոկա-
 ցիի: Պու Յուհան Ս'ոկացի պիր վագթ իլէ
 ղէվգլէնմիշիտի Յուհան Լ'նձևացիի պեօլիւ
 տէյէրէք. “ () Տիշ պիր իշէ եարամաղ, հէ-
 մէն ծնուն պոյնունա հալգա դագմալը ինէք
 կիպի, ”. պու սեօղէ ճէվապ վէրմիշիտի Սևուկ
 Լ'նձևացի. “ Հսլգայը պէն կէթիլիլիմ սէն
 դաճ պոյնունա էկէր գատըր իսէն, ”: Իշթէ օ
 Լ'նձևացի Յուհան քի Յուհան Ս'ոկացի ինէք
 տէմիշ իտի ծնա, պոյնուգի եանի մըգըրաղլ իլէ
 վուրուպ էօլտիւրտիւ ծնու: Պունու կէօրտիւք-
 տէ Սևուկ վէ ղայըլըլարը գաչտըլար. պունլար
 տախի արտըլարընա տիւշիւպ՝ պագլիւնքինի եէրէ
 չարփտըլար վէ գալանլարը տարտաղան վէ թա-

ըրւմար էտէրէք, կէտիւնէր Վուին շէհրինէ վէ
սիր օլտուլար Վ ահանըն ապէրի իլէ :

Պու իշէրի իշիթտիքտէ Պերոզ շահ, էօյ-
քէլէնիպ տարրլար Վ ահանա վէ ծնունլա սիր
օլանլարա վէ օ սաաթ Վ ահանըն Վ արդ ատլը
գարտաշընը քի եանընտա՝ ըհհին իտի՝ տէմիրէ
վուրտու . վէ հիսսպսըզ ապէր տէվշիրիպ՝
տեօրթ պէօլիւք էթտի վէ իլք պահարտա սալը
վէրտի ծնլարը Հեր վէ Օ արուանդ տէտիքէրի
սէմթէրէ քի վարըպ դութսունլար Վ ահանը
վէ ղայրըլարընը գըլըճսան կէջիրսինլէր . պուն-
լարա պաշպօղ վէ սերապէր էթտի Մըրնէրսէհ
ատլը պիրիսինի՝ Սաղար նամընտա քի եավուզ
ճէնքճի իտի : Պըւգատար աղըր ապէրին կէլ-
տիկինի տուլտուգտա Վ ահան՝ կէտի Նուհան
մանդակունի հայրապետին եանընա վէ հապեր
կեծտէրտի քէնտի նախարարլարընա՝ քի կէլ-
սինլէր Վուին շէհրինէ . ծնլար եէթիշտիքտէ՝
հէփիսի տուլպայա տուրուպ՝ քէնտիլէրինի Մե-
լահա թէսլիմ էթտիլէր վէ պաշլատըլար ապէր
տիւզմէկէ, վէ լաքին ծնլար պիլէ ազ . սծնղրա
սուրք հայրապետի պիլէլէրինճէ ալըպ՝ ծնուն
տուվասընա կիւվէնէրէք՝ չըգտըլար Վուինտէն
վէ Մըտազ էյալէթինէ կիտիպ օրտու գուրտու-
լար՝ Ներսէհապատ տէտիքէրի քեօյտէ քի չօգ-
ուզագ տէյիլիտի Մճէմ օրտուսունտան :

Սապահ օլտուգտա Վ ահան իւշ պէօլիւք է-
տիպ ապէրինի, օրթատաքինի թէսլիմ էթտի
Սահակ մարդպանա, սաղ գօլու վէրտի Ռարըզ
Վ ահեունի նախարարա, ծնա եարտահ Ռաբ-
կէն սինի վէ Մտովմ Վնունի վէ Վապակ
Պալունի . սօլ գօլու վէրտի Ներսէհ Վամարա
կանա վէ ծնուն իւշ գարտաշընա, Վ ահան,
Հրահատ վէ Վ սաակ . քէնտիսի ալըր Վ ըհն

Ս անանգացի վէ Պապ Բրտակունի նախարար
 արք. քի օ իւչ պեօլիւկէ եարտում եէթիշին :
 Պունու պեօլէ նիզամայրայ վէ պիր պիրինտէն
 պրըլլայ՝ տիգիտիւէր Բէմիւէրէ գարշը ուզագ
 տան : Սապահ օլունգտա Բէմիւէր խըշմիւէ
 տիւշտիւէր չայլար իւղէրինէ վէ ծնարա վէլ
 վէլէ պրրագարագ ալթ իւսթ էթտիւէր ծնարըն
 նիզամընը, վէ սաղ գօլունու տաղըտրայ գաչրտը
 ար՝ Բարշղ նախարարիւէ : () գալապարգտա
 Սահակ մարգպան՝ Բորներսէ՝ Սաղար նամ Բ
 Ճէմ սերապէրինի կեօրտիւքտէ՝ մըզրագլա հիւ
 ճում էթտի իւղէրինէ, Բորներսէ՝ տէ պու
 նուն իւղէրինէ . մըզրագլարընը պիր պիրինէ
 սալլայ՝ իքիսինին մըզրաղը տախի գրիսլարընա
 տօգունուկ գայիտը . արթըգ իքիսիտէ ասլան
 միսալի օլուկ վէ եավուղ աթլարը իլէ պիրիպի
 րինէ եագլաշլայ՝ պիր պիրիիլէ չէքիշտիւէր վէ
 սաչլարընտան դութարագ՝ աթ իւսթիւնտէ
 տեօլիւշտիւէր եումուգ վէ միւշթաիլէ, չէք
 մէք վէ իթիւլէրմէքլէ օ գատար քի Սաղար
 սերապէր գուվվէթտէն գալլայ՝ աթտան տիւշ
 տիւ վէ գալապարգտա սավուշուկ գաչտը :
 Չաչան կեօրտիւ Սահան քի Չայ սաքէրի պօ
 զուլույօր՝ սէն վէրտի Ս րէն նախարարա քի
 իլէրի կէշին . Ս րէն տէ Ճէվապ էթտի քի
 սէն պու սաաթտա պանա կիւվէնմէ գատըր
 տէյիլ իմ : Պունու իշիթտիքտէ Սահան օրա
 տա եիւզիւնէ խաչ նիշանը կտիպ՝ երլտըրըմ կի
 պի կնտի տիւշմանլարըն սաղ գօլունա . եէթիւշ
 տիւէր օրայա իքի գարտաշ Սամսարահանլար
 Բերսէ՝ վէ Չրահատ, վէ օ պեօլիւկի գըզղըն
 լըզլա թէմամէն տիթրէտիպ՝ պիր կեօղ գըփուս
 տա պինլէրՃէ սաքէր գրրտըլար . սօնղրա սօլ
 գօլունա տիւշիւկ՝ ծնարըն իկիտլէրինտէն հի-

սապարզ ճէնքճիւղերի եերէ սէրտիւքը սանքի ա
ղաճտան թութ եէմիշինի սիւքէր կիպի, վէ օ
օրտունուն թէմամ ալթընը իւսթիւնէ կէթի-
րիպ հէիիսինի տէ տարտաղան վէ թարիւմար
էթտիւքը : () րատա տեօրթ Մճէմ սէրապէ-
րինտէն պիրիսի ատը Վ ին խոռեան եալուզ
պիր քիմնէ՝ քէնտի գաֆատարարը իլէ Հայլա-
րա գարշը իկիտլիքլէ ճէնքլէշիպ տուրուր իտի :
Պունտուն հալինտէն գուզվէթլէնիպ պիր ղայրը
սէրապէր տախի ատը Վ շնասպ՝ եիւրիւտիւ
Հայլարըն ղայիֆլէնմիշ գարաֆընա : Վ է լա-
քին Վ ահան հիւճում էտիպ սալտը Վ ին սէ-
րապէրին իւլէրինէ վէ օրաճըգտա օնու էօլ-
տիւրտիւ : Պունճիւլէյին Ներսէհ Վամարա-
կան մրգրազլա Վ շնասպ սէրապէրի վուրուպ
վէ աթընըն պաշը գարաֆընտան եերէ երգըպ
տէպլէլէթտի օնու : Վաշան Հայլար տախի վէ
Բարշղ նախարար՝ հաշան կերիյէ պազըպ կեօր-
տիւլէր՝ քի Մճէմլէր եէնկիլիպ գաշայօրլար ,
եիւրէքլէնտիւքը վէ կերի տեօնիւպ տիւշտիւլէր
գաշանլարըն արտընա վէ չօղունու վուրուպ էօլ-
տիւրտիւլէր՝ ճէնքտէ էօլտիւքլէրինտէն զիյա-
տէ վէ գալանլարընը ուզուն ուզապ գօլալա-
տըլար . սօնդրա կերի տեօնիւպ օրտու եերինէ
եէթիշտիւքը վէ չօգ տօյումլուպ պուլուպ՝ փայ
էթտիւքը մապէյնլէրինտէ վէ Մլահա շիւքը
էտիպ՝ տեօնտիւլէր Ներսէհապատ քեօյինէ
վէ օնտան սուրբ հայրապետի ալըպ կէլտիւքը
() ազկոտն տէտիքլէրի էյալէթէ վէ րահաթ-
լանտըլար Վ արշակի տէտիքլէրի եերտէ ճիւմէ
սի տէ շաղըզ վէ սէվինճ էտէրէք :

Պու սէվինճտէ իքէն միւթտէճի եէթիշտի
քի Վ ահան սէրապէրին գարտաշը Վ արգ միւ-
ճիլէթիլէ գուրթուլուպ կէլիյօր . օ սաաթ

Վ) արդ տախի եկեղիշտի հըզմեթքեարարիլէ պիլմէյերէք նաւար զուրթուլտուղունու : Սէ վինտի վէ շաղ օլտու Վ) ահան զիյատեսի իլէ . խոնուսա պու իշին պեօյլէ օլմասրնստն պիլտի քի Վլահ ծնուն ինքեար կիւնահընը աֆվ էթ միշ . զէրէ քէնտիսի զայրը նախարարլարլա պիր օլտուգտա՝ տէմիշ իտի քի էկէր Վլահ կիւնահըմը աֆվ էտիպ պու էթտիկիմ պիրլիկի պէյէ նիրսէ՝ թէզչէ կեօսթէրսին պանա սէվկիւլիւ գարտաշրնր : Վէզալիք Վ) ասակ օպիր գարտաշը տիլէմիշտի Վլահստան քի էվվէլ Վ) արդը կեօրէյիմ սօնղրա պէնի թէզչէ եկեղիշտիւրսին մարտիրոսլուղա , նիճէ քի պիր գաչ կիւնտէն սօնղրա օլտու :

8. Վ) ախանէն հիյէսի վէ Վ) ահանլուարէն Վ) հրանա էլտիւլէրի :

Գ. 23.

⁴⁸² } Հաչան ռահաթլըգտա օթուրուպ տուլուր իտի Հայլար Վ) արշակի տէտիքլէրի եէրտէն Ն) աղկոտն էյալէթինտէ , էլչի կէլտի Վիւրճի փատիշահը Վ) ախթանստան գարա հապեր վէրէրէք եալանտան քի Վճէմլէրտէն աղըր աւ քէր կէլտի Վիւրճիաթան մէմլէքէթինէ սէրապէրլէրի Վ) իհրան տըր՝ պիզէ եարտլմ եէթիշտիլին : Նալանտան տէտիք , զէրէ նէ աս քէր կէլմիշ իտի նէ կէլէճէկ իտի էկէր հապեր վէրմէսէիտի : Վ) էճպուր օլտու Հայլար եարտըմ էթմէկէ , զէրէ եէմին էթմիշլէրիտի Վ) ախթանկա տար վազիթտէ ծնա իմտատ էյլէմէկէ : Պու սէպէպտէն չաիրճադ հէր շէյլէրինի էմին եէրլէրէ եէրլէշտիլիպ՝ եօլա տիւշտիւլէր Վ) ախ

Թանկա եկեթիշմէկէ . օ տախի պունարա գար-
չը կէլիպ միւնաստիպէթսիգ սեօղէրիլէ օյալան-
տըրտը պունարը պիր գաչ կիւն . պիրգէ եար-
տըմճի կէլիյօր Հոնք միլէթի տէյէրէք՝ Սիհ
րանա գարչը . վէ քէնտի հիյլէքէարլըղընը գա-
լաթմադ իշին կիզլիճէ ատամ եօլատը եազըն-
տա օլան օվալարա քի եէր եէր էօթէտէ պէրի-
տէ աթէշ եազընլար վէ պեօլէճինէ ծնարը
ինանտըրմադ իսթէրիտի քի իշթէ Հոնք ապէ-
րի կէլիշ, վէ աղաճ՝ քիւթիւքլէրինի ինսան
եէրինէ կեօսթէրիտի ծնարա, պունար սի-
լահչը ապէր տիր տէյի . վէ եալանճի չաշթ-
լարըն սեօգի իլէ իսպաթ էտէրիտի քի սիպի
պէքլէյօր Հոնք ապէրի օվատա : Հայլար պու-
նուն թէլալիպլիկինի տոլյանյարադ ինանտըլար
վէ օ օվայա էնիպ հիւ պիր քիմնէ կեօրմէտիլէր :
Ե իւպհէյէ տիւշտիլէր՝ քի պու նէ օլաճադ,
լաքին Ս ախթանէ ծնարը տիւզմէ լաֆլար իլէ
էյլէնտիրիպ՝ էնտիրտի Վիւր չայըն եանընա վէ
օրտուլարընը գուրտուրտու օրատա : Փէրվա-
սըզ օրաճըգտա իւչ կիւն օթուրուպ տուրուր
իքէն՝ եէթիշտի Սիհրան աղըր ապէրիլէ վէ
ֆիւլէրիլէ վէ ղայրը միլէթլէրին փիւր սիլահ
աթլը ապէրիլէ վէ օրտուտունու գուրտու
Հայ օրտուտունա գարչը : Հայլար պունու կեօր-
տիւքլէրինտէ՝ գօրգտուլար վէ շաշա գալտըլար
վէ օ կիւն պիր եանա չէքիտիլէր . պիր գաչը
տախի ծնարտան եիւրէքսիգ օլմաղիլէ՝ գօր-
գույա գութուլուպ վէ կիզլիճէ Մճէմէրէ հա-
պէր վէրիպ՝ ծնարլա շարդ գօտուլար վէ ճան
իւ կեօնիւլտէն պիր օլտուլար :

Սապահ օլտուգտա՝ ապէրինի կէթիրտի
Ս ահան ճէնք եէրինէ վէ օլտուգճա տիւզտիւ-
գօշտու ծնարը : Ղէնք վազթի կէլտիքտէ՝ օր

տու օրսու իւզերինէ տիւշտիւ վէ Վ ահան օ
րատա իամնարահանլարա գարշըլարրնտա օրան
լարը պիրտէն պիրէ եերէ երգարագ վէ զայը
լարընը տաղըտարագ քօճա պիր ՂՃԷմ օրտու
տունու տիթրէթտի, աւլը սանլը պեօյիւք քիւ
սէլէրտէն չօղունու աթա չրդնաթտը, վէ զիյա
տէսի իլէ սրգլէթ վէրտի Վ իհրան սերապէրէ:
Ղէնք գարշտըգտա Վ ահակ մարգպան Վ ֆէն
տիմիզին աշգը աթէշի իլէ եանըպ դութուշուպ,
զիյատէսի իլէ իլերի սիւրէրէք՝ օրատա Ղէնք
էտէր իքէն տիւշիւպ մարտիրոս օլտու: () զըզ
ղընլըգտա Վ ասակ՝ Վ ահանըն գարտաշը՝ վուր
տու մըզրագլա ՂՃԷմին պիրինի քի տէմիր զըրի
կիյմիշ՝ էշպէհ իկիտ իտի. պու երգըլըպ տիւշ
տիւքտէ՝ Վ ասակըն մըզրաղը զըրըլըր, զայը
մըզրագ պուլըպ՝ տեօնտիւ վէ տալգըլըրճար ի
չինէ տիւշիւպ՝ տօլաշըպ՝ չօգ իշ կեօրտիւ վէ
սօնղրա քէնտիսի տախի շէհիտ տիւշտիւ:

Պունլար պու իշտէ իքէն՝ օ խային Հայլար
քի կէճէտէն շարգ էթմիշէր իտի ՂՃԷմէրիլէ՝
Վ ահանըն պեօլիւկիւնտէն գաշմագ կեօսթէ
րիպ Հայգըրտըլար. գուրթարըն սիզի: Պու
սէստէն Հայլար զայէթ իլէ գօրգուպ պաշա
տըլար գաշմաղա. հիյէքէար Վ ախթանի տա
խի ծնլարա պիլէ քէնտի ապէրիլիլէ գաշտը:
Պունու կեօրտիւքտէ Վ ահան վէ իամնարա
հանլար՝ Ղէնքտէն շէքիլիպ՝ կիթտիլէր գաշան
լարըն արտլարընճա. օրատան չրգտըգտա՝ կեօր
տիւ Վ ահան քի Րաբէկէն սիւնի եարալանմիշ
տիւշմիշ իտի պըրագամատը օնու՝ հէմէն էնիպ
ալտը վէ քէնտի քիւհէյլան աթընա պինտիրիպ
գուրթարտը: ՂՃԷմ ապէրի տախի Հայլարըն
գաշտըղընը կեօրիւպ գօվալատըլար օնլարը վէ
պիր գաշընը գըրտըլար: Պու գաշմագտա իամ

սարական Հրահատուն աթը զայն թ ին գօշուպ՝
 եէրէ տիւշիւրտիւ ծնու . օ տախի եսեան
 սէյիր թ տիքտէ Մէմէր եէ թ իշտիւր . վէ չիւն
 քի եօրուլմիշ իտի՝ զու թ տուլար վէ կեօ թ իւր
 տիւլէր Ս իհրանա . Ս իհրան սերապէրտէ ծնու
 տէմիրէ վուրուպ՝ նէրէյէ կիտէրսէ պիլէսինաէ
 կէզտիրիր իտի : Ղու թ ուլտու պիր Ս իւնի նա
 իսարար տախի աար Հազդ վէ Սիւրաիւրտէն
 պիր գաչը . պունլարը տախի զէնաիւրէ գօշուպ
 սազլատըլար : Պունտան սօնդրա ալտը Ս ահան
 իքի Սամնարականը եանի՝ Ս երսէհ վէ Ս ահան՝
 Հրահատուն գարտաշլարընը վէ կի թ տի Տայք
 սէմ թ ինէ , վէ սարսի եէրլէրէ սըղընրպ՝ օ թ ուր
 տու Ս Կնաուինջ քեօյիւնտէ . զայրը գաչանլար
 տախի պիրիքտիւր օրատա Ս ահանըն եանընա
 ճիւմէսի եիւզ քիշի :

Տուլտու Ս իհրան քի Ս ահան Տայք մէմէ
 քէ թ ինէ կի թ միշ , ծնա եէ թ իշէյիմ տէյի՝ տա
 քէրինի ալըպ եիւրիւտիւ օ դարաֆա վէ իլէրի
 կէչիպ՝ կէտի օրտուսունու գուրտու Ղու տէ
 տիքլէրի քեօյտէ , պիլմէյէրէք քի եազըն եէր
 տէ տիր Ս ահան . հաչան հապէր ալտը քի
 Ս ահան օրալարտանտըր Ս Կնաուինջ քեօյիւն
 տէ՝ պաշլատը գօրգուսունտան տի թ ինէմէկէ՝
 կէրէք քէնտի վէ կէրէք օրտուսու : Ս է չիւնքի
 կէրի գաչմադ օրմադ իտի , ատամ եօլլատըր Ս ա
 հանա քի պարըշըղա կէսին , վէ Մէմ տէվլէ
 թ ինէ միւզի օլտուն : Ղէվապ վէրտի Ս ահան .
 “ Ս կէր գօյվէրիւրսէնիզ տէտի քի Հայլար րա
 հաթ գալսընլար քրիս թ իանլըգտա , պիղ տայ
 իմա հէր իշտէ հըղմէ թ էտէրիզ Մէմ տէվլէ
 թ ինէ . եօխսա՝ չօդ էյի տիր պիղէ շեօհրէ թ ի
 միզ ին քրիս թ իանլըգտա էօլմէք , տինիմիգի
 ինքեար էտիպ տիւնեա շանընա նայիլ օրմադ .

տան իսէ , : Պեօյլէ հապերէր տահա կիտիպ
կէլմէտէ իբէն Սահան վէ Սիհրան արալա-
րընտա , Պերոզ շահտան Ֆէրման եէթիշտի
քի Սիհրան տեօնիւպ կիտէ Ղաէմիթմանա .
o տախի ասքերինի ալըպ' եօլա տիւշտիւ պիլէ-
սինճէ կեօթիւրիւպ Նրահատ Վասնարահանը'
քի զէնճիրտէ իտի' վէ Յազը նախարարը վէ
ղայրը պաղը դութսագլար : Իշիթտիքտէ
Վերսէհ Վասնարահան Նրահատըն պեօյիւք
գարտալը քի Սիհրան կեօթիւրիւպօր ծնու ,
շաշոր գալար . Ճինքի դութուլտուլի կիւնտէն
պերի աղլամագտան Ֆէրաղաթ էթմէյիպ ,
տէօնէկէ րահաթ եաթմամիշ վէ աղլամագսղ
եէմէք եէմէմիշ իտի : Ղթթըզ եիւրէք աճսը
նա տայանամայրպ , չրգտը կիթտի Ղաէմօրտու-
սու արտընճա' պիր գաչ գուվէթլի իկիտէր իլէ ,
վէ ուզագտան գօլլայարագ' Ֆուրսաթ կեօզլէր
իտի քի ծնու օրտունուն պիր գօլունտա պաշգա-
ճա պուլուպ էլէ կէթիլէ . եախօտ պէն տէտի
օրատա էօլէյիմ տէ ռահաթլանայրմ թէսէլլի-
սիզ գասաւէթիւնտէն :

Հաչան օրտու կէլտի եէթիշտի Րազրեանդ
էյալէթինէ Րազուան քեօյիւնէ քի օրատա
սուրը Ղրիգոր Լուսաւորիչին պիր քիւլիւք
քիլիսէսի վարիտի . Ֆիքրինէ կէթտիրտի Վեր-
սէհ o ազիպին քէրէմէրինի վէ ծնուն շէֆաէ-
թինէ ճանիւ կեօնիւլտէն սըղընարաք' տէտի .
“ Ին տէր Ղրիգոր , սէն քի կիւնահըմըզըն
տումանընը տաղըթտըն Հայաստանտան , կէլ
տաղըթ եիւրէքտէն մէլալէթիմին չէթին վէ
միւլքիլ տումանընը , : Պունու տէյիպ օրատա
տուվա էթտիքտէ' ծնուն գարտալը Նրահատ
միւճիլէթիլէ զէնճիրինտէն չեօղիւլիւպ չրգա
կէլտի եանընա : Պու իլէ թաաճճիւպ էտէ .

ըէք գարտաշը՝ Ներսէ՛հ՝ սէվինճինոտէ զար զար
աղլամաղա պաշլատը վէ պօյնունա սարըլըպ
շիւքը էթտի գուրթարանա, վէ Փիւճալ ալըպ
կեօթիւրտիւ ծնու Ղուինէ վէ սուրբ Յովճան
հայրապետէ վէ զայրըլարընա կեօթէրիպ
նաթը էթտի սուրբ Ղըրիգոր | ուսաւորիչին էթ-
տիինի : Պու իշէ իֆրադ իլէ կիւճէնիպ Սի-
հրան վէ հէմէն Յազդ նախարարը էօկիւնէ
չաղըրըպ՝ տալէթ էթտի ծնու կիւնէշէ վէ ա-
թէշէ դափմաղա : օ տախի գապուլ էթմէյիպ՝
պաշընը քէստիրտի : վէ սօնդրա ծրատան կիթ-
տիքտէ Մճէմ օրատուսու : Յապըն սուրբ Թէնի
կեօմիւլտիւ մէղարա օ քիւզիւք քիլիսէտէ :

9. Թէքար Ս Կանլըլարէն էրտիւլէրէ հապարա-
ւորաւ :

Գ • 27 — 28 •

100 | Տույուպ պիլտիքտէ Ս ահան սերասքեր
քի Սիհրան սափուշուպ կիթմիշ հայաստան-
տան, չըգըպ Սինաուինջ քեօյիւնտէն կէլտի
Ղուին շէհրինէ վէ օրատա պուլուպ Ներսէհի
վէ հրահատը՝ չօգ սէվինտի : վէ չիւնքի գըշ
կիւնլէրի իտի՝ ծնտա պիրէզ ուհաթլանտը :
Պիր դաշ կիւնտէն սօնդրա եալանճի միւթտէ-
ճիլէր եէթիշտի ծրայա Սիւրճիլէրտէն՝ տէլի
տիւլանէ շէյգանի քիւնէլէր վէ չալ էթտիլէր
քի Սահաի մարզպան վէ Ս ահանըն գարտաշը
Ս ասաղ ծուլար քի ճէնքտէ շէհիտ տիւշտիւլէր
սաղ վէ տիրի տիրէր վէ տաղլարտա տօլաշըր-
լար տիւշմանտան դօրգմալարը իչին վէ շիմնի
սիգտէն եարտըմ իսթէյօրլար : Պու հապեր
կէրչի աշիքեարէ եալան վէ տիւզմէ իտի, վէ

լաբին ծնարուն գարըլարը վէ զայրըլարը Վա-
հանա զօր էտիպ վէ պիր քիւչիւք պեօլիւք աւ-
քէր Վամիկոնլու Վուշեղէ գօշուպ՝ եօլլատը-
լար : () Նլար տախի էօթէյէ պերիյէ տիւշիւպ,
տաղլարտա վէ տէրէլէրտէ տօլաշըպ՝ Թա իւք
պահար վազթինէտէք՝ պիր քիմնէ կեօրմէ-
տիլէր :

Իւք պահար գափուսու աշըլտըգտա անան-
սրգ կէլտի եէթիշտի սըգլէթիլէ Հայաստանա
Օարմիշը Հազարաւուխտ՝ Ղաշիլէրին պեօլ-
իւք սերապքերի հիսապսըգ ապքերիլէ՝ տինտէն
ավարա նախարարլար տախի պիլէլէրինձէ՝ քէն-
տի ապքերէրիլէլէ, վէ Վուին շէհրինէ եազլա-
շըպ՝ օրտու գուրտու խոսրովակերտ օրմանըն-
տան Թա ջըլվէթ տէտիքլէրի տաղ դարաֆըր-
նա վարընձա : Պունու կեօրտիքտէ Վահան՝
մէշվէրէթ էթտի քէնտիսինէ ույան քիմնէլէր
իլէ . “ Պունլարըն տէտի շէհրիլէ իշլէրի եօգ
սալթ պիզի իսթերլէր . էկէր պիզ պիզի գուր-
Թարըրսագ՝ պունլար շէհրի պըրագըպ պիզիմ
արտըմըգա տիւշերլէր վէ օ զաման պիզէ գօլայ
օլուր մէթին եերլէրէ տիւշմէք վէ գուրթուլ-
մագ , , Պեօլէ սեօզ պիրլիկիլիլէ ճիւմլէսիտէ
հազըրլանըպ՝ էվվէլ շէհրի գավիլէտիլէր վէ
պիր պիրինի Ղլաշըն ատը իլէ գուվվէթլէնտի-
րիպ՝ պիրէր պիրէր, իքիշէր իքիշէր՝ պիր պիրի աը-
տըաըրա շէհրտէն տըշարը տիւշիւպ՝ իկիտլիքլէ
Ղաշիմ օրտուսունուլն պիր դարաֆըրը վուրարաք
վէ ծնարըն էշպէհլէրինի եերէ եըգարագ վէ
եաեան ապքերին սըգ գալապալըղընը՝ պէգ կի-
պի եըրթարագ՝ պիր եանա սալուշուպ կիթտի-
լէր էօլլէ պիր եերիւյիշ իլէ քի Ղաշիլէրին
հէփիսի տէ շաշըպ՝ գօրգաուլար վէ տէլլի օլտու-
լար : Վ է լաբին ծնարտան իքիսի՝ ատլարը Որ-

դի Վիսնաքսեան վէ Վաջաջ Սահառունի քի պիւլէրինաճէ ալմիշէրիտի սուրբ Յովհանն Տալապետի գուրթարմագ իշին , կերի գալըպ՝ դարըշտըլար գալապալըգ իշինէ վէ տարա տիւլմէքլէ՝ օրտունուն ալթընը իւսթիւնէ կէթիրտիլէր վէ չօղունու եերէ երգըպ՝ հայրապետէ եօլ աշտըլար . վէ հատտէն զիյատէ տիւլմանլարա կիրիշիպ՝ քէնտիլէրի տէ տիւլտիւլէր օ գալապալըգտա . սուրբ հայրապետ տախի՝ օրտունուն ուզունլուղունու կէչէմէյիպ վէ Լճէմիլէրտէն եարալանըպ աթտան տիւլտիւլ վէ լէշէր իշինտէ գալտը հօլիւ կիպի : Սօնղրա Լալահըն ինայէթիլէ՝ ապէր տաղըլտըգտա՝ ծրասան գալգըպ՝ սաղ հսէն տեօնտիւ շէհրէ՝ քի հերքէս թաաճճիւպ էթտի պու իշէ :

Պեօյլէ իշ տահա կեօրմէմիշ վէ իշիթմէմիշ իտի հաղարաւուխտ . կեօզլիլէ կեօրտիւքտէ կեօզլէրի տեօնտիւ , վէ քէնտիսինի ղայըպ էթտի . սօնղրա նէ օլուրտա օլտուն տէյերէք՝ օրտունունու ալըպ տիւլտիւ Սահանըն էքսէսի . տինինի ինքեար էտէն Վիշին Սիւնի տախի քէնտի ապէրիլիլէ պիլէսինաճէ՝ տիւնեայը եուտան պիր ատամ՝ գուլվէթտէ վէ եիւրէքտէ մէնէնտի եօգ : Պունու պիլէրէք Սահան վէ քէնտի արգատաշլարը՝ կիտիպ տիւլտիւլէր Շաղագոմ էյալէթինէ վէ սըղընալըլար Սալայըվարոյ տէտիքլէրի գալէյէ քի Սուլփայըն տա իտի : Նիւրիւտիւ հաղարաւուխտ ծրայա վէ չիւնքի Սահան չէքիլտի ծրատան՝ ծնու ծնտա պուլմայըպ՝ տէլի կիպի օլտու վէ ղազէպէ կէլիպ՝ տիւլտիւ գալէտէ օլանլարըն իւզէրինէ վէ ծնլարըն չօղունու գըրսըր : Սէ լաքին պիր պեօյիւք ալ էլէ կէթիրիպ՝ ղազէպի պիր էզ տինտի . զէրէ օ գալէտէ պուլտու իքի Վամսա

րականլարն՝ եանի Վերսէհն վէ Հրահատըն
գարըլարընը . պոնլարը դուծուպ կեօթիւրտիւ
օրտուտունա վէ հէր դարաֆտան սաղընարապ՝
փաք վէ թէմիզ սաղլատը ծնլարը . զէրէ ումար
խտի քի Վամարականլար հիչ օլմազսա գարը-
լարընա աճըյարապ՝ ծնլարըն հաղըր իչին՝ Ս ա-
հանը պըրապըպ քէնտիսինէ կէլիլըլէր : Պու
իշտէ իքէն Հազարաւուխտ՝ Էմը կէլտի ծնա
Պերոզ Հահտան քի Սիհրան սօյունտան Շ ա-
պուհ ատըր խանը՝ Հայլարա մարգպան հոնիպ
վէ ծնու սէլմէ ասքէր իլէ Հայաստանտա պըրա-
ղըպ՝ քէնտի կիթսին Վիւրճիսթանա . օ տախի
էվէթլէյէրէք՝ Շ ապուհու պըրագտըր Քասէն
սէմթինտէ իւչ պին Էարար ասքէրիլէ վէ ծնլարըն
պիլէ տինսիլ Վդիհոն Սիւնի նախարարը՝ առ-
քէրիլիլ վէ քէնտիսի կիթտի Վիւրճի սէմթինէ :

40. (Ժ) Երար Սահանլարըն Էթտիլէրի Շ ապուհ
հարպպան :

Գ . 28 — 30 .

⁴⁰³ } Շ ապուհ Սիհրանէան՝ Հազարաւուխտ
սէրապէրտէն Հայլարա մարգպան թային օ-
լուպ՝ Էն էվլիլ Վամարականլարը կլէ կէթիլ-
մէք իսթէտի եանի՝ Վերսէհի վէ Հրահատը .
պու նիյէթ իլէ գարըլարընը Քասէն գալէսինէ
գօյուպ՝ հապէր կեօնտէրտի ծնլարա քի Ս ա-
հանը պըրագըպ կէլիլըլէր վէ ալընլար գարը-
լարընը վէ չօդ շէյ վատ էթտի ծնլարա : () ն-
լար տախի չօդ սեօյլէրաէն սօնդրա , սօնդ ճէ-
վապը վէրտիլէր . “ Պիզիմ իշիմիլ վէ չալըշտը-
ղըլըզ տէտիլէր նէ տիւնեա սէֆասը իչին տիր
վէ նէ գարը վէ էվլատ իչին , սնճազ սալթ տօ

դրու տին ուղուրունա տըր . վէ պու տին իչին
տիննեանն հէր իհիշամնը քիւչիւք պիր շէյ
տայարը . գարըլարըմը իչին տէրսէն՝ ումարը
Լւլահտան քի ծնարը թէմիլլիքտէ սազայա
վէ պիղէտէ ծնարը կեօսթէրէ եւ պու տիւ
նեատէ եւ ասրէթտէ . Պու ճէվապտան
ջօգ գըզտը Դապուհ վէ տեօրթ դարաֆա
տիւշտիւ ծնարը ալլամաղա . տույտու քի ծնար
Լւրշամունի սէմթինէ կիթմիշէր Սահանլա
պէրապէր , քէնաթի տաթի կիթտի օ դարաֆլա
րա վէ ասքերինի դօնտուրտու պէլլիսիզ եէրէ
պիր ինձէ չայ քէնարնա . Չաշթ էլլիլէ պու
նու տույտուգտա Սահան տէվէրտի Լյղին
կեան քեօյլիւլէրինի վէ կէճէիլէ սէսիլզէ
կէլտի ծրայա եազըն վէ ծնարը գալգանլարա
սըրաւարտը տուրղուրտու Լճէմէրէ գարըլ աւ
քէր դարզը կիպի . Պունու պեօյլէ տիւգիւպ
քէնտիսի ասքերիլէ կիլլի եօլտան զաֆիլէն
աօլու եաղար կիպի տեօքիւլալ Լճէմէր իւ
զէրինէ վէ էօյլէ գարըլնուրիշ էթտի ծնարը քի
շաշըրըպ պաշլատըլար պիր պիրինի գըրմաղա .
()րատա նախարարն պիրի՝ աւր Գաբաղ
Գաբեղեան սեպուհ սըրասընտան՝ պիր սէվինձ
իլէ սէս չըգարըպ տէտի . “ Կիւն պու կիւն
տիւր էօմիլմի իմանըմ ուղուրունա ֆիտա էթ
մէկէ վէ Յիսուս Վրիստու Սֆէնտիմտէն
ումտուղումն պուլմաղա . պեօյլէ տէյերէք
կիրտի տին տիւշմաղարը իչինէ վէ չօգ իշ կեօր
տիւ , վէ եարալանըպ աթտան տիւշտիւ . սօնդ
րա օ եէրաէն չէքիլիպ՝ եէթիշտի պիր քեօյլէ վէ
օնտա սըբութիւն ալըպ՝ պիր գաչ կիւնտէն
սօնդրա էօլտիւ . () կիւն Լճէմտէն տիւշտիւ
ալթը եիւզ քիշի վէ գալանլարը՝ քի իւչ պին
տէն զիյատէ խտի՝ ծրատան գաշտըլար :

Պեօյլէ օլտուգտա՝ չէքիլտի Վ ահան պիր
եանա վէ սապահրսը՝ կիրտի պիր քեօյէ՝ ատը
Ը տեսյ վէ ծնտա րահաթլանտը : խէքրար
հազըրլանտը Ը ապուհ վէ ապէրինի չօղալտը
մըրըլտանարագ տեծնտիւ եա հօլիւրիւմ եա
հօլտիւրիւրիւմ տէյերէք : Վ ահան ծնուն կէլ
մէսինի կեօրտիւքտէ՝ Թէգլէ տիւզտիւ գօշտու
եաննտա օլանլարը եիւզ քիշի գատար վար
եօգ : Պունլարը կեօրտիւքտէ՝ տիւշանլար
զիյատէսի իլէ գուտուրուպ եէթիշտիլէր հօյլէ
քի Վ ահանն եաննտա օլանլարըն չօղու գօր-
դուպ գաշտըլար , գալտը սալթ քէնտիսի Վ ա-
հան վէ իւշ կամնարականլար , Եերսէհ , հրա-
հատ վէ Վ ահան , ծնլարլա տախի Վ աշեղ Վ ա-
միկոնեան վէ պիր գաշ ասըլգատէլէրտէն հէփ
հէփ օթուզ քիշի :

Պունլարը կեօրտիւկի կիպի շաշտը գալտը
Ը ապուհ , վէ տուրտու . չազըրտը Պիթիհնու
քի Վիւնիք մէմլէքէթին պէյի խտի՝ “ Պիր
եէնի շէյ կեօրիւյօրում տէտի . պունլար՝ եա
տէլի օլմիշլէր՝ քի պեօյլէ սերպէսթ պիզէ գար-
շը կէլիյօրլար . եա պիր կեօրիւնմէզ դուվլէթ
պունլարը իլէրի սիւրէյօր . լաքին էկէր ալտան
մանգսամ պունլար ազըլլարընը զայ էթմիշլէր
վէ գանլարընա սուսամիշ՝ հօլմէք արայօրլար ,
պունլարը հէմէն դութուպ տէմիրէ վուրմալը ,
() սըզլէթտէ Վ ահանն եաննտա օլանլարըն
պիրի , պագտը կեօրտիւ քի եագլաշտը տիւշման ,
սէս վէրտի Վ ահանա . “ Ը գլընը պաշընա կէ-
թիր տէտի , հէմէն պագ քի պիր եանա սավու
շալըմ վէ պիր եէրէ տիւշէլիւմ , () պու սեօղի
տէտիքտէ՝ Վ ահան եիւզիւնէ խաշ նիշանընը
էտիպ տէտի . “ Պանա շիւմէն սօնղրա ազըլ-
անղմա . պէն ատամա կիւվէնմէմ վէ ինսան

գուժվէ թիւիւն իշ կեօրիւս՝ էօյիւնմէմ, անճադ սալթ] Եֆէնտիմիզին խաչը տըր պանա սըղը- նաճադ՝ եէր , : Պունու տէյերէք գօյուլտու տիւշման իշինէ , մէսէլա տօղան գուշարըն սիւ- րիւսինէ սալար կիպի . քէզալիք քէնտի գաֆա տարլարը տախի ծնունլա սիւր սալրայ կիրիշտի- լէր վէ եարըպ եըրթըպ պիւթիւն ՂՃէմէր պեօլիւկինի , վուրտուլար գրրտըլար չօգ գուժ վէթլի ճէնքճիւլէրի . վէ պեօլիւկին օ պիր դա- րաֆընա կէչիպ եաի եափ եիւրիւյերէք պաշ- լատըլար օրտունուն եանընտան կիթմէկէ : Պու եիւրիւյիշտէ Ս ահանըն պեօլիւկինտէն տեօրթ քիշի՝ տինի ինքեար էտէնլէրին պեօլիւ կինէ կիրիպ վէ չօղունու տէփէլէյերէք՝ Ղգի- հանա եազլաշըպ վուրտուլար ծնու մըրապլա՝ գօլթուղու ալթընտան ճիկէրինէտէք զըրիւն- տան կէչիրիպ սափլայարադ . վէ ալթընտան եէ- րի տիւշիւրտիւլէր՝ քի աղ սօնղրա կէպէրտի վէ քէնտիլէրի տախի չօգ քիմնէլէրի հէլլաք էտիպ՝ վէ օրատա տիւշիւս՝ շէհիտ օլտուլար :

Պու իշ պեօլէ օլտուպտա՝ իֆրադ իլէ արա- նըպ գօրգտու Շ ապուհ վէ ծնուն սաքերի . վէ գօրգուլարընտան տիթըլէյերէք՝ չըզըպ կիթտի- լէր Սասէն սէմթինէ վէ չէթիւլիլէ սըզլէթէ դութուլուպ վէ վէսվէսէյէ տիւշիւս՝ կիւճէն- տիքլէրինտէն պօլուլմադ մէրթէպէսինէ վար- տըլար . վէ կեօղլէրինի էօթէյէ պերիյէ սալրայ սազընարադ պազարլարիտի օլմայա քի եէթիշէ Ս ահան : Պու տերտտէ իքէն Շ ապուհ պիր գարա հապեր կէթիրէն քիմնէ կէլտի քի “ Պերոզ շահ Հեփթաղ միլլէթի իւզէրինէ կի- տիպ՝ ճէնքտէ էօլտիւ վէ սաքերի զայ օլտու վէ սէն տէ թէզ կէլէսին ՂՃէմիսթանա , : Պու հապերտէն էօթիւրի չըզըպ կիթտի Շ ապուհ

Իճէմէ վէ զայրը խանլար տախի ծրայա եէթի շիպ Պերողուն եէրինէ շահ տիքտիլէր օնուն գարտաշընը ատը Վ աղարշ քի սուլ՝ սէվէն վէ ադըլը պիր քիմսէ իտի: Տիվան գուրուլտուգ տա՝ չաղարաւուխտ սէրապէր՝ քի տեօնմիշ իտի Վիրճիւթանտան, քէզալիք Շ ապուհ Վ իհրանէան՝ շահըն հուզուրունտա չօգ շէյ սեօյլէտիլէր Վ ահանըն վէ արգատաշլարընըն հազգընա, վէ ննգլ էթտիլէր օնլարըն եարարւ լըղընը քի կեօղլէրի իլէ կեօրմիլէր իտի: Վ օնղըրա պեօյլէ ճայիզ կեօրտիլէր քի դաթլըլիզլա Վ ահանը ավլայըլ չայաստանը օնա թէսլիմ էթսինլէր: Պու մէշվէրէթի պէյէնտի շահ վէ րիճալընտան օլան քիմսէլէր. վէ չնիրճադ փարզպան էթտիլէր աճէմին պիրմինի ատը Վ իխոր Վ շնասպղատ, եավաշ վէ էյլիք տիւշիւնիւր ատալէթ հտէն վէ տիւնեայը շէն դու թան պիր քիմսէ. վէ եօլլատըլար պունու աս քէր իլէ չայաստանա, տէյիլէրի ճէնք էթմէ կէ, իլլա էյի սեօղլէր իլէ վէ դաթլըլիզլա՝ Վ ահանը վէ պիւթիւն չայաստանը սուլ՝ա վէ իդաէթէ կէթ իրմէկէ:

11. Վ ահանըն պարէշէթ էթմէս իճէմ էլէ՝ ինտի
ճարդանըն վէ ինտիէանըն էլէլէ:

Գ. 30 — 32.

11. } Վ իխոր մարդպան չայաստանա կէլիպ
վէ ճէսարէթ հտէմէյիպ իլէրի կիրմէկէ՝ սառի
տը շեր տէտիքլէրի էյալէթէ վէ էյլէնտի
Վ րուարսակ քեօյիւնտէ: () րատան իքի էլէի
եօլլատը Վ ահանա քէնտի պեօյիւքլէրինտէն
վէ սուլլուրտու օնա քի նէ սէպէպ իլին կէլմիշ

Հայաստանս : Պոլ մատտէ իւզերինէ մուշա-
վէրէ հտիպ Վ ահան քէնտի արգատաշլարը իւն
ճէվապ վէրտի . « Պիղիմ իշիմիզ տէտի նէ հլչի
իւն պիթէր վէ նէ եազրիւն , իլլա շահըն հու-
զուրունտա սեօյլէմէքլէ . շիմտիլիք իւշ շէյիմիզ
վար տէյէճէք . եկէր Նիխոր մարզպան պաշարա
պիլիբաէ շահըն եազրսը իւն վէ միւհիւրի իւն ,
պիլիւն քի պիզ տայիմա հէր իշտէ միւզի օլու-
լուզ Նիքիմ տէվլէթինէ . եօքսա՝ սիզէ տիյ-
նէյէճէք տէյիլ իզ վէ հըզմէթ հտէմէյիզ : Իւն
տի հվվէլքի իսթէտիկիմիզ պու քի գօվէրէսիւ
նիզ պիզէ սերպէսթ վէ դօրդուսուզ քրիսթ իան
լրզ տիմիսի դութ մաղա նէրէտէ իսթէրսէք , վէ
Հայլարտան պիլիւն մէճուսի էթմէզսիսիզ : Ի-
քիմաճիսի պու քի պիզլէրտէն սէյմէք պիլէսիսիզ
սաղլնը վէ չիւրիւկինի , էյիսիսի վէ Ֆէնասընը .
տէյիլ քի քեօթ իւլէրի աթէշէ դափտըղլարը
իչին պեօյիւտէսիսիզ : Իւշիւնաճիսի պու քի շահ
իքի դարաֆտան մատտէլէրի իշիսիպ՝ տօղրու
շէրիաթ քէսսին , » : Պունու տէյիպ իքրամ իւն
կէրի տեօնտիւրտիւ հլչիլէրի վէ քէնտիսի տա-
լիս պէշ հլչի գօշտու ծնլարըն եանընա : Պուն-
լար եէթ իշտիքլէրինտէ ազշամա գարլը Նուար
սաի քեօյիւնէ : Նիխոր մարզպան չօզ իզզէթ
էթտի Վ ահանըն հլչիլէրինէ վէ ազշամ դա-
համընը ծնլարլա էթտի վէ հէր դատէհտէ Վ ա-
հանըն ատընը վէրիպ շաղլանլըրիտի վէ հօյլէճէ
իշէրիտի : Սօնըրա Վ ահանըն օ իւշ թէքլիֆի
նի պէյէնիպ՝ քէնտի պեօյիւքլէրինին իրատէ-
թիլիլէ քեաղատ կեօնտէրտի ծնա՝ օ հվվէլքի
հլչիլէր իւն վէ տալէթ էթտի ծնու քի փէր-
վասըլ եանընա կէլին սեօզ վէրէրէք քի օ իւշ
մատտէյիտէ քէնտի թէքմիլ հտէ վէ տահա
զիյատէ իշլէր կեօրէ : Պու իշին կէրլէքլիկինի

պիտիքտէ Վ ահան՝ ալոր եանընտա օլան նա-
խարարարը վէ քիւչիւք պեօլիւկիւնի վէ օնլար-
լա կիթտի Վրտազ էյալէթինէ . վէ Վղինգ
տէտիքէրի քեօյտէ գօնագ էտիպ տույուրտու
Վիտորա օրայա կէտիկինի վէ տէտի . “ Վկեր
խթէրսէնիզ սիզէ պուլուշմամը վէ սիզին ին
կեօրիւշմէմի՝ Վճէմէրին պիր գաչ պեօյիւքէ-
րինի կեօնտէր եանըմ , քի պուրատա տուր-
սունլար պէնիմ պեօլիւկիւմլէ՝ թա իշիմիզ պի-
թինճէ , :

Հազլանտը Վիտոր պու իշտէն վէ ՖիւՏալ
կեօնտէրտի օնա սէքիզ քիշի՝ պեօյիւքէրտէն
օլարագ . պունլարը իզգէթիլէ ալոր Վ ահան
վէ թէպիմէթտի արգատաշլարընա վէ քէնտիւ
սի պիր գաչ նախարարլա վէ պիր էզ ապքէրիլէ
եօլա տիւշտիւ : Հաչան եագլաշտը Վուարսակ
քեօյիւնէ քի օրատա սաքին օլուր իտի՝ Վիտոր՝
էմը էթտի ապքէրինէ քի ճէնք դարզընա Հա-
զըրլանտընլար վէ ճէնք պօրուլարընը չալսընլար :
Պու սէսի իշիտիպ Վիտոր վէ օնուն ապքէրի՝
դայէթ գօրգտու վէ տէտի քի ալտաթտը պիզի
Վամիկոն օղլու շիմտի օ պիզի եօղ էտէր : Վ է
չաիւրճագ օնա գարշը պիր գաչ իսան կեօնտէրիպ
տէտի քի “ Վտէթ տէյիլ տիր քի Վրանիլէրտէն
պիր քիմսէ պունու էտէ՝ կերէք կեօցմէտէ վէ
կերէք գօնմատա պիր եէրէ . իլա եալընըզ սէ
րապքէրէ եագըշըր պունու պեօյլէ էթմէք . վէ
սանա կերէկ իտի սագլամագ Վրանիլէր ատէ-
թինի , : ճէվապ կեօնտէրտի օնա Վ ահան
վէ տէտի . “ Վվիլէ պէնի գուլ էյլէ Վճէմ շա-
հընա վէ օ վազիթ սէնտէն էօյրէնմէտէն սագ-
լայըմ օ ստէթի վէ նիզամը . գէրէ սանըրըմ քի
պէն տէ պիլիլիմ օ Վրանիլէր էրքէանընը , : Պու
ճէվապը կեօնտէրիպ՝ ալայ իլէ կիրտի Վ ահան

օ քեօյէ վէ կիթտի 'կիտորուն եաննա: 'կի-
տոր ծնու կեօրտիւքտէ չօգ սէվինմէքէ ծնուն
պօյնունա սարըլըպ' հօփիւշտիւէր . վէ շահ
դարաֆընտան վէ աճէմ խանլարընտան' ծնա
սէլամ կէթիտի . ծնտան սօնդրա ծնունլա կէլէն
նախարարլարլա վէ ապէր իլէ' սէլամլաշըպ ,
հէփիսինէտէ զիյատէսի իլէ մուհապպէթ նի-
շանէլէրի կէօսթէրտի : Ս' ահան տախի շահ
դարաֆընտան օլան սէլամը' իշիթտիքտէ էյի-
լիպ սէճտէ դըլտը վէ չօգ մէմնուն օլմաղիլէ գա-
պուլ էթտի ծնու : Ս' սօնդրա տիվան գուրտու
'կիտոր քէնտի խանլարը իլէ , վէ սեօյլէշտի
Ս' ահանլա հէր նէ սէօյլէնէճէք վարիսէ , վէ
Ս' ահանտան տախի սէրպէսթիլքէ ուսլու սեօզ
լէրի իշիտիպ' սէվինէրէք տէտի . " Ս' ահանն
պեօյլէ հազ ճէվապլարը տաղըթտը պէնտէն օ
գաթը գարանլըղը քի եիւրէկիմէ չեօքմիշիտի , , :
Ս' ու տիվանտա սլուլունուպ կեօրմէլի իտին տին
տէն ալարա օլան նախարարլարըն սիւրիւսինի
քի ըէզիլ վէ ըիւսվայ օլմիշէր իտի . էօյլէ քի
ութանտըգլարընտան դափտըպլարը քիւլին ըէն
կի սուրէթլէրինէ էնիպ' պիւրիւմիշ իտի : (Ը) Էք-
րար տիվան օլտուգտա' 'կիտոր վէ ծնունլա օլան
խանլար' պիւրիքտէ սեօզ վէրտիլէր Ս' ահանա
քի հէփ իսթէտիկի իշլէրի էթսինլէր . վէ հէր
շէյի եաղտըլար Ս' աղարշ շահա վէ հօկիւթ
վէրտիլէր Ս' ահանա քի շահա կիտէ . քէնտի-
լէրի քէֆիլ օլարազ Ս' ահան իջին վէ ծնունլա
կիտէնլէր իջին :

Իշլէր պեօյլէ օլտուգտա' տեօնիւպ Ս' ահան
կէլտի Ս' ուլին շէհրինէ վէ ալըպ սատըզ նախա-
րարլարը վէ ծնլարըն գուլլարընը վէ եօլա տիւ-
շիւպ կիթտի Ս' ճէմիսթանա վէ չօգ իզգէթ վէ
իքրամ կեօրտիւ խանլարտան : Ս' աղարշ շահ

իշխողս Վ Կահանան կենդանի վաղիթ թային
 էթտի հուզուրունա վարմաղա . Վ Կահան տախի
 հուզուրունա չըգտըգտա իֆրադ իլն սեվինտի
 Վ աղարշ վն տայինա պերապեր կեօրիւշէն դօ-
 նուշան տօսթ կրպի՝ մուհապպէթ իլն սեօյլէշտի
 ծնունդա : Իքինճի կիւնի տիվան գուրուլուպ
 թէքրար սեօյլէշտի Վ աղարշ Վ Կահանա խան-
 լարն հուզուրունտա : Վ էօ սեօյլէրն հէրքէս
 պէլէնիպ , քեաղատ վն միւհիւր իլն Վ Կահանն
 իսթէտիքլէրին վէրտի Վ աղարշ շահ էօգար-
 տա եազտըղմըղ միւվալ իւզրէ . վն էմր էթտի
 քի քէնտիսինտէն սօնղրա կէլէնիլէրին հիւ պիրի
 օ էմրին քէլամլարնը տէյիշտիրմէյէ :

Պու իշ պիթտիքտէ Վ աղարշ շահ Վ ամի-
 կանլուլարն պեօյլէքլիւկինի Վ Կահանա վէրիպ
 սերապեր էթտի ծնու ալէսսէվիէ ճիւմիէ Հայ
 միլլէթինէ : Սաուրգ նախարարլարն հէր պի-
 ըիսինէ տախի քէնտիլէրինէ կեօրէ պեօյլէք
 մանսըպար վէրտի վն գուլլարնա պախշիլէր
 վն հէփիսինիտէ ըայէթ իլն էօլա գօտու : ()
 լար տախի շիւքր էտէրէք սեվինճ իլն տեօնիւպ
 կէլտիլէր Հայաստանա : Գարշըլատը պոնլարը
 Յուհան հայրապետ Վ անդակունի՝ սուրբ խաչ
 իլն վն Գրիգոր Ի ուսաւորիչ փէտէրիմիզին մա-
 սունքլարը իլն , վն ալգըշլատը ճիւմիէսինի Վ ծնը-
 ըա հէփիսի պիրտէն Վ աղարշապատ շէհրինէ
 կէլիպ , կիրտիլէր Ուլու քիլիսէյէ վն Բլահա
 շիւքր էտիպ վն քիլիսէյէ չօգ փէշքէշլէր վէրիպ
 վն էօխուլլարը գայըրըպ , ծնտան կիթտիլէր
 Գուկն շէհրինէ , վն ծրատա ըահաթլանըպ՝
 հէրքէս եէրինէ վարսը եէրլէշտի :

181 } Ինդեկան ատըր Իճէմին պիրի՝ ուսուլ վն
 ագըլը պիր քիմնէ քի Ֆիրասէթ իլն սէյէ պի-
 վիր իտի ալիմի՝ ճահիլէն , վն էյիի քէօթիւ-

տէն , Ս ահան չայաստանա տեօնտիւքտէ ,
 Ս աղարշ շահն էմրիւն չայլարա մարդպան օ
 լուա՛ կէլտի սաբն օլտու Ղուին շէհրինտէ վէ
 չայաստանննն օլտու զունու տույուպ վէ Ս ա
 հանն ուսլուա զըմրտաննաւնն կեօրիւպ , օ
 նուն մէտհինի եաղտը շահա : Ս է չիւնքի պու
 լնդեկանը չաղըրմիշ իտի շահ , օ տախի կի
 տիպ՝ զիյաւտէսիւն մէտհ էթտի Ս ահանը շա
 հնն հուզուրունտա վէ խանլարընն էօկիւնտէ .
 վէ իսպաթ էտիպ կեօսթէրտի քի Ս ահանա
 եաղըրը չայ մարդպանըղը . վէ նէլէ՛ քի սաղ
 տըր Ս ահան՝ ճայիզ տէկիլտի զայրը մարդպան
 կեօնտէրմէք չայաստանա : Պու իշէ պէյէնտի
 Ս աղարշ շահ , վէ քէնտի խանլարընն իրատէ
 թի իլէ Ֆէրման կեօնտէրտի Ս ահանա էլչի
 իլէ վէ ծու մարդպան էթտի պիւթիւն չայաս
 տան իւզէրինէ :

12 . Ս ահան մարդպանն Վագիւի , վէ Ռաբէնիէն էա
 Ռոդէնուլընն իւիւնի Ս ահան Վարշնա :

Գ . 32 — 35 :

¹⁵⁸ } Ս ահան Ս աւիկոնեան՝ չայլարընն սէ
 րապէրի Ս աղարշ շահն Ֆէրմանը իլէ չայ
 մարդպանըղընն ալըպ՝ տօս տօղրու կիթտի
 Յովհան չայրապետէ վէ ծնունլա կիրաի Ղուին
 շէհրին պեօյիւք քիլիսէսինէ : () րատա պեօյ
 իւք ալայ օլուպ վէ ճէմանէթին հէփիսի պիւրի
 քիպ Մալահա շիւքիւրէր էթտիքտէ , Յովհան
 չայրապետ պիր կիւզէլ վազ էթտի էիւրէքլէն
 տիրմէքլէ սատըզ նախարարլարը՝ մուհապպէթ
 լէրինի արթըրմաղա , վէ էօկիւթ վերմէքլէ
 տինտէն ալարա օլան նախարարլարա՝ տօղրու

տինէ տեօնմէկէ . պահ Հայ թարիխինստէ .
 76. 32 : Հայրապետ վաղընը պիթիրտիքտէ պիր
 աղլամագ տրը Գօփտու քիլիսէտէ , պաղիլէրի՝
 սեվինճէրինտէն վէ պաղիլէրի տինի ինքեար
 էտէնլէրէ աճըմնարընտան : Սօնդրա ճիւղէսի
 տէ Ս ահանա րաղպէթ էտիպ տաղըլտըլար օ
 րատան . օ տախի կիթտի սարայընա վէ շահըն
 էմրիլէ Ս արդ աւուլ քէնտի գարտաշընը սէրաս
 քէր տիքտի Հայլարա :

() Դտան սօնդրա պաշլատը Ս ահան Հայաս
 տանըն հէր էյալէթինի կեզմէկէ վէ ճիւղէսի
 նէ վազ էթմէկէ քի տօղրուլուգտան շահմա
 սընլար . վէ հէր նէրէտէ աթէշքէտէ պուլտու
 իսէ՝ երգտը վէ ծնլարըն եէրինէ քիլիսէլը
 եափտը , վէ էմր էթտի քի հէրքէս փէրվասը
 վէ սէրպէսթ դափտըն քրիսթիանլը տինինէ :
 Սէնիլէտի մանասթըրլարը . չօղունու տախի
 եէնիտէն եափտը քէնտիսինէ եարտըմճի պու
 լարադ Յուհան Ս անդափունի հայրապետի քի
 իքի երլտան սօնդրա էօլտիւ 6 սէնէ կաթուղի
 կոսլըգ էթտիքտէն սօնդրա : () մանասթըր
 լարա միւսպաշիր վէ նաղըր օլտու Վ աղար Փար
 պեցի քի Ղըն վարդապետին շայիրտիտի օ քի
 սուրբ Ս արդանլըլարըն վէ Ս ահանլըլարըն
 թարիխինի ուզունճա եազտը :

¹⁶⁷ Րաբէկէն Ս անանգ էյալէթինտէն թ
 մնոյ տէտիքլէրի քեօյտէն Յուհան Ս անդափու
 նի հայրապետին շայիրտլէրինտէն օ էօլտիւքտէ՝
 օնուն եէրինէ կէշիպ կաթուղիկոս օլտու : Պու
 նուն կիւնլէրինտէ Ս աչական աւուլ Ղըուն
 փատիշահընըն էլիլիլ պուլունտու սուրբ Ղրի
 գորիսին թէնի՝ քի Ղըունլարըն կաթուղիկու
 սու իտի . պահ Հայ թարիխինտէ . 76. 33 : ()
 կիւնլէրտէ կէնէ Ղըուն սէմթինտէ մէյտանա

չըգտը սուրբ Եղիշէնին թէնի՝ քի լծադէտս
առաքեալըն շայիրտի իտի : Պու Րաբկէն կա-
թողիկոսուն կիննուտէ ատը սանլը քիմնէլը
վարտի . Յովհանն Սանդակունի հայրապետին
շայիրտէրինտէն պիրի՝ Րբրահամ Սամիկոն
լուարըն եպիսկոպոսու քի Ս աչական փատիշա-
հըն տիլէմէսիլիլէ մեզալէլը տիւզտիւ խոնու-
սա մասունքլարա ըաղպէթ էթմէկ իչին վէ էօ
լիւլըն իչին տաիի եազտը քի կէրէքլի վէ Փայ-
տալը տըր տուլա վէ գուտաս էթմէք ծնարտան
էօթիւրի : Իքինճիսի Սուշէ եպիսկոպոս Սիւ-
նեաց եանի Սիւնիք մէմէքէթին եպիսկոպոսու :
Պունտան էշպէհ պունուն շայիրտի Պետրոս
եպիսկոպոս քի ծնուն եերինէ կէչիպ օթուրտու՝
հէր իլմէ վուգուֆ թահսիլ էթմիշ վէ եազը
եազմագտա իւթիւն քի կէնէ Ս աչական փա-
տիշահըն իսթէմէսիլիլէ ղայէթիլէ չօգ էյի շէյ-
190 լէր եազտը վէ լաքին պիղէ ազը գալտը : Ս
թէշիերէսթիւրին ճէֆասնտան պիր էզ ու-
հաթլանըպ Հայաստան մէմէքէթի էօյլէճէ
օթուրուպ տուրուր իքէն , օ ճան տիւշմանը շէյ-
դան՝ կէլտի էքտի տէլիճէ թօխումունու Եւ-
տիքական վէ՝ Եստորական քիմնէլըրին էլիլիլէ .
զէրէ Վաղկէդոն սինոդոսունու Եւտիքական-
լար ալչազլամագ իսթէյիպ՝ Հայլար իչինտէ
թէվաթիւր էթտիլը քի օ սինոդոս՝ Եստո-
րուն տէտիքէրինի գապուլ էթտի . պունա գար
շը՝ Եստորականլար տախի՝ Եստորու եիւճէ-
լէթմէք իսթէյիպ՝ սեօզ պըրադտըլար օրթայ-
քի կէրէքտէն օ սինոդոս՝ Եստորու գապուլ
էտիպ ծնուն սեօզլըրինի պէյէնտի :

Հայլար պու սեօզլըրի իշիթտիքտէ՝ Փիբիր-
լըրինէ գօտուլար քի Վաղկէդոն սինոդոսը
Եստորուն մեզհէպինէ տիւշմիշ . վէ տահա

պու շիւպհէտէ իբէն եկեթիշտի Հայաստանա
 () Ենոն կայսերին պէյաննամէսի քի պու նամէ
 տէ () Ենոն կայսր Եվվէլքի իւչ սննողոսու քա
 պուլ Էտիպ, Վաղկեդոն սննողոսունու չիւրիւ
 տիւր կիպի կեօսթէրիւ իտի . վէ չօգ Եպիսկոպոս
 191 } լար պու նամէյէ իմզա չէքմիշլէր իտի : Պու
 նու պեօյլէ կեօրտիւքտէ Վաբկէն կաթուղիկոս,
 վէ զայրը Եպիսկոպոսլար պիր պեօյիւք սննողոս
 զուրտուլար Վաղարշապատոն Սուլ քիլիսէսին
 տէ . սննողոսա կէլտիլէր Ղըւան վէ Վիւրճի
 կաթուղիկոսլարը տախի՝ քէնտի Եպիսկոպոսլա
 րը իլէ . վէ օրատա՝ Եստորականլարա վէ Սու
 տիբականլարա լանէթ օգունտուգտան սօնդրա,
 () Ենոնուն նամէսինի տէ օգունտուլար վէ ծու
 պեյէնիպ վէ օ նամէնին շուրուգու իւղրէ զանն
 Էտիպ քի Սուլար նէֆրին Էթմիշլէր Վաղ
 կեդոն սննողոսունա կեօյա՝ Եստորական ֆիք
 րինտէ օլմասը իչին , քէնտիլէրի տախի նէֆրին
 Էթտիլէր ծնա : () Վաղարշապատ սննողոսու
 օլտուղու սէնէտէ՝ կայսր օլտու Ղնաստաս . պու
 փատիշահ Հաչան կեօրտիւ քի Սիւս սէմթին
 տէ վէ Սուլմէլի դարաֆլարընտա պեօյիւք վէլ
 վէլէ վար Վաղկեդոն սննողոսու Հազգընա,
 պույրուլթու չրգարտը քի հիշ պիր քիւնէ գա
 տըր օլմասըն Վաղկեդոն սննողոսու իչին սէօհ
 պեթ Էթմէկէ նէ էյի վէ նէ քեօթիւ : Հայ
 լար պունու իլիթտիքլէրինտէ՝ թէնամաւսա պը
 րազտըլար օ սննողոսու , պեօյլէ տէյէրէք ,
 “ Չիւնքի Սուլար գապուլ Էթմէյօրլար քէն
 տի Էթտիլէրի սննողոսու , պիզ նիչին ծու գա
 պուլ Էտէլիւս ” . սպգ Հայ թարիխինտէ . Գ . 34 :
 Պու Վաղարշապատտա օլան սննողոսուն Էր
 թէսի սէնէսինտէ Վաբկէն կաթուղիկոս Էօլ
 տիւ 5 սէնէ քիւրսիյէ օթուրտուգտան սօնդրա :

192 } Սամուէլ՝ Բզնունիք էյալեթինտէն՝
 Ի՛րծկէ քեօյինտէն ի՛արեկէնին եերինէ կէչիպ
 կաթուղիկոս օլտու Պուին շէհրինտէ : Պու-
 նուն կինըլերինտէ պիրէզ Վաղկեդոն իյին օլան
 արպէտէլէր թիւքէնիպ, իզգիհատ եանդընը
 դութուշմաղա պաշլատը Հայաստանէ օլքէսին
 տէ Ի՛ճէմ դարաֆընտան, զերէ Պերոզուն օզ-
 լու Սաւատ Ի՛ճէմէ շահ օլտուպտա, Սաղարշ
 շահըն պուրուլթուսունու քի վէրմիշիտի Հայ-
 լար իյին այաղ ալթընա պըրադըպ, Հայլարը
 քէնտի մէզհէպինէ սօգմագ իսթէտի, պունուն
 իչին սիրիւ իլէ մէճուսիլէր կեօնտէրտի Հայ-
 աստանա Ի՛ճէմ մարզպան իլէ վէ չօգ աքեր
 իլէ : Պունլար Հայաստանա կէլիպ վէ զօր իւ-
 դար իլէ եեր պուլուս՝ հօթէտէ պերտէ ա-
 թէշքէտէլէր փէյտա հթտիլէր, քէնտիլէրինէ
 արգա պուլմաղ իլէ օլ Ի՛ճէմլէրի քի Հայաստան
 պուլադլարընտա սաքին օլուրլար խի, վէ պաշ-
 լատըլար տին դարաֆընտա կէվէք օլանլարը
 ալլաւաղա, պեօյլէճինէ թէքըրար կիրտի Հայ-
 աստանա Ի՛ճէմին աթէշիէրէսթլիք մէզհէպի
 194 } վէ արպէտէլէր գօրտու տին իւզէրինէ : Պու-
 նուն պեօյլէ կեօրտիւքտէ Սահան մարզպան
 դագէթ կէթիրէմէյիպ՝ պաշլատը թէտարիք
 կեօրմէկէ՝ քի պաշ գալտըրըպ Ի՛ճէմլէրէ աթի
 օլա վէ գուրթարա էլլէրինտէն Հայ միլլէթինի :
 Պու նիյէթ իլէ նախարարլարը քէնտիսիլէ
 պիր էտիպ վէ օնլարըն ապէրինի ալըպ, էն էվ
 վէլ էիւրիւտիւ եէնի կէլէն մարզպանըն իւզէ-
 րինէ վէ էօլաիւրտիւ օնու, գըրտը տախի օնուն
 ապէրինի վէ պիլէ օլան մէճուսիլէրի վէ զայրը
 Ի՛ճէմլէրի, վէ երգըպ խարապ էտիպ աթէշքէ-
 տէլէրի, եէնի պաշտան թագէլէտի Հայաս-
 տանը :

106 } Պու հապերէր կաւատ շահա կիթտիք տէ՛ չայլարտան էօձ՝ արմագ իսթէտի . վէ լա քին չիւքի հազրըլանմիշ իտի Ռումար իւզէրինէ ապէր չէքիպ վարմաղա , պիր եօլունու պուլուպ պարըլըզ էթտի չայլարլա Ս աղարշ շահըն շուրուդու իւզրէ , ծըմայա քի չայլար Ռումար իւէ պիր օլուպ հագդընտան կէլէլէր : Պու պարըլըզլա՝ չայլարտան Ս արդ սէրապէրի ալըպ ապէրիիլէ եիւրիւտիւ Ռում փայը օլան դարաֆա վէ ալտը կն էվվէլ Տիարպէքիւրի . սօնդրա տահա ղայըլ շէհրէր Ս իջագետ սէմ թինտէ վէ տեօնաիւ եէրինէ : Ս քին Ռում լար՝ թէքրար կէրի ալըպ օ եէրէրի Մճէմէր տէն՝ պարըլըզ էթտիլէր : Պու արալըգտա՝ էօլտիւ Սամուէլ կաթուղիկոս 10 սէնէ քիւր սիսինէ օթուրտուգտան սօնդրա :

302 } Սուշէ՝ Կոտայք էյալէթինտէն , Ս լա բերից տէտիքլէրի քեօյտէն՝ Սամուէլ էօլտիւք տէ ծնուն եէրինէ կէչիպ կաթուղիկոս օլտու 8 սէնէ :

310 } Սահակ՝ իքինձի չարք էյալէթինտէն Ուղիկ տէտիքլէրի քեօյտէն՝ Սուշտէն սօնդրա կաթուղիկոսլըզ քիւրսիսինէ կէչտի : () սէնէ Սամիկոնեան Սահան մարգպանըն էձէլի եէթիշիպ՝ էօլտիւ 26 սէնէ մարգպանլըզ սիւրիւպ էյի ամէլլէրիլէ վէ տին ուղուրունա Օգատար էմէք զահմէթ չէքմէկիլէ . վէ չիւքի տեօրթ երլ տաիւի էվվէլտէն քէնտի պաշընա միլլէթ ումուլինի կեօրիւր իտի՝ 30 սէնէ սայըլըր ծնուն պէլլիկի : Պու Սահանըն էյլիկի չօղ օլտու չայ միլլէթինէ , Օգատար քի էկէր պու մէյտանա չըգմայըպ զուհուր էթմէսէ իտի՝ չայլարտան քրիսթիանլըզ գալգըպ սօնդու ֆէնատան ֆէնայա կիտէձէկ իտի :

13. Սարգ Բարդուան վէ Ս'ժեժին լազնի վէ Իսինճի
Քրիստափորոսն հաճող ի հոսողոսն՝ Իսինճի Յով
հաննէսէ լարընճա :

Գ. 36 — 39.

811 } Սարգ Սամիկոնեան Սահան մարզպա
նըն քիւչիւք գարտաշը Սաւատ շահըն հմրիկիւ
ալտը Հայ մարզպանլըղընը . վէ լաքին ազ սիւր
տիւ մանսրպընը . զերէ չօղու ծնա տիւշման օ
լուպ շէքվա էթտիկէր ծնտան վէ ծնուն եերինէ
իսթէտիկէր պիր Բ'ճէմ միւպաշիր : Պունուն
իչին Սաւատ շահ չաղըրտը Սարգը , վէ ծնու
մարզպանլըղտան ալլ էթտի 4 սէնէ օ փայէտէ
տուրտուգտան սօնղրա . օ տախի խասթալանըպ'
էօլտիւ տիյարի ղուրպէթտէ վէ սօնղրա ծնուն
թէնինի խրսրմլարը Տարոն սէմթինէ կէթի
րիպ կեօմտիւկէր :

813 } Բուրղան ատլը Բ'ճէմին պիրի իշէ եա
րաւազ վէ եիւրէքսիզ քիմնէ՝ Սաւատ շահըն
հմրիկիւ Հայլարա մարզպան օլուպ՝ կէլտի օ
թուրտու Գուին շէհրինտէ : Պունուն կիւ
նիւնտէ հօլտիւ իքինճի Սահակ կաթուղիկոս 5
սէնէ հայրապետիւք սիւրտիւքտէն սօնղրա :

Քրիստափոր իքինճի՝ Բազրեւանդ էյալէ
թինտէն՝ Տիրաուիճ տէտիքլէրի քեօյտէն Սա
հակ հայրապետին եերինէ կէչիպ կաթուղիկոս
օլտու : Պունուն կիւնիւնտէ Հոնք միլլէթի
պեօյիւք Հայաստանա կէլիպ՝ վէ ծնտան քիւ
չիւք Հայաստանա եիւրիւյիւպ՝ չօգ եէր եազ
տրլար վէ չօգ քեօյլէր թալան վէ եաղմա էթ
տիկէր : Պունլար օրատան տէօնիւպ Սասուն
սէմթինէ սալըրդլարընտա , Գնունի տէնիլէն

օյմաղըն պէյի ատը 1) Ժեժ՝ շանլը շեօհրէթլի վէ գուվվէթտէ տախի մէշուր պիր քիմնէ, քէնտի ապէրինի ալըպ չըգտը պունլարա գար չը, վէ պունլարն չօղունու գըլըճնան կէջիրիպ վէ գալանլարը սիւրիւպ՝ Հայաստանտան տը շարը աթտը: Տահա զայրը տիւշմանլար փէյտա օլտուգտա՝ պեօյիւք նախարարլարլա պիր օլուպ՝ ծնլարա տախի գարչը գօյուպ, վէ Հայաստան մէմլէքէթինի ըահաթլանտըրըպ՝ նամը շանը տեօրթ գարաֆա կիթտի:

518 } 1) Ժեժ գնունի Վաւատ շահա ըաղպէթլի օլուպ վէ ծնուն կեօղիւնէ էմին վէ սատըգ կեօ ըիւնիւպ՝ վէ էմրիիլէ մարզպան օլուպ կէջտի Ռուրղանըն եէրինէ իւչ եըլ մարզպանլըղընտան սօնղրա. չօգ պինալար տիւզտիւ վէ խարապ օլան եէրլէրի եէնիլէտի. զայրէթի պու խտի քի Հայաստանը ըահաթլըգտա գութա: Պունուն տեօրտիւնճի եըլընտա էօլտիւ Վրիստափոր կաթուղիկոս 6 սէնէ Հայրապետիք մանալպընը սիւրտիւքտէն սօնղրա:

521 } 1) Լոնդ՝ Ղըբերանի էյալէթինտէն՝ Փոքր Լըրաստ տէտիքլէրի քեօյտէն՝ Վրիստափորտան
524 } սօնղրա կաթուղիկոս օլտու 3 սէնէ: Լեր սէս իքինճի՝ Ղագրեւանդ էյալէթինտէն՝ Ղշտա ըակ քեօյիւնտէն՝ 1) Լոնդուն եէրինէ կէջիպ կաթուղիկոս օլտու: Պու Լերսէս եօլտուղ իւլէր կեօրիւպ պալի քահանալարտա վէ զայրը քիլիսէ խիւտտամլարընտա խուստուս քեօյլէր տէ՝ նիգամլամապ իսթէտի. պունուն իչին սի նոդու էթտի եպիսկոպոսլարա Ղուին շէհրին տէ: Ս է օ սինոդոստա օթուղ սէքիլ գանուն գօնուլտու քիլիսէ խիւտտամլարընըն նիգամը իչին. պապ Հայ թարիխինտէ. 7. 36: Վէնտի Լերսէս կաթուղիկոս տախի 9 սէնէ Հայ-

553 } րապետիւք էտիպ էօլտիւ : Յովհաննէս ի-
քինձի՛ Վաբեղենից էյալէթ ինտէն Սիւնձեղն
քեօյիւնտէն՝ Ներսէսին եկրինէ կէջիպ կաթու-
ղիկոս օլտու Վուինտէ : () վաղիթ էրտէ սէ-
Փէր գափուլարը աջըլըպ՝ ալթիւսթ օլտու Հայ-
աստանըն Սուլթար փայընտա օլան պիր սէմթի-
պունու կեօրտիւքտէ Յուստինիանոս կայսր՝
տիւղէլթտի օ սէմթ էրի վէ օրատա օլան նախա-
լարարա եէնի նիզամ վէրիպ վէ միւպաշիր է-
տիպ՝ ծնլարս սերասքէր տիքտի Տաճատ աւտը
նախարարըն պիրինի քի վուգուֆի օլուպ ճէնք
իշէրինէ՝ չօգ իշկիւզար քիմնէ խտի . վէ էվէն-
տիրիպ վէրտի ծնա Սէդդորա սուլդանըն գըզ-
գարտաշընը աւտը իոմէտոննէ : Վէզալիք շէն վէ
մնամուր էթտի չորրորդ Հայք տէնիլէն մէմէ-
քէթի վէ օրատա քիլիսէլէր վէ մնասթըրլար
եափար : () կիւնէրտէ չօգ աւտը սանըլ քիմ-
սէլէր Հայ միլլէթ ինտէն օլարագ՝ Սուլտէվ-
լէթինտէ կայսերին Տըզմէթինտէն շէօհրէթ
պուլտուլար : () Յըլարտան տըր՝ Ներսէհ նախա-
րար Ռասէնլի վէ ծնուն գարտաշարը Հրահատ
վէ Սահակ վէ դայրը քիմնէլէր . Յովհան Ր-
շակունի՝ վէ ծնուն օղլու Րշտաւան . Յովհան
Վօշ՝ Վրիգոր, Րշտաշիր՝ քի չօգ նամըլ էշպէհ
լիք կեօսթ էրտիլէր . պագ Հայ թարիխինտէ .
դ. 37 — 39 : Պունլարտան զիյատէ իւսթիւն
օլտու օ մէշհուր Ներսէս պատրիկ տէտիքէրի՝
պեօյիւք Հայաստանտան օլան նախարարլարըն
սօյունտան պիրիսի քի չօգ պեօյիւք իշէր վիւ-
ճուտէ կէթիրտի . պագ Հայ թարիխինտէ . դ. 42 :
Պունտան սօնդրա զուհուր էթտի սօնդրաքի
Ներսէս Ռասէնլի՝ Ներսէհին օլլու . պագ . դ. 46 :
Պունլարըն կիւնիւնտէ էօլտիւ Սթեթ Վնունի
քի մարգպանըղը սիւրտիւ 30 սէնէ :

14. Ղենշապուհ մարգարեն լազնի ճիւղի վրէն
 լարենձա լէ իբնիճի Սոլեւսին կաթողիկոսաւոր-
 քի հայ արմարենը արեւորի :

Գ. 40 — 45.

⁸¹⁶ } Ղենշապուհ լազնի Սոլեւսին Ղենշապուհ
 էօլտիւքտէ Սոսորով շահըն էմիրիլէ մարգարան
 կէտի հայաստանա . պու պիր ալշադ քիմնէ
 օլմաղա՝ չօդ սրգլէթ վէրտի հայլարա՝ մերհա-
 մէթսիգլիքլէ վէ խայլրսրդ ամէլէր իլէ վէ է-
 տէպսիդլիք էթմէսիլէ խուսուսա լըրարատ վէ
 Սոսպուրական սէմթլէրինտէ : Սէ պունա
 գանաաթ էթմէլիպ՝ պաշլատը զօր էթմէկէ
 հայլարա աթէշէ դաիմաղա . պու սէպէպտէն
 Ղուին շէհրինտէ քի պիր աթէշքէտէ վար
 իտի օրատա օլան լազնիլէր իշին՝ պու չօղալթտը
 Չօդ քիշի մարտիրոս էթտի, պիրիսի Ղրի-
 գոր ատըլ՝ Սաթիկ սօյունտան : Պու սիյասէթ-
 լէր տահա օլմաղ իւզրէ իքէն էօլտիւ իքինձի
 Յովհաննէս կաթողիկոս 17 սէնէ հայրապետ-
 լիք էթտիքտէն սօնորա :

⁸⁵¹ } Սոլեւսին իքինձի՝ լըրագածոտն էյալէ-
 թինտէն լըղիվարդ քէօյիւնտէն , ագլը ճօշգուն
 պիր քիմնէ Յովհաննէսին եէրինէ կէշիպ կա-
 թողիկոս օլտու Ղուին շէհրինտէ : Պու Սոլ-
 սէս էվիլէտէն պերի հավէսի օլարագ հայ տու
 մարընը տիւղէլթմէկէ՝ կաթողիկոս օլտուղու
 կիպլի իլք ելըր սինոգոս էթտի Ղուինտէ է-
 պիսկոպոսլար վէ ալիմ քիմնէլէր իլէ . վէ չօդ
 ուզուն ուզագ թէֆթիլէրիլէ աօղրուսունու
 պուլուպ՝ եէնիտէն եաիտը ծնու օ վագթին
 իգթիզասընա կէօրէ : Սէ չիւնքի ծնտան պաշ-

լատը Հայ սէնէսի, ծնու տախի գօրուզ պուն-
տան էօթէ Եփէնտիմիզին սէնէսիլէ պիլէ
Հայճա եազրիլէ, պէշ եիւզ էլլի իբլինճի երլըն-
տան պաշլայարազ: Պու Ս՝ ովսէս կաթուղիկու-
սուն կիւնիւնտէ օլտու Ստանպօլտա պէշինճի
պեօյուք սինոգոս 165 Հայրապետ իլէ սէնէ 553.
պու սինոգոստա քէսքին ալէթ օլտու Ս՝ ոպ-
սուեստացի իօւէոդորոսուն Ֆէնալըղընա գարը՝
օ քեաղատ քի սուրք Սահակ Պարթև Հայոց
Հայրապետլէրին պիրլիկի իլէ եազմիշ կեօնտէր
միշ իտի Պրոկղ Րադրիկէ՝ Լշտիշատտա օլան
իւշիւնճի սինոգոստա. պազ Հայ Թարիխինտէ.
թ. 59 վէ դ 41: () վագիթլէրտէ պաշլատը-
լար պիր գաշ քիշի Հայլար իշինէ էքմէկէ Յու-
լիանոս Բիկառնացի տէտիքլէրի հերետիկո-
սուն մէզհէպինի: Պունու տոլտուգտա Ս՝ ով-
սէս կաթուղիկոս գօվտու ծնլարը Հայաստան-
տան: Ս է լաքին չօգ աճիզ գալմիշ իտի Դեն-
շապուհ մարդպանըն էլինտէն վէ Բճէմ մէճու-
սիլէրին էթտիքլէրինտէն. զէրէ տայիմա է-
զիլէթ էտէրլէր իտի Հայլարա՝ քի տեօնտիւր
սիւնլէր ծնլարը քրիսթիանլըգտան. օ գատար
քի արթըզ Ս՝ ովսէս կաթուղիկոս տայանա-
մայրպ էլլի եօլլատը Խոսրով շահա աղիւմ փէշ-
քէշլէրիլէ վէ քեաղատլա վէ տիլէտի ծնտան քի
պիր էզ րահաթլըզ վէրսին Հայաստանա Ս ա-
ղարշ շահըն ահտնամէսինի կեօսթէրմէքլէ՝ քի
Բճէմլէր էզիլէթ էթմէսինլէր Հայլարա տին
մատտէսինտէ: () տախի պու իշէ ըիզա վէրիպ՝
ծնուն ըէճաւընը էթմէք իսթէտի:

⁸⁸²
Ս } Ս շնաս Ս ահրամ Դենշապուհուն եէ-
րինէ ծնուն տէօրտիւնճի սէնէսինտէ Խոսրով
շահըն էմրիլիլէ Հայաստանա մարդպան կէլիպ՝
մէն էթտի մէճուսիլէրին սրգընթըսընը. վէ

լաքին ծնւարն զօր էթմէսիլէ խաչա կերտի՝
մէճուսիլէր պաշը օլաննն օղլունու ատը Ս՝ա.
խոփ . զէրէ պու պիր միւճիլէթ կեօրիւպ տեօն
տիւ քրիսթիան օլտու ատընը : իզտիբուզտ
գօյարազ : Պունուն իչին էօլտիւրմէք իսթէտի
լէր ծնու : Ս է քէնտի Ս չնաս Ս ահրամ տա
խի 6 սէնէ մարգպանլըգ էթտիքտէն սօնղրա
³⁵⁶ } աղլ օլտու : Ս արազդատ Մճէմ՝ Ս չնաս
Ս ահրամնն եէրինէ մարգպան օլուպ մանարպը
նը սիւրտիւ 6 սէնէ : Սուրէն՝ Ղիհր Ս չնաս
պուհէն տէտիքլէրի Խոսրով շահն խըսըմը
մարգպանլըգլա չայաստանա կէլիպ՝ էլվուրտու
չայլարա վէ պաշլատըր ծնարըր էօրսէլէմէկէ վէ
զօր էթմէկէ քի աթէշէ վէ կիւնէշէ դաիսըն
լար . չօգ սըգլէթ վէրտի միլլէթէ , թա պըշազ
քէմիկէ տայանընճա վէ չօգ մուրտար իլլէր իշ
³⁷⁰
^{ԺԹ} } լէտի : () կիւնլէրտէ զուհուր էթմիշ իտի
նախարարլար իչինտէ իքինճի Ս արդան Ս՝ա
միկոնեան Ս ասակըն օղլու՝ Ս արդըն թօնու
քի Ռուվար տախի մէտհ էտէրլէր ծնու՝ քէն
տի քիթապլարընտա : Ս է չիւքի պու Ս ար
դաննն Ս՝անուէլ ատլը դարտաշընը էօլտիւրտիւ
Սուրէն մարգպան , պունա տայանամիյըպ միւ
շավէրէ էթտի նախարարլարլա քի կէրի տուր
տունլար Մճէմ տէվլէթ ինտէն : Պու իշ իչին
էլլի էօլլատըր իքինճի : Նուստինոս կայսերէ
փէշքէշլէրիլէ վէ քեաղատլա վէ տիլէտի քի էլ
վէրսին չայլարա , սեօզ վէրէրէք քի Մճէմ
վէրտիքլէրի չայաստան խարաճընը ծնա վէրսին
³⁷¹ } վէ պիր գաշ շարդ տախի արթըրտը : Ռադ
պէթիլէ գապուլ էթտի : Նուստինոս օ էլլիլէրի .
վէ օ շարդլարա պէյէնիպ՝ աղըր եէմինլէրիլէ
սեօզ վէրտի չայլարա արգա օլմաղա : Պու
սեօզէ կիւվէնիպ՝ ասքէր տէվշիրտի Ս արդան

Իրտաշատ շէհրինտէ՝ ճիւմէսի Հայ միլլէթին տէն օլարադ վէ ափանսարդ Ղուին շէհրինէ կի տիպ դութտու Սուրէն մարզպանը վէ պօղազ լատը 7 սէնէ մարզպանըդ սիւրտիւքտէն սօնդ լա . պէօյլէճէ Էօլաիւրտիւ ծնուն քեահեասընր ատը Ս երտ , վէ հէք նեգատար Իճէմ ասքերի վարիսէ՝ Ղուին շէհրինտէ հեփիսինի տէ գըրտը մէճուսիլերի տախի ծնարլա պիլէ :

Պու հապէր Խոսրովուն գուլաղընա տէյաիք տէ դութուշտու տարղընլղը վէ ֆիքըրինէ գօտու քի Հայլար իւզէրինէ ասքեր չէքիպ՝ ճիւմ լէսինի տէ Էօղ Էտէ վէ մէմլէքէթի տախի աթէշէ վուրա : Ս Է լաքին Սեբոխտ ատը խան լարըն պէօյիւկի սուլճ սէվէն ագըլը քիմնէ օնուն տարղընլղընը կնտիրմէքլէ վէ Էօկիւթ վէրմէքլէ օնտան իղին ալըպ՝ օնուն դարաֆըն աան Էլչի կէլտի Հայլարա՝ օնլարա նասահաթ Էթմէկէ քի կերի չէքիւինլեր կայսերին հիւքմի ալթընտան : Ս արդան տույտուգտա պու նուն կէլմէսինի՝ գօյվէրմէտի կիրմէկէ Ղուին շէհրինէ : Չօգ կիւճէնտի Սեբոխտ պու իշէ վէ քէնտի դաթըր դապիէթինէ գարշը խուսու մէթ դարաֆընա տեօնիւպ , կիթտի գըղըշտըրտը Խոսրով շահը Հայլար իւզէրինէ . օ տախի Էմր Էթտի սերասքերլէրինէ քի իֆրադ իլէ ասքեր տէվչիրիպ ճէնք ֆիլլէրինի հաղըրա սընլար վէ Հայլար իւզէրինէ եիւրիւիւպ՝ հէփիսինի գըլըճտան կէչիրսինլեր :

Պու Թէտարիքին հապէրինի ալտըգտա Ս արդան՝ տէվչիրտի Հայլարըն ճիւմլէ ասքերինի վէ Էօթէյէ պերիյէ չաշըթլար կեօնտէրիպ՝ Էյիճէ վուգուֆ Թահսիլ Էթտի Իճէմլէրին կէլմէսինէ . վէ հաչան տույտու քի օնլար Էնմիլլէր Խաղամախ տէտիքլերի օվայա իւչ

պեօյիւք էթտի ասքերինի . պիրինէ հմր էթտի քի պերի դարաֆտա հազըր տուրսունլար փուստտա տուրուր կիպի քի ճէնք գըզըշտրգտա իւզէրլէրինէ եիւրիւսիւնլէր . իքինձիսինէ էմր էթտի քի սալընլար սօլ դարաֆընա . իւչիւն ճիսինի ալտը քէնտիսի՝ սաղ դարաֆընա տիւշ մէկէ : Եւթէսի կիւն սապահ օլուպ՝ ԲՃէմլէր ճէնկէ պաշտանագ իւզըէ հազըրլանըր իքէն, ափանսըգ տիւշտիւ Եւրդան իւզէրլէրինէ վէ ծնլարը գօրդուտուպ ալթ իւսթ էթտիքտէ՝ իքինձի պեօլիւկի տէ սօլ դարաֆը չարփըպ պիր կիւրիւլթիւ տիւր գօփտու վէ պաղըրմա սէսի օրթալըղը ալտը . ԲՃէմ ասքերի շաշըրըպ, վէ ծնլարըն սէրասքերի հըրսլանըպ վէ ֆիւլէրին սիւրիւսի գուտուրուպ գարգաշա օլտուգտա, վիւր էթտիլէր Հայլար վէ գըլըձը չալըպ՝ գօ վալատըլար ծնլարը : () րատա ԲՃէմլէրին պիր սէրասքերի՝ ատը Դեքէն իֆրադ իլէ գըզըպ՝ եափաեալընըգ պիր եալուզ ճանավար կիպի՝ Եւրդանըն պեօլիւկինէ հիւճուլէտիպ՝ չօղունու գըրտը : Պունտան ծնուն ասքերի եիւրէք լէնիպ՝ գըրտըլար Հայլարտան պիրէզինի : Պիօյլէ օլտուգտա՝ տիւշտիւ Եւրդան ԲՃէմլէրին արտ դարաֆընա վէ գասըրղա կիպի ծնլարը չարփարապ՝ իլէրի սիւրտիւ ֆիւլէր իւզէրլինէ վէ օրատա քէնտի պեօլիւկիլէ՝ չօղունու եէրէ սէրտի :

Եւթիշտի փուստտա կիզլէնէն ասքեր տախի վէ պերի դարաֆտան աթէշ կիպի եագտըլար ԲՃէմլէրի էօյլէ քի արթըգ դագէթ կէթիքէմէյիպ, վէ գուվլէթլէրինտէն տիւշիւպ՝ պաշտալար գաշմաղա : Հայլար տախի արտլարընտան ծնլարը գօվալայըպ՝ չօղունու թէլէֆ էթտիլէր : Եւն պաթմաղա եագլաշտրգտա

կէրի տեօնիւս՝ տիւշէնէրին տօյումուզարնը տէվչիրտիւն վէ Նայարտան ճէնքտէ տիւշէնէրի քրիսթիան ատէթի իւզրէ կեօմտիւնէր :

Պու հապէրի ալտըդտա խոսրու շահ՝ գուտուրտու վէ թէքրար ասքէր տէվչիրտիւ հիվէլ քինտէն զիյատէ տիւրլիւ տիւրլիւ միլլէթլէր տէն՝ վէրտի Վ արհամ սէրասքէրին էլինէ քի կիթսին գըրսըն Նայարը : Վ է չիւնքի օ վա գիթտէ Նայ նախարարլարն պիւրլիկի տարտա զան օլտու վէ թէքրար տիւզէմէտի Վ արզան Նայ ասքէրինի Մճէմէ գարշը , ալտը օղու ու շաղընը վէ պիր գաչ նախարար իլէ կիթտի Ստանպօլա վէ Յուստինոս կայսերէ պուլուշուս՝ իքրամ կեօրտիւ ծնտան . եալվարտը սօնդրա օ նա՝ քի Նայարա սիր չարէ հտէ Մճէմէրէ ⁸⁷⁹ ₁₀ } գարշը : Սայսր տախի սէրասքէր հտիպ ա մուճասը օղլունու ատը Սարկիանոս՝ աղըր աս քէրիլէ Եօլլատը Նայաստանա՝ Վ արզանլա պիլէ : Եարտըմճի կէլտի ծնարա կայսերին հիմիլիլէ Յուլհան նախարար քիւշիւք Նայաստանըն միւսպալիւրի . պիր օլտուլար տախի Չեր քէսլէր վէ Մպազալար վէ Մլանք միլլէթին փատիշահը Օարէհ՝ քէնտի ասքէրիլիլէ : Պունլար իքի պեօլիւք օլուս՝ եարսը գալտը Սիջա գետ սէմթինտէ վէ եարսը կէլտի պեօլիւք Նայաստանա . վէ օրատա պուլուս Վ արհամ սէրասքէրի քի եհնի եէթիշմիշ իտի Մճէմ ասքէրի իլէ ծնու օրթայա ալտըլար , վէ ծնարտան պին իքի եիւզ քիշի գըրարագ հէփիսինիտէ գօ վալայրպ գաչըրտըլար : Վ է լաքին Վ արզան շիւսհէյէ տիւշիւս՝ քի պու իշին սօնդու չըգ մայաճագ վէ գապիւ քի կիզլի տիւշմանլարն հիլլէ Եթմէլէրի իլէ՝ խոսրուլուն էլինէ տիւշէ , կինէ չըգտը կիթտի Ստանպօլա վէ ծնտա սա քին օլտու Եօլիւնճէյէտէք :

Եւ ճտե՛ն կէ՛ճ տուցտու Խոսրով՝ Լ՛ճէմ աւ-
 քերինին եհնկիլտիկինի վէ հօյքէսինտէն տայա-
 նամայրայ ալտը պիլէսինճէ գըրգ պին աթլը վէ
 եիւզ պին եաեան, վէ եիւրիւտիւ Սոււմար իւ-
 վերինէ : (Խլար գաչտըգտա՝ Լ՛ճէմ ապքերի
 տաղըլտը քիւչիւք Նայաստանա վէ զիյատէսի
 իլէ պօզղունլուգ վէրտի : Ըօգ ճէնքլէրտէն
 սօնդրա պարըլըգ օլտուգտա Լ՛ճէմլէր վէ Սոււմ-
 ար արասընտա՝ Նայաստան տիւշտիւ Լ՛ճէմին
 հիւքմի ալթլնա, վէ Խոսրով շահ եհնի մարզ-
 պան եօլլտոր օրայա : Թիւքրար ճէնկէ գալգ-
 մագ իւզըրէ իքէն Սոււմար, Խոսրով աղըր խաւ
 Թալըղա տիւշիւպ տեօնտիւ եհրինէ վէ օ խաս-
 Թալըգտա Լ՛լլահըն լուգֆի իլէ նուրլանլայ՝
 գապուլ էթտի քրիսթիանլըգ տինինի վէ մկըր
 տել օլուլ՝ եիւրէք շաղըղը իլէ հօլտիւ :

⁵⁷⁸
 ԻԷ } Ճ՛իհր Ս զոն Ս՛իհրան աւտը պիւրի՝
 Սարգանլն եհտի սէնէ պաշ գալտըրըպ ասի
 օլմաընտան սօնդրա՝ Խոսրով շահըն հիւրի իլէ
 օ հօլմէտէն մարգպան կէլիպ Նայաստանա՝ ըա-
 հաթլըգտա սագլատը միլէթի 15 սէնէ : Սու-
 նուն կիւնիւնտէ Թախթա կէլիպ Ստանպօլտա
 Ս՛օրիկ՝ կայսր օլտու քի ասլը Նայ ճինսինտէն
 իտի՝ Լ՛ըրադաժոտն էյալէթինտէն՝ () շական
 տէտիքլէրի քեօյտէն . պագ Նայ Թարիխին-
 տէ . 7 . 45 վէ 46 :

() վագիթլէրտէ իքինճի Խոսրով շահ՝ եվ-
 վէլքի Խոսրովուն թօնու՝ Սարհամ սէրաս-
 քերին էլլինտէն գաչըպ տախիլ տիւշտիւ Ս՛օրիկ
 կայսերէ : () տախի աքքեր տէվլիւրիպ վէրտի
 քիւչիւք՝ Երեսին էլինէ քի Բասէնլի Եր-
 սէհին օղլու իտի, վէ վագթիլէ () ռաստինոս կայ-
 սերին սիլէհտարլ իտի . վէ պունա եարտըմճի
 էթտի Ս՛ուշեղ Ս՛ամիկոնեանը՝ քէնտի պաշ-

դաճա ապերիկէ՝ քի հիւքմ հտէրիտի Սուամ
⁸⁸⁹
 1.9 } փայլնտա օլան Հայլարա : Պունլարլա եօլ
 լատը խոսրովու Ս արհամ իւզերինէ . եէթիշ
 տիկեր պունլարա Սմբատ Բագրատունի տախի,
 վէ խուծայ Սասունլու աշիրէթին պէյի :
 Պունլար Ս արհամըն ապերինի գըրըպ վէ
 Ս արհամը եօլտիւրիւպ թէքրար շահ տիքտի-
 լէր խոսրովու :

Ս է չիւնքի պու իշտէ Սուամլար Ս ուշեղէ հա
 սէտ հտիպ՝ կէչտիլէր ծնու խոսրովա , խոսրով
 ալ իլէ ծնուն վիւճուտինի գալտըրմադ իսթէ-
 տի : () տախի շիւպհէլէնիպ՝ չէքիտի կիթտի
 Տարոնա քի քէնտի Ս իլայէթի խտի : Տույտու
 սօնդրա խոսրով ծնուն սուչսուզ օլտուղունու .
 պունուն իլին ծնա փէշքէշլէր կեօնտէրիպ՝ հադ
 րընը ելէ ալտը վէ փայէսինի պէօյիւթտի :
 Քէզալիք Սմբատա տախի չօգ շէյ կեօնտէրիպ՝
 չաղըրսը եանընա օղուլլարը իլէ , աալարը Բշոտ
 վէ Ս արազտիրոց , վէ Սմբատը սէրապեր էթ-
 տի Սճէմ ապերինէ :

15. Սմբատ ճարդպանըն վազնի Վաւի Սահա-
 ռանիլէ վարընճա վէ Բերահանըն հաւոռ-դէտուլը :

Գ . 46 — 47 .

⁸⁹⁵
 1.9 } Սմբատ Բագրատունի՝ Բաղճապաղն տէ-
 տիլէրի՝ չօգ էչպէհ իկիտլիք կեօսթերմէկիլէ
 Բճէմ տէվլէթինտէ՝ խոսրով շահըն տիւշ
 մանլարընա գարշը , ծնա սէվկիւլիւ օլուպ ծնուն
 էմրիկիլէ մարդպան օլտու Հայլարա վէ Ս րկան
 վիլայէթինէ : Վվլէլ Ս րկան սէմթինէ կիտիպ՝
 չօգ Հայ պուլտու օրատա՝ քի վազթ իլէ Բճէմ
 լէրէ էսիր օլուպ տիւշմիշլէրիտի օրալարա . վէ

Հայ տիկինսի վէ եազըսընը ունուտուպ թէրը
էթմիշէր իտի: Պու Հայլար Սիւատը կեօր-
տիւքէրնտէ՝ զիյատէսի իլէ սէվինտիլէր. օ
տախի սէվինէրէք էօթէտէն պերիտէն փա-
փազլար վէ ուսթալար տէվշիրիպ ծնլարա միւ-
պաշիր էթտի՝ քի էյի էօյրէթսինլէր վէ թէր-
պիյէ էթսինլէր: () էսիր օլան Հայլարտան
պիր Մքէլ ատը էյի փափազ պուլուպ էօլլատը
ծնու Սոլսէս կաթուղիկոսա վէ եպիսկոպոս
էթտիրտի ծնու Սրկանտա օլան Հայ ճէմաա
թը իւզէրինէ վէ օ Սրկան մէմէքէթինի Հայ
կաթուղիկոսուն հիւքսի ալթընա սօգտու վէ
տահա հէր շէյի տիւզիւպ գօշուպ՝ կէլտի Հայ-
աստանա:

380 } Պու պեօլէ օլմատան՝ Կիւրճիլէրին կա
թուղիկոսու էօլտիւքտէ՝ վէլվէլէ գօփտու ծն-
լարտա եէնի կաթուղիկոս օթուրթմաղ իջին. օ
սէպէպտէն եազտըլար Սոլսէս կաթուղիկոսա
քի քիմի իսթէրսէ՝ քէնտիլէրինէ կաթուղիկոս
էթսին: () տախի ծնլարա ձեռնադրել էթտի
Կիւրիոն ատը աքըլը պիրիսինի՝ Կիւրճի միլէ
թինտէն՝ վուգուֆ թահսիլ էթմիշ տեօրթ տի-
լէ, Սուլճա, Հայճա, Խարսիճէ վէ Կիւրճիճէյէ,
օ քի էվվէլճէ քորեպիսկոպոս օլմիշ իտի Մքա-
րատ վիլայէթինէ: Պու Կիւրիոն Կիւրճիսթա-
նա կիտիպ՝ Ստանպօլտան կէթիրթտի Վաղ-
կեղոն սինոդոսուն թարիխինի վէ գանուշարը-
նը վէ սուրբ Լոն տուամարընն տօղրու թէր-
ճիւմէսինի շէհատէթլէրիլէ: Կիւրճիլէր պու-
նու կեօրտիւքտէ գապուլ էթտիլէր քէզալիք
Կիւրճիսթանա եազըն օլան միլէթլէր տախի:
Եթէսի սէնէսինտէ՝ Սոլսէս կաթուղիկոս՝
օթուղ երլ Հայրապետիք էթտիքտէն սօնղրա՝
իսթիարլանըպ վէ գուվվէթտէն տիւշիւպ վէ-

քիլ գօտու քէնտիսինէ Վ ըթանէս ատը վար
դապետին պիրինի. վէ ծնուն էլիլէ գուլանըր
իտի հայրապետիք մանսըպընը ծն իւչ սէնէ
գատար զերէ եալընըզ պաշարամազ իտի. սօնդ
րա էճէլի եէթիլիպ՝ կեօջտիւ տիւնեատէն:

³⁹⁴
¹⁰⁹ } Բերաճամ՝ Սըշտունի էյալէթինտէն
Բըբաթան տէտիքլէրի քեօյտէն՝ Սուլէսին
եէրինէ կէչիպ կաթուղիկոս օլտու Սմբատմարզ
պանըն էմրիլիէ: Պու Բերաճամ տույտուգտա
քի Վիւրճիլէր գապուլ էթմիլէր Վաղկեդոն
սինոդոսունու իֆրադիլէ կիւճէնտի. վէ եազտը
Վիւրինն կաթուղիկոսա իւչ քերրէ քի պըրազ
սըն օ սինոդոսու. օ տախի լայըզընա կեօրէ ճէ
վապ եազտը իսպաթ էտէրէք օ սինոդոսուն
տօղրուլուղունու. սօնդ սեօզի պու օլտու.
“ Ե աշարըմտէտի, նանըլ տիւլունմէք իսթէ
մէզսինիզ պոլգատար քրիսթիանլարըն տիւ
շիւնտիւկինի վէ գանըտըղինի քի Վաղկեդոն
սինոդոսուն իզրարը վէ իմանը հէր դարաֆտան
պիր տիր իւչ ազիզ սինոդոսուն սեօզի իլէ .
և այն: Վ է լաքին Բերաճամ կաթուղիկոս
հիչ սեօզ էսլէմէյերէք պիր գաչ եպիսկոպոսլա
սինոդոս էտիպ Վուլինտէ՝ նզուլէլ էթտի Վիւ
րինն կաթուղիկոսու վէ Վիւրճիլէրի, վէ ծնա
րը տախի քի գապուլ էտէրէր Վաղկեդոն սի
նոդոսունու. պազ Հայ Թարիխինտէ. ք. 47:

³⁶⁷
¹⁰² } Պունու իշիթտիքտէ Սօրիկ կայսր՝ կիւ
ճէնտի վէ էմր էթտի քի սինոդոս գուրուլ
տուն Ստանպօլտա վէ պիրիքսինլէր օրայա ե
պիսկոպոսլար՝ կերէք Սոււհարտան կերէք
Հայլարտան: Պու ֆերման մուճիպինճէ Բը
րաճամ կաթուղիկոս եօլլատը օրայա քէնտի
վէքիլինի Վ ըթանէս վարդապետի վէ Վրի
գոր վարդապետի. ծնլարլա կիթտի տաճա ծն

տօգուզ Հայ եպիսկոպոս Ռուս փայրնտա օլ
լանլարտան : Սինոդոս օլտուգտա վէ մնտտէ
Թէֆլիշէ կիրտիքտէ՝ օ Հայ եպիսկոպոսլարը
գապուլ էթտիլէր սուրբ սինոդոսու . սալթ
Ս րթանէս վէ Գրիգոր՝ ագլլարը էրմէյէրէք՝
600
100 } պօշ տեօնտիլէր : Պու սէպէպիլէ զրտլըգ
տիւշտիւ Բէմ փայրնտա վէ Ռուս փայրնտա
օլան Հայլար արասընա . էօյլէ քի Ս օրիկ կայսր
օնլարտան իքրահ էտիպ՝ Ռուս փայրնտա օլան
Հայլարը կէրի չէքտի Բերահամ կաթուղիկու
սուն հիւքմի ալթընտան վէ օնլարա պաշգա
կաթուղիկոս տիքտի՝ ատը Յովհան՝ Կոգ էյա
լէթինտէն՝ Բագարան քեօյիւնտէն պիր էյի
քիմնէ , վէ պույուրտու օնա քի կիթսին օթուր
սուն Կոտայք էյալէթինտէ Բան տէտիքլէրի
գասապատա . վէ պու իքի Ֆըրգա օլմալլըգ՝
սիւրտիւ օն ալթը սէնէ՝ Թա Յովհան կաթու
ղիկոս էօյիւնձէյէտէք :

Բերահամ կաթուղիկոս օլտուգտա՝ Սմբատ
մարգպան էլ վուրուպ էափտը օլ էսկի քիլիսէյի
քի սուրբ Ս արղան էվէթլէյէրէք աղաճտան
էափմիշիտի . պունու էէնիտէն էափտը Սմբատ
իշէնմիշ վէ էօնան դաշլարտան սուրբ Գրիգոր
Ի ուսաւորիչ ատընա Դուին շէհրինտէ : Պու
քիլիսէ էափըլտըգտա շիքէայէթ էթտիլէր
Խոսրով շահա Դուինտէ սաքին օլան Բէմլէր
քի օ պինա զարար էտէր գալէյէ . լաքին Խոս
րով տիյնէմէյիպ՝ էմր էթտի քի գալէնին օ
սէմթինի երգըպ ուղագտա էափսընլար , վէ
քիլիսէնին էափըլմասընա հիչ մանի օլմասըն
լար : Պունտան զիյատէսիլէ եիւրէքլէնիպ
Սմբատ՝ քիլիսէնին պինասընը չօգ մէշուր
էափտը : Բիլիսէ պիթտիքտէ՝ Սմբատ շահըն
տավէթիլէ կիթտի Տիսքոնա Ռուսուլ սէմթի

նէ վէ օրատա չօգ իշէր կեօրիւպ վէ էճէլի
եէթիլիպ՝ էօլտիւ 8 սէնէ մարզպանլըգ սիւր-
տիւքտէն սօնղրա . օնուէն թէնիսի Կոգ էյալէ-
թինէ կէթիլիպ կեօմտիւլէր մէզարա Դարոնս
քէօյիւնտէ : Սմբատ էօլտիւքտէն սօնղրա՝
Հայլարտան օլտու մարզպան թա Ռումդարա
Ֆրնտան կիւրապաղատ օթուրունճա վէ թա
Սաթիւն վէ Սաթիլի կէլինճէ Հապարացիլէր
դարաֆրնտան :

⁶⁰¹ } Դաւիթ Սահառունի՝ նախարարլարն
րէճասը իլէ՝ Սմբատտան սօնղրա մարզպան օլ-
տու Հայլարա՝ Կոսրով շահն էմրիլի վէ ու-
հանի շէյլէրէ մուհապէթի օլմաղիլէ պիւր քի-
լիսէ եափտը : Պունուն կիւնիւնտէ Լննալնեան
տէտիլլէրի մանասթըրն ուհպանը թոդիկ
ատլը՝ օ մանասթըրը եէնիլէյիպ էյի շէյլէրիլէ
տօնաթտը էօյլէ քի օրայա պիլիլլէրիլէր տեօրթ
եիւզ գատար աղիզ քիմնէլէր . եէտի ճգնաւոր
տալի կէլտիլէր՝ տեօրտի Ռումդարաֆլարն-
տան վէ իւշի Սազաստան վիլայէթինտէն .
պունլարն եէտիսիտէ պիլիլլէր էտիպ վէ օ ճա-
նասթըրա եազըն իսսիզ եէրտէ սաքին օլուպ՝
օթլուզա էօմիւրլէրինի կէչիլտիլէր . օնուն ի-
չին օնլարա Խոթաճալի տէրիլ , վէ զայրըլարը-
նա էօրնէք կեօսթէրիպ այնա օլտուլար էյի
էօմիւր կէչիլիպ աղիզ օլմաղա : Պու եէտի նէ
Ֆէր ճգնաւորլար իւշ երլտան սօնղրա մարտի-
րոս օլտուլար Լճէմլէրտէն :

⁵⁰⁴
 Ծ. Գ. } () վազիթէրտէ խոսրով շահ ճէնկէ
 Գալգտը Փոկաս կայսեր իւզերինէ վէ տահա
 Մատաւոյա եթիշմէտէն՝ Մամիկոնյու Մու
 շեղէ կինէ տիւշման օրուպ՝ օն պին ասքերիլէ օ
 նուն իւզերինէ եօլատը քէնտի գըղգարտաշը
 օղլունու ատը Միհրան : Վ է չիւնքի Մուշեղ
 կեօզիւնէ քէնտիլիմէտի օնա գարշը չըգմաղը,
 զերէ իխթարլանմիշ իտի, չաղըրտը Ողկան
 Գալէսինէ Վայլ Վ ահան տէտիքերի խոսրմիւր
 վէ օնու քէնտի եթրինէ գօյուպ՝ օնա հէվալէ
 էթտի ճէնք մատտէսինի : () տաիի Փէնտ
 պազ քիմնէ օլմաղ իլէ՝ միւրատ էթտի ուհաթ
 լըղլա իշի պէճէրմէկէ. պունուն իշին էլչի
 եօլատը Միհրանա վէ րէճա էթտի քի եթրինէ
 տեօնսին : Պէվապ կեօնտէրտի Միհրան.
 տեօնէրիմ տէտի էկէր Մուշեղի էլիմէ վէրիւ
 սէն : Սեօզ վէրտի Վ ահան՝ շարդ էթմէկիլէ
 քի Մուշեղի ալտըգտան սօնղրա՝ անմասն մէմ
 լէքէթի : Հաչան Միհրան եթիշտի Մուշ
 շէրինէ, օնա գարշը կիթտի Վ ահան տօսթանէ
 վէ օնունլա չօղ միւզաքէրէ հտիպ պու մատտէ
 իւզերինէ, ալտը օնտան տեօրթ պին աթլը քի
 եիւրիւսին Մուշեղին իւզերինէ : () Նլարա
 խարձ քեօյիւնէ եթիշիպ՝ օնլարտան էլլի
 քիշի պըրագտը օրատա վէ սըմարլատը օնլարա
 “ Վէր, տէտի, իշիմիզ րասթ կէլիւսէ՝ պիւրիսի
 նի եօլարըմ սիզէ պէնիմ նիշանըմլա. սիզտէ
 իշիթտիքտէ՝ թէզ հապեր կեթիւրէսինիլ
 Միհրանա վէ պիւր էզ ասքեր տաիի կէթիլէ

սխնիզ () ձ տէտիքէրի գալէյէ , Բէնտիսի տէ
 Լճէմ՝ ասքերի իլէ եիւրիւյիւպ եէթ իշտի () ձ
 գալէնին գաիուսունա , քի կիրիշի տար վէ սարփ
 իտի : () յրատա սրմարլատը ասքերէ քի արտը
 սըրա կիրսինլէր իչէրի տօսթ կիպի . հաչան
 սիզէ պիր նիշան վէրիւսէմ տէտի՝ հիչ քիմնէյէ
 պսգումայրն նէ իիթիարա վէ նէ չօճուղա հէ
 փիսինի գըրընըզ : Իչէրի կիթտիքտէ՝ օ ասքերի
 էվլէրէ տաղըթտը քի ռահաթլանսընլար . վէ
 լաքին օ էվլէրտէ կիզլէնէն քիմնէլէր սէզսիզճէ
 պունլարը պօղտուլար : Պու իշ պիթմէտէն
 հարպիճէ եօլլատը Ը ահան պիր գուլունու օ
 էլլի քիշիէ . վէ ծնլարըն էլիլիլէ իքի պին նէֆէր
 ասքէր տախի կէթիթթտի : () Նլար եէթ իշմէ
 տէն՝ էօլէն ասքէրին էսպապլարընը կիյտիրտի
 Հայլարա վէ աթլարընը տախի ծնլարա վէրիպ՝
 տըշարը չըգարտը ծնլարը : () իքի պին ասքէր
 եէթ իշտիքտէ՝ պունլար ալայիլէ իչէրի կիրիպ՝
 պօռու չալտըլար գալէյի ալմըշարտըր տէյի .
 ծնլար տախի իչէրի եիւրիւտիւքտէ շէհիրտէ
 օլանլար գըլըճը պասուպ գըրտըլար հէփիսինի՝
 պօռու չարարազ վէ ահէնէ կեօսթէրէրէք :
 Պու իշ պեօյլէ պիթտիքտէ՝ ալտը Ը ահան սէ
 քիզ իւզ իկիտ ասքէր Հայլարտան վէ Ը եղտի
 քեօյիւն կէչիտինէ եէթ իշիպ փուսույա գօտու
 ծնլարը . վէ քէնտիսի պիր գաչ քիշիլիլէ Ը իհ
 րանըն եանընա վարըպ՝ շէքվա եթտի ծնուն
 ասքէրինտէն վէ իքի պին ասքէր տահա ալըպ՝
 կէչիթթտի Ը եղտի քէնարընտան քի ծնլարը օ
 րատա էօլտիւրտիւլէր փուսույա կիրէնլէր : ()
 րատան միւթտէճի եօլլատը Ը իհրանա քի հէր
 իշ սէլամէթիլէ պիթտի , քէնտիսի տէ եիւզ
 ատամլա եէթ իշտի Ը իհրանըն եանընա վէ ծնու
 պիր էզ իսասթա պուլուպ թէսէլլի եթտի օ

նա. “Պոլ կիւն տիւր տէտի սանս շաղ օլմագ
կիւն զէրէ եարըն կեօզիւնլէ կեօրէճէքսին Սու-
շեղի զէնճիրտէ: Պունու տէյերէք զիյաֆէթ
էթտի Սիհրանըն ատամլարընա իբի եէրտէ.
վէ քէնտիսի թէքրար Սիհրանըն եանընա կի-
տիպ վէ ծնու եալընըզ պուլուպ՝ խըշթընը սօզ-
տու ծնուն գարնընա տեօշէքտէ իքէն: (Կստան
տըշարը չըզըպ վէ պիւր զայրը օտայա կիրիպ
չաղըրտը Սիհրանըն քեաթիպինի վէ չավու-
շունու. վէ եազտըրտը քեաթիպէ Սիհրանըն
աղզընտան Սարշիր խանա քի Ղպահունի էյա-
լէթին հաքիմի իտի վէ էմր էթտի քի իւշ կիւն
տէն սօնղրա իւշ պին ասքէրիլէ կէլին եանընա:
Պոլ քեաղատը եօլլատըգտան սօնղրա չավու-
շուն էլիլիլէ, պօղտուրտու օրատա քեաթի-
պի, սօնղրա չավուշու տախի. վէ օ տագիպէտէ՝
նէրէտէ քի զիյաֆէթտէ իտի Սիհրանըն ա-
տամլարը՝ գափուլարընը գափատըպ՝ եօգարտան
աթէշ տեօքէրէք հէփիսինիտէ եագտը:

(Դրատան կիթտի Սութ տէտիքէրի տաղա
վէ օրայա գուրտու Սիհրանըն չատըրընը վէ
փուսույա գօտու ասքէրինի. պիւր գաշ հայա
տախի կիյտիրտի Ղճէմ խանլարըն էսպապլա-
րընը վէ ծնլարը տուրղուրտու չատըրտան տը-
շարը: Եազլաշտըգտա օրայա Սարշիր իւշ պին
ալթը եիւզ ասքէրիլէ՝ ասքէրինի ուզագտա ա-
լըզոյուպ՝ կէլտի չատըրա տօղրու զանն էտէրէք
քի ծնտա տըր Սիհրան: Տահա օ եէթիշմէ-
տէն՝ տըշարտա տուրտն թէպտիլ հայլար Սար-
շիրի կեօրտիւքտէն սօնղրա՝ Սահանըն չատը-
րընա կիրտիլէր: Կէլտի կիրտի սօնղրա Սար-
շիր վէ սէլամ վէրտի Սահանա՝ Սիհրան
եէրինէ սայարագ: Զըզըշ էթտի ծնա Սահան
վէ տէտի. “Սարշիր, նէ գօտունուզ ֆիքրինի-

ղէ . զանն էթտինիզ քի Հայլարը Լճիմ մէզ
հէպինէմի սօղասընը . : Պունու տէյերէք էմօ
էթտի գուլլարընա՝ քի ծնու պաղլայըպ տեօկ
սինլէր : Շ աշտը Ս արշիր , վէ գօրգուսուն
տան եէրէ տիւշտիւ . վէ քեօթէք չալարիքէն
ծնա Ս ահանըն գուլլարը՝ եալվարտը Ս ահանա
քի գլխասըն ճանընա : Վր յմամսանա տէտի
Ս ահան՝ եկէր տէտիկիմի էտէրսէն . վէ օրա
ճըգտա եազտըրտը սէրապէրինէ , քի եարըն
եօլլասըն պին նէֆէր ապէր տաղըն էթէկինէ ,
պին ապէր տէ տէրէյէ եաղըն . զալան պին
ալթընիւզ ապէրի նէրէտէ իսէ՝ օրատա պը
րազարն . վէ քէնտիսիտէ օն ատամլա կէլին :
Պու քեաղատը եօլլատըգտան սօնղրա օրաճըգ
տա պօղտու Ս արշիրի . սէրապէրի տէ կէլտիք
տէ՝ ծնու տախի պօղտու : () իւչ պեօլիւք աւ
քէր տէ իւչ եէրտէ՝ հաճէթէրի օլմայըպ տու
րուր իքէն , փուսույա կիրէնլէրտէն գըրըլտը
լար : Սալթ գըրդ քիշի գատար գուրթուլուպ
գաչտըլար Լճիմիսթանա վէ կեօրտիւքէրինի
նապլ էթտիլէր Խոտըով շահա :

⁶⁰⁵
^{ԾԴ} Պունու իշիթտիքտէ իֆրանդ իւէ տարըլ
տը Խոտըով . վէ աղըր ապէրիլէ եօլլատը Ս ա
հանըն իւզէրինէ Ս ախթանկ ատըր Ս իհրանըն
ամուճասըն : () եէթիշտիքտէ Լպահունի
էյալէթինէ՝ տէվշիրտի Ս ահան իկիրմիսէքիզ
պին ապէր վէ եաղտը Ս ախթանկա . “ Շ ա
շարըմ տէտի քի սէն Ս իհրանըն էօլմէսինի ի
շիթտիքտէն սօնղրա , ճէսարէթ էաիպ կէլտին .
գութալըմ քի սէն կէլտին , զէվճէնի նիլին կէ
թիրտին , եանի երքէքէրիմիզտէն էվլամ մը
իսթէյօրսուն . : Սօնղրա ճէնք գըղըշտըգտա՝
իքի քէրրէ գըրտը Հայլար Լճիմ ապէրինի :
Խօլտիւ օ կիւնլէրտէ Ս ահան վէ կեօմիւլտիւ

մէզարա Վլակ վանքընտա վէ ծնուն օղլու Սրմ
բատ մէյտան ալըպ վէ Ղաճմէրիլէ ճէնք էտիպ
գօվալատը ծնարը վէ ծնարըն իւչ սէրապէրինի
ատարը Սուրէն, Ղաճրան վէ Սրդուհր:
⁶⁰⁷
^{ԾԵ} } Պու տախի էօլտիւքտէ՝ եէրինէ կէշտի
պունուն օղլու Սահան քի անա դարաֆընտան
կամնարական սօյունտան իտի. պանգ Հայ Թա
րիխինտէ. Գ. 48 — 50, 52: Պունուն կիւ
նիւնտէ էօլտիւ Ղաքրահամ կաթուղիկոս 23 սէ
նէ օթուրտուգտան սօնդրա:

17. Կոփասուն կաթուղիկոսըն իւլէ վէ Սէր
սէս Գէս վէ Սրապիւրդոն յարպանլէշէ Թէ
Դորոս վարընձա:

Գ. 51 — 53.

⁶¹⁷
^{ԳԶ} } Կոմիտաս՝ Ղաքաճոտն էյալէթինտէն՝
Ղաղից քեօյիւնտէն քի Տարոն սէմթին եպիս
կոպոսու իտի՝ Ղաքահամըն եէրինէ կաթուղի
կոս օլուպ՝ պուլտու պուրք Հոփիսիմէնին մէ
զարընք քի Թէնի սանտըգ իցինտէ մէվճուտ
տուրուր իտի, միւհիւրլէնմիշ սուրք Վրիգոր
Սուսաւորիչին վէ սուրք Սահակ Պարթևին
միւհիւրլէրիլէ. վէ պիր շէօհրէթլի քիլիսէ
եափըպ՝ օրայա եէրլէշտիրտի վէ ծնուն իւղէրի
նէ պիր եազըշըպլը մէշուր շարական տիւզտիւ.
օ քի պաշար Ղաչին հոտիւլէպլ: Պու հայրապետ
քիթապլար տախի տիւզտիւ քի էլիմիզէ կիր
մէմիշ. վէ Ղաքաճին քիլիսէսինին գուպպէսի
նիտէ պու եափտը եօնմա դաշլարտան, ղէրէ հվ
վէլքի աղաճտան իտի: Պու իշտէիքէն Կոմի
տաս կաթուղիկոս՝ Վաւիթ Սահառունի Ղա
ճմէրտէն շիւպհէլէնիպ՝ Ստանպօլա գաշտը,

24 սէնէ գատար մարգպանլըգ էթտիքտէն
սօնդրա :

⁶²⁸
²⁷ } Ս արազտիրոց՝ Սմբատն օղլու քի ՄՃէ
միսթանտա իտի՝ Սոսրով շահնէ հմրիկէ Վա
ւիթին եէրինէ մարգպան օլտու : Պու Ս արազ
տիրոց տահա եէթիշմէտէն Հայաստանն էօլ
տիւ Սոմիտաս կաթուղիկոս . Հայրապետիկի
սիւրտիւ 8 սէնէ : Վրիստափոր իւչիւնճի՝ Մ
պահունիք էյալէթինտէն՝ Մքրահամ կաթու
ղիկոսուն խըսմը Սոմիտասըն եէրինէ կէչիպ
օթուրտուգտա՝ պիր գաչ քիշինին նիֆագը իլէ՝
օնա գարշը տուրտու Ս արազտիրոց մարգպան :
Պեօյլէ օլտուղունու կեօրտիւքտէ՝ Վրիստափոր՝
քէնտիլիկինտէն կէրի տուրուպ կաթուղիկոս
լըգտան՝ կիթտի Ստն մասեաց տէտիքլէրի էյա
լէթէ 3 սէնէ Հայրապետիք սիւրտիւքտէն
սօնդրա , վէ օրատա Սղիք քեօյիւնտէ պիր մա
նասթըր էափըպ՝ օնտա սաքին օլտու :

⁶²⁹
²⁸ } Նգը՝ Նիգ էյալէթինտէն Փառաժնա
կերտ քեօյիւնտէն Վրիստափորուն եէրինէ
կէչիպ կաթուղիկոս օլտու Վուինտէ : () վա
գիթլէրտէ չիւնքի ՄՃէմէր սուրբ խաչը Նըու
սաղէմտէն ալըպ կեօթիւրմիչլէրիտի ՄՃէմիս
թանա , Հերակլ կայսր միւրատ էթտի օնու
տեօնտիւրմէկէ վէ պունուն իչին ճէնք էթտի
ՄՃէմէրիլէ վէ էն սօնղունտա խաչը ալըպ
⁶³⁰
²⁹ } կէթիւրտի Նըուսաղէմէ : Նէլիւրիքէն՝ Նր
զիւուամէ օղրայըպ՝ օրատա վուգուֆ թահմիլ
էթտիքտէ քի Հայլար Վաղկեղոն սինոդոսու
նու գապուլ էթմէզլէր՝ էմր էթտի քի օրայա
Հայ վէ Ռումէպիսկոպոսլարը իլէ սինոդոս օլ
տուն . պունուն իչին եօլատը Նգը կաթուղի
կոսա ՍԺեթ Վանունի նախարարը քի էվվէէ
քի ՍԺեթին սյունտան իտի վէ տավէթ էթ

տի ծնու սինողոսա : Պու տալէթիլէ Լըր կա
 թուղիկոս պիր գաչ եպիսկոպոս ալրպ կիթտի
 Լըրդիւռմա քի Հայճա Լըրի տէնիլիր : ()
 րատա սինողոս գուրուտուգտա , հէր տիւրիւ
 թէֆթիւտէն սօնղրա Լըր կաթուղիկոս վէ
 քէնտի եպիսկոպոսլարը գապուլ էթտիլէր
 Քաղկէդոն սինողոսունու վէ ծնուն քէլամընր :
 Պունլար տեօնիւպ Գուլն շէհրինէ կէլտիքլէ
 րինտէ՝ կաթուղիկոսուն էթպայիլէրի վէ ճէ-
 մաւթ՝ ճիււհըր իլէ վէ սէվինճիլէ գարըը վա-
 րըպ գապուլ էթտիլէր : Սալթ պիրիսի Յուլ-
 հան Սայրապումեցի տէտիքլէրի աբեղայ գարըը
 տուրտու . ծնուն իլին Հայաստանտան սիւրտիւ-
 լէր ծնու : Լիթտի Սայրապումեցի՝ Գարգման
 սէմթինէ քի Հայաստանըն պիր ուճունտա տըր
 վէ օրատա գալըպ՝ ծնտա էտինտի քէնտինէ
 կեօրէ՝ Սարգիս ատըը պիր շայիրտ : Սօնղրա
 պունլարըն իքիսիտէ պիր գաչ գարըըգ քիթապ-
 լար չըգարտըլար պիրիպիրինաէն քեօթիւ վէ
 տինիմիգէ գարըը տախի շէյլէր եազտըլար , վէ
 Լֆէնտիւիլին տինեայէ կէլմէսինի վէ չէք-
 տիքլէրինի սալթ կեօգէ կեօրինէն իւէյալէթ
 սայտըլար վէ ծնուն գան թէրլէմէսինի ինքեար
 էթտիլէր : Պունլարըն մէզհէպլէրինէ գարըը
 տուրտու Գրիգորատուր ատըը վարդապետին
 պիրիսի . սօնղրա Սէողորոս Քաթենաւոր նամ
 վարդապետ պունլարա գարըը չօգ շէյլէր եազտը .
 սօնղունտա Սէողորոսուն շայիրտի Յովհան Լ-
 մաստասէր՝ նիճէ քի քիթապը կեօսթէրիր :

⁶³¹
² } Լըրդիւռմտան տեօնտիւքտէն սօնղրա
 Լըր կաթուղիկոս՝ իքի երլ կէչտի կէլմէտի ,
 Սարազտիրոց մարգպան պիր գաչընտան չիւպ-
 հէլէնիպ՝ գօրգուսունտան Ստանալօլա գաչտը
 եէտի սէնէ մարգպանլըգ մանսըպընտա տուր-

տուգտան սօնդրա : Ս է չիւնքի Ղաւիթ Սա
հառունի Ստանպօլտա իտի՝ Հերակ կայսր Հայ
լարն րէճասը իլէ՝ օնու միւկաշիւր կիպի Հայ
աստանա եօլլատր : Ս է լաքին իւջ երլտան
սօնդրա պըրագտըլար օնու նախարարլար վէ
պիրի պիրինէ տիւշտիւլէր , օղատար քի տիւշ
մանլար մէյտան պուլուկ՝ Հայաստանա կիրտի
լէր , վէ չօղ սարգընթըլըգ էթտիլէր :

⁶³⁶
28 } Թէոդորոս Որշտունի Հայաստանն
պօղղունլուղունու կեօրտիւքտէ՝ պիր մըգտար
ապէր տէվէրիպ վէ տիւշմանլարա գարշը տու
րուկ՝ պիր էգ տիւղէլթտի օրթալըղ : Պու
նուն կիւնիւնտէ զուհուրա կէլտիլէր Սարսիւ
նոսլար քի Հայճա Հաֆադի տերիզ . պունլար
Լճէմ փատիշահլըղընը գալտըրըպ փատիշահ
էէրինէ ասիւն տիքտիլէր սէրապէր կիպի :

⁶³⁷
29 } Պունլարտան օնսէքիզ պին քիշի Տարոն
սէմթինէ տիւշիւկ՝ չօղ առամ գըրտըլար : Ս է
քիզ պին ապէրիլէ պունլարա գարշը տուրտու
Տարոն էյալէթին պէյի Տիրան Սահանըն
գարտաշը . վէ լաքին ճէնքտէ էօլտիւ վէ ապէ
⁶³⁹
28 } ըիտէ գըրըլտը : Եիւրիւտիւլէր Հաֆարա
ցիլէր տահա իչէրի վէ Ղաւին շէհրինի ալըպ՝
օնիքի պին քիշի գըրտըլար՝ էրքէք օլարագ , վէ
օթուզպէշ պին քիշի էսիր էթտիլէր : Պեօյլէ
մոսիպէթլի իլլէր կեօրիւկ Լզըր կաթուղիկոս՝
էաս դութտու վէ խասթալանըպ էօլտիւ 10
սէնէ Հայրապետիք սիւրտիւքտէն սօնդրա :
Պու եափտը սուրբ Ղայիանէնին վկայարանընը
եօնուլմուշ Թաշտան : Ս է պու տիւղտիւ արեւ
գալ ժամերդութիւնուն սաղմոսունու , էղիյի տ
նուն փեաւն լէ :

⁶⁴⁰
28 } Երսէս՝ Տայք էյալէթին եպիսկոպոսու՝
կաթուղիկոս օլուկ՝ չօղ քիլիսէլէր եափտը . օ

նուն իջին շնոր տէնտի լաղապը եանի եափրձը :
 Պու եափտը սուրբ Վրիգոր | ուսաւորիչին
 պեօյիւք քիլիսէսինի | աղարշապատ շէհրինտէ
 վէ ծնուն ազիզ քէմիքլէրինի օ քիլիսէսին թէ-
 մէլէրինէ եերլէշտիրտի՝ զայ օլմասըն տէյի .
 սալթ միւսպարէք պաշը տըշարտա քալտը վէ
 պիր քաշ փարչա քէմիքլէրինտէն : Պիր զաման
 տան սօնդրա օ ազիզ պաշ՝ կուսանքլար էլիլէ
 'Լափօլիյէ կիթտի վէ շիմտիյէտէք օրատա տըր
 մանասթըր իջինտէ՝ քի կուսանքլար օթուրու-
 լար . պու սէպէպտէն հէր երլ սեպտեմբերին
 օթուզունտա 'Լափօլիտէ սէքիզ կին սուրբ
 | ուսաւորիչին զիյնէթինի էտէրլէր . վէ հէր
 նէ գատար Հայ միլլէթինտէն կիտէրսէ օ մա-
 նասթըրա՝ օլ ազիզ պաշը կեօսթէրիրլէր : Տէր-
 լէր քի օրատա տըր սուրբ | ուսաւորիչին զէն-
 ճիրի տախի քի օ զէնճիրէ քօյուկ՝ կեօթիւր-
 տէ ^{64x} ₇₃ | տիւլէր ծնու խոր վիրապա : () վազիթլէր
 տէ կայսր օլտուգտա Վոստանդ՝ Հերակլըն
 թօռնու՝ 'Լերսէս կաթուղիկոս ծնա ըէճանամէ
 եազըպ՝ 'Լիւրապաղատ էթտիրտի | արազտի-
 րոցու քի Ստանպօլտա իտի : Լէտը 'Ս արազ-
 տիրոց կիւրապաղատլըրը վէ Հայաստանա կէ-
 լիպ՝ սէրաքէր էթտի թէոդորոս Ոլշտունի
 նախարարը վէ պիր երլ եաշատըգտան սօնդրա
 էօլտիւ վէ 'Վարոնս տէտիքլէրի քեօյտէ մէզա-
 րա կեօմիւլտիւ :

18. Սխառ Կերպարան Վազնի 'Երեսնեպէս
 լէ Երեսնեպէս Կերպարան Կերպարան Կերպարան
 Վազնի :

Գ . 53 — 57 .

⁶⁴⁴
 79 } Սմբատ՝ Սարազտիրոցուն օղլու՝ Կայսե-
 րին հմրի իլէ Կերպարան օղլու Նայարա .
 պունուն իլէ Կերպարան օղլու պիր հզ րահաթլըզ
 պուլտու Նայաստան : () Կերպարան օղլու գաչ
 հերետիկոս քիթապլարը մշտանա չըգտըգտա՝
 'Երեսն Կերպարան օղլու սինոդոս էթտի 'Կուլին
 շհհրինտէ վէ հհր նէ գատար հերետիկոս եա-
 խօտ հերետիկոս քիթապլ վարիսէ՝ ճիւղիւսինի
 տէ նզուլէլ էթտի . վէ չիւքի օ սինոդոստա
 սեօզ օղլու քի 'Կաղկեդոն սինոդոսու գապուլ
 էթմիշ Սոպուլեստացի լիւդոգորոսուն քիթա-
 պլըն՝ պրրապտըլար օնու . վէ օնիքի գանուն
 տախի գօտուլար նիզամ ինթիզամ իլին . վէ
 թէքրար չիւքի օ Կերպարան շարականլար չօ-
 ղալմիշիտի՝ հմր էթտիլէր Բարսեղ վարդապե-
 տէ լաղապը Ղոն քի շհհրէթլի շարականլարը
 պրրսուն վէ օ սէչիլմիշ շարականլարն քիթա-
 պլընա Ղոնիտի տէտիլէր եանի Ղոն վարդա-
 պետին մարիֆէթիլիլ սէչիլմիշ :

⁶⁴⁶
 79 } Սիր գաչ սէնէ Նայաստան ոահաթլըզ
 պուլտու Կէչնիլը իլէն՝ Նագարացիլէր Կէնէ
 սէլ Կիպի երկրիլիլ չօզ զիյան էթտիլէր .
 Սեօյլէ օղլուգտա՝ Սմբատ Կերպարան օղլու
 լիւդոգորոս սերապէր ազիմ փէշքէշլէրիլ օն-
 լարա գարշը վարդա վէ հաղըլըլըրնըր Էլէ ալըպ՝
 օնլարն հիւքմի ալթընա Կիրտիլէր , սեօզ վէ-
 րէրէք քի երլտան երլա վէրկի վէրսինլէր ա-

⁶⁴⁷
 22} տամ պաշնա հէրնէ տիւշերսէ : Պունու
 իշիթտիկի կիսի լոստանդ կայսր՝ չօգ տարրւրպ
 աղըր ասքերիլէ կէլտի Հայաստանա : Վարը
 լատը ծնու Վերսէս կաթուղիկոս եպիսկոպոսլար
 քահանալար վէ սարկաւագլարլա վէ ծնուն տար
 ղընլըղընը հնտիրիպ՝ կէթիրտի ծնու Վաւին
 շէհրինէ : Սապահըսը պատարագ էթտիրտի
 կայսր քէնտի փափաղլարնա պեօյիւք քիլիսէ
 տէ վէ վազ էթտիրտի Վաղկեղոն սինոդոսու
 իւզէրինէ : Պեօյլէ օլմաղ իլէ՝ կաթուղիկոս վէ
 օրատա օլան ղայրը Հայլար՝ սուրբ սինոդոսու
 գապուլ էտիպ՝ կայսերիլէ եէքտիլ օլտուլար
 պատարագտա : Օ իյատէսի իլէ սէվինտի կայսր
 պու իշէ վէ լաքին կէրի տեծնտիւքտէ՝ շիւպհէյէ
 տիւշիւպ՝ ասքեր պըրագտը Հայաստանտա վէ
 պիր գաչ միւպաշիր քի էյիճէ պագըպ կեօզէթ
 սինլէր օլմայաքի Հայլար սէօզլէրինտէն կէրի
 տէծնէլէր : լաքին պունլարըն իշի՝ պագըպ կեօ
 ղէթմէք օլմալը իքէն օլմայաճապ իշլէր էտիպ
 պաշլատըլար Հայլարը սըգըշտըրմաղա քի
 Սոււմ դարզընա կիթսինլէր վէ քիլիսէ շէյլէ
 րինի եախօտ թէօրէլէրինի Սոււմ ատէթի իւ
 ղրէ էթսինլէր . օ գատար քի պաղիլէրի պաշլա
 տըլար փերհիզի վէ եօրթուլարը Սոււմճա էթ
 մէկէ . պաղի քիլիսէլէրտէ մայալը հքմէկիլէ
 պատարագ էթմէկէ վէ պատարագտա՝ բաժակա
 սու գաթմաղա : Չօղու պունլարա գարըր տու
 րուպ՝ պաշլատըլար գալղա գըգըշտըրմաղա վէ
 Վաղկեղոն սինոդոսունու աշիքեարէ պըրա
 գըպ՝ Սոււմլարտան կէրի տուրմաղա :

Պու իշէ միւպաշիրլէր կիւճէնիպ շէքվա եազ
 տըլար կայսերէ . օ տախի Վաւիթ փիլիսոփա
 նրն էլիլիլէ քեաղատ եազտը Հայլարա քի սեօզ
⁶⁴⁸
 23} վերտիքլէրի իւզրէ եիւրիւսինլէր : Հայլար

տարւրդա տիւշիւալ սինոդոս էթտիւէր Վուխն-
տէ վէ եաղտրլար կայսերէ, ըէճա ետէրէք քի
գօյ վէրսին քէնտիւլէրինս՝ ատէթլէրինտէ գաւ-
մաղա նիճէ քի Վուսաւորիչտէն վէ էվվէլքի ա-
զիզ աթալարունդտան ալմընդ տէտիւէր : Վայսր
պունու իշիտիպ՝ կէրչի գայիւ օլտու Հայլարըն
իսթէկինէ վէ աշիքեարէ զօրլանատը, վէ լաքին
միւսաշիրլէր ծնլարա ըաճաթլըգ վէրմէյիպ պիր
էզինի Սոււմ եօլունա սօլտուլար : Վ է չիւնքի
Վերսէս կաթուղիկոս Սոււմ դարաֆընա մէյլ
էթմիշ իտի վէ ծնլարըն դարաֆընտա կեօսթէ-
րիր իտի քէնտիւլինս, պունուն իշին պազիւլէրի օ-
նա գարշը գրզըշտըրտըլար լէոդորոս սերապէ-
րի : Պունու տույտուգտա Վերսէս կաթուղիկոս՝
գօրգուսունտան չըգտը կիթտի քէնտի մէմէ-
քէթինէ օ քի Տայք էյալէթի տէնիլիր, վէ օ-
րատա գալտը ալթը սէնէ :

⁶⁴⁹
^{1.2} } Պու կիթտիքտէ՝ լէոդորոս սերապէր
պունուն եէրինէ վէքիլ կիպի գօտու վարդապե-
տին պիրինս՝ ատը Յովճաննէս՝ Վրիգորատու-
րուն շայիրտի : Պու Յովճաննէս չիւնքի իֆրադ
իլէ գարշը իտի Սոււմարա վէ Վաղկեդոն սի-
նոդոսունա, պիր գալ Հայ վարդապետլէրի ճէմ
⁶³¹
² } էտիպ՝ սինոդոս էթտի Սանազկերտ շէճ-
րինտէ վէ օ սինոդոստա նզուլք օգուտու Վաղ-
կեդոնուն սուրբ սինոդոսունա . վէ սիճիլ իլէ
փէքիշտիրտի քի Սոււմարըն դարգընա կիթ-
մէսինլէր՝ խոսուսա պէշ մատտէտէ . իլք էվ-
վէ՝ սուրբ բաթակա սու գաթմասընլար . իքին-
ճի՝ նշխարքը մայալը էթմէսինլէր . իւչիւնճի՝
ծնունդ վէ միրտութիւն տօնլարընը պաշգա
պաշգա էթմէսինլէր . տեօրտիւնճի՝ փէրճիզտէ
պալըգ, եումուրթա, եաղ եէմէսինլէր վէ շա-
րապ իլմէսինլէր . պէշինճի՝ ասգ էիւգշաբի,

եանի պեօյիւք փերշէնպէտէ սրբութիւն անասուն
լար : Սէ պունլարը եազըյա կէջիւրիպ էօթէյէ
պերիյէ տաղըթտըլար : Սէ պիր գաչ երլտան
սօնդրա Սանազկերտ սինողոսունու գապուէ
տէնէր՝ պունուն ֆասըլլարընը եազտըզլարըն
տա՝ Յովհաննէս վէքիւէ Իմաստասէր նամը
վերտիւէր . պեօյէ օլմաղիւէ պու սինողոսուն
սեօզլերի Յովհան Իմաստասէրին ատը իւէ
շէօհրէթ պուլտու , էօյէ քի օ հայրապետին
ատը քիրլէնտի թա իշին աօդրուլուղու իսպաթ
օլունճա գատար : Կէլէլիմ շիմտի Հագարացի
լերին կէլմէսինէ :

⁶⁵³
ՄԸ } Հաշան տուլտու Հագարացի միլլէթի քի
Հայլըր թէքրար Ռուսլարըն հիւքմի ալթընա
կերմիշէր՝ զայէթ տարըլլպ վէ Հայաստան սէմ
թինէ հիւճում էտիպ՝ վէ չօգ եերլէր վուրուպ
չօգ զիյան էթտիլէր : () կիւնլերտէ քիւչիւք
Հայաստան սէմթինտէ փաշա կիպի օթուրուր
իտի Սասակ պատրիկ տէտիքլերի քի Հագարա
ցիլերին հիւքմի ալթընտա իտի . պու Սասակ
իշիթտիքտէ Հագարացիլերին էթտիքլերինի ,
րէճաճի վէ շէֆաէթճի օլուպ՝ օնլարըն տար
ղընըղընը տինտիրտի վէ օնլարը կերի չէվիրտի :
Սէ լաքին օնլար էմինլիք իշին Հայլարտան րէ
հին ալտըլար պին եէտիեիւզ եէթմիշպէշ քիշի
վէ կեօթիւրտիւլէր Դամա . օնլարը կիթտի
թէողորոս Ռըշտունի վէ օրատա էօլտի : Լը
թէսի սէնէ Սմբատ Կիւրապաղատ տախի էօլ
տիւ քի Սարազտիրոցուն օղլու իտի 10 սէնէ
մանսըպընը սիւրտիւքտէն սօնդրա : Պունլարըն
էօլտիւկինի տուլտուգտա՝ Երեսէս կաթուղիկոս՝
⁶⁵³
ՄԸ } տեօնտիւ կէլտի Դուին շէհրինէ : () վա
զիթլերտէ կեօրիւնտիւ Սարազ տաղընտա
Վրիստոս Լֆէնտիմիզին սուրբ խաչը , կենաց

փայտըն փարչասընտան . վէ չիւնքի պու կեօ .
րիւնմէտէ չօգ իշէր վէ չօգ միւճիզէթէր օլ
տու , ծնուն իչին էմր օլունտու եօրթուսունու
թուղմաղա վէ ծնուն զիյնէթինի էթմէկէ :

⁶⁸⁴
^{ՃԳ} } Համազասպ Սամիկոնեան՝ Սմբատ էօլ
տիւքտէ՝ Հագարացիւէրին էմրի իլէ պատրիկ
օթուրտու պէյ կիպի . վէ ծնուն էլի իլէ թօն
գորոսուն օղլու Սարգ՝ սերասքէր օլտու : Պուն
լար իքիսի վէ Վերսէս կաթուղիկոս պիրլիք է
տիպ փէք էյիճէ գայրրալլար միլլէթի : Պու
րահաթլըգտա իքէն կեօրիւնտիւքէր Հայաստան
իչինտէ Պօղիկեանք տէտիքէրի իմանսրղլար :
Ս է չիւնքի օ վագիթլէրտէ տահա պուլունուր
իտի Սայրագոմեցի թապիլէրինտէն պիր գաչր ,
պունլար ծնլարա գարըլլա՝ մէզՏէպլէրինտէն
չօգ շէյ ալտըլար : Պունու տուլտուգտա Վեր
սէս կաթուղիկոս՝ Տէփիսինտէ սիւրտիւ Հայ
⁶⁸⁶
^{ՃԵ} } աստանտան : () կիւնլէրտէ Հագարացիւէր
աղլը վէրիկ սալտըլար Հայլար իւզէրինէ՝ օ
գատար քի արթըգ Հայլար տայանամայրա՝ կէ
րի չէքիտիլէր ծնլարտան վէ կայսերին Տիւքմի
ալթընա կիրտիլէր : Կայսր տախի Համազասպ
պատրիկի Վերապաղատ էթտի : Պունու իշի
տինճէ Րմիրապետ՝ օ սաաթ քէնտի եանըն
տարէՏին օլան քիմնէլէրի էօքէսինտէն պօղազ
լատըա՝ էօլտիւրտի : (Կուն եէրինէ Սաւի
Րմիրապետ օլտուգտա՝ Հայլար ծնա տիւշտիւ
լէր վէ ծնուն Տիւքմի ալթընա կիրտիլէր : Իր
թէսի ելլը Համազասպ էօլտիւ պէշ սէնէ ման
տրպընր սիւրտիւքտէն սօնղրա :

⁶⁸⁹
^{ՃԸ} } Գրիգոր Սամիկոնեան՝ Համազասպըն
գարտաշը Սաւի Րմիրապետին էմրիլիլ պատ
րիկ օլտու Հայլարա : Պու Գրիգոր պիր պէօյ
իւք քիլիսէ եափտը Րըուճ գասապասընտա՝

Լ՛րագած տաղըն եանընտա . պիր մանասթըր տախի եափտը Լ՛ղիվարդ քեօյիւն կիւնտօղու սու դարաֆընտա : Պունուն կիւնիւնտէ ճէնք գափուլարը աչըլտը Ո՛ււմյար վէ Հագարացիւլէր մասէյնիւնտէ , վէ Հայլարըն սէրասքէրի Ս՛արդ՝ Ո՛ււմյարտան էօճ՝ ալայըմ տէյի՝ էօյլէ պիր հիյլէ էթտի քի Ո՛ււմյար Հագարացիլէրին գըլըճընա օղրատըլար : Պու խայընլըդ իւչին մահչըւն օլուպ վէ քէնտի սուչունու դաւըլըպ զայէթ փիշնան օլտու վէ չօդ ապաշխաւ րանքըրա վէրտի քէնտիսինի : () կիւնլէրտէ էօլտիւ Լ՛իւրսէս Ը ինօղ 21 սէնէ կաթուղի կոսլըգ էթտիքտէն սօնղրա :

⁶⁶¹
ՃԺ } Լ՛նաստա՝ Ոտն Ս՛ասեաց տէտիքլէրի սէմթտէն՝ Լ՛ըկուռի քեօյիւնտէն Լ՛երսէսին եէրինէ կէչիպ վէ կաթուղիկոս օլուպ՝ պիր մաւնասթըր վէ պիր քիլիսէ եափտը Լ՛ըկուռիտէ վէ ծոտն եանընտա միւսաֆիրխանէ վէ Փաւ գըրխանէ , վէ 6 սէնէ կաթուղիկոսլըգ սիւրիւպ՝ էօլտիւ :

⁶⁶⁷
ՃԺ.2 } Լ՛սրայէլ՝ Ս՛անանդ էյալէթինտէն՝ Ոթմըսոյ տէտիքլէրի քեօյտէն Լ՛նաստասըն եէրինէ կէչիպ կաթուղիկոս օլտու վէ 10 սէնէտէն սօնղրա էօլտիւ : Պունուն կիւնիւնտէ պիր գաչատըր սանըր վարդապետ զուհուր էթտի Հայաստանտա . պիրի Լ՛նանիա Ը իրակացի քի չօգ քիթապլար եափտը . իքինճիսի թօհոդդոս Վրթենաւոր տէտիքլէրի քի Ս՛այրագուիւցիյէ գարըր չօգ շէյ եազտը , իսպաթ էտէրէք քի Լ՛ֆէնտիմիղին հէփ չէքտիքլէրի՝ կէրչէք վէ սահիհ իտի . իւչիւնճիսի Ս՛ովսէս՝ լաղապը Հոետոր՝ Սիւնիք էյալէթին եպիսկոպոսու քի չօգ շէյլէր եազտը :

⁶⁷⁷
ՃԻ.2 } Սահակ իւչիւնճի Ոոտկաց եպիսկոպոս՝

Չորափոր էյալէթինտէն՝ Բքունաշէն քեցիւն տէն Խարայէլին եէրինէ կէչիպ կաթուղիկոս օլ տու : Եւտի երլ կէչտիքտէ՝ Խաղիւք սէմթին տէն չէթէճիւէր պաստըլար չայաստանը : Պուն լարա գարը տուրուպ Պրիգոր Սամիկոնեան , Ճէնքտէ տիւշտիւ 24 սէնէ մանսըպընը սիւր տիւքտէն սօնդրա . պու պեցլէ օլտուգտա իքի երլ սահապըզ գալտը չայաստան , վէ հէր դարաֆտան սրղլէթլէրէ տիւշ օլտու :

⁶⁶⁸
ՃԼԴ } Բշոտ Բագրատունի՝ չայլարըն տարըլ զընը կէօրիւպ վէ Բլահա սրղընարագ , ապէր տէվչիրիպ տիւշմանլարտան հըֆզ էթտի չայաստանը վէ չագարացիլէրին էմրիլիւ պատրիկ օլուպ՝ Սմբատ ատըլ գարտաշընը սէրապէր էթտի վէ օնտընլա եէքտիլ օլուպ՝ պաշլատը միլլէթի ⁶⁶⁹
ՃԼԵ } էյիճէ գայըրմաղա : Ս էլաքին (Յուստինիա նոս կայսր պու իշէ կիւճէնիպ , ապէր կէօնտէր տի չայաստանա , վէ օ ապէր էօթէյէ պէրիյէ տիւշիւպ իկիրմի պէշ էյալէթ խարապ էթտիլէր սէքիզ պին էվ էսիւր էտիպ՝ վէ եատ էլլէրէ կէօթիւրիւպ՝ սաթտըլար : Պու խըյանէթլի իշէ գանտաթ էթմէյիպ Յուստինիանոս կայսր՝ էրթէսի սէնէսինտէ գըրզ պին ապէր էթքըրար ⁶⁶⁹
ՃԼԸ } էօլլատը քի չայաստանը չըղնատըլար : Պիօլլէ օլտուգտա՝ չագարացիլէր զանն էթտիլէր քի չայլար քէնտի իրատէթլէրի իլէ էթքըրար Սուլտէվլէթինէ իզաէթ էթմիշլէր , պունուն իշին սիւրի իլէ եիւրիւտիւլէր չայաստանա վէ չօգ եէր երգըպ եագտըլար վէ հիսապըզ էսիւր ալըպ կէօթիւրտիւլէր : Պունլարա գարը տուրուպ Բշոտ Բագրատունի Ճէնքտէ էօլտիւ 4 սէնէ մանսըպընը սիւրտիւքտէն սօնդրա : Թէքըրար եիւրիւլիւպ չագարացիլէր չայաստանա Սոհմատ ատըլ սէրապէրիլիւ վէ եաղմալըպ

ՀԵՏԻՐԷՐԻ ՎԵ քԵՅԼԷՐԻ, չօղունու հսիր էթտի-
լէր: Պագտը կեօրտիւ Հայլար քի զայ՝ օլույօր-
լար, իսթէր իսթէմէզ պիւթիւնձէ իդակէթ է-
տիպ՝ թէսլիմ օլտուլար Հագարացիլէրէ:
⁶⁹⁰
^{ՃԼԹ.} } Բժմն Յուստինիանոս կայսր պունու Հագմ
էտէմէյիպ՝ գալգտը քէնտիսի աղըր ասքէրիլէ
կէլտի Հայաստանա. չաղըրտը նախարարլարը
վէ ծնլարտան զօրզմրիլէ ըհ՛հին ալտը. վէ օ-
թուզ պին ասքէր Հայաստանա կեօզճի վէ
պէքճի պրրապրպ Հագարացիլէրէ գարշը՝
տեօնտիւ կիթտի Ստանպօլա:

⁶⁹⁰
^{ՃԼԹ.} } Երսէ՛հ Շիրակացի Սահանըն օղու
Սամարական սօյունտան Յուստինիանոսուն
էմրիլիլէ Վիւրապաղատ օլուպ՝ ըհհաթլըգտա
դութմադ իսթէտի միլլէթի, լաքին Յուստի-
նիանոսուն պրրապտըղը ատամլար գօյվէրմէտի-
լէր. զէրէ ծնլարըն փափազլարը պաշատըլար սը
գըշտըրմաղա Հայլարը քի Սուլմ ատէթիլիլէ
կիթսիլէր. վէ չիւնքի ծնլարա ույանլար՝ Սուլմ
լարտան ըաղպէթ պուլուրլարիտի, չօղու պաշա-
տը Սուլմձա կիթմէկէ վէ էօյլէ կիթմէյէնլէրէ
սըգընթը վէրմէկէ: () պիր դարաֆտան պունլա-
րա գարշը կէլիպ պաշատըլար պիրիպիրինի երգ-
մաղա նիձէ քի օլտու 647 սէնէսինտէ: Երսէ՛հ
Վիւրապաղատ պունլարը պէօյլէձէ կեօրիւպ վէ
պիր չարէ տէ պուլմայրպ՝ սուս օլտու օթուրտու,
վէ քէնտիսի օգուլմաղա եէլթէնիպ՝ պիր գաշ
քիթապ տախի թէրճիւմէ էթտիրտի Փիլմն
ատըր վարդապետին էլիլիլէ քի ծնլարըն պիրի
Սոկրատըն եախտըղը թարիխ քիթապը տըր:
Պու Երսէ՛հին պապասը Սահան՝ Գրիգոր
Բժշարունի եպիսկոպոսա եախտըրտը պէօյիք
փէրհիզտէ օգունան քիթապլարըն շէրհին քի
Սոչումն Բժայութեան տէտիքլէրի քիթապըն
սօնղունտա պասմա օլանտան այրը տըր:

19. Լճերու աստիճանն լազնի Սէլիէ Կէս Գէ
Լազնի Գէ (Յովնան Լազնի Կէս Գէ)
Օրհնութիւն :

¶. 58 — 60.

691
ԽԺ

Իշիթտի Սհրվան Միտապետ Յուտի
նիանոս կայսերին էթտիկինի. վէ չիւնքի ճէսու
րէթ էթմէտի ճէնկէ գալգմաղա, ուսուլիէ
կինէ Հայլարը ելէ կէթիթմէք իսթէտի. խու
տուսա հապէր ալար քի Սուժ ապքերի կերի
չէքիւմիւ Հայաստանտան. պու Ֆիքրիւն իքի
իւչ երլտան սօնդրա պիթինի Ստիկան եօլլատը
օրայա :

693
ԽԻՐ

Իբրև հիվանդի Ստրիկան՝ սերասքեր
կիսի Իմրոպեոսին հմրիլէ Հայաստանա հի-
րիպ վէ Սուրբարտան պիր գարշըլըգ կեօրմէյիս՝
կէլտի օթուրտու Վուխնտէ : Իվիլէ դաթլը
լըգլա կէչինտի, սօնդրա պաշլատը նախարարա-
րը սրգմարա . ծնա պունա մնհանա պուլուպ վէ
շէրը աթըպ՝ դութտու տէմիրէ վուրտու վէ
մալարընը զապգ էթտի : Վութտու տախի Սա-
հակ կաթուղիկոսու վէ զէնճիրէ գոյուպ Շա-
մա եօլլատը, Սմբատ սերասքեր տէ պիլէսին-
ճէ : Իբարատ մէմլէքէթին քիլիսէլէրինի սօյ-
տու վէ չօգ քիլիսէլէր երգտը : Վութտու
Վաւիթ Վուռնեցիյի վէ տին իչին չօգ էզիյէթ
էթտիքտէն սօնդրա՝ պագտը քի խաչա մուհապ
պէթի վար՝ խաչա կերտի : Վուռնարը կեօր-
տիւքտէ Լերսէհ Կիւրապաղատ՝ գաչտը Տաք
սէմթինէ օ սէնէ մանսուպընը սիւրտիւքտէն
սօնդրա : Շամա կիտիպ Սմբատ սերասքեր՝
ծնտա պիր գաչ կիւն տուրտուգտան սօնդրա՝

պիր դարձիլն ծնտան չըգրպ կէլտի Հայաստանա
վէ հլչի եօլլատը Հոստինիանոս կայսերէ քի
պիր իմտատ էթսին Հայլարա : () տախի աղըր
աաքերիլն Հայաստանա եօլլատը Ղ Լոնդիոս
⁶⁹⁴
^{ՃԻԿ} սէրաաքերի : () Նա գարշը տուրայրմ տէր
իքէն Ղ Եղլլա՝ Ղ Լոնդիոս սիւրտիւ ծնու թա՝
Ղ արդանակերտ էյալնթինէտէք վէ օրատա
եէքփարէ գըրտը ծնուն աաքերինի : () Նտան
Ղ տանպօլա տեծնիւկ կայսր օլտու վէ կիւրապա
ղատլըգ փայէսի եօլլատը Սմբատա :

⁶⁹⁵
^{ՃԻԿ} Սմբատ Բագրատունի Բիւրատեան՝
Ղ շտտուն գարտաշը՝ Ղ Լոնդիոս կայսերին էմ
րիիլն կիւրապաղատ օլտու Հայլարա : Պունու
իշիթտիքտէ՝ Ղ Երսէճ Ը իրակայի քի գալմիշ
իտի Տայք սէմթինէ՝ տեծնտիւ ծնտան : Սէ
պու իքիսի պիր օլուկ չալըշտըլար՝ Հայլարը էյի՝
⁷⁰²
^{ՃԻԿ} գայրըմաղա : Ղ մին Ս՝ Էրվան Ղ միրապետ
արալըգ պուլուկ՝ ազիմ աաքերիլն Հայաստանա
եօլլատը Ս՝ ոհմատ Ղ գբա սէրաաքերինի : Պու
նուն էօկիւնի ալտըլար Սմբատ վէ Ղ Երսէճ վէ
աաքերինի գըրտըլար : Ղ էրի տեծնտիւ Ս՝ ոհ
մատ վէ իֆրադ իլն աաքեր տէվչիրիպ հազըր
լանտը Հայաստանա եիւրմէկէ :

Պունու տույտուգտա Սահակ կաթուղիկոս
քի տահա Ը ամտա իտի՝ պիլտի քի իշ ֆէնայա
վարաճադ, ծնուն իշին ատամ եօլլատը Ս՝ ոհ
մատա վէ տիլէտի քի իղին վէրսին եանընա
վարմաղա : Իղին ալըպ կիտէրքէն՝ եօլտա իտա
թալանըպ՝ էօլտիւ . լաքին էօլմէտէն պիր ըհճա
քեաղատը եազրպ էլինտէ սագլատը : Պունու
իշիթտիքտէ Ս՝ ոհմատ սէրաաքեր՝ օ կէլնմէտի
իսէ պէն կիտէպիլլրիմ տէյէրէք՝ չըգտը կիթ
տի ծնուն այաղընա . ծնա սէլամ վէրտիքտէ՝ օ
տախի տիրի վէ ճանլը կիպի քէնտի էլիիլն սէ

լամբնը ալըպ՝ րէճա քեաղատորնը ծնա ուզաթ-
տը : Պու իշտէն զայնթ իլէ շաշըպ գորգտուղու
իչին Ս՝ոհմատ , տիթրէմէ ալտը քէնտիսինի վէ
իքրամ իլէ օ քեաղատը օգուտուգտան սօնդրա
տէտի . “ Վէլամին պաշում իւթիւնէ ,” վէ եիւ
րէկի էնիպ՝ Հայաստանը պըրագտը կիթտի :
Սօնդրա ազիզին թէնինի Հայաստանա կեօ-
թիւրիւպ՝ ծնտա մէզարա կեօմտիւլէր : Պու
սուրբ Սահակ չօգ էյի շէյլէր եազտը վէ կիւ-
ղէշարականլար եափտը՝ կերէք խաչ վէ կերէք
եկեղեցի իւղէրինէ : Հայրապետիկի սիւրտիւ
26 սէնէ :

⁷⁰³
ՄԾԲ } Եղիա Բզնունի՝ Բղիովիտ էյալէթին-
տէն՝ Բրձէշ քեօյիւնտէն՝ Սահակ էօլտիւքտէ
օնտն եէրինէ կէչիպ կաթուղիկոս օլտու Պուին
շէհրինտէ : Պունտն կիւնլէրինտէ՝ Երեսն Բ-
ղուանլարըն կաթուղիկոստ՝ օնլարըն հաքիմէսի
իլէ պիր օլուպ գապուլ էթտիլէր Վաղկեղոն
սինոդոսունու : Ս է չիւնքի Եղիա կաթուղի-
կոս՝ Փիքրինէ եէլլէշտիրմիշ իտի քի օ սինոդոս
Եստորուն մէզհէպինի գապուլ էթմիշ՝ գարշը
տուրտու Եերսէսէ վէ օլ հաքիմէ խաթունա :
Ս է օնլարը իսքեաթ էտէմէտիքտէ Հագարա-
ցիլէրէ տիւշիւպ՝ օնլարըն հիւքմի իլէ՝ սիւրտիւր
տիւ հէմ՝ Եերսէսի հէմ՝ խաթունու վէ պաշ-
լատը գօվալամաղա Վաղկեղոնլուարը . պագ
Հայ թարիխնտէ . Գ . 59 :

⁷⁰⁴
ՄԾԳ } Կաշմատը պիրի օ կիւնլէրտէ Բմիրա
պետին էմրի իլէ ոստիկան կէլտի Հայաստա-
նա Սմբատ կիւրապաղատըն 9 սէնէսինտէ . վէ
չիւնքի պու Կաշմ Հայլարա չօգ գարշը իտի՝ ու-
սուլիլէ վէ ալիլէ պիր գաչ նախարար ճէմ է-
տիպ Եախջուան քիլիսէսինէ՝ եագտը օնլարը
սրատա վէ մալլարընը ալտը վէ էվ ուշագլարը

նը էսիր էտիպ եօլլատը Շամա : Պունլարա է
 սիր օլտու Սաչան Ղոդթնացի քի սօնդրա
 մարտիրոս օլտու : Պիլէիտի տախի Սաչան
 Վանարականնն գըզը Շուշան քի տին ուղու
 ռունա էպիյէթ չէքիպ՝ էօլտիւ խառան չէհ-
 706
 ԽԵԵ } ըինտէ : Պու մուսիպէթլի իշլէրտէ՝ Ալմ
 բատ կիւրապաղատ վէ դայրը պիր գաչ նախա-
 րար՝ Վաշմն էլինտէն գուրթուլուպ՝ գաչտըլար
 Լաքեր սէմթինէ քի Ռումլարն էլինտէ խաի
 Լմնա Ռումլար եարտըմ էտէճէք եէրինէ՝
 Թէրսինէ կիթտիլէր : Պունլարնն եիւրէկի եան
 տըգտա՝ աթէշէ վուրուպ եագտըլար օթուր
 տուզարը շէհրի վէ տեօնտիլէր չայաս տանա :
 717
 ԺԿԶ } Սիլթատըլ պիրի՝ Վաշմն 14 սէնէ
 սինտէ՝ օնուն եէրինէ ոստիկան կէլիպ օթուր-
 տու Ղուխտէ : Պունուն մարիֆէթիլիլ օ
 չայլար քի Վաշմն կիւնիւնտէ էսիր կիթտիլէր
 Շամա , արզուհալ տունտուլար ()մար Լմիրա
 պէտէ վէ օնուն էմրիլիլ տեօնտիլէր չայաս
 տանա : Լաւաճըգ րահաթըգ պուտուգտա
 չայաստան՝ Թէքրար մէյտանա չըգտըլար Պօ
 ղիկեանք տէտիքլէրի խմանսըլլար վէ չայլար
 տան պիր գաչը տախի պունլարա պիր օլուպ
 պաշլատըլար մէզհէպլէրինի էօթէյէ պէրիյէ
 եայմաղա : Պունլարը գօվմագ խթէտի Լաղիա
 կաթուղիկոս . վէ լաքին էճէլի եէթիլիպ էօլ-
 տիւ՝ վէ պիր շէյ էտէմէտի . կաթուղիկոսըլ
 մանսըլլընը սիւրտիւ 14 սէնէ : Պու էօլտիւք-
 տէ՝ քիւլիւք չայաստանտան պիր էզ փէրա-
 քէնտէ քիմնէլէր՝ Ռումլարա մագպուլ օլալըմ
 տէյի պեօյիւք չայաստանա կէլիպ՝ օնա պու-
 նա սաթաշտըլար քի Ռում գարգլնա կիթսին
 լէր վէ իշի պեօյիւտիւպ՝ միլէթ իշինէ վէլվէն
 պըրագտըլար :

⁷¹⁸
ՃԿԷ } Յովհանն Իմաստասէր՝ Տաշիրք էյալէ-
թինստէն՝ Ուճուն քեօյինստէն Եղիանըն եէ-
րինէ կէջիպ կաթուղիկոս օլտու Ղուինստէ :
Պու Յովհաննէս՝ թէոգորոս Վաթենաւորուն
շայիրտի օլտա , փիլիսոփալըղը վէ հէր իմի
թէքմիլ էթմիլ՝ պիր քիմնէ իտի . էօյլէ քի Ի-
մաստասէր լաղապընա լայրգ օլտու . էօմրի փաք
վէ ըիյազէթ իչինստէ գալ օլմիլ : Զօգ քիթապ-
լար եափտը՝ Ճիւմէսի տօղրու տին վէ տօղրու
ամէլ իւզէրինէ . աւապ եօրթուլարըն շեօհրէթ-
լի շարականլարընը տախի՝ պու տիւզտիւ :
⁷¹⁹
ՃԿԷ } Պագտը կէօրտիւ պու Իմաստասէր հայ-
րապետ քի Պօղիկեանլար իւրէյիպ չօղալըյօր-
լար վէ օպիր դարաֆտան պիրէզի Սիւմթեօ-
րէսի իչին միլլէթի ալթիւսթ էտէյօրլար , սի-
նոդոս էթտի Ղուինստէ . էվվէլ Պօղիկեանլարը
նըղլէլ էթտի . սօնղրա օթուպ իքի գանուն գօ-
տու վէ սիճիլ էթտի քի հէր նէ ալմըշապ
Լուսաւորիչտէն՝ ծնա գարշը եհնի շէյ օլմասըն .
սալթ վէրջին օծում տէտիքլէրի խորհուրդու
եհնի պաշտան էմր էթտի գուլլանմաղա : Պուն-
տան սօնղրա Բորիլէրիլէ պիր քիւչիւք սինո-
դոս էտիպ , օ սինոդոստա Յուլիանիտ տէտիք-
լէրի հերետիկոսլարա լանէթ օգուտու . պագ
հայ թարիխինստէ . 7 . 60 :

20 . Սահգոռոսիւն լագնի հասանա լարընճա-
լէ Ղաւմիլն էաւոդէիւսլէլ Եսայիէտէ :

Գ . 60 — 63 :

հէր նէ գատար միւպաշիր կէլտիխէ հայ-
աստանա հագարացիլէր դարաֆընտան՝ Ճիւմ-
լէսինստէն էյի գայըրտը միլլէթի Ս իլթ ոստի

կան քի թիւքձէ Վ հլիտ տէնիր . վէ լաքին ծն
երլ կէճմէտէն՝ չաղըրտը ծնու Ղմիրապետ : Պու
ոստիկանն Շ ամն կիթտիքտէ՝ զիյատէսի իլէ
մէտճ էթտի Յովճան իմաստասերի Ղմիրապե-
տին հուզուրունտա օ գատար քի կեօրմէք իւ-
⁷²¹
ճէճ } Թէտի Ղմիրապետ ծնու : Մահմէտ ոստի-
կանն Հայաստաննա կէլիպ՝ օթուրտու Ղուին
շէհրինտէ : Եազտը պունա Ղմիրապետ քի իզ
վէթ վէ իքրամ իլէ Շ ամն եօլլատն Յովճան
Իմաստասերի քի պիր քէրրէ ծնու կեօրէ : ()
տախի Շ ամն կիթտիքտէ՝ չօգ րաղպէթ կեօր-
տիւ Ղմիրապետտէն . վէ ծնտան Հայաստաննա
տեծնիւպ պիր էզ վազիթտէն սօնղրա էօլտիւ .
հայրապետիկի սիւրտիւ 11 սէնէ :

⁷²⁰
ճէճ } Ղաւիթ էվվէլքի՝ Ղոտայք էյալէթին
տէն՝ Ղրաւոնս քեօյիւնտէն՝ Յովճան իմաս-
տասերին եէրինէ կէչիպ՝ կաթուղիկոս օլտու :
Պունուն կիւնիւնտէ շեօհրէթլի իտի Ստե-
փաննոս Սիւնեցի օ քի քիւչիւքլիւքտէ Ստան-
պօլա կիտիպ չօգ իլիւլէր էօյրէնտի . սօնղրա
Հումայա վարըպ վէ ծնտա իլմինի Թէքմիւ է-
տիպ՝ Թէքրար կէլտի Ստանպօլա վէ սուրք
Ղեքմանոս Բաղրիպտէն պիրլիք իլին մուհապ-
պէթ քեաղատը ալըպ՝ տեծնտիւ Հայաստաննա :
Վ է Բաբկէն նախարարըն ըէճասը իլէ եպիս-
կոպոս օլտու Սիւնիք մէմլէքէթինէ : Վ է չիւն-
քի պիր գաչընը Փէնա էօլ իլին ազար հտեր ի-
⁷⁵⁰
ճէճ } տի , ալիլէ էօլտիւրտիւլէր ծնու : Հայաս-
տաննա կէլտիքտէ Մահմէտ ոստիկանն՝ էվվէլքի
Հայլարը ինճիթմէլիպ՝ սօնղրա պաշլատը ծն-
լարը էօրսէլէմէկէ՝ օ գատար քի Ղաւիթ կա-
թուղիկոս տայանանայըպ չրգտը կիթտի քէն-
տի քեօյիւնէ վէ ծրատա պիր տիլպէր քիլիսէ
եապտը վէ ծնտա սաքին օլտու : Պազտը կեօր-

տիւ Վաւիթ կաթուղիկոս քի Սահմէտ ոստիկան կիթաիքճէ սըգըշտըրըյօր միլլէթի՝ ըէճա քեաղատը եաղտը Վմիրապետէ՝ քի պիր զայրըսընը եօլլասըն Սահմէտին եէրինէ՝ ծնուն 5 սէնէսինտէ :

⁷²⁹
ՔՁՍ } Բպտիւլաղիզ մէրհամէթի վէ ազըւը պիր քիմնէ ոստիկան կէլիպ Վուլին գալէսինի մէթինճէ եափտը վէ դաթլըլըգլա միլլէթի գայըրտը : Պունու պեօլէ կեօրտիւքտէ Վաւիթ կաթուղիկոս տեօնտիւ Վուլինէ վէ ծնտա էօլտիւ 12 սէնէ հայրապետիք էթտիքտէն սօնդրա :

⁷⁴¹
ՔՂ } Տըգատ էվլէլէթի՝ Վանանդ սէմթինտէն՝ Սթմոյ քեօյիւնտէն՝ աղիզ պիր քիմնէ՝ կաթուղիկոս օլուպ՝ Վաւիթին եէրինէ կէչտի : Պունուն կիւնիւնտէ Ստանպօլտա Բրտաւազդ ատըր հայլարըն պիր պեօյիւլի՝ Սոպրոնիմոս Սոստանդ կայսերին գըզգարտաշինա նիքեահլանտը՝ ատը Բնաւ . սօնդրա կայսր օլուպ ճէնք էթտի Սոպրոնիմոսլա վէ սօնդունտա ճէնքտէ գութուլուպ՝ կեօզլէրինտէն մահրում գալտը՝ հէմ քէնտի վէ հէմ իքի էվլատը : () կիւնլէրտէ էօլտիւ Բպտիւլաղիզ ոստիկան 10 սէնէ մանսըպընը գուլլանտըգտան սօնդրա :

⁷⁴²
ՔՂԲ } Սէրվան ոստիկան Բպտիւլաղիզին եէրինէ կէլիպ՝ պիր եըլտան սօնդրա՝ իքինճի սէնէսինտէ հայաստանը թէսլիմ էթտի Բշոտ բազրատունիյէ քի Վասակըն օլլու իտի, վէ քէնտիսի Եամա կիտիպ՝ սօնդունտա Վմիրապետ օլտու :

⁷⁴³
ՔՂԳ } Բշոտ Բագրատունի՝ Սէրվան Վմիրապետին էմրիլէ պատրիկ օլուպ՝ փէք էյի գայըրտը միլլէթի : Եանը պեօյիւտիւքտէ՝ Վաւիթ վէ Վրիգօր՝ իքի գարտաշ Սամիկոն սօյունտան

ծնա հասեալ էտիպ՝ կեօզլերինի չըգարտըլար վէ պատրիկլիկինստէն պըրագտըլար 13 սէնէ ման սըպընտա տուրուը իքէն, վէ սօնղրա 14 սէնէտէ ⁷³⁸ Եաշայրպ՝ էօլտիւ : Լօղիտ պիրինձի՝ Լօղտուն եէրինէ ոստիկան օլուպ՝ չօգ սըգլէթ վէր տի Հայլարա՝ աղըր վէրկիլէր իսթէմէքլէ վէ մալարընը գափմաղիլէ վէ ղայրը զարարըլար էթմէկիլէ թա քի կէրի չէվիրտի ծուռ Լօմիրապետ 2 երլտան սօնղրա :

⁷⁰⁰ Մահակ՝ Բագրատունի Բագարատըն օղլու՝ Լօղիտին եէրինէ կէչիպ, պատրիկ օլտու Լօմիրապետին էմրիլիլէ : Պունուն կիւնիւնտէ Լօճմիսթան սէմթինստէն չէթէճիլէր գուհուը էտիպ՝ պաստըլար Սասպուրական վիլայէթինի քի Լօթրունի սօյուն հիւքմի ալթընտա իտի : Պունըլարա գայըը տուրուպ իքի գարտաշըլար Մահակ վէ Համազասպ՝ Լօթրունի սօյուն պէօյիւքլէրի, ճէնքտէ էօլտիւլէր . սալթ Գագիկ ատըր քիւչիւք գարտաշըլարը գաշըր Ողկան գալէսինէ . ամինա կինէ դութուլուպ զընտանա ⁷⁶¹ Գօնտու վէ ծնտա էօլտիւ : Պու Գագիկին իւչ էվլատը վարիտի, Մահակ, Համազասպ վէ Սօրուժան . Մահակլա Համազասպ պիր գաչ երլտան սօնղրա մարտիրոս օլտուլար . օպիրի տինինի ինքեար էթտիքտէ, Գաւիթ Սամիկոնեան՝ Գլիգորուն վարտաշը ծուռ էօլտիւրտիւ : () վագիթլէրտէ Հայլարըն վէրկիսի չօղալտը վէ տիւրլիւ տիւրլիւ մուսիպէթլէր Հայաստանը գուշաթտը օ գատար քի Տըգատ կաթուղիկոս եիւրէկի աճըսընտան խասթալանըպ՝ էօլտիւ հայրապետիկինին 23ինձի սէնէսինտէ :

⁷⁶⁴ Տըգատ իքինձի՝ Տուրուքերան վիլայէթինստէն՝ Գամնաւորք սէմթինստէն կաթուղիկոս

⁷⁶⁶
ԾԺԵ } օլուպ՝ 3 սէնէտէն սօնդրա էօլտիւ : Սիոն՝ Լ՝
րազաճոտն էյալէ թինտէն՝ Լաւոն քեօյիւնտէն՝
Տրդատըն եէրինէ կէչիպ կաթուղիկոս օլտու .
վէ իքինձի սէնէսինտէ սինոդոս էթտի Պար
տաւ շէհրինտէ . իկիրմի տեօրթ գանուն գօտու
նիզամին թիզամիչին : () Նստա խտի տախի Սա
հակ պատրիկ քի 6 սէնէսինտէ ազլ օլտու :

Սիւլէյման ոստիկան օ երլարտա Սահակ
պատրիկին եէրինէ կէչիպ՝ 3 սէնէ գալտը ման
⁷⁶⁹
ԾԺԸ } սրպընտա : Պէքիր ոստիկան՝ Հայաստանա
կէչիպ 9 սէնէ մանսրպընը սիւրիւպ՝ փէք էօր
սէլէտի Հայլարը : Պու եէթէր օլմայըպ աս
քէրի տախի ծնուն հմրիլիլ պիր քաչ եէր խա
րապ էթտիլէր վէ օրալարտա եէտի եիւզ ա
տամ էօլտիւրտիւլէր վէ պին իքիեիւզ քիչի է
սիր էթտիլէր : Ս է ալիլէ Սահակ պատրիկի
թութուպ կեօթիւրտիւլէր Սուսի Լմիրապե
տէ վէ ծնտան շիքեայէթ էթտիլտէ՝ գաթլ
էթտի ծնու Լմիրապետ վէ մալինի միրիյէ ալ
տը : () կիւնէրտէ էօլտիւ Սիոն կաթուղիկոս
Հայրապետիկի սիւրտիւ 8 սէնէ :

⁷⁷⁶
ԾԻԴ } Լսայի՝ Լիգ էյալէ թինտէն՝ Լզա
պատրուճ՝ քեօյիւնտէն Սիոնուն եէրինէ կէ
չիպ կաթուղիկոս օլտու : Պունուն կիւնիւնտէ
նամտար օլտուլար պիր գաչը Հայ վարդապետ
լէրինտէն , ատլարը՝ Ստեփաննոս Պունեցի ,
տէր Լպիրեմ , Լնաստաս , Լյաչիկ վէ Պաւիթ
Հոռումայրեցի :

⁷⁷⁸
ԾԻԵ } Հասան ոստիկան պէքիրին եէրինէ կէ
լիպ՝ ծնտան պէթէր 2 սէնէ սրգըշտըրտը միւ
լէթի օ գատար քի նախարարլարտան պիր գաչը
տայանամայըպ՝ ծնա քարշը տուրտուլար . պուն
լարըն պաչը Սուշեղ Սամիկոնեան , Սմբատ
Տաւէր վէ Սամուէլ . պունլար պիր օլուպ պաս

տրլար ոստիկանն ապերինի վէ ոստիկանը
⁷⁸⁰
 ՄԻԹ } զօվտուլար : Ս է թէքրար ճէնք հտիպ
 Հապարացիլէրիլէ՝ ճէնքտէ հօլտիւլէր : Ս է
 լաքին Սմբատն օղուլարը Լճոտ վէ Շ ապուհ
 եիւրէք աճրալնտան ապէր տէվլիրիպ հօթէյէ
 պէրիյէ սալտրլար վէ տիւշմանլարը զօվալա-
 տրլար : () վագիթլէրտէ Ս ահապ ատլը Հա-
 գարացիլէրին պիրի կէլիպ զանպէ հթտի Շ ի-
⁷⁸⁹
 ՄԼԱ } րակ էյալէթինի : Լիւրիւտիւ Լճոտ օ-
 նուն իւզէրինէ վէ Շ իրակը ալտը էլինտէն վէ
 օրատա եափտը իքինձի Լճի շէհրինի քի սօնդ
 րա օ շէհրի փայթախթ օլտու : Պու գարըշդ-
 լըգ ալթը սէնէ սիւրտիւ թա պիր եէնի ոստի-
 կան կէլինձէյէտէք :

21. Իսիւճի Լիւի ոստիկանն վագիթ Լիւտիւ
 վարէնձա վէ Սիւտաննուն հալտուգիլիսլը՝ պէ-
 ինձի Զօլաննէտէք :

Գ. 63 — 69 .

⁷⁸⁶
 ՄԼԵ } Լիւի իքինձի՝ Լիւրապետին հիւքմի
 իլէ ոստիկան օլուպ՝ ասի օլան Հայլարն հագ-
 քնտան կէլտի վէ չօղունա չօգ էգիյէթ հթտի .
 պու Լիւիտ տիր քի մարտիրոս հթտի Սահակը
 վէ Համաղասպը նիձէ քի տէտիք 760 սէնէ-
⁷⁸⁷
 ՄԼԶ } սինտէ : Պէօյլէ օլտուգտա՝ չօղու Հայաս-
 տանտան պըգտը վէ ղայրը սէմթէ գաշտը :
 () նիքի պին քիշի տախի Սուա թօփրաղընա
 տիւշտիւլէր . պունլարըն պաշը Շ ապուհ Լ-
 մատունի վէ օնուն օղու Համամ : Պէօյլէ վա-
 գիթտէ հօլտիւ Լսայի կաթուղիկոս 13 սէնէ
 հայրապետիք սիւրտիւքտէն սօնդրա :

⁷⁸⁸
 ՄԼԸ } Ստեփաննոս Ղուին շէհրինտէն՝ Ղարան

երէց տէտիբլէրի ալիմպիր քիմնէ՝ Եսայի կա-
թուղիկոսուն եւրինէ կէչիպ կաթուղիկոս օլ-
տու : Պունուն իւք երլընտա Կոստանդին կայսր
նիքեաՀլանտը Սարիամ սուլդանա՝ օ քի Փի-
լարէտ նամ պիր շանլը Հայ նախարարըն դըզ
իտի : (Յստան տօղտու Եփրոսինէ պիր դըզ
քի Սուլմար իչինտէ Հայլարա շան օլտու . պազ
Հայ Թարիխինտէ . 7 . 64 : () կիւնէրտէ
Վայսէրի սէմթինտէ օլան Հայլար՝ Սուլմարա
ասի օլտուգտա՝ ծնլարըն իւղէրինէ կիթտի
Սուլմ դարաֆընտան Սուլեղ Հայ քի Սուլմ
լար իչինտէ ըիճալտան պիր պեօլիւք քիմնէ ի-
տի : Պու Սուլեղ օ Հայլարը զապզ էտիպ
կէրի տեօնտիւքտէ՝ Սուլմար ծնու կայսր էթ-
մէք իսթէտիէր : Պունու տուլտուգտա Կոս-
տանդին կայսր՝ դութտու Սուլեղի վէ կեօզ-
լէրինէ միլ չէքիպ՝ քեօր էթտի : Թէքրուր այա
ղա գալգտըգտա Վայսէրի Հայլարը՝ Կոստան-
դին կայսր աղըր ասքէրիւն ծնլարա դարըր եօլ-
լատը Լառաշիր ատըր Հայ նախարարը՝ քի
Ստանպօլտա ըիճալտան պիր քիմնէ իտի , վէ
լաքին Հայլար պօղտուլար օ ասքէրի : Վազտը
կեօրտիւ կայսր քի պաշա չրգանայօր , ալ իլէ
դութուպ ծնլարըն պեօլիւքլէրինի էօլտիւրտիւ .
պանգ Հայ Թարիխինտէ . 7 . 64 : Պու արալըզ-
տա էօլտիւ Ստեփաննոս կաթուղիկոս 2 սէնէ
Հայրապետիւք սիւրտիւքտէն սօնղրա : Յօլաք
եախօտ Յօլք՝ Ստան շէհրինտէն՝ Ստեփան-
նոստան սօնղրա կաթուղիկոսլըգ էթտի ալ
թը այ :

⁷⁹¹
¹⁰ } Սողումն Վեղարբունի էյալէթինտէն
Վառնի քեօլիւնտէն՝ Յօլք էօլտիւքտէ կաթու-
ղիկոս օլտու 1 սէնէ : Վեղրդ Հայլըրբուկ տէ-
տիբլէրի՝ Լառազաճոտն էյալէթինտէն , Ուսկան

քեօյիւնտէն՝ Սողոմոնուն եերինէ կէչիպ կա
թուղիկոս օլտու 3 սէնէ :

⁷⁹⁸
ՄԻԳ } Յովսէփ իբնիճի՝ Վարիճ տէտիբէրի՝
Լըադաճոտն էյալէթինտէն՝ սուրբ Վէորգ
քեօյիւնտէն Վէորգտան սօնորա կաթուղիկոս
օլտու 11 սէնէ : Պունուն տեօրտիւնի սէնէ
սինտէ աղ օլտու Լըիտ ոստիկան :

⁷⁹⁸
ՄԻԳ } Խուզիմա՝ Լըիտին եերինէ ոստիկան
օլուպ՝ էվմէլէրի դաթլըլըզա կէչինտի Հայ
միլէթի իլէ , սօնորա պաշատը էօրսէլէմէկէ :
() օր էթտի՝ Յովսէփ կաթուղիկոսա քի կաթու
ղիկոսարանըն իւչ քեօյիւնիւ քէնտիսինէ սաթ
սըն . օ տիյնէմէտիքտէ՝ պիրինի զօր իլէ ալտը
ատը Լըտաշատ . վէ կաթուղիկոսա խասմ օ
լուպ՝ ծնուն դարտաշընը պիր մահանա իլէ պօղ
տուրուպ էօլտիւրթտիւ քէնտի գուլարընա :
Պեօլէ օլտուպտա՝ եիւրէք աճըսընտան խաս
թալանտը կաթուղիկոս վէ էօլտիւ 11 սէնէ
Հայրապետիք էթտիքտէն սօնորա :

⁸⁰⁶
ՄԻԳ } Ղաւիթ իբնիճի՝ Սազաղ էյալէթին
տէն՝ Սակաղ քեօյիւնտէն՝ Յովսէփին եերինէ
կէչիպ կաթուղիկոս օլտու : Պունուն կիւնիւն
տէ իբի դարտաշ Սահակ վէ Յովսէփ մարտի
րոս օլտուլար Լըղիւում շէհրինտէ : () վա
գիթէրտէ Խուզիմա ոստիկան 20 սէնէ ման
սըպընը սիւրտիւքտէն սօնորա էօլտիւ . օ զաման
շէթէճիլէր եիւրիւտիլէր Սիջագետ դարաֆ
լարընտան Հայաստանա վէ չիւնքի տահա ոս
տիկան կէլմէմիշ իտի , Լըոտ Բազրատունի
ճալէր տէտիբէրի՝ տուրտու ծնարա դարը վէ
ծնարըր գօվալատը . օ ճէնքտէ տիւշտիւ Շա
պուհ ծնուն դարտաշը օ քի Սպեր տէտիբէրի
էյալէթին պէյի իտի . վէ չիւնքի պու Շապու
հուն պիր Լըոտ ատըր օլու վար իտի՝ օ կէշտի

պապասը եէրինէ . պունուն տախի պիր օղլու օլ
տու օ քի Շ ապուհ պապաֆիւր տէնիլիր : Պու
պեօլէ օլտուգտա՝ Լճոտ Բագրատունի եաղ-
տը Լճիրապետէ վէ Խուզիմանըն էօլմէսինի
տուլուրուպ՝ եալվարտը քի եօլլարն քէնտի
Սմբատ ասը օղլունու քի Պաղտատտա րէհին
գօնմիշ իտի . վէ լաքին քէնտիսի օնու կեօրմէ-
տէն էօլաիւ :

⁸¹⁹
Մ 41 } Հաւ՝ եախօտ Հօլ՝ հօշ պիր քիմնէ
Խուզիմանըն եէրինէ ոստիկան օլտուգտա, Հալ-
աստանա կէլտի Լճոտուն օղլու Լճաբաս տէ-
տիքէրի Սմբատ՝ սերապէր նաւը իլէ : () կիւն-
լէրտէ Թ չհապըն օղլու Սևադա՝ Հայլարտան
գարը ալըպ՝ ատը Լճուտեակ՝ Բագրատունի
սօյունտան՝ չարշտը տէվլէթ սիւրմէկէ Հայաս-
⁸²⁸
Մ 27 } տանտա : Պունուն իշին ասի օղլուպ ոստիկա-
նա՝ աքէր պիրիքտիրտի . պիր օլտու պունունլա
Սմբատ սերապէր վէ Սահակ Սինի վէ դայրի
պեօլիւքէր : Պունու տուլտուգտա Հօլ ոստի-
կան՝ պիր էզ պահատըր իկիտլէր տէվլիրիպ՝ ա-
փանսըզ եէթիշտի օնլարա , քիմինի գըրտը վէ
քիմինի գաչըրտը . օ ճէնքտէ տիւշտիւ Սահակ
Սինի վէ եէրինէ կէլտի օնուն օղլու Գրիգոր
Սուփան : Պաղտը Գաւիթ կաթուղիկոս քի
իշ Ֆէնայա վարաճապ , պարըշտըրտը ոստիկանը
Սմբատլա վէ դայրը նախարարլարա : Պիր գաչ
սէնէ էվլէլ Ստանպօլտա իլէրի կէլտիլէր շանիւ
շեօհրէթ իլէ Հայլարտան պիր գաչ քիշի . պիրի
Ս արդան վէ պիրի Լճաւիր քի պունլար կայսր
օլըպ՝ կայսերլիքտէ տուրանմատըլար : Պունլար
տան սօնղրա Ս Լոն Լճօրունի Հայ քի Սուլա-
րըն սերապէրի իտի , ճիւմլէսինէ սէվկիւլիւ օլ-
մանղ իլէ՝ կայսր օլտու 7 սէնէ՝ քի սօնղունտա քի
լիսէ իշինտէ փարալատըլար : () խուն եէրինէ կէ-

չիպ կայսր օլտու (Թէոփիլէ Ս) իբայէլին օղլու,
վէ պիր սէպէպիլէ Հայաստանա եիւրիւլայ՝
Հայլարտան չօղունու գրտը վէ չօղունու Սուա
Թօփրաղընա կէթիրտի: Պու (Թէոփիլու կայսր
Հայաստանտան տեօնէքէն՝ Տարոն էյալէթի
նէ օղրատը վէ օրատա Հրօնլու Սուշեղ նախա
րարը կէօրիւլայ՝ չօգ սէվտի ծնու վէ Ստանպօլա
կեօթիւրիւլայ քէնտիսինէ տամատ էթտի, սօնդ
րա խասմ օլուպ զընտանա գօտու. հէլէ Լ'նտու
նինոս Բազրիկին ըէճասը իլէ գուրթուլուլայ՝ պիր
վանք եափտը վէ օրատա սաքին օլտու էօլին.
Ճէյէտէք: Պու վազիթլէրտէ իտի Սանուէլ
Սամիկոնեան քի Սուվարա սերապէր օլտու
վէ չօգ իլլէր էթտի: Պունուն կիւնիւնտէ էօլ
տիւ Դաւիթ կաթուղիկոս 27 սէնէ Հայրա-
պետիլք սիւրտիւքտէն սօնդրա:

⁸³³
^{Մ28} } Յովհաննէս պէշինճի՝ Սոտաք էյալէ
թինտէն՝ Սվայից եախօտ Ս կայից տէտիքլէրի
քեօյտէն՝ Դաւիթին եէրինէ կէչիպ կաթու-
ղիկոս օլտու: Պունուն իւչիւնճի սէնէսինտէ
Հօլ ոստիկան ազլ օլուպ Պաղտատա տեօնտիւ.
մանսըպընը սիւրտիւ 17 սէնէ: Բազարատ
Բազարատունի՝ գուլվէթլի վէ շեօհրէթլի պիր
քիւնէ՝ Սմբատ սերապէրին իւրսըմը՝ քի Սա-
սուն դարաֆլարընա հիւքմ էտէր իտի՝ ծնուն
ըէճասի իլէ պատրիկ օլտու Հայլարա: Պու
Բազարատըն իսթէկի իլէ՝ Եանա Լ'սորի սար-
կաւազ փիլիսոփայ՝ Յովհաննու աւեսարանըն
շէրհինի եափտը Լ'սորիճէ վէ Լ'քապճա. չիւն-
քի Բազարատ Լ'քապճա աղնայա պիլիր իտի.
վէ սօնդրա պու քիթապ Հայ տիլինէ Թէրճիւ
⁸³⁹
^{Մ29} } մէ օլունտու: Պունուն կիւնիւնտէ Լ'ճէ
մին պիրի՝ ատը Բաբան՝ քի Պաղտատա սա-
քին իտի՝ ասի օլուպ վէ ապէր տէվլիրիպ ճէն.

կէ գալգտը Բմիրապետէ գարշը . պունուն իւզէ
ընէն եւրիւտիւ Բմիրապետին սերապերի Բֆ
շին . Սմբատ սերապէր տախի Հայ ապերիւնէ
ծնա եարտըմճի : Ղէնք գըզըշտըգտա՝ Բա
բանըն ապերի գըրըլտը վէ Բաբան գաշտը :
Պունու կեօրտիւքտէ Սմբատըն օղլու Սահլ
պիր գաշ քիշիւնէ սալտը արտըսըրա վէ ծնու
դութուկ կէթիւտի Բֆշինին հօկիւնէ : Չօգ
սէվինտի Բֆշին պու իշէ վէ չօգ պախշիւշէր
վէրտի Սահլա : Ս է ծնուն հօկիւնտէ Բաբա
նըն էլինի պաղընը քէսիկ գազըղա վուրտու :
() րատան կերի տեօնիւկ մէտհ էթտի Բմիրա
պետին հուզուրունտա Սմբատըն վէ Սահլըն
սատըգանէ օլտուկլարընը : Իսթէտի Բմիրա
պետ քի Սահլա պիր փայէ վէրէ . ամմա օ տա
հա կէնճ իքէն հօլիւկ՝ մահրում գալտը : ()
Բֆշին սերապէր հէր նէ գատար մէտհ էթ
տիիսէ Սմբատը վէ Սահլը՝ օգատար աշաղա
վուրտու Բմիրապետին եանընտա Բազարատ
պատրիկի, կիւյա քի եարտըմ էթմէմիշ օլա
քէնտի ապերիւնէ . պունուն իշին Բմիրապետ
օնտան հօճ ալմագ իսթէրիտի վէ լաքին ֆուր
սաթ կեօղէտիր իտի :

840
ՄԶԹ.

() կիւնլէրտէ՝ եանի Յովհաննէս կա
թուղիկոսուն սէքիզինճի սէնէսինտէ կաթու
ղիկոսուն քէնտի ատամլարընտան պիրգաշը օ
նա պիւհթան էթտիւէր վէ գարշը տուրուկ՝
գըզըշտըրտըլար Բազարատ պատրիկի՝ քի ծնու
աշլէտիկ դայըսընը կաթուղիկոս հտէ , օ գա
տար քի՝ Բազարատ հօթէյէ պերիյէ Փէրման
կեօնտէրիկ պույուրտու քի Հայլար Յովհան
նէս կաթուղիկոստան կերի տուրունլար : Ս է
չիւնքի պու պիր աշիքէարէ նահագ իշ իտի՝
Յովհաննէս կաթուղիկոս ծնու բանադրել է

տիպ կիթտի Վեղամէյալէթինէ վէ պիր գաչ
այ սագլը օթուրտու գալտը Վ անք այրից տէ
⁸⁴¹
 ԾԴ } տիբէրի մանասթըրտա: Պու իշ Թէվա
 Թիւր պուտուգտա՝ Սմբատ սէրապէր, վէ
 Վրիգոր Սուփան՝ Սիւնիք մէմէքէթին պէյի
 վէ ղայրը նախարարլար Լորնջակ շէհրինէ ճէմ
 օլուպ՝ չաղըրտըլար Եպիսկոպոսլարը վէ Թէֆ
 Թիշ Էթտիլէր տիւշմանլարըն շէքվասընը՝ խու
 սուսա իւչ քիշինին՝ քի ծնլար պէլլի պաշը Ի
 տի: Վ Է ծնլարըն սեօղիւնի Էալան վէ Իֆթի
 րա պուտուգլարընտա՝ չաղըրտըլար Յովհան
 նէս կաթուղիկոսու վէ Թէքրար գալլիլէտիլէր
⁸⁴²
 ԾԴԵ } ծնու կաթուղիկոսլըգ մանսըպընտա: Վ Է
 չիւնքի պու նախարարլար՝ սինոգոսա չաղըրմա
 տըլար Բագարատ պատրիկի՝ Իֆրադ իլէ կիւ
 ճէնտի, վէ օ սինոգոսու Տիչ պիր շէյէ սայմայըպ՝
 Էլ վուրտու ղայրընընր կաթուղիկոս Էթմէկէ
 վէ պիր պեցիւք վէլվէլէ պըրագտը Շայլար Ի
 չինէ: Վ Է իսթէտիկինի վիւճուտէ կէթիրմէք
 իւզրէ իքէն՝ Լլաշըն գագէպի Էէթիշի օ իւչ
 քիշիյէ. պիրի Էիւքսէք գայալարտան տիւշիւպ
 փարչա փարչա օլտու. օ պիրի տամտան Էու
 վարլանտը վէ աշաղա տիւշիւպ Էօլտիւ վէ իւ
 չիւնճիսի չայա տիւշիւպ՝ սույուն աղընտըննա
 պաթտը վէ ղայ օլտու: Պիր գաչ Էըլտան սծնդ
 րա Բագարատ տախի պէլայա օղրատը. չիւնքի
 ծնա տարղըն օլուպ ինճինմիշ իտի Լլիրապետ՝
 ծնու սուչլու պուլուպ՝ Տագղընտան կէլմէք
 իսթէտի:

⁸⁴⁸
 ԾԴԵ } Լպուսէթ Էախօտ Լպուսէճթ՝ ոստի
 կան օլուպ՝ ապէր իլէ պիլէ՝ տօս տօղրու կէլտի
 Տարոն սէմթինէ՝ քի օրատա Բագարատ պատ
 ըիկի պուլուպ՝ Ղութա: Լլ իլէ չաղըրտը Էա
 նընա՝ սանքի սեօղի վար ծնա: Տոյմայըպ Բա

գարատ ծնուն Ֆիքրինի, փերվասըզ կիթտի եա
 նընա : () Կու կեօրտիւքտէ Լ'պուսէթ' իբրամ
 սուրէթի կեօսթէրտի ծնա . վէ իբրամ հտէրի
 քէն զէնձիրէ գօյուպ' Լ'միրապետէ եօլլատը
 ծնիւչինձի սէնհսինտէ պատրիկ օլտուգտան
 սծնդրա, վէ օ տախի Լ'միրապետին խըշմընտան
 գուրթուլայրմ տէյի' տինինի տըշարտան ին
 829
 տղէ } քեար էյլէտի : Հաչան տոլտու Սասուն
 հալգը Բագարատըն դութուլտուղունու վէ
 տէմիրէ վուրուլուպ սիւրիւլտիւկինի' հսիրտի
 լէր, վէ աթէշ կիպի դութուլուպ' սիւրիւ իլէ
 ափանսըզ տիւշտիւլէր ոստիկանըն իւզէրինէ,
 վէ ծնա ինսաֆ էթմէյէրէք' եօլտիւրիւպ' աւ
 քէրինի տարտաղան էթտիլէր : Պունու իշիթ
 տիքտէ Սիւթասըմ Լ'միրապետ քի Հայլար
 Սաքսամ Սափր տէրլէր, հատտէն զիյատէ
 ղազէպէ կէլիպ' տարըլտը ծնարա, վէ ծնարտան
 ղայրի' ձիւմիլէ Հայ միլլէթինէ պիր գաչըն նի
 ֆազ էթմէսիլիլէ . վէ հըրսընտան տայանա
 մայրպ' ահտ էթտի քի Հայլարը գըլըճտան
 կէչիրէ, տինինտէն տեծնէն օլուրսա' անձագ
 սալթ ծնու սաղ պրագա : Պիրի վնր իտի եա
 նընտա' ատը Պուղա' հսիրմիշ Պուղա կիպի
 զալիմպիր քիմնէ . պունուն էլինէ վէրտի հատ
 սիզ հիսապսըզ ասքէր վէ էմր էթտի' քի Հայ
 աստանա կիտիպ' ձիւմիլէ Հայ նախարարլարընը
 վէ հէփ ծնարըն պեօյիւքէրինի պաղլը քէն
 տիսինէ եօլլայա, վէ գալանլարը' եկէր տինլէ
 րինտէն տեծնմէզլէրսէ, գըրա կէչիրէ : Սէ
 լաքին ըայէ մագուլէսի հալգա' զարար էթմէյէ :

22. Պոռա աստիւնն էւ Բաբելոնի վէ Օտա-
րեանն հաւաքելու լը:

Գ. 70.

⁸⁵⁰
^{ՄԴԹ} } Պոռա աստիւնն օ գատար ասքերիւն
սէլ կիպի Հայաստանա ազըպ' կէլտի եւ վէլ Տա-
րոն սէմթինէ վէ օ էյալէթի տեօրթ դարաֆ-
տան գուշատըպ' հէփիսինի գօրգու իլէ զէտե-
լէտի. վէ ֆիլ հալ էլէ կէթիրիպ Րազարատըն
իքի օղլունու՝ ատլարը Ղշոտ վէ Գաւիթ, պաղ-
լատը ծնլարը. դութտու տախի օ էյալէթին
պեօյիւքլէրինի վէ ծնլարըն արգատաշլարընը վէ
Գրիգոր Սամիկոնլու տէտիքլէրինի վէ պուն-
լարը հէփ տէմիրէ վուրուպ հապս էթտի: Զը-
գարտը սօնլրա ասքերինի Սասուն սէմթինէ.
պու ասքեր հէր նէրէտէ Հայ պուլտուլարսա՝
գրրտըլար. չօղունու տախի կէրէք Սասունտան
վէ կէրէք Տարոնտան էսիր էտիպ' վէ պաղ-
լայըպ կէթիրտիլէր Պոռանն էօկիւնէ: ()
տախի կիւզէլլէրինի սէչիպ սաղլատը քի ծնլա-
րը տինտէն չըգարա, վէ օ պիր գալանլարը կէօ-
զիւ էօկիւնտէ պօղաղլաթտը վէ օ սաաթ Րա-
գարատըն օղուլլարընը վէ ղայրը պեօյիւքլէրի քի
հապս էթմիշտի, օղուլ ուշագլարը վէ խըսըմլա-
⁸⁵¹
⁸ } ըր իլէ Ղմիրապետէ էօլլատը: Պու իլլէրի
իշիթտիքտէ Ղշոտ Ղքծրունի քի Սասպուրա-
կան տէնիլէն մէմլէքէթին պէյի իտի՝ չիւնքի
պիր պահատըր վէ հէզարիֆէնտ քիմնէ իտի,
հազըրլանտը՝ Պոռղայա գարչը տուրուպ՝ ճէնք
էթմէկէ: Ս է լաքին ծնուն նախարարլարը քի
Պոռա իլէ պիր օլմագ իսթէրլէր իտի՝ ծնտան
կէրի տուրտուլար: Ս է չիւնքի քէնտի էափա-

եալընդ պու իշի պաշարանազ իտի՝ չըգտը կիթ-
տի փէշքէշէրիւն Պուղանն եաննա : (Կու
կեօրտիւկի կիպի Պուղա՝ Գ սաաթ տէմիրէ
վուրտու . վէ ծնուն գարըսընը վէ էվլատարընը
վէ խըսըմյարընը հէփ դութուպ Միրապետէ
եօլլատը : Եիւրիւտիւ սօնդրա Պուղա Ս աս-
պուրական իչէրիսինէ . վէ ծրատա ասքերինի
տաղըտըպ էմը էթտի ծնարա՝ քի դութուպ
պաղյասընլար հէփ սիւհա գուլլանմաղա գատըր
օլան էրէրի , վէ պունլարտան կիւճիւ գուվ-
վէթի օլանլարը սէչիպ սաղլատը . գալանլարը
վէ դայըլլարընը հէփ գըլըճտան կէչիրտի օ գա-
տար քի գանա պօյանըպ՝ դըպ գըրմըգը օլտու օ
մէմէքէթին եէրի , վէ լէշէր ին տէրէլըր տօլ-
տու : Եվ վուրտու սօնդրա ծնարա քի սաղլա-
միշ իտի , վէ չօգ զօր էթտի քի քրիսթիանլըգ
տինինի պըրազսընլար . լաքին ծնար գապուլ
էթմէտիքլըրինտէ , հէփիսինէ իսքէնճէ վէրիպ՝
չօղունու հէլաք էթտի : Պու մէմէքէթի սի-
լիպ սիւփիւրտիւքտէն սօնդրա՝ հաղըրլանտը
Պուղա Մարատ մէմէքէթինէ կիթմէկէ :

⁸⁸²
⁸⁵ } Պունլարը պեօյլէ կեօրտիւքտէ Սմբատ
սէրապէր՝ պիր չարէ պուլամատը վէ կեօղինէ
քէստիրէմէտի ճէնկիւն իշ կեօրմէկի խուսուսա
քի վագիթ գանլատը . տիւշիւնտիւ տօսթուլլա
Պուղայա գարշը չըգմագ քի եագըն կէլմիշ իտի
Ղուին շէհրինէ : Պու նիյէթիւն ազիմ փէշ-
քէշէր ալըպ կիթտի ծնուն եաննա : Հաղլան-
տը Պուղա Սմբատըն կէլմէսինտէն , վէ ծնու
րայէթիւն գապուլ էտիպ՝ քէնտիսինէ գըլա-
վուզ էթտի հէր իշտէ : Ս է ծնունլա Ղուինէ
կիրիպ՝ ասքերինի պեօլիւք պեօլիւք տաղըթտը
օ մէմէքէթէ : Պու ասքէր էօթէյէ պէրիյէ
տաղըլըպ հէր նէ գատար էրքէք պուլա պիտի

լերսէ դուծուպ՝ քիմինի փիլիճ կիպի պողաղ-
լատըլար, վէ քիմինի տէ իփիլէ սիւրիւլիւպ՝
Պուղաննն էօկիննէ կեօթիւրտիւլէր : Պուն-
լարը սէչիպ պըրտը Պուղա . իշէ կէլմէյէնլէրի
պողաղլաթտը, վէ իշէ եարայանլարը թէքրար
պաղլայըպ հապս էթտի :

⁸⁸³
⁸⁸ } Սօնղրա պունլարը վէ էվվէլէի պաղլան-
մըլլարը տախի հուզուրունա չըգարտըպ սօրտու .
գապուլ էտէրմիսինիզ տէտի պիղիմ տինսիմիզի .
պաղլիլէրի գապուլ էտիպ գուրթուլտու . վէ լա-
քին չօղու պիւրիպիւրինէ եիւրէք վէրիպ տէտի-
լէր, « Պու ատամ պիզի գուվվէլթի վէ իկիտ
կէօրմէքլէ՝ քէնտի տինինէ ճէնքճի՝ էթմէք
իսթէյօր . էկէր կէրէք պիզ իկիտ իսէք՝ իկիտ
լիկիմիզի շիմտի կեօսթէրէլիմ Վըրստոս Լ .
Ֆէնտիմիզին հուզուրունտա . էօլէլիմ ծնուն ի-
չին . օ ալըն գապուլ էթսին պիզի, » Պուն-
լարն սեօզիննէ տարըլըպ Պուղա՝ չօգ իսքէն .
ճէ վէրտիքտէն սօնղրա՝ պիւրէր պիւրէր աթէշէ
եադտը ծնլարը 150 քիշի գատար՝ հէփիսի պի-
րիպիւրինտէն կեօսթէրիշի : Պունլարն իչին-
տէ եէտի քիշի վար իտի, պեօյիւքլէրինին ատը
Լտոմ . էէտիսի տէ տիւլէր, պօյլու պօյլու,
կիւլէր եիւզլիւ, իկիտիքտէ մէնէնտլէրի եօգ .
օլ գատար քի՝ կէրէք Պուղա վէ կէրէք ծնուն
ասքէրի ծնլարա հայրան գալմիշէր իտի . պուն-
լարա էօյլէ իսքէնճէլէր վէրտի Պուղա քի տիւ
իլէ թապիր օլունմաղ . վէ սօնղրա խաչա կէրտի-
պունլար իչին էմը էթտի Յովհաննէս կաթու-
ղիկոս քի հէր սէնէ մէհէկան պըն 25ինտէ
էօրթու դուծուլտուն էվվէլէի Լտոմեանլարլա
պիլէ : Տահա չօղունու մարտիրոս էթտի Պու-
ղա քի իլէրինտէ նամտար օլտուլար Վէրդ
Լէեաց տէտիքլէրի սօյտան, վէ Խոսրով Գա-
բէղեան գապիլէսինտէն :

264

69 }

Պուղա Ղարատ մէմէքէթինի պէր-
պատ էթտիքտէն սօնդրա՝ ապէրինի սալտը
Սիւնիք մէմէքէթինէ վէ Սիսականլարա :
Պունլար հէրնէ էթտիլէրսէ իւչ մէմէքէթտէ ,
եանի Տուրուքերանտա քի Տարոն թօփրաղը
տէնիլիւր վէ Սասպուրականտա վէ Ղարատ-
տա՝ պուրատա տախի ծնուն միսլինի էթտիլէր :
Պունլար տահա կէլմէզտէն էվմէլ օ սէմթին
նախարարլարը զայրը սէմթէ գաչըպ կիզլէն-
տիլէր . չօղու տախի գալէլէրէ սըղընըպ վէ սօն
ղունտա դութուլուպ վէ Պուղանըն էլինէ
տիւշիւպ՝ զրնտանա զօնտուլար . պունլարըն պի-
րի իտի Սիսական Ղշոտ պեօլիւք նախարար՝
Բաբէկէնին օղլու : Պունուն օպիր գարտաշը
Սասակ ատլը՝ գաչարքէն Պուղանըն ապէրինէ
րասթ կէլիւպ վէ պիր ալիլէ կիւճիլէ գուրթու-
լուպ՝ էվէթլէտի գաչմաղա : Սէ լաբին օ աս-
քէր՝ Սասակըն արտընա տիւշիւպ եէթիշտիլէր
օնա : Պապտը կեօրտիւ Սասակ քի նէ գաչ-
մաղա չարէ վար վէ նէ կիզլէնմէկէ պիր եէր .
հէմէն գուլվէթինէ կիւվէնիւպ վէ հիւնէրինի
կեօսթէրմէք իսթէյիւպ կէրի տեօնտիւ , վէ գը-
լըճընը սըյըրըպ ասլան կիպի եափաեալընըզ
սալտը ապէր իւզէրինէ , վէ խըշմիլէ գըզղընճա
օնլարա տեօլիւշէրէք՝ եէրէ սէրտի հէփիսինի .
վէ չիւնքի սէրապէրլէրի գաչայօր իտի , եէթի-
շիւպ՝ թէքէրմէքէր պըրագտը աթընտան . վէ
օնու քէնտի աթընա չըղնատարագ , վէ լէշլէր
իւզէրինտէն սէյիրտէրէք՝ կէչտի կիթտի Ստի
մէմէքէթինէ՝ Պարդման էյալէթինէ վէ սը-
ղընտը օրանըն պէյինէ՝ ատը Ստրիճ՝ Սու-
հապպէթ վէ րաղպէթիլէ գապուլ էթտի օնու
Ստրիճ՝ վէ սօնդրա պաղլայըպ օ պահատըր ի-
կիտի Պուղայա կեօնտէրտի քի օնտան պիր փայէ

պուլա, եախօտ շէրրինտէն էմին օլա . լաքին իշ
թէրսինէ զուհուրա կէլտի նիճէքի աշաղտա
զիքը օլունսա կէրէք տիր : Պուղա Վ ասակը
կեօրտիւքտէ չօգ սէվինտի . օ սէվինճտէ իքէն՝
օնուն ապէրի կէթիրտի դութուլան նախարար
լարը, Վ ասակըն գարտաշը Րշոտ վէ անալարը
տախի պիլէլէրինճէ : Պունլարը հէփ գաթ պէ
գաթ պաղլայրպ վէ ճիւմլէսինի եանընճա ալրպ
եիւրիւտիւ իշերիյէ՝ Րցախ մէմլէքէթինէ
տօղրու վէ խաչէն էյալէթինէ կիրիպ՝ քի
թիւրքճէ Վարապաղ տէնիր, դութուլ օրանըն
պէյինի Րտրնեքսէհ ատլը վէ օ սէմլին պէլլի
պաշլը ատամլարընը, վէ հէփ գարըն գօյանլարը
գըլըճտան կէչիրտի : ()րատան սիւրտիւ Սլտի
մէմլէքէթինէ վէ Վարդման սէմլինէ կիտիպ
դութուլ կտրիճի քի եօգարտա զիքը էթտիք .
դութուլ Սլորդիլէրին պէյինի տէ ատը Ստե
փաննոս կոն : Վէչտի Շ իրուանա . վէ օրանըն
պէյինի տախի դութուլ յսայի ատլը վէ օնուն
խըսըմլարընը, վէ տահա չօգ քիմնէլէրի : ()ն
տան թիֆլիսէ կէլիպ՝ չօգ զիյան էթտի : ()
րատա էօլտիւրտիւ Վ անանդլըլարըն պէյինի
ատը Սահակ, վէ պիր զայրը Վ անանդլը տախի
Սոկաթլ ատլը տին ուղուրունա :

Պու գատար իշլէր էթտիքտէն սօնդրա Պու
ղա՝ Րճէմ միլլէթինտէն շէխի նամ պիրինի
միւպաշիր գօյուպ յըմէնիսթանա, դութուլ
դու ատամլարըն ճիւմլէսինիտէ ալրպ կեօթիւր
տիւ Պաղտատա, Սմբատ Րագրատունի տախի
օնլարլա պէրապէր : Հաչան Րմիրապետ կեօր
տիւ պունլարը՝ ճիւմլէսինի զընտանա գօտուր
տու Պուղանըն իլէրիճէ կեօնտէրտիկի նախա
րարլար իլէ : Պաշլատը Րմիրապետ պունլարը
սըգըշտըրմաղա՝ տինլէրինտէն տեօնսիւնլէր

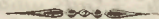
տէյի . չօղու տըշարտան տեօնտիւ , վէ չօղու
մարտիրոս օլտու , Ստեփաննոս Կոն տախի օն
լարիլէ պերապէր : Ս է Սմբատա տախի զօր էթ
տիւէր , օլմատըգտա՝ պիր քարանլըգ զընտանա
գօտուլար : () տախի օրատա քէնտի էթտիք
լըրինէ փիշման օլարագ՝ կեօզ եաշը իլէ ճանընը
եայգատը . վէ պիր կիւն տուվատա իքէն ճանը
նը թէսլիմ էթտի . մարտիրոս օլմատը , լաքին
խոստովանօղ նամընը գաղանտը :

⁸⁸⁴
⁸⁹ } Օաքարիա Կոտայք էյալէթինտէն՝
Չագ քեօյինտէն՝ Յովհաննէս կաթուղիկոս
էօլտիւքտէ՝ օնուն եերինէ կէչտի , տահա Սըմ
բատ Հայաստանտան չըգմատան : Պու Օա
քարիա պիր կիւնտէ հէմսարկաւագ օլտու հէմ
քահանայ հէմ եպիսկոպոս վէ հէմ կաթուղի
կոս . զերէ վագիթ պիւլմատըլար իշի ուզաթ
մաղա , վէ սաքին օլտու Ղուկն շէհրինտէ :
⁸⁸⁵
⁸⁹ } Եիսի Փարսի քի Պուղա միւկաշի տիք
միշ իտի օնու Հայաստանա՝ ոստիկան կիպի օ
թուրտու Ղուկն շէհրինտէ 4 սէնէ վէ փէք
էյի գայըրտը միլլէթի :

ՊԵՇԻՆՆՈՒՄՈՒՄ ՓԵՆՅ

ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ ՏԵՎԸՐԻ

ԳԻ ՍԻՒՐՏԻՒ 200 ՍԵՆԵ ԳԱՏԱՐ

ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ սօյու նիճէքի զայրը եհրտէ տէտիք՝ էնմիշ տիր հայր Լբրահիմնան։ Պու սօյուն էվվէլքիսի օլտու Շամբատ ատը պիրի քի Լորուսաղէմ շէհրինի Լաբուքոդոնոսոր ալ տըզտա՝ հայաստանա կէլիպ՝ էվլատտան էվլատու գիւրիյէթի չօղալը։ Պունտան զուհուր էթտի Բագարատ ատը նամնար պիր քիւնէ քի էվվէլքի Սաղարշակ փատիշահըն կիննիւնտէ իտի։ վէ շանը շէօհրէթի պեօյիւմէքլէ՝ պու սօյ պունտան նամ ալըպ՝ Բագրատունի տէնիլտի վէ պիր պեօյիւք նախարարըգ օլտու, էօյլէ քի պունլարա անձապ տիւշէրիտի արշակունի փատիշահլարա թաճ՝ կիյտիրմէք քի հայձա Խաֆադի տէրիզ։

Պու սօյտան փատիշահ օլտուգտա Լշոտ՝ պաղատը ծնտան Բագրատունի տէվլէթի վէ պունոնլա թէքմիլ օլտու Սովլէս Խորենացի նին մարգարէլիք էտիպ Սահակ Բագրատունիյէ եազտըղը քէլաւ։ սէնին սօյունտան տէտի հայլարա փատիշահ օլտա կէրէք։ Պեօյլէճինէ Լե

լահրն քելամը տախի թէքմիլ օլտու հայր Լք
րահաման պէյան էթտիկինէ կեօրէ , քի սէնտէն
միլլէթլէրէ փատիշահար չրգսս կէրէք , նիճէքի
Հայլարա օլտու , էվվէլ Լքշակունիլէր՝ Վէ-
տուրտան էնմէ , սօնդրա Բադրատունիլէր՝ Սար-
րատան տօղմա : Կէլէլիմ շիմտի Լքոտու թա-
րիֆ էթմէկէ :

1 . Լվէլէլի Լքոտուն Վադիէ վէ Օպարեա էա-
նուդիէոտան վէ իքինճի Վերգոն էնտիլէրի :

Դ . 1 — 4 .

³⁴⁶
⁸⁵ } Լքոտ Բադրատունի՝ Խոստովանօղ Սըմ-
բատրն օղլու՝ պասպար Պաղտատտա էօլտիւք-
տէ՝ ծնուն եէրինէ սէրասքէր օլտու Հայլարա՝
Ը էխի միւպաշիրին էլիլիլէ , վէ հէր դարաֆ-
տան միլլէթի էյի կեօգէթմէքլէ վէ ճիւմէսի
իլէ էյի կէչինմէքլէ , վէ տէվլէթ մաստէլէրին
տէ էմին վէ սատրգ պուլունմագլա հէփիսինէ
սէվկիւլիւ օլտու : Պունուն պեօյլէ օլտուղունու
իշիթտիքտէ Լքմիրապետ , պեօյիւթմէք իսթէ-
տի ծնու պեօյիւք փայէիլէ . ծնուն իչին աղըր
փէշքէշլէրիլէ Հայաստանա էօլլատը պեօյիւք-
լէրինտէն պիրիսինի Լքի Լքմէնի ատլը՝ Սահ-
տէտիքլէրինին օղլու քի Լքոտու պէլլէրպէյի
տիքսին . թէմամ Հայաստանը ծնա թէսլիմ
էթսին վէ Հայլարրն վէրկիսինի օ պիթիրսին :
Պու իշ օլտու Լքէնտիմիպին 859 սէնէսինտէ :
Սէ օ զամանտան պաշլատը Հայլարտա Բադ-
րատունի տէվլէթի :

⁸⁶⁰
⁸⁶ } Հաչան պու մանսրպը ալտը Լքոտ՝ պաշ-
լատը եէնի պաշտան տիւզէնէ գօմաղա Հայաս-
տանը . եէնի աքէր տէվլիրտի վէ եէնի դարզա

գօտու. վէ քէնտինին Լճաս ատլը գարտաշնը սերապէր էթտի. վէ չիւքի պիր ագըլը վէ գուվէթլի իկիտ իտի Լճաս, ծնուն էլիիլէ չօգ իշլը կեօրտիւ վէ տիւշմանլարընը էլէ կէթիւրիպ՝ զապգ էթտի. քէնտի սաքին օլտու Լճի շէհրինտէ, վէ կեաճիճէ Լըրազգաւորս տէնիւլէն գասապատա՝ օ քի Շիրակվան տէնիւր Շիրակ էյալէթինտէ: Պունուն պիր գաչ գըզը վարիտի՝ պեօյիւկինի վերտի Վասակա լաղապը Ղաբուռ, Սիւնիք տէտիքլերի վիլայէթին պէյի քի ծնտան տեօթ էվլատ օլտու, Ղրիգոր, Լշոտ, Սահակ վէ Վասիլ՝ քի սօնդրա պապասը նըն ատրիլէ Վասակ տէնիլտի. պու թարիխ իլինտէ պունլարա Սիւնի տէրիզ: Լքինճիսինի վերտի Ղրիգոր Լքծրունիյէ լաղապը Ղերենիկ Վասպուրական էյալէթին պէյի, Պունլար եարտաճ օլտուլար Լշոտա. պունլարլա տախի իքի գարտաշ Սիսական նախարարլարը Վասակ վէ Լշոտ քի թարիխտէ Սիսական տէրիզ. վէ տաճա իւշ գարտաշ Սիւնի նախարարլարը Արմբատ, Սահակ վէ Քաբէկէն քի Սիսակեան տէրիզ: Պունլար Լշոտ իլէ շէօհրէթ պուլուլայ իլերի կէշտիքտէ՝ Ջահապ ատլը պիրի՝ Սևադանըն օլլու՝ էթէտէն պերիտէն իւճրէթ իլէ սէքսէն պին ապէր տէվլիրիպ՝ եիւրիւաիւ Նայաստանա. կէլտի Լըրասիւ չայըն քէնարընա վէ ծրատա գուրտու օրտուսունու: Պու կէլտիք տէ՝ Լճաս սերապէր Լշոտուն գարտաշը գըրգ պին ապէր տէվլիրիպ Նայ իկիտլերինտէն՝ տիւշ տիւ ծնուն իւզերինէ վէ ապէրինի գըրտը. քի միսինի տէ չայա տեօթիւպ ճէլաք էյլէտի. սալթ եալընը Ջահապ ծն ալթը նէֆէր իլէ կիւճ իլէ գուրթուլուպ գաչտը: () եէր գըրգպինին ատրիլէ գասապատա տէնիլտի եանի գըրգլար:

Պու իշին սէսի տեօրթ դարաֆա չավ օլուպ
Ճիւմիւնսնիտէ գօրգուլթտու :

⁸⁶²
862 } () զամանկարտա եէնի Միրապետ օ
թուրտու Պաղտատտա վէ օ նախարարար քի
Պուղանըն էլիլէ էսիր օլտուլար վէ սանտէճէ
սեօզիլէ տինլէրինի ինքեար էթտիլէր՝ արզու
հալ վերիպ օնա վէ ըէճա էտիպ տիլէտիլէր քի
քէնտիլէրինի ազատ էթսին : () տախի իզին
վէրտիքտէ՝ չրգրպ կէլտիլէր Հայաստանա վէ
տինլէրինի էլէ կէթիլիպ՝ Մլահա շիւքր էտէ
րէք՝ էօմիւրլէրինի կէջիւրտիլէր : Պունլարա
տեօնտիւ Հայաստանա՝ Մանա ստրկաւազ Մ
սորի՝ լաղապը փիլիստիոս , օ քի Յուլհաննու
աւետարանըն թէֆսիրինի տիւզտիւ Յուլհան
Սսկէբերանըն քիթապընտան : () կիւնլէրտէ
Ստանապօլտա Փոտատլը Ռում Մադրիկի՝ ալիմ
պիր քիմսէ՝ Քաղկեդոն սինոդոսու իշին չօզ
խօրլատը շօլ Հայլարը քի Ռում սէմթինտէ
սաքին օլուրլարիտի . վէ օնլարա ճանճալիէ՝ տէր
իտի եանի Նանճալոս Յակօբիկ հերետիկոսա
թապի : Պունա քեաղատ եազտը Օպքարիա
կաթուղիկոս քի “ Պիզ Նանճալոսու դանը
մայրզ . Քաղկեդոն սինոդոսու իշին տէրսէն՝
պիզ օնու գապուլ էթմէմիշիզ՝ էվվէլքի իւչ սի
նոդոսլարա գարշի տըր տէյի , : Պու քեաղատա
ճիւմապ եազտը Փոտ վէ օ քեաղատտա կեօս
թէրտի օ սինոդոսուն տօղրուլդունու . վէ
եալվարտը քի օ սինոդոսու գապուլ էթսին
քէնտիսի վէ քէնտի միլլէթի . պունա կեօրէ
եազտը Ղշտա տախի , վէ պու քեաղատլարը
եօլլատը օնլարա՝ Միկիա եպիսկոպոսու օլան
Սահանըն էլիլէ քի Ռումա Յուլհան տէ
նիլի . վէ քեաղատա պիլէ եօլլատը Սֆէն
տիմիզին սուրբ խաչըն փարչասընտան վէ ըէճա

էթ տի քի պու շէյ իշին սինոդոս էթսինլը չայ եպիսկոպոսլարը :

Պու սեօզէ եաթտը Օ աքարիա կաթուղիկոս վէ Ղշոտ . վէ ծնլարըն հմրիլիէ պեօյիւք սինոդոս օլտու Շիրակաւանտա Սֆէնտիմիզին 862 սէնէսինտէ . Ղշոտ տախի կէլտի օրայա վէ քէնտի ըիճալլնտան օլարադ պեօյիւք քիմնէլը տէ պէրապէր : Զօգ տիւրլիւ սեօզլէրտէն սօնդրա՝ Ս ահան եպիսկոպոս չօգ շէյ տէտի տին իւզէրինէ վէ ծնպէշ տօղրու գանոն գօտու . սօնդ գանոնու Քաղկեդոն սինոդոսունու գապուլ էթմէք իշին :

⁸⁶³
ՅԺԲ } Սինոդոս պիթտիքտէն սօնդրա՝ իքինճի սէնէսի կէլտի օ սէմթլէրէ Տայք եպիսկոպոսու Սահակ ատլը Ս ուստն տէտիքլէրի լաղապը Ղ պուկուրէշ . վէ Շիրակաւան սինոդոսունտա օլան իշլէրի իշիթտիքտէ՝ ծնա գարշի տուրտու վէ պաշատը միլիթի ալթ իւսթ էթմէկէ : Ս էլաքին Օ աքարիա կաթուղիկոս ծնու զապդ էտիպ , միլիթի ըահամլըդտա սագլատը վէ Ղլահըն մուհապպէթինէ պաղլատը . հէփիսինէ էյի հօրնէք օլտու վէ ճիւմիէսինէ սէվ կիւլիւ պապա : Ս է ըաղպէթ կեօրտիւ Ղմիրա պետին ատամընտան՝ ատը Յիսէ՝ Շ եխի միւ պաշիրին օղլու քի թէֆթիշի կիպի կէլմիշտի չայաստան սէմթլէրինէ . պու օ գատար սէվտի կաթուղիկոսու քի օղլու կիպի ծնա ըայէթ էտէրիտի , վէ իվին վէրտի քի հօկիւնտէն իաջլը պայրադ կեօթիւրսիւնլը հսկի ատէթ իւզլէ : Պու Օ աքարիա կաթուղիկոս չօգ էյի շէլլը եազտը վէ էյի քարոզլար , վէ սուրբ աւետարանըն պիր գաշ էէրինի , վէ Նրդէրգոց քիթա պընը թէֆսիր էյլէտի . վէ 21 ելլ կաթուղիկոսլըգ սիւրիւպ՝ հօլտիւ : Պունուն կիւնինտէ

իտի Հաճամ վարդապետ Մընելցի տէտիքէրի
 օ քի Մըակաց քիթապըն թէֆսիրինի եափտը,
 վէ Յոբ երանելի սեօզլէրինին պիր գաչընը, վէ
 աւագ օրհնութիւնլարը. վէ ՃԺԸ սաղմոսու
 շէրհէթտի. պիր էզ տէ Հայ թարիխի
 եազտը, պիր գաչ շէյ տէ քերականութիւն
 իւզերինէ վէ լաքին պունլարըն հիւ պիրի գաւ
 մատը: () վագիթլէրտէ իտի Վագիկ ասլը
 վարդապետ՝ Մոմ մանասթըրընըն առաջնոր
 դու: Պունուն պիր սարկաւազը վար իտի Վրի
 գոր ատը՝ օգուր եազար պիր քիմնէ: Պունլա
 րըն իքիսի տէ պիր եէրտէ չալըշարագ՝ սուրբ
 լարըն հիքեայէթլէրինի տէվչիրիպ պիր քի
 թապ եափտըլար՝ քի աբահադի տէնիլտի. վէ օ
 քիթապ օլտու Հայ այսմաւուրքունուն պաշլան
 զըճը: Պունլարըն վագթիւնտէ իտի Յովհան
 նէս ասլը պիր օգումիշ հէքիմ քի չօգ տիլ պիւ
 մէքէ վաֆիր սուրբ հիքեայէթլէրի թէրճիւ
 մէ էթտի վէ Վիոնեսիոս Միսպագացինին
 հիքեայէսինի:

⁸⁶⁷
⁸⁶⁸ } () կիւնլէրտէ կայսր օլտու Ստանպօլ
 տա Հայ միլլէթինտէն Սասիլ Մըշակունի.
 վէ չիւնքի հսկի ատէթ իւզըն քիմքի Մըշակու
 նի սօյունտան փատիշահ օլուրսա՝ ծնուն թաճը
 նը Քազրատունի ճինսինտէն օլան կիյտիրի
 իտի, ծնուն իչին էլչի եօլլատը Մըտա՝ Նիկեասա
 ասլը պիրինի՝ եանի Վիկոդիմոս, վէ իսթէտի
 քի Մըտա կիյտիրսին թաճընը: Սէ լաքին Մ
 շոտուն իշի չօգ օլմաղիլէ՝ քէնտի կիտէմէյիպ
 պիր միւքէլլէֆ թաճ կէծնտէրտի. Ս ասիլ տա
 խի ծնու գապուլ էտիպ՝ չօգ մուհապպէթ կէօւ
 թէրտի Մըտա վէ ծնա օղուլ տէյի ատ վէրիպ
 ծնունլա տօսթլուգ շարդը պաղլատը:

} Վէորդ իքինճի՝ Վառին շէհրինտէն

Օպարիա կաթուղիկոս էօլտիւքտէ օնուն
 եհրինէ կեչիպ՝ օթուրտու Ղուին շհհրինտէ .
 վէ չիւնքի օյանըգ վէ տօղրուլուգ սեվէն պիր
 քիսնէ խտի՝ հէր դարաֆտան էյիճէ գայրըրպ
³⁸⁵
⁸¹⁷ } կեօգէտիր խտի ճհմնաթը : Պու Վեորգ
 կաթուղիկոս վէ Հայլարըն պեօյիւքէրի Ղշո-
 տուն հէր շէյնի պէյէնիպ՝ ըհճանամէ եազտը
 լար Ղմիրապէտէ Յիսէնին էլիիւէ քի Ղուին
 շհհրինտէ սաքին օլուր խտի միւպաշիր կիպի , վէ
 տիլէտիլէր քի Ղշոտու փատիշահ տիքսին Հայ-
 լարա , սեօզ վէրտիլէր քի հէր շէյտէ էվվէլքի-
 տէն զիյատէ էմին վէ սատըգ վէ իգաէթտէ
 պուլունսունլար վէ վէրկիլէրինի տայիմ պիր
 թհմամ էտա էթսինլէր : Ղապուլ էթտի Ղ-
 միրապէտ պու ըհճայի խոսուսա քի իշիթմիշ
 խտի Ղշոտուն էյի օլտուղունու . օնուն իչին փա-
 տիշահ թաճը կեօնտէրտի օնա՝ փատիշահ
 լայըգ էսպապլար իլէ : Պունու իշիթտիքտէ
 Սասիլ կայսր՝ օ տախի պիր քէրնամէլի թաճ
 կեօնտէրտի Ղշոտա : Պեօյլէճինէ իքի տէվ-
 լէթտէն ըաղպէթ պուլտուգտա Ղշոտ , էլին-
 տէն կէլէն իշլէրի հէփ էթտի . եհնիլէտի Հայ-
 աստանտա փատիշահլըղըն հէր նիզամընը օ
 գատար քի հիչ պիր էքսիք շէյ գալմատը . պոն-
 տան դայրի հէր եհրի էօյլէ տօնաթտը վէ իշ-
 լէթտի քի պիր շէյէ զայրը եհրտէն միւհթաճ
 ճլմայա Հայաստան մէվլէքէթի : Պունլարը
 պեօյլէ տիւգէլտիպ՝ Ղովկաս սէմթինտէ օլան ա-
 սիլէրի էլէ կէթիրտի . Ղուգար սէմթինտէ վէ
 Ուտի սէմթինտէ օլանլարը տախի եօլա կէ-
 թիրտի վէ քէնտիսինէ թախթ էթտի Ղազա-
 րան շհհրինի :

³⁸⁶
⁸¹⁸ } Պիր սէնէ կէչտի կէչմէտի՝ Ղշոտուն
 պեօյիւք կիւվէյիսի Ղրիգոր Ղծօրունի օնա

գարշը պաշլատը իշէր էթմէկէ . իբի էյալէթէ
տէ էլ վուրտու աալարը Հէր վէ . Օարուանդ
քի օրալարտա զայրը միլլէթէր սաքին օլուր ի
տի քի պիզ ալադէ տէրիզ վէ ծնարը զապդ
էթտի : (Յնար իսէ եօլարը կիզլիճէ պէք
լէյիպ վէ փուսուտան կեօզէտիպ՝ հօլտիւրտիւ
լէր ծնու , վէ օղլու Մշոտ աալը թէնինի կէ
թիրտի Ս աապուրահանա վէ ծնուն եհրինէ
⁸⁸⁷
^{81.2} } կէչտի : Սօլտիւ օ կիւնլէրտէ օալիւ կիւ
վէյիսի տէ Ս աապ Սիւնի տէնիլէն : Ս է օ
նուն եհրինէ կէչտի օղլու Վրիգոր Սուփան ի
քինճի . վէ պունուն անասը Սարեմ Գիլի պաշ
լատը ոււհանի եօլարտա ըիյազէթիլէ հօմրիւ
⁸⁸⁶
^{81.2} } նի կէչիրմէկէ : Սիւրատ էթտի Մշոտ քի
վարդպ կէզէ քիւչիւք Հայաստանը . Սիվաս շէհ
րինէ կէլտիքտէ՝ ծնտան կէչտի կիթտի Ստան
պօլա վէ չօզ ըաղպէթ կեօրտիւ Ս Լոն կայսեր
⁸⁸⁹
^{81.2} } տէն : (Յտան տեծնէրիքէն Հաչան կէլ
տի եէթիշտի Գարապետ ապառաժ տէտիքլէրի եհ
րէ՝ խասթալանտը . չաղըրտը Վհորդ կաթուղի
կոսու վէ խոստովանանք օլուպ սրբութի ալտը
ծնուն էլինտէն . օրատա հօր էթտի քի հազնէ
տաղըլտըն ֆուգարայա , մանասթըրլարա , քի
լիսէլէրէ , խասթալարա վէ ճիւմլէ միւհթաճ
օլանլարա . ճանընը Մլահա թէսլիմ հտիպ
հօլտիւ եէթմիշ պիր եաշընտա . պէյլիկի սիւր
տիւ 26 սէնէ վէ փատիշահլըղը 5 սէնէ հէփիսի
31 սէնէ : Վալտըրդ օրատան թէնինի կեօ
թիւրտիւլէր Սագարան շէհրինէ չօզ պեյիւք
ալայ վէ զիյնէթիլէ . հէր նէ գատար նախարար
վարիսէ տէյէպիլիւրիմ քի ճիւմլէսի տէ կէլտի
ապէրլէրի իլէ , եպիսկոպոսար վէ վարդապետ
լէր , կրօնաւորլար վէ տիրացուլար թափորլար
լա , վէ զայրը հատսիղ հիսապսըղ աաալար .

ծնարայ պերապէր իտի իւշ էվլատը Գաւիթ,
Սահակ վէ Շապուհ. անճադ սալթ պեօյիւք
օղլու Սմբատ վէ գարտաշը Լբաս կէլմէտի-
լէր. զէրէ Սմբատ Գուգարք վիլայէթինտէ
իտի վէ Լբաս Սանանդտա:

2. Սէլէլէի Սմբատն հիւսիսէսի վէ Սաշապուհ
վէ ալմէլէթի (Յովհաննէսին հալաւդիսուլը:

Գ. 5 — 11.

³⁹⁰
81թ. } Սմբատ պիրինճի՝ էվվէլքի Լշոտուն
օղլու պապասընըն էօլմէսինի իշիթ տիքտէ՝ չրգ-
տը Գուգարք սէմթինտէն վէ Իլդար իւէ Լ-
րադգաւորս շէհրինէ կէլիպ՝ եաս դուլթտու պա-
պատը իշին: Սէ Կիւրճիլէրին պէյի Լտրներ-
սէհ կիւրապաղատ տախի իշիթ տիկի կիպի՝
չրգտը կէլտի: Սէ չիւնքի Լշոտուն գարտաշը
Լբաս օ կիւնլէրտէ Սանանդ սէմթինտէ իտի,
էվվէլ ծնա օղլատը. օ տախի գօյվէրմէտի քի
Սմբատա կիթսին օլմայա քի ծնու պապասընըն
էէրինէ կէչիլիպ փատիշահ տիքսին, զէրէ քէն
տիսի փատիշահ օլմագ իսթէր իտի: Են սօն-
դունտա չօգ ըհճա իւէ ծնտան այրըլըպ կէլտի
Սմբատըն եանընա վէ կաթուղիկոսուն վէ հէմ
պեօյիւքէրին իրատէթիիւ Սմբատը փատիշահ
տիքտի չայլարա:

Տեօնտիւ կիթտի Լտրներսէհ Լբասըն եա-
նընա. օ տախի ծնու տէմիքէ վուրուպ զընտանա
գօտու վէ չալ էթտի քի Լբաս օլտու չայլա-
րա փատիշահ: Պեօյլէ օլտուգտա՝ օրթալըգ
ալթ իսթ օլուպ միլլէթ իքի պեօլիւնտիւ, վէ
իքի դարաֆտան ապէր պիրիքտի վէ պիր պի-
րինի պաշլատըլար գըրմաղա: Լբայա կիրտի

Վեորդ կաթուղիկոս վէ չօգ ըէճա էթտի Լ.
բասա քի գօյվէրսին Լ'տրներսէհի վէ վազ կէչ-
սին պու իշտէն. օ տախի ըհհին իսթէտի Լ'տր-
ներսէհին օղլունու վէ իքի գալէ վէ եհմինիլէ
քեաղատ վէրտի: Ս է իսթէտիկինի ալտրգտա
891 } եհմինինի պօղտու: Ս մի էթտի օ գաման
810 } Սմբատ փատիշահ քի քէնտի էօլքէսինին հէր
դարաֆընա զիյատէ ապէր երղըլըն, վէ ղայրը
միլլէթլըրտէն տախի իւճրէթ իլէ ապէր տէվ-
շիքտի՝ կէրէք աթըլ, կէրէք եաեան վէ կէլտի
մուհասէրէ էթտի Վարուց տէտիքլըրի գալէյի
ղէրէ ծնտա՝ իտի Լ'բաս: Տարա տիւշտիւքտէ՝ հլչի
էօլլատը Սմբատա վէ ծնուն Լ'բաս ատըլ օղլունու
ըհհին ալըպ՝ գօյվէրտի Լ'տրներսէհի: Սմբատ
տեծնտիւ Լ'ազարան շէհրինէ վէ Լ'րազգաւորս
շէհրինտէ պիր քիլիսէ եափտը՝ ատը Լ'էնտէրէ
վէ օ շէհրի թախթ էյլէտի: Ս է լաքին Լ'բասըն
եիւրէկի սօղըրուլմատը. ծնուն իչին պիր գաչ
քիշի ույտուրուպ իսթէտի քի էվվէլ կաթուղի
կոստան էօճալա: Պու ֆիքիրտէ իքէն ծնուն
լա պիր օլանլար թանկընըն ղազէպինէ օղրա-
տըլար. օ տախի գօրգուսունտան թեօպէյի կէ-
լիպ, ճան իւ կեծնիւլտէն պարըշտը կաթուղի-
կոսլա վէ Սմբատ իլէ. պիր գաչ կիւնտէն սօնղրա
էօլտիւ: Ս է Սմբատ ծնուն եէրինէ սէրապէր
էթտի քէնտի գարտաշընը ատը Ը ապուհ:
892 } Հէր նէ քի օլտու կէշտի՝ Սմբատ ծնլարը
810 } տույուրտու Լ'միրապետէ. օ տախի պէյէնիպ՝
եհնիտէն փատիշահլըգ թաճը կեծնտէրտի քի
քէնտի եհնի եափտըղը քիլիսէսինտէ պաչնա
կիլտի: Ս չլի տէ կեծնտէրտի Սմբատ Ս Լ.ն
կայսերէ վէ եհնիլէտի ծնունլա քէնտի տօսթ-
լուղունու վէ պեօյիւք ըաղպէթ կեօրտիւ ծն-
տան: Պաշլատը արթըգ Սմբատ՝ քէնտի տէվ

լէթինի տիւղիւպ պեօյիւթմէկէ վէ տիւշման
լարընը գօրգութմաղա, վէ կիթտիքճէ ատը
շանը պեօյիւտիւ :

⁸⁹³
⁸⁹⁴ } () վազիթլէրտէ Մորպատական էյալէ
թինտէ օթուրուր իտի Միրապետին պեօյիւթ
փաշասը ատը Միշին քի Մճէմէ պուլուրուր իտի :
Պու հաշան կեօրտիւ քի պեօյիւթ Սմբատ վէ
Միրապետտէն վէ հէմ կայսերտէն ըալպէթ
պուլուր, դութուշտու օնա գարշը . պիր քէրէ
եւրիւթիշ էթտի օնուն իւզէրինէ վէ պիր շէյ
էտէմէյիպ պարըշըգ էթտի : Իքի երլտան սօնդ
րա փիշման օլտու վէ հայլարը ըահաթլըգտա
կեօրտիւթտէ չօգ ապէրիլէ կէլտի հայաստանա
Մախշուան շէհրինէ քէնտիսինի տօսթ կեօս
⁸⁹⁵
⁸⁹⁶ } Թէրմէքլէ : Տույտու Սմբատ օնուն նիյէ
թինի, վէ պիր եանա տուրուպ հապէր սալոր
նախարարլարա . օնլար կէլտիքտէ՝ Միշին ելչի
եօլլատը Սմբատա Վէորգ կաթուղիկոսու՝ քի
եանընա չաղըրա . Սմբատ կիթմէտիկի կիպի,
դութուպ կաթուղիկոսու զէնճիրէ գօտու, վէ
քէնտիսի կէլտի Վոդս տէտիքլէրի քեօյէ :
Եթիշտի Սմբատ տախի օրայա . տիւշտիւ աւ
քէրին իւզէրինէ չօղունու գըրտը վէ գալանլարը
գաչըրտը : Պու շէյտէն սընտը Միշինին ֆօ
տուլլուղու վէ եէմին էթմէքլէ՝ պարըշտը Սըմ
բատիլէ . վէ իքի այտան սօնդրա սալը վէրտի
Վէորգ կաթուղիկոսու :

⁸⁹⁶
⁸⁹⁷ } () վազիթլէրտէ Մճմտ ատը Միջա
գետ էյալէթին փաշասը՝ ասի օլուպ Միրապե
տէ, ապէրիլէ կէլտի Տարոն սէմթինէ . վէ
չինքի Սահան՝ Շապուհ սերապէրին տա
մատը օ սէմթլէրէ հիւքմէ էտէրիտի՝ էլինտէն
կէլտիկի գատար գարշը գօյուպ՝ հապէր սալոր
Սմբատա . օ տախի նախարարլարլա պիր օլուպ՝

եւթիշտի օ սէմթէրէ ալթմըշ պին ասքերիլէ ,
 ճիւմէսի եիւրէքլի իկիտլէր . Ս ասպուրական
 էյալէթին պէյի տէ պիլէ՝ Պագիկ ատլը՝ գըլա
 դուզ կիպի . չիւնքի օ սէմթէրին եօլարընը պի-
 լիրտի , վէ Սմատ տախի քէնտիսինի պունա
 ինանտը . պու խային իսէ կիզլիճէ սեօզ էտիպ
 Րճմէտիլէ՝ ասքերի սիւրտիւ դըպլէ դարաֆընա
 վէ տաղ սէմթինտէն պըրագտը ծնլարը օրման
 լարա վէ դաշլըգլարա . նէ եիւրիւյէճէք եէր
 վար վէ նէ իչէճէք սու . ասքէր տէ եօրուլտու
 գալտը . քիմի սուսուզլուգտան էօլտիւ վէ քիմի
 տէ եօրուլուպ կիտէմէզ օլտու . գալանլար կիւճ
 իլէ սապահա գարշը եազլաշտըլար պիր սույա՝
 թուխ տէտիքլէրի քեօյէ եագըն վէ օրատա
 լէշ կիպի տիւշիւպ ույգույա վարտըլար : Աիւն
 տօղմատան եւթիշտի Րճմէտ քէնտի ասքերի-
 իլէ : Հայլար տախի այագ սէսինտէն օյանըպ
 հազըրլանտըլար : Տիւշմանլար տիւշտիւքտէ
 պունլարըն իւզէրինէ՝ Սմատ աթընա պինիպ
 եիւրիւյիշ էթտի վէ ասքերիտէ պիլէսինճէ :
 Տիւշմանլար շաշտըգտա՝ պունլար պլիրէզինի
 գըրտըլար : Պալանլար գաչմաղա պաշլատըգ-
 տա , Պագիկ սէս վէրմէկէ պաշլատը քէնտի
 եանընտա օլանլարա՝ քի կէրի տուրուպ գաչսըն-
 լար տահա չօգ ասքէր պիզէ գարշը կէլիյօր
 տէյի : Հայ ասքերի տէ ծնուն Ֆէնա ֆիքրինի
 պիլմէյէրէք՝ պաշլատըլար գաչմաղա . Սմատ
 տախի ծնլարա պէրապէր : Ս է լաքին Րշտ
 Աիւնի Սմատըն գըզգարտաշը օղու՝ էլլի քի-
 շիլէ գարըշտը տիւշման ասքերինէ . վէ ծնլարը
 գըրարապ՝ օրատա տիւշտիւ էլլի նէֆէր եօլ
 տաշլարը իլէ : Րճմէտ տէ ասքերինի ալըպ
 տեծնտիւ կիթտի եէրինէ : Հաչան տեծնտիւ
 Պագիկ քէնտի մէմէքէթինէ՝ սէվինճինտէն

ալայ գուրտու՝ Սան շէհրինտէ. օ ղիյնէթտէ
իքէն՝ ծնուն ատաշը Վապիկ Ղրծրունի՝ իքի
Ղմասունի իկիտ իլէ պիր օլուպ՝ ծնու օրատա
էօլտիւրտիւ վէ գարշը գօյանլարը պիր եանա
երգըպ՝ կիթտի եէրինէ : Պեօլէ օլտուգտա օ
նուն կիւվէյիսի Ղշոտ եէրինէ կէջտի, իքի գար
տաշը տախի քէնտիսինէ եարտըմա՛ի՝ Վապիկ
վէ Վուրգէն : Պու իշլէրի կեօրիւպ Վէորդ
կաթուղիկոս՝ կիթտի Ս ասպուրահան սէմթի-
նէ վէ ծնտա էճէլի եէթիշիպ էօլտիւ ՁԼ սէնէ
հայրապետիք սիւրտիւքտէն սօնդրա : Թէնի
կեօմիւլտիւ Տոսպ էյալէթինտէ՝ Չորոյ վանք
տէտիքլէրինին մէզարլըղընա քի օրատա իտի
սուրբ Սուսաւորիչին հէզարէնի, վէ ծնուն խո
րանը եախօտ շարթախն սէղանը, քի քէնտիսիլէ
պերապեր կէզտիրիր իտի :

⁸⁹⁷
810.2 } Սաշտոց իքինա՛ի՝ Վոտայք էյալէթին-
տէն՝ Նղիվարդ քեօյիւնաէն ալիւմ վէ աղիզ պիր
քիմնէ Վէորդուն եէրինէ կաթուղիկոս օլտու
եէտի այ : Պու աղիզ կաթուղիկոս օլմաստան
կիթտի Սւան ատասընա վէ եէնիլէտի օրանըն
վանքընը. քիլիսէ տէ եախտը օրատա՝ Ղու-
քեալք ատընա, վէ չօգ քիմնէլէր օրայա տէվ-
շիրիպ իլմիլէ վէ թէմիզ ամէլ իլէ օնլարը հէր
դարաֆտան թէքմիլ էթտի : Ս է չիւնքի օ
կիւնլէրտէ պիր գաշը գարշը տուրտու Շիրակ
վան սինոդոսունա քի Վաղկեդոն սինոդոսունու
գապուլ էթմիշիտի, պունլարա գարշը քեաղատ
եաղտը սէրթ սեօլլէր իլէ :

⁸⁹⁷
810.2 } Յովհաննէս ալթընա՛ը, Պատմաբան
տէտիքլէրի Վասհոնակերտ շէհրինտէն Սաշ-
տոցուն խըսըմը վէ շայիրտի ծնուն եէրինէ կէ-
ջիպ՝ կաթուղիկոս օլտու : Չօգ սըգլէթլէր
էքտի վէ հէփ պաշընտան կէջէն հալլէրի՝

⁸⁰⁹
8ԽԸ } եազար : Պունուն կինսնստէ Սմբատ փա-
տիշահ Վերաճիւնէրին պէյինի փատիշահ էթտի
օ քի եօգարտա զիբր օլունտու Մորներսէհ իս-
մինստէ : Պու իշէ չօղու հասէտ հտիպ՝ Միշինի
այաղա դալորըտը . օ տախի իբի քերրէ կէլտի
Հայաստանա վէ պիր շէյ էտէմէտի . խոստուսա
քի իբինճի կէլիշինստէ պիր քէսքին սանճըյա
⁸⁰²
8ԽԹ } օղրայրպ հօլտիւ : Ս է եէրինէ կէլտի օ-
նուն գարտաշը : Յուսուի եանի խուսուֆ : Ս է
չինքի պու խուսուֆ փէք խային իտի՝ հինչ
տօսթլուկ էթմէտի պունունյա Սմբատ . վէ Մ-
միրապետին էմրի իլէ ծնուն հիւքմի ալթընտան
⁸⁰³
8ԽԲ } չէքտի չրգարտը քէնտիսինի : (Խստան
էօթիւրի ասքէրիլէ եիւրիւտիւ խուսուֆ Հայ-
աստանա վէ սօնղունտա պարըշըգ հտիպ՝ տեօն-
տիւ կիթտի եէրինէ : () կինէրտէ հօլտիւ
Սմբատըն քիւչիւք գարտաշը Ծ ապուհ սերաս-
քէր . Սմբատ տախի Ծ ապուհուն եէրինէ սե-
րապէր տիբտի ծնուն ծղլունու , ատը Մշոտ :
⁸⁰⁴
8ԽԳ } Պիր էգ րահաթ պուլտուգտա Հայաստան՝
Լգեր փատիշահը Վոստանդին՝ Մորներսէհին
կիւվէյիսի կէլտի Սմբատըն Թօփրաղընա վէ
պաշլատը սարգընթըլըգ էթմէկէ : Հապէր
կեօնտերտի ծնա Մորներսէհ՝ քի կէրի չէքիւլին .
տիյնէմէտիքտէ , Սմբատ վէ Մորներսէհ աս-
քէրիլէ եիւրտիւլէր ծնուն իւզէրինէ : () տա-
խի նաչար դալրպ սրղընտը պիր մէթին եէրէ
վէ պարըշըգ իսթէտիքտէ՝ Մորներսէհ պիր
գաչ նախարարլա կէլտի ծնուն եանընա քի պա-
րըշըգ մապահաթընը տիւզսիւնլէր : Ս էճիս
օլտուգտա՝ նախարարլար՝ Մորներսէհին էմրի
իլէ դութտուլար Վոստանդինի վէ պաղլայրպ
կեօթիւրտիւլէր Սմբատա . օ տախի ծնու զէն-
ճիրէ գօյուպ եօլլատը Մնի գալէսինէ վէ տեօրթ

այտան սօնորա ծնու գօյվերտի քի կիթսին եէրինէ : Պու իշ իչին ծգատար ինձինտի Բտըրներսէ՛՛՛՛՛՛՛ քի տիւշման օլտու Սմբատա :

³⁰⁷
80.2 } Իքի իւշ երլտան սօնորա նախարարլար տան պիրի Հասան Հանունի էօյլէ պիր քիմնէ քի՛ ճէփիսի տէ ծնուն սեօզիւնի տիյներլէրիտի՛ Սմբատիլէ կերէկի կիպի պօզուշտու վէ ծնպէշ նախարարլա պիր օլուպ՝ էօլտիւրմէք իսթէտի Սմբատը : Հապէր վերտիլէր Բտրներսէ՛՛՛՛՛՛՛ քի օ տախի ույսուն . վէ սեօզ վերտիլէր քի Սլմբատըն եէրինէ քէնտիսինի փատիշահ էթսինլէր : Պու պիրլիքտէ Հասանըն գայնաթասընր եօլլատըլար Սմբատա՛ քի պիր ալ իլէ ծնու էօլտիրէ վէ քէնտիլէրիտէ աքքէրիլէ կէլիպ Լըրազգաւորս շէ՛՛՛՛՛՛՛ քիմնէ , Հապէր ալմնդիլին պէքլէրլէրիտի : Ս է չիւնքի օ կիւնլէրտէ Տաշիք սէմթինտէ իտի Սմբատ , օրայա կէլտի Հասանըն գայնաթասը . վէ Սմբատլա տօսթանէ կեօրիւ շէրէք՝ ֆուրսաթ կեօզլէր իտի ծնու էօլտիւրմէկէ : Սըր պէյան օլտուգտա՛ գաչտը վէ դայիպ օլտու . Սմբատ տախի ափանսըզ աքքէր իլէ եէթիշտի Ը իրակ սէմթինէ : Լըրազգաւորսա կլիր մէտէն՝ ասի՛ նախարարլար տարտաղան օլտուլար . վէ Տայք սէմթինէ տիւշիւպ՝ պաշլատըլար աքքէր տէվշիրմէկէ : Պու իշ թէվաթիւր պուլտուգտա , միլլէթ այաղա գալգտը վէ ճէր դարաֆտան սիւրիւ սիւրիւ աքքէր եէթիշտի Սլմբատըն իմտատրնա : Սմբատ տախի եիւրիւտիւ Բտրներսէ՛՛՛՛՛՛՛ թօիրաղընա վէ այազ ալթընա ալըպ չըղնատը պէրպատ էթտի մէմլէքէթինի : Բի՛ նախարարլար տախի Բտրներսէ՛՛՛՛՛՛՛ իլէ աքքէրլէրինի ալըպ կէլտիլէր Սմբատ իւզէրինէ . վէ օրտու գուրուլտուգտա , Սմբատլա օլանլար՝ նէ էմրէ վէ նէ վազթէ պանայըպ՝ տիւշտիւ

լէր ընկարն իւզէրինէ , վէ գըրա գըրա խարապ
էթտիլէր ընկարը : Պագտը կեօրտիւ նախարար
լար քի չարէ եօգ՝ պաշլատըլար պաղըրմաղա վէ
ինայէթ տիլէմէկէ : Պեօլէ օլտուգտա Սմբատ
ընկարտան իսթէտի սալթ ասի օլանկարը : Ին
տի օ զաման Լտրներսէ՛՛ն պուրնու . կէլտի
տիւշտիւ Սմբատըն հօնիւնէ վէ աֆվ տիլէտի :
Ս է Սմբատ ըէ՛՛ն ալըպ ընուն պեօլիւք օղլու
նու վէ ընուն էլիլիլէ ասի նախարարլարը դու
թուպ զէնճիրէ գօտու . վէ ընկարը Ը իրակ
էյալէթինէ կեօթիւրիւպ՝ կէօղլէրինէ միլ չէք
տի . քիմինի Լ Լոն կայսերէ եօլատը վէ քիմինի
Լոստանդին փատիշահա :

3 . Թէրար Սմբատըն հիւեայէտի օ վադիլէտէն ի
Պագիլ Լթրուտի ընա զըպ փատիշահ օլտու :

Գ . 12 — 15 .

⁹⁰⁸
808 } Պու թարիխէտէք Տէր նէգատար սըգ
լէթ չէքտի իսէ Հայ միլլէթի՝ կէրչի շէտիտ օլ
տու վէ լաքին պունտան սօնղրա չէքտիքլէրի
խարապ էթտի միլլէթի : Պ պրըրնտան չէք
մէքլէ արըղլանտը . քէնտի ճինսինտէն չէքէրէք
Տէմէն հօլիւպ մէգարա եագլաշտը . նիճէ քի ա
շիքեարէ կեօրիւնիւր շիմտէն սօնղրա եագա
ճաղարըմըգտան : Սմբատ փատիշահըն պիր
գըզգարտաշը օղլու վարիտի Պագիլի ատըր Լթ
րուտի քի Ս ասպուրական մէմլէքէթինէ պույ
ուրուպ հիւքմէտէրիտի : Պու Պագիլ Սմբա
տա ասի օլուպ կիթտի Լոստուֆ ոստիկանա վէ
Սմբատտան շիքեայէթ էթտի : Լոստուֆ տա
խի պեօլէ պիր ֆուրսաթ կէօղլէրիտի քի Հայ
փատիշահըղընը իքի պեօլիւն վէ իքիսինտէ

եօղ էթսին . պունուն իշին Գագիկի Հայլարա
 փատիշահ տիքտի . վէ ծնա եարտրմաճի օլտու
 Սմբատա գարշը քի էվվէլ Սմբատը զայ էթսին
 սօղրա Գագիկի : Պու շէյի կեօրտիւքտէ Սրմ
 բատ՝ աճէլէ իլէ եօլլատը Եոսուֆա Յով
 Հաննէս կաթուղիկոսու ազիմփէշքեշէրիլէ քի
 ծնուն Հաղորնը էլէ ալա : () տախի էվվէլի
 րայէթ էտիպ կաթուղիկոսա՝ պիր գաշ կիւնտէն
 սօնղրա գարանլըգ զընտանա էնտիրտի աղըր
 զինճիրիլէ վէ պաշլատը ապէրինի տիւզիւպ
 գօշմաղա : Պահար կիւնլէրի կէլտիկի կիպի՝
 ալտը Եոսուֆ քէնտի ապէրինի վէ Գագիկին
 ճիւմհուրինի վէ եիւրիւտի կէլտի իշէրիյէ .
 'Լախշումանտա գօնապ էտիպ՝ էվվէլ ապէրինի
 սալտը Սիւնիք սէմթինէ, ծնտան սօնղրա զայրը
 սէմթլէրէ . վէ քիմի պուլտու իսէ՝ գըլըճտան
 կէշիրտի . սօնղրա կէլտի Գուին շէհրինէ :
 Պունու տուլտուքտա Սմբատ փատիշահ՝ կէլտի
 Երազգաւորս շէհրինէ վէ ծնտա գըշլատը :

³⁰⁹
 309 Ե

Սըգըյա կէլտիքտէ Հայաստան, նա
 խարարլարըն չօղու վէ Սմբատըն գարտաշը օղ
 լու Բշոտ սերասքէր կիթտի Եոսուֆա . օ
 տախի հէփիսինի եանընտա ալըգօյուպ՝ պիրէր
 պիրէր էօլտիւրտիւ . քիմինի պօղտու վէ քիմինի
 գէհիրլէտի . սաղ գալան աղ օլտու : Օօր էթ
 տի ՅովՀաննէս կաթուղիկոսա քի աղչէ վէր
 սին , օ տախի պու մահանա իլէ եալվարտը քի
 զընտանտան չըգըպ կիթսին աղչէ տէվշիրսին :
 Իզին օլտուգտա կիթտի վէ տէվշիրտիքլէրինի
 Եոսուֆա կեօնտէրիպ՝ քէնտիսի գաշտը Բ
 ղուան սէմթինէ :

³¹⁰
 310 Ե

Գըշ կէշիպ պահար կէլտիքտէ՝ հազըր
 լանտը Եոսուֆ՝ եիւրիւմէկէ Սմբատ իւզէրի
 նէ . վէ չիւնքի պիլիւրիտի քի Սևորդիք տէտիք

լերի եարտում էտերէր Սմբատա, հապէր եօլ-
լատը ծնւարա քի Սմբատիւն պիր օլմասընլար .
չաղըրըրսա քէնտիւէրինի կիթսիւնլէր վէ լաքին
ճէնկէ կիրիւմէյիպ կերի չէքիւնիւնլէր : Պու
շէյէ դայիւ օլտուգլարընտա Սևորդիք տէտիք-
լերի օյմադ, ալտը Լոստուֆ ապքերինի վէ Գա
գիկիւն պիր օլանլարը վէ կէլտի Լիգ էյալէթի
նէ : Եթորտի Սմբատ քի դաչմադ կեօսթէր
մէքլէ՝ իշ Ֆէնայա վարըր, քէնտիսի իչին աս-
քէր տէվչիրտի . Սևորդիւնլէրիտէ իւճրէթ իլէ
դութտու ծնւարըն Ֆիքերինի պիւմէյերէք : Իքի
պեօլտիւ ապքերինի, վէ իքի օղլունա թէսլիմ
էթտի՝ Բշոտա վէ Սուշեղ վէ եօլլատը Լոս-
տուֆուն իւզէրինէ : Պունլար զանն էտերէք քի
Լոստուֆուն օրտուտու Լիգ էյալէթիստէն չըզ-
մըշ տըր՝ օրայա էնմէք իսթէտիւնլէր քի արտըն-
ճա ծնու գօվալասընլար : Հաչան ափանսըզ օ-
րայա էնիպ կեօրտիւնլէր Լոստուֆուն ապքերինի՝
շաշըպ գալտըլար : Ս է չիւնքի կերի չէքիւմէք
օլմադ իտի՝ տիւշտիւնլէր իւզէրլէրինէ վէ ծնլարը
դըրարիքէն Սևորդիք տէտիքլէրի կերի չէքիւ-
տիւնլէր վէ ծնլարտան չօղու փուսուլյա կիրիպ սազ-
լանսըր : Պեօյլէ օլտուգտա տիւշմանլար Բշո-
տուն տեօրթ դարաֆընը ալտըլար . օ տախի
գուվվէթինէ կիւվէնիպ՝ սիւրտիւ պիր դարա-
ֆա, վէ տիւշման պեօլիւքլէրինի եարըպ երը-
թարապ կէչտի կիթտի : Պունճիլէյին ծնուն
գարտաշը Սուշեղ տախի օ պիր սէմթինի գը-
րարագ՝ սէլամէթէ չըգտը . վէ լաքին Սևորդիք
տէտիքլէրի քի փուսուտա կիզլէնամիւլէրտի՝
դութուպ ծնու պաղլատըլար վէ կեօթիւրտիւ-
նլէր Լոստուֆուն էօկիւնէ՝ օ տախի պիր գաչ
կիւնտէն սօնդրա ծնու զէհիրլէյիպ էօլտիւրտիւ .
վէ չիւնքի Գրիգոր Սիւնիտէ եանընտա իտի՝
ծնու տախի էօլտիւրտիւ :

⁹¹¹
⁸⁹⁴ } Պու Ղրիգորուն իբի գարտաշը վար իտի
 Սահակ վէ Սասակ քի Սիւնիք էյալէթին պէյ-
 լէրի իտի . պունյար իշիթ տիքէրինտէ քի Նու-
 սուֆ էօլտիւրմիշ գարտաշարընը վէ ղայրը նա-
 խարարլարը , ալրպ չօճուգլարընը վէ ագրապա-
 լարընը՝ կէշտիլէր Սեան տէնիգինին ատասընա :
 Պունուն հապէրինի ալտըգտա Նուսուֆ վէ
 Գագիկ՝ չափըճագ ասքէր էօլլատըլար օ սէմ-
 թէ . ծնլար տախի կէլրպ տէնիգին պիր դարա-
 ֆընը դութտուլար , վէ օրատա չօգ սալլար
 տիւլտիւլէր քի ատայա կէշտինլէր : Պունու
 կէօրտիւլէրի կիպի Սահակ վէ Սասակ՝ ատա-
 տան չըգըպ կէշտիլէր տէնիպին օ պիր դարաֆը-
 նա վէ ասքէր տէ եէթիշտի օրայա : Պագըպ
 կէօրտիւլէր Սահակ վէ Սասակ քի պունլարըն
 էլինէ տիւշէճէքէր , օղուլուշաղը վէ ղայրըլա-
 ընը իլէրի սիւրիւպ՝ պիր էմին եէրէ պըրադտը-
 լար . վէ քէնտիլէրի կէրի տեօնիւպ սալտըլար
 ասքէրին իւգէրինէ . չօղունա օրատա գըլըճ չա-
 լրպ՝ եէրէ սէրտիլէր վէ գալտնլարը տաթտաղլան
 վէ թարիւմար էթտիլէր . վէ ծնտան տեօնիւպ
 ալտըլար օղուլուշաղը վէ կիթտիլէր Ստի մէմ
⁹¹²
⁸⁹⁵ } լէքէթինէ : Ղայէթ իլէ տարըլար Նու-
 սուֆ՝ պու իշի իշիթտիքտէ վէ Գագիկտէն
 էօճալմագ իսթէտի նիճէքի էվվէլտէն նիյէթ
 էթմիշ իտի . վէ լաքին իսթէրիտի քի էվվէլ
 Սմատը իլէ կէթիլէ . ծնուն իչին պիր վագիթ
 սապը էթտի : Նէճտէն կէճ տույտու Գագիկ
 ծնուն ֆիքըրինի վէ գալմագ իսթէտի , լաքին
 թէզլէ հտէմէտի : Վիւշման օլտու էթտիլէ-
⁹¹³
⁸⁹⁶ } ըրինէ վէ հապէր վէրտի Սմատա : Պագ-
 տը կէօրտիւ Սմատ քի հիշ պիրինտէն իւմիտ
 էօգ , չըգտը կիթտի Ղարստ մէմլէքէթինէ
 վէ պիր էզ ասքէր իլէ սըղընտը Վապուր Բերդ

տէտիբլէրի գալէյէ : Պունու իշխութիւնքսէ Լյուսուֆ , ալոր քէնտի սաքէրինի վէ Հայլարտան օլան սաքէրի՝ կէտի մոճհաստէրէ էթտի օ գալէյի : Գալէտէ օլանլար տախի օգ վէ սախանլա պաշլատըլար սաքէրի գըրմաղա . օ գատար գըրտըլար քի լէշլէրի երդըլըպ՝ տէփէլէր կիպի իւքսէքլէնտի : Իլէրի չէքտի Լյուսուֆ Հայ սաքէրինի վէ ծալար տախի պաշլատըլար գըրմաղա : Պեօլէ մուսիպէթի կեօրտիւքտէ Սըմֆատ՝ էլ չէքաիրտի սաքէրինէ . Պէնիմ իչին տիր տէտի պու գըրըլմաղ . չօգ էյի տիր քի պէն էօլէյիմ , պու գատար Հայ սաքէրին գըրըլմա սընտան , Պու նիյէթ իլէ հապէր կեօնտէրտի Լյուսուֆա . “] Վէր պէնի իսթէրսէն տէտի՝ չրգայըմ , գըրմա պու գատար հալգը . . վէ եէմին քեաղատը իսթէտի քի գըլմասլն քէնտի սինէ վէ գալէտէ օլանլարա : Պեօլէ քեաղատլա՝ կիթտի Լյուսուֆուն եանընա , օ տախի էիւզտէն ծնա իքրամ կեօսթէրիպ՝ գաֆթան կիյտիրտի : Ս է լաքին տայիմն շիւպհէտէ իտի Սմբատ . վէ պիր գաշ կիւնտէն սօնղրա իզին ալըպ՝ կիթտի Ե իրակ սէմթինէ : Պունու կեօրտիւքտէ զանն էթտի Գազիկ քի գուրթուլտու Սմբատ վէ պէնտէ գուրթուլայըմ տէյիպ՝ ափանսըզ գաշտը գարտաշը իլէ Սասպուրական սէմթինէ վէ սըղընտը մէթին գալէլէրէ : Պունտան էօթիւրի իֆրանդ իլէ ինճինտի Լյուսուֆ . վէ կիւճէնտիկինտէն՝ հէր նէ գատար նախարար վարիսէ եանընտա՝ զէնճիրէ գօտու , Բշտ սէրասքէրի՝ տէ ծալարա պիլէ : Ս է գօրգուսընտան քի Գազիկ վարըպ պիր օլուր Սմբատլա , ալիլէ Սմբատը եանընա չաղըրտը . վէ կէտիկի կիպի՝ տէմիրէ վուրտու վէ Գուին շէհրինէ կեօթիւրիւպ՝ պիր տէրին

վէ գարանդդ զընտանա գօտու : (Կտան գալոր
Սմբատ պիր երլ էօրթիւսիւզ վէ տեօլէքսիդ .
սալթ էքմէք վէ եալրնրդ սու վէրիրլէրիտի օ .
նա՝ ծնու տախի էօլչի իլէ , միւրատլարը պու քի
տինինտէն տեօնտիւրէլէր :

Պիր երլտան սօնդրա կէլտի Եռսուֆապէր
իլէ՝ Ելնջակ գալէսինէ քի օրայա սըղընմիշ
իտի նախարարլարըն գատընլարը վէ էլլատլա
րը . վէ պիլէսինձէ կեօթիւրտիւ Սմբատ փա
տիշահր աղըր զէնձիլիլէ : Չալըշոր գալէյի
ալմաղա . պիր շէյ էտէմէտիկի կիալի՝ Սմբատ
տան էօճ ալմապ իսթէտի : Վէթիլթտի ծնու
զէնձիլիլէ պաղլը՝ գալէսին գարշըսընա գալէտի
օլան չայլարըն էօկիւնէ : Ս է ձէլլատլար պաշ
լատըլար ծնու տեօյմէկէ վէ մասխարայա ալմա
ղա , վէ սաաթ պէ սաաթ տիւրլիւ տիւրլիւ իս
քէնձէլէր էթմէկէ՝ քի տինինտէն տեօնէ :
(Ելմատրգտա՝ էմր էթտի Եռսուֆ՝ քի էօ
լիւմիսքէնձէսի էթսինլէր . ծնլար տախի Սըմ
բատըն մահրամասընը ալլա՝ տէյէնէքլէ պօղա
զընա դըգտըլար . վէ կիզլի եէրլէրինէ լիսանա
կէլմէզ էգիյէթլէր էթտիլէր . վէ սա՛ա ճանը
թէնտէիլէն պօղազլատըլար վէ թէնինի՝ Վուին
շէհրինէ կեօթիւրիւպ՝ իսաշ դարզընա աղաճ
իւզէրինէ կերտիլէր : Ս է օ սաաթ պիր շէ
ֆաֆլը պյորնլդ կեօրիւնտիւ Սմբատըն թէնի
իւթիւնտէ վէ օ եէրին թօիրաղը մարազ
լըլարա շիֆա վէրիպ՝ միւճիլէթլէր կեօսթէր
տի . պու սէպէպտէն չօգ քիսնէլէր քրիսթիան
լըդ տինինի գապուլ էթտիլէր : Պու Սմբատ
փատիշահըն մարտիրոսըլըու օլտու սէնէ 914 .
349 . ապրիլ այըն 16 : Ս է փատիշահըն սիւր
տիւ 24 սէնէ պապասընըն էօլմէսինտէն չադ
քէնտի էօլմէսինէտէք : Տէրլէր քի պու Սմբատ

Եւսուֆուն հասարնտայ իբէն չիւր թէպտիլ
քահանայա խոստովանանք օլուպ սրբութիւն
ալար :

Սմբատ հօլտիւքտէ՝ Եւսուֆուն ապքերի՝
պիւր գաչ խային քիչինին հելլէսի իլէ՝ կէճէ
վագթինտէ Երնջակա կիրտիլէր վէ ծնու զապդ
հտիպ՝ զըրտըլար շէհիրտէ օլանլարը • վէ գա-
լանլարըն պայաղըսըն հօլտիւրտիւլէր վէ էյիլէ-
րինի հտիւր էթտիլէր , պեօյիւքէրին գատընլարը
տախի պերապէր • վէ կեօթիւրտիւլէր Եւսուֆ
շէհրինէ քի ծնտա չօղու հօլտիւ : Սէ զապդ
էթտի Եւսուֆ Սմբատըն եերլէրինի • վէ հէր
եերէ մուհաֆըզ վէ ասքէր գօյուպ տեօնտիւ
կիթտի պիւրեզ հտիւրլէրիլէ Երպատաւկան մէվ
լէքէթինէ :

4. Եւսուֆ Եւսուֆուն հիւսէպէս • ի երկաթ պէ-
նիւտի , եանի պէօր :

Դ • 16 — 20 •

⁹¹⁴
³⁴⁷ Եւսուֆ իբնէի՝ հվվէլքի Սմբատըն օլ-
լու լաղապը երէալ՝ եանի տէմիւր՝ հաչան իշիթ-
տի պապասընըն հօլմէսինի վէ Եւսուֆուն էթ-
տիլէրլէրինի , տէվլիւրտի ալթընիւզ քիչի պիւրիպի-
րինտէն պահատըր • վէ ծնլարլա եիւրիւտիւ հաչ-
աստանըն հէր գարաֆընա • վէ հէրնէ գատար
Եւսուֆտան գալմա ապքեր վէ մուհաֆըզ
պուլտու իսէ՝ գօլտու • վէ ծնլարըն ալտըղը եեր-
լէրի էլլէրինտէն ալրպ՝ քէնտիսի գօտու ծրալա-
րա մուհաֆըզ վէ պէք՝ Երպիկ տախի պեօյ-
լէ էթտի՝ քի փատիշահ օլմիլիտի Սասպուրա-
կան մէվլէքէթինտէ :

⁹¹⁵
³⁴⁷ Տալար պագտըլար քի Եւսուֆ իլէրի կէ-

չէյօր, չօգ սէվինտիւէր վէ փատիւահ հոլքտիւէր
 ծնու՝ պապասը եւրինէ : Սէ լաքին նախարար
 լարն չօղու՝ պու շէյի հազմ էտէմէյիպ ասի օլ
 տուլար վէ պիր պիրինէ հասէտ էթմէքէ՝ պաշ
 լատըլար պիրիպիրինէ տիւշմէկէ վէ պիրիպիրի
 նի երգմաղա . օ գատար քի քէնտի գուլլարը
 տախի պաշ գալտըրըպ՝ աղալարընըն չօղունու
 էօլտիւրտիւէր վէ եերլէրինի գուլթուլար ,
 վէ Հայաստանըն թէքար ալթընը իգսթիւնէ
 216
 846 } կէթիրտիւէր : Սէյլէ պիր Փուրթունա
 տա կէօրիւպ Եոլսուֆ Հայաստան մէմէքէ
 թինի վէ եէնիփէն ապէր տէվչիրիպ՝ եիւրիւ
 տիւ կինէ Հայաստանա . վէ տէօրթ դարա
 Փընա տիւշիւպ իսարապ էյլէտի քէյլէրի վէ
 քէնտիւէրի , վէ հիսապարզ ճան էսիր էթտի վէ
 չօղունու տախի գըրըպ կէչիրտի : Խային աւ
 քէրին էթտիքլէրի իսէ՝ տիլ իլէ թապիր օլուն
 մաղ . հէր նէրէտէ իխթիար վէ գօճա դարը
 պուլտուլարսա , պիր պիրինէ պաղլարըպ՝ օրթա
 սընտան գըլըճլա քէսէրլէրիտի . չօճուգլարը՝ ա
 նալարընըն գուճաղընտան գափըպ , եէրէ չար
 փարլար իտի . կէպէ գարըլարը պաղ ալթընա
 ալըպ՝ չընարլար իտի . պագիլէրլին տէ գարնընը
 եարըպ՝ չօճուղու տըշարը չէքէրլէրիտի վէ ղա
 րը տահա չօգ մուսիպէթլի իլլէր էտէրլէրիտի :
 Դահտլարը պու իտի քի գօր իլէ ծըլարը տին
 տէն չըգարալար և վէ պու օլմատըգտա՝ էղիլէթ
 լէրիլէ էօլտիւրիւրլէրիտի : Սէ չիւնքի պունլար
 տին ուղուրունա էօլտիւլէր՝ պու սէպէպտէն միլ
 լէթ իչինտէ կիւն թային օլունտու պունլար ի
 չին էօրթու էթմէկէ մարէրի այըն իկիրմիսին
 տէ . պյամաւուրքա կէօրէ յունիս այըն իւչիւն
 տէ : Պունլարըս մարտիրոս օլտու Սէքայէլ աա
 լը պիր ուշադ Պուգարք էյալէթինտէն՝ ծնէ

տի եաշնտա . վէ պահա իքի գարտաշար
 Գնունի սօյունտան՝ Պաւլիթ վէ Գուրգէն , ի-
 քիսի տէ կիւզել վէ գուզվեթի իկիտէր :
 917
 892 } Պեօյլէ օլտուգտա՝ զայրլ միլեթէր տա-
 խի Հայաստանը սահապարդ պուլտա՝ իչերի
 եիւրիւտիւլէր վէ հէր նէ գատար քէնտիլէրինէ
 եագրն եէր չարիսէ՝ իարադ էթտիլէր : Սէ
 նախարարար տախի տիւշմանլարա գարշը տուր
 մագ եէրինէ՝ թէքրար պիրիպիրլէրինէ զրտտ
 օլտուլար : Պաշլատի լճոտ պիրէզ գարշը գօ-
 մաղա , Գաղիկ տէ ծնա կեօրէ . վէ լաքին եար-
 տըմնըզ գալմալըրը իչին՝ իւմիտլէրինի քէսիպ՝
 սարփ եերլէրէ սրղընտըլար :

918
 895 } Պու գատար իշլէր օլտուգտան էօթիւրի
 Հայաստանտա էքին պիչին օլմատը , ծնուն իչին
 պիր սրղէլիլի գըթլըզ գուհուրա կէլտի , նիճէ
 քի տիննեա զուգուլալը լճմէկիւթան էօյլէ
 գըթլըզ կէօրմէմիշիտի : Պոմնտան չօզ քիմնէ-
 լէր էօթիւ վէ եապանի ճանապարլարա եէմէք
 օլտուլար . էօյլէ քի ծնալը տախի ինսան էթինէ
 ալըշըպ տատանմագլա՝ շէհիլլէրէ վէ քեօյլէրէ
 կիրիպ՝ տիրի ատամ եէրլէրիտի :

919
 896 } Պու իշլէրի իշիթտիքտէ Կոստանդին
 կայսր Պերսիեռուժէն՝ էմը էթտի լիկողայոս
 լադրիկէ՝ քի եազընա՝ Յովհաննէս կաթուղի-
 կոսա վէ Լիւրճի փափաշահլնա , վէ լճիտազ-
 լարն պէյինէ՝ քի Հայ նախարարլարընը պա-
 րշարըրպ պիր էթսինլէր վէ տիւշմանլարը գօ-
 վալասընլար . քէնտիսիտէ հազըր՝ սըր եարտըմ
 էթմէկէ :

920
 897 } Պուլտան պիր Փայտա օլմատըզտա՝ ճէ
 վապնամէ եազարա՝ Յովհաննէս կաթուղիկոս
 վէ տիլէտի կայսերտէն՝ քի քէնտիսի պիր չարէ
 էտէ : () տախի էօլլատը Հայաստանա՝ րիճա-

լընտան պիրիսինի (Թեոդորոս ասուր քի սեյլէշէ
 Յովհաննէս կաթողիկոսիլէ վէ Մշտուլա վէ
 օնլարը տալէթ էյլէյէ Ստանպօլա քի պու շէյ
 իչին միւշավէրէ էթսինլէր : Սէ լաքին Յով
³²¹
³² } հաննէս կաթողիկոս կիտէմէտի : Սալթ
 Մշտ փատիշահ չըքտը կիթտի (Թեոդորոսլա ,
 պիր Գալ նախարար տախի պէրապէր վէ չօգ րադ
 պէթ պուլտու կայսերտէն : Հաչան Եօւսուֆ
 տուլտու Մշտուն Ստանպօլա կիթտիկինի վէ
 պիլտի քի Ռում ասքերիլ իլէ տեօնիւպ կէլէճէք
 Հայաստանալ պրազտը Հայաստանը վէ կիթ
 տի քէնտի էէրինէճ վէ չիւնքի տահպ էանըն
 տա իտի Մշտ սէրապէր Սմէատեսն Մշտուն
 ամուլ ճատը օղլու , փատիշահ էթտի օնու Հայ
 լար իւզէրինէճ քի Հայլարըն պիրիկինի էարըպ
 էրթթըպ՝ ֆըրգա ֆըրգա էյլէյէ : Սաքին Մ
 շտ փատիշահ քի Ստանպօլտա իտի՝ Հէնիզ
 պունու իլիթմէտէն՝ տիլէտի կայսերտէն՝ քի
 կիթսին Հայաստանա . վէ կայսր օնա թէք
 րար շան վէրիպ՝ Ռում ասքերիլիլէ տեօնտիւր
 տիւ Հայաստանա : () տախի կէլտիքտի՝ Եօլ
 լարտա հէր էէրտէ շան պուլտու վէ ճիւմիլէսի
 տէ օնու փատիշահ էէրինէ գապուլ էթտի .
 սալթ Սողը տէտիքլէրի շէհր՝ օնա գարըլ
 տուրտու . օ տախի Ռում ասքերիլիլէ ճէնք է
 տիպ օնլարլա՝ ալտը օ շէհրի վէ հէր նէ գա
 տար մալ պուլտու իսէ օնլարա վէրտի : Սէ
 չիւնքի պու շէհրտէ օլանլար օ վազիթ տէ գաչ
 տրլար օնուն քեյլէրինէ , օնլարը տախի ալտը
 վէ գաչանլարը օրալարտան գօվալայըպ՝ մալլա
 րընը զապդ էթտի : Սօնդունտա Ռում ասքե
 րինի պախիլիլէր իլէ տեօնտիւրիւպ՝ վարտը սա
 քին օլտու քէնտի շէհրինտէ՝ քի Երազգաւորս
 տէնիլ իտի : Սէլտի էէթիշտի տախի՝ օնուն

գարտաշը Ղբաս քի Արարչիւթանտա իտի վէ
 ծնունլա պիր օլտու : Աողբ տէտիկիմիզ շէհիր,
 վէ ծնուն քեօյլերի՝ քի ալտը Ղշոտ փատիշահ՝
 սէրապէր Ղշոտուն եէրլերի իտի վէ քէնտիսի
 տահա տիւյնատան՝ խուսուֆտան պրըլլայ՝
 իշթիշամ իլէ կելտի Հայաստանա . վէ հաշան
 Ղշոտ փատիշահըն էթտիկինի կեօրտիւ՝ չօգ
 տարըլտը վէ ֆիքրինէ գօտու քի ծնու գօվալա
 սրն . ծնուն իջին պաշլատը ապէր տէվշիրմէկէ :
 Պունու տուլտուգտա Ղշոտ փատիշահ օ տախի
 եէնիտէն ապէր տէվշիրտի : Ա է պիր պիրինէ
 պէքլէմէյերէք՝ եիւրիւտիւլէր պիր պիրի՝ իւզէ-
 ըինէ վէ պիր պիրինի գըրտըլար . քիմնէ պու-
 լունմատը քի արայա կիրիպ՝ պարըշտըրա , եա
 պիր չարէսինի պուլա : Ախարարլարը իսէ տա-
 հա պէթէր գապարթտըլար իջի . քիմի պիրինէ,
 քիմի օ պիրինէ եարտըմ՝ էտերէք , վէ քիմի
 տէ իշէ գարլ՝ շմայարապ : Սօնղունտա Յօլհան-
 նէս կաթուղիկոս ծնա պունա տիւշմէքլէ՝ նա-
 խարարլարը պիր էտիպ՝ կիւՃ իլէ պարըշտըրտը
 ծնարը :

Տահա պու պարըշմագ օլնատան՝ Վուգարբ
 տէտիքլերի Հայլար վէ ծնարըն պէօյիւկի Ա ա-
 սակ վէ ծնուն գարտաշը Ղշոտ՝ Վնթունի սօյ-
 ունտան Հայաստանըն պուլանըգլըղընը կեօ-
 ըիւպ Ղշոտ փատիշահա ասի օլտուլար : Ալ-
 տը Ղշոտ Ղբաս նամ գարտաշընը վէ եիւրիւ-
 տիւ իւզէրլերինէ : () Նլար տախի գօրգուլա-
 ընտան՝ սըղընտըլար Շ աւելուղէ պալէսինէ :
 Աշթիշտի Ղշոտ օրայա վէ լաքին ալանմատը
 գալէյի , վէ չիւքի զահրէսի թիւքէնտի վէ
 եէյէճէք եօղ իտի՝ ապէրինի տաղըթտը էօ-
 թէյէ պէրիյէ քի զահրէ պուլտունլար . վէ քէն-
 տիսի տէ իքի եիւզ էլլի նէֆէր ապէրիլէ կիթ-

տի օթուրտու լ'սկուրէթ դալէսինէ հագըն պիր
եհրտէ քի պիրէզ ռահաթլանա :

Պունու տույտու դտա իքի գարտաշ Վ ասակ
վէ լ'շոտ՝ չարիքադ. իովկա սէմթինտէն վէ
լծիֆլիս դարաֆընտան տեօրթ պին եարար
ադէր իւճրէթ իլէ ալըպ վէ լ'շոտուն իւզերի-
նէ կէլիպ տեօրթ դարաֆընը գուշաթտըլար :
Դ աշտը գալտը լ'շոտ վէ պիր չարէսինի պու-
լանայըպ՝ եանընտա օլանըլարը եիւրէքլէնտիրիպ,
օնըրլա պերապեր կիւրլէտի տիւշմանըլարնա
դարչը : վէ օնըրա կեօզ աշտըրուպըպ՝ դադըմ
լարընը չարիարադ թարիւմար էթտի, վէ էօ-
կիւնէ դաթլալ քիմինի գըլըճտան կէշիրտի վէ
քիմինի էսիր էթտի : Վ է չիւնքի օնըլարն եա-
րըպը գատարը քրիսթիան տէյիլ իտի՝ պուրուն
լարընը վէ գդպնդլարընը քէսիպ՝ քէնտի եեր-
լերինէ Եօլլատը : վէ քրիսթիանըլարը սօյուպ՝ ա-
գատ էթտի : Վէլտի տիւշտիւ օ զաման Վ ա-
սակ՝ լ'շոտուն պագընպ : օ տախի քէնտի պեօյ-
իւքլիւկիւնի կիւծթէրէրէք՝ տուչունու աֆիլ
էթտի վէ թէքրար օնու փաշա տիքտի Վու-
գարը մէմլէքէթինէ : Վ է քէնտի կիթտի լ'փ-
խալ սէմթինէ՝ Վուրպէնին եանընա վէ օրատա
գըլլանըն :

³²²
325. () սէմթլէրտէ իքէն լ'շոտ փատիշահ,
օ պիր լ'շոտ շարդընա գարչը կինէ պաշ գալտը-
րըպ էօթէտէ պերտէ չէթէճիլիք էթմէկէ
պաշաար վէ չէր նէ գատար քեօյ վարիսէ Վ ա-
ղարշմպատ սէմթինտէ քէնտի գապղընա ալտը-
պիր էզ եարամազ քիմսէլէր իլէկիթտիֆթուր
տու Վ աղաւեր տէտիլէրի քեօյտէ : վէ օնտա
պէքլէրիտի՝ քի լ'շոտ տէճնտիլէքտէ եիւրիւ-
սիւն իւզերինէ : Պունու իշիթտիլի կիպի լ'-
շոտ փատիշահ՝ կէլտի էէթիլտի օ սէմթլէրէ

վէ անհանազ պիր կիւն սառահա գարշը տիւշ
տիւ ծնուն իւզերինէ, վէ սաքերինի գորրպ' չըր
չրպլագ քաչըրտը ծնու. վէ ճէնքտէ ծիւշէնէրին
Թալանլարընը տէվչիրիպ կէլտի օթուրտու
Սաղարշապատ շէհրինտէ: Գաչան Ղշոտ տա
խի կիթտի սրղընտը Գուին շէհրինէ:

() ԵՐԼ Ղշոտ Եվէնմէք իսթէյիպ ալտը Սա
հակ նախարարըն գըզընը՝ օ. քի Գարդանն մէմ
լէքէթին պէյի իտի՝ լաղասը Սևադա: Պունու
իշիթտիքտէ Լուսուֆ՝ Թաճ՝ վէ փատիշահա
լայրգ էսպասլար կեծնտերտի Ղշոտա՝ քի ծնուն
հաղընը էլէ ալա. չիւնքի առի օլմագ իսթէր
իտի Միւրապետէ. պունտան ղայրի պիր սիւրիւ
աթլը սաքերիտէ Եօլլատը ծնա Եարտըմ. օ տա
խի ծնա մուգապէլէ աղիմ փէշկէշլէր կեծնտեր
տի: Ղշտը սօնպրա Ղշոտ քէնտի սաքերինի վէ
գայնաթաւընըն ճէնքճիլէրինի վէ Լուսուֆուն
աթլըլարընը. վէ ծպիր Ղշոտուն իւզերինէ վա
րըպ՝ կէլտի Գուին շէհրինի մուհասերէ Եթտի:
Կիթտի Եալվարտը Յովհաննէս Կաթուղիկոս
քի կէրի չէքիլին. վէ լաքին Ղշոտ փատիշահ
տիյնէ մէյիալ ծնուն հաղընը Երգարագ կէրի չէ
վիրտի կաթուղիկոսու: Ճէնք պաշանտըգտա՝
Ղշոտ փատիշահըն սաքերի գըրըլտը վէ չօղու
Եարալանտը, վէ գալանլար կիւճիլէ գաչանպիլ
տիլէր: Կինէ հաղըրլանմաղա պաշատըգտա
Ղշոտ փատիշահ՝ Թէքրար արայա կիրտի Յով
հաննէս Կաթուղիկոս վէ պարըշտըրտը օ պիր
Ղշոտա՝ Եօլլէ քի մինսպատ իշլէրինտէ գալվա
ծլմասըն:

Պու Ղշոտ փատիշահ՝ Ուտի մէմլէքէթինէ
փաշա Եթմիշիտի ապան գուվլէթլի պիրինի՝
քի ատը Սովսէս իտի: Հաչան պու Սովսէս
կեօրտիւ քի իքի փատիշահ պիր պիրինէ տիւշ

միջ՝ քէնտիսի տէ ասի օլտու Ղշոտա վէ օ Եօ զուն Ուտի միլլէթինիտէ ասի էտիպ, պաշլատը Ղշոտան եէրլէրինէ կերմէկէ վէ քեօլլէրինի վուրմալա: Պունու իշիթտիքտէ Ղշոտ՝ ապէր ըինի ալըմ՝ կիթտի գայնաթասընա վէ ծնունլա պիր օլուպ՝ հաղըրլանտը եիւրիւմէկէ Սոլսէ սին իւլլէրինէ: () տաիսի Ուտի մէմլէքէթին տէն չօգ ապէր տէվլիւտի ճիւմլէսի տէ գուվ վէթլի էօլլէ քիւլլիւրի պինէ գարըր տուրապիւր իտի, վէ ծալարլա կէլտի Ղշոտուն իւթիւնէ: Հապէր կեծնտէրտի ծնա Ղշոտ քի կէրի տուր տուն վէ կէնէ րահաթ եէրինէ վարսըն օթուր տուն: վէ լաքին Սոլսէս տիյնէմէյիպ սէրթ ճէվապ Եօլլատը վէ պաշլատը իլէրի եիւրիւմէկէ: Պեօլլէքինէ օլտուգտա՝ Ղշոտ վէ գայնաթասը Սահաթ իքի պեզիւք օլուպ անանսըլ եիւրիւտիւլէր Սոլսէս իւլլէրինէ էօլլէ պիր իւլըմ իլէ քի Սոլսէսին ապէրի գօրգուսուն տան գաշտը վէ քէնտի տէ տիւշտիւ Նանսըք տէտիքլէրի մէմլէքէթէ. ծնտա հաղըր ապէր պուրուպ՝ իւճրէթ իլէ դութտու ծալքըր քի հէ քիսիտէ Ուտի ապէրինտէն գոծվլէթլի իտի, վէ ճիւմլէսի տէ զըրիւր: Պունլարլա կէլը իքէն՝ գարըր տուրտու Ղշոտ վէ ուղապտան Սոլսէսի կէօրտիւկի կիպլի՝ երլարըրմ գարըր էնտի օրտուսունա. եէթիշտի Սոլսէսէ վէ եաթաղանլա պաշընա վուրուպ՝ եարտը տէմիր պաշըրընը. վէ տէօրթ գարաֆընը տիւշման ալտըգտա՝ չօղունու եէրէ երգտը վէ հէիիսի նիտէ տիթրէթտի, վէ ծալըր գաշարիքէն՝ գաի տը Սոլսէսի օրթատան վէ հէնիզ ճանը թէն տէ իքէն, արտը սըրա չէքէրէք սիւրիւքլէյէրէք օրտուսունա կէթիւրիպ ծնու՝ միլ չէքտի կէօղլէրինէ. վէ թէմամ Ուտի մէմլէքէթինի

զապղ հտիսլ՝ եհնի փաշա զօտու օրայա՝ Լճրամ
ատը, քի չօգ գուվիկեթլի օլտուղունտան Յլէ
տէրլէրիտի օնա, եանի պուղաճլդ:

Հէնիլ Լճոտ կէրի տեօնմէտէն՝ օնուն գար
տաշը Լճաս՝ քի պէյլէր պէյի եթմիշիտի Լճ
ոտ, օնա իֆրանդ իլէ հասէտ եթմիկէնտէն՝
քէնտիսիլիլէ պիր եթմի գայնաթասընը՝ քի
Լճիսաղլարըն պէյի իտի՝ ատը Գուրգէն վէ
էօլտիւրմէք իսթէտի Լճոտու: Լճոտ տեօն
տիւքտէ քէնտի շէհրինէ՝ չաիրճազ տէվլիրտի
լէր օնլար պիր էլ պահատըր քիսնէլէր վէ կիզ
լիճէ էօլլատըլար Լճոտուն իւզէրինէ: Գ ա
ֆիլ պուլունտու Լճոտ, վէ վադիթ պուլանա
տըղընտան՝ հէմէն էվ ուշաղլարընը տէվլիրիսլ,
Լճասըն օղլունու տախի՝ կիւճ իլէ աթտը քէն
տիսինի թէքրար Աւսի մէմլէքէթինէ: վէ օ
րատան վէ Գուգարք էյալէթինտէն վէ զայրը
եէրտէն ապէր ալլալ՝ տիւշաիւ Գուրգէնին
մէմլէքէթինէ՝ եանի Լճիսաղ սէմթինէ, վէ ազ
վադիթտէ խարապ եթմի մէմլէքէթի: ()նուն
զաշտըղընը սուլլանյրալ Լճաս վէ Գուրգէն,
վէ գըլաս հտիսլ քի սարայընտա տըր, օնուն
իչին ափանսըզ պաստըլար սարայընը, վէ իշի
տուլտուղլարընտա՝ ութանտըլար. էօքէլէրին
տէն էաղմալատըլար օնուն շէյլէրինի, վէ էօ
թէյէ պէրիյէ տիւշիսլ՝ չօգ սարգընթըլըզ
էթմիլէր: Տեօնտիւ Լճոտ: վէ պուլսարա չօգ
քէրրէ չօգ ճէնըլէր հտիսլ՝ տայիսն իսթիւն
օլտու: Ա է լաքին օնլար ճէնքտէն վազ կէշմէ
տիքտէ՝ արայա կիրտի Ա ասակ Աիւնի վէ ըհճայ
իլէ՝ հէմ զայրը շէյլէրիլէ պարըշտըրտը պուլա
րը եիւզտէն:

Յ. ՍԻՆԻՐԱՐ ԻՏԻՆՃԻ ԼՆՊՈՒՆ ԷՆԹԵՆԵՐԷՒ :

Դ. 20 — 23 :

³¹²
³²⁰ } Պապտը կեօրտիւ ԼՆՊՈՒ ՔԻ պարըշրդ
էթ տիրէն Ս ասակ Սիւնի՝ ԼՆՊՈՒ վէ Գուրգէն
իւէ պիր օլուպ՝ քէնտիսինի տէքէ կէթիրէ-
ճէք, գուծտու ծնու վէ տէմիրէ վուրուպ՝ Սպ-
եան տէտիքլէրի գաւէյէ գօտու : Պունու իւթ-
տիրտէ ԼՆՊՈՒՄՆ գալիսթասը Սահակ՝ փէք
կիւճէնտի գէրէ ծնուն պէօյիւք տօսթու իտի
Ս ասակ, վէՆպշլատը ծնաք գարշը տիւշնանլը
կէօսթէրմէկէ . խնսուտաքի ԼՆՊՈՒ վէ Գուր-
գէն պիր գարաֆտան ծնու տիւրթէրլէրիտի
ԼՆՊՈՒ գարշը : Պու իշի ԼՆՊՈՒ տուշտուգտա
քէնտիսինի տիւշնան օլտու գալիսթասընա :
Խօխիւթէպաշլատընա ապէր երղմաղա վէ հա-
զըրլանտընա ճէնկէ : Հէլէ պիր գաւ պէօյիւք
նախարարընա արայա կիրիպ պարըշտըրտընա
պունլարը : Ս է գալի օլտուն պու պարըշրդ տէյի՝
պիր մուհասպլէթչի քեաղատ եազտընա եէ-
մին իւէ՝ իքի էօրնէք, վէ խաչնիշանը իւէ միւ-
հիւրլէյիպ՝ պիր քեաղատը պիրինէ վէրտիւրէ,
օ պիր քեաղատը օ պիրինէ . վէ հէրքէս կիւթ-
տի քէնտի եէրինէ : Ս է լաքին Գուրգէն՝ ԼՆՊ
խաղլարըն պէյի վէ ԼՆՊՈՒ ԼՆՊՈՒ գարաշը,
էլինէ պիր օլուպ՝ պաշլատընա եիւրիւմէկէ վէ
երղմաղա ԼՆՊՈՒ եէրլէրինի, վէ իւրճի փա-
տիւշաճը ԼՆՊՈՒ երթէհին սէմթլէրինի . քիւչիւք
ԼՆՊՈՒ տախի ծնարա եարտըմճի իտի : Պիւյլէ
օլտուգտա՝ ԼՆՊՈՒ փատիւշաճ վէ ԼՆՊՈՒ երթէհին
ապէրլէրինի ալըպ եիւրիւտիւքը պունլարըն
իւզէրինէ . պունլար տախի ճէմ օլուպ գարշը

կէտիւրէր: Ահաք զըզըշտորդտա Գուրգէնիւրէր տայանանայրա՝ կերի չէքիւտիւր վէ օրմանլար տէրէլէրինէ սըղընտըլար էօյլէ քի գըմըլտանա՝ Ճագ դագէթլէրի գայմատը, վէ չօղու տախի օրատա Բշոմյուլլարըն օգունտան տիւշիւպ հէլ լաք օլտուլար: Եւ ճիւմէսի տէ Գուրգէն դարաֆընտան պաշլատըլար պարըշրդ իսթէ մէկէ, պէօյլէ սեօզ վէրէրէք քի շիտէն սօնըրա Բշտա միւրի օլտուլար, վէ հէր նէ գատար դարար էթտիւրէսէ՝ էօտէսինլէր: Հաչան Բշտուն գայնաթատը Սահակ իշիթտի քի Բշտ Գուրգէնին իւզէրինէ վարմըշ, պիր գաչ քի շինիննիֆագը իլէ թէքըրար ծնա տիւշման օլուպ ապէր հագըրըլատըր սէքիզ պինտէն պիյատէ, ճիւմէսի տէ տէմիր պաշլըղըլ վէ զըրիւր՝ պաշ տան պաղէտէք տէմիրէ դարպ օլմիշ վէ Ստի մէմէքէթինէ եիւրիւրիշ էտիպ չէթէճիլիքէ սօյտու թալատը Բշտուն եէրլէրինի. ծնտան կէչիպ Գուրգարգ վիւլայէթինէ՝ ալտը Սայեան գաղէսինի քի Բշտ օրայա հապս էթմիշ իտի Ետաակը վէ պիր գաչ ատի նախարարըլարըն գաըրըլարըն: Եւ առակը ծնտան ազատ էտիպ՝ օ պիլլէրինի ալտը պիլէսինձէ վէ կիթտի պիր դայըր դալէ իւզէրինէ քի Սայեան գաղէսինէ եագըլն իտի. ծնու տախի ալըպ՝ գաղէտէ օլանլարըր զըրըճտան կէչիրտի. վէ օ սէմթէրտէ հէր նէ գատար թարլա վարիսէ՝ քիմինի եագտըր, քիմինի վագիթսիգ պիլտիրտի, վէ չըգտըր կիթտի օ մէմէքէթին տաղըրգ սէմթէրինէ:

Պունլարը Բշտ պիլմէյէրէք՝ Գուրգէն իլէ պարըշրգ սէօզինի քէսէրիքէն՝ գարա հապէր եէթիշտի ծնա: Եւ ալտը Բշտ քի պու նասըլ իշ տիր տէյի: Հէմէն հարպիձէ իւշ իւզ իկիտ պիլէսինձէ ալըպ վէ պիր եպիսկոպոս վէ պիր

գաջ եկեղեցական՝ կիթտի Գուգարը սէմթինէ վէ Պահակըն ներէտէ օլտուղունու տուլուպ կէտի չըքտը պիր տէփէճիք իւսթիւնէ . վէ չիւնքի չօդ եօրղուն իտի ասքերէն չըգալը Բ. շոտ եօգարընձա պիր գայալըդ իւլերինէ վէ օ. րատա քահաթլանտը՝ սանքի պիր մէթին գալէտէ օլուր կիպի: Սպպահ օլմատան՝ եպիսկոպոս իլէ հապէր կեօնտերտի Պահակա՝ քի վազ կէչաին պու իշտէն, վէ օ իքի գալէյիտէ կէրի տէօնտիւրսին: () տախի եպիսկոպոսու հանընտա ձլը գօյուպ, պէն քէնտիմ տէտի օնա ճէվապ վերէյիմ գըլըճըլա: Վ է իջթ իշամը ալայ տիւլիւպ կիւնէշ տօղմատան կէտի օ տէփէնին չէվրէսինի գուշաթտը, իլերիսինէ տուր տուրտու գալգանը ետէանլարը ձեպարտան սօնը րա աթըլըարը վէ օնլարըն պաղիլէրի տէփէնին էթէկինտէ աթ օյնատարազ էօթէ պէրի կիտիպ կէլիրլէր իտի . վէ էօյլէ կեօսթէրիրլէր իտի քի սանքի Բ. շոտու տուզաղ իչինտէ կիպի պօղաձաղըն: Աիւնէշ տօղտուգտա սիլահլալըն իւզերիլտէն չէֆաֆ փարլայըպ՝ Պահակըն օլտուտունու աճայիպ պիր շէյ կեօսթէրիր իտի: Պէօյլէ պիր ալայը թէտարիքի կեօրտիւքտէ Բ. շոտ, քէնտի իւզ եիւզ ասքերինտէն եօրղուն լարընը եիւզ նէֆէր գատար օլարազ ալը գօտու օ գայալըդ իւլերինտէ սալթ իքի եիւզ քիլի իլէ էնտի աշաղա վէ գօյնունտան չըգարըպ եէ մին քէաղատընը քի Պահակ վերմիլիտի օնա՝ Բ. լահաշըն հուզուրունտա աշտը, վէ օնու խաչըն ալթընա պաղլայըպ, զերէ տայիմա խաչ կեօթ իւրիւր իտի պիլէսինճէ, եիւրէքլէնտիրտի ասքերինի:

Հաչան Պահակըն ասքերի պաշլատը եիւրիպիշ էթմէկէ, պունլար դաֆիլէն ելտըրըմ:

կիպի իւզերէրինէ տիւշիւս՝ Էօկերինտէ օլանկարը գրըճտան կէջիւտիւր. օպիրէրի գաչաւըմ տէրիքէն՝ Զիւմէսինի տէ գրըտըլար՝ քիւմ վար իսէ. սալթ Սահակ վէ ծնունտդու Գրի. գոր գալտը. պունկարը տախի դուծտու Լճոտ վէ կեօլէրինի չըգարըպ գօյվէրտի քի նէրէյէ իսթէրէրսէ կիթսինկէր: Ս է քէնտիսի Սահակըն էյալէթինէ կիրիպ օ քի Գարգանն տէ նիլիւր՝ զապգ եթտի ծնու. վէ ծնտան տեծնիւպ կէլտի Գուին շէհրինէ:

() սէմթէրտէն երրապանտըգտա Լճոտ՝ օ երլ ասի օլտու ծնա Զլիկ Լմրամ տէսիքէրի քի Լճոտ ծնու փաշա եթմիշիտի Սլտի մէմէքէթինէ վէ օ սէմթէրին պէյլէրինի տէ ասի եթտի: Զէնիզ Լճոտ պունու տոկլմատան՝ պիր գաչ նէֆէր ապէրիլէ տեծնտիւ օ սէմթէրէ. Էօլտա կիտէրիքէն Տապէր ալտըգտա՝ տօս տօղլու կիթտի Լգեր փատիշահընա՝ ապէր ալմա զաչ () տախի Տէր նէ զատար աթլըսը վար իսէվէրտի ծնա՝ Տէփիսիտէ տէմիր գըրլալը: Սու ապէրիլէ կիթտի Լճոտ Սլտի մէմէքէթինէ վէ պապտը քի Լմրամ Տիսապտըգ ապէրիլէ օ թուրմիշ Վիւր չայրն եանկարընտա օրմանլըգ իչինտէ: Ս է չիւնքի էօյլէ եէրտէ Զէնք օլաւնազ՝ կէրի չէքիլտի վէ պիր էմին եէրէ եէրլէտիրմէք իսթէտի ապէրինի՝ քի րահալթ եթսինկէր: () սէմթէրտէ պիր եիւքսէք եէրտէ գալէ վարիտի տեօրթ եանը ուշուլոււմ վէ իչինտէ Տիչ քիւնէ Էօգ. պիր տարաճըգ պօղալտան չըգտը Լճոտ օ գալէյէ:

Պունու տոկտուգտա Լմրամըն ապէրի, կէլիպ օ Էօլուն աղգընը դուծտու էօյլէ քի իչինտէ օլանկար՝ սանքի պիր գաֆէսէ գափանմըշ կիպի օլտուլար. նէ Էօլ վար գաչաճապ նէ շէյ վար

եկէյճէք վէ նէ սու վար իչէճէք: Պեօյլէ օլ տուգտա՝ իչինտէ օլանլար Մշոտտան կիզի սեօզ վերտիլէր տիւշմանլարա՝ քի օ կէճէ Մշոտու պաղլայրա կէ վերէլէր՝ պու շարդ իլէ քի գօյվերսինլէր քէնտիլէրինի: Տույտու Մշոտ նիյէթլէրինի վէ գօրգույա տիւշիւա, արմկտը կեօրտիւ քի չարէ եծգ օ հէմէն կէճէիլէ անխէ սրղ աթընա պինիա՝ քէնտի ասքերինի ետրաշ րագ չըգտը տարաճըգ եօլա: ծնտա տիւշման երղնաղընը արալայարագ վէ ծնլարն գալապա լըղընը սեօքերէք, բուզկեար կիպի սալուշտու կիթտիչ Տիւշմանլար շաշլաչօզ ութանտըլար վէ տարղըն սարղըն իչերի կերիա՝ սօյտուլար՝ Մշոտուն ասքերինի, վէ լաքին նալլ վերտիլէր ծնլարը: () րատան կիթտիքտէ Մշոտ՝ վարտը կիրտի պիր գալէյէ՝ ասը Սաքաւաքար: ծնտա պիր էզ րահաթլանրա՝ եիւզ պահատըր քիմնէ իլէ չըգտը կիթտի Սևան ատասընա: վէ չիւնքի պէզմիշ խտի ճէնքտէն վէ միլլէթտէն՝ պիրէզ վազիթ էյլէնտի օրատա: Սախարարլար տախի լէքիտի քէնտի եերլէրինէ: հէք քէս քէնտիսինի գօրույուա, հիւ պիրիտի պիր եարտըմ կեօսթէր մէտի Մշոտա օ Սալթ Գէրըզ Սարգսէտունի տէտիքլէրի՝ Մշոտտան իզլին ալըա՝ իկիրմի քի շիլիլէ էօթէ պերի կէզերէք ծնու պունու գայրըրա գօրուր իտի:

6. (Թէորար Իգնիճի Լ'շոտան հիւնիւնաբէ օլան Իշլեր
վէ Ստէփաննոսան վէ (Թէորարան հախաղէնս
օլաւարը :

Դ. 24 — 26.

⁹⁸⁵
828 } () Կիւնէրծի Լ'տրպէճան ոստիկանը
Լ'ուսուֆ՝ պիր միւսաղիր եօլատը Հայաստանա
ատը Լ'ըսը օլու էվվէլ պիր գաչ կիւն օթուր
տու Լ'ախջուհանտա վէ ծնտան կէլտի Գուխնէ .
պագտը կեօրտիւ քի Լ'շոտ փատիշահը գտան
կէրի տուրմիչ վէ նախարարար պիր եանա չէ
քիլմիչ, կեօզ տիքտի սօյմաղա : Գութտու Սի
ծակեան Տաբէկէնի վէ Սահակը քի իբիսիտե
պեօյիւք նախարար վէ գարտաշ իտիլեր վէ ա
ղըր զէնճիրէ չէքիպ ծնարը՝ զրնաանա գօտու :
Գութմազ իսթէտի Յովհաննէս կաթուղիկու
սու . ծնուն իչին կաթուղիկոսուն գալէսինի ալ
տը ատը Տիւրական վէ գալէտէ օլանլարը քին
իչին զըլըճտան կէջիրտի : Սէ լաքին Յովհան
նէս կաթուղիկոսու պուլամատը . զէրէ օ գաչ
տը կիթտի Տագարան չէճրինէ քի ծնտա սաքին
լէնիր իտի ասի օլան Լ'շոտ :

Պու իչլերտէ իքէն Լ'ըսը՝ չաղըրտը ծնու Լ'ու
սուֆ ոստիկան . օ տախի քէնտի եէրինէ պիր զալ
ըրսընը գօյուպ՝ ատը Տիւր չըքալը կիթտի Լ'ու
սուֆուն եանընա քի օթուրուր իտի Լ'տրպէճան
եախօտ Լ'տրպատական մէմիէքէթինտէ : Պու
Տիւր չիւնքի սիւզմէք իսթէտի Հայաստանը ,
սիլէթ էթտի քի էն էվվէլ Լ'շոտ փատիշահը
էլէ կէթիրէ . ծնուն իչին սէչտիլ քէնտի ապէ
րինտէն պին աթլը փիւր սիլաչ . վէ պաշլատը
կիթմէկէ Սեան սէմթինէ՝ ծնու պունու եօլտա

սոցարապ : Կիտերիքէն անիանսրդ ըսաթ կէլտի
 օնա Վիորգ Սարգսեփունի իկիրմի քելիելէ ,
 վէ Բարն ասքերինի կեօրտիւքտէ՝ սափտը պիր
 կիզլիճէ եերէ . օրատա մէշվերէթ էթտի քէն
 տի ատամարը իլէ վէ օնլարը եիւրէքլէնտիրուպ
 Բլլահա սրղընտը վէ տիւշտիւ Բարն արտընա ,
 վէ օնու պին նէֆեր ասքերիլէ պիր օվատա
 պուլուպ , սալտը իւղէրլէրինէ վէ չօղունու գըր
 տը : Վալանլար գաշալըմ տէր իքէն , պունլար
 ղայրը եօլտան քէնտիլէր էօնկլէրինի վէ գըրտը
 լար օնլարը , պիր դաշ քելի գալտըգտա՝ Բարիէ
 պիլէ տաղըլըպ գաշտըլար : Ս է չիւնքի քէնտիւ
 լէրինտէն իւշ քելի ճէնքտէ տիւշմիշ իտի , կերի
 տեօնտիւլէր վէ կեօնտիւլէր , վէ տիւշման շէյ
 լէրինի սոյուպ՝ եերլէրինէ կիթտիլէր վէ պիրէզ
 բահաթլանըպ՝ կինէ պաշլատըլար կէզմէկէ՝
 տիւշմանա գարշը տուրմաղ իւլին :

Պու իշտէն Բար իֆրանդ իլէ ալընըպ՝ կիթտի
 տէվէրտի չօգ զիյատէ ասքեր վէ եիւրիւտիւ
 կէլտի քի Վիորգուն հազգընտան կէլէ . օնու
 պուլմատըգտա՝ կէլտի Սեան սէմթինէ քի օն
 տա պուլուպ Բշտ փատիշահը՝ դութա , վէ օ
 ըստա տէնիզ քէնարընտա օրատուտունու գուր
 տու ատանըն գարշըլընա : Պունու կեօրտիւքտէ
 Բշտ՝ չէօր չէօի եերինէ սայտը ճիւմէսինի .
 վէ չանիւճադ օն գայրգ հազըլըպըպ հեր պիրի
 սինէ եէտիլէր քիլի գօտու՝ հէփիսիտէ օզու
 եայլը քէմանքէշէր , էօյլէ թալիմիլի քի՝ գըլը
 շաշըրմաղլար իտի : Պունլարը պէօյլէճինէ տիւգ
 տիւքտէն սօնղըպ՝ գաթլանմալը Բշտ տիւշ
 մանըն կէլմէսինէ . հէմէն սիւրտիւ գայրգլարը
 վէ տիւշմանլարընա գարշը տուրտու տէնիզ իւ
 զերլիտէ : Շ աշտը տիւշման քի պու նէ ճէսա
 ըէթ տիր . վէ լաքին քէնտիլէրի հէնիզ օզ

եայս ել վուրմատան՝ պաշտօնը լ՛շտողուլար օգ
սէրտիս միւզմահիւ եթմէկէ օնլարը քիմինի
քեօր եթտիւէր, քիմինի թօփալ պրապտըլար.
քիմինի եարալը փերէլի էտիս եերէ սէրտիւէր
վէ չօղունու էօրտիւրտիւէր, գալանլարը տախի
հաչրտըլար. սօնդրա գարայա չրգըս՝ օրտու
նուն մալընը վէ ճէնքտէ տիւշէնլէրին թալան
շէյլէրինի տէվչիրիս՝ տեօնտիւէր՝ աւայա կիթ
տի եր ?

Տայանանտը Րչր պու իշէ վէ պիւմէգիտի
քի քիմնէն ալան էօճիւնի. հէմէն գալան աս
քերինի տէվչիրիս՝ իւրճմ իլէ կիթտի Վեդայ
տէտիւրէրի գալէնին իւղէրինէ քի օնսան հայ
Ֆընը ալա : Պիւմէտի քի եաղմուրտան գաչըս
տօլույա րասթ կէլէճէք ? Օ երէ օ կիւն Վեորգ
Սարգպետունի՝ Րչրն իշինի պիւմէյերէք զաֆ
իլէն օ գալէյէ կէլիշ իտի օն եէտի քիշի իլէ :
Պու Վեորգ կեօրաւիքտէ Րչրն կէլտիկինի
ալտը քէնտի աւաւլարընը վէ գալէտէն տըշարը
չըբըս վէ եալընըղճա աւան կիպի հիւճում է
տիս թարիւմար էթմի օնուն աքէրինի, վէ
Րչրա եէթիշիս վուրտու խուրտ էթտի պին
տիկի աթըն այագլարընը վէ օնու աշաղա տիւ
շիւրտիւ քի կիւճ իլէ եանընտա օլանլար պիր
ղայրը աթա պինտիրիս՝ գաչըրտըլար : Վեոր
գուն աւաւլարը տախի գալանլարը գօփալայա
ղագ՝ չօղունու գըրտըլար. վէ սօնդրա ճէնքտէ
տիւշէնլէրին թալան շէյլէրինի տէվչիրիս՝ զայրը
եերէ կիթտիւէր : Ա է լաքին գալէտէ օլանլար՝
Րչր կինէ կէլիւր տէյի՝ շէյլէրինի ալըս գաշտը
լար : Պունու տույտուգտա Րչր՝ կէլտի՝ գապգ
էթտի գալէյի՝ վէ օնուն քեօյլէրինի. պեօյլէ
էթտի պիր գաչ գալէյէ տախի. զերէ հիչ սա
հապըս էտէն քիմնէ էօղիտի : Վեորգ տախի
իքրահ էտիս՝ պիր եանա չէքիլտի :

Տեճնտիւ Վարդ Խ Կիւնէրտէ Վարդապէսն
մէմէքէթիւնտէն վէ կէտի օթուրտու Վառն
տէ վէ կաթուղիկոսարանը զապղընա ալըս՝ գօ
նադ եէրի էթտի հըզմէթքեարարընա . ծնտան
սօնղրա պաշլատը աճըմագլա գայրընաղա միլէ
թի . վէ հիչ պիր քիմէյէտօգնմատը . սալթ
վէրկիւէրինի տէվչիրիպ՝ հէփիսինէ աթալըզ է
⁹⁸⁴
⁸²⁴ } տէրիտի : Վաթուղիկոսարան կիթտիքտէ՝
կաթուղիկոսութիւն տախի գալգտը Վառն
շէհըրինտէն . ծնուն իչին Յուճաննէս կաթուղի
կոս չըգտը կիթտի Վ ասպուրահան մէմէքէթի
նէ Վագիկ փատիշնհըն եախընա վէ ծնտա պիր
էզ ուհաթ պուլուպ՝ պիթիրտի Հայ Թարի
խինի քի էվիւլտէն պաշլամիշ իտի եազմաղա
վէ օրատա էօլտիւ 27 երլ կաթուղիկուլըզ էթ
տիքտէն սօնղրա : Պունուն կիւնիւնտէ իտի
Թուլմա Ղըծրունի քի Ղըծրունիէր իւթիւնէ
չօզ շէյ եազտը վէ դայրը հէքէպէէր :

⁹⁸⁶
⁸²⁶ } Ստեփաննոս իքինաճի՝ Յուճաննէս կա
թուղիկոսուն եէրինէ կէչիպ օթուրտոգ Ղա
թամար աստարնտա . վէ էօմրի ազ օլուպ պիր
երլտան սօնղրա էօլտիւ :

Թեոդորոս պիրինաճի՝ Ստեփաննոս էօլտիւք
տէ՝ կէչտի փնուն եէրինէ Ղըթամար աստարն
տա : Պունուն կիւնիւնտէ Վագիկ Վ ասպուրա
հան փատիշահը պիրլիք էթմէք իսթէտի Սոււ
լարըս վէ պիր մուֆասսալ քեաղատ եազտը
Ստանպուլա Տրիփոն Բաղրիկէ վէ Ռումանոս
կայսերէ Վաղկէդըն սինոդոսու իչին , վէ լա
քին ծնուն ճահտը պօշա չըգտը . զէրէ Ռում
լար իսթէմէտիւէր վէ ճէվապ եազմատըլար զէ
րէ պիլտիւէր քի տիքիշ դութմայաճագ :

⁹⁸⁷
⁸²⁷ } Պիր էզ Բահաթըլըզ պուլտուգտա Հայ
սպտան՝ Վարդըն կիւնէրինտէ , Ղըտ փատիշահ

կեօզլերինի աչրայ՝ պաշլատը փատիշահՆլլղընը
էյիճէ գայըրմաղա պիր երլ գատար . վէ գար-
տաշը Լճաս ինէ պարըչըպ՝ տահա իխթիար-
լանմաման էօլտիւ . տէվլէթի սիւրտիւ 14 սէնէ՝
սրապատը էօլտիւքտէն սօնղրա :

7 . Լճասը լազիւի վէ էվէլէթի Լոշէշէնիւ վէ Լ-
նախէնըն էալմաղիւն օլմալար :

Դ . 26 — 27 .

⁸²⁸
⁸²⁷ } Լճաս՝ երխա Լճոտուն գարտաշը փա-
տիշահ օլտու չայլարա՝ ճիւմլէ նախարարլարըն
իսթէմէսիլիլ վէ Գազիկ փատիշահըն էլիլիլ .
վէ թախթ էթտի Գարս շէհրինի՝ քիւչիւք
Սանանդ էյալէթինտէ՝ Շիրակա եազըն :
Պաշլատը կէզմէկէ տօլաշմաղա չայաստան ի-
շինի վէ էօլուզ շէյլերի սիւզէլթմէկէ վէ Տէր-
քէսին իշինի կէօրմէկէ՝ քէնտիսինէ եարտըմճի
էտէրէք Գէորգ Սարգսեաունիլի . վէ տէօրթ
գարաֆընը էյի կեօզէտէրէք՝ չայաստանը րա-
⁸²⁹
⁸²⁸ } հաթլանտըրտը : Լիթտի Լըրըն եանը-
նա վէ ծնա մուհապէթ կեօսթէրիպ՝ ծնտան
րաղպէթ կէօրտիւ . վէ րէճա էտիպ՝ զէնճիր-
փէն չըգարթտը իքի Սիսակեան գարտաշլարը .
կաթուղիկոսարանը տախի կէրի ալտը վէ լաքին
ծնտան սօնղրա Տիշ քիմնէ ծնտա կաթուղիկոս
⁸³²
⁸²⁹ } օթուրմատը : Պէօլէճինէ սիւզէլտիքտէ
Չայաստան՝ չօգ քիմնէլէր գաշմըշլարտան տեօն
սիւլէր սաքին օլտուլար եէրլերինտէ . չօգ լա-
նախ տախի՝ եանի քէշիշլէր կէլիպ վէ թամիր
էտիպ՝ եէնիլէտիլէր մանասթըրլարը վէ պազի-
լերի եէնիտէն եափտըլար եիւզտէն զիյատէ :
() զաման եափըլտը Լարեկ տէտիքլէրի վանք

վէ իշխնտէ օրանլար ճիւղէսնտէ սուրբ վէ ալիւս՝
քիմնէլէր:

⁹³⁶
⁸²⁷ } Պու զաւանդարտա Սոււլար իշխնտէ
զուհուր էտիպ նամնար օլտու էրմէնիլէրտէն
պիր գաչ քիշի, հէփիսինտէն զիյատէ {Յովհանն
Վուրգէն քի Սոււլարա սերապէր օլուպ՝ կիւն
տօղուսու ապէրինէ հիւքմէտէր իտի. պու չօգ
պէցիւք իշլէրէթմէքլէ՝ օլտու մէշուր գահրա
ման Ռէլիսարիոս սերապէր վէ Վերսէս պատ.
րիկ կիպի: Վէգալիք դարտաշը (ժէոփիլէ) Սաղ.
տիք մէմէքէթինէ փաշա օլուպ պէցիւտիւ,
վէ ծնուն թօրնու {Յովհաննէս Սէկիկ տէտիք
լէրի՝ պիր վազիթմէն սօնգրա կայսր օլտու:

⁹³⁶
⁸²⁸ } Վօլտիւ օ վազիթլէրտէ Ղշոտ Շա.
պուհէմն քի ասիլիքլէ փատիշահ օլմիլէտի վէ
նապէտիտ օլտու փատիշահլըլը: Սքինճի երլը
էօլտիւ Վազիկ Ղթօրունի՝ քի փատիշահ օլ.
տու Սասպուրախան մէմէքէթինէ. վէ ծնուն
եէրինէ կէջտի օլլու Ղշոտ Վերենիկ: Պու
Վերենիկ Ղշոտ՝ պիր գաչ ատամին սեօզինի
տիյնէմէքլէ մանսըպընտան ալլ էթտի պապա.
սընըն սերապէրինի ատը Ղպլիսարիպ Նաւնու.
նի՝ քի չօգ պահատրը վէ գոււլվէթի քիմնէ
իտի. վէ ծնուն եէրինէ ձերապէր էթտի Սար.
գիս ատը պիրինի: Պու իշէ Ղպլիսարիպ չօգ
կիւճէնիպ՝ կիթտի գուտուրթտու Վերենիկ
Ղշոտա դարը՝ Ներ տէտիքլէրի էյալէթին
պէյինի: () տախի հէմէն ապէրինի ալըպ կէ.
տի Ղնձևացեաց էյալէթինէ վէ Նայարը գը.
րըպ գութտու Վերենիկ Ղշոտու վէ քէնտի
շէհրինէ կեօթիւրիւպ զընտանա գօտու, վէ
հէր նէ զաման քի սէյիրէ կիտէճէք օլուր իտի՝
ծնու զընտանտան չըգարըպ պիլէ կեօթիւրիւք
իտի աթիլէ՝ մասկարայա ալմաղ իշին: Պունու

տույտուգլարնտա քահանայար վէ քէշիշէր ,
 ճիւղէսի պիր աղըզտան պէտտուվա էտիպ ի
 լէնտիլէր Բպխարիպէ : Պօրգտու Բպխարիպ
 վէ էթտիկինէ փիշման օլուպ , իւտու իլէ հա
 պէր վէրտի Վերենիկ Բշտա “ Եկաման քի
 տէտի օվա իլինտէ սէնին իլէ ծնլար օյնար , սէն
 աթը սիւր եիւրիւ կէլ տէնիզ դարաֆրնա . պէն
 սէնի գուրթարըրմ : () լտու պիր կիւն քի կիւ
 նէ Բշտուպ օվայա կեօթիւրտիւլէր տիւշման
 լարը վէ պաշատըլար ծնու մասկարայա ալրպ
 ըիւսվայ էթմէկէ , չըպուգլա վուրմնողա վէ ղայ
 ըր ըհգիլլէք էթմէկէ : () տախի շագա դար
 զընա պիրինին չըպուղոնու գափտը՝ վէ աթընա
 տիգիկն էտիպ կիթտի օ դարաֆա քի Բպխա
 ըիպ ծնտա կիզլէնմիշիտի : Բրտընա տիւշտիւք
 տէ տիւշմանլարը՝ գարչը գօտու Բպխարիպ վէ
 ծնլարըն չօղոնու գըլըճտան կէշիրիպ գալանլարը
 էօկիւնէ գաթտը : () սիւրիւտէ պիր եավուզ
 սիյահ արապ վար իտի , պու օ գալապալըզտա
 կէրի տեծսիւպ՝ եալըն գըլըճ եիւրիւտիւ Բպը
 խարիպ իւզէրինէ . օ տախի գըլըճընը սօլ դա
 ղաֆրնա էնտիրիպ՝ եարտը ծնու պէլինէտէք
 վէ աթիլէ պասըպ ծնուն իւսթիւնէ՝ սէշիրթ
 տի տիւշմանլարըն արտըպըրա : Սէ լաքին ծն
 լար շէհիլէ տիւշիւպ՝ գափատըլար գափույու .
 պագտը կեօրտիւ Բպխարիպ քի պիր շէյ էտէ
 մէվ՝ վուրտու խանչէրինի տէմիր գափույա վէ
 ծնու օրայա սափլայըպ՝ էօյլէճէ պըրապտը :
 () յտանի կէրի տեծսիւպ ալտը կեօթիւրտիւ Բ
 շտ Վերենիկի քէնտի թախթընա . քէնտիսի
 տէ պէտտուվատան գուրթուլուպ պեօյիւք մէր
 թէպէյէ երտի : Պիր գաչ երլտան սօնղրա էօլ
 աիւ Բշտ Վերենիկ վէ եէրինէ կէշտի քիւ
 չիւք գարտաշը ատը Բպուսահլ Համնգասպ :

⁶²⁶ } Եղիշէ՝ լծողորոս կաթուղիկոսուն
 դարտաշը՝ օն տէնէտէն սօնդրա օ էօլտիւքտէ՝
 եէրինէ կէչտի Լճամար ատաւնտա վէ
 երլ կաթուղիկոսլոգ էթտիքտէն սօնդրա, պիր
 դաչ քիշինին նիֆագը իլէ ազլօլմիւ. վէ լաքին
 ծնուն սաղլըզընտա զայրը կաթուղիկոս Կօմատը
 լար եպիսկոպոսլար: Վ է քէնտի Եղիշէ իքի երլ
 տաճա մանսրայրնր սիւրիւլ՝ էօլտիւ ք

⁹⁴³
⁸⁷⁸ } Լճանիա Սոկացի՝ Սարապայ վանքըն
 առաջնորդու Եղիշէնին եէրինէ կէչիւլ վէ կա
 թուղիկոս օլուլ՝ օթուրտու Լճամարտա 5
 տէնէ. 17 տէնէ տէ Սարապտա վէ Լճիտէ:
 Սունուր կիւնիւնտէ Զակոր եպիսկոպոս Սիւ
 նի՝ պաշլատը ֆէնա մէզՏէպլէրէ եէլթէնմէկէ
 վէ Տէրգէ սեօզլէր սեօյլէմէկէ. ծնլարտան պի
 ըրտէ պու քի՝ եպիսկոպոսլարս կէրէքմէզ տէտի
 կաթուղիկոսս միւղի օլմալ վէ չօք քիսնէլէրի
 ապարրիւլ՝ քէնտի դարաֆընա ալտը. վէ չիւքի
 վազ կէչմէտի պու եօլտան՝ Լճանիա կաթուղի
 կոս նզուլէլ էթտի օնու վէ օնուն Համիւլարը
 նը: Սօնդրա Զակոր եպիսկոպոս էօլտիւքտէ՝
 կիթտի Լճանիա կաթուղիկոս Սիւնիք մէմէլ
 քէթինէ վէ ճէմաւթը քէնտիսինէ միւղի է
 տիւլ՝ նզուլքտան չեօզտիւ օնլարը. վէ արքե
 պիսկոպոս տիքտի օնլարա Սահան աւլը պիրի
 սինի Սաղք էյալէթինաւն վէ օնա իղին վէրտի
 քի խաչ կեօթիւրէ էօկի սըրա Տէր նէրէյէ վա
 ըրտա. վէ քէնտի օրատան տեօնտիւ կէլտի
 Լճամարա:

() վագիթլէրտէ սաքինլէնիւր իտի Սոկ մէմ
 լէքէթինտէ Սաւիթ աւլը եպիսկոպոս օ մա
 նասթըրտա քի Սիւտ Սպարանից տէնիւր իտի,
 պիր ազիզ վէ ալիւմ քիմնէ. էօյլէ քի էօլտիւք
 տէն սօնդրա՝ չօք միւճիգէթլէր օլուր իտի օնուն

մէջարընտան : Պոլ ազիւզին գարտաշը օղլու պունուն մէջարընտան թօիրագ ալըպ կիթտի Սուլմէմթինէ : Սէ մնտա մէրթէպէյէ էրտի վէ Սալաւտ տէնիլտի . վէ օ թօիրաղըն Կուվ վէթիլիէ չօպ միւճիղէթլէր էթտի , օ գատար քի Սասիլ կայսր վէ մնուն շէրիքի Սոստանդին՝ աշիքեարէ կեօրիւպ շաշտըլար վէ օ սուրբուն եէրինէ շեօհրէթ վէրմէք իսթէտիլէր : Սէ չիւն քի օ սուրբուն խրսըմը Ստեփաննոս՝ մնուն եէրիւնէ եպիսկոպոս օլտու՝ մնա հապէր վէրտիլէր քի նէ էտէլիւ . մնուն իսթէկինի տույտուգլաւընտա պիր միւքէլլէֆ ալթըն իաշ եափտըրտըլար . վէ խաչըն իչինէ եէրլէշտիրտիլէր պիր փարչա Սֆէնտիմիղին խաչընտան , պիր փարչա թիքէն թաճընտան , սիւնկէրինտէն , էքսէրլէրինտէն , գունտաղընտան , վէ փէշթիմալընտան , վէ սուրբ Մտուածածինին հսպապընտան վէ պու խաչը կեօնտէրտիլէր օ մանասթըրա :

Պոլ պախշիշի ալտըգտա Ստեփաննոս եպիսկոպոս՝ հէմէն թէգչէ էլ վուրտու օ վանքը թա միր էտիպ եէնիլէմէկէ վէ վանքըն օրթասընտա պիր քիլիսէ եափտը Մտուածածին տտընա վէ օրպա գօտու օ խաչը : Պոլ մնտտէ իւզէրինէ ուզունճա եապար Վրիգոր Սարեկացի քի կեօղի իլէ կեօրտիւ վէ իքի սիթայիշ եազտը , պիրի սուրբ խաչա , օ պիրիսի սուրբ Մտուածածինէ :

Պաշլամիշ իտի օ զամանկարտա Մքաս փատիշա հս եափմաղա Վարտա Ուլու քիլիսէ՝ Նայճա հաթոդիէ . վէ պէշ երլտա պիթիրտի թէ միգ վէ իտա դաշլարտան պիր միւքէլլէֆ պինա , իշիթտի պունու Մփիաղլարըն փատիշահը՝ ա տը Ռէր . ալտը ապէրինի կէլտի Նայաստանա վէ Վիւր չայըն քէնարընա օրտուսունու գուրուպ՝ հապէր կեօնտէրտի Մքաս փատիշահա .

“ Կէլտիմ՝ քի տէտի՝ սէնին եէնի եափտողըն քիլիսէի օրհնել էթտիրէիմ՝ Կիւրճի ատէթի իլէ . զէրէ իսթէմէմ՝ քի Հայ ատէթի իլէ օրհնել էթտիրէսին ” :

Չօգ աղըր կէտի Լբասա պու քէլամ . թէզ չէ սինոդոս էթտի վէ թէֆթիլ էթտիրտի՝ քի Հայլարըն օրհնութիւնու նամըլ տըր , վէ տուչ տու քի տուրք Հայրապետէրտէն գուրուլիլ չէյ տիր . հապէր կեօնտէրտի Բէր փատիշահա . “ Պիզիմ օրհնութիւն վարտըր տէտի . սիզէ նէ զահմէթ ” : Օ օր էթտիքտէ Բէր , տուչտու Լբաս քի օնուն նիլէթի քիլիսէ օրհնել տէյիլ ճէնք էթմէք տիր : Լլտը ասքէրինի վէ կիթտի Բէր իւզէրինէ Գէորգ Սարգպետունի տէ պիլէսինճէ : Ս է լաքին ասքէրին չօզլուղունու կեօրտիւքտէ՝ իլէրի վարմատը վէ օ կէճէ սուչուն պէրի դարաֆրնտա գալտը : Սապահ օլ տուգտա Գէորգ մարգպետունի Լբասըն իւն նիլիլէ այրըտը ասքէրտէն պիր գաչ պահատըր իկիտ վէ ծնարլա գարչը եազայա աթտը քէնտիսինի . վէ Բէր ասքէրինի պիրիպիրինէ կէչիրտի վէ Հայլար պու դարաֆտան օգ եաղտըրըպ գաչըրտըրա ծնարը . վէ քէնտիլէրի պիր եանա կէլիպ՝ փէրվասըզ րահաթլանսըլար :

Թէքրար տիւզտիւ Բէր ասքէրինի վէ կինէ օրայա կէլիպ վէ թէզչէ սուչու կէչիպ՝ տիւշտիւ Հայ օրտուսունա . ծնար տախի աթիւսթ օլ տուգտա՝ Լբաս քէնտիսի աթլնա պինիպ՝ սալտը ասքէր իչինէ՝ իքի աղըզլը գըլըճէլինտէ . վէ գըլըճը չալարիքէն՝ Հայ ասքէրիտէ եիւրիլիւպ՝ գըրտըլար ծնարը . չօզլ տախի գաչտըգտա արտարընա տիւլիւպ քիմինի չայտա սուչա պօղտուլար , վէ քիմինի տէ գըլըճտան կէչիրտիլէր , վէ գարչըլա կէչիպ՝ գաչանլարտան պուլտուգ-

լարնը հօլտիւրտիւէր • Բերի տէ դուծուպ
կէթիրտիւէր Լբասըն եանընա : Լլտը Լբաս
Բեր փատիշահը կեօթիւրտիւ պիլէսինձէ չագ
Պարս շէհրինէ վէ սօգտու ծնու՝ էլլերի պաղլը
օլարագ՝ եհնի քիլիսէյէ վէ քիլիսէսին եափու
սունու կեօսթերիպ “ Իշթէ պոլ տուր տէտի օ
եհնի քիլիսէ քի սէն օրհնէլ էթմէք իսթերի
տին • էյիձէ պագ կեօր կեօզիւնիլէ, զերէ պուն
տան սօնղրա պիւր տէ կեօրէմէսին ” : Եւ սօն
ղրա տըշարը կէթիրիպ՝ չըգարթ տը կեօզլերինի :
Պունու տույտուգլարընտա Լքիսաղլար՝ փուս
եաս օլտուլար • կէլտիւէր Լբասա ըէճա իլէ վէ
չօգ փէշքէշլեր կէթիրիպ՝ ծնու պարըշտըրտը
լար եհմին էթմէկ իլէ, վէ Բերի ալըպ կեօ
թիւրտիւէր մէմլէքէթլերինէ :

⁹⁴⁴
87.9 } Պու պեօյլէ օլտուգտա՝ Սուլմ սէմթինէ
հապէր կիթտի քի հայլար Սուլմ օրհնու
թիւնունու վէ ծնլարըն խորհուրդլարընը գա
պուլ էթմէզլեր, տահա զայրը սեօզ չօգ • ծնլար
տախի պաշխատըլար քէնտի սէմթլերինտէ օլան
հայլարա եզիյէթ էթմէկէ վէ չօգ սըգըշտըր
մաղա՝ քի Սուլմա էթմինլեր հեր շէյի • եանի
հեր տիւրլիւ Սուլմ օլտունլար : Բիւքի գա
պուլ էթտի՝ Թէքրար դրոշմէլ էթտիլեր վէ
քիմիսինի Թէքրար մկրտել էթտիլեր : Պուն
տան հօթիւրի չօղու քէնտի մէքեանլարընը
պըրագըպ կէլտի հայաստանա՝ Շիրակ սէմ
թինէ, քիմի տէ Եւանանդ դարաֆընա : Եւ
չիւքի պունլարըն պագիլերի քիւչիւքիւկիւնտէ
Սուլմլարտան մկրտութիւն ալմըշ իտի, հայ
լար տախի ծնլարը Թէքրար մկրտել էթտիլեր
զանն էթմէկիլէ քի ծնլար սանէձէ ինսան իս
մինէ մկրտել օլմիշլեր : Եւ պեօյլէձէ իքի դա
րաֆտան խուսումէթ գըգըշտը օ գատար քի է

կէր պիրի պարըշըգ վէ սու՛Ր սեօղի աշմագ իս-
թէսէ իտի, խօրեատ վէ եղուն քիմնէլէր՝ ծա-
ծայն տէրէրիտի: Սէ լաքին աղըլը օլմնլար,
եանրպ եագըլըր իտի՝ քի նիլին պեօյլէ օլուն:
Պիզիմ Լբաս փատիշահ տախի՝ պեօյլէ շէյ իս-
թէմէզ իտի վէ եկեղեցականլար մատահսիտիւր
տէյի գարըշմնզ իտի: Վայրէթի օ իտի քի
քէնտի փատիշահլըղը ռահաթլըգտա օլուն.
⁹⁵¹ } վէ 24 սէնէ պեօյլէճէ գայրըրպ վէ իս-
թիարլանրպ էօլտիւ. իքի ելլատը գալտը Լշոտ
վէ Սուշեզ:

8. Իւշիւնճի Լշոտն լագիւի վէ Սահանըն Կա-
թուշիւնլը Սալէիէտէ:

Գ. 28 — 31.

⁹⁵¹ } Լշոտ իւշիւնճի՝ Լբասըն օղլու օ քի
Լշոտ ողորմած տէրլէր՝ պապասը էօլտիւքտէ՝
սրաղտը կեօրտիւ քի տիւշմնլար պաշլատը եիւ-
րիւմէկէ Հայաստան էօլքէսինէ, քէնտիսիտէ
տէվշիրտի իքի պին գուվվէթի իկիւս վէ օնլար-
լա տիւշմնլարա գարշը տուրուպ գօվալատը:
Սէ չիւնքի ազ իտի ապէրի՝ գըրգպէշ պին աւ-
քէր տահա տէվշիրտի վէ սերապէր էթտի
Սարգպետունի Վերգուն օղլունու Վոռ աւ-
լը. օ տախի տէվշիրտի իկիրմի պէշ պին ապէր
քի հէփիաի օլուու սէքսէն պին ապէր: Պուն-
լարլա Լշոտ դանատլանրպ չօգ իշէր էթտի վէ
⁹⁵¹ } տիւշմնլարընը տիթըէթտի: Տօգուզ երլ
պեօյլէճէ կիտիպ Լշոտ վէ Հայնախարարլարը
օնուն էթտիքլէրինի պէյէնիպ՝ կիթտիլէր Լ-
նանիա կաթուղիկոսա վէ օրայա չաղըրտըլար
Լղուան փատիշահընը՝ ատըր Փիլիպպոս, վէ օն-

լարն կաթուղիկոսունու՝ ատը (Յովհաննէս վէ պիր պեօյիւք սինոդոս հտիպ Լ'նի շէհրինտէ՝ օրատա Լ'շոտու փատիշահ տիքտիլէր :

Պու պեօյլէ օլտուգտա՝ Լ'շոտուն գարտաշը Լ'ուշէվ՝ քի Լ'անանդտա օթուրուր իտի՝ պիր գաշ նախարարլա պիր օլուպ վէ պիր էզ ասքէր երղրպ՝ ծնլարն պիրլիկի իլէ փատիշահ օլտու Վարս շէհրինտէ . վէ լաքին հէր դարափտան է մին վէ միւղի վէ եարտըմաի կեօսթէրտի քէն տիսինի Լ'շոտա : (Յուն իշին Լ'շոտ տախի օնա տօգունմատը : Պունլարն կինսինտէ Տայք տէսիլէն մէմլէքէթին նախարարը Վաւիթատը՝ կայսերտէն ըաղպէթ պուլուպ՝ օ սէմթլէրէ կէրապապ օլտու, եանի միւսէլլիմ՝ եախօտ պէյ, զէրէ օ մէմլէքէթ Ուում փայլնա տիւշէր իտի :

⁹⁶⁹
^{Գ.Ժ.Լ.} () վազիթլէրտէ Լ'միրապետին սէրաս քէրի Համտուն՝ ասի օլուպ՝ չօգ ասքէր իլէ սալտը Հայաստանա : (Յա գարշը տուրտու Լ'շոտ, վէ ծնուն ասքէրինի խուրտիւխաշէտիպ՝ դութտու Համտունու վէ էօլտիւրտիւ : Պու նու իշիթտիքտէ Լ'միրապետ՝ չօգ հազգէտիպ աղլըր փէշքէշլէրիլէ պեօյիւթտիւ Լ'շոտուն շա նընր վէ փայէսինի . վէ եէնիտէն թաճ կեօս տէրիպ՝ թէքրար փատիշահ էթտի ծնու, շահի ⁹⁶³
^{Գ.Ժ.Լ.} արմէն ատընը վէրմէքլէ : Պու գատար շանը պեօյիւտիւքտէ՝ պաշլատը Լ'շոտ եէնիտէն տիւգ մէկէ Հայ փատիշահլըղընր վէ մէթանէթ վէր տի Հայաստան մէմլէքէթինէ : Լ'ափտը Լ'նի տէտիքլէրի շէհրին իշ գալէսինի . վէ ղայրը չօգ գալէլէր վէ պեօյիւք պեօյիւք պուրճլարիլէ տօնաթտը ծնլարը . պեօյլէ էթմէքլէ՝ ըաղպէթլի վէ ազիզ օլտու՝ հէմ քէնտի միլլէթինէ վէ հէմ ղայրըլարնա : (Յուն մէտհի՝ էյի ամէլլէրին .

տէն կեօրինիւրիտի, խուսուսա մէրհամէթլի
 օլմասընտան վէ ռուհանի հալէսլէրինտէն.
 պեօյլէ օլմասը իչին չօգ քիլիսէլէր վէ չօգ մա-
 նասթըրլար ետիտը. ֆազըրլսանէլէր վէ խաւ
 թալար եհերի պինա էթտի վէ ծնլարա հըզմէթ
 էտիպ՝ քէնտի էլիլիլէ՝ մանճա վէրիւրիտի. վէ
 տայիմա սուֆրասընա օթուրտուր իտի՝ քեօրլէ-
 րի, թօփալլարը, ույուղլարը վէ զայրը տիւրլիւ
 սազադ քիմնէլէրի վէ չօգ իքրամ էտիպ ռադ-
 պէթ կեօսթէրիւր իտի ծնլարա: Վէ ֆուգա-
 ռայը օ գատար սէվէրիտի քի հէփ վարընը ծն-
 լարա վէրիւրիտի. էօյլէ քի էօլտիքտէ՝ հագնէ-
 սինտէ չօգլուգ աղչէ պուլունմատը. պունուն ի-
 չին ողորմած տէնտի՝ եանի մէրհամէթլի: Վէ
 պունուն խաթունու խոսրովանոյշ՝ պունուն կի-
 պի չօգ էյի ամէլլէր կեօսթէրտի՝ խուսուսա
 ֆուգարայա վէ խասթալարա. վէ չօգ քիլիսէ-
 լէր պինա էթտի: Պու խաթուն եափտը իքի
 մէհուր մանասթըր Սանահինտէ վէ հադ-
 բատտա՝ քի պիրի պիրինտէն ուզադ տըր արա-
 լարը պիր սաաթ գատար: Պու իքի վանք եա-
 փըրտըգտա՝ զայր ըվանքլար տախի եափըրտը, վէ
 օ վանքլարտա ատըր սանըր վարդապետէր հա-
 սըլա կէլտի. ծնլարըն պիրիսի իտի խոսրով Մն-
 ձևացի տէտիքլէրի Վրիգոր՝ Լարեկացիսին պա-
 պասը քի էվվէլէ էվլէնիպ՝ վէ սօնղրա տիւնէայը
 թէրք էտիպ՝ մանասթըրա կիրտի վէ եպիսկո-
 պոս օլտու Մնձևացի էյալէթինէ վէ չօգ շէյլէր
 եազտը. զիյատէսի իլէ պատարադ վէ ժամա-
 գիլըք իւզէրինէ քի պիր վագիթտէն սօնղրա
 Սովսէս Լազնկացի ծնա շէյ արթըրըպ՝ պեօյ-
 իլթտիւ: Պու խոսրով եպիսկոպոսուն կիւ-
 նինտէ էօլտիւ Մնանիա կաթուղիկոս 22 սէնէ
 կաթուղիկոսլըգ էթտիքտէն սօնղրա:

⁹⁶⁸
^{ՆԺԴ} } Ս ահան Բաղք էյալէթինտէն՝ օ քի
 Նանհա կաթուղիկոստան եպիսկոպոս օլտու
 Սինիք մէմլէքէթինէ, Նանհատան սօնղրա
 հէփ եպիսկոպոսլարն իրատէթիիլէ կաթու
 ղիկոս օլտու վէ օթուրտու Նդինա շէհրինտէ :
 Պու չիւքի էվլէլտէն պիլիթիտի Վաղէեդոն
 սինոդոսունուն տօղրուլուղունու, պու մատտէ
 իւղէրինէ պիր օլտու Սումար վէ Սիւրճիլէրի
 լէ վէ միլլէթի տախի պիր էթմէք իսթէտի :
⁹⁶⁹
^{ՆԺԸ} } Ս էլաքին պիր գաչ սեօզ աղնամազ քիմ
 սէլէր օնա գարշը տուրուպ՝ միլլէթի այաղա
 գալտըրտըլար . վէ Նի շէհրինտէ սինոդոս է
 տիպ՝ քիւրսիսինտէն օնու պըրագմազ իսթէտի
 լէր : () տախի տուլուպ գաչտը էէրինտէն 5
 երլ կաթուղիկոսլըգ էթտիքտէն սօնղրա, վէ
 Ս ասպուրահան մէմլէքէթինէ կիտիպ՝ սըղըն
 տը Նպուսահլ փատիշահա քի ղիքը էթմիշիզ
 պու քիթապըն 7 պապընտա : Պապուլ էթտի
 օնու Նպուսահլ վէ պիր օլտու օնուն Ֆիքըրիլէ :
⁹⁷⁰
^{ՆԺԹ} } Ստեփաննոս իւչիւնճի՝ Սլան մանաս
 թըրընըն ուհպանը՝ Ս ահան գաչտըգտա օնուն
 էէրինէ կէչիպ կաթուղիկոս օլտու, վէ օ կիւն
 նզովք կեօնտէրտի Ս ահանա վէ Նպուսահլա,
 վէ Ս ահան գարշըլըգ եաղտը օնա վէ օնունլա
 պիր օլանլարա : Պունա տայանանայըպ Ստե
 փաննոս հէմէն թէզչէ պիր էլ պեօն քէշիշէր
 տէվշիթիպ կիթտի Ս ահանըն իւղէրինէ : Հէ
 նիւզ եէթիլմէտէն՝ Նպուսահլ փատիշահա հէփի
 սինիտէ դութտուրուպ Նթամարա ատասընա
 սիւրտիւ . պապիլէրի քի Ս ահանա միւղի օլտու՝
 օնլարը աղստ էթտի, վէ Ստեփաննոսու քօտու
 Սոտորոց բերդ տէտիքլէրի գալէյէ քի օնտա
 պիր գաչ այտան սօնղրա էօլտիւ . կաթուղիկոս
 լուղու 2 սէնէ սիւրտիւքտէն սօնղրա :

³⁷²
ՆԻՑ } Խաչիկ եվվէլքի՝ Լըշարունի էյա-
լէթին եպիսկոպոսու՝ պեօյիւք սինոդոսլա՝ Լ-
նի շէհրինտէ կաթողիկոս օլտու վէ Վիւրսի-
սինի գօսու Լըզինա շէհրինէ Լնիյէ եազըն
վէ ծրատա եափտը պիր մէշուր կաթողիկէ
քիլիսէ վէ ծնտան զայրի իւչ քիլիսէ եէնի պի-
չիմ. Տրդատ գալֆանըն էլիլէ՝ քի նամտար
ուսթա իտի։ Ս է պիր կիւզէլ քիթապխանէ
եափրպ՝ չօգ քիթապլար իլէ տօնաթտը։ ()
վապիթլէրտէ կայսր իտի Ստանպօլտա Չմէկիկ
Վիւոթան Նայ միլլէթինտէն՝ Լըրապօլիս շէհ-
րինտէն՝ քի ծնուն ատընա Չմէկաժագ տէնիլտի.
պու Չմէկիկ քէնտի սաղլըղընտա կայսր էթտի
Սասիլի վէ ծնուն Կոստանդին գարտաշընը քի
պունլար եվվէլքի Սասիլին թօնունուն թօ-
ունլարը տըր Նայ ճինսինտէն։ Պունլարն
կիննինտէ Սահան կաթողիկոս թէքրալ
պիրլիք էթտի Սունլարա վէ քէնտիսի պիր գաչ
երլտան սօնդրա էօլտիւ. կաթողիկոսլըղը եվ-
վէլքի օլմասրնտան էօլմէսինէտէք սիւրտիւ 15
սէնէ։ Իքինճի սէնէսինտէ էօլտիւ Լըոտ փա-
տիւա՜ լաղապը ողորմաժ. տէվլէթի սիւրտիւ
25 սէնէ։ Իւչ երլտան սօնդրա էօլտիւ զէվճէսի
տախի Կոստանդնոյշ խաթուն. վէ իւչ էվլատը
գալտը Սիւատ, Գազիկ վէ Գուրգէն։

³⁷⁷
ՆԻՑ } Եօլտիւ օ կինլէրտէ Լպուսահ Լը-
ծրունի՝ քի Սասպուրական էյալէթին փատիշա
հը իտի, վէ ծնուն եէրինէ փատիշահ օլտու օ-
նուն օղլու Լըոտ՝ Սան սէմթինտէ. օ պիր օղ-
լու տախի Գուրգէն ատլը օթուրտու Լնճաացի
սէմթինտէ. իւչիւնճիսի տէ ատը Սէնէքէրիմ՝
եուրթ դութտու Սշտունիք դարաֆլարընտա,
վէ ծնտա հաքիմ իտի։

⁹⁷⁷ } Սմբատ իբնձի՝ ողորմած Ղշտուոն
 պեօյիւք օղլու՝ պապասընըն էօլտիւկի կիւն եւ
 ընէ կէչիպ փատիշահ օլտու Ղնի շէհրինտէ :
 Պու Սմբատ հէր դարաֆտան քէնտի տէվլէ
 թինի էյիձէ գայըրլայ՝ ճիւղէսինէ էյի կեօ
 ըրնտիւ . վէ հէփ տիւշմանլարա գարշը տու
 լուպ՝ էյի սագլատը Հայաստանը վէ Շահըն
 շահ տէնիլտի : Պու Սմբատ 979 սէնէսինտէ
 եափտը Ղնի շէհրին տըշարբի հիսարընը, էն
 լի, էիւքսէք, պեօյիւք, մէթին, ալընմասը կիւճ
 վէ եէնկիւմէսի միւշքիւ պլը շէյ, վէ եիւճէ
 պուրձլար իլէ տօնաթար . տեօրթ դարաֆընա
 տախի տէրին վէ էնլի իսէնտէգ գազտըրտը,
 սէքիզ երլ չալըշարագ : Շէհր իլինտէ չօգ
 քիլիսէլէր եափտը . դայըր քիմնէլէր տէ դայ
 ընթ էտիպ պաշգա քիլիսէլէր եափտըլար . ճիւմ
 լէսի պին պիւր քիլիսէ օլտու՝ էօյլէ քի չօղու եւ
 մինտէ տէրիտի՝ Ղնի պին պիւր չիլիսէսի հաֆէ
 իլէ : Թիւմէլ պրագտը Սմբատ կաթուղիկէ քի
 լիսէյէ 989 սէնէսինտէ Տրդատ գալֆանըն էլի
 իլէ, վէ լաքին պիթիւրէմէտի :

() վագիթլէրտէ չօգ շէօհրէթլի իտի Ղրի
 գոր նախարար Պահլաուոնի լիգ էյալէթինտէ
 սուրբ Սահակըն գըզը սօյունտան՝ սուրբ Ղրի
 գոր Ղուսաւորիչին սիլիլէսինտէն : Պու Ղրի
 գոր էօլտիւքտէ՝ իւշ էվլատ պըրագտը, Սասակ,
 Սահրամ, Տիգրան . Սասակ օլտու սէրաքէր
 Սմբատ փատիշահա . սօնդրա Սահրամ պու
 Սասակըն օղլու օլտու Ղրիգոր Սափաստրոս վէ

ծնուն օղլու Գրիգոր վկայասէր : Պու վագիթ-
 լէրտէ իտի սուրբ Գրիգոր Լարեկացի՝ քի Լա-
 րեկ վանքընտա օթուրմագլա վէ օրատա ռուհ-
 պան օլմագլա՝ Լարեկացի տէնիլտի : Պու աղիզ
 Սուլաբլա պիրլիք էթմէք իսթէտի Վաղկե-
 դոն սինոդոսունու գապուլ էթմէքլէ, վէ լաքին
 սեօզ անկլամազ պիր գաչ քիշի ծնա գարշը տու-
 բուպ՝ միլլէթի այաղա գալտըրտըլար : Պու սէ-
 պէպտէն պիրէզ վարդապետլէր վէ պէլլի պաշը
 քիմսէլէր Լնի շէհրինտէ սինոդոս էտիպ՝ տա-
 վէթալիլէր էօլլատըլար քի օ աղիզի կէթիրսին
 լէր էախօտ նէ ֆիքիրտէ օլտուղունու աույ-
 սունլար : Պունլար օրայա եէթիշտիքտէ, չօգ
 մուհապպէթ իլէ ըայէթ կէօսթէրտի պունլա-
 րա Լարեկացի վէ էմր էթտի ծնլար իշին սօֆրա
 հաղըրլամաղա, վէ հէմ՝ սըմարլատը քի կէօվէր-
 ճին քէպապ էթսինլէր . կինլէրտէ տէ ուրբաթ
 կիւնի իտի : Եթմէք վագթի կէլտիքտէ՝ կէօվէր
 ճին քէպապընը տավէթէ կէլէնլէր կէօրիւպ,
 զիյատէսի իլէ իշքիլէ վարտըլար . “ Պու կին
 փերհիզ տէյլլ մի վարդապետ տէտիլէր , . օ
 տախի պիլմէզլիք սուրէթի կէօսթէրիպ՝ ճէ-
 վապ վէրտի քի “ Լնիլ էյլէյին գարտաշլար , .
 վէ քէպապ օլմիշ կէօվէրճինլէրէ տէտի “ Եթմէ
 դըն կիտին պուրատան, զերէ պու կին փերհիզ
 տիր , . ծնլար տախի գանատլանըպ ուչտուլար
 ճիւմիլ տավէթէ կէլէնլէրին էօկիւնտէ : Պու-
 նու կէօրտիւքլէրինտէ զայէթ գօրգտուլար վէ
 ութանտըղլարընտան աղիզին այաղընա տիւ-
 շիւպ՝ աֆիլ տիլէտիլէր . վէ ծնտան չըզըպ կիթ-
 տիլէր վէ կէօրտիւքլէրինի նազլ էթտիլէր :
 () Նլար տախի պունու իշիտիպ՝ շաշտըլար վէ
 տուս օլուպ նիյէթլէրինտէն վագ կէշտիլէր :
 Պու աղիզ Գրիգոր Լարեկացի կիւնտէն կիւնէ

ազիզլիքտէ ճօշուպ դաշրպ վէ պիւթինն էօմ
րիննի տուվայա վէ օգումաղա վէրիպ՝ տալոր
ռուհանի տիւշիւնմէլէրէ. վէ պաթտը Լլահըն
մուհապպէթի տէրեասընա էօյլէ քի թէնտէ
սաքին օլարադ՝ Ֆէրիշթէ միսալի կէջինի իտի.
պունուն իչին լայիւ օլտու թէն կէօզի իլէ կէօր
մէկէ սուրը Լքտուածածինի Յիսուս գուճա
ղընտա վէ Սուհուլլահըն հիմէթի իլէ տօլուպ՝
տիւզտիւ Լարեկ տէնիլէն տուվա քիթապընը,
քի միսլի կէօրիւլմէմիշ պիր շէյ տիր: Լքդ եր
գոց տէտիքլէրի քիթապըն թէֆսիրինի տախի
եափտը, հէնիւզ իկիրմի իքի եաշընտա իքէն.
վէ դայրը չօդ շէյլէր եազտը. քէնտիսի տէ հէ
մէն էլլի եաշընա վարըպ, տիւնեասէն կէօջտիւ
վէ կիթտի դափուշտու արզուլէտիկի սէվկիւլի
սինէ: Պունուն կիւնիւնտէ իտի Ֆրէնկիսթան
սէմթինտէ սուրը Սակար վէ սուրը Սիմն.
իքիսի տէ Հայ միլլէթինտէն. պունլարըն հա
սըլ ազիզ օլտուղլարընը պապ Հայ թարիխինտէ
օ եէրտէ՝ քի զիքը էթմիշ իւ: Ալէլլիւմ շիմտի
պիզիմ՝ հազիլմիզէ:

³⁶⁴
⁵¹⁹ } Հէնիւզ Սմբատ փատիշահ Լնի գալէ
սինի պիթիրմէտէն Պողթան էյալէթին Լմի
րասը ատը Լպուտէլֆ՝ պիր էզ ապէրիլէ եիւ
րիւտիւ Սասպուրական մէմլէքէթինէ: Պու
նու կէօրտիւքտէ Լշոտ Լքծրունի քի օ սէմ
թին փատիշահը իտի՝ ծնա գարըը կէօնտէրտի
Լպլխարիպ սէրապէրինի քի էվվէլքի Լպլխա
րիպին գարտաշը օղլու իտի. օ տախի ապէրիլէ
Ղուաշ էյալէթինէ եէթիշիպ օրտուսունու
գուրտու պիր եէրէ: Լքքէր տէ րահաթլանմաղ
իչին աթլարընը օթլանմաղա սալըպ՝ եաթտը
լար վէ ույգույա վարտըլար: Հէնիւզ ույգուտա
իքէն՝ տիւշմանլար եէթիշիպ գուշաթտըլար ծն

լարր. ծնւթր տախի տարւրդա տիւշիւայ՝ չօգ գօրգ-
տուլար. վէ չիւնքի ծնտա պիր գալէ վարիտի՝
եաեանճա օրայա գաչարլար վէ ծնտա գախանրազ
գալարլար: Տիւշմանլար տախի հապէր վերտի
լեր գալէյէ՝ եէվին էթմէկիլէ քի եկէր սիւաճ-
լարրնր քէնտիլէրինէ էթսլիմ հտիպ օ գալէտէն
կիտէրլէրսէ՝ պիր զարարլարը ծնլարա սօգհուն
մասին: Պու սեօգէ ինանրա՝ ծնլարա էթսլիմ՝
էթտիլեր սիւաճլարրնր. վէ լաքին տըշարը չրգ
տըգլարը կիպլի տիւշմանլար իւզէրլէրինէ տիւ-
շիւպ գըլըճտան կէջիրտիլեր, հէմէն սալթ Մ-
պըլիտարիպի վէ իքի նախարարը սաղ դուլթուպ
կեօթիւրտիւլեր Վոդթան էյալէթինէ վէ սօնը
րա ծնլարտան չօգ շէյ պըլպ՝ կէրի չէվիլտիլեր:
Պունլար տեծնտիւքտէ էօլտիւ Ղշոտ արծրունի
փատիշաճ. վէ չիւնքի էվլատը եօղ իտի՝ գար-
տալարը օլտու փատիշաճ, Վուրդէն վէ Սէնե
քերիմ. Վուրդէն Ղշմապեապ էյալէթինէ
վէ Սէնեքերիմ Սըշտունի սէմթինէ:

⁹⁶⁴
⁵¹⁴ } Եօլտիւ օ կիւնկերտէ Սուշեղ փատի-
շաճ քի օթուրուր իտի Վարստա վէ Սուշե-
ղին եէրինէ կէչտի ծնուն օղլու Ղքաս: Պու
տաճա փատիշաճ օրմադտան էվվէլ պիր Ֆիրա-
սէթսիզ պեօն չօճուգ կեօրիւնիւր իտի. փատի-
շաճ օլտուգտա՝ ագըլը վէ հալէսլի կեօսլէր
տի քէնտիսինի. մէքթէպլէր աչտը՝ վէ ուշագ-
լարը էթրպիյէ ալթընա սօգտու. վէ քէնտի
մէմէքէթինի հէր դարաֆտան նիզամա գօտու:
Ղնատը տախի էթրքիտիւնեա հտիպ՝ կիրտի
կիլին տէտիլէրի պիքիլլէր մանասլըրընա քի
ծնտա պիր պէյալ դաշտան օյուլմիշ քիլիսէ վար
իտի. վէ օրատա տայիմա քէնտիսի տուվայա վէ
ուսհանի տիւշիւնմէլէրէ եէլ էթէնիպ, վէ էյի
ամէլլէրիլէ կէջինիպ՝ էօլտիւ:

() կիւնւերտէ Հեր տէտիքէրի էյալէթին
 Միրասը կիթմիշ իտի Մպահունի սէմթինէ .
 ծնտան տեծնէրիքէն՝ ծնուն ապէրի Ս ասպու-
 րական մէմէքէթինտէն կէչիս վէ պիր քեօյէ
 օղրայլս կեօրտիւէր պիր գաչ կիւզէլ Հայ ու-
 շապարը քի օյնարլար իտի . իւզէրլէրինէ վարրա՝
 Կութտուլար վէ ալրա կիթտիլէր : Պունու կեօր
 տիւքտէ Սարգիս ատլը Հայ պեօյիւքէրինտէն
 պիրի՝ աթիլէ տիւշտիւ արտլարընձա՝ նէ է-
 տէյօրսունուզ տէրիքէն՝ սնլար պաշլատրլար
 սեօյմէկէ : Պու Սարգիստէ գըզարագ Հիւճում
 էթտի իւսթլէրինէ . վէ սօլուգ ալտըլումայլս
 էօլտիւրտիւ ծնլարը՝ վէ Միրանըն օղլունու
 տախի օրթասընտան իքի պիչտի , վէ ալտը ու-
 շապարը : Հաչան իշիթտի Միրա օղլունուն
 էօլմէսինի՝ շարդ էթտի Մորպատական մէմէ-
 քէթին պէյի իլէ՝ քի օլ կիւնւերտէ՝ Վուին շէհ-
 րինի ալմըշ զապդ էթմիշ իտի “Վէ իսթէրսէն
 տէտի՝ սանա վէրիրիւմ . էկէր օղլունուն էօճինի
 Ս ասպուրականլարտան ալըրսան , : () տախի
 չինքի էյվէլտէն նիյէթ էթմիշ իտի քի օ մէմ
 լէքէթի զապդ էտէ՝ Հիսապսըղ ապէր տէվիլը
 տի էօթէտէն պէրիտէն վէ ափանսըղ կիրտի
 Ս ասպուրական մէմէքէթինէ . օրատա իւչ
 պեօլտիւ ապէրլինի վէ էմի էթտի քի էարըն
 էիւրիւսինլէր իչէրի . պիր պեօլիւկի կիւն տօ-
 ղուսունա , օ պիր պեօլիւկի պաթը դարաֆընա ,
 վէ քէնտիսիտէ օրթատան . քիւնէ գուրթու-
 լաճագ տէյիլ տէտի իլլա գըլըճտան կէչմէլի
 էախօտ էսիր օլմալը : Սապահ օլտուգտա , չա-
 տրըրընտա էօլիւսի պուլունտու վէ ապէրի թար-
 մար օլուպ՝ տաղըլտը : (Յուն էօլմէսինի իշիթ-
 տիքտէ Մպուտէլֆ Միրա՝ կիթտի՝ Վուին շէհ-
 րինի զապդ էթտի : Պու Մպուտէլֆ Միրաիլէ

մուհապպէթ շարդը էթտի պիղիմ¹⁾ Բթատ փա
տիշահ եէմին իլէ՝ քի տայմա սոսթ գալա .
վէ լաքին եէմինինէ գարը ղայրը Բմիրալարա
³⁸⁹ ՆԼԸ | պիր օլուպ՝ չօգ սըգլէթլէրէ սօգտու : 1) է
իշի իլէրի կիթտիքճէ՝ մաղրուրլըգ ալտը քէն
տինի օ գատար . քի քիլիսէնին թէնպէհինի պիր
եանա գօյուպ՝ գըգգարտաշը գըգընը ալըպ՝ նի
քեահլանտը . վէ օ գարը էօլտիւքտէն սօնղրա՝
քէնտիսի տէ խաւթալանըպ վէ կիւնլէրի թիւ
քէնիպ՝ էօլտիւ վէ կեօմիւլտիւ մէզարա Բնի
շէհրինտէ . տէվլէթինի սիւրտիւ 13 եափօտ
12 սէնէ .

10 . 1) Վլէլէ Գաթիլ Գաթիշահն Վաթիլ վէ էլ
վէլէ Գաթիլին Կաթաշիհալըգ էվլէլէ Գաթաւ
վարընա :

Դ . 32 — 35 :

³⁹⁰ ՆԼԸ | Գաթիլ Բադրատունի էվլէլէ Բշտ
ողորմաճըն օրթանա օղլու՝ քէնտի գարտաշը
Բթատ էօլտիւքտէ եէրինէ կէչիպ վէ փատի
շահ օլուպ՝ ծնուն կիպի Ը ահնշահ տէնիլտի՝
ադրլը վէ ուսլու պիր քիմնէ . վէ գուվլէթտէ
քէպքին օլմագլա՝ կէրի ալտը օ շէհրլէրի վէ օ
գալլէրի քի տիւշմանլար գափմիշ իտի : 1) է
էյի իլլէրէ սէվտա պըրագըպ՝ քիլիսէլէրէ շէօհ
րէթ վէրտի վէ Բնի շէհրինտէ պիր պեօյիք
քիլիսէ եափտը : Վէգալիք քէնտի խաթունու
տախի՝ Կատրամիտէ սուլգան էյի ամէլլէրիլէ
փարլատը միլլէթ իլինտէ . պու խաթուն պի
թիլտի կաթուղիկէ քիլիսէյի քի պաշլամիշտի
Բթատ փատիշահ Բնի շէհրինտէ . վէ ծնտան
սօնղրա Բնի օլտու չայ կաթուղիկոսլարընա
տուրագ եէրի :

() վագիթներտէ Վ ասիլ կայսր քէնտի հիւք
մի ալթընտա օլան Հայլարըն չօղունու ալտը
կեօթընտիւ Պուլղար մէմէքէթինէ, ծնար
տախի Պուլղարլարա պիր օլուպ' ասի օլտուլար
վէ օ Հայլարըն պեօյիւկի Սամուէլ Վերջանեցի'
կայսր իլէ ճէնք հտիպ իւսթ չրգտը վէ Պուլ
ղարլարա փատիշահ օլտու : Վ ասիլ պարըջդ
էթմէք իսթէտիքտէ՝ Սամուէլ տիլէտի ծնտան
քի գըզգարտաչնը քէնտիսինէ վէրէ . Սոււմ
լարա պու շէյ աղըր կէտիքտէ՝ Վ ասիլ կայսր
գըզգարտաչ իսմինէ պիր ճարիյէ կեօնտէրտի
ծնա Սիվաս մետրապօլիտի էլիիլէ : Պունու
տույտուլլարընտա Սամուէլ փատիշահ վէ Պուլ
ղար պեօյիւքէրի՝ տիրի տիրի եագտըլար մետ
րապօլիտի վէ չօգ քէրրէ Սոււմլարա ճէնք է
տիպ եէնկտիլէր վէ եէնկիլտիլէր՝ Թա Սամուէլ
990 } էօլիւնճէյէտէք : Պու սէպէպտէն օրթայէ
սեօզ տիւշիւպ' կիւնէ պաշլատը Սոււմլար Հայ
լարը եէրմէկէ վէ զօրլատըլար քի Սոււմ ատէ
թինէ տեօնտիւրսիւնլէր . պաշլատը Հայլար՝
Սոււմլարա գարջը քեաղատ եազմաղա . ծնար
տախի Հայլարա գարջը՝ աղըր սեօզլէրիլէ վէ
ծնուն իչին Խաչիկ կաթուղիկոս հիչ ճէվապ
եազմատը . վէ լաքին պիր գաչը ծնուն աղղըն
տան պիր պեօյիւք քեաղատ տիւղտիւլէր զըտ
սեօզլէրիլէ քի պու իչէ գայիլ տէյիլ իտի Խաչիկ
կաթուղիկոս՝ քի պիրէզ տէ եաշայրպ էօլտիւ վէ
կեօմիւլտիւ մէզարա՝ Լըզինա շէհրինտէ . կա
թուղիկոսլըղը սիւրտիւ 16 սէնէ :

992 } Սարգիս էվվէլքի՝ Սևան մանասթըրըն
տան Խաչիկին եէրինէ կէչիպ կաթուղիկոս օլ
տու Լիի շէհրինտէ . պու պիր եալաշ վէ դաթ
լը վէ չօգ մէրհամէթլի քիմնէ իտի . պու Սար
գիս կաթուղիկոս սուրը Հովսիսմեանց մասունք

լարնտան պիր փարչա պուլուպ' օնլարնն ատը
նա քիլխե էափար Միտէ՝ կաթուղիկէ տէ
տիքլէրի քիլխէնին եաննտա: Պունուն կիւ
նիւնտէ իտի Ստեփաննոս տարոնեցի՝ լաղապը
Մսողիկ եախօտ Մսողնիկ քի կաթուղիկոսուն
էմրիկէ Հայ Թարիխլէրի եազար Թա Վֆէն
տիմիզին 1000 սէնէսինէտէք: Պունտան մէշ
հուր օլտու Մըրիստակէս Սատիվէրտցի քի
քէնտի կիւնլէրինտէ օլան մուսիպէթլէրի փէք
կիւզէլ եազար: Պունլարն կիւնիւնտէ եէնի
տէն տէփրէշտի Սանդրակեցի տէտիքլէրի ի
մանարղլարն մէզհէպի վէ կիւճիլէ պասըլոր
պաք Հայ Թարիխինտէ . 7. 34:

⁹⁹⁶
ԵՆԵ } () վագիթլէրտէ Տայք մէմլէքէթին
պեօրիկի Վաւիթ քի կայսերտէն օ սէմլէրէ
պէյ օլուպ չօզ գուվլէթլէնմիշ իտի, պիր գաչ
Մփրայա կիւճէնիպ' եիւրիւտի Մպահունի էյա
լէթինէ վէ Սանազկերտ շէհրինի զապը էտիպ'
գօլտու օրատան եապանճի միլլէթլէրի վէ մ
լարն եէրինէ օթուրթտու Հայլարը վէ Վիւր
ճիլէրի: Ս է լաքին օ եապանճի տէտիլիմիլ
լէթլէրտէ իւճրէթլիլ եիւզ պին գատար ապէր
դութուպ' կէլտիլը Սանազկերտ իւզէրինէ:
Պունու տույտուգտա Վաւիթ պէյ՝ հապեր
վէրտի Վագիկ փատիշահա վէ Վիւրճի փատի
շահնա վէ դայրըլարնա՝ քի քէնտինէ եարտըմ
եէթիշտիլը: Վագիկ եօլլատը օնա ալթը
պին գատար ապէր, ալթը պին տէ Վիւրճի
փատիշահը Վուրգէն, պիր գաչ պին տախի
Վարտա օթուրան Մբաա փատիշահ. հէփիսի
⁹⁹⁸
ԵՆԵ } օլտու իկիրմի պին: Պունլար եէքտիլ օ
լուպ եիւրիւտիլը Մպահունի էյալէթինէ, վէ
տիւշմանն չօզլուղունու կեօրտիլքլէրինտէ փէք
գօրգտուլար: Տիւշմանլար եիւրիլիլ էթտիք

չայլն սույու իրքիլիպ կերի տեօնտիւ . վէ պու
սէպէպտէն գէպարէ տէնիլտի, եանի չայ տեօն
տիւրէն : Պու կաթուղիկոս չօգ շէյլէր եազտը
վէ պիրէզ շարականլար եափտը : Պունուն կիւ
նիւնտէ եանի իքինճի սէնէսինտէ էօլտիւ Պա
գիկ Շահնշահ փատիշահ՝ փիր իխթիար օլուպ .
փատիշահըղը սիւրտիւ 25 եախօտ 30 սէնէ :

11. Յովնանէս Բաբիշահէն Վաֆէի վէ օնուն իւ
նիւնտէ օլան իշէր :

Դ . 35 — 37 .

¹⁰²⁰
^{ՆԿԲ.} } Յովհաննէս՝ օ քի Սիբատ տախի տէ
նիլիր՝ Պագիկ փատիշահէն պեօյիւք օղլու՝ պա
պասընըն էմրի իւղրէ եէրինէ կէշիպ փատիշահ
օլտու լճի շէհրինտէ : Պու պիր ազըլը քիմնէ
իտի . վէ լաքին իկիտլիկի եօղիտի վէ քէնտիսի
կէվտէլի վէ շիշման իտի : Պունուն գարտաշը
Լճոտ չօգ գուվլէթլի եէնկիլմէզ պիր պահա
տըր իկիտ իտի կիւզէլ Տէմ՝ կեօսթէրիշլի . օ
նուն իշին գարտաշընը պէյէնմէյիպ, փատիշահ
օլմադ իսթէտի օնուն եէրինէ : Պունու տույ
տուգտա Սիւրճի փատիշահը՝ էլչի կեօնտէրտի
Յովհաննէսէ վէ պիր փատիշահ թաճը . սու
նու պեօյլէ էթմէկիլէ կեօսթէրմէք իսթէտի
քի քէնտի սալթ օնու պիլիր չայ փատիշահը :
Պու իշէ չօգ կիւճէնտի Լճոտ, վէ պիր պեօյիւք
վէվլէլէ գօփարտը միլլէթ իշինտէ : Ս է լաքին
ճէմաաթ էօյլէ պիր օլմիլէրիտի Յովհաննէս
իլէ՝ քի չօղու իսթէքլէրի իլէ օնա եարտըմճի
եէթիշտիլէր, զըրգ պին եաեան վէ իկիրմի պին
աթլը : Պագտը կեօրտիւ Լճոտ քի միլլէթ
Յովհաննէսին դարաֆընտա տըր՝ կիթտի Ս աս

պուրական մէմլէքէթինէ . վէ Սենեքերիմ փա
տիշահտան պիր էզ ասքեր ալրպ կէլտի Շիրակ
էյալէթինէ վէ օրտուսունու գուրտու Րնի գա
լէսինին գարշըսընա : () ասքերի կեօրտիւքտէ
(Յովհաննէս փատիշահ չօգ գօրգտու . լաքին
եիւրէքլէնտիրտի ծնու Վիւրճի էլէլիսի “ Շիչ
գօրգմա տէտի պէն օ Րշոտու քէչի օղլալը կի
պի դուլթուպ էօկիւնէ կէթիրէյիմ , :

Ղէնք պաշլանաճագ օլտուգտա՝ Վիւրճի էլ
չիսի՝ պաշտան պաղէտէք տէմիր զըրիւլը իլէրի
աթըլըպ՝ սէս էթտի Րշոտուն օրտուսունա ,
“ Տանի տէտի պահատըր Րշոտ , : Պունու ի
շիթտիկի կիպի Րշոտ երլաըրըմ կիպի կիւրլէ
տի օրտուսունտան վէ գըլըճընը Վիւրճինին
պաշընա էնտիրիպ՝ իքի եարտը ծնու պէլինէ
տէք . վէ ասքերիլիլ իլէրի եիւրիւյիւպ՝ չօղու
նու զըրտը վէ չօղունու գօլալատը չագ Րրփա
չայընա վարընճա , վէ կէլտի մուհասէրէ էթտի
Րնի շէհրինի : Րայա կիրտիլէր Պահլաունի
լէրին պէօյիւքլէրի՝ Սասակ վէ ծնուն գարտաշը
Սահրամ վէ զայրը նախարարլար վէ Վիւրճի
փատիշահը վէ Պետրոս կաթուղիկոս . պունլար
հէփիսի պարըշըգ սեօղի էտիպ իքիսինտէն եէ
մին քէաղատը ալտըլար պու գալլ իլէ՝ քի (Յով
հաննէս օթուրսուն Րնիտէ վէ պույուրսուն
քէնտի սէմլէրինէ . վէ Րշոտ զայրը սէմլէ
րէ՝ իքինճի փատիշահ կիպի :

¹⁰²¹
Ն. } Պիր էզ րահաթըլըգ օլտուգտա պիր գաչ
խային նախարար (Յովհաննէս փատիշահ տիւշ
ման օլուպ՝ կէչտիլէր ծնու Վիւրճի փատիշահը
նա , վէ եալան սեօղլէրիլ իսպաթ էթտիլէր՝ քի
(Յովհաննէս սէնի երգմագ խարապ էթմէք իւ
թէր : () տախի պունլարա ինանըպ՝ կիզլիճէ
ծնա գարշը ասքեր եօլլատը քի պիր եէրտէ փու

սույա կիրիւ պազանըպ՝ գալղասըզ սէսսիզ
դութսունըր ծնու։ () Նլար ծրատա պէքէյիւ
() Յովհաննէս փատիշահ կիտէր իքէն քէնտի
գըշլաղընա՝ ափանսըզ ծնա եէթիշիւ դութ-
տուըր վէ կեօթիւրտիւլէր Լիւրճի փատիշա-
հընա։ օ տախի ծնու պիր գաշ կիւն զընտանա
գոյուպ՝ վէ սօնդրա իւշ գալէսիւնի ալըպ՝ սալը-
վէրտի։

() Յուն գարտաշը Բշոտ պիր երլ կէչմէտէն
պազտը կեօրտիւ քի իսթէտիկի կիպի հէր եէ-
րէ պուլուրանայօր, Ֆիքըրինէ գօտու քի () Յով-
հաննէս փատիշահ կիզլիճէ էօլտիւրէ։ զէրէ օ
սաղ գալտըլգճա տէտի՝ պէն րահաթ փատիշահ
լըզ էտէմէմ։ Պու նիյէթիլէ եալանտան խաս-
թա օլտու վէ քէնտի տեօշէկի եանընա պիր
չուգուր գազտըրըպ տուգազ գուրտու։ Հաշան
կէլտի ծնու կեօրմէկէ գարտաշը () Յովհաննէս,
հէմէն տեօշէկիլէն եագլաշտըղը կիպի՝ տիւշտիւ
տուգաղա վէ պաշլատը տէրինտէն եալվարմա-
ղա։ () րատա իտի Բպիրատ տէտիքլէրի նախա-
րար քի իշին ապընը պիլիրիտի։ օ Բպիրատ օ-
րատա () Յովհաննէսի դութուպ պաղլատը վէ
օտատան սըշարը չըգարըպ՝ կեօթիւրտիւ Բնի
շէհրինէ վէ թախթընա օթուրթտու։ էյի տիր
տէտի Հայլարա ագըլը փատիշահլարը օլմազ,
մէրհամէթսիզ վէ գուվվէթլի օլմատան իսէ։
Վէ քէնտիսիտէ օղուլ ուշաղընը ալըպ կիթտի
() Նուին շէհրինէ վէ Բպուսվար Բվիրայա տա-
խիլ տիւշտիւ։ Բպուսվար տախի՝ մէրհամէթ-
սիզ Բշոտուն դարաֆընտա պիր գաշ տիւշմա-
նըն սեօղինէ ինանըպ՝ պիր կիւն Բպիրատը տա-
վէթ էթտի վէ ծնու ծրատա պօղազլատը։
Պունու իշիթտիքտէ () Յովհաննէս փատիշահ՝
չօգ աճըտը Բպիրատա վէ ծնուն մուհապէ-

Թինտէն՝ իբի էվլատընա փայէ վերտի . քի աաւ
լարը Բպլճահապ վէ Ս ասակ իտի : Պու Ս ա-
սակ ալտը Գրիգոր Ս ագիստրոսուն զըզընը քի
օնտան օլտու տեօրթ էվլատ , Գրիգոր , Հա-
սան , Բպլճահապ վէ Բարսեղ քի սօնգրա կա-
թուղիկոս օլտու :

Պու Բշոտուն էթտիքէրինի իշիտիպ Հայ
նախարարլարը իբրահ էթտիլէր վէ օնտան կէ-
րի տուրտուլար , վէ տիւշմանլարը գուվկէթլէ-
նիպ օնա դարչը իշլէր գութտուլար : Պեօյլէ
օլտուգտա չըգտը կիթտի Բշոտ Ստանպօլա վէ
քէնտիսինի Ս տսիլ կայսերէ սէվկիւլիւ էտիպ՝
օնտան իմնատ իսթէտի , վէ օնուն աաքէրիլէ
Հայաստանա տեօնիւպ՝ նախարարլարը էլէ աւ-
տը . վէ հէր նէ գատար եէր ալմիշլէրսէ տիւշ-
մանլար՝ ճիւմէսինի զապդ էթտի . տահա չօգ
իշլէր կեօսթէրտիքտէն սօնգրա՝ աղըր պախշիշ-
լէրիլէ կէրի կեօնտէրտի Սուս աաքէրինի : Ս է
քէնտիսի իկիտլիկինտէն կէվէքլէնիպ՝ զէվկ իւ-
սէֆայա տիւշտիւ :

() վագիթլէրաէ պիր էզ աաքէր : Սաթար
ճինսինտէն Վիւրտիսթան սէմթինէ կէլիպ՝
օնտան Ս ասպուրական դարաֆընա ագտըլար :
Պունու կեօրտիւքտէ Սենեքերիմ փատիշահ՝
չօգ աաքէրիլէ օնլարա գարչը կեօնտէրտի սէրաս-
քէրինի աաղ Ը ապուհ : Ս է չիւնքի օնլարըն
գուվկէթի քէմանքէշիքտէ օլմազլա՝ գուվկէթ-
լէրի ուզաղա կիտէր իտի օգ աթմալարը իլէ ,
լաքին Հայլար օնլարա գըլըճ չալմազլա եագ-
լաչըպ՝ գըրտըլար օնլարը վէ գալան Սաթար-
լարը գօվալատըլար վէ ալահա շիւքը էտիլէք
կէրի տեօնտիլէր : Պեօյլէ օլտուգտա Սենե-
քերիմ փատիշահ Սաթարլարըն դարգընը կեօ-
րիւպ վէ հաղընա կէթիրիպ զիբը էթտի սուրը

Վերսէս հայրապետին ծնար իջին տէտիկի սեօգ
 ւերի: Պունու տիւշիւնէրէք չաղըրտը իւրսմ
 ւարընը վէ նախարարլարը. վէ ծնարլա սեօգ
 էթտի՝ քի Վ ասպուրական մէմէքէթինի Վ ա
 սիւ կայսերէ վերիպ՝ ծնուն եւրինէ ալսընլար
 Սիվաս էյալէթինի պիւթիւն էդրաֆը իլէ:
 Պու սեօգիլէ էլչի կեօնտէրտի Վ ասիւ կայսերէ
 Ղաւիթ ատըր օղլունու ազիմ փէշքէշքիլէ՝
 իւշ եիւզ գաթըր եիւքի: Վայսր տաիի պիւ
 շէյի դապուլ էտիպ, վերտի Սենէքերիմէ Սի
 վասըն հէր եւրինի չադ Վիդատ չայընա վա
 րընճա վէ շահատէ Ղաւիթի քէնտիսինէ օ
 ղուլլուգ էտիպ պախշիշքիլէ կեօնտէրտի պա
 պասընա: Սենէքերիմ տէ քեաղատլա վերտի
 կայսերէ օն շէհիր, եէթմիշիքի դալէ վէ տեօրթ
 պին պեօյիւք քեօյ. վէ լաքին մանասթըրլարը
 վէ ծնարըն քեօյլերինի վէրմէտի: Վ է քէնտի
 սօյ սօփունու վէ ղայրըլարընը տէվշերիպ հէր
 շէյլերիլէ՝ ճիւմէսի տեօրթ եիւզպին օլարադ,
 կէլտի օթուրտու Սիվաս շէհրինտէ սէնէ 1021:
 Վ է ծնտա էօլտիւ վէ պեօյիւք օղլու Ղաւիթ
 կէչտի պապասընըն եւրինէ:

Թէքըրար օ կիւնլերտէ Թաթարլարըն պեօյ
 իւկի Ղուղըիլ պէկ վէ ծնուն առքերի՝ եիւրիւյ
 իւշ էտիպ տիւշտիւլէր հայաստանա վէ չօդ սար
 գընթըլըք էտիպ՝ չօղունու էսիր էթտիլէր վէ
 ծնարը տինտէն չըգարմաղ իջին՝ չօդ էգիյէթ
 էթտիլէր: Վ է իլէրիճէ եիւրիւտիւքլերինտէ՝
 Վ ասսի Պահլաունի՝ Ղրիգոր Սագիստրու
 տուն պապասը քի հայլարըն պեօյիւք սէրաս
 քերի իտի վէ Ռջնի տէտիլէրի գալէտէ իտի՝
 պէշ եիւզ քիշի իլէ ծնարա գարշը չըգտը, վէ
 Ղլահա կիւվէնէրէք՝ պէրպատ էթտի ծնարըն
 օրտուսունու: Վերի տեօնտիւքտէ՝ պիր սափա

եկրտէ Մլաճա շիւքիւր հտերէք տուվա հտեր
քէն , տիւշմանն պիրի՝ քի կիզլէնմիշիտի՝ սա-
փան դաշը իլէ պաշընը վուրուպ հօլտիւրտիւ օ-
նու , վէ եկրինէ սերապէր օլտու ծնուն գար-
տաշը Վ աճրամ : Վ է օ կէլէն (ժաթարլար ջօ-
ղալըպ տիւշտիւէր Մճէմիսթանա վէ օ վիլայէ-
թի զապղէ կթտիլէր . սօնդրա ծնարրն պեօյ-
իւքլէրի՝ Վուղրիլ պէկ՝ օրատա փատիշահ օլուպ՝
օ փատիշահըր եէնիտէն թէմէլլէնտիւրտի վէ
քէնտիսի տէ սուլղան տէնիլտի :

¹⁰²²
Ն.Է.Ը.} Իքինճի սէնէսինտէ՝ Սէնէքերիմ կէլ
տիքտէն սօնդրա , Յովհաննէս փատիշահ տախի
(ժաթարլար Գօրգուսունտան Մնի շէհրինի) Վ ա-
սիլ կայսերէ վէրտի վէ եէմին քեաղատը եաղըպ
շարդ կթտի քի քէնտի սալլըղընտա Հայաստա-
նը կեօղէտէ , վէ էյիճէ պագա : Վ ասիլ կայսր
տախի պու շարղը գապուլ հտիպ՝ էյիճէ սագ-
լատը օ քեաղատը . վէ քէնտի հօլտիւքտէ՝ օ-
նուն գարտաշը Վոստանդինտէ Հայլարա սա-
Հապըղ կթտի :

¹⁰²³
Ն.Է.Ը.} Պու Վոստանդին էօլէճէք օլտուգտա՝
չաղըրտը եանընա Հայլարտան պիր քահանայ
Վիրակոս ատըր վէ ծնու էմին զանն հտերէք՝ օ-
նա թէպիմ կթտի Մնի շէհրին քեաղատընը
վէ էմր կթտի ծնա քի՝ օ քեաղատը կեօթիւ-
րիւպ վէրէ Յովհաննէս փատիշահ գէրէ պա-
նա մագպուլ տէյիլտիր տէտի պեօյլէ հարամ
մալ : () քահանայ քեաղատը կիզլիճէ սագ-
լալըպ , հիչ քիմնէյէ տույուրմատը : Վոստան-
դին կայսր հօլտիւքտէ՝ ծնուն եկրինէ կէշտի
կիւվէրիսի Ռամանու Գ վէ քէնտի գարտաշը
գըղընը վէրտի Յովհաննէս փատիշահ : ()
տախի հօլտիւքտէ եկրինէ կէշտի Միքայէլ
կայսր . ծնա կիտիպ Վիրակոս քահանայ վէրտի

օ Ր՜նի շէհրին քեաղատընր • Ս՜իբայէլ աէ սէ-
վինէրէք պախշոյլէր վէրտի ծնա վէ պէքէր իտի
{ Զովհաննէս փատիշահն էօլմէսինի՝ քի զապդ
էտէ՝ Ր՜նի շէհրինի վէ պիւթիւն էյալէթինի :
¹⁰²⁶
շէն } Եօլտիւ պու վազիթլէրտէ Սենէքերիմ
փատիշահ քի Սիվաստա օթուրուրտի, վէ
էօլտիւկի վազիթտէ էմր էթտի էյլատլարընա
ատլարը Գաւիթ, Ր՜տում, Ր՜բուսահլ վէ Դոս-
տանդին քի Սարափա տք խաչը եէրինէ տեօն
տիւրսիւնլէր վէ քէնտիսինի աէ օրատա կեօմ
սիւնլէր : (Խլար տախի պու էմրի թէքմիլ է-
տիպ, ծնլարըն պէօյիւք գարտադը Գաւիթ փա-
տիշահ օթուրտու պապասը եէրինէ : Պէօյլէ
օլտուգտա Սիվասա կէլտի Պէտրոս կաթու-
ղիկոս :

¹⁰²⁹
շէն } Ելլտան սօնդրա էօլտիւ Գարս փա-
տիշահը Ր՜բաս վէ ծնուն եէրինէ կէշտի օղլու
Գազիկ նամ : Պունու իշիթտիքտէ Պէտրոս
կաթուղիկոս՝ չրգըպ Սիվաստան Գարսա կիթ-
տի, վէ ծնտան Ր՜նի շէհրինէ՝ պազտը կեօրտիւ
քի փատիշահ վէ ճէմնաթ քէնտիսինէ ինճէն
միշ էիւղ չէվիւրիյօրլար զէրէ չօգ վազիթ իրապ
գալմը իտի ծնլարտան : Պէօյլէ կեօրտիւքտէ
ծնլարը՝ չրգտը կիթտի Սասպուրական մէմէքէ-
թինէ, վէ եամփաեալլնըլ օթուրտու Չորոյ վանք
տէտիքլէրի Սանասթըրտա տեօրթ էրլ մըլտա-
րը : Պու շէյէ հայլարըն պէօյիւքլէրի չօգ կիւճէ-
նիպ վէ ալիլէ ծնու չաղըրլպ, գօտու լար Ր՜ջնի
զալէսինէ • վէ փատիշահն էմրիիլէ կէթիլթտի
լէր Սանահին տէնիլէն մանասթըրըն րուհպա-
նընը ասը Գէոսկորոս վէ ծնու էթտիլէր կաթու-
ղիկոս : Սէ լաքին պէօյիւք եպիսկոպոսլարտան
Տէգ պիւրի գապուլ էթմէ տի ծնուն կաթուղիկոս
լըղընը վէ ատլ պիլէ անդըլմատը պատարագտա •

վէ ճէմնաթ էյրի պագար իտի ծնա վէ իզին
օլմատր ծնա քի ձեռնադրուծիւն էտէ : | աքին
քէնտիսի տիյնէմէյերէք՝ լայրգ օլմայան քիմ
սէլերի եպիսկոպոս էթտի վէ չօգ եօլսուզ իշլեր
¹⁰⁵⁸
¹²⁷ } իլէ վիլլէթէ սըզլէթ վերտի : Պէօյլէ օլ
տուգտա եպիսկոպոսլար վէ վարդապետլեր սի-
նոդոս էտիպ՝ նզովել էթտիլեր փատիշահ՝ վէ
նախարարլար՝ քի սէպէպ օլտուլար պէօյլէ պիր
Ֆէնա իշէ : (Յլար տախի գօրգուլարընտան
չէվիրմէք իսթէտիլեր Պէտրոս կաթուղիկոսու-
վէ լաքին օ պիր դարլիլէ իսթէմէյերէք՝ կերի
տուրտու : Չաղըրտըլար օ զաման Ղուանլար
կաթուղիկոսունու ատը Յովսէփ . օ կէլտիքտէ
քէնտի եպիսկոպոսլարլիլէ՝ պէօյիւք սինոդոս
էթտիլեր Ղնի շէհրինտէ տեօրթ պին քիշի .
վէ ժրատա սուլլու պուլուպ Ղահոսկորոսու՝
երըթտըլար ծնուն պաշը էօրթիւսինի . վէ բա-
նադրել էթտիլեր օ եպիսկոպոսլարը քի Ղահոս-
կորոս տիքմիշ իտի , վէ եհնիտէն կէլիրտիլեր
Պէտրոս կաթուղիկոսու քէնտի քիւրսիսինէ :

¹⁰⁵⁸
¹²⁷ } () վագիթլերտէ Սուլմար կէլիպ Ղա-
թամար սէմթինէ՝ ալտըլար Բերկրի տէտիքլէ-
րի շէհրի քի չօգտան գախմիշլեր իտի Ղալմէր .
վէ օ շէհրին Ստրիկ ատլը պէյինի դութուպ
դընտանա գօտուլար : Պունու տույտուգլարըն-
տա օ սէմթտէ օլման Ղալմէր՝ օրայա եէթիշիպ
ալտըլար շէհրի վէ ծնտա օլմնլարը հէփ դըր-
տըլար , վէ Ստրիկիտէ դընտանտան չըգարտը-
լար : Ղիթտիքտէ պու իշի Հայլարըն պիր պէօ-
իւկի՝ ատը Ղանձի , ապէր տէվիրիպ եիւրիւ-
տիւ շէհրին իւզէրինէ . վէ չիւքի գալէնին պիր
դարաֆը երգըլըշիտի՝ ծնտան իշէրի կիրիպ՝
գըրտը Ղալմէրի՝ էօյլէ քի կիւճ իլէ Ստրիկ վէ
պիր գաշը տախի սըղընտըլար էօգարքի գալէյէ

քի ճրատա նէ սու վար իտի իշէճէք վէ նէ եէ մէք եէյէճէք: Պունու չիւքի պիլիւր իտի Վանձինին ապերի՝ կերէք Հայը վէ կերէք Սուսու՝ վազիֆէլերի ծմայլա՝ պաշաւորլար եէմէկէ իշմէկէ վէ սէֆա էթմէկէ: Թաքի օ գալէտէ օլանլար եա էօլէլեր, եախօտ քէնտիւլերինի Թէպլիմ էտէլեր: Պունլար զէվգտէ իւ քէն՝ օ դարաֆտա օլան ամիրալար վէ Ղճէմէլը հաւրպիճէ պիր օլուպ՝ կէլտիլեր պաստըլար շէհիրի՝ վէ գըրտըլար չօղունու, վէ էօլտիւրտիւլեր Վանձի տէտիլերինի վէ գալանլարը հսիր էթտիլեր: սալթ Վանձինին օղլու՝ Տաճատ ատը՝ պիր գաչ քիշիլիէ գաչապիտի: () զաւանս Խտրիկ տէտիլերի էմր էթտի քի պիր չուգուր գապսընլար ատամ պօլունձա, վէ հսիրլերի պօղաղլաթտը օ չուգուր իւզերինտէ Թա քի գանիլէ տօլտու վէ քէնտիսիտէ ծրայա կիրիպ եայգանտը գանիլէ քի եիւրէկինին հարարէ. Թինի տէֆ էթսին. վէ լաքին պիր եըլտան սօնդրա կլինէ Սուսլար ալըպ օ շէհիրի, ծնուն հագ զընտան կէլտիլեր:

Խօլտիւ օ կիւնլերտէ Վաւիթ Լըծրունի՝ Սէնէքերիմին օղլու՝ քի օթուրուր իտի Սիլաստա. վէ չիւքի էվլատը եօղ իտի, ծնուն գարտաշը Լտոմ կէչտի եէրինէ. վէ քէնտիսինէ եարտըմձի օլտու քիւչիւք գարտաշը Լքու¹⁰³⁹ սահլ: Իքի սէնէտէն սօնդրա էօլտիւ Լչոտ՝ Յովհաննէս փատիշահըն գարտաշը օ քի իքինձի փատիշահ իտի. վէ ծնտան պիր օղլան գալտը ծն տէօրթ եաշընտա՝ ատը Վազիկ: () սէնէ էօլտիւ Յովհաննէս փատիշահ՝ Լնի շէհիրինտէ. տէվլէթի սիւրտիւ 20 սէնէ:

¹⁰⁵⁹
^{Ն 20} } Իքի երլ փատիշահսըզ գալտը Հայաս-
տան Յովհաննէս Սմբատ Էօլտիւքտէն սօնդրա .
զէրէ նախարարլարտա ղայրէթ Էօզ իտի վէ պիր
լիք ծնլարտան գալգմը՝ իտի : Պու հալտէ իքէն
Հայաստան՝ պեօլիւքլէրին պիրի՝ Սիւնիք մէմ
լէքէթին պէյի՝ ասը Սարգիս Ս եստ՝ պաշ գալ
տըրրպ փատիշահ օլմագ իսթէտի . վէ պու նիյ
էթ իլէ պաշլատը Հայաստանը գալուրմաղա .
¹⁰⁴⁰
^{Ն 20} } Հաշան իշիթտի Սիքայէլ կայսր՝ Յով
հաննէս փատիշահըն Էօլտիւկիւնի՝ էլչի Էօլլատը
Հայլարա վէ իսթէտի Րիշի շէհրինի վէ ծնուն
էյալէթինի . վէ լաքին Հայլար վէրմէտիքլէրին
տէ՝ տեօրթ քէրրէ ասքէր կեօնտէրտի Հայաս-
տանա՝ քի չօգ սարգընթըլըզ Էթտիլէր՝ Սար-
գիս Ս եստ տախի ծնլարա Էարսըմճի իտի :
Տեօրտիւնճի քէրրէ կէլտիքլէրինտէ , Հայլարըն
պեօլիւքլէրի վէ Ս ահրամ սէրասքէր Պահլաու-
նի , քի գարտաշը՝ եէրինէ կէլմիշիտի , պիր օ-
լուպ՝ տէվչիրտիլէր էլլի պին պահաուրը ասքէր .
օթուզ պինի եաեան , իկիրմի պինի աթըլ , վէ
իւչ պեօլիւք օլուպ՝ տիւշտիւլէր Ռումլարըն իւ-
զէրինէ , վէ ինսաֆսըզ գըրտըլար Ռումլարը
Էօլլէ քի ծնլարըն գանը սէլ կիպի ագըպ եիւրիւ
տիւ Րիսուրեան չայընա , վէ չայըն սուլու՝ գան
րէնկինէ տեօնտիւ վէ գաշանլարըն չօղու օ գան
լը չայտա սուլա պօղուլտու . վէ չօղու Հայ աս-
քէրին սէսինտէն շաշըրըպ վէ սարփ եէրլէրէ
տիւշիւպ՝ Էօլտիւ . գաշանլար տախի պաշլատը-
լար Հայգըրըպ Էալվարմաղա՝ քի պուգատարը

եւթեր ղայրը գըլմասընլար: Շէք պիթտիք տէ՛ հէր քէս չէքիլտի քէնտի եւերինէ: Սումլար պու իշ իշին էօճ ալմագ իսթէտիլէր. հայլարտան, վէ լաքին պիր շէյ էտէմէտիլէր. զերէ իյլերինտէ Ֆէսատլար զուհուր էթտի:

¹⁰⁴²
հա } Գագիկ Յովհաննէս փատիշահըն գար տաշը օղլու՝ փատիշահ օլմատան Ս եստ Սարգիս նախարարըն տէփրէնիլինի կեօրիւպ վէ քէնտիսինէ պիր արգա պուլամայըպ՝ վէ պիր եանա չէքիլիպ՝ օթուրմիշ իտի. պու իշին պեօլ լէ օլմասընտան զիյատէսի իլէ մէյտան պուլմագլա Սարգիս նախարար՝ չօղունուն եիւրէկինի ալլատը, խուսուսա լ՛նի շէհրինտէ օլանլարըն քի քէնտիսինի փատիշահ էթսինլէր: Ս է լաքին Ս չահրամսէրապէր, վէ օնուն խըսընլարը օթուզ պեօլիւք քիշիզատէլէր պու իշէ գարըշմատըլար, Գրիգոր Սագիստրոս տախի պիլէլէրինճէ իտի. օ քի Ռջնի շէհրինէ պույուրուր իտի՝ Ս ահրամըն գարտաշը օղլու վէ Ս ասակըն էվլատը: Պունլար պիր օլուպ, վէ ղայրը պիր գաչ հայ պեօլիւքլէրի իլէ սեօզ էտիպ՝ կիթտիլէր Պետրոս կաթուղիկոսուն եանընա. վէ օնուն էմրիլիլէ՝ չաղըրտըլար Գագիկի, վէ Սարգիստէն կիզլի լ՛նի շէհրինէ սօգուպ՝ օրատա փատիշահ էթտիլէր հայլարա, օն ալթըր եաշըն տա իքէն:

Պու Գագիկ օն եաշընտան պերի օղումաղա վէ իլմէ դալիպ օլուպ պիր պեօլիւք ուսթա եանընտա՝ հէր տիւրլիւ օգուրեաղարլըղը թէքմիլ էթտի վէ էլի ամէլլէրիլէ պեօլիւտիւ: Վէնտի կիւզէլ, պօլլու պօսլու, հէր դարաֆտան եազըշըղլը. եիւրէքլի վէ գուվլէթլի, վէ չէքիպ չէվիրմէտէ՝ ուսլու ազըլլը. տայիմա այըգ վէ օյանըգ, պիր տանէ ճէվահիր տինեա իշին:

տէ : Սէ լաբին չիւնքի եարատըճի (Սանկընըն
ինայէթի էլ չէքմիշ իտի Հայ փատիշահըղըն
տան, պեօլէ փատիշահը էլէ վերմէք իսթէ-
տիէր քէնտի ատամլարը : Պունուն փատիշահ
օլտուղունու տուլտուգտա Սարգիս Սէստ գօրգ-
տու, վէ արգատաշլարը իլէ գաչտը կիրտի իչ
գալէյէ : Սիթտի արտըսըրա Վագիկ փատիշահ
եանիա եալընըզ գօրգուսուզ վէ փէրվասըզ . վէ
ագըլըր սեօղլէրիլէ իսքեաթ էթտի օնու քի
չըգա կիտէ օ գալէտէն նէրէյէ իսթէրսէ . օ
տախի կիթտի Սուրմանի տէտիքլէրի գալէյէ .
վէ քէնտի ալչագըլընը կեօսթէրմէքլէ ապէր
տէվչիրտի վէ պաշլատը Վագիկին եէրլէրինի
վուրմաղա : Վագիկ տախի պիր գաչ պահատըր
քիոնէլէր ալըպ վէ օնուն իւզէրինէ եիւրիւյիւպ
կիրտի օրտուսունա . դութտու վէ պաղլատը օ-
նու սանքի ալընը ալլար ասլան կիպի, վէ Նիի
շէհրինէ կեօթիւրիւպ զընտանա գօտու : Սօնը
րա պիր գաչ քիշինին ըէճասը իլէ չըգարտը զըն-
տանտան, վէ օնուն խօշամէտինէ վէ տըշար-
տան եավաշ սեօղլէրինէ ալտանըպ՝ տօսթ էթ-
տի քէնտիսինէ : Վաշլատը արթըզ քէնտի եէր-
լէրինի կէզիպ՝ հէր շէյի տիւզմէկէ տիւզէլթ-
մէկէ :

() Երլ (Սաթար միլլէթի պիր էզ ապէրիլէ
Հայաստանա կէլիպ, օրտուլարընը գուրտուլար
Հուրաստան չայըն էօթէ դարաֆընա : Տէվ-
չիրտի Վագիկ տէ օն ալթը պին պահատըր
ապէր վէ կէլտի օ չայըն պէրի դարաֆընա . օ-
րատա ալթը պինինի փուսույա գօյուպ կիզլէ-
տի, վէ օն պինիլէ կէրի տեօնտիւ՝ գաչամագ
կեօսթէրէրէք : (Սաթարըրա տախի էվլէթ-
լէյէրէք կէչտիլէր պու դարաֆա վէ Վագիկին
իւզէրինէ եիւրիւսիւքտէ, փուսուտա օլանլար

եօրու քեսիպ ամիանալ թեօքիւտիւէն իւզէր-
լէրինէ, վէ Վագիկին ասքերի կէրի տեօնիւպ՝
իքի դարաֆտան պաշատուար օնլարը գըրմա-
ղա . վէ հօկլէրինէ գաթըպ գօվալատուար թա
չայա վարընձա . օրատա չօղու չայտա սուլա պօ-
ղուլտու վէ գալանը գալտը կիթտի Վորձայք
տէտիքլէրի մէմլէքէթէ :

13 . Վագիկի Բագիւնէն Գիւլէնիւնի :

Դ . 39 — 42 .

¹⁰⁴⁵
ՆԼԲ } Վագիկ փատիշահ մէյտան ալընձա՝
Ս՝ոնումախոս կայսր քի պէշինձի Ս՝իքայիւն
եէրինէ կէշտի, Մ՝նի քեաղատընը պուլուպ՝ հա
պեր վէրտի Վագիկ փատիշահ քի վէրսին Մ-
նի շէհրինի՝ Յովհաննէս փատիշահըն շարդը
իւզրէ : () տախի գաթըլըգըլա ճէվապ վէրտի .
“ Վէն տէտի հէր դարաֆտան տէվլէթինիգէ
միւղի իմ . վէ լաքին աթալարըմըզտան պիգէ
գալան եէրի վէրէմէմ ” : Շօգ սեօզտէն սօնղ-
րա՝ տիյնէմէտիքտէ Վագիկ՝ օնուն իւզէրինէ
կեօնտէրտի Ս՝ոնումախոս պիրէզ ասքերիլէ Մ-
սիտ ատըր սերասքերինի : () Յըլարա գարը չըգ-
տը Վագիկ վէ գօվալատը օնլարը քէնտի թօփ-
րաղընտան : Սէքրար եէնի ասքեր եօլատը
կայսր՝ լիկողայոս սերասքերիլէ . օնլարը տախի
տաղըթտը Վագիկ : Մ՝ն սօնղունտա փէշքէշ-
լէրիլէ հապեր վէրտի՝ Մպուսլար տէտիքլէրի
Վուլն Մմիրասընա քի տարա կէթիրէ Վագիկ
փատիշահ : () տախի Վագիկտէն աղըր փէշ-
քէշլէր ալըպ՝ հիչ պիր շէյ կէթմէտի օնա , խու-
սուսա քի իսթէմէգիտի Սուլմարըն օ սէմթէ
կէլմէսինի :

¹⁰⁴⁴
Ն.Պ.Գ. } Ե իւպհէյէ տիւշիւպ Վազիկ քի
Սաւաւարն պեօյլէ էթմէսի՝ Ս Էստ Սարգիսին
Թահրէք էթմէսինտէն տիր, պունուն իչին ծու
դուծ տու վէ պօղմագ իսթէտի. օ տախի տիւր
լիւ տիւրլիւ եալան սեօզէրինէ ինանտրտը օ
նու քի պու իշէրի գարըշտըրան Վրիգոր
Սագիստրոս տուր. ծնտան էօթիւրի տիւշման
օլտու Վազիկ ծնա. օ տախի գօրգուսունտան՝
պըրագտը քէնտի շէհրինի քի Սջնի տէնիր իտի
վէ կիթտի Ստանպօլա քի օրատա էօրէնմիշ
իտի հէր տիւրլիւ իլիմէրի վէ կայսերտէն շան
պուլուպ՝ Սագիստրոս օլտու :

Իսթէտի Ս Էստ Սարգիս քի քէնտիսի տէ
պիր փայէ պուլա կայսերտէն, պունուն իչին
պաշլատը մէթուպլաշմաղա վէ Լնի մատտէ
սինի գրգըշտըրմաղա, վէ չիւնքի կիւճէնմիշ իտի
Վազիկ փատիշահա՝ պաշլատը ծնա գարշը պիւ
րէր պիրէրնախարարլար էլէ ալմաղա վէ ծնլարը
քէնտիսինէ ույտուրուպ, ծնլարլա մէթուպ
եօլլատը կայսերէ. “ Ս ագիթ պու վագիթ տիր
տէտի՝ Լնի շէհրինի ալմաղա. Էկէր պիր ալ իլէ
Վազիկ փատիշահըմըր Ստանպօլա չաղըրըպ
օրատա ալը գօրսան՝ պիզ սանա թէսլիմ էտէ
րիզ Լնի շէհրինի ” :

¹⁰⁴⁵
Ն.Պ.Գ. } Սայսը տախի մուհապպէթ նամէ եա
զրպ՝ տալէթ էթտի Վազիկի Ստանպօլա .
Վազիկ վարմագ իսթէմէտիքտէ՝ Թէքրար եազ
տը “ Հիչ պիր իշքիլին օլմասըն տէտի՝ պույուր
կէլ, վէ Էէմին էթտի իտաչա վէ աւետարանա՝
քի սանա պիր զարար օլմաղ : Պունտան զիյա
տէսի իլէ իշքիլէ վարտը Վազիկ վէ Ֆիքրինէ
գօտու քի արթըգ կիթմէյէ. խուսուսա քի
Ս ահրամ Պաշլաուունի վէ պեօյիքլէրտէն պիր
գաչը՝ կիզլիճէ Էօկիւթ վէրտիլէր ծնա քի կիթ

մէսին: Սէ լաքին օ պիր նախարարլար վէ Սարգիս՝ չօգ սէպէպլէր կէթիրմէքլէ իսքեաթ էթմէք իսթէտիլէր ծնու: Տիյնէմէտիքտէ՝ չա զրրտըլար Պետրոս կաթուղիկոսու վէ ծնու Մլաճ դարաֆրնտան շահիտ դութտուլար քի Մնի շէհրինի վէրմէսինլէր Սուլարա, վէ պու իշ իչին քիլիսէտէ պատարապ էօկիւնտէ շէտիտ վէ գօրգուլու եէմինլէր էթտիլէր, վէ քեաղա տա եազըպ՝ վէրտիլէր Պետրոս կաթուղիկոսա: Պեօյլէճինէ ալտանտը վէ ճէսարէթ էթտի Վագիկ վէ ծնլարա ինանըպ՝ թէսլիմ էթտի կաթուղիկոսուն էմինլիկինէ Մնի շէհրինի: վէ շէհրէ տախի կեօզէտիճի գօտու պիր էզապէրիլէ Մպիրատ ատըլ պիրինի քի քէնտի սէվկիւլիսի իտի, վէ սարայընա միւպաշիր էթտի Սեստ Սարգիսի: Մշի պեօյլէճէ տիւզիւպ գօշուպ, ալտը պիլէսինճէ քէնտի տօսթլարընը վէ իսթէտիկի ապքերի, վէ եօլա տիւշիւպ կիթտի Ստանպօլա օ երլ քի փատիշահլըղընըն տեօր տիւնճի սէնէսի իտի:

(Կնու գարշըլամաղա վարտըլար զիյնէթիլէ Ստանպօլուն պեօյիւքլէրի վէ փատիշահ կիպի պեօյիւք ալայիլէ իչէրի ալըպ՝ կեօթիւրտիւլէր Սոմամախ կայսերէ: Վայսը տախի մուհապպէթ կեօսթէրմէքլէ միւրիւվլէթ վէ ըաղ պէթ էթտի ծնա: Պիր գաշ կիւնտէն սօնդրա սեօզ աշտը կայսը Մնի շէհրինտէն էօթիւրի, վէ ծնու իսթէտի Վագիկտէն՝ սեօզ վէրէրէք քի ծնուն եէրինէ պէտէլ վէրէ Մէլիտինէ շէհրինի՝ էյալէթիլիլէ: Զօգ գարշը տուրտու պունա Վագիկ, վէ հիշ պիր դարաֆտան գայիլ օլմատըգտա՝ ալըգօտու ծնու կայսը: վէ պիր ա տայա կեօնտէրտի սիւրկիւն կիպի: Պունու տուլտուգլարընտա Հայ նախարարլարը՝ իքի

Ֆրրգա օլտուլար. չօղու վերմէք իսթէրիտի
Լ՛նի շէհրինի, վէ պագիսի իսթէմէզ իտի. չօգ
խրրըլթրտան սօնղրա՝ հէփիսի պիր օլուպ՝ կայ-
սերէ կեօնտէրտիլէր Լ՛նինին անախթարընը վէ
օնա քեաղատ եագտրլար քի շիմտէն սօնղրա
սէնին տիր հէմԼ՛նի վէ հէմպու սէմթլէր :

¹⁰⁴⁶
Ե. Գ. Ե. } Ս՝ոնումաի կայսր կէթիրտիպ Վագիկ
փատիշահը հուզուրունա՝ կեօսթէրտի օնա նա
խարարլարըն քեաղատընը. չօգ սեօզ վէ չօգ
միւճատէլէ օլտուգտան սօնղրա՝ մէճպուր օլտու
Վագիկ Լ՛նի շէհրինի վերմէկէ. վէ օնուն եէ
րինէ ալտը Պիզու տէտիքլէրի շէհրի վէ ղայրը
եէրլէր՝ իւչ սէմթտէ, ատլարը Վապադուկիա,
Խորձէն վէ Լ իկանդիա. պունլարտան ղայրի՝
Ստանպօլտա պիր սարայ՝ կէլիբիլիլէ : Ս է լաքին
քէնտի հալի փէրիշան օլուպ՝ աճ վաճ հտէրէք
էօմրիւնի կէչիրի իտի : Պիր գաչ վագիթ
Ստանպօլտա տուրտուգտան սօնղրա էվլէնմէք
իսթէտի. վէ կայսրըն իզնի իլէ ալտը Վաւիթ
փատիշահըն դըզընը քի Սիվաստա օթուրուր
իտի վէ օ զամանլարտա էօլմիշ իտի, վէ օնուն
եէրինէ դարտաշը Լ՛տոմ կէչմիշ իտի : Պիր մա
նասթըր եափտը Վագիկ՝ Պիզու շէհրինտէ
վէ օրայա կիտիպ չօգ քէրրէ՝ աղլար իտի տէր-
տիմէնտ Հայլարը : Պունուն իքի էվլատը օլ-
տու Յովհաննէս վէ Վաւիթ : Չաղըրտը
կայսր՝ Պետրոս կաթուղիկոսու տախի Ստանպօ-
լա պիր գաչ եպիսկոպոսլա վէ օնտա սագլատը
քի օլմայա Հայլարը այաղա գալտըրա : Իւչ
երլտան սօնղրա Սիվաս փատիշահը՝ Լ՛տոմԼ՛ը-
ծրունի՝ Պետրոս կաթուղիկոսա քէֆիլ օլուպ՝
ալտը կեօթիւրտիւ օնու Սիվասա վէ օթուրթ-
տու սուրը Լ՛շան տէտիքլէրի մանասթըրընտա :

¹⁰⁴⁷
Ե. Գ. Ե. } Փատիշահըզ գալտըգտա Հայաստան,
17*

տիւշմանլար պաղա գալգտըլար . էն էվէլ Լ¹⁰⁴⁸
պուսլար Դ¹⁰⁴⁹ուինտէ օլան Լ¹⁰⁵⁰միրա՝ Հայլարա վէ
Դ¹⁰⁵¹ուսլարա գարշը էսիրիպ, չօգ սըգընթը վէրտի
օնլարա . վէ քիմի դուծարսա գօրլար իտի տինին
տէն տեօնտիւրմէկէ : Պու աթէշի սեօնտիւրմէկ
իչին զայրէթլէնտի Դ¹⁰⁵²ահրամ Պ¹⁰⁵³ահլաւունի . վէ
ասքէր տէվշիրիպ՝ տին ուղուրունտա պաշընը գօ
տու . չըգտը Լ¹⁰⁵⁴պուսլարա գարշը , վէ ծնուն ան
քէրինի գըրըպ գօվալատը չազ Դ¹⁰⁵⁵ուին տէնիլէն
շէհրին գափուսունա վարընճա . օ ճէնքտէ
տիւշտի պունուն Դ¹⁰⁵⁶րիգոր օղուճուղու վէ քէն
տի տէ եարալանըպ՝ թէսլիմ էթտի ճանընը՝
սէքսէն եաշընտա օլարազ . թէնի կեօմիւլտիւ
մէզարա Սանահին մանասթըրընտա :

14. Դ¹⁰⁵⁷աշէլ պէյն վէ Ս¹⁰⁵⁸ահմադարա հայտերն
Հայլարա եմպիւլէրէ :

Դ . 42 — 43 .

¹⁰⁴⁸
շէլ } () վագիթլէրտէ Դ¹⁰⁴⁹ուղըիլ պէյին աս
քէրի չօգ տէֆա եիւրիւտիւ կէլտի Հայաս
տան սէմթինէ . էվէլէքի եիւրիւյիշտէ եիւզ
պին գատար օլարազ՝ վիրան էթտիլէր իկիրմի
տեօրթ էյալէթ թա՝ Լ¹⁰⁵⁰ասէնէտէք : Լ¹⁰⁵¹քինճի
եիւրիւյիշտէ իքի եիւզ պին օլարազ՝ տեօրթ
պեօլիւք օլտուլար՝ վէ տեօրթ դարաֆա տիւ
շիւպ Հայաստանը խարապ էթտիլէր . պազ Հայ
թարիխինտէ . 7 . 42 :

¹⁰⁴⁹
շէլ } () սէնէ կէշտիքտէ պիր զայրը պեօլիւք
տէ Հայաստանա կիրիպ՝ գուշաթտըլար Լ¹⁰⁵⁰րճն
տէտիքլէրի շէհրի . օ շէհրտէ իւշ եիւզ պին
ճան վարտի , վէ սէքիզ եիւզ քիլիսէ . շէհրի

գարշը տուրտուգտա տիւշմանլար իչերի սալըպ՝
 դըրտըլար եիւզգըրգ պին քիչի. վէ գալանլա-
 րըն ճիւմէսինի էսիր էտիպ՝ շէհրի եագտըլար
 քի շիմտիյէտէք վիրան տըր: () գատար Սոււմ
 ապքերի վարիտի քի Հայաստանտա՝ ալթմըշ
 պինտէն զիյատէ, վէ իքի ատամ էլինտէ՝ քի պի-
 րի Լիտէ օլուր իտի ատը Կամենաս, վէ օ պի-
 րի Սասաուրական սէմթինտէ՝ ատը Լըրն
 Պուղար ճինսինտէն. պունլարտան Տիչ պիրի
 եարտըմէթմէտի Հայլարա՝ Տիչ օլմազսա պարի
 քէնտի Փայտալարը իչին. զէրէ Հայլարըն զայ
 օլմասընը քէնտի Փայտալարընտան զիյատէ իւ
 թէրլէր իտի:

¹⁰⁸⁰
 Ն. Պ. } Սէլքին հաչան պագտըլար քի տիւշ-
 ման օրթալըղը եըգայօր, պիր էզ ապքէր տէ
 կեօնտէրտիլէր. պունլար տախի պիր իշ կեօրէ-
 լիմ տէրիքէն՝ տիւշման խըշմընա օղրայրպ տա-
 ղըլտըլար: Տիւշման տախի էօթէսինի պերի-
 սինի չալարագ չարփարագ կէլտի Գարս սէմ
 թինէ քի օրատա օթուրուրիտի Գագիկ Լ-
 բասեան, վէ սուրբ Յայտնութիւն կիւնիւնտէ
 շէհրէ կիրիպ՝ պուտուգլարընը դըրտըլար վէ
 գալանլարը էսիր էթտիլէր. շէհրի տէ եագըպ
 կիթտիլէր. սալթ եալընըզ Գագիկ Լբասեան
 պիր էզ ատամլա իչ գալէյէ տիւշիւպ գուրթու-
 տու վէ սօնղրա շէհրի եէնիլէտի:

¹⁰⁸¹
 Շ } Պեցլէ վագիթտէ ըահաթըրգտա իտի
 չորրորդ Հայք տէտիլքլէրի մէմէքէթ՝ Հայ միլ-
 լէթիլիլէ տօլու: Պիր գաչ Սոււմ պու Հայլարա
 հասէտ էտիպ՝ ճըլարտան չիքէպէթ էթտիլէր
 Սոնումախոս կայսերէ. օ տախի չիւնքի խոսամ
 իտի Հայլարա վէ չիւրիւթմէք իսթէր իտի ճը-
 լարը, չօգ ապքերիլէ օրայա կեօնտէրտի Պեուոս
 ատըլ սէրասքերինի:

() սեմվէրէ կիրտիքտէ Պեռոս՝ մէրհամէ-
թի եւրէկինտէն տըշարը պըրաղըպ՝ պաշատը
տեօրթ դարաֆընը երգմաղա վէ հապէր կեօն
տէրտի Հայ պեօյիւքէրինէ քի եանընա կէլին
լէր : () Յլար տախի ծնուն մէրհամէթսիզ իշլէրի
նի կեօրիւպ՝ ճիւմէսի սեօղլէրինի եէմինիլէ
պիր էթտիլէր քի կիթմէսինյէր : () Յլարտան
պիրի ատը թորոսակ՝ եէմինինէ գարշը կիթտի
տույուրտու Պեռոսա ծնլարըն մէշլէրէթինի :
Պունու տույտուգլարընտա օ պիրլէրի՝ իսթէր
իսթէմէզ կիթտիլէր Պեռոսա : Վ է լաքին էն
պեօյիւքէրի ատը Հարպիկ քի օթուրուր իտի
քէնտի գալէսինտէ քի Մըղընի եախօտ Մըղն
տէրլէր , գալէսին մէթինլիկինէ կիւվէնիպ եէ-
րինտէն գըմըլտանմատը : Վէլտի Պեռոս օ գա-
լէսին իւզէրինէ , վէ կէօղինէ եէնկտիրէմէտի
ալմասընը . գալէսին իսթիւնտէ պիր գաշընը
կեօրտիւքտէ՝ սէս էթտի ծնլարա “Վիմբի տէ-
տի Հարպիկին պաշընը պանա կէթիրիրսէ՝ ծնա
վէրիրիմ պու գալէյի վէ պեօյիւք փայէյէ եէ-
թիշտիրիրիմ ծնու ” :

Պասավէթ ալտը Հարպիկի օլմայա քի պիրի
դամահ պէլասըլիլէ գըյսըն քէնտիսինէ . ույգու
գաշտը կեօղինտէն վէ իւշ կիւն ույուլմտը .
կիթտի գալէսին պիր դարաֆընա սէվկիւլիւ
այագտաշարը իլէ . վէ ծնլարըն սեօղինէ ինա-
նըպ ույգույա վարտը . ույուրիքէն խային այագ-
տաշարը օրատա պօղաղլատըլար ծնու վէ պա-
շընը կեօթիւրտիւլէր Պեռոսա . օ տախի գա-
լէյի գապը էթտիքտէն սօնղրա՝ ալտը Հայլարըն
պեօյիւքլէրինի , վէ կեօթիւրտիւ Ստանպօլա .
վէ Ս՝նումախոս կայսր հիշ պիր թէֆթիշ էթ-
մէտէն սիւրտիւ ծնլարը պիր աուպա : Վ է լա-
քին պիր վագիթտէն սօնղրա թէհոդորա թա-
գուհի ծնլարը իղլագ էթտիրտի :

15. Ղաղըիւ պէյնն Ռեքար Տայաստան եւրի-
 ֆէսի վէ Ստանդէրտի հոգատէրէ եմֆէսի, վէ Իսթի-
 ճի Սալէի կառուղիէստան վազիւ:

Դ. 43 — 44.

¹⁰⁵³
 ՀԲ } () կիւնդէրտէ կինէ կէլտի Ղաղըիւ
 Տայաստան սէմթինէ. ալտը Ռերկրի շէհրինի,
 կէլտի Ռասէն թօփրաղընա վէ չօգ եէր եագտը
 չադ Սանանդա վարընձա: Ղալտը կեօրտիւ
 Ղազիկի Ռբասեան՝ քի քէնտի հօլքէսինէ տէ
 կիրէճէք. տէվչիրտի ատաւլարընը վէ թաթուլ
 ատըր սէրապէրինի վէ եիւրիւտիւ Ղաղըիւին
 իւզէրինէ: Ղէնք պաշլանտըգտա՝ ապէրի թէհ
 լիքէյէ տիւշտիւ, ծնուն իչին կէրի տեծնտիւ:
 Սէ լաքին թաթուլուն աթըր սագաղլանտըգ-
 տա՝ տիւշմանլար դութուպ ծնու կեօթիւրտիւ-
 լէր Ղաղըիւին հուզուրունա: Սէ չինքի օ
 ճէնքտէ եարալանմիշ իտի Ռսուրան խանըն
 օղլու, Ղաղըիւ կեօրտիւքտէ թաթուլու վէ օ
 ուշաղը՝ տէտի թաթուլա. “] Վէր շու սաղ
 գալըրտա՝ սէնի սալը վէրիւրիմ, էկէր հօլիւրսէ՝
 սէնի ծնա գուրպան էտէրիմ, ՝. ճէվապ վէրտի
 թաթուլ. “] Վէր տէտի՝ վուրըշ պէնիմ իսէ՝
 սաղ գալմազ, ՝ Սօղրա ուշագ հօլտիւքտէ՝
 պօղաղլատը Ղաղըիւ թաթուլու վէ ծնուն
 սաղ էլինի քէսիպ եօլլատը ուշաղըն պապասը-
 նա: “ () ղլուն տէտի ալչադ էլտէն հօլմէտի.
 պեօլէ էլտէն հօլտիւ քի թէքրարլամազ, եանի
 պիւր վուրմաղ իլէ իշի պիթիւրիւ, ՝
¹⁰⁵⁴
 ՀԳ } Ղունտան սօնղրա ալտը Ղաղըիւ քէնտի
 ապէրինի, վէ կիթտի Սանաղկերտ իւզէրինէ՝
 վէ մէնճէնիգլէր, եախօտ իպէլէլէր գուրուպ:

պաշխատը գալէսինի տեօյմէկէ . օ շէհրտէ պիր
Ֆիրասէթլի Հայ քահանայ վար իտի . պու պիր
սէնաաթիլէ քէսէրիտի օ վուրըշլարն գուվլէ
թինի : Պագտը կեօրտիւ Ղուղրիլ քի աւա
մայօր շէհրի՝ գալէ ալթընտան լաղըմ գաղտը .
վէ չիւնքի Ղալմէրտէն պիրի տիւշման օլմիշ
իտի Ղուղրիլէ , պիր քեաղատ եաղըպ սար
տը օգ իւզէրինէ վէ իչէրի աթըպ՝ աղնաթտը
Ղուղրիլին էթտիկինի : Ղալէտէ օլանլար ի
չէրտէն եօլ աչըպ օ լաղըմա գարշը՝ կէշտիլը
դութտուլար լաղըմաիլէրի վէ հէմ Ղուղրիլին
գայնաթասընը քի պու իշ իւզէրինտէ իտի . վէ
աիւմէսինի գալէսին եօգարըսընա չըգարըպ
քէստիլը պաշլարընը Ղուղրիլին կեօզի էօ
կիւնտէ :

Ղուղրիլ պունու կեօրտիւքտէ՝ ճան պաշընա
սըչրատը . վէ չիւնքի աղաճտան եաիւրլմիշ պիր
պեօյիւք մէնաէնիգ վար իտի Պիթլիտէ , Հայ
ճա Բաբա տէրիլ քի Վասիլ կայսր եաիւրըմիշ
իտի . էօյլէ միւպալէղէ պիր շէյ իտի քի տեօրթ
եիւզ քիշի չէքէրիտի ծնուն ուրզանընը : Պու
բաբանը Ղուղրիլ կէթիրտիպ գալէսին գարշը
սընա գուրտու : Պունու կեօրտիւքլէրինտէ գա
լէտէ օլանլար՝ չօգ Գօրգտուլար վէ նէ եաիւ
ճազլարընը պիլէմէտիլէր . վէ հէր դարաֆտան
իւմիտլէրի քէսիւտիլքտէ , Վասիլ տէտիլքլի
գալէսին աղասը տէլլալ չաղըրթտը . “Քիւնքի
տէտի շու բաբանը եագարսա , պեօյիւք փայէյէ
եէթիշտիրիրիւմ” : ()րատա պիր հէզարֆէն
Ֆրանսըզ վարիտի՝ պու թօզ կիպի պիր շէյ եա
փըպ քի հաւատան դութուշուր , վէ իւշ չիշէյէ
տօլտուրուպ գօյնունա գօտու . պինտի պիր չաի
գըն աթա վէ էլինէ պիր քեաղատ ալըպ մէք
թուպ դարզընա՝ պաշխատը կիթմէկէ բաբանա

տօղրու վէ պէքճիւնը պիր շէյ տէմէտիւնը, զանն
էթտիւնը քի մէքթուպ կեօթիւրիւր : () տա-
խի բաբանա եապլաշրպ պաշլատը շաշարագ պադ-
մաղա ծնա . վէ շիշէլէրի չրգարըպ՝ պիր պիրի
արտընճա՝ աթտը բաբանըն իւսթիւնէ վէ քէն-
տիսի գաշրպ կիրտի գալէյէ : Պէքճիւնը արտը-
նա տիւշտիւքտէ՝ բաբան դութուշտու վէ մուժ-
կիպի երիտի :

Ղուդրիլ իւմիտիսի քէստիքտէ՝ Ղլկան ատըր
սէրապէրին պիրի ծնուն հմրիլիւ՝ օտա դարգը-
նա պիր գաշ շէյ եափտըրտը իւսթիւրի գափալը
վէ տեօրթ եանլարը աշրգ քի հայճա Ղշ տերիզ,
վէ գալէնին աշաղասընա սալտըրտը . պունլարըն
ալթընա կիրիպ աճէմէր, պաշլատըլար քիւլիւնէկ
իլէ գազմաղա գալէնին թէմէլինի : Ղալէտէ
օլանլար տախի խրզլա պըրագտըլար օտա կիպի
եափրլան շէյլէրին իւզէրինէ ուճլարը սիվրի
գալըն տիրէքլէր, վէ ծնլարը փարչա փարչա էթ-
տիւնը վէ իփ իլէ պեօյիւք գանճալար աշաղա
սալըպ՝ օ գազան քիմսէլէրի եօգարը չէքտիւնը,
վէ պէլէրինտէն պիչիպ՝ տըշարը աթտըլար . վէ
գալանլարըն իւզէրինէ՝ դաշ վէ օգ եաղտըրըպ՝
չօղունու էօլտիւրտիւլէր, վէ քիմինի տէ սա-
գաղլատըլար : () գալապալըպտա իքի իկիտ
հայ ուշագլարընտան գալէ գափուսունտան տը-
շարը չրգըպ, վէ գարշը կէլէնի երգըպ՝ եէթիւ-
տիւնը Ղլկան սէրապէրէ վէ սաշընտան դու-
թուպ չէքտիւնը գալէյէ վէ ծնուն պաշընը քէ-
սիպ՝ պիր ալէթիլէ աթտըլար Ղուդրիլին էօ-
կիւնէ : () սաաթ Ղուդրիլին կեօզլէրի գա-
րարտը վէ զայէթ ութանտըղընտան տայանա-
մայըպ չրգտը կիթտի օրատան . վէ եօլտա Ղրծ-
կէ շէհրինի պասըպ՝ գըրտը օրատա օլանլարը
վէ շէյլէրինի ալըպ կիթտի եէրինէ : Ղէլա-

քին ծնուն ապերի վէ լծար միլէթի պեօ
լիւք պեօլիւք օլուպ՝ երլտա պիր իքի քերրէ եիւ
րիւիլ էտերէր իտի Հայաստան իւզէրինէ, վէ
գասապալարը, քեօլէրի եագըպ երգըպ՝ վէ շէյ
լէրինի ալըպ՝ կիտերլէրիտի, զէրէ սահապարզ
գալմիւիտի Հայաստան. իսթէրսէն պագ Հայ
¹⁰³⁸է } Թարիխինտէ. 7. 44. 46: Պեօլէ մուսի
պէթլի իլէրի կեօրիւպ Պետրոս կաթուղիկոս
քի Սիվաստա օթուրուր իտի՝ վէ իսթիար օլ
մանղիլէ էճէլի եէթիլիպ՝ էօլտիւ 40 սէնէ կա
թուղիկոսլըգ էթտիքտէն սօնղրա: Եօլտիւ օ
կիւնլէրտէ Ղրիգոր Սափետրոս՝ քի՝ պեօլիւք
մանսըպ իլէ օթուրուր իտի Սիլադէտք տէտիք
լէրի մէմլէքէթտէ վէ եէրինէ կէչտի ծնուն օղ
լու Սէտ Սահրամ՝ ըուհանի վէ ալիմ պիր
քիմսէ՝ քի սօնղրա կաթուղիկոս օլուպ, տէնիլ
տի Ղրիգոր Սկայասէր:

¹⁰³⁹է } Խաչիկ իքինճի՝ Պետրոս կաթուղիկո
սուն զըզգարտաչը օղլու՝ ծնուն եէրինէ կէչտի
Լիի շէհրինտէ: Կայսր օլտուգտա Կոստանղին՝
Տուկիծ տէտիքլէրի՝ Ստանպօլա չաղըրտը ծնու
վէ իսթէտի ծնտան Պետրոս կաթուղիկոսուն
մալընը վէ միւլքինի. զէրէ զանն էտերիտի քի
ծնուն եանընտա գալմըշ տըր Հայ փատիշահա
լըն հաղնէսի: Պիր շէյ պիւլմատըգտա՝ վէրկի
սալտը իւզէրինէ՝ երլտա շու գատար շէյ վէրսին
տէյի. օ պու շէյի պօյնունա անմատըգտա՝ իքի
քիլի օրթայա կէչտի Սուլմ միլէթինտէն քի
քէնտիլէրինի գօսուն Հայլար իւզէրինէ՝ պիրի
օլուն հաքիմ վէ օ պիրի կաթուղիկոս կիպի,
վէ սեօզ վէրտիլէր քի երլտան երլա վէրկիլէրի
էտա էթսինլէր փատիշահա. վէ լաքին պու իլ
իլէրի վարմատը. զէրէ պիրի օ կիւն աղըր խաւ
թալըղա տիւշտիւ, վէ օ պիրի էօլտիւ: Զըգմագ

խթէտի Ստանպօլտան Խաչիկ կաթուղիկոս .
վէ կեօրտիւ քի օլմատը՝ օթուրտու ծնտա իւչ
էրլ . սօնդրա պիր արալըգ պուլուպ չըգտը կիթ-
տի (Թ)աւբլուր տէտիքլէրի եէրէ :

¹⁰⁶⁰
^{ԸԹ.} Պաշլատը արթըգ Տուկիծ կայսր Հայ-
լարը ինճիթմէկէ վէ ծկարա զօր էթմէկէ՝ քի
Ռում ատէթինի գապուլ էթսինլը . պագտը
կեօրտիւ քի օլմայօր՝ չաղըրտը Սիվաստան Սե-
նէքէրիմին օղուլլարընը Լ'տում վէ Լ'բուսահլ վէ
սինոդոս էթտի Ռում վարդապետլէրիիլէ՝ քի
Հայլարա աղնաթսըն Ռում ատէթլէրիինի : Լ-
տում իլէ կէլիշիտի Յակոբ ատը վարդապետ
Սանահլինլի օգուր եազար պիր քիմնէ . պու ծ
սինոդոստա սեօգի գըսա էտէրէք պիրլիք քեա-
ղատը վէրտի Ռումլարա քէնտի միլլէթի դա-
րաֆրնտան :

Սինոդոստան սօնդրա՝ Տուկիծ կայսր՝ օ քեա-
ղատը կեօսթէրտի Վազիկ փատիշահա . օ տա-
խի՝ պու քեաղատ պիր շէյ տէյմէզ տէտի . զէրէ
եազան քէնտի պաշընա պիր քիշի տիր միլլէ-
թին դարաֆրնտան պեօյլէ քեաղատ վէրէմէզ :
Սօնդրա Տուկիծտէն իգին ալըպ՝ Հայ սինոդո-
սու էթտի վէ ուղղափառ տին իւզրէ պիր քեա-
ղատ եազտը . պու ուղղափառլըղը պիզ գապուլ
էտէրիզ տէտի վէ լաքին ատէթլէրիմիզի տէյի-
շէմէյիզ . վէ պու քեաղատը քէնտիսի օգուտու
Ռումլարըն էօկիւնտէ : Ռումլարըն նիյէթի ի-
լէրի կիթմէտիքտէ՝ խուսուլմէթլէրի արթտը օ
գատար քի գապիլ օլսա՝ Հայ միլլէթինի չէօր
չէօփ կիպի տիւնեատէն սիւփիւրիւրլէրիտի :

¹⁰⁶²
ՀԺԱ. } Իօլտիւ օ կիւնէրտէ Վոլգրիւ Իճէմ
 փատիշահը . վէ եէրինէ կէշտի ծնուն գարտաշը
 օղլու Իլպարսլան քի Հայլար Բլփասլան տէր
¹⁰⁶⁴
ՀԺԳ. } Էր : Պու Բլփասլան իքինճի սէնէսինտէ
 Հատսիզ հիսափսըզ ապէր տէվէրիպ՝ կէշտի
 տիւշտիւ Հայաստան սէմթինէ վէ Բըուան
 Թօփրաղընա կիրիպ, վէ Բըուան փատիշահը
 նըն գըզընը ալըպ՝ ծնունլա տօսթլաշտը . ծնտան
 եիւրիւտիւ Բըարատ մէմէքէթինէ վէ Շի
 րակ էյալէթինէ պասըպ՝ օրտուսունու գուրտու
 Ի՞նչ շէհերին գարշըսընա քի օ զաման օրատա
 Սոււմ գարաֆընտան փաշա կիպի պիր քիմնէ
 օթուրուր իտի Հայլարտան՝ ատը Բագրատ,
 վէ ծնուն իքինճիսի Վրիգոր Կիւրճի միլլէթին
 տէն :

Հաչան կեօրտիւ Բլփասլան գալէնին եիք
 սէքիկինի վէ մէթանէթինի՝ շաշտը վէ նանը
 էթսին տէյի պաշլատը տիւշիւնմէկէ . գալէնին
 պիր դարաֆընը պիրէզ ալչազ կեօրտիւքտէ՝
 ումտու քի ծնտան իշ կեօրէ պիլէ . պու իւմիտ
 իլէ գուրտու օ եէրին գարշըսընա պիր պեօյիւք
 մէնճէնիգ՝ հայճա բաբան՝ քի պիլէսինճէ կէ
 Թիրմիշտի . վէ ծնունլա պաշլատը տեօյմէկէ
 գալէյի : Չօգճա վուրտուգտա բաբանը՝ զէտէ
 լէնտի օ դարաֆ վէ աշաղա էնտի : Պեօյլէ օլ
 տուգտա՝ ճիւմլէսիտէ պաշլատըլար չաղըրճա
 ղա . Իճէմապէրի սէվինճիլէրինտէն, վէ շէհեր
 տէ օլանլար՝ գօրգուլարընտան : Ա է չիւնքի չէ
 Թին իտի օ երգըլան եէրտէն իշէրի կիրմէք,

Լճէմէր իւերի կիրառեալ՝ շէհրտէքիւնը
 գրլըճը պատուրար վէ չօղունու էօլտիւրտիւնը,
 իւչ սաաթ ճէնք հտերէք, էօյլէ քի Լճէմէր
 տայանանայըպ վէ իւմիտիւրինի քէսիպ՝ գօյվէր
 տիւնը շէհրի վէ հազըրլանտըլար կերի տեօն
 մէկէ: Պու իշտէն եիւրէքլէնմէք կերէկ իտի
 Բագրատա. վէ լաքին քէնտիսի վէ արգատաշ
 լարը գօրգարագ տիւշտիւնը իւ գալէյի. էօյլէ
 զանն հտերէք՝ քի սօնղունա վարընճա տայա
 նանազար: Սէ շէհրլիւնը տախի պիլմէյերէք
 Լճէմէրին գաշտըղընը՝ զերէ գըյաս հտերլէր
 իտի քի թէքրար տեօնէլէր, հաչան կեօրտիւ
 լէր քի Բագրատ վէ ծնուն արգատաշլարը իւ
 գալէյի գախանտըլար, գօրգուլարընտան ալթ
 իւսթ օլտուլար վէ պեօյիւք շամաթա գօփարըպ
 պաշլատըլար չաղըրշմաղա վէ աղլաշմաղա: Սէ
 չիւնքի տիւշմանլար ուղագլանմիշ իտի՝ շէհրտէ
 օլանլարտան էլլի պին գատար քիշի գաչըպ շէ
 հրին օ պիր դարաֆընտան տաղըրտըլար:
 Տիւշմանլարըն պիր գաչը հէնիզ օրալարտա օյա
 լանըրիքէն՝ շէհրտէ օլան հէնկեամէյի իշիտիպ՝
 իւերի սալտըլար վէ օ մուսիպէթի կեօրտիւքլէ
 րինտէ՝ գափտըլար չօճուղուն պիրինի անասը
 գուճաղընտան, վէ շէհրտէն չըզըպ չափըճագ
 եէթիշտիւնը Լւփասլանա, վէ չօճուղու ծնուն
 էօկիւնէ գօյուպ՝ նագլ էթտիւնը ծնա կեօրտիւք
 լէրինի: () տախի թէզչէ կերի չէվիրտի աւ
 քերինի քի սէլկիպի շէհրէ կիրիպ տիւշտիւնը
 հալզըն իւզերինէ վէ գըլըճտան կէչիւրտիւնը ծն
 լարը վէ օթուգ կիպի պիշտիւնը, էօյլէ քի սօ
 գաղլար պիր ուճտան օ պիր ուճա լէշիլէ տօլտու
 վէ ծնլարըն գանըիլէ Լիւտուրեան տէտիքլէրի
 շէհրին եանընտա օլան Լւփա չայը գանա
 պօյանտը:

Վերտըլար սօնդրա էվէրին դափուլարընը, թուլթուլար դարըլարը վէ ուշագլարը վէ էսիր էթտիլէր. դուլթուլար տախի օրաննն պեօյիւք լէրինի վէ սնլարա շէտիտ իպէնճէլէր էթտիլէր՝ քի կեօսթէրսինլէր հազնէլէրինի: Սէ քիլիսէլէրէ կիրիպ՝ սօյտուլար, քահանայարը էօլտիւրտիւլէր, քիմինի սույա պօղտուլար, քիմինի աթէշէ եագտըլար, քիմինի եարըպուշուգ պօղազլարպ էօյլէ պրագտըլար, վէ քիմինին սաղ սաղ տէրիսինի եիւզտիւլէր: Պաշատը օ զաման զաֆիլէն կեօկ գարարըպ կիւրլէմէկէ, վէ էօյլէ պիր սաղանագլը եաղմուր եաղտը քի իֆորդ իլէ սէլլէր եիւրիւտիւ վէ լէշլէրի Միսուրեան չայընա սիւրիւպ՝ տեօքտիւ: Պու կիւրիւլէ թիւտէն տիւշմանլար օ կիւն տուրտուլար. սապահ օլտուգտա՝ թէքըսը տիւշտիւլէր շէհիր իշինէ, վէ պերպատ էթտիլէր շէհիրի: Սէ ալ տըլար իչ գալէյի գէրէ իշէրտէ օլանլար կիզլի եօլ պուլուպ զաւիլլէրիտի: Շէհիրին իշի պիթտիքտէ՝ էմըր էթտի Մափասլան քի էսիրլէրի սէշսինլէր իշէ եարարըլարընը՝ խուսուսա չայլարըն պեօյիւքլէրինի ալսընլար, օ պիրլէրինի պրագսընլար քի շէհիր կինէ եափըլըն. սօնդրա պիր հզ ասքէրիլէ զապիդ գօտու օրայա, վէ էսիրլէրի Ղաֆիսթանա էօլլարըպ՝ գալգտըր օ սէմթտէն վէ եիւրիւտիւ Սանանդա տօղրու. վէ էլլի կեօնտէրտի Մաա օղլու Վագիկէ՝ քի այաղընա կէլէ:

Պունու տույտուգտա Վագիկ՝ պիր ֆէնտ էթմէք իսթէտի. էլլիյի օյալանտըրտը վէ քէն տի սիյահ էսպապլար կիյիպ՝ եաս դուլթուլ. քիւլ տեօշտի եէրէ վէ օրայա օթուրտու վէ պիր սիյահ եաստըղա եաստանտը, իշէրի կիրտիքտէ էլլի ծնու օ գըյաֆէթտէ կեօրիւպ:

շաշտը. “Վէ օլտու սանա տէտի, սէն պիր փա-
տիշահսըն, նիւին սիյահլարա կիրմիշ սին,,
Պագիկ տախի տէրունինտէն ահ էտերէք տէ-
տի. “Հաջան իշիթտիմ քի Ղւփասլանըն ա-
մուճասը պէնիմ սէվկիւլիւ տօսթում Պուղըիւ
փատիշահ էօլմիշ, օ զամանտան պէրի սիյահլա-
րա կիրտիմ վէ շիմտիյէտէք եաս իշինտէ իմ,,
() սաաթ կէրի տեօնտիւ էլչի վէ կիտիպ նազլ
էթտի Ղւփասլանա Պագիկտէն կեօրտիւկինի
վէ իշիթտիկինի: Շաշտը Ղւփասլան իշիթ-
տիքտէ պու իշի վէ մուհասպպէթիւն եիւրէկի
պաղլանտը Պագիկէ. չըգտը կէտի Պարսա
պեօյիւք ալայիւն վէ Պագիկին եանընա կիտիպ
գուճագլատը վէ պօյնուհա սարըլտը. վէ փա-
տիշահ էսպապը կիտիբիպ՝ շեօհրէթինի պեօյ-
իւթտիւ վէ թէքրար ծնու Ս անանդ փատիշա-
հը էտիպ տեօնտիւ կիթտի եէրինէ: Տիւշիւն-
տիւ Պագիկ քի օ սէմթէրտէ ոահաթ պու-
լանպաճապ. ծնուն իշին կայսերէ վէրտի Ս ա-
նանդ էյալէթինի վէ ծնուն եէրինէ ալտը
() ամնդաւ տէտիքլէրի գալէյի, վէ իւշ շէհր՝
ատլարը Ղմասիա, Սումնա վէ Սաուսա վէ
եիւզ քեօյ. վէ թաիւթ էթտի () ամնդաւ
շէհրինի:

17. Պրիֆտը Ս էայասէր էաթաշէիտան էաթի:

Դ. 48 — 49.

¹⁰⁶⁴
Հօգ. } Իշիթտիքտէ Խաչիկ կաթուղիկու Ղնի
շէհրին պաշընա կէլէն իշէրի, եիւրէկի գըրըւ-
տը վէ եաս դութտու, վէ աճըսընտան խաս-
թալանըպ էօլտիւ () աւբուր շէհրինտէ. կա-
թուղիկուլըղու սիւրտիւ 6 սէնէ: () խտան

սօնորա իսթէմէտի Ռումար՝ քի պիր զայրընը
Հայարա կաթուղիկոս օլտուն. զերէ ծնարըն
կաթուղիկոսու օլմասա տէտիլէր, Ռում ա
տէթէրինի գապուլ էտէրէր: Սէ լաքին Մ
բասեան Վագիկին գըզը Սարիամ՝ սէվկիւլի
օլտուղու իչին Սըդոքսիա սուլգանա, ծնուն էլի
իլէ կաթուղիկոս զօմաղա իզին ալտը կայսեր
տէն:

¹⁰⁶⁸
ՀԺԴ } Վրիգոր Ս կայասէր Վրիգոր Սա
գիստրոսուն օղլու՝ քի քիւլիւքիւքտէն Ռում
լար իչինտէ հէր իւմի Թահսիլ էթմիշիտի, կա
թուղիկոս օլտու պէօյիւք սինոդոսլա՝ Նամըն
դաւ շէհրինտէ: Պու Վրիգոր էվէլտէն էվէ
նիպ դուքս փայէսի ալմիշիտի կայսերտէն. վէ
պապասը էօլտիւքտէ ծնուն մանսըպը տախի՝
պունա վէրիլտի Սիջադետը տէտիլէրի մէմէ
քէթտէ: Սօնորա վէվճէսինտէն այրըլլայ՝ վէ
տիւնէա շէօհրէթինի պըրագըլա՝ կիթտի կիրտի
պիր մանասթըրա վէ կրօնաւոր օլտու: Ետը
Սահրամ իտի վէ լաքին կաթուղիկոս օլտուգ
տա՝ Վրիգոր տէտիլէր՝ սուրբ Վրիգոր Սուսա
ւորիչին աւտընա, զերէ ծնուն սօյունտան իտի. վէ
չիւնքի չօգ մուհապէթի վար իտի՝ մարտիրոս
օլան սուրբլարա՝ ծնարըն հիքէայէթէրինի վէ
Թարիիլէրինի պուլլուլա՝ սօղրոսունու էազտը.
ծնուն իչին Ս կայասէր տէնիլտի:

¹⁰⁶⁸
ՀԺԵ } Պունուն կիւնիւնտէ Հայլար պիր էլ
Թէսէլլի պուլտուգտա՝ Սէմէր պաստը Հայաս
տանը իւչ տէօրթ քէրրէ. տէօրտիւնճիսինտէ
ծնարա գարշը տուրտու Վիոթէն կայսր: Պու
Սիվաստան կէչէրիքէն աղըր փէշքէշէրիւ
գարշը վարտըլար պունա Մտոմ փատիշահ վէ
ծնուն գարտաշը Մբուսահլ. վէ լաքին ծնտա օ
լան Ռումար շիքէայէթ էթտիլէր ծնարտան. օ

տախի Ռումարըն սեօգիւնէ ինսնըպ էմը էթ-
տի ապէրինէ՝ քի շէհրինի եաղմա էթսինլէր :
Հէլէ պիր գաչը արայա կիրիպ րէճա էթմէքլէ
կիւճ իլէ հաղընը էլէ ալտըլար վէ Ղիոթէն
զապդ էթտի ապէրինի . ամմա Մտոմու վէ Մ-
բուսահլը մանսրպլարընտան աղլ էթտի . վէ ահտ
էթտի քի Մճէմ դարաֆընտան կերի տեօն-
տիւքտէ՝ ծնլարը Ռումատէթինէ սօղա : Լիւ-
րիւտիւ ծնտան Ղիոթէն Մճէմ իւզէրինէ վէ
ճէնքտէ զայրֆլանըպ դութուլտու վէ Մլփաս-
լանըն էլինէ տիւշտիւ : Մլփասլան տախի կերչի
ծնու աղատ էյլէտի , լաքին սօնղրա Ռումար օ-
նուն կեօղլէրինի չրպարըպ՝ քեօր էթտիլէր :

¹⁰⁷¹ } Պիր գաչ երլ կէչտիքտէն սօնղրա՝ պազ-
տը կեօրտիւ Ղրիգոր կաթուղիկոս քի միլլէթ
չըղնանըյօր վէ քէնտիսիտէ րահաթլըգ պու-
լամայօր՝ կերի տուրտու կաթուղիկոսլըգտան ,
վէ եէրինէ կաթուղիկոս էթտի Ղեորդ ատլը
պիր Լ ոռեցի վարդապետի . վէ լաքին միլլէթ
այրըլմատը Ղրիգորտան , անճապ սալթ ծնու
պիլիր իտի պաշ : Պունա կիւճէնիպ Ղեորդ
վարդապետ , վէլվէլէ պըրազտը Հայլար իչինէ :
Իշ պեօյիւտիւքտէ՝ սինոգոս էթտի Ղրիգոր
կաթուղիկոս Սեաւ Լ եառն տէտիքլէրի եէրտէ
քի Ղարաւանս վիլայէթինէ եազըն տըր : Ս է
Ղեորդու աղլ էթտի կաթուղիկոսլըգտան իքի
սէնէտէն սօնղրա :

¹⁰⁷⁵ } Պիր երլ կէչտի կէչմէտի զայրը կաթու-
ղիկոս օթուրտու Հոնի շէհրինտէ ատը Սար-
գիս՝ Պետրոս Ղեսադարձըն գըլգարտաշը օղ-
լու . պու տախի իւշ եըլտան սօնղրա էօլտիւք-
տէ՝ եէրինէ կէչտի թեոդորոս Մլէխօսիկ տէ-
տիքլէրի : () կիւնլէրտէ Ղրիգոր կաթուղիկոս
Մնի շէհրինէ կիտիպ՝ ծնտա տախի եէրինէ կէ-

չիրտի քէնտի գրգգարտաշը օղլունու (Բարսեղ
ատը, վէ Ս՝ըսըր սէմթինէ՝ դօտու օ պիր գըզ-
գարտաշը օղլունու՝ ատը Վրիգորիս: Սէ լաքին
պունլար անը կաթուղիկոս սըրասընտա տէյիլ:
¹⁰⁷⁵
^{ՀԻԴ} } Պու Վրիգոր կաթուղիկոս Սեալ եաոն
տէտիքլէրի եէրտէ իքէն՝ քեաղատ եազտը
Հոռմայա եէտինձի Վրիգոր փախա. վէ ծն-
տան ճէվապ ալըպ չըգտը կիթտի ծնա վէ ծն-
տան չօգ ըաղպէթ կեօրիւպ՝ սեօյլէշտի ծնուն-
լա Հայլար իչին ճայիգի իւզրէ. վէ ծնու իս-
քեաթ հտիպ՝ տեծնտիւ կէլտի Սեալ եաոն
տէտիքլէրի եէրէ վէ սաքին օլտու Վրեգի
Սանք մանասթըրընտա:

18. Վափէին Սոմարա եւտիէի վէ ծնուն էօլէսի
վէ Բադրապոնի փաթիշահլըն սօնդո:

Դ . 49 — 50 .

¹⁰⁷⁷
^{ՀԻԶ} } () վազիթլէրտէ թէքրար պաշլատը
Սոմարա Հայլարը Էօրսէլէմէկէ վէ հատտէն
զիյատէ խուսումէթ հտիպ ռահաթլըգ վէր-
մէմէկէ. իսթէմէվլէրիտի քի Հայլարտան պի-
րինի պեօյիւք կեօրսիւնլէր: Պունուն իչին Վրի-
գոր կաթուղիկոսուն գարտաշընը Սասակ ատը
քի Մոտիօք շէհրին փաշասըլտի՝ ալիլէ էօլ-
տիւրտիւլէր: () կիւնլէրտէ իտի Սեստ խա-
շատուր տէտիքլէրի՝ քի Մնգրիան գալէսինին
աղասը իտի: Պու պիր Սոմ փափազա քէն-
տիսինի ինանտըգտա, օ փախազ պունուն եաթ-
տըղը եէրտէ պիր եաստըգ աղզընա գափատըպ
վէ միւհքէմ իւզէրինէ տիւշիւպ՝ պօղտու: Հայ-
լար տախի ծնու դութուպ՝ գալէտէն աշաղա
պըրագտըլար, քի ճրատա խուրտիւխաշ օլըպ
էօլտիւ:

1078
ԵԻԷ } Պէօյլէ իշէր վէ ղայրը չօդ խայրնըզլար
կեօրտիւքտէ Վագիկ փատիշահ Ղշտեան՝
Ռումլարտան իբրահէ Էթտի վէ ալտը եիւրիւյի
վէրտի Վայսէրի սէմթինէ . ծնտա տախի
Ռումլարն գըսգանձըղընը կեօրիւկ վէ ծնա-
րըն Հայլարա գարշը քեօթիւ սեօզլէրինի իշի-
տիւյ՝ տայանամատը . վէ չիւնքի ճանը աճըմիշ
իտի՝ Էօճինի ալտը օրանըն մետրապօլիտին
տէն քի ատը Սարկոս իտի : Պու մետրապօլիտ
տէտիքլէրի պէօյիւք խասմ իտի Հայլարա վէ օ
գատար իբրահէ տէրիտի Հայլարտան քի ծն-
լարը քեօփէք լաֆղը իւն չաղըրըր իտի, վէ քեօ
փէքլէրէ ալֆէ տէրիտի : Պունուն պիր քեօփէկի
վարիտի ծնա տախի արմէն տէրիտի քի Էրմէ-
նիլէրի ալչազլայա :

Պունու իշիթտիքտէ Վագիկ փատիշահ՝
պիր մահանա էտիպ կիթտի մետրապօլիտին
Էանընա պիր գաչ չուհատարլա, ճիւմիէսի պա-
հատըր իկիտլէր՝ իչէրտէն սիւահլանմիշ : Սետ-
րապօլիտ տախի իսթէր իսթէմէզ ծնու գապուլ
էտիպ, զիյաֆէթ տէ Էթտի : Եշիպ իչէր-
իքէն Էմը Էթտի Վագիկ՝ քի օ քեօփէկի չա-
ղըրսընլար . օրատա օլան Ռումլար ատընը վէր-
մէյէլիմտէյի՝ մահանա էտիպ չաղըրմանտըլար .
Վագիկ զօրլատըգտա՝ մէճպուր օլտուլար ծնու
չաղըրմաղա արմէն ատը իւն : Սօրտու Վագիկ .
“ Լէրչէք արմէնմի տիր պու քեօփէկին ատը , , .
Ճէվապ վէրտի մետրապօլիտ . “ Հէնիզ չօճուգ
տուր, տէտի, ծնուն իչին արմէն չաղըրըրըղ . , :
Լեօզ էյլէտի Վագիկ քէնտի ատամլարընա .
ծնլար տախի քեօփէկի գափըպ սօգտուլար պիր
չուվալա քի մախսուս պու իշ իչին կէթիւրմիշլէր
իտի օրայա : Պաշլատը մետրապօլիտ վէ հըզմէթ
քեարլարը շամթա Էթմէկէ : Ս Է լաքին Էվ

վէլ Տըզմէթ քեարլարը պաղլատըլար վէ սօնդրա մետրապօլիտի գրագրվրագ էտիպ պաստըլար օ չուվալա . վէ սնու օրթայա ալըպ պաշլատըլար տըշարտան քեօփէկի տեօյմէկէ՝ մետրապօլիտէ վիւրմայարագ . քեօթէք չօղալտըգձա՝ գուտուր տու քեօփէք վէ պաշլատը մետրապօլիտի ը սըրմաղա , վէ նէ գատար քեօթէք գըզտը՝ օ գատար քեօփէք տէ գըզտը վէ ազղընլըզլա օ սէֆիլի ըսըրարագ պօղտու չուվալ իշինտէ : Պու պեօյլէճինէ օլաուգտա՝ Վագիկին էմրիլիէ էվի սօյտուլար վէ պուլտուզլարընը էյի շէյլըրտէն ալտըլար վէ էվտէն տըշարը չըզըպ՝ վէ օ սէմթլըրտէն եըրագլանըպ՝ կիթտիլըր Տարտոն դարաֆընա :

¹⁰⁷⁹
ԸԻ } Պու իշ թէվաթիւր պուլտուգտա , գուտուրթտու Ռումլարը Հայլարա գարշը խուսուսա Վագիկ փատիշահա գարշը . էօյլէ քի տեօրթ դարաֆա տիւշմիշլըրիտի քի Վագիկի պուլուպ էօլտիւրէլըր : () տախի փերվասըզ պաշլատը պիր էզ ասքէրիլէ կէզմէկէ Կիւլիկիա սէմթլըրինտէ վէ չօգ սարգընթըլըզ էթտի Ռումլարա թա քի կէլտի Բըծիաս տէտիքլըրի օվայա . վէ չիւնքի եագըն իտի Կիզիստուա գալէսի , ասքէրինի օ օվայա պըրագըրպ՝ ալտը պիլէսինձէ իւշ քիշի քի պիրիսի սնա խըսըմիտի ալտը Ռուբէն : Պու իւշ քիշիլիլէ պաշլատը Վագիկ գալէ դարաֆընա վարմաղա քի օրատա տուվար տիպինտէ օլան պաղլէլըրտէ պիր էզ ըահաթլանա : Վալէնին սահապլարը իւշ գարտաշ՝ Սանտալէ ալտը պիր Ռումուլն օղուլարը՝ հաչան տուլտուլար քի Վագիկ օրայա կէլըր , օ սաաթ օրալարտա էլլի պահատըր քիշի փուսուլա գօտուլար . վէ քէնտիլըրի Վագիկէ գարշը չըզըպ՝ թէմէննա էթտիլըր սնա պիր

փատիշահա էտէր կիպի վէ հօփտիւլէր այաղը-
նը. վէ իբրամիւն կէթիրտիւլէր օ եհրէ քի էլլի
քիշի փուտույա գօնուլմիշ իտի. ծրատա անփան-
սըզ ծնու աթտան տիւշիւրտիւլէրի կիպի, փու-
տույա կիրիպ կիզլէնէն քիմնէլէր եիւրիպիշ է-
տիպ՝ դութտուլար ծնու վէ էլլէրինի պաղլայըպ՝
գալէյէ պըրագտըլար: Վէ էանընտա օլանլար
պիր իշ պաշարամայըպ՝ օրատան գաշտըլար վէ
տաղըլտըլար:

Պուճու իշիթիւլէրինտէ Հայ պեօյիւլէրի
դութուշտուլար վէ պիր եհրէ կէլիպ՝ ասքէրլիւն
եիւրիւտիւլէր գալէնին իւզէրինէ վէ իշէրիյէ
հապէր վէրիպ իսթէտիւլէր Վագիկի: Լճանա
տըգըլար կիպի, պաշտաղըլար ճէնք էթմէկէ. վէ
լաքին պիր շէյ էտէմէտիւլէր, զէրէ չօգ մէթին
գալէ իտի: Վալէտէ օլան իւպինլէր տախի տիւր
լիւ տիւրլիւ իսքէնճէլէրիւն Վագիկէ կզլիէթ-
լէր էտիպ էօլտիւրտիւլէր. վէ թէնինի գալէ
տուվարընա աստըլար քի Հայլար ծնու կեօրիւպ
րէզլիլ օլտուլար: () Նլար տախի ութանտըգը-
լընտան կէրի տեօնիւպ եհրէրինէ կիթտիւլէր,
վէ Ումլար ծնուն թէնինի գալէնին տըշարը-
սընտա եհրէ կեօմտիւլէր: Լթըլ այտան սօնը-
րա Հայլարտան պիրիսի Բանիկ ատըր Լճի
շէհրինտէն կէլիպ չալտը ծնուն քէմիւլէրինի վէ
Պիզա շէհրինէ կեօթիւրիւպ՝ կեօմտիւ մէզարա
ծնուն ետիտըղը մանասթըրրնտա: Պու Վա-
գիկ եաշատը 55 սէնէ. փատիշահըլը իւշ երլ
1080
ՀԻՔ } վէ տէտիրկինլիկի օթուզպէշ երլ: Իքինճի
սէնէսինտէ մահրում գալտը էօմրիւնտէն Վա-
գիկին քիւշիւք օղլու Վալէթ ատըր զէրէ օ-
նուն գայնաթասը Լպլխարիպ Տարսոն շէհրին
աղասը՝ ծնտան էօթիւրի իշքիւն վարըպ վէ օ-
նու զէհրլէյիպ էօլտիւրտիւ: Պեօյիւք օղլու

Յովհաննէս՝ քի Ղնի ալընմատան՝ Ղնի աղապը
նըն գըզընը ալմիշիտի, Ղշոտ ատլը օղլու ին
կիթմիշիտի կիւրճիսթանա. Ղնի ալընտրդտան
սօնդրա տեօնտիւ կինէ օրայա օղլու տախի պի.
լէսինճէ. վէ լաքին սօնդրա պապասընտան այլը.
լըպ կիթմի իկինճէ սէմթինէ. վէ օրանըն Ղ.
միրատը պեօյիւք փայէիլէ օնու կինէ կեօնտէր.
տի Ղնի շէհրինէ. օնտա օլանլար տախի պունու
շէքէմէյիպ՝ զէհիլէտիլէր վէ հըզմէթքեարլա.
ըր թէնինի ալըպ կեօթիւրտիւլէր Պիզա շէհ.
րինէ եախօտ Ստանպօլա: Հէնիզ պունլար օ.
րայա վարմատան՝ էճէլ եէթիշիպ պապասընա՝
Յովհաննէսէ տէ՝ էօլտիւ վէ կեօմիւլտի Ղնի
շէհրինտէ: Պեօյլէճինէ օլմանղիլէ՝ Բազրատու.
նեան տէվլէթի գալգաը Հայլարտան: Պուն.
ճիլէյին օ տէվլէթին քեօլկէսի քի գալմիշիտի
Ղբաս օղլու Դազիկտէ, վէ օ ազ պուչուգ փա.
տիշահլըգ էսէրի քի կեօրիւնիւրիտի Սէնէքէ.
րիմ էվլատլարընտա՝ ատլարը Ղտում վէ Ղպու.
սահլ օնլար էօլտիւքտէ՝ օ տախի սեօնտիւ վէ
իզի թօղու գալմատը. վէ օնլարըն եէրինէ զու.
հուր էթտի Սուլթինեան տէվլէթի:

ԵՂԹՐՆՃՐ ՓԼՅ

ՌՈՒՐԻՆԵԱՆ ՏԵՎՐԻ

ՔԻ ՍԻՐՏԻ 295 ՍԷՆԷ

204. քերէ կեօրիւմիւ քի պիր աղաճ՝ չիւ
րիւմէք իւզրէ իքէն, քեօքիւնտէն շահ սիւրէ-
րէք պեօյիւյիւ աղաճ օլմիւ. վէ սսուլ աղաճըն
տան դալի վէ գուվիւթլի զուհուրա կիւմիւ:
Պունճիւէյին Ռուբինեան տէվլէթի, Ռագրա
տունի փատիշահլըղը գալգտըգտա՝ շահ կիպի օ
քեօքտէն Ֆըզըրըպ Ֆիւիլէնիպ ծնտան մէ-
թին վէ շեօհէթլի օլտու: Ա է լաքին հէր
նէգատար եիւքսէք կեօրիւնտիւխէ՝ օ գատար
Ֆէնա երգըլտը՝ էօյլէ քի գալգամատը, վէ շիւճ
տիյէտէք էօյլէ երգըգ տուրույօր: Տեօրթ
տէվլէթ զուհուր էթտի Հայլարտա՝ քի տէրիզ՝
Հայկազանց, Ղըշակունեաց, Ռագրատունեաց
վէ Ռուբինեանց. էվվէլքիլէրի տիւշտիւլէր վէ
գալգտըլար. սօնդրա քի՝ տիւշտիւ գալտը. եանի
թէքրար գալգամատը վէ գալգամաղա իւմիտ եօգ:
Տօղրուսունու սեօյլէրսէք, պու տէվլէթլէրի
հիւ քիմնէ գալտըրմատը. իլլա Հայլար քէնտիւ
լէրի չիւրիւթտիւլէր վէ եօղ էթտիլէր, պիր-

լիբլերի ժամատրդը իչին : Հէր հանկի միլլէթ քի
Հայլարա գըյտը իսէ՝ ծնարըն պիրլիքտէ ժե
մատրգլարընը կեօրիւպ, ճէսարէթ էթտի գըյ-
մաղա, եօքսա՝ քիմնէ, ծնարա եաղլաշամազ
իտի . նիճէ քի աշիքեարէ կեօրիւնիւր շիմտիյէ-
տէք եազտրգլարմըզտան, վէ պունտան սօնը-
րա եազրլաճազլարտան պու թարիխիմիզին ալ-
թընճի փայընտա քի Ռուբինեան տէվլէթի
իւզէրինէ տիր :

1 . Եվլէլէի Ռաբէնէն շաֆէի :

Ե . 1 — 4 .

¹⁰⁸⁰
ՀԻԲ } Ռուբէն՝ Գազիկ փատիշահըն խըսըմը
ասըլզատէ պիր քիչի՝ Գազիկ դութուլտուգտա՝
ալտը Կոստանդին աալը օղլունու վէ տիւշտիւ
Կիւլիկիա սէմթինէ . վէ չիւնքի ժրալարտա Հայ
ջօգ վարիտի՝ ծնարը քէնտիսինէ պէնտ էթտի,
վէ ծնարտան գուվլէթլի վէ պահատըր ապէր
տէվլիրիպ օ դարաֆլարտան պիր գաչ եէր ալ-
տը, վէ Բարձրբերդ տէտիքլէրի գալէյի զապդ
էթտի . Ռումլարա ճէնք էտիպ՝ օ սէմթլէր-
տէն գօվտու ծնարը վէ պաշլը պաշընա պէյ օլ-
տու : Եարտըմճի օլտու ծնա Հայլարըն պիր
պեօյիւկի՝ քի օթուրուր իտի Վեսուճն սէմթին
տէատը Գալ Կաիլ եանի խըրսըզ Կաիլ, զէ-
րէ խըրսըզ կիպի տիւշմանլարընա եէթիչիպ՝
հազլարընտան կէլիրիտի :

¹⁰⁸⁶
ՀԻԲ } () վազիթլէրտէ Բճէմ փատիշահը Կէ-
լիք շահ՝ Եւլիսլանըն օղլու չօգ ապէրիլէ կէ-
տի Հայաստանա վէ հանկի եէրի քի Բճէմ փա-
ընտան ալմիլէր իտի Ռումլար՝ հէփիսինիտէ
զապդ էթտի թա ագ տէնիզէտէք . վէ աթըլա

տէնիզ քէնարընա պասրպ վէ Լ. լաճա շիւքը
էտիպ՝ գըլըճընը իւչ քէրէ սույա սօգտու վէ
տէտի. ¹⁰⁹² «Պու գըլըճ՝ Թանկընըն տըր քի տէ-
նիզտէն տէնիզէ պու դատար եէր զապղըմա
կէչիրտի. » վէ գըլըճը սարըպ տէնիզէ աթտը :
Սճողրա հէր եէրէ միւպաշիր գօյուպ տեօնտիւ
կիթտի եէրինէ. վէ ծնտան սօնղրա գալգտը
Հայաստանտան Սուլարըն հիւքմի :

¹⁰⁹³ ՀԻԱ } Սէլիք շահ էօլտիւքտէ Թաթարլար
տեօքիւլիւպ ալթ իւսթ էթտիլէր Հայաստանը
էօյլէ քի Հայլարըն չօղու տայանանայրպ դաչըպ
կէլտիլէր Սուբէնին Թօփրաղընա, չօղու տախի
կիթտի Քեսուն դարաֆլարընա՝ քի ծրանըն
հաքիմի իտի Գուլ Սասիւ Ս է պունլարըն հէ
փիսի Սուբէնիլէ պիր օլուպ՝ ծնուն գուվիլէթի
նի արթըրտըլար. օ տախի ծնպէշ երլ միլլէ-
¹⁰⁹⁴ ՀԻԱ } Թինի գայըրտըգտան սօնղրա՝ էօլտիւ
ալթմըշ եախօտ եէթմիշ եաչընտա վէ կեօմիւլ
տիւ մէզարա Սոստաղըն տէտիքլէրի մանաս
թըրտա :

Հէնիզ Սուբէն էօլմէտէն չիւնքի Գրիգոր
կաթուղիկոս Կիւլիկիա սէմթինտէ իտի՝ Հայ-
աստանտա օլանլար կաթուղիկոստան մահրում
գալարադ՝ ծնտան իզին ալըպ՝ կաթուղիկոս էթ-
տիլէր Բարսէղ վարդապետի՝ քի Գրիգոր կա-
թուղիկոս քէնտի եէրինէ առաջնորդ էթմիշ
իտի Լնի շէհրինէ : Իքի՛ երլ կէչտիքտէն սօնղրա
Սարաշ սէմթինտէ տէ կաթուղիկոս օլտու Պօ-
ղոս վարդապետ՝ Սարադ մանասթըրընըն ռուհ-
պանը : Ս է ճիւմլէսի օլտու տեօրթ կաթուղի-
կոս. Գրիգոր Ս կայասէր Կիւլիկիատա եախօտ
Տօրոս տաղընտա վէ քիւչիւք Հայաստանտա.
Բարսէղ ծնուն գըզգարտաշը օղու Լնիտէ.
Թէոդորոս Հոնի շէհրինտէ. Պօղոս Սարաշ

տա պիրիպիրինէն էնկէլ վէ միլլէթէ քէտէր. օ
 նուն իչին Պօղոս կաթուղիկոս չիւնքի պիր մազ
 լըմ քիմնէ իտի՝ կէրի տուրտու կաթուղիկոս
 լըզտան վէ կիթտի սաքին օլտու քէնտի մա
¹⁰⁸⁷
^{ԸԼԶ} } նասթըրընտա: Պիր գաչ ելըտան սօնդրա
 Բարսեղ կաթուղիկոս՝ Մէմփատիշահը Էմիր
 իլէ (Ի)հոդորոսու տախի ալլ էթտի կաթուղի
 կոսլըզտան վէ քէնտիսի իղին ալտը քի իաչալէմ
 կեօթիւրէ Էօկիւնտէն: Պու իշ պեօլէ օլմաղ
 իլէ՝ իքի կաթուղիկոս դալտը, պիրի պեօլիւք
 Հայաստանտա Բարսեղ վարդապետ, օպիրի
 նիճէքի տէտիք Նիւլիկիա սէմթինտէ վէ քիւ
 չիւք Հայաստանտա՝ Գրիգոր Ս կայասէր:
 Պունլարըն կիւնիւնտէ պիր գաչ աւլը սանլը
 վարդապետէր զուհուր էթտի. Նիրակոս վար
 դապետ՝ Գրիգոր Ս կայասէրին շայիրտի, Գի
 որդ վարդապետ՝ Սեղրիկ տէտիքիւրի ալիմ վէ
 Թէմիլ քիմնէ. պիր ղայրը Գհորդ վարդապետ
 տէ Ուռճեցի՝ իլմիլէ Թէքմիլ օլմիշ, Յովհան
 նէս վարդապետ Սարկաւազ աւլը: Պունլար
 տան սօնդրա Սամուէլ Մնեցի քի չրօնիէն քի
 Թապընը տիւզտիւ՝ Էանի Հայ Թարիխին
 Թազվիմինի, Սատթէոս Ուռհայեցի՝ քի պու
 վադիթտէ օլան իշլէրի Էաղտը: Պունլարտան
 ղայրի Սարկոս միայնակեաց պիր ազիլ քիմնէ,
 Գրիգոր Սաշկուոր վէ ղայրըլար տախի պուն
 լար կիպի:

Մինէ պու վադիթտէ Սում սէմթինտէ օլան
 Հայլարըն պիր քաչ պեօլիւքիւրի չօգ իշ կեօրէ
 րէք իլէրի կէլտիլէր վէ կայսեր Տըզմէթինտէ
 մէրթէպէյէ Էրտիլէր, աւլարը՝ Բակուրան
 գուվէթլի վէ իշկիւզար, Սարազ՝ պիր պա
 հատըր իկիտ, Հալկում () ինին գարտաշը, Սի
 քայէլ Տարոնեցի վէ օնուն իքի Էվլատը՝ Յով

հան վէ Ղրիգոր քի չօգ իկիտլիք կեօսթէր-
մէքլէ՝ պեօյիւք փայելէրէ հրտիլէր :

¹⁰⁷²
ՀԻԱ } Պու () շին տէտիկիմիզ Հայաստանտա
Լըցախ մէմլէքէթինէ պոյուրուր իտի. վէ լա
քին տիւշմանլար ճէֆասընտան աճիզ օլուպ՝
ալտը էվ ուշագլարընը վէ մալընը կէլտի Ստան
պօլա վէ կայսր պունու սէվիպ՝ վէրտի պունա
| ամբրոն գալէսինի վէ ծնուն էյալէթինի. օ
տախի օրատա սաքին օլուպ տիւզտիւ օ էդրա
ֆը : Պունուն պիր օլլու վարիտի ատը Հեթում.
ծնտան տօղտու իքինճի () շին քի՝ Լերսէս | ամբ
րոնացինին պապասը տըր :

2. Լ. Վէլէի Կոստանդինէն Վագի :

Ե. 3 — 4.

¹⁰⁹⁸
ՀԻԱ } Կոստանդին՝ Սուլէէնին օլլու աղբլը
վէ չօգ գուվլէթլի՝ պապասը էօլտիւքտէ եէրի-
նէ կէջիպ հէր դարաֆտան էյի գայըրտը միլլէ-
թինի, վէ չօգ քէրրէ Սուլմարլա ճէնք էտիպ՝
ծնլարը դօրգութտու, վէ ծնլարտան չօգ եէր
ալտը քի պիրիսի Սահկա գալէսի իտի վէ օրայը
թախթ էթտի :

²⁰⁹⁶
ՀԻԱ } Պունուն կիւնիւնտէ Զրէնկիսթան դա
րաֆլարընտան հիսապսըզ հալզ չըգտը կէլտի
Լըրուսաղէմ իւզէրինէ ծնու ալմաղ իչին. վէ
պունլարա պաշպօղ թային օլունտու Կոնդուպէ
եախօտ Կոտֆրուա տը Պուիլլուն : () գատար
հալգտան եիւզպին աթլը վէ ալթը եիւզ պին
եանան պիր եէրէ ճէմ օլուպ՝ եիւրիւտիլէր վէ
Լըսատօլու եագասընա կէջիպ՝ չօգ շէհիլլէր ալ-
տըլար. վէ Լիկիա շէհրինի՝ քի Չինիգնիգ
տիր՝ զապդ էթտիլէր. սօնդրա վարըպ մուհա-

սերէ կ'թաղէր Լ'նտիոք շէհրինի քի Լ'նդաքիէ տիր . վէ լաքին չօգ սրգլէթ չէքտիւէր օրատա . զէրէ եէյէճէք գալմաստրղրնտան՝ գըթլըգ տիւշ տիւ օրտուլարրնա : Պունու տոյտուգտա պիւ զիմ Կոստանդին՝ զահրէ կեօնտերտի օնլարա վէ (յին պէյ վէ Բագունի տէտիւլէրի վէ Գող Վասիլ վէ Հայ մանասթըրլար տախի Կոստանդինին էմրի իլէ՝ եէյէճէք կեօնտերտիւէր օ դատար քի ճիւմէսի տէ տօյտու պիրնէչէ կիւն : Պեօյլէ էյլիք կեօրիւպ Գրէնքլէր՝ Լ'նտիոքու ալտըգլարրնտա՝ Կոստանդինի Վարգէզ կ'թաղէր հայճա ասպէս տէրիզ քի միւսէլլիմ տէմէք տիր : Պունտան սօնղրա եիւրիւյիւպ Լըրուսա ղէմիւզէրինէ ալտըլար օնու սէնէ 1099 . յուլիս այլն պէշինտէ վէ օրատա փատիշահ տիքտիւլը Կոնգուպրէի . օնտան սօնղրա՝ պիր գաչը տախի օլուու 88 երլ գատար : Լըրուսաղէմ ալրնսրգտա օրատա պուլունտու Գրիգոր Վ կայասեր վէ կիւճ իլէ տիւշմանլար էլինտէն գուրթուլուպ՝ տիւշտիւ Սեալ Եաուն տէտիւլէրի եէրէ՝ Լըրէքի մանասթըրրնա վէ օրատա սաքին օլուպ պաշրնա տէվշիրտի ագըլլը վէ ալիմ օգուր եազար քիմնէլէրի, կէրէք Ռոււմ միլլէթինտէն կէրէք Հայլարտան, վէ օնլարլա չալըչըպ՝ չօք քիթապլար թէրճիւմէ կ'թաղի . խուսուսա ա ղիզլէրին հիքեայէսինի : Պունուն եանրնտա իտի փիլիսոփայ կիպի թիփիստէ ատըր պիր Ռոււմ քի հայճա էյի պիլիր իտի, օնունլա պիր օլուպ Կիրակոս վարդապետ՝ կաթուղիկոսուն էմրի իլէ թէրճիւմէ կ'թաղի : Յովհաննու աւետարանըն թէֆսիրինի քի կ'թաղի իտի Յովհանն Սսկեբերան : թէրճիւմէ կ'թաղիրտի կինէ օնուն էլի իլէ Սսկեբերանըն վէ Գրիգոր Լըրտուածաբանըն հիքեայէլէրինի . վէ շայիրտինէ

Սատթէոս քէշիշէ վերտի քի հայճասընը էյի
Ճէ տիւզիւպ նիզամայա : Պու թիւոյիստէ պիր
քեաղատ եազտը հայլարա գարչը տին խուսու
սու իշին , հայլարը ալչադայարագ վէ զիյատէ
սի իլէ աշաղա վուրարագ : Պու քեաղատա գար
չըլըգ եազտը Պօղոս Տարոնացի տէտիքլէրի վար
գապետ , վէ պոնուոն եազտըղը՝ ծնուն եազտը
ղընտան պէթէր օլտու :

Պու վագիթլէրտէ էօլտիւ պիզիմ Վոստան
դին պէյիմիզ պէշ սէնէ պէյլիք սիւրտիւքտէն
սօնողրա , վէ ծնտան գալտը իքի էվլատ թորոս
վէ Լւոն :

3 . Եվէլէի թորոսն վագիթ վէ Բարսէղի
հալտուղիոսլը :

Ե . 4 — 9 .

¹¹⁰⁰
ԷԽԲ } թորոս Վոստանդինին օղլու՝ պասպտը
էէրինէ կէշիպ՝ ծնտան իւսթ օլտու , չօգ քէրրէ
Սուսլար իլէ Ճէնք էտիպ՝ խայլի շէհերլէր ալ
տը ծնարտան . ալտը Լնարգաբա շէհրինի վէ
ծնտա եափտը պիր քիլիսէ քի սուրբ Օօրա
վարք տէնիլտի . վէ զայրը քիլիսէլէրտէ թա
միր էտիպ եէնիլէտի : Պունլար պիթտիքտէն
սօնողրա՝ պաշլատը Ճէնկիլէ իլէրի եիւրիւմէկէ
վէ պէօյիլթտիւ տէվլէթինի թա ագ տէնի
զէտէք :

¹¹⁰²
ԷԽԲ } () կիւնլէրտէ հայլարըն զատիկի պիր
հաֆթա կէրի գալտը քի Զապապի տէրիզ .
սիճէքի սօգսանպէշ երլ էվլէլ օլմիշ իտի վէ
շիմտիյէտէք հէր սօգսանպէշ երլտա պիր օ
լուր : Ս է չիւնքի Սուսլար թորոսուն էթտիք
լէրինտէն հատտէն զիյատէ տիւշմանլըգ կեօս

Թէրիւրէրիտի Հայարա, պու մատտէ իշին տախի պաշարտըլար ինճիթմէկէ օ Հայարը քի քէնտիւրէրին հիւքմի ալթընտա իտիւէր: Օ ա տիկ եազարտըգտա՝ զօրլատըլար քի պիր եէր տէ էթսինէր. գալղա պեօյիւտիւքտէ՝ պաղիւ լէրի եազտըլար Ղրիգոր Ս կայասէրէ պու շէյ իշին. օ տախի գօրգուսունտան պըրմատը իշի՝ ծլմայա քի միլէթ իքի Ֆըրգա օլտուն. հէմէն պուգատար եազտը քի ալթարտան գուրուլ միշշէյի էյիճէ սազլամալը. վէ լաքին պազիւէրի Ռուսմարիւէ էթտիւէր զատիկի վէ պաղիւ լէրի Ռուս օլուպ ղայէթ իւէ գըզըշտըրտըլար Ռուսարը Հայարա գարը: Իքի իւշ երլտան սօնղրա Ղրիգոր Ս կայասէր էօլտիւ կարմիր վանք տէտիւրէրի մանասթըրտա Վեսուն շէհրինէ եազըն վէ ծնտա մէզարա կեօմիւլտիւ. կաթուղիկոսըղը սիւրտիւ 40 սէնէ:

¹¹⁰⁸
ՀԾԴ } Բարսեղ կաթուղիկոս Ղրիգոր կա. Թուղիկոսուն գըզգարտալը օղլու քի ծնուն սաղըղընտա իկիրմի տեօրթ սէնէ կաթուղիկոսըգ էթմիշ իտի. օ էօլտիւքտէ սալթ եալընը քէնտի գալտը կաթուղիկոս, վէ սաքին օլտու Շուղը տէտիւրէրի մանասթըրտա, վէ կեանհիճէ տէ Ռուհատա:

¹¹⁰⁷
ՀԾԵ } Պունուն կիւնիւնտէ Ղճէմէր կէլիպ ղաֆիլպաստըլար Վիւլիկիայը՝ չօգ եէրի սօյտուլար, վէ չօգ հսիր ալտըլար. հէլէ կիւճիւէ պունարը գօլտու Սորոս քէնտի եէրինտէն: ()նտան եիւրիւտիւ Ղճէմէր Ղող Ս ատիլին Թօփրաղընա. օ տախի ապէր տէվշիրիպ տիւշ տիւ ծըլարըն իւզէրինէ վէ գըրտը ծըլարը, վէ գալանղարը գօլալպարազ ալտը էլլէրինտէն է սիւրէրի վէ ղայը շէյլէրի վէ քէնտի եէրինէ տեօնիւպ՝ սալը վէրտի օ հսիրէրի վէ ալտըղը

շէյլերտէն չօղունու կեօնտերտի թորոսա :
 1108
 505 | Իշիթտիքտէ պու իշի Իճէմ փատիշա-
 Տը՝ աղբը ապքերիլէ սէլ կիպի եիւրիւտիւ Գող
 Ս ասիլին իւզերինէ . եագլաշտը Հասանման
 սուր շէհրինէ պիշին վագթինտէ վէ քիմի պուէ
 տու իսէ օվատա՝ դութտու էսիր էթտի . օն-
 տան իլէրի կէջիպ՝ մուհասէրէ էթտի Հարթան
 տէտիքէրի գալէյի : Պունու կեօրտիւքտէ Ս ա-
 սիլ՝ տէվէրիպ Հայլարտան չօգ գուվիլէթլի վէ
 իկիտ քիմնէլէր . վէ տեօրթ պեօլիւք էտիպ օն-
 լարը , պիր պեօլիւկինի վէրտի տայլսընա՝ ատը
 Պետրոս . իքինճիսինի վէրտի քէնտի ատաշը օ-
 լան Ս ասիլէ՝ քի Տղայ տէնիլիւրիտի՝ Կամսարա-
 կան սօյունտան . իւշինճիսինի վէրտի Տիգրան
 ատը պիրիսինէ՝ ասը Հայկըն սօյունտան՝ վէ
 տեօրտիւնճիսինի քէնտի ալտը : Լարտըմճի
 կէլտի օնլարա Լպլասաթ ատը պիր Հայ՝ չօգ
 աթը ապքերիլէ Տարոն սէմթինտէն , պապա-
 սընըն ատը Տաճատ Տարոն պէյի :

Պունլարըն ճիւմլէսի պերապեր սեօզի պիր
 էտիպ՝ կիզլի եօլտան տիւշմնըն տեօրթ դա-
 րաֆընը գուշաթտըլար վէ ամանսըղ իւզերիլ-
 րինէ տիւշիւպ՝ ալթ իւսթ էթտիլէր օնլարըն
 տիւզէնիսի վէ տիթրէթտիլէր տիւշման աս-
 քերինի : Տիւշման սերապքերի օրտու իշինտէ
 օնա պունա Հայգըրըպ եիւրէք վերէրէք կէզէր
 իքէն՝ եէթիշտի օնա Տիգրան , վէ գըլըճընը
 օնուն աղզընա վուրուպ՝ եարը պաշընը տէմիր
 պաշըղը իլէ ուչուրտու , վէ հզրաֆընտա օլան
 գաֆատարլարընտան թէհլիքէտէ գալտըգտա՝
 զիյատէսի իլէ գուվիլէթլէնիպ օնլարըն իքիսի-
 նի՝ պիր վուրմնղ իլէ օրատա եէրէ երգտը վէ
 գարշը տուրանլարը եէրէ չարփարադ երթտը
 օրտուլարընը : Պու իշտէն ղայրըլարը տախի

եւրեք ալրայ՝ պատրուար գրլըճը վէ գրտըլար չօղունու. գալանլարը գաշտրգտա՝ տիւշէնլերին թալան շէյլերինի ալրայ՝ տեօնտիւլէր եւրլերինէ :

4. Թէքոր էվէշի Թորոտան Էւրիշլերի վէ Ղարիբար Պահլաւանի Էաւուղիէտան վագիւի :

Ե. 6 — 9.

⁴¹¹⁰
ՀԾԲ } Իքի երլտան սօնղրա Թաթարլար եաղտը Էքերիկէ կիպի Թորոտուն մէմլէքէթինէ հատսիզ հիսապուզ. օ տախի սրգըյա կէլիպ վէ ատամ կեօնտէրիպ չաղըրտը Տիգրանը վէ Ղպլասաթը քի քէնտիսինէ իմտատա կէլսինլեր վէ ապէրլինի չօղունու քէնտի գարտաշը Լեռնա վէրիպ՝ չրգտը տիւշման գարշսընա. պիրիպիւրինէ սօգունտըգտա՝ ճէնք գըզըշտը վէ Թաթարլար իւսթ օլուպ վէ չայլար օնլարըն չօղլուղունտան շաշրպ՝ Թէհլիքէտէ գալտըլար : Թէքրար գըզըշրպ պիրիպիրինէ գարըշտըգլաընտա՝ չայլար Ղլլահա սըղընարագ գուվ վէթլէնիպ՝ Թաթարլարտան չօղունու գըրտըլար, վէ քէնտի ապէրլերլինտէնտէ չօղու գըրլտը. ճէնք ուզայըպ վէ Իքի գարաֆտան տախի տիւշէն չօղ օլուպ, գարմապարըշրգ մուսիպէթլի պիր շէյ օլտու. օ արալըգտա տիւշտիւլէր ճէնքտէ Տիգրան վէ Ղպլասաթ :

Պունու կեօրտիւքտէ Լեռն՝ ճան աճրսը իլէ քէնտիսինի շաշըրտը վէ սըգլէթլինտէն կեօղլերի գարարըպ՝ իլի աթէշ կիպի գուլթուշտու վէ պիր ղաշրը գարգ օլուպ՝ վիւճուտլինի գօտու էօլիւմ Թէհլիքէսինէ. կիրտի ալէվ կիպի գալապարգ իլինէ՝ տալ գըլըճ՝ վէ եսփաեալընըզ

տիւնն լարնը տաղը տրա՛յ՝ չօղունու պիչտի վէ
 քօճա օրտույու տիթրէթտի, վէ ճգատար ասքէ-
 րի հօկիւնէ գաթը պ գօվալատը ծնլարը՝ էթտի
 կինտէն պիխապէր օլարագ, պիր իշ. քի | ատին
 լէր միւճիգէթ եէրինէ գօտուլար. վէ լաքին
 Նիւլիկիա մէմլէքէթի եաս դուլթտու հօլէնլէր
 իչին. սալթ | Լոնուն էթտիկի իշ պիրէզ թէ-
 111 } սէլլի վէրտի գալանլարա: Պու թաթար-
 144 } լար Նիւլիկիա՝ սէմթինտէն չըգտըլարընտա՛
 կիթտիլէր | Իջագետք տէտիքլէրի սէմթէ՛
 Խարպուդ դարաֆընա: () Նտա պիր քիւչիւք
 կեօլ վար վէ օրթասընտա պիր մէթին գալէ՛
 ատը Դուլք քի օրատա սաքին օլուպ պույուրուր
 իտի Բպիրատ Պաշլաունի՝ Երսէս Շնորհա-
 լինին պապասը Գրիգոր Սաղիստրոսուն գըղը-
 նըն օղլու: Պու կեօլ քէնարընտան՝ գալէյի
 գուշաթտը թաթարլար վէ չօգ ճէնք էթտիք-
 տէն սօնդրա ալանատըլարը կիպի՝ չեօղիւլիւ-
 լէր օրատան: Տըշարը պագար իքէն Բպիրատ՝
 թաթարլարտան պիրի՝ քի կեօլ քէնարընտա
 կիպլէնմիշ իտի, օգ աթըպ վուրտու ծնու հօլլէ
 քի պիր գաչ սաաթտան սօնդրա հօլտիւ վէ եէ-
 րինէ կէչտի ծնուն օղլու | ասիլ: Պիր երլտան
 սօնդրա Գող | ասիլ տէ հօլտիւ. վէ չիւնքի
 էվլատը եօղ իտի՝ եէրինէ կէչտի Տղայ | ասիլ
 տէտիքլէրի՝ Կամնարական սօյունտան:

1112 } () կիւնլէրտէ պիր գալզա գապարտը
 144 } թորոսուն վէ Սանտալէ օղլուլարը իւշ գար-
 տաշլարըն պէյնինտէ, ծնլար քի Գագիկ փա-
 տիշաճը հօլտիւրտիւլէր, վէ օթուրուրլար ի-
 տի Նիգիստուա գալէսինտէ: Ղէմ էթտի թա-
 րոս ասքէրինի վէ կէճէ իչինտէ օրայա եէթի-
 չիպ՝ եաեանլարըն իկիտլէրինի փուսույա գօտու
 պիր եէրէ. սապա՛ օլտուգտա՛ պաշլատը աթըլը

լարիլէ կէրի տեօնմէկէ : Պունու կեօրտիւքլէ-
րինտէ գալէ պէքճիլերի՝ զանն էթտիլէր քի թո-
րոս ճէսարէթ էտէմէտի գալէյէ եագլաշմաղա
վէ թէքրար կէլէճէք տէյիլ . ծնուն իչին վէս-
վէսէսիզ գալէ գափուսունու աչտըլար , վէ հալք
պաշլատը սէրպէսթ կիրմէկէ չըգմաղա :

() արալըգտա փուսուտա կիզլէնէն քիմնէ-
լէր զաճիլ գափույա սալտըլար վէ քիմէ րասթ
կէլտիլէրսէ գըրտըլար . տեօնտիւ թորոս տախի
աթըլար իլէ . վէ հէփիսի պիր օղուրտան իչերի
կիրիպ պաստըլար գալէյի վէ գարշը տուրանկա-
րը՝ գըլըճտան կէչիրտիլէր : Վութտուլար իւչ
գարտաշլարը վէ թորոսուն էօկիւնէ կեօթիւր-
տիւլէր : Վսթլէրինէ պագտը թորոս , վէ Վա-
գիկ փատիշահն էօլիւմիւնի սօրտու վէ էմի
էթտի քի ծնուն գըլըճընը կէթիրսիլէր : ()
լար տախի նաչար գալըպ՝ կէթիրտիլէր վէ տու-
տուլար քի իշլէրի Ֆէնայա վարաճագ . ծնուն
իչին պիրիսի գալէնին քէնարընա կիտիպ՝ քէն-
տիտինի աշաղա պըրագտը վէ էօլտիւ . օ պիրլէ-
րի Ֆէրէատ էտիպ՝ թորոսա գարշը տիք կէլ-
տիքտէ՝ պիր գալըն սօփա ալտը թորոս էլլինէ ,
վէ օ սօփա իլէ պիրինի էօլտիւրտիւ . “ Սիլլին
կիպի քիմնէլէրի տէտի գըլըճլա էօլտիւրմէք-
տէն իսէ սօփա իլէ էօլտիւրմէք եէկ տիր , , . օ
պիրինի պաղլաթտը , վէ շէհրի սյուպ պէքճի
գօտու վէ իշէ եարար շէյլէրի տէվլիրիպ կիթ-
տի Ս ահկա շէհրինէ օ պաղլը օլան տախի պի-
լէսինճէ : () վագիթլէրտէ Քարսեղ կաթու-
ղիկոս սաքին օղուր իտի Շ ուղը տէտիքլէրի մա-
նասթըրտա վէ օրատա էճէլի կէլիպ՝ էօլտիւ .
կաթուղիկուլըը սիւրտիւ 31 սէնէ . իկիրմի
տեօրթ երլգատար Վրիգոր Ս կայասէր իլէ վէ
սէքիզ երլգատար պաշգաճա :

¹¹¹⁵
^{ԸԿԲ} } Գրեգորիոս Պաշլաւունի եախօտ Գրեգոր իւշինձի, Երեսէս Շնորհալինին պեցիւք գարտաշը Ռարսեղին եէրինէ կեչիպ կաթուղիկոս օլտու Սարմիր վանքտա: Իկիրմի եաշըն տա իտի, վէ լաքին իւմի վէ Ֆաղիլէթի իւէ իխթարլարտան զիյատէ իտի, վէ կեօսթէրիչի քէրնամէլի: Սէ գալէմի չօգ տիւզկինն օլմաղ իւէ՝ չօգ շէյլէր եաշտը, վէ տիւրլիւ տիւրլիւ քիթապար թէրձիւմէ հթտի: (Մտուն ագըլլը վէ ռուհանի օլտուղունու աշիքեարէ կեօսթէրիւ եափտըղը իքի շարական, պիրի, Խոհոհոհանձառ. օ պիրիսի, Սէծահէրաշ աշս խորհոհոհոհ:)

¹¹¹⁴
^{ԸԿԳ} } Չավ օլտուգտա Գրեգորիոսուն կաթուղիկոսըղը Լըթամարըն արք եպիսկոպոսու Դաւիթ՝ Թոռնիկ ատըր պիրինինն օղլու՝ ծնու գապուլ էթմէյիպ, վէ ծնա ասի օլուպ, վէ պէշ եպիսկոպոս տէվչիրիպ Չորոյ վանք տէտիքլէրի մանասթըրա՝ կաթուղիկոս օլտու: Պունու իշիթտիկի կիպի Գրեգորիոս, պիր պեցիւք սինոգոս հթտի՝ քի չօգ եպիսկոպոսար, վարդապետէր, վանահայրլար վէ կրծնաւորլար կէլիպ ճէւօ օլտուլար. 5500 քիչիտէն զիյատէ: Սէ ճիւմէսի տէ պիր օղուրտան վէ պիր սեօզ իւէ օ եհնի կաթուղիկոսըղը պըրապտըլար. վէ նգովէլ էթտիլէր Դաւիթի վէ ծնունլա պիր օլանլարը: Սէ հիւճճէթ էթտիլէր քի ծնտան սօնղրա քիմ կաթուղիկոս օլուրսա՝ տէօրթ քիւր սինին իզնի վէ իրատէթի իւէ օլտուն, ատլարը Բջնի, Հաղբատ, Թաղէոս, վէ Ստաթէոս, քի շիմոի Տաթե տէնիլիր: Սէ լաքին Դաւիթ տիյնէմէյիպ՝ գավիլէնտի քիւրսիսինտէ. վէ ծնտան սօնղրա կէլէնլէր տախի կաթուղիկոս տէյի օթուրտուլար. վէ շիմտիյէտէք օթուրսոյօրլար Լըթամարտա:

¹¹⁹³
ՀՀԲ } Պիր գաչ երլտան սօնղրա Վրիգորիոս
կաթուղիկոս քի սաքին օլուր իտի Վարմիր
վանքտա Շուղր տէտիքլէրի եհրտէ, պագտը
կեօրտիւ քի երրագ տրր պեօյիւք Հայաստանա՝
խաթէտի քի օրայա քիւրսիսինի գօյա. պու
պեօյլէ օլանատըգտա՝ վարտը սաքինլէնտի՝ Օուլք
գալէսինտէ, քի պապասրնրն միւլքի իտի. վէ օ
գալէյի եհնիլէյիպ վէ մանուր հտիպ, ծնտա
եհրլէշտիրտի քիւրսիսինի սէնէ 1128. ՀՀԴ
վէ օրատա եպիսկոպոս էթտի գարտաշընը՝ օ քի
Երեսէս Շնորհալի տէրիզ:

¹¹¹¹
ՀՀԴ } () Կիւնլէրտէ հլչի կէլիպ Սրբազան
Փափտան, Լնտիղքտա սինոդոս էթտի Լատին
լէրէ, վէ տավէթաի կէլտի Վրիգորիոսա: Սի
նոդոստան սօնղրա՝ հլչի Լըրուսաղէմ զիյարէ
թինէ կիտէճէք օլտու. վէ չիւնքի Վրիգորիոս
տախիւհտ էթմիշ իտի օրայա վարմաղա, ծնուն
լա պերապէր չըգըպ կիթտիլէր. վէ ծնտա հլչի
սուրբ Սիոնուն իչինտէ տէ սինոդոս էթտի:
Սեօզ օլտուգտա Հայլար իւզէրինէ, Վրիգո
րիոս Հայլարըն Փիքըրինի աղնաթտը, վէ իս
քեաթ էթտի ծնլարը:

Ելէրինէ տեօնտիւքտէ Վրիգորիոս՝ Լատին
լէր ծնուն մէտհինի եազտըլար Սրբազան Փա
փա. օ տախի կեօնտէրտի Վրիգորիոսա՝ կա
թուղիկոս հէզարէնի վէ պաշ էօրթիւսի մէք
թուպ իլէ. ծնա գարշըլըգ Վրիգորիոս աղլի
տէ մէքթուպ եազըպ կեօնտէրտի Հոռմայա
քէնտի հլչիլէրի իլէ:

¹¹⁹³
ՀՀԲ } Պու Վրիգորիոս կաթուղիկոսուն ծնուն
ճի սէնէսինտէ էօլտիւ թորոս պէյ. պէյլիկի
սիւրտիւ 23 սէնէ, վէ թէնի կեօմիւլտիւ մէզա
րա Վրազարկ տէտիքլէրի մանասթըրտա:

¹¹⁹³
ԸԶԲ. } Լ ԼՈՒՆ ԷՎԼԷԼԷԻ՝ (Թորոսուն գարտաշը՝
չիւնքի (Թորոսուն եէրինէ կէջտի. հարպիճէ աւ
քէր տէվչիրիպ եււրիւտիւ Ը՝ամեստիա շէհ-
րին իւզէրինէ վէ ծնու ալըպ կիթտի չազ
Տարսոնա վարընճա. վէ ծնտան էօթէյէ պէ-
րիյէ սալըպ՝ ալտը օ շէհրէրիտէ քի (Թորո-
սուն էլինտէն ալմիշէրիտի տիւշմանլար. վէ հէր
եէրտէ պեօյիւք իշէր կէօրտիւ. օգատար քի
ատը սանը չալ պըրադտը Ուոմլար իչինէ վէ
Լ ատինլէրտէ շիւհրէթ պուտու, վէ ճիւմէսի
տէ ծնտան վէհմէտիպ՝ չէքինիրլէրիտի:

¹¹⁵⁰
ԸԶԲ. } Լ Է ԼՎԷԼԷՆ ԱԼԹԵ ԵԷՏԻ ԵՐԼՄԱՆ ՍՏՆՂՐԱ՝
Լ ատինլէրտէն պիրիսի՝ ատը Պեղէին՝ Ը՝նտիօք
շէհրին աղասը՝ Լ ԼՈՒՆՈՒՆ ԿԷԼԻՆԻ ԿԷՕՐԻԱ՝
օգատար գըսգանտը քի զապղընա ալմադ իս-
թէտի. վէ չիւնքի ճէնկիլէ էտէմէղիտի՝ պաշ-
լատը մուհապպէթ կեօսթէրմէկէ, վէ տօսթա-
նէ կէչինմէկէ. քէնտիսինի ծնա ինանտըրա-
րադ՝ ծնու տախի քէնտիսինէ ինանտըրտը. էն
սՏՆՂՈՒՆՏԱ Լ ատին տօսթլարըն էլիլիլ ծնու ալ-
լայըպ տուզուղա տիւշիւրտիւ. ծնլարլա ծնու
տապէթ էթտի. վէ քէնտի չիւրիւք մուհապ-
պէթինի կեօսթէրիպ՝ զիյաֆէթ արասընտա
ծնու ղաֆիլ զուլուպ պաղլատը, վէ պիր գալէ
իչինէ սօգտու. վէ ծնտան չօզ շէյլէր իսթէյիպ
սըգըշտըրտը ծնու իքի այ: Լ Ն՝ սՏՆՂՈՒՆՏԱ իքի
շէհր վէրտի ծնա Լ ԼՈՒՆ. Ը՝ ամեստիա իլէ Ը-
տանայը. վէ պիր գալէ՝ ատը Սարուանդի քար.
վէ ալթմըշպին ալթմըշլըգ. պիր օղլունու տա-
խի րէհին գօյուպ՝ գուրթուլտու:

¹¹⁵¹
ՀԶ } | Լոն՝ քէնտիսինի պուլտուգտա՝ | Լոն
օլտուղունու եանի ալանյըղընը կեօսթէրտի
| ատինյէրէ . Էն էվվէլ չէքտի ալտը գըլըճըիլէ՝
վէրտիկի շէհրլէրի, սօնղրա տիւշտիւ պեօյիւք
լէրին իւզէրինէ . վէ օ հալա պրագտը ծնարը
քի՝ դագէթլէրի գալմատը . ծնուն իշին իմտատ
իսթէտիլէր | շրուսաղէմ փատիշահընտան՝ ա-
տը Փուլկոն . օ տախի ապէրիլէ կէլիպ պիր
օլտու ծնարլա : Չօգ ճէնքտէն սօնղրա՝ պագ-
տըլար քի | Լոնուն տարղընլըղը Էնմէյօր՝ ըէ-
ճաճի պըրագտըլար Ուհհանըն պէյինի Ղօս-
լին նամ քի | ատինյէր արասընտա պիր նամ
տար քիմնէ իտի, վէ | Լոնուն գարըսընըն իըսը-
մը . ճնուն էլիլիլէ | Լոնուն օղլունու տեօնտիւ-
րիւպ վէ քէնտիլէրինտէն տէ պիր գաչընը ըէ-
հին գօյուպ՝ աղըր ըէճալարիլէ եալվարարպ
վէ աֆվ տիլէյէրէք կիւճիլէ պարըշտըլար . վէ
գալվ էթտիլէր քի արթըպ պիր տիւշմանլըգ
կեօսթէրմէսինյէր :

¹¹⁵²
ՀԶԶ } | Լոնուն պուգատար գուվվէթ պուլ-
տուղունու իշիտիպ Յուհաննէս Պերփէռուժէն
կայսը՝ չօգ ինճինտի . խուսուսա տույտու քի
չօգ շէհրլէր ալմիշ Ուսուրտան Իսաւրիա
սէմթինտէ . նիյէթ էթտի ճէնկէ գալգմաղա .
վէ չիւնքի գօրգար իտի՝ օլմայա քի ծնտան եէն
կիւրին՝ պեօյիւք թէտարիք կեօրիւպ Ուսուր-
ըր հէփ այաղա գալտըրտը . վէ զայրը միլէթ-
լէրտէն չօգ ապէր ալտը, վէ պեօյլէ կիւրիւթիւ-
իլէ եիւրիւտիւ իւլիկիա էօլքէսինէ՝ քի | Լո-
նու միւզմահիլ էյլէյէ : Պունու կեօրտիւքտէ
| Լոն՝ ճէսարէթ էթմէտի գարշը տուրմաղա .
զէրէ օ կիւնյէրտէ եարտըմճիլէրի օգատար էյի
տէյիլէրիտի քէնտիսի իլէ . պունուն իշին չա-
փըճադ ալտը գարըսընը վէ իքի պեօյիւք օղլու-

նու՝ ատլարը Ռուբէն վէ լծորոս . վէ չրգտը
տարփ տաղլարա , վէ պիր եերէ սրղընտը . զէրէ
իբի քիւչիւք էվլատը Սլէհ վէ Ստեփան կիթ-
միշլերիտի Ռուհայա անալարընըն խըսըմլարընա :
Հաչան իշիթտի կայսր՝ Լևոնոն գաչտըղընը՝
արտընճա ասքէր եօլլատը քի եօլլարը դութ-
տունլար՝ օլմայա քի Լևոն քէնտիսինի ամիան-
սըզ պասա , վէ քէնտի տէ իլերի եիւրիւյիւպ՝
զահմէթսիւզէ իւշ շէհիր ալտը . ատլարը Սա-
մեստիա , Բտանա վէ Տարսոն : Սէ ասքէր
կեօնտէրտի Բնարզաբա իւզէրինէ . պու շէհիր
եափըլմիշ իտի պիր եիւքսէք գայալըգտա՝ գա-
լէսի մէթին . վէ շէհիրտէ օլանլարըն չօղու-
Հայ . վէ հէփիսիտէ քէսքին ճէնքճի , գուլ-
վէթլի վէ փիւր սիլահ : Պունլար կեօրտիւքլէ-
րի կիպի Ռումլարըն պեօլլէ կէլմէլերինի՝ գա-
լէտէն տըշարը չրգըպ , չօղունու եերէ եըգտը-
լար . վէ գալանը տարտաղան վէ թարիւմար
էտիպ՝ քէնտիլերի գալէյէ տեօնտիւլէր : Ըօգ
կիւճէնտի փու իշէ Պերփիէուլթէն , վէ տար-
ղընլըղընտան տայանամայըպ՝ նէ գասար ասքէ-
րի վարիսի եիւրիւթաիւ օ Բնարզաբա իւզէ-
րինէ . վէ մուհասերէ էթտի շէհիրի յուլիս
այընտա՝ օթուզ եէտի կիւն : (Կրատա պաշլա-
տը Ռում ասքէրի ճէնք էթմէկէ , վէ մէնճէ-
նիզլէր իլէ գուլէլերինէ իրի իրի դաշլար աթ-
մաղա . վէ շէհիրտէ օլանլար եօգարտան դաշ-
աթարազ վէ գըզղըն տէմիրլէր տեօքէրէք պէր-
պատ էթտիլէր Ռումլարը . վէ մէնճէնիզլէրի
տախի եագտըլար . պու եէթէր օլմայըպ՝ պաշ-
լատըլար եօգարտան մասկարայա դութմաղա
վէ զէվզէնմէկէ կայսերի , վէ ասքէրինի :
Թասսալանտը կայսր , վէ պիր էզ ասքէրինէ
ռահաթըլըզ վերիպ , եէնիլէթտի մէնճէնիզլէ-

րի, վէ պիր դարձ քիւ իլէ սրվալաթտը քի հըֆզ
էթմին աթէշտէն: Պէօյլէ թէտարիք իլէ ճէնք
էտիպ՝ երգտըլար Սուլմար գալէնին պիր դա-
րաֆընը. վէ օրատան իչէրի կիրտիլէր. վէ
Հայլար ծնարըն իւզէրինէ տիւշիւպ՝ օ գատար
գըրտըլար քի Սուլմարըն գանընա պօյանտը
շէհիր. վէ գարըլար տախի եօգարտան դաշլար
վէ գապգաճադ տեօքմէկ իլէ՝ շաշըրտըլար ծն-
լարը՝ վէ տեօրթ դարաֆտան շամաթա վէ չա-
ղըրմա պաղըրմա սէսի չօղալտը: Սուլմապքէրի
թէմամ իչէրի սալտըգտա՝ Հայլար վարտըլար
եօգարքի գալէյէ. վէ ծնտան ճէնք էտիպ՝ գըր-
տըլար չօղունու, քի արթըզ լէշ իլէ տօլտու
շէհիր: Պագտը կեօրտիւ Հայլար քի ճէնք
ուգայաճադ, վէ եէյէճէքլէրի թիւքէնէճէք,
ճիւմէսի պիր պիրլէրինէ սէս վէրէրէք՝ էստի-
լէր եօգարքի գալէտէն, վէ գարշը տուրանլարը
երգըլա՝ չըգտըլար կիթ տիլէր, վէ կայսր գալէյի
զապզ էթտի՝ ամմա եիւրէկի գըրըլմիշ խտի, օ
գատար ապքէրին թէլէֆ օլմասը իչին: Պիր
գաչ կիւն ծնտա ուհաթլանտըգտան սօնդրա՝ շէ-
հիրէ պէքճիլէր քօյուպ՝ տեօնտիւ կիթտի կայսր
Սահկա տէտիքլէրի գալէնին իւզէրինէ. էօյլէ
պիր մէթին պինա քի՝ ալընմասը փէք չէթին:
Պու գալէյի գուշատըլա՝ հապէր սալտը իչէրտէ
օլան Հայլարա՝ քի վէրսինլէր գալէյի: Ս էրմէք
խթէմէտիքտէ՝ տէտի կայսր. «Պէն պուրատան
կիթմէմ՝ թա շու գալէյի ալմատըգճա, կէրչի
պիլսէմ քի պուրատա չօգ գալմամա՝ իխթիար-
լըգ պուլաճադ պէսի. տիւշիւնիւն, տէտի, նէ
գատար էյի օլուր սիզէ՝ էկէր ճէնքսիզ վէրիւ-
սէսիզ. վէ նէ տիւրլիւ մուսիպէթ կէլէճէք իւ-
զէրինիզէ՝ ապքէրիմի իչէրտէ կեօրտիւկիւնիզ
վազիթտէ»:

Ս Է լաբին գալէտէ օլանլար՝ օնուն սեօզիւնի
հիւ սայանտըլար , վէ ճիւմէսի հազըրլանտը
ճան իւ կեօնիւլտէն ճէնք էթմէկէ : Ս Է օն
արտան պեօյիւքլէրին պիրիսի ատը Վոստանդին՝
Ռուբէն սօյունտան , զիյատէսի իլէ պահատըր
պիր քիմնէ հէփիսինէ եիւրէք վէրէրէք գուլէ
իւզէրինէ չըգըպ Ռումլարա գարշը՝ ոււմճա
սէս վէրիր իտի օնլարա . վէ մասկարալըղա ա
լարագ , վէ օրտուլարընա կիւլէրէք , մէյտան
օգուլուպ օնլարա՝ ճանլարընը աճրտըր իտի :
Տայանանայրպ կայսր պու իշէ , էմր էթտի սէ
րաքէրլէրինէ քի պիրինի պուլուպ՝ օնա գարշը
չըգարընլար : Հէլէ արայրպ պուլտուլար Ս ա
կեդոն պեօլիւկիւնտէն պիր քիշի , ատը լըստ
ռատիոս՝ քի տէփէտէն զըրնաղէտէք զըրիւլա
նրպ , վէ պօյունճա պիր գալգան էլինէ ալըպ ,
վէ օրտու եէրինտէն տըշարը չըգըպ , մէյտանա
աթըլտը , վէ սէս վէրտի Վոստանդինէ . “ Վն
աշաղա վէ իկիտլիկինի կեօսթէր , սեօզ իլէ՝ ի
կիտլիք օլմնզ տէտի , , :

() տախի երլտըրըմ կիպի աշաղա սիւզիւ
լիւպ՝ չըգտը գարշըրնա , վէ չօգ քէրրէ գալ
գանընա վուրարագ վէ քէնտիսի վուրոլմայա
րագ , խասմի պիր շէյ էտէմէտիկի կիպի՝ օրտու
տան չաղըրտըլար վուր վուր . օ սէստէն գուլ
վէթլէնիպ լըստռատիոս , վէ Վոստանդինին
գալգանընա վուրուպ՝ փարալատը , վէ լաբին օ
նա պիր շէյ էտէմէտի :

() տախի գալգանընը էօյլէ կեօրտիւքտէ՝
կէրի տեօնիւպ , ութանտըղընտան պիր տահա
քէնտիսինի կեօսթէրմէտի Ռումլարա : Ս Է
կայսր ճէնկինի իլէրի սիւրիւպ՝ պիր գաջ կիւն
տէն սնղըրա գալէյի ալտը : ()րատա պիր սա
փա եէրտէ Վոստանդինի պուլուպ , վէ տէմիրէ

Վուրուկ, կէմի իլէ Ստանայօլա եօլատը, պիր
գաչ հըզմէթքեարը պիլէ օլարագ : Հաչան եէ-
թիշտիլէր պիր տէնիզ քէնարընա, կէմի ծնտա
իքէն գալգտը Սոստանդին կէճէ իշինտէ, վէ
պէքճիլէրինի հօլտիւրիւկ, հըզմէթքեարլարըն
էլիլիլէ զէնճիրտէն չեօղիւլիւկ՝ գաչտը . վէ պիր
գաչ Հայըն խայընլըղը իլէ թէքրար դութուկ
ծնու՝ կայսերին էլինէ վէրտիլէր, վէ սօնդրա նէ
օլտուղու պէլլի տէյիլ տիր, զէրէ եազմամըշլար :

Պու պեօյլէ օլտուգտա՝ օ պեօլիւք ապէր քի
կիթմիշ իտի | Լոնու՛ն իւզէրինէ, ծնու պիր
տար եէրտէ պուլուկ՝ տեօրթ դարաֆընը դու
շաթտըլար : Պու իշ ուզատըգտա՝ պաղտը
կեօրտիւ | Լոն քի եէյէճէք թիւքէնիկ՝ չա-
րէսինի պուլանյաճագ՝ վէրտի քէնտիսինի
| Ռումլարըն էլինէ . ծնլար տախի դութուկ
պաղլատըլար | Լոնու՛ վէ գարըսընլ վէ էվլատ
լարընը . վէ կեօթիւրտիւլէր կայսերին հուզու
րունա : Սիւճիգէթ զանն էթտի կայսր պու ի
շի . վէ էմր էթտի քի էյիճէ սագլասընլար ծն-
լարը, օլմայա քի գաչընլար :

Քէնտիսիտէ | Լոնու՛ն հէր եէրինի զապ
էտիկ՝ մուհաֆրզ վէ միւսպաշիր գօտու ալտըղը
եէրլէրէ . վէ հէրնէ գատար Հայ ապէրի վար
խսէ՝ օ սէմթէրտէն գօվտու, վէ քէնտի ապէ-
րինտէն ծնիքի պին նէֆէր պըրագտը օ սէմթ-
լէրէ : Բլտը սօնդրա պիլէսինճէ | Լոնու վէ օ
նու՛ն էվլատլարընը վէ գարըսընը . վէ Ստանայօ-
լա տեծնիւկ՝ վէ ծնլարը տէմիրէ վուրուկ՝ զըն-
տանա գօտու . օ երլ քի | Լոնու՛ն տէվլէթինին
օն պէշինճի սէնէսի իտի :

¹¹³⁰
^{էճէ} } Պիր երլտան սօնդրա տօսթլարըն ըէ-
ճատը իլէ չըգարտը կայսր ծնլարը զընտանտան .
վէ չօզ իքրամ էտիկ՝ կիյտիրտի ծնլարա պահա

տա աղբը հսպապլար. վէ քէնտի սարայլնտա
սագլայլայ՝ կեահիճէ սուֆրասընա կեթիբի
իտի, վէ պազի քէրրէ պիր եերէ պինիշ էթտիբ
տէ, եախտ ապա կիթտիբտէ պիլէ կեօթիւ
րիւր իտի: Վէ պեօյիւք օղլու ատը Սուբէն
պէյզատէ կիպի չօգ քէրրէ կայսերին հըզմէ-
¹¹³⁹ } Թինտէ օղլու իտի: Պիր կիւն կայսր հա-
ման կիրտիբտէ՝ լ Էոն տախի պէրապէր,
Սուբէն քի կայսերին հըզմէ Թինտէ իտի՝ օրա-
տա ծնա պիր րայէթ էթմէք իսթէտի. վէ
չիւնքի ծնտա պիր պեօյիւք մէրմէր գուրնա
վար իտի սըճագ սու իլէ տօլու՝ տուվարա պի-
թիլիք վէ եերէ եափըչըգ քի տեօրթ քիշի
գատըր օլամագ իտի ծնու գըմըլտաթմաղա, օ
գուրնայը հէմէն գափտը Սուբէն էլիլիլէ, վէ
պիր լէկէն կիպի կեթիբիպ՝ կայսերին էօկիւնէ
գօտու: Կեօրէնէր շաշըպ գօրգտուլար ծնուն
գուվվէ Թինտէն եէնի Սամֆսոն կեօրտիւք տէ-
տիլէր իշիմիգտէ: Չօղլու տախի պու իշ իչին
գըսգանըպ՝ չօգ տիւրլիւ շիքեայէթլէրիլէ՝ ծնու
կայսերին կեօզիւնտէն չըգարտըլար օգատար
քի ծնուն կեօզլէրինի չըգարթտը կայսր. օ
տէրտիմէնտտէ օ աճըտան էօլտիւ: Պունտան
էօթիւրի շիւպհէյէ տիւշտիւ կայսր օլմայա քի
ծնուն պապասը լ Էոն պու խայընլըգ իչին պիր
խայընլըգ կեօսթէրէ. հէմէն Թէզէն ծնու դու
Թուպ պաղլատը վէ Թէքրար զընտանա գօտու,
¹¹⁴⁰ } օղլու Թարոս տախի պիլէսինճէ: Պունլար
զընտան իչինտէ սըգընթըտա օղլուպ՝ վէ ինսան
գըսմընտան իւմիտլէրինի քէսիպ՝ Մլահա սը-
ղընտըլար: Պիր կիւն Թարոս տիւշ կեօրիւպ՝
նագլ էթտի պապասընա. “Կեօրտիւմ տէտի
պիր քէրնամէլի վէ իհթիշալը քիմնէ քի ի-
չէրի կիրիպ՝ պիր սօմնուն էքմէկի վէրտի պանա,

իւզերինստէ պալլոյ վար իտի . պէն տախի ծնու
ալլոյ շաշտում դալտում . սէնտէ ծնու պէնտէն ալ
մագ իսթէտին վէ լաքին եէմէտին , , , Պունու
իշիթտիքտէ պապասը սէվինմէքլէ տէտի .
“ Ե աղ օլ այ օղուլ . պու սրգլէթլէրտէն սօնդրա՝
վազիթ կէլէճէք քի հէփ զապդ հտէճէքսին
ղայիպ հթտիկիմիզ եէրլէրի . զէրէ պունու
կէօսթէրիօ սօհուն . վէ տէնիզէ տէ հիւքմ
հտէճէքսին՝ զէրէ պալլոյ ծնու իշարէթ հտէր
ամմա պէն պունու կէօրէճէք տէյիլ իմ :

¹¹⁴¹ Ել } Պիր երլտան սօնդրա | Լոնուն էճէլվ
եէթիշիպ՝ զընտան իշինտէ հօլտիւ վէ կայսր՝
թորոսա քէրէմ հտիպ՝ չրգարտը հապըստան
վէ հվվէլքի դարդընա եանընտա ալլոյօտու . օ
տախի չօգ սէվտիրտի քէնտիսինի կէրէք կայ .
սերէ վէ կէրէք թէվապիսինէ , զէրէ պիր շէն
եիւրէքլի վէ դաթլը տիլլի քիմնէ իտի , ազըլլը
վէ կիւզէլ . եիւրէք վէ գուվվէթ տէրսէն մէ
նէնտի եօղիտի : (Մուն իշին պազիլէրի զըս
գանըպ՝ չօգ քէրրէ կէչտիլէր ծնու կայսերէ
նիճէ քի Սուբէնէ հթտիլէր . վէ լաքին կայսր
օնլարա գուլագ դիւթմայրպ , սէվէր վէ ըաղ
պէթ հտէր իտի ծնա :

6 . Իպինճի թորոսան վագիլի :

Ե . 10 — 13 .

¹¹⁴² Ել } թորոս իքինճի՝ հվվէլքի | Լոնուն օղ
լու Ստանպօլտա իքէն՝ Յուլհաննէս Պէրիեռու
ժէն կայսր հօլտիւ , վէ եէրինէ կէչտի ծնուն
քիւչիւք օղլու Սանուէլ Կոմնէնոս քի հայլար
Կիւ Սանուէլ տէրլէր եախօտ Կիւ Սանիլ :
() արալլոգտա միւրատ հթտի թորոս՝ կիզլիճէ

գաւմագ վէ Կիւրիկիա սեմթինէ կիթմէք . վէ
լաքին իբի սեպէպտէն էօթիւրի կիտէմէտի .
պիր քի՝ օ դամանլարտա օ դարաֆլար ալթիւսթ
օլտու (Թ)աթարլար էլինտէն . պիրտէ քի՝ Ստան
պօլտա պիր զէնկին տէվլէթլի գատրն ծնա
ղիյատէսի իլէ դալիպ օլուպ՝ ալմագ իսթէտի
ծնու . վէ էվլէնիպ՝ հէր նէ գատար մալը վար
իսէ՝ ծնա վէրտի :

¹¹⁴³
^{ԷՂ.Բ} Պիր երլտան սօնդրա օ գարը էօլտիւք
տէ՝ տէվչիրտի (Թ)որոս ծնուն հաղնէսինի վէ
պագիրկեան շէքլինտէ (Թ)էպտիլ վըյաֆէթ պիր
կէմիյէ կիրիպ՝ կիթտի Մնտիոք սեմթինէ , ծն
տան Կիւրիկիա դարաֆլինա վէ Տօրոս տաղլա
րինա : () րալարտա օյալանըպ՝ քիմ օլտուզու
նու տոյուրտու պիր քահանայա : () տախի
ղիյատէսիլէ սեվինիպ՝ ալտը կեօթիւրտիլ ծնու
¹¹⁴⁴
^{ԷՂ.Գ} քէնտի էվլինէ , վէ սագլատը : Ս է չիւնքի
օ սեմթլերտէ օլան Հայլար չօգ սըգընթը չէ
քէրլէր իտի Սուլար էլինտէն վէ արզու էտէր
լէր իտի՝ քի էվլէլէր տէվլէթի վէ ոահաթլը
ղը պուլունլար , օ քահանայ կիտիպ ծնարրն
պեօյիւքլէրինէ՝ իշի աղնաթտը : () նլար տախի
ֆիլհալ ալտըլար (Թ)որոսու քէնտիլէրինէ , վէ
ծնպին քիշիտէն զիյատէ եիւրէքլի վէ գուվ
վէթլի քիմնէլէր պիր օլուպ՝ պիրիքտիլէր (Թ)ո
րոսուն եանրնա վէ ծնա արգա օլտուլար : ()
տախի չափըճագ եիւրիւտիլ պունլարլա Ս ահկա
գալէսինէ . ծնու ալըպ տիւշտիլ զայրը շէճիրլէր
իւզերինէ , վէ սիւտի սիւփիւրտիլ ալտը հէփի
սինիտէ . ալտարը Մուտա գալէսի , Մնարզաբա ,
Մտանա , Սիս , Միւլծբերդ . վէ պունլարտան
զայրը չօղունու՝ էյալէթլէրիլէ , վէ պիր եըլ
իշինտէ իլէրի կէչտի գուվլէթինտէն զիյատէ :
Պու իշտէլքէն՝ եէթիշտիլէր ծնա գարտաշլարը

Ստեփանէ վէ Մէհ Ուսհատան գալոյ կէ
մէքէ, գերէ օ սէնէ Ուսհայը ալտը | ատինը
էլինտէն Հալէպին Միրասը՝ ալտը Օհնկի՝ քի
Հայլար Օանգի տէրէր։ Պունլար իբիսիտէ
Թորոսա Զան իւ կեօնիւտէն եարտըմ էթմէք
է՝ Ուսլարը տիթրէթտիւր վէ փէտէրէրինն
էօճիւնի ծնլարտան ալըպ՝ սիւրտիւէր ծնլարը
Կիւլիկիա սէմթլէրինտէն։

¹¹⁴⁵
ՀԳԾ } Պու իլէրի ազպուշուգ իշտիպ Մա.
նուէլ կայսր՝ Թորոսուն Հագգընտան կէլմէք
իսթէրիտի. վէ լաքին ղայրը իլէրի օլմաղլա
կէճիքտի։ Հաչան Հապէր ալտը քի Թորոս
Կիւլիկիայը վէ Տորոս տաղլարընը հէփ ալմը
Ուսմարըն էլինտէն՝ ղայէթ կիւճէնիպ ապէր
տէվշիրտի ամուճասը օղլու Մհրոնիկոսուն է.
լիիլէ, վէ կեօնտէրտի ծնու Թորոսուն իւզէրի.
նէ, քի հէր նէ գատար Հայ վար իսէ օ սէմթ.
լէրտէ՝ հէփիսինիտէ գըրսըն թիւքէթսին։

¹¹⁴⁶
ՀԳԾ } Պեօյլէ նիյէթ իլէ եիւրիւտիւ Մհրո.
նիկոս Թորոսուն իւզէրինէ. Կիւլիկիա թօփ.
րաղընա եաղլաշտըգտա, էլչի կեօնտէրիպ Թ.
րոս ծնա գարշը “Մէրամըն նէտիր տէտի,
պէն սէնին փատիշահընա միւզի իմ էկէր հագ
իւզրէ պույուրուրսա, վէ էկէր զօրլամագ իս.
թէրսէ՝ ազ ատամլա հագգըմտան կէլէ պի.
լիր. նէ գահմէթ քէնտիսինէ քի պուգատար
ապէրիլէ սէնի իւզէրիմէ կեօնտէրմիւր,։ Մ.
գարլատը էլչի Մհրոնիկոս վէ պեօյիւքլէնէ.
րէք տէտի. “Կայսերին հագ իւզրէ պույուրմա
սը պուտուր քի սէնի պաղլայըմ օ զէնճիրէ քի
պապանը պաղլատըգ ծնա։

Ղայէթ տարըլար Թորոս պու սեօզէ վէ
եիւրէկի պիր իքէն իքի օլտու. վէ արա վէր.
մէյերէք ապէրինի ալըպ՝ վէ եաեանլարընը

փոխույցա գոյուպ կիզլեթտի օ եօլուն աղզընտա՝
 քի օրատան կեչէճէկ իտի Սիւմլար. քէնտի-
 սիտէ աթլը ապէր իլէ արտլարընճա եօլու քէ-
 սիպ՝ ափանսըզ տիւշտիւ իւզէրինէ, օ պիրլէրի-
 տէ հօկլէրինի ալըպ՝ պաստըլար գըլըճը վէ գըր-
 տըլար ծնլարը. վէ դութտուլար ծնլարըն պեօյ-
 իւքլէրինի վէ Սիւսիլ ատը՝ Հայ օլարագ ըի-
 ճալտան պիր պեօյիւք պէյինի, քի ծնուն էլին-
 տէն ալմիշիտի (ժորոս Ռարճրբերդ տէտիքլէրի
 շէհրի. վէ տիւշէնլէրին թալան շէյլէրինի
 տէվլէրիպ՝ տեօնտիւլէր: Պու ճէնքտէն սալթ
 Ռնդրոնիկոս սերապէր՝ պիր գաչ քիշիլիլ գաչա
 պիլտի: Պեօյլէ ընգիլ օլտուգտա Ռնդրոնիկոս՝
 եազտը կայսերէ “Իքի շէյ իշին տէտի պու պեօյ-
 լէ օլտու. պիրի՝ ապէրիմիլին կէվլէքլիկի, պիրի
 տէ (ժորոսուն խայընլըղը՝ քի պիզի եալան եհ-
 մինիլէ ալտաթտը: Պունու իշիթտիքտէ կայսը՝
 ճիյերի փարալմնտը վէ եաա չէքտի. խուսու-
 սա օ գատար պեօյիւքլէրին էսիր օլմալարը իշին.
 վէ սօնդրա ծնլարա պիր չարէ էտէյիմ տէյի՝ պիր
 գաչ էլչի կեօնտէրտի (ժորոսա վէ իսթէտի ծն-
 լարը պահայա քէսիպ՝ սաթըն ալմնգ: Շէվապ
 վէրտի (ժորոս, “Պուգատար պեօյիւք իշ մի
 կեօրինիւր կայսերին կեօզիւնէ պէնիմ էսիր-
 լէրիմ քի գօճաման պիր կայսը ծնլարը սաթըն
 ալըպ՝ տէվլէթինտէ ըիճալ էթսին, իշլիլէր
 սէս չըգարմանտըգտա՝ սօրտու (ժորոս. “Իսթէ-
 տիքլէրինիլին պահալարը գաչա տըր, իշ Սիւթ-
 գունլուգ ալտը ծնլարը նէ տէսինլէր. չօգ տէր-
 լէրսէ՝ չօգճա էօտէմէլի. աղ տէրլէրսէ, ծնլարըն
 շանընա տիւշմէզ. ճէվապ վէրտիլէր քի “Սէ-
 նին պեօյիւքլիւկին պիլիր ծնլարըն տէյերինի:
 () տախի նէ տէսին, “Իվէր պէնիմ գըթըմ-
 տան պունլար պիր շէյ տէյսէլէր սաթմնգտըմ:

սիզ նէ պիլիրսէնիզ՝ վէրին տէ անլն կեօթիւ-
րին»,] Կն սօնդունտա միւշավէրէ հտիպ «() օգ
էյի տիր՝ տէտիլէր հաղնէլէր վէրէլիմ, իլա քի
ազ պահա իլէ տաթըն ալըպ՝ քիւչիւք կեօսթիւ-
րէլիմ հայլարա Սոււմարըն պեօյիւքլէրինի»,
Պու Ֆիքրիլէ կիթտիլէր վէ չօգ աղչէ պուլուպ
կէթիրտիլէր վէ (Սորոսուն հօկիւնէ տեօքտիւ-
լէր : (Սորոս տախի օ սաաթ էմր էթտի քի օ
աղչէյի եաեան ապէրինէ տաղըթսընլար : Պու
շէյէ էլչիլէր մաթ գալտըգտա՝ տէտի (Սորոս
«Պեօյլէ հտերիմ՝ քի թէքրար դութսունլար սի
ղին պեօյիւքլէրինիզի վէ Սևաստոսլարընըզ վէ
պաղլը կէթիրսիլէր հօկիւմէ», :

] Վչիլէր ալըպ Սոււմարըն հսիր տիւշէն
պեօյիւքլէրինի վէ Ստանպուլա կեօթիւրիւպ
նազլ էթտիլէր կեօրտիւքլէրինի : Պեօյլէ օլ-
տուղունու տույտուգտա կայսր պիլտի քի ար-
թըգ ճէնք իլէ պաշա չրգամազ (Սորոսլա՝ մէճ-
պուր օլտու պարըշըգ էթմէկէ : Ս է լաքին սեօ-
ղիւնտէ տուրմայըպ թէքրար տիւշման օլտու,
վէ թէքրար չօգ ասքէր կեօնտէրտի (Սորոսուն
իւզէրինէ : () տախի թէմամ էվիլէքի կիպի՝
օ ասքէրի գըրտը, վէ կինէ պեօյիւքլէրինի հսիր
էտիպ՝ սաթտը : Ս է չիւնքի ծնլարլա պիր օլմիշ
իտի () շին՝] ամբոն գալէսինին աղասը, (Սէր-
սէս] ամբոննաղինին պապասը, ծնու տախի
սաթտը աղըր պահայա. «Սանա ճայիգ տէյիլ-
իտի տէտի միլլէթինէ գարշը ճէնք էթմէք»,
Պունտան սօնդրա տախի գաչ քէրրէ կէլտիլէր
իսէ Սոււմար (Սորոսուն իւզէրինէ՝ պօզուէ
տուլար : () կիւնլէրտէ կէլտիլէր (Սա-
թարլար Սարաշ սէմթինէ. քէզալիք Սասուտ
սուլդան Վօնեանըն Րմիրասը՝ չօգ սարգընթը-
լըգ էթտի Սիջազետք դարաֆլարընտա : ()

¹¹⁴⁷
 ԸՂԶ } նուն իշին Ղրիգորիոս կաթուղիկոս թէվա-
 պիսինի ալըպ չըգտը Ղուվք տէնիլէն գալէտէն
 գարտաշը Ներսէս Շնորհալիտէ պիլէօինձէ
 վէ կէլտի Հոռմկայ տէտիլէրի գալէյէ՝ քի
 | ատինլէր էլինտէ իտի . վէ պիր վազիթտէն
 սոնղրա սաթըն ալտը օ գալէի վէ ծնտա եէր-
 լէշիպ օթուրտու . վէ պիր գուպպէի քիլիսէտէ
¹¹⁵⁴
 ԸԳ } Էափտը օրատա : թէքրար եիւրիւտիւ
 թաթարլար Սարաշ սէմթինէ, վէ զապդ հտիպ
 ծնու, կիթտիլէր Ղարատաղա . ծնու տախի ա-
 լըպ՝ կիրտիլէր թորոսուն թօփրաղընա վէ լաքին
 պիր շէյ էաէմէտիլէր . գէրէ թորոս ծնլարա գար-
 շը կէլիպ՝ գօվալատը ծնլարը պիր գաչ քէրրէ :
 Հէնիզ թորոս պունլարտան րահաթլըգ պու-
 մատան՝ Սասուտուն օղլու Ղըլըձ Նյլան կայ-
 սերին թահրիք էթմէսիլէ՝ պապասընըն եէ-
 մինինէ գարշը իքի իւչ քէրրէ թորոսուն եէր-
 լէրինէ եիւրիյիւպ սարգընթըլըգ էթտի . թա-
 րոս տախի ծնու գօվալայըպ՝ ծնուն սէմթլէրինէ
 կիրտի՝ վէ չօգ եէրի խարսպ էթտի . էն սոն-
 զունտա իքի դարաֆտան պարըշըգ էթտիլէր :
¹¹⁵⁶
 ԸԵ } | Եյլէ գարըշըգ վազիթտէ ասի օլտու թա-
 րոսուն գարտաշը Ստեփանէ վէ պաշընա տէվ-
 շիրիպ պիր էգ պահատըր իկիտիլէր, ծնլարա
 սալտը Ղարատաղա վէ ծնու զապդ հտիպ՝ կիթ-
 տի Սարաշ իւզէրինէ վէ ծնու տախի ալտը . վէ
 հէր եէրտէ թաթարլարը տիթըէթտի : Սէ
 չօգ քէրրէ Սուլարա ճէնք հտիպ՝ տարա
¹¹⁵⁷
 ԸԶ } տիւշիւրտիւ ծնլարը : Սոնղունտա քէնտի
 եէրինէ տեծնէրիքէն՝ Սուլար եօլ իւթիւնտէ
 փուտույա ատամ գօյուպ՝ անանսըզ ծնու պու-
 տուլար, վէ էլլէրինի արտընա պաղլայըպ՝ սաղ
 սաղ պըրագտըլար գայնար գազան իշինէ, վէ
 թէնինի սոնղրա աթտըլար . հէլէ Հայլարտան

պիր գաչ քիչի ալըպ ծնու կեօմտիւլէր մէզարա
Լըբայկադին մանասթըրընտա : Պունտան իբի
էվլատ գալոր . պիրի Ռուբէն վէ օ պիրի Լոն
քի վաթթիլէ փատիշահ օլտու :

¹¹⁶⁹
^{ՌԺ} } Պունու իշիթտիբէրինտէ գարտաշարը
Թորոս վէ Մլէհ, եաս դութտուլար վէ Ռում
լարտան էօճ ալմադ իչին՝ չօգ զահմէթ վէրտի
լէր ծնլարա : Սօնդրա կէմիլէր տիւզիւպ՝ ալտը
լար ծնլարըն կէմիլէրինի : Կէշտիլէր Պըպըրս
ատասընա վէ էօթէսինի պէրիսինի վուրարագ
Ռումլարըն չօղունու դութտուլար . վէ ծնլարըն
պուռունլարընը վէ գուլագլարընը քէսիպ՝ պու
ռունսուզ գուլագսըզ Ստանպօլա էօլլատըլար :
¹¹⁶¹
^{ՌԺ} } Պէօլէ ըհզալէթի կեօրտիւքտէ կայսր
տայանամայըպ, ասքէր կեօնտէրտի Թորոսուն
իւզէրինէ . վէ լաքին հէր նէ գատար ճէնք էթ
տիլէրինէ՝ տայիմա պաշա չըգտը Թորոս : Չէ
քէմէտի արթըզ կայսր վէ նէ գատար ասքէրի
վարիսէ՝ ալտը եիւրիւտիւ Թորոսուն իւզէրինէ :
() տախի պագտը կեօրտիւ քի չինքի քէնտի
ճիւմհուրի չօգ շէյ չէքէճէք, խուսուսա քի օ
սանմիշտի ճէնքտէն՝ պարըրըզ էթտի կայսեր
իլէ, վէ վարտըր ծնուն այադընա վէ չօգ ըադ
պէթ կեօրիւպ ծնտան, Բանսէվասթօ նամընը
ալտը, վէ քէնտիսիտէ պիր գաչ երլտան սօնդ
րա էօլտիւ . տէվլէթի սիւրտիւ 24 սէնէ : Պու
նուն պիր օղլու վարիտի ծնու էօլմէզտէն էվլէլ
թէսլիմ էթտի քէնտի գայնաթասընա ատը
Թուլմաս : Պու Թուլմաս՝ չինքի օ ուշագ տա
հա քիւչիւկ իտի՝ քէնտի գայըրտը միլլէթի պիր
երլ գատար :

7. Երեսն Շնորհալիին վե տօրտեանձի Վրի-
գորան Կանաղիէոս օյմալարը, վե Բաբանոմիւն
սինորոստանոն եղալէ :

Ե. 14 — 18.

¹¹⁶⁶
ՈժԵ } Պիր էզ ռահաթլըզ պոլտուգտա թո-
րոսուն տէվլէթի՝ Վրիգորիոս Կաթուղիկոս
Պահլաունի փիր իխթիար օլուպ՝ սինողոս
էթտի Նոմկլատա վե հեփիսինի իրատէթիկէ
քէնտի եէրինէ Կաթուղիկոս գօտու զարտաշընը
Երեսն Շնորհալի տէտիքլէրինի, վե իւչ ալ-
տան սօնղրա էօլտիւ վե կեօմիւլտիւ մէզարա
Նոմկլատա 53 սէնէ հայրապետլիք սիւրտիւք
տէն սօնղրա :

¹¹⁶⁸
ՈժԵ } Երեսն Շնորհալի Վրիգորիոսուն
զարտաշը Կաթուղիկոս օլտուգտա չօզ չալըշտը
քի միլլէթի էյի կեօզէթսին . վե չիւքի Նայ
միլլէթի տիւնեանըն տեօրթ դարաֆընա տա-
ղըմիշ իտի՝ չօզ եէրէ էյի վազ էտէնլէր էօլլա-
տը : Պունա գանաաթ էթմէյիպ՝ քէնտի եպիսկո-
պոսլարընըն պիրիկիկիլէ՝ պիր ուզունճա մէք-
թուպ եազտը օ քի բնդանբալան տէնիր, եանի
էօկիլթ վե նասիհաթ հեր տէրէճէտէ օլան
Նայլարա : Ս է դայրը չօզ մէքթուպար եազ-
տը ծնա պունա վե Սիջագետքտէ օլան Նայ-
լարա : Ս է չիւքի Նայաստանըն ալթ իւսթ
օյմասընտան էօլտուզ շէյլէր կիրմիշիտի քիլիսէ
մատտէլէրինէ՝ չօղունու տիւզէլթտի, էքսիքլիք
տէ վարիսէ թէմամլատը, խոստուսա շարական
¹¹⁶⁸
ՈժԵ } տա : Պու Երեսն Շնորհալի թէմէլ պը-
րագտը միաբանութիւն եանի պիրիք էթմէկէ
Սումլարա . պունուն իչին քեաղատար եազտը

Վիւ Ս՝ անուէլ կայսերէ վէ Ս՝ իբայէլ Վաղրիկէ.
 օնլար տախի կեօնտէրտիլէր օնա պիր օգուր
 եազար աստուածաբան՝ Սէորիանէ ասլը վէ
 օնունլա պիլէ պիր Հայ վարդապետ ատը Յուլ
 Հաննէս : Պունլար կէլտիլէր Հռոմկլայա վէ չօգ
 կիւն սեօյլէշտիլէր Վերսէս Շնորհալիլիլ օ
 մատտէլէր իւզէրինէ քի պիրլիկէ գարշիտի.
 վէ սեօյլէշտիլէրինի քեաղատա կէջիտի Սէոր
 րիանէ : Իշէր տիւզէլտիլէր տեօնտիւլէր
 Ստանպօլա՝ Վերսէս Շնորհալիլին պիր պաշ-
 քա մէքթուպիլիլէ, վէ կայսերտէն վէ Րադրիգ
 տէն մէքթուպ ալլալ թէքրար կէլտիլէր Հռոմ
 կլայա . վէ պիր էյիճէ մատտէի փիշիրիպ՝ կէրի
 տեօնտիւլէր : Պեօյլէ օլտուգտա սինոդոս է
 տիպ Շնորհալի եազար Հայաստանտա օլան
 եպիսկոպոսլարա վէ իշի անկլատարադ՝ էմր էթ
 տի քի հազրր օլուպ, հապէր կեօնտէրտիլէրտէ
 1175
 ՌԲԲ } կէլտիլէր պեօյիւք սինոդոսա : Պու թէ
 տարիքտէ օլուպ Շնորհալի, եպիսկոպոսլարր
 սինոդոսա տավէթ էթմէք իւզրէ իքէն, եէթիշ
 տի օնա ախրէթ տավէթի վէ պեօյլէճէ եէթ.
 միշպէշ եաշրնտա ճանընը թէսլիմ էտիպ՝ տիւ-
 նեատէն կեօշտիւ . կաթուղիկոսլըղը սիւրտիւ 7
 սէնէ վէ տեօրթ այ . վէ թէնպիհ օլունտու օ
 զաման քի հէր ելլ օգոստոս այլն 13 տէ օնուն
 եօրթուսու օլուն . պագ Հայ թարիխիւտէ . է.
 14 վէ 16 :

Պու Վերսէս Շնորհալիլին էշլէրի իտի
 Սարգիս վարդապետ՝ Սաթուղիկէայց մեկնու-
 թիւն տէտիլէրի քիթապը եազան, վէ Իգնա-
 տիոս վարդապետ քի եափտը Պուկաս աւետա-
 րանըն թէֆսիրինի : Պունլարըն կիւնիւնտէ
 պիր գաչ նամտար վարդապետ վարիտի, ատա-
 րը Վէորգ վարդապետ՝ Հաղբատ մանասթը-

որն ռուհպանը քի եափտը Լայեայ մեկնու-
թիւն քիթապընը : Յովհաննէս Տաուշեցի
քի ծնուն շայիրտի իտի Սիւիթար Վանձակե-
ցի Վօշ ատը . պու Սիւիթար տիւզտիւ Վա-
տաստանագիրք տէտիքէրի քիթապը . պիր քի
թապ տախի եազտը Լճամըն աղզընտան քէնտի
օղուլարընա վէ Լւանըն աղզընտան քէնտի
գրգարընա . եազտը պիր պաշգա քիթապճըգ
տահա քի Լճակ քիթապը տէնիր : Պունյար-
տան ղայրը Սիւիթար Լճեցի՝ քի էսկի թա-
րիսէր իւզէրինէ քիթապ եափտը : Խաչատուր
վարդապետ Տարոնացի քի Վանձլար վէ Տաղ-
լար եափտը էն մէնջուրի Խրհո-րդ Խրհն քի
տայիմա տէրիզ քիլիսէտէ :

Պու Լեբսէս Շնորհալիյէ պիր գըյմէթլի
շայիրտ օլտու Լեբսէս Լամբրոնացի () շինին
օղու քի զիքը էյլէտիք 1087 վէ 1072 սէնէ-
սինտէ , ծնուն խըսըմը՝ եանի գարտաշը գրգը
օղու վէ ատաշը վէ ծնուն ոյարը քի չօգ շէյ-
լէր եազտը : Պունա պյազտաշ իտի գրգգարտա-
շը օղու Լեբսէս վէ Վրիգոր Սկեռացի քի
ծնուն մէտհինի եազտը . օ քի Լէբֆանն աբ-
րարուէեան շարականը եափտը : Պու Վրիգոր
Սկեռացի տիւզտիւ օ Հրահանֆ հաաարոյ օլան
ճառը՝ քի պասմա օլունտու Ստանպօլտա Լա-
րեկ քիթապըն սօնղունտա՝ Լարեկացի ատը-
նա : Պունա պյազտաշ օլտու Լըիստակէս նամ
պիրի տախի քի իմլա քիթապը եափտը եազըյը
տօզրու եազմագ իշին . պագ Հայ Թարիխին
տէ . Է . 15 :

¹¹⁷⁵
^{որն} } Վրիգոր տեօրտիւնճի՝ լաղապը Տղայ՝
Շնորհալինին Ստիւլ ատը գարտաշընըն օղ-
լու օ կիւն քի կեօմտիւլէր Լեբսէս Շնորհալի
Տայրապետի , հէփիսինին իսթէկի վէ՝ իրատէ .

Թիիլէ եերինէ կէշիպ կաթուղիկոս օլտու : Պու
 Գրիգոր ըաղպէթլի վէ ճիւմէյէ սէվկիւլիւ ,
 ազըւը վէ էյի ամէլէր իլէ շեօճըէթ պուլմիշ ,
 իզըլէթլի , կեօսթէրիշլի վէ քէրնամլի պիր
 քիսնէ իտի : Պունա թէսէլլի քեաղատը եազ
 տը Վիւ Ս'անուէլ կայսր եիւրէք վէրէրէք քի
 'Լէրսէս Շ'նորհալինին պաշլատըղընը պիթիր
 սին , եանի միաբանութիւն մատտէսինի պաշա
 չըգարսըն : Պու իշտէն էօթիւրի չօգ քեաղատ
 լար եազըլտը իքի դարաֆտան : Պեօյլէ օլտուգ
 տա սինոդոս էթտի կաթուղիկոս Տարսոն շէհ
 ըինտէ . գապիլ քի օրատա սեօյլէտի Լամբրո
 նացի օ քէնտի Լ'թէնաբանաթէն տէտիքէրի
 քէլամը . վէ ծնտա քէստիլէր իշի քի պեօյիւք
 սինոդոս էթսինյէր : Ուլմար տախի պու շէյ
 իւզէրինէ պեօյիւք սինոդոս էթտիլէր մետրա
 պօլիտլէրիլ , վէ սինոդոս քեաղատը կեօնտէր
 տիլէր Շայ սինոդոսունա վէ պէյան էթտիլէր
 քէնտիլէրին սօնղ միւրատընը : () զաման
 Շայլար տախի քեաղատ եազտըլար հէփ եպիս
 կոպոսլարա քի կէլինլէր սինոդոսա : Պու էմը
 իլէ կէլտիլէր օթուզ իւշ եպիսկոպոս , վէ Դըուան
 լարըն կաթուղիկոսու վէ չօգ վարդապետլէր վէ
 ուհապանլար . պունլարտան դայրի իւշ եիւզ գա
 տար եպիսկոպոս պաղի սէպէպլէր իշին կէլէ
 մէյիպ՝ քեաղատ կեօնտէրտիլէր քի օ սինոդոս
 հէր նէ էտէրսէ մադպուլիմիգտիր : Սինոդոս
 դուրուլտու Շումկլա շէհրինտէ վէ օրատա
 ճիւմէսինին իրատէթիլիլ սիճիլ օլտու քի դա
 պուլ էտէրիզ Վաղկեդոն սինոդոսունու վէ ա
 չիքեարէ տէրիզ՝ քի Վրիստոս Լ'քէնտիմիգին
 տէ իքի Բնոթէնաթէն եախօտ իքի դապիյէթի
 վար . զէրէ Ուլմարըն սինոդոսու սալթ պու իքի
 շէյի իսթէտի :

Պունյարը քեաղատա կէջիրտիւնը օ սինու-
դոստա օլան եպիսկոպոսար վէ միւհիւրէյիպ
կեօնտէրտիւնը Ռուհարըն սինոդոսունա վէ
կայսերէ : Սէ լաքին կեօթիւրէնյէր եէթիւ-
տիրէմէտիւնը. զերէ եօլլար զարըշմուրիշ օլմանդ
իլէ՝ տեօնտիւր վէ քեաղատը կերի կէթիւ-
տիւնը. վէ օնյար տեօնիւնձէյէտէք՝ հապեր
կէլտի քի Վիւ Սանուէլ կայսր էօլտիւ : Զօգ
պէօյիւք թասա օլտու հայլարա վէ եիւրէքլէրի
գըրըտը. զերէ պիրիք պիթմէտի եախօտ տէյ-
էլիմ, միաբանութիւն պաղալ օլտու կիթտի :

¹⁸⁰
ՈՒԹ } Պու իշլէրի Զորագետտէ վէ Սանա-
հինտէ օլան վարդապետէր վէ կրօնաւորլար ի-
շիթտիքլէրի կիպի՝ վէլվէլէ գօփարտըլար. խու-
սուսա Սանահինլիլէրին ռուհպանը Գրիգոր
Տուտէորդի՝ զօրպալըգ էտիպ՝ պիր աղղըն
քեաղատ եաղտը Գրիգոր կաթուղիկոսա քի
պիզ քաղկէդոնլու օլմասընը գապուլ էթմէյիզ
վէ իքի բնութիւն տէմէյիզ : () տախի պիր էյի
քեաղատ տօնաթտը կիւզէլսեօղլէր վէ իսպաթ-
լարլա : Պու քեաղատտան տահա պէթէր գըզ-
տը Տուտէորդի վէ գըզըշտըրտը ղայըրլարընը :
Սէ հէփիսի ասի օլտուլար Գրիգոր կաթուղի-
կոսա վէ քէնտիլէրինէ կաթուղիկոս կիպի ա-
ռաջնորդ էթտիլէր Մի շէհրին եպիսկոպոսու-
նու ատը Ռարսէդ. վէ լաքին ղայրը հայլար վէ
Միտէ օլանյար ձիւմէսի տէ միւզի իտիլէր
Գրիգոր կաթուղիկոսա :

¹¹⁶⁰
ՈՒՅԻ } ՄԵՆՆ՝ (ժողովուրդն զարտաշը քի ծնա ասի
օլուպ վե պաշ գալտըրըպ կիթմիշ օթուրմիշ ի
տի Հայէպտէ՝ հաշան իշիթտի քի (ժողովուրդն
միշ վե ծնուն եկրինէ գայնաթասը (ժողովմաս
հիւքիւմէթ սիւրէյօր, Հայէպտէ օլան Միւրա
նըն աթլը ապէրինի ալըպ կէլտի (ժողովուրդն
մէմէքէթինէ. վե լաքին Հայ պեօյիւքլէրի եկը
վէրմէտիքտէ ծնա՝ ալթ իւթէթ հիթտի մէմէքէ
թի. վե պիր իշ կեօրէմէյիպ՝ տեծնտիւ Հայէ
պէ վե Միւրատան պիր էզ ապէր տէ ալըպ՝
կէլտի Սիս սէմթինէ : Հայ պեօյիւքլէրի կեօր
տիւլէր՝ քի ծնունըպ պաշա չրգամայաճազլար,
ծնուն իշին գապուլ էթտիլէր ծնու՝ (ժողովուրդն
եկրինէ. օ տախի զապղ էտիպ թէմամ Միւլի
կիա էօլքէսինի՝ կէրի տեծնտիւրտիւ ապէրի
Պեօյէ օլտուգտա իշքիլէ վարտը (ժողովմաս՝ քի
օլմայա պիր խայընլըգ էյլէյէ ՄԵՆՆ՝ ալտը (ժո
րովուրդն օղլունու վե գաշտը Միւտիոք շէհրինէ
քի օրատան կէլմիշ իտի : Պաշար իքէն պիր
գաշ խային քիսնէլէր (ժողովուրդն օղլունու գու
թուպ էօլտիւրտիւլէր, օլա քի ՄԵՆՆին ըհյի ի
լէ : Միւտիսի ՄԵՆՆ տէ տէվլէթինի տիւղ
տիւքտէն սօնղրա՝ եկլթէնտի Ֆէնա ամէլլէրէ
օ գատար քի ապէրի ծնտան իքրաշ էտիպ՝ վիւ
ճուտինի գալտըրտըլար ծ երլ տէվլէթ սիւր
տիւքտէն սօնղրա :

¹¹⁷⁴
ՈՒԿ } Սուրբէն իքինճի՝ (ժողովուրդն վե ՄԵՆՆին
գարտաշը օղլու էանի Ստեփանէին օղլու՝ ա
մուճապը ՄԵՆՆ էօլտիւքտէ՝ Սիս շէհրինտէ

տէյիլ իտի. զէրէ քէնտիսի վէ գարտաշը | Էոն
զայրը եէրտէ Ռակուրան ատըր ըիճալտան պիր
պեօյիւք քիմնէնին եանընտա իտիլեր, օլա քի
պիր մէրթէպէյէ էրսինլեր: Տավէթ էթտիլեր
Ռուբէնի Հայ պեօյիւքլերի Սիս շէհրինէ, վէ
պէյ էթտիլեր ծնու Հայ միլլէթինէ: Պու
Ռուբէն խօշ դապիլյէթ օլմազլա վէ հէր քէս
իլէ դաթլըճա կէչինմէքլէ ճիւմլէսինէ սէվկիւ
լիւ օլտու. վէ չիւնքի օ կիւնլերտէ ուհաթլըզ
տա իտի Վիւլիկիա սէմթի, ղայրէթէ կէլիպ
չօգ եէրտէ շէնլէթտի քեօյլերի վէ շէհրլերի.
եէնիլէտի գալէլերի, էօյլէ քինամը չալ պըրագ
տը հէր միլլէթէ, խուսուսա | ատինլերէ. վէ
ծնարտան գարը ալըպ, իքի գըզը տօղտու:

¹¹⁰²
ՈԼԵ } Պիր գաչ երլտան սօնդրա եէնի խուսու
մէթ վէ եէնի գալզա տիւշտիւ Հայլար վէ
Ռումլար արասընա. իշ գապարտըգտա եիւրիւ
տիւ Ռուբէն Տարոն շէհրին իւզէրինէ քի
Ռումլար էլինէ կէչմիշ իտի, վէ ծնու ղապզ է-
տիպ' ալտը Միսդա գալէսինի: Պունա ինճին
տի Հեթում' լէրսէս | ամբրոնացինին գար-
տաշը քի թորոսուն կիւլէյիտի իտի. զէրէ
քէնտի Ռում դարաֆընտան | ամբրոն գալէ-
սինտէ օթուրուր իտի: Տիւշմանլըզ չօգ գըզըշ-
տըգտա' պիր էզ ասքէր տախի տէվշերիպ Ռու-
բէն' կէլտի գուշաթտը | ամբրոն գալէսինի վէ
պիր երլ մուհասէրէ էթտի: Սըզըյա կէլտիք-
տէ Հեթում' ըէճա եազտը Միտիոք շէհրին
սահապընա' ատը Պէմոնդ' | ատին միլլէթին
տէն: () տախի չիւնքի պիլիըիտի քի ճէնք իլէ
պիր շէյ էտէմէզ Ռուբէնէ' իբրամ իլէ տալէթ
էթտի ծնու պիր եէրէ քի զէվզ վէ սէֆա էթ-
սինլեր: Սուֆրատա եէր իչէր իքէն' ղաֆիլէն
¹¹⁰³
ՈԼԲ } ծնու դութուպ զընտանա գօտու: Պունու

իշիթտիքտէ | Լոն Սուբէնին քիւչիւք գար
պաշը՝ տօս տօղրու քէնտիսինի սալտը Հեթու
մուն իւզերինէ վէ թէքրար գուշաթտը | ամբ
րոն գալէսինի վէ էօյլէ պիր սըգլէթէ սօգտու
Հեթումուն վէ գալէտէ օլանլարը քի մէճպուր
օլտու Հեթումա պարըչըգ էթմէկէ | Լոն տախի
(Պէմունդա պիր գաշ շէյ վերիպ՝ ալտը գարտաշը
նը՝ վէ եերինէ օթուրթտու | է լաքին Սումլա
րն խուսումէթի կիթտիքճէ արթըպ, պաշա
տըլար | ատինլերին էօկիւնտէ տախի Հայլարը
ալչաղլամաղա վէ ըհզիլ էթմէկէ, վէ ծղարը
հերետիկոս կեօսթէրմէկէ՝ ծնլար | Ետիքական
¹¹⁰⁴
ՈԼԳ } տըր տէյերէք : | ատինլերտէ Սումլարըն
սեօգիւնէ ինանտըպլարընտա, Պրիգոր կաթու
ղիկոս քեաղատ եաղտը | ուսիոս սրբազան Փա
փա վէ պէյան էթտի ծնա՝ Սումլարըն խուսու
մէթինի վէ սօնդրա օ քեաղատտա տիլէտի քի
կեօնտէրէ քէնտիսինէ | ատինլերին տօղրու ա
տէթլերինի : Սրբազան Փափ տախի ճէվապ
եաղըպ իսթէտիկինի կեօնտերտի պիր գաշ փեշ
քէշլերիլէ : Պիր եըլ կէչտիքտէն սօնդրա ի
քինճի Սուբէն՝ պէյլիկինի 11 սէնէ սիւրիւպ՝
հէր գարաֆտան էյիճէ եաշամագլա՝ թէսլիմ
էթտի պէյլիկինի գարտաշը | Լոնա, վէ քէն
տիսի թէքքի տիւնեա էտիպ վէ շեօհրէթինի
ոլնուտուպ՝ կիրտի պիր մանասթըրա՝ քի՝ Պրա
զարկ տէնիր վէ ծնտա կրօնաւոր օլուպ՝ գալան
կիւնլերինի թէմիզէ սուրբ կիպի կէչիրիպ՝ պիր
գաշ կիւնտէն սօնդրա էօլտիւ վէ օ մանասթըր
տա մէզարա կեօմիւլտիւ :

(Պու վագիթլերտէ զուհուր էտիպ՝ շեօհրէթ
պուլտուլար Օպքարէ վէ Լաննէ իքի գարտաշ
ըիճալտան Սարգիս ալտը պիրինին օղուլարը :
(Պունլարտան պիրիսի եանի Օպքարէ պերաս

քեր օլտու Վերաճիւնէ վէ օպիրի Վերաճիւ-
թանը պայրըր իտի : Պունլար չօգ իշ կեօրտիւ-
լէր կերէք Վերաճի տէվլէթինտէ , կերէք Հայ-
աստան մէմլէքէթինտէ . վէ կիւն կիւնտէն իլէ-
րի կիտէրէք տիթրէթտիլէր Ղաճմլէրի վէ ալ-
տըլար էլլէրինտէն չօգ եերլէր վէ չօգ շէհր-
լէր՝ քի ծնլար Հայաստանտան գափմիլլէր իտի .
ատլարը Սիւնի , Վեղարքունի , Շիրակ վէ
Վարս էյալէթլէրինի շէհրլէրիլէ : սօնղրա-
տան ալտըլար Ղնի շէհրինի , Վուլն շէհրինի
վէ Ռջնի , Ղնբերդ , Վետաբակս , Չորեք գա-
սապալարընը վէ պունլարտան զայրի նէլէ եեր-
լէրի . վէ չօգ Ղմիրալարը տախի հարաճա քէս-
տիլէր վէ նամլարը իշիտիլտի՝ չադ լմաթարլա-
րա վարընճա :

9. իսինճի | Լոնտն վազիլ վէ Վրէգոր Վահա-
վէթիլէ Վրէգոր Ղաթիւսըն Լոնտնըն
օլմալարը :

Ե. 20 — 22 .

¹¹⁹⁸
ՈՂԴ } | Լոն իքինճի՝ Ստեփանէսին օղլու՝
գարտաշը Սուբէն հօլտիւքտէ ծնուն փայէսինի
ալրպ պաշլատը ֆիրասէթ վէ գուվլէթ իլէ
միլլէթի էյիճէ պագումաղա , վէ քէնտի եերլինի
վէ տէվլէթինի պեօյիլթմէկէ Վիւլիկիա սէմ-
թինտէ վէ Տօրոս տաղլարընտա . պիր վազիլթ
հարսոնու թախթ էթտի վէ սօնղրա Սիւ շէհ-
րինի : Պու | Լոն չօգ հազզ էթմէքլէ Վերսէս
| ամբրոնացինին սօհպէթինտէն վէ վազ էթ-
մէսինտէն՝ հեր եօրթու կիւնլէրինտէ կեօթիւ-
րիւր իտի ծնու քէնտի քիլիսէսինէ , վէ ծնուն
վազընա վէ պատարագընա շաղ օլուպ՝ սէվինիր
իտի :

1186 } Պօնեա Միրասը Ռուստում ատը՝
 լիւրքե՛լ իւսթեմ, իշիթտիքտէ | Լոնուն ի
 լէրի կէլիպ պեօյիւմէսինի՝ էլ ալթընա ալմագ
 իսթէտի ծնու . պու սէպէպտէն չօգ ապէր իլէ
 երւրիտիւ | Լոնուն իւզէրինէ : () տախի
 հարպիճէ պիր գաչ նէֆէր ապէր իլէ ծնա գար
 չը չըգըպ՝ պերպատ էթտի ծնուն օ գատար թէ
 տարիքինի վէ դաֆրասընը : Չալըտը իւս
 թէմ թէքրար տիւզմէկէ օրտուսունու վէ պու
 ղայրէթտէ իքէն՝ էօլտիւ օրտուսունտա վէ աս
 քէրի տաղըտը : Հայլար տիւշիւպ գաչանլարըն
 արտընճա վէ չօղունու տախի գըրըպ՝ թալան
 լարընը եաղմալատըլար օ գատար քի՝ ճիւմէսի
 տօյիւմ օլտուլար : Պունտան | Լոն երւրէքէ
 նիպ գուվվէթ պուլտու վէ տիւշման իւզէրինէ
 երւրիպիւպ՝ գօվտու ծնարը քէնտի թօփրա
 ղընտան : Սալտը սօնղրա ապէրի իսաւրիա տէ
 տիքէրի մէմէքէթէ վէ թէքրար զապղ էթտի
 ծնու . ալտը իրասուա էյալէթինիտէ վէ Պաղ
 րաս եախօտ Պաղրսա պեօյիւք գալէյի : Նիրտի
 իսորի մէմէքէթի սինօրլարընա վէ չօգ եէր ալ
 տը, վէ իտալիա շէհրինի : Նիթտի գուշաթտը
 Պաղեստինտէ օլան Նեսարիա շէհրինի, ալա
 ճագ օլտուգտա՝ շէհրին պեօյիւկի՝ չօգ աղչէ
 վէրիպ | Լոնա՝ պարըչըգ էթտի վէ ծնու կերի
 չէվիրտի : Տահա էօթէտէ պերիտէ չօգ գալէ
 լէր ալտը | Լոն քի եէթմիշիքի սայարլար . չօ
 ղունու տախի քէնտի եափտը՝ կերէք Նիւլի
 կիատա, կերէք տըշարլարընտա . Սիս շէհրինի
 տէ թէմէլինտէն եէնիլէտի վէ պեօյիւթտիւ :
 Հաստալար էվի եափտը վէ պիր ճիւտամիսանէ
 եանի միսքինլէր եերի, վէ ծնարա կէչինէճէք
 թային էյլէտի :

Պու | Լոն Ռուբէնիլէր իչինտէ հէփիսին

տէն իւսթիւն պուլունտու վէ ճիւմէսինտէն մէջուր օլտու հէր դարաֆտան . Եր Եստուա-
ծածինէ տէ սատրգանէ գուլ օլմիշ իտի , վէ
օնա թէսլիմ էթմիշ իտի քէնտիսինի վէ օնուն
իամի իլէ իշինի կեօրիւր իտի : Ս է չիւնքի տը-
շարտան տիւշմանլարը վանրիտի՝ հէր եէրէ թէպ
տիւլ չաշըթլար եօլլատը՝ կէրէք կիւնտօղուսու
սէմթինէ , կէրէք պաթը դարաֆընա վէ օնլա-
րըն էլլիլէ զայրը եէրէրտէ օլան իշլէրի տուլուպ՝
վէ օնա կեօրէ իշինի գայըրըպ , կեօրիւր՝ կեօ-
զէտիւրիտի տէվլէթինի :

¹¹⁰⁷
ՈԼԶ } Պունուն կիւնիւնտէ մէյտան պուլտու
Լյուսուֆ Սալահատտին Հալէպ դարաֆըն-
տան վէ Սըսըր սէմթինէ վարըպ զապդ էթ-
տի Սըսըրը : Զօդ ճէնք էթտի Լատինլէր-
իլէ . կիրտի Պաղեստին մէմէքէթինէ վէ Լա-
տին ապէրինի դօլտու , չօղունո՛ւ տախի գըրտը
վէ Լյուսաղէմի էլլէրինտէն ալտը սէքսէն սէ-
քիզ երլ Լատինլէր զապդ էթտիքտէն սօնդրա :
Քէնտիսի օրատա իքէն իսթէտի սուրբ Յա-
կոր վանքընը քէնտինէ ալա : Զօդ եալվարտը
Հայլար վէ ալիմփիէքէշլէրիլէ օնուն հաղընը
էլէ ալտըլար քի քէնտիլէրինէ պաղըշլայա , վէ
լաքին օ եէտի երլտան սօնդրա օնլարա վէրտի
օնու : Պազ Հայ Թարիխինտէ . Է . 20 :

¹¹⁰⁹
ՈԼԶ } Պու հապէր Լյուսպա սէմթինէ թէ-
վաթիւր պուլտուգտա թէքրար կէլտի Լատին
ապէրի դարատան վէ տէնիզտէն քի գուրթար
սընլար Լյուսաղէմի : Լղեմէս իւջիւնճի սրբա-
զան Փափ տախի եաղտը Գրիգոր կաթուղիկո
սա վէ Լունա՝ քի եարտըմ էթսինլէր օնլարա :
¹¹⁹⁰
ՈԼԶ } Լէթիշտի Լատին ապէրի Եսիա եա-
գասընա վէ Գօնեայը ալըպ՝ օնտան իւշ քէրրէ
էլլի կեօնտերտի՝ Լէմյէ գըուալը Ֆրէտէրիկոս

Ղրիգոր կաթուղիկոսս վէ | Լոնս եարտըմ
խթէյերէք վէ մէթուպինտէ տախի եազտը
քի⁶⁶ Սալթ սիգի զանրըրզ սատըգ տօսթ, քրիս
թիանյարա եարտըմճի, վէ սալթ սիգինյէ թէ
սէլլի պուլուրուզ պիգէ հասէտ հտէն քիմսէլը
տէն⁶⁷ : Ղրիգոր կաթուղիկոս վէ | Լոն կիթ
տիլըր Սիս շէհրինէ վէ ծրատան Նազտըլար
քի պունտա պէքէրիգ սիգէ : Ս է | Լոն կեօն
տէրտի | ատինյերին օրտուսունն եէյէճէք վէ
իյէճէք զերէ թիւքէնմիշ իտի հօյլէ քի չօղու
¹⁹¹
ոն } աթլարընը եէտիլըր : Հաջան կեօրտիւլըր
| Լոնտն կեօնտէրտիկի շէյլըր՝ չօգ սէվինտի
լըր : Ղրուալ տախի օնլարըն քեաղատընա ճէ
վապ եազըպ՝ սեօզ վէրտի քի | Լոնու փատի
շահ տիքսին :

Ղալգտը | ատին ապէրի Ղօնեա սէմթին
տէն վէ կիրտի | Լոնտն թօփրաղընա վէ Սե
լէկիա չայընը կէշտիքտէ օ չայտա հօլտիւ գը
ռալ. օնլար տախի Ղնտիօք շէհրինէ տիւշիւպ՝
ծրատա մէզարա կեօմտիւլըր դրուալը վէ քէն
տիլըրի Ղաղեստին սէմթինէ կիտիպ՝ չօգ ճէնք
էթտիլըր տիւշմանլար իլէ, գրրտըլար վէ գը
ըրլտըլար. Էն սօնղունտա Ղրուսաղէմի ալա
մայըպ տաղըլտըլար : Իւչ եըլ կէշտիքտէ հօլ
տիւ Ղրիգոր կաթուղիկոս՝ Տղայ տէտիքէրի
ալթմըշ եաշընտա. կաթուղիկոսըրդը սիւրտիւ
20 սէնէ Հռոմկլատա վէ թէնլտէ օնտա մէ
զարա կեօմիւլտիւ : Ղու Ղրիգոր կաթուղիկոս
գապիլէտի օլ էյի շէյլըրի քի տիւզմիշ իտի քէն
տի ամուճասը Ղերսէս Շնորհալի. վէ օ նէ
եօլ գուրմիշ իսէ քիլիսէ մատտէլըրինտէ՝ տօնա
ցոց քիթապընա գօտու վէ էքսիկինի թէմամ
լատը. պիր միւքէլլէֆ քիլիսէ տէ եափտը
Հռոմկլատա սուրբ Ղրիգոր | ուսաւորիշ ա
տընա :

¹¹⁹³
ՈՒՅԲ } Գրիգոր՝ հօլէնին գարտաշը օղլու՝ | և ու
նուն հմրիկէ կաթուղիկոս օլտու . վէ չիւնքի
տահա ճահիլ իտի վէ լայրգսրղ , | Երսէս
| ամբրոնացի պու իշէ գայիլ օլմատը . վէ լաքին
պիր շէյ հտէմէտի խուսուսա քի Ձորոյգետա-
ցիւէր , Հալբատացիւէր վէ Սանահինտէ օլան-
լար հվվէլինտէն իսթհմիլէրիտի | ևոնտան՝
քի Գրիգոր Տղայ հօլիւրսէ՝ պու քիւչիւք Գրի-
գորու կաթուղիկոս հթսինլէր , գէրէ իւմիտլէրի
վար իտի քի ծնուն հլիիլէ իսթհտիքլէրինի պա-
¹¹⁹⁴
ՈՒՅԲ } շա չըգարալար () ճահիլտէ պաշլատը
քէնտի պաշլնա կիթմէկէ , վէ հվվէլ կէլէն կա-
թուղիկոսլարըն գուրտուգլարընը տէյիշմէկէ վէ
էյի եօլլարտան տըշարը չըգմաղա , հօյլէ քի աը
թըգ Հայ պեօյիւքլէրի վէ ուհսպանլարը ծն-
տան իքրահ հտիպ՝ շէքվա էթտիլէր | ևոնա . օ
տախի ծնու գուլթուկ վէ Կոպիտաու գալէսինէ
գօյուկ՝ եագտը Հայաստանտա օլան առաջնորդ-
լարա քի նէ էթմէլի . վէ պիր գաչընը չաղըր-
տը՝ քի Սիա շէհրինէ կէլինլէր : Տէօրթ այ
գալէտէ գալտըգտան սօնդրա Գրիգոր՝ սըգլէ-
թինտէն տայանամայրպ վէ ճանընտան ուսա-
նրպ , պաշլատը տէրտինէ տէրման արամաղա .
գազմնպ իսթէյիպ՝ պուլտու պիր գաչ թօփ պէգ ,
վէ ծնլարը պիրի պիրինէ պաղլայրպ վէ գալէ-
տէն աշաղա սարգըտըպ վէ եօգարքի ուճոնու
տուվարա գուլթուրուկ՝ պաշլատը էնմէկէ .
վէ լաքին հվվէլքի պաղ չեօգիւլիւկ տիւշտիւ
աշաղա վէ դաշա ըսսթ կէլիպ օրատա հօլտիւ .
ծնուն իչին Գահալէթ եախօտ Բահալէթ տէ-
նիլտի եանի եիւքսէք եէրտէն տիւշէն՝ եախօտ
դաշա տիւշէն :

¹¹⁹⁸
ՈՒՅԲ } Գրիգոր ալթընճը՝ լաղապը Լպիրատ՝
Շնորհալինին Շահան ատըր գարտաշը օղլու՝

ռուհանի վէ ալիմ, կեօսթերիչի վէ էնտամը՝
 Վահալէթ հօլտիւքտէ՝ կաթուղիկոս օլտու.
 վէ լաքին Հաղբատուրլար վէ Սանահնիլիէր օ.
 նու գապուլ էթմէյիս՝ իսթէտիլէր քի Ֆար.
 սեղ Մնեցի օլտուն կաթուղիկոս: Պու իշէ
 գայիլ օլմատրգտա ի Էոն՝ զանն էթտիլէր քի
 Ներսէս ի ամբրոնացի տիր պու իշի էտէն. օ.
 նուն իշին ի ամբրոնացիին հագդրնա չօգ շի.
 քեայէթլէր եազտուրլար ի Էոնա. ի ամբրոնացի
 տախի՝ եազտրգլարընա կեօրէ հէփ գարշուրդը.
 նը եազտը օնլարա:

¹¹⁹⁷
 1192 } () կիւնլերտէ ծռազատիկ օլմանդիլէ՝
 թէքրար դութուշտու Ռումլար Հայլարլա վէ
 քէնտի հիւքիումէթլէրի ալթընտա պուլու.
 նան Հայլարը կինէ գօվալամաղա պաշլատուրլար:
 Սէշվէրէթ էտիս պու շէյ իշին Վրիգոր կա.
 թուղիկոս վէ ի Էոն՝ Ստանպօլա եօլլատուրլար
 Ներսէս ի ամբրոնացիյի ըէճա քեաղատը իլէ՝
 քի սըգլէթ վէրմէսիլէր Հայլարա: Նէթիւ.
 տիքտէ ի ամբրոնացի Ստանպօլա՝ իքրամ կեօր.
 տիւ Ռումլարտան զէրէ նամը չըգմըշ իտի օն.
 լարըն իշինտէ: Սեօյլէշտի ի ամբրոնացի կայ.
 սերիլէ վէ Ռում վարդապետլէրիլէ վէ Փիրա.
 սէթի իլէ քէնտիսինի սէվտիրտի: Սէ լաքին
 հիշ պիր Փայտա կեօրմէյիս տեօնտիւ կէտի
 եէրինէ: Սէ չիւնքի Ռումլար վազ կէմէյիս՝
 Հայլարա հզիլէթ էթմէտէ իտիլէր՝ չօգ շէյ
 եազտը ի ամբրոնացի Յուսիկ՝ եախօտ Սսկան
 ատը ճգնաւորա՝ Ռումլարըն եիւրէկինի եօմ.
 շաթմազ իշին:

10. Իսկնքի Լևոնն խառնալ օլմասը վէ ճէնէի :

Ե . 22 — 23 .

¹¹⁹⁷
^{ՈՒ. 2} } Իլերի կիթտիքտէ իքինճի Լևոն վէ տէվլէթի պեօյիւտիւքտէ, հաւկէսլէնտի փատի շահ օլմաղա . վէ իշի գաւլի օլսուն տէյի մէք-թուպ իլէ էլչի եօլլատը իւչիւնճի Կէղէստիա-նոս սրբազան Փափա վէ Կէմցէ գըռալը ալ թընճը Լճրիկոսա, քի ծնուն պապասը Սրէ-տէրիկոս սեօզ վէրմիշ իտի Լևոնը փատիշահ էթմէկէ : Պու իշէ գռալ չօգ հօշանարագ՝ իշի թէսլիմէթտի սրբազան Փափա . օ տախի գռալ դարաֆրնտան պիր իւնվանլը թաճ տօնատըպ վէրտի Դոգունտիա մէմլէքէթին արքեպիսկոպոսունա՝ ատը Կոնրագ քի կիթսին օ թաճ իլէ Լևոնու Կրմէնիլերէ փատիշահ տիքսին : Պըռալ տախի կեօնտէրտի աալան նիշանլը սանճագ՝ ատընա ուլղուն՝ քի ծնտան սօնղրա ծնու գուլ լանսըն . զէրէ էվվէլ Հայ փատիշահլարընա ա-տէթ իտի գարագուշ նիշանլը սանճագ գուլ լանմաղ :

Կէլտի եպիսկոպոս Կիւլիկիա մէմլէքէթինէ վէ Լևոնս վէ կաթուղիկոսա պուլուշուպ՝ հէր իքրամտան սօնղրա՝ իւչ թէքլիֆ գօտու ծնլարըն էօկիւնէ . “ Պիր գաչ շէյինիզ վար քի տէտի՝ զայրը միլլէթլերէ գայթակղութիւն վէրլիօր , նիչին պունլարը տիւզէլթմէգսինիզ . սրբազան Փափրն էմրի տէ պուսուր . էվվէլքիսի պեօյիւք եօրթուլարը կիւնիւնէ կեօրէ էթմէլի . իքին-ճիսի՝ ժամերգութիւնլարը քիլիսէ իւչնտէ ճէմաաթլա պիլէ էթմէլի վէ պատարագ վազ-թինտէ ճէմաաթ քիլիսէտէ տուրմալը . իւչիւն

ԶԻ՝ Նուռնդուն վէ Օ առիկին իւք ազշամն.
 տան փերհիգի պօզմամալը, : Վապուլ էթտի
 | Լոն պու շէյլերի. վէ լաքին եպիսկոպոս դա.
 նաաթ էթմէյիպ, իսթէտի քի օն իքի եպիսկո
 պոս պունու անտ իչերէք զապուլ էթսինլեր :
 (Յւար տախի էյլէ էթտիլեր քի պիրի Վեր.
 սէս | ամբրոնացի իտի : Պէյլէ օլտուգտա՝
 | Լոն վէ Ղրիգոր կաթուղիկոս հապեր կեօն.
 տէրտիլեր հէր եէրտէ օլան հայլարա՝ քի կէլէ
 պիլիրլերսէ կէլինլեր. օնլար տախի դադրմ դա
 զրմ կէլտիլեր Տարսոն շէհրինէ, եպիսկոպոսլար,
 վարդապետլեր վէ սէրապէրլեր ապէրլերի իլէ,
 վէ հայ միլլէթին պէյիւբլերի : Տօնաթալլար
 թէմամ շէհրի վէ մախաուս սուրբ Սօֆիա քի
 լիսէսինի վէ օ քիլիսէտէ Ղրիգոր կաթուղիկոս
 պէյիւբ զիյնէթլի ալայ իլէ | Լոնու օծել էթ.
 տի հայլարա փատիշահ սէնէ 1198. Ոխէ յուն
 վարն 6 : | ամբրոնացի տէ օրատա միւպարէք
 աղղընը ալլա՝ վաղ դարղընա չօդ սեօզ սեյլէ.
 տի էվլէլ փատիշահ իւզէրինէ, սօնդրա միլլէթ
 իւզէրինէ, վէ սօնդրա | ատիլլեր իւզէրինէ.
 էյլէ քի սանասըն ճան վէրտի օնտա օլան ճիւմ
 հիւրէ : Օ իյնէթ պիթտիքտէ՝ հէր քէսէ
 իքրամ էթտի | Լոն փատիշահ վէ եօլլատր եէր
 լերինէ : | ատին եպիսկոպոսա տախի չօդ իքրամ
 էթտի հէմ | Լոն վէ հէմ կաթուղիկոս. վէ
 հռօմայա տեօնտիւքտէ՝ իքիսիտէ մուհապպէթ
 իլէ իդանէթ մէքթուպլարը եազտրլար սրբազան
 Պափա վէ ճէվապընը ալլա թէքրար եազտր.
 լար. օ տախի մուհապպէթինտէն կաթուղի.
 կոսա կեօնտէրտի պիր եիւզիւք վէ վէրարկու
 վէ պիր եմիփորոն քի պէյիւբ փայէ նիշանը ի.
 տի. | Լոն փատիշահատա կեօնտէրտի սուրբ
 Պէտրոսուն նիշանընը :

Պու իշի իշիթ տիբտէ Հագարացիւերին Լ-
միրապետի քի Պաղտատ շէհրինտէ օթուրուր
իտի հլչի կեօնտերտի | Լոնա ազիմ փեշքէշլեր
իլէ՝ մուպարէք օլա տէյերէք եհնի փատիշա-
ւըղըն : Պունաիլէյին Լւէքս կայսր պիր ճէվա
հերլի մուքէլլէֆ Թաճ կեօնտերտի օնա քի րա-
հաթ օթուրա վէ օրթալըղա պիր իշ չըգար-
մայա : Հաչան Զորոյգետացիլեր, Հաղբատա-
ցիլեր վէ Սանահինլիլեր իշիթ տիլեր քի օնիքի
եպիսկոպոս եհմին էթմիշլեր | ատինլերէ իւչ
մատտէ իլին՝ չօգ կիւճէնտիլեր . վէ զանն էտիպ
քի պու իշ | ամբրոնացիլին րէյի իլէ օլմիշ՝ օնա
տարըլըպ Թէքրար շիքեայէթ եազտըլար | Լոն
փատիշահա, օ գատար քի | Լոնուն եիւրէկի
տաիսի պուլանտը | ամբրոնացիլէ . | ամբրոնացի
տէ | Լոնա պիր կիւզէլ քեաղատ եազըպ վէ
սօղըրուլըղա սահապ չըգըպ, օ շիքեայէթ սեօզ
լէրինի պիրէր պիրէր եուֆ էթտի : | է քէն-
տիսի Վերսէս | ամբրոնացի տէ օ սէնէ էճէլի
եէթիշիպ՝ էօլտիւ . Վրիգոր Սկւռացի օ ազի-
զին մէտհինի եազտը նիճէքի զիքը օլունտու
էօգարտա պապ 7 :

¹²⁰⁰
ՈՒԹ } | Լոն փատիշահ օլտուլտա՝ տօնաթտը
տէվլէթինի փատիշահըգ շէօհրէթի իլէ . չօգ
էյի իշլեր էթտի, վէ տիւրլիւ տիւրլիւ նիզամ
լարլա մէմլէքէթինի տիւզտիւ . չօգ մանասթըր-
լար վէ քիլիսէլեր եափտը . պիր կաթուղիկէ
քիլիսէ տէ պինա էթտի քէնտի փայթաթըն-
տա եանի Սիւ շէհրինտէ | Չմիածին ատընա :
Պու իշլերտէ իքէն | Լոն՝ զէվճէսի էօլտիւ . վէ
Թէքրար էվլէնմէք իսթէտիքտէ՝ | ատինլեր-
տէն ալտը Վըպըրս փատիշահը օլմն Վուխտո-
նուն զըզընը . վէ օնտան պիր զըզ տօղտու ա-
տը . Օ ապէլ՝ քի պազի Հայ քիթապլարընտա

Եղիսաբէթ տէրէր : Պիր ելլէ կէտիքտէն սօնդ
 րա Վօնեա պէյի՝ ատր Վայքայուզ Թիւրքաճէ
 Վէյքեապիւզ քի էվէլտէն պէրի իսթէմէզ
 իտի | Լոնուն իլերի կէմէսինի , իշիթ տիքտէ
 ծնուն պեօլումէսինի , վէ Վըպըրս փատիշահը
 Վուխտան տէտիքէրինին գըզնը ալմալնը ,
 չիւրիւթմէք իսթէտի ծնու . եււրիւտիւ հիւ
 սապըզ ապէք իլէ Լիւլիկիա հօլքէսինի վէ
 պտը Վերդունք տէտիքէրի գուլէյի , վէ օ գա
 լէնին Վրիգոր ատլը աղասնը տախի էօլաիւ
 րիւպ՝ կէլաի գուշաթտը Լապան գալէսինի :
 Պունու կէօրտիւքտէ | Լոն՝ ապէրինի պտը
 կիթտի ծնուն իւզէրինի . վէ լաքին ապէք | Լո
 նուն էմրինի պազմայարագ՝ տիւշտիւ տիւշման
 իւզէրինի : Ա է չիւնքի տիւշմանլար պեօլիւք
 օլմիշ իտի , պունլարը օրթայա ալըպ՝ չօղունու
 գըրտըլար վէ էսիր էթտիլէր , վէ պեօլիւքէրինի
 գութուպ՝ գալանը գաչըրտըլար : Պու իշ | Լո
 նուն չօգ կիւճինի կէլտի . վէ լաքին քէնտիսինի
 շաշըրմայըպ վէ գալանլարա եիւրէք վէրիպ ,
 պտը ծնլարը պիլէսինճէ , վէ կիզլի էօլտան
 կիթտի կիրտի | Եկայոնիա մէմէքէթինի քի
 օրատա պույուրնը իտի Վօնեա պէյի Վէյ
 քեապիւզ վէ չօգ եէրի իարապ էթտի . չօգ է
 սիր պտը վէ չօգ տօլումիւզ վէ թալան տէվ
 շիրտի : Հապէր պտըգտա Վէյքեապիւզ՝ պը
 րագտը Լապան գալէսինի վէ իլըարիլէ տիւշտիւ
 քէնտի մէմէքէթինի . վէ կեօյի իլէ կեօրտիւք
 տէ օլան իշէրի՝ եիւրէկի գըրըտը . սօնլար
 | Լոն իլէ պարըշըզ էտիպ՝ տէծնտիւրտիւ էսիր
 լէրի . օ տաիի կէրի վէրտի հէփ ծնուն մէմէ
 քէթինտէն պտըղը էսիրէրի : Պիր գաչ կիւն
 տէն Վէյքեապիւզուն իւզէրինի վարըպ՝ գօվա
 լատը ծնու Ուում վիլայէթինէտէք վէ քէնտիսի
 օլտու Վօնեա պէյի :

1502 } Եթէսի սէնէ Հալէպին պէյի Եւրբ
 1503 } տինին օղլու քի չօգ գըղզանըպ՝ հասէտ հտէր-
 իտի Լոնա, ապէր տէվէրիպ կէլտի եաղլաշտը
 Նիւլիկիա սէմթինէ զատիկ կիւնլէրինտէ վէ
 պիր գաչ էլէի եօլլատը Լոնա. « Կէր տէտի
 պանա միւղի օլուպ վէրկի վէրիրսէն՝ զիյատէսի
 իլէ պեօյիւտիւրիւմ սէնի. ամինա էկէր պէնի
 տինէմէսէն՝ զըլըճտան կէչիրիրիւմ միւլլէթինի
 վէ եօրթունու թարիւմար հտէրիւմ, » Ելլիւր
 եօլա չըգտըգտա՝ Լոն փատիշահ չաշըթլարըն
 էլիլէ ծնլարըն կէլմէսինի տուլուպ՝ ըիճալըն-
 տան իքի քիշի եօլլատը ծնլարա գարշը քի ծն-
 լարը լայէթ իլէ օյալանտըրսընլար՝ զայրը եօլ-
 լարտան տօլաշտըրարագ. քէնտիսիտէ Ֆիլ հալ
 ապէրինի ալըպ՝ պիր զայրը եօլտան կիթտի
 խասմինին իւզէրինէ: () պէքլէյիպ տուրուր
 իքէն էլլիլէրին կէլմէսինի՝ անիանսըգ տիւշտիւ
 Լոն ծնուն իւզէրինէ վէ ապէրինի թէտարիք
 սիգ պուլուպ՝ զըրտը ծնլարը զիյատէսի իլէ.
 հէլէ կիւճ իլէ գուրթուլտու պէյ պիր գաչ քի-
 շիլէ: Տէվէրտի Լոն ծնուն թալանընը, չա-
 տըրլարընը վէ պայրագլարընը վէ հարպիճէ եէ-
 րինէ տեմիւպ, օրտուսունու գուրտու չայ քէ-
 նարընա. վէ օրատա խասմինին չատըրլարընը
 գուրտուրուպ, հէր չատըր գափուսունա տիքտի
 կէթիրտիկի պայրագլարը վէ հապէր կեմտէր-
 տի քի օրայա եէթիշտիրսինլէր էլլիլէրի: Հա-
 չան էլլիլէր եաղլաշտըլար օրտուպ վէ քէնտի
 չատըրլարընը վէ պայրագլարընը Հայ օրտու-
 սունտա կեօրտիւլէր՝ շաշա գալտըլար վէ գօրգ-
 տուլար, զէրէ պիլմէզլէրիտի քի նէ օլմիշ. սօնղ-
 րա օլան իշի տուլտուգլարընտա՝ տիթրէյէրէք
 տիւշտիւլէր Լոնուն այաղընա վէ եալվարտը-
 լար քի ճանլարընը պաղըշլասըն քէնտիլէրինէ:

() տախի օնլարա ատաւլըդ կեօսթէրիպ՝ տեօն տիւրտիւ աղալարընա վէ իսթէտի օնտան օ վէրկիյի քի օ պունտան իսթէր իտի :

() կիւնլէրտէ կիթտի | Լոն Վըպըրսա՝ գայնաթասը Վուխտոնուն եանընա . օրատա ի քէն, Հեթում՝ | Երսէս | ամբրոնացիսին գար տաշը՝ քի հիւքմ էտէր իտի | ամբրոն գալէսինէ՝ արալըդ պուլուպ՝ ասի օլտու : Տեօնտիւ | Լոն Վըպըրստան վէ ալ իլէ Հեթումնու դութուպ Սիս շէհրինտէ զէնճիրէ դօտու վէ | ամբրոն գալէսինիտէ ալսը : Պունու տույտուգտա Վրի գոր կաթուղիկոս կէլտի Սիսէ վէ րէճա էթտի | Լոնա Հեթում իչին . օ տախի գօյվէրտի օ նու վէ էվլատլարընը . վէ Սիս իչինտէ եեր վէր տի օնլարա քի օնտա սաքին օլտուլար . գօմատը քի | ամբրոնտա տուրսունլար : Ս է քէնտի Վրիգոր կաթուղիկոս գօնաղընը էթտի | Բքա կաղին մանասթըրընտա վէ օնտա էօլտիւ . կա թուղիկոսըղը սիւրտիւ Հոռմկլատա 7 սէնէ :

11. Երբիճի : Եւհանէն Կաթուղիկոսն վէ Երբիճի Վաթիկն վէ Եվլէլի Լոստանգիկն լափիւլէրի :

17. 23 — 24 .

¹⁵⁰⁸
ՊԵՆ } Յովհաննէս Եկտինճի՝ Սիս շէհրին արքեպիսկոպոսու՝ Վրիգոր Լպիրատ էօլտիւք տէ՝ օնուն եերինէ կէչիպ՝ կաթուղիկոս օլտու վէ օթուրտու Հոռմկլատա . պունա տէրլէրիտի Սեթաբարդ եանի քիպար մէշըէպ . զէրէ փա տիշաՀ կեօսթէրիչինտէ պիր քիսսէ իտի : Ս է լաքին քիւչիւք Հայաստանտա օլան Եպիսկոպու լար պունու գապուլ էթմէյիպ՝ ղայրը կաթու

ղիկոս գօտուլար Սիվաստա՝ ատը Լնանիա :
 Պեօյէճիւնէտէ պեօյիւք Հայաստանտա օլան
 Շիրակացիւէր՝ Բարսեղ Լնեցի եպիսկոպոսու
 կաթուղիկոս էթտիւէր Լնի շէհրինտէ : Սէ
 չիւնքի Լեոն փատիշահըն հաճէթի օլմատը
 պու իշլէրտէն , պաշլատը Յովհաննէս կաթու-
 ղիկոս էյրի պագմաղա ծնա վէ ծնուն քէլաւնը
 սայմանաղա . օ գատար քի տայանանտը Լեոն ,
 սինոդոս էթտի Սիստէ վէ եպիսկոպոսլարըն ի-
 րատէթիլիէ ազլ էթտի ծնու մանսրալընտան՝
 պիր սէնէ կաթուղիկոսլըգ էթտիքտէն սօնդրա :
 1203 } Պաւիթ՝ Լըքայկաղնեցի տէտիքլէրի՝
 ՌԾԲ } Յովհաննէսին եէրինէ կէջիպ կաթուղիկոս օլ-
 տու Սիստէ վէ ծնտա սաքին օլտու : Պեօյէ
 օլմաղ իլէ սանքի տէօրթ կաթուղիկոս օլտու
 ամեն պիր պիրինէ գարշը կէլմէղլէրիտի : ()
 կիւնլերտէ Օպքարէ Հայ իշխան քի Վիւրճի-
 լէրին սէրասքէրի իտի , Լանէ գարտաշիլէ
 ճէնքլէրտէ կէզէրտի . վէ չիւնքի պատարագսրզ
 գալըր իտի , միւրատ էթտի օրտուտա երէէթի
 խորան կէզտիրմէք նիճէքի հտէրլէրիտի Վիւր-
 ճիլէր . վէ իսթէտի քի սարկաւագլար վէ դպիր-
 լէրիլէ պատարագ հտէ քահանայ . զէրէ օ զա-
 մանըն կէլիլինէ կէօրէ պունլար պաղալ օլմիշ
 իտի . համլէսի տէ վանրիտի քի պեօյիւք եօր-
 թուլարը Վիւրճիլէրիլէ հտէ՝ չիւնքի օլմալըա ի-
 տի իշի : Պու իւշ շէյ իլին եազտը Լեոն փա-
 տիշահ վէ Յովհաննէս կաթուղիկոսա քի չա-
 1204 } րէսինի պուլտունլար : Սիւշավերէ էթտի
 ՊԾԳ } Լեոն փատիշահ Պաւիթ կաթուղիկոսլա զէրէ
 Յովհաննէսի ազլ էթմիշ իտի . վէ էմր էթտի
 քի սինոդոս օլտուն Սիստէ : () սինոդոստա սէ-
 քիզ գանուն պաղլանտը , իւշի Օպքարէնին իս-
 թէտիքլէրի : Սինոդոս պիթտիքտէ՝ Լեոն փա-

տիշահ վէ Ղաւթ կաթուղիկոս սինողոսուն
էմրինի պիր գաչ քիշիլիէ կեօնտէրտիլէր Օւ
քարէ սէրաքէրէ: (Մար եօլա չըգմատան
Յովհաննէս կաթուղիկոս կեօնտէրտի Օւ
քարէյէ պիր գուպէլի խորան՝ քիլիսէ պիշի
մինտէ, վէ մէրմէրտէն եափըլմիշ սեղան հէր
դադըմըիլէ. օնտան մատէ պիր եպիսկոպոս՝ ա
տը Սինաս վէ իւչ քահանայ, տեօրտ սարկա
ւադ վէ դաթըր սէսլի տիրացուլար. վէ եազտը
օնա՝ քի իսթէտիկի կիպի եթսին վէ քիմնէյէ
տիյնէմէսին:

¹⁰²⁵
ՈՍԴԻ } Պուշլար եթիշտիքտէ Օւքարէյէ՝
սինողոս եթտի եպիսկոպոսլարլա վէ մանաս
թըրըրլարլա լօի շէհրինտէ քի հէփիսինին
իրատէթիլիլէ օլտուն: Չօղու գարշը տուրտու
վէ չօղու տախի գապուլ եթտի, խուսուսա
Սխիթար վարդապետ Քօշ տէտիքէրի վէ Սա
չատուր վարդապետ լաղապը լայնասիրհուրդ:
Պիր գաչ կինտէն սօնղրա էմր եթտի Օւքա
րէ՝ քի պատարադ օլտուն հէր տիւրլիւ դադը
մըիլէ: Սէ չինքի օ վադթէ կեօրէ օրալարտա
պու պիր եէնի շէյ օլտու, Սաչատուր վարդա
պետ՝ քահանայ կիյինմէկէ պաշլատըգտա եէնի
կէլէն էսպապլարը՝ օրատա տէտի Սարհարդ խ
րէն անհաս անհիւլէն պէյիթլըրինի քի շիմտիյէ
տէք տէրիզ քահանայ պատարադ ոռարսաըը
կիյինիլը իքէն:

Պեօյլէ օլտուգտա՝ պիր գաչ մանասթըրտա
պեօյիւք վէլվէլէ գօփտու տարըլըպ կիւճէնէ
րէք քի նիլին պեօյլէ օլտուն. ամնա Օւքարէ
զօր իլէ վէ հիւքմիլիլէ տինտիրտի ծնլարըն վէլվէ
լէսինի: Պու հապէր Սիւլիկիա սէմթինէ կէ
տիքտէ՝ լեոն փատիշահ վէ Յովհաննէս կա
թուղիկոս՝ պիրիպիրինէ հապէր վէրտիլէր վէ

սեօգէր կիտիպ կելինճէ՝ պու սէպէպիլէ պա-
րըշտըլար : () երլ էօլտիւ Պաւլիթ կաթուղի
կոս 3 սէնէ կաթուղիկոսլրգ էթտիքտէն սօնդ-
րա : Եօլտիւ Բնանիա կաթուղիկոս տախի քի
Սիւլաստա օթուրուր իտի, վէ արթըգ Յովհան-
նէս եէրլէշտի կաթուղիկոսլրգտա : Պիր գաչ
¹²¹⁰_{ՈՅԹ} } երլտան սօնդրա էօլտիւ Օաքարէ : Եօլ-
տիւ տախի Սիւլիթար վարդապէտ՝ Սանահան
տէտիքլէրի Բրցախ մէմլէքէթինտէն քի Յոր
քիթասպրն թէֆսիրինի եափաղ վէ սինոդոսլա-
րն թարիխինի տիւզտիւ :

() վազըթլէրտէ պիր սուրբ կրօնաւոր վար-
իտի Հայաստանտա՝ ատը Բստուածատուր՝
պէօյիւք սօյտան քիչիզատէ՝ Բրճէշ շէհրինտէն
քի վանահայր օլմիշ իտի օ սէմթլէրտէ : Հա-
չան պու տուլտու քի անասը էօլմիշ՝ էվէթլէյէ-
րէք կիթտի շէհրէ վէ Փուգարատան պիր-
էզինի տէվլիրիպ՝ կէթիրտի ծնլարը անասընըն
եանընա : Սէ ծնուն Հազնէսինտէն ալթըն վէ
կիւմիշ չըգարըպ՝ պաշլատը ազար ազար անասը-
նըն էլինէ տօլտուրմաղա վէ էմր էթտի եօխ-
սուլլարա քի ալընլար ծնուն էլինտէն, սանքի
անասը տըր էլիլիլ տաղըտան, պէյան էթմէք
իսթէյիպ օ սեօգի քի տէրլէր . « Եւ վէրիւրիւն է-
լին իլէ՝ օ կիտիւր «էնէն իլէ » : « Եւ պապսը տախի էօլ-
տիւքտէ՝ պէօյլէ էթտի . վէ վարլըգլարընը տա-
ղըտըպ քէնտիսի տէ պիր գաչ վազըթտէն սօնդ-
րա էօլտիւ :

12. | Կենճի | Լոռուի Էօլմէսի վէ օնոն գըշը . Օ ա
դէլն՝ պապասը եերինէ Էէլմէսի վէ Փիլիպոսս
նիսէսհլանմասը :

Ե . 25 .

¹⁸⁰⁷
ՈՒԶ } () Կիւնլէրտէ պեօյիւք խուսումէթ
տիւշտիւ | Լոն փատիշահըն վէ | ատինլէրին
պէյնինէ, Էօյլէ քի հէփիսինի տէ սիւրտիւ | Լոն
Լիւլիկիատան՝ քահանայաւորը վէ Եպիսկոպոս
լարը տախի . վէ օնլարըն պեօյիւքլէրինտէն չօ
ղունու քի | Կարապլուս սէմթինտէ վէ Լնտիոք
սէմթինտէ օլուրլարիտի՝ դումթուպ վէնճիրէ
գօտու : Չօգ մէքթուպլար Եազըլտը պու իշի
չին Էօթէյէ պերիյէ, վէ չօգ րէճաճի կիրտի
իչէ, վէ լաքին տիյնէմէտի | Լոն վէ հիչ գօյվէր
մէտի . քի քէնտի սաղլըղընտա պիր | ատին քա
հանայ Եա պիր | ատին Եպիսկոպոս կիրսին Լիւ
լիկիա մէմլէքէթինէ : Վէնտիսի տէ կիթտիք
ճէ արթըրտը նամընը վէ շանընը . վէ Կիւնլէրի
Կելիպ Եէթիշիպ խասթալանտը՝ վէ հազըրլան
տը Էօլմէկէ : Վէ չիւնքի Էրքէք Էվլատը օլ
մայրպ սալթ պիր գըղը վար իտի Օ ապէլ ատ
լը օն ալթը Եաշընտա, իսթէտի քի օ կէշին
թախթընա : Չաղըրտը կաթուղիկոսու վէ
Հայլարըն պեօյիւքլէրինի վէ սէրապէլլէրինի
վէ օնլարա վասիյէթ Էթտի Օ ապէլ իչին վէ
քէնտիտէ հէր իշինի Թէքմիլ էտիպ Էօլտիւ սէ
նէ 1210 . ՈՎԸ . մայիս այըն պիրինտէ . տէվլէ
թի սիւրտիւ 34 սէնէ . Թէնի մէզարա կիօ
միւլտիւ Սիս շէհրինտէ . պիր փայլ տախի | Վի
նէր տէտիքլէրի մանասթըրտա :

¹²¹⁹
ՈՎԸ } Օ ապէլ սուլդան՝ իքինճի | Լոնուն գը-

զը՝ Հայ պեօյիւքէրինն իրատէթիիլէ թագու
հի օլտու Հայ միլլէթինէ. վէ լաքին միլլէթի՝
օնուն դարաֆընտան գայըրըրիտի Կոստանդին
իշխան Ռուբինեան՝ օ քի ալմըշիտի Լամբրու
նացինն Հեթում ատըր գարտաշը զըզըրը :
Թէվաթիւր պուտուգտա պու շէյ՝ Լեոնուն
խըսըմարընտան պիրիսի Ռուբէն ատըր՝ զօրպա
օլտու, վէ պիր գաչ պեօյիւքէրիլէ պիր օլուպ
եււրիւտիւ Լեոնուն շէհըրէրի իւզէրինէ. ալ
տը Տարսոն շէհըրի. օնտան կէշտի Մամես
տիա շէհըրի իւզէրինէ, հէմէն ալընաճագ օլ
տուգտա՝ Կոստանդին իշխան Լեոն փատիշա
հըն հազըր ապէրինի ալըպ կիթտի օնուն իւս
թիւնէ, վէ օնուն ապէրինի օրատա գըրըպ գօ
վալատը Տարսոնա վարընճա. վէ օնու այազ
տաշարը իլէ դութուպ՝ զընտանա գօտու քի օ
րատա էօլտիւէր :

Լօլտիւ օ կիւնլէրտէ Յովհաննէս կաթու
ղիկոս Սեծաբարոյ. կաթուղիկոսլըղը հէփ
սիւրտիւ 18 սէնէ. պիր եըլ էվվէլի, իւչ եըլ
Պաւլիթիլէ, օնտան սօնղրա օնտեօրթ եըլ տա
խի պաշգաճա :

¹²³⁰
⁸⁴⁸ Կոստանդին Լարձրբերդցի տէտիքէրի
Յովհաննէս կաթուղիկոս էօլտիւքտէ օնուն
եէրինէ կէշտի Սիւ շէհըրիտէ : Պու Կոստան
դին փէք ագըլլը վէ չօփ մէրհամէթլի պիր քիմ
սէ իտի, ճիւմէսինէ մուհապպէթ կեօսթէրի
իտի վէ միլլէթի պապա կիպի վէ պապատան
զիյատէ գայըրըպ կեօգէտիւր իտի : Պու Կոս
տանդին կաթուղիկոս օլտուգտա՝ օ եըլ Կոս
տանդին իշխան վէ Հայլարըն պեօյիւքէրի պու
նուն իզնիլիլէ Օպպէլ թագուհիյի նիքեահ
էթտիլէր Լիտիոք կոմսուն Փիլիպպոս ատըր
օղլունա քի սնա դարաֆընտան Հայ ճիւսին

տէն վէ պապա դարափրնտան | ատին իտի, վէ
 ծնուն աղղրնտան եէմին ալլպ քի Հայ ատէթ-
 ւերինի տէյիլմէսին, ծնու փատիշահ տիքտիլեր:
<sup>[1220
ՈԿԹ.]</sup> Փիլիպպոս՝ Հայլարա փատիշահ օլտուգ-
 տա՝ պիր վազիթ էյի կէջինիպ՝ իբի երլտան
 սօնղրա ինայէթինի չէվիրտի Հայլարտան, վէ
 եափճա եափճա Ղնտիոք շէհրինէ կեօնտերտի
 փատիշահ սարայրնըն շէյլերինի վէ թաճը տա-
 խի: Տայանամատըլար պու իշէ Հայլարըն պեօյ-
 իւքլերի. վէ պիր կիւն Փիլիպպոս կիտերիքէն Ղն-
 տիոքա՝ դութտուլար ծնու վէ գօտուլար Տար-
 ճըրքերդ տէտիքլերի գալէյէ, թա քի Սիս շէհ-
 րինէ տեօնտիւրսիւն Ղնտիոքա կեօնտերտիկի
 շէյլերի: Պապասը չօգ վէլվէլէ գօփարտը. վէ
 լաքին պիր շէյ էտէմէտի վէ օղլու Փիլիպպոս
 պիր երլտան սօնղրա գալէտէ էօլտիւ: Պեօյլէ
<sup>[1225
ՈԿԹ.]</sup> օլտուգտա՝ Վոստանդին իշխան նիքեահ
 էթմէք իսթէտի Օպպէլտուղանը Հէթում՝
 ատըր քէնտի օղլունա. առնա չիւնքի Օպպէլ-
 նիյէթ էթմիշ իտի թէրքի տիւնեա էթմէք՝
 ծնու տիյնէմէյիպ գալգտըր կիթտի Սելեկիա
 շէհրինէ, վէ օթուրտու քէնտիսինէ անա դա-
 րափրնտան խշսըմ օլան | ատինլերին էանընտա
 վէ իսթէտի կրօնաւոր օլմապ: Չօգ քէրրէ հա-
 պեր կեօնտերտի Վոստանդին Օպպէլտուղա-
 նա քի “Հէլպէթ պու իշ օլմալը տըր, օլմաղսա՝
 տէտի, Հայ փատիշահլըղը տուրամաղ”, Տիյ-
 նէմէտիքտէ Օպպէլ Վոստանդին իշխան պեօյ-
 իւքլերին իրատէթիլի Հայ ապքերինի ալլպ՝
 կիթտի Սելեկիա շէհրին իւքլերինէ վէ ծնու
 մուհասերէ էտիպ՝ պալլատը ճէնկէ քի Օա-
 պէլ տուղանը վերսինլեր: () տախի չարէսի
 թիւքէնտիքտէ՝ իսթէր իսթէմէզ գապուլ է-
 տիպ չըպտըր կիթտի ծնունը՝ ազիմ տարաթ վէ

շեօհրեթ իլէ Սիս շէհրինէ, վէ նիքեաճ օլուն
սու օնուն հեթումատլը օղունա:

13. Ի վէլէի հեթումաճ լադնի վէ Ռինիլի
նէն զոհոհ էնդէս, վէ Ռէլալէսին սուլուն
հայաստանն էնլէսի:

Ե. 25 — 26.

¹²²⁴
^{ՈՂԴ} } հեթումա հվլէլէր՝ () ապէլ սուլղանա
նիքեաճանտըգուման սօնղրա՝ փատիշաճ օլտու
հայլարա. պու հեթումուն ասլը հայկ սոյուն
տան օլուպ պիր դարաֆտան տախի Րաշակունի
Ճինսինատէն, վէ լաբին տիւկիւրլիկի օլնաղ իլէ
'Լիւսէս Լ ամբրոնացինին սոյունա վէ Սուբի
նեան զիւրիյէթինէ, պունուն իլին Սուբի
նեան սայրլոր: () ու փատիշաճ վէ պունուն
պապասը Սոստանգին՝ էյի իլլէրիլէ շեօհրեթի
հեթտիլէր իւլիկիա մէմլէքէթինի: Վէլալիք
() ապէլ սուլղան տախի քէնտի ամէլլէրիլէ՝
Ճիւմլէսինէ էյի էօրնէք օլուպ, տէվլէթինի
էյիլէրէ սէվկիւլիւ հեթտի. տէփրէնիլի վէ սօհ
պէթի հէր դարաֆտան թէմիլ, աղղընտան պիր
պօշ սեօղ չըգմատը, վէ պիր պէթ կիւլմէք եիւ
զիւնտէ կեօրլունմէտի:

() կիւնլէրտէ դալէթ իլէ չալ պրապըպ
շեօհրեթ պուլմիլ իտի՝ թաթար փատիշաճը
Ռինկիլ իան. պու չօղ մէմլէքէթլէր հիւլմի
ալթընա ալտըգուման սօնղրա, եէտի եիւղ պին
ապէր իլէ եիւրիւտիւ () էլի իւղէրինէ քի
հայճա Րաշլ տէրլէր վէ ժրատուն գօվալատը
սուլղան Սէհէմմէտ Սարէզմ շաճ տէտիլլէ
րինի. սօնղրա սուլղան Սէհէմմէտին օղու
Ռէլալէտտին՝ ապէր տէվլիրիպ կիթտի Րէլ

միսթանա վէ ակտը ծնու։ Ղ'էնկիզ խան էօլ տիւքտէ՝ ծնուն էէրինէ օղլու Ուխաթա խան կէչիպ՝ տէվլէթինի պեօյիւթտիւ։ ծնա գարշը տուրանայրպ Ղ'էլալէտտին՝ ակտը ասքէրինի չըգտը Ղ'էմիսթանտան, վէ պիր էզ զայրը աս քէր տէվլիրիպ՝ տիւշտիւ չայաստանա, վէ տարղընլըղընը Սիւնիք մէմլէքէթինէ սարֆ է տիպ վէ ծնտան Ղ'րարատեան սէմթինէ կէլիպ՝ չօզ էէր զապդ էթտի։

¹⁹³⁶
¹⁹³⁶ } Պուլու կեօրտիւքտէ () արբարէնին գար տաշը Սւանէ, Սիւրճի սէրասքէրի Ղ'թապէկ տէտիքլէրի՝ ասքէրինի տէվլիրիպ՝ չըգտը ծնա գարշը Պաւնի շէհրինէ էազըն։ չաշան կեօր տիւ Ղ'էլալէտտինին ասքէրինի՝ գօրգտու։ () րատա չայլարտան իքի քիշի Սւանէյէ տէտիւ լէր քի՝ Պիզ իքիմիզ հիւճուլ էտիպ տիւշէլիմ տիւշման օրտուսունա, սիզ տախի ծնլար տալ րանընճա՝ էիւրիւլիշ էտին վէ պեօյլէճէ էէնէրիզ ծնլարը,։ Պու ճէսարէթ իլէ սալտըլար քէնտիլէրինի տիւշման իւզէրինէ, վէ սարստըլար ծնլարը։ վէ չօղունու ծրատա էէրէ սէրտիւ լէր։ Ս է լաքին սօնղրա չայլար վէ Սիւրճիլէր շաշրպ՝ գաշմաղա պաշլատըլար վէ էօլլարը շաշրրպ՝ չօղու չուգուրլարա տիւշտիւ վէ քիմի սիտէ ուշուրում էէրլէրտէն էուվարլանըպ նա պէտիտ օլտու, վէ գալանլարը տիւշման գըրտը կէչիրտի։ պունտան էիւրէքլէնիպ էօթէյէ պէրիյէ տիւշտիւլէր։ չայաստանտան չօզ քեօյլէր ակտըլար, վէ Սիւրճիսթան վիլայէթինտէ քէզալիք, վէ Սիւֆլիա շէհրինիտէ զապդ էթտիլէր։ Ս է ճիւմլէսինէ զօր էթտիլէր քի տինլէրինտէն՝ տեծնսինլէր։ պու սէպէպտէն չօղու մարտիրոս օլտու։ վէ չիւնքի սէվլինճիլէ էօլիւրլէր իտի, էմր էթտի Ղ'էլալէտտին քի էօլտիւր

մէսինյէր . հէմէն զօր իլէ Թւփատէլէ Թսինյէր ,
 վէ հէր նէգատար քրիսթիանյւրդ նիշանը վար
 իսէ օ սէմթէրտէն գալորըսընյար : () նաւան
¹⁹²⁷
⁰²² } կիթտի Ի՛նուսիք էյալէթինէ վէ ալոր
 իյլաթ շէհրինի քի օրայա հիւքմ էտէր իտի
 Ս'էլիք էշրէֆ պէյ , վէ ծնուն զէվճէսինի՝ աւոր
 իսամթա՝ քի Իւանէնին գըզը իտի՝ ալոր քէն
 տիսինէ : () րատան տախի սալոր ապէրինի
 Ինատօրլայ Գօնէա սէմթինէ , վէ չօգ էյա
 լէթէր խարապ էտիպ խայլիճէ էսիր ալոր :
¹⁹²⁸
⁰²⁵ } Օ իյատէսիլիլէ փէրթէվ ալըպ պէօյիւ
 տիւքտէ Ղ'էլայէտտին , տէօրթ դարաֆտան
 պէյլէր պիր օլուպ էաղտըլար Հէթուլմ փատի
 շահա վէ իմտատ իսթէիպ , ալորլար ծնտան
 ալթը պին պահատըր ճէնքճի , վէ ծնլարա էիւ
 րիւտիւլէր Ղ'էլայէտտին իւզէրինէ վէ գըրտը
 լար ապէրինի : () տախի Թէքրար ապէր տէվ
 շիրիպ՝ ճէնկէ հաղըրլանըր իքէն՝ էճէլի էէ
 Թիշիպ՝ էօլտիւ : Ս'է գարըսը տախի իսամթա
 տէտիկիմիլ գուրթուլուպ՝ գաչտը Սիւրճիսթա
 նա վէ սաքին օլտու Սուլզուլթան սուլդանըն
 էանընտա . վէ պիր էըլտան սօնդրա էօլտիւ
 իսամթանըն պապսըր Իւանէ :

14 . իսախարլարըն Հայաստանա էիւրիւմի :

Ե . 27 — 29 .

¹⁹³³
⁰²⁸ } Հայաստան ռահաթլանտըգտա Ղ'էլա
 լէտտին սուլդանըն խըշմընտան՝ իսամթարլար
 կէլտի Հայաստանա՝ Ղ'էնկիզին օղու Սիւս
 Թա խանըն էմրիլիլէ , վէ պունլարըն պաշ սէ
 րապէրի Զարմաղան աւոր պիրիսի : Պունլար
 էվվէլ Իջուան սէմթինէ կիտիպ՝ պէրպաթ

էթտիւնք մէմէքէթի, վէ պիր երլտան սօնդրա
ալտըլար Վանձաւար շէհրինի, պուտուգլարինը
զըլըճտան կէշիրտիւնք. սալթ կէնճէրի հսիր
էթտիւնք վէ շէհրի երգտըլար քի սօնդրա
Չարմաղանընէմընիլէ թէքրար եաիրըլտը վէ
տօլտու : (Յտան տեօնիւպ կիթտիւնք Վ) ու
ղան շէօլինէ վէ օրատա սաքին օլտուլար իկիր
1357 } մի այ : Չըգտըլար սօնդրա օրատան, վէ
1329 } իւչ պեօլիւք օլուպ, շէքիրկէ կիպի տիւշտիւնք
Հայաստանա վէ երգտըլար տեօրթ դարաֆը
նը : () գալապալըգտա հսիր օլուպ՝ էլլէրինէ
տիւշտիւ Վ անական վարդապետ վէ շայրտի
Կիրակոս. հէլէ նէհալիսէ՝ պիր երլտան սօնդ
րա գաչըպ գուրթուլտուլար : (Յտան կիտիպ
Թաթարլար եօգարքի Հայաստանա՝ ալտըլար
Լոռի շէհրինի վէ շայրը շէհրիւնքի, վէ գուշաթ
տըլար Կայեն տէտիքլէրի գալէյի քի օրատա
օթուրուր իտի Լանէնին օղլու Բազ : Սու
թիւքէնտիքտէ գալէտէ՝ նաչար գալտըլար իչէր
տէ օլանլար. վէ չարէսինի պուլանայըպ, քէն
տիւնքինի թէսլիմէթտիւնք Թաթարլարա. վէ
օնլար էրքէքլէրինի գըրըպ տիշիւնքինի հսիր
էթտիւնք : Պագտը կեօրտիւ Բազ քի գուր
թուլուշ եօգ՝ քէնտիսիտէ թէսլիմ օլտու վէ
տիւկիւրլիք էտիպ օնլարա գուրթուլտու : Պու
եօլու դութտուլար պիր գաչ հայ պեօլիւքլէրի
տաիտի, պիրի Թալալ՝ Խաչէն գալէսինին աղա
ար՝ Լանէնին գըգգարտաշը օղլու, վէ օ պիրտի
Վահրամ՝ Շամբոր շէհրին պէյի, պիրտէ
Լիկիւմ Ուսպեւեանց տէտիքլէրի : Օհրէ
հէր քիմպու Թաթարլարա իգանթ կեօսթէր
սէ՝ օնա գըյմաղլարիտի :

1359 } Լնտի Չարմաղան ապէրիլէ Շիրակ
1329 } սէմթինէ՝ Լնի շէհրին իւգէրինէ՝ քի ծրայա

պոյուրոր իտի () պքարէնին օղլու (ահընշահ
վէ օ կիւնէրտէ ծնտա պուլունմատը : Հէնիզ
շէհիրէ եէթիշմէտէն էլչի եօլլատը (Զարմաղան
գալէտէ օլանլարա , քի քէնտիսինէ թապի օ
լուպ) շէհիրի վերսինէր : () Ելար տախի ճէվապ
էթտիւէր , քի () ու շէհիր (ահընշահըն տըր ,
ծնտան իզինսիզ վերէմէյիզ ,) : Ելչիւէր տեօն
տիւքէրինտէ (Զայլարտան պիր գաչը ծնլարըն
իւզէրինէ տիւշիւպ էօլտիւրտիւէր : () ու շէյ
տէն չօգ էօյքէլէնտի (Զարմաղան . վէ տարղըն
լըզլա կէլտի գուշաթտը շէհիրի . մուհասէրէ
կիւնէրի ուզայըպ գըթլըգ տիւշտիւ շէհիրէ .
էօյլէ քի պեօյիւքէրին չօղու տայանմայըպ
վերտիւէր քէնտիւէրինի (Զարմաղանըն էլինէ . օ
տախի էմր էթտի հիլէսինտէն քի ծնլարա եէ
մէք վերսինէր վէ իքրամիլէ սագլսընլար :
() ունու կեօրտիւքտէ շէհիրտէն (Եարըսը գա
տարը կէլտի տիւշմանլարըն էանընա : () Ելար
տախի րայէթ էտէրէք վէ մէրհամէթ կեօսթէ
րէրէք թէվլի էթտիւէր ծնլարը մապէյնէրին
տէ . վէ սօնղրա գըլըճ չէքիպ (հէփիսինի գըր
տըլար վէ շէհիրէ կիրիպ էաղմալատըլար :

() ունու իշիթտիւքտէ (Եարստա օլան պեօյիւք
լէր (թէզչէ ալլապ կեօթիւրտիւէր (Զարմա
ղանա շէհիրին անախթարընը . օ տախի կէլտի
կիրտի շէհիրէ վէ էմր էթտիւքտէ (ապէրի գու
տուրուպ գըլըճտան կէշիրտիւէր շէհիրտէ օլան
հալգը , սալթ էալընըզ օղլանճըզլարը վէ դա
րըլարը վէ սէնսաթքէար օլանլարը սաղ պըրա
գըպ (Եսիր էթտիւէր , վէ շէհիրին թալանընը
ղայրը թալանլար իլէ տէվչիրիպ տեօնտիւէր
1340 } էթտիւէր () ուղանա : () Ետան էօլլատը
1220 } լար (Լխաթա տէտիկիմիզ պեօյիւք խանա Լ
ւազը քի էօգարտա զիքը էթտիւք , վէ ծնուն

(Թաւթա առը գրգարտաշնր : () տախի չօգ
 իբրամէտիպ քեաղատ վերտի Բազա վէ տեօն
 տիւրտիւ քէնտի մէմլէքէթինէ . վէ ֆէրման
 կեօնտերտի Չարմաղանա քի էգիյէթ էթմէ
 սինէր Հայլարն պեօյիւքէրինէ , վէ մէմլէ
 քէթլէրինի քէնտիլէրինէ թէսլիւ էթսինէր .
 վէ ծնլարն էլիլէ ղայրլարնը գայլըրլա՝ վէր
 կիլէրինի ալընլար : Պեօյլէճինէ պիր էզ ու
 հաթ պուլտու Հայաստան . վէ չօգ քիմնէլէր
 քի գաշմիշ իտի , պունու իշիթտիքէրի կիպի՝
¹³⁴²
^{որ} } տեօնիւ պէրլէրինէ կէլտիլէր : Իքի երւ
 տան սօնղրա էօլտիւ Չարմաղան՝ Թաւթարա
 ըն պեօյիւք սէրապէրի վէ ծնուն էէրինէ կէ
 տի Բաշու . վէ հարպիճէ ապէրինի ալըպ էիւ
 ըիւտիւ Իրգիուում իւգէրինէ քի Խիւթատին՝
 թիւրքէ՝ Վ իյասէտտին էախօտ Վ իյասէտ
 տի առը Վօնէա պէյինին հիւքմի ալթընտա
 իտի , ալտը ծնու վէ գըրտը ծնտա ռանլարը :
 Հաչան իշիթտի պունու Վ իյասէտտին , կիթ
 տի Իրգինկեան սէմթինէ քի օրատան Բաշու
 նուն հապգընտան կէլէ : Վարչըսընա չըգտը
 Բաշու վէ գըրտը ապէրինի՝ էօյլէ քի կիլէճիլէ
 գուրթուլտու Վ իյասէտտին : () նուն անաւր
 վէ գարըսը վէ գըղլարը տույտուգլարնտա ,
 կիւլիկիա էօլքէսինէ գաչըպ սըղընտըլար Հէ
 թումփատիշահա : () տախի իբրամիլէ ծնլարը
 գապուլ էտիպ՝ էմին էէրէ գօնտուրտու վէ էյի
 պէպէտի :

¹³⁴⁵
^{որ} } Պունտան սօնղրա տաղըլտը Թաւթար
 քիւլիւք Բսիանըն տեօրտ դարաֆընա . վէ ալ
 տըլար Վայսէրի , Սիվասը , Թաօգաթը , Տիար
 պէքիւրի , Ուհայը , Կէսիպինի , Իրգինկեանը
 վէ ղայրը չօգ էէրլէր , վէ հէփիսինէտէ միւպա
 շիւրլէր գօտուլար : Բլտըլար Խլաթ շէհրինի

տէ վէ վերտիւնէր էյալէթիւնէ (Սամթայա՝ քի
 Ղազըն գրգգարտաշը իտի պեօյիւք Ուխտաթա
 խաննն էմիրի իւզրէ : () ելլ քի (Սամթարլար
 պու իշլէրի էթտի Ղնատօլուտա՝ Նայլարն սէ-
 նէսի Ուքիտի քի թիւրքա՛ն ֆիղան տէմէք տիր
 1244 } Նաչան կեօրտիւ Նեթում փատիշահ
 023 } քի օ մէշուր Ղանեա պէյի Ղ իյասէտտին՝
 եէնկիլտի (Սամթարլարա , տույտու քի պունլար
 եափճա եափճա իլէրի կէլիպ քէնտիսինէտէ
 սարգընթըլլգ էտէճէքլէր . ծնուն իլին տիւ-
 շինտիւ քի ծնլարիլէ տօսթ օլա . պեօյէ տիւ-
 շինէրէք քէնտի ըրճալընըն իրատէթիւնէ էլչի
 եօլլատը ծնլարա ազիւմ փէշքէշլէրիլէ , վէ սեօզ
 վէրտի՝ քի ծնլարա թապի օլա : Ղլչիլէր տէ
 էվվէլ կիթտիլէր Սաչէն սէմթինէ վէ ջալալ
 Նայ իշխանը պուլուպ՝ ծնուն մարիֆէթիլիլէ
 կեօրիւշտիլէր Ղաչու սէրասքէրիլէ , վէ (Սա-
 թարըն զայրը պեօյիւքլէրիլէ . վէ փէշքէշլէրի
 տունուպ՝ պէյան էթտիլէր Նեթում փատիշա-
 հըն քէլամլարընը : Ղապուլ էթտիլէր (Սա-
 թարլար Նեթումուն իսթէտիկինի , վէ լաքին
 շարդ գօտուլար քի էվվէլ քէնտիլէրինէ եօլլա-
 սըն Նեթում Ղ իասէտտինին անասընը , գա-
 ըրընը վէ գըզլարընը : Ղէրչի աղըր կէլտի Նե-
 թումա պու թէքլիֆ , ամինա չիւքի գօրգար-
 իտի (Սամթարլարտան՝ իսթէր իսթէմէզ եօլլա-
 տը ծնլարը (Սամթարլար զարաֆընա : (Սա-
 թարլար տախի սէվինմէկիլէ ալըպ՝ վէ ծնլարա
 հիչ տօգունմայըպ՝ ըահաթ իլէ սազլատըլար
 ծնլարը . վէ եէմինիլէ քեաղատ վէրտիլէր՝ ստոր
 Ղլթէմլա քի տօսթ օլալար վէ տօսթ գալա-
 լար Նեթում փատիշահա : Չօգ ինճինտի պու
 իլէ Ղ իյասէտտին . վէ էօճ ալմադ իսթէտի
 Նեթումուն , ամինա կիւճի եէթմէզիտի :

¹³⁴⁸
 ընդ } | Ի պու հալտէ իբէն՝ Հեթումուն տայ-
 բար՝ Վոստանդին քի | ամբրոն շէհրնէ պու-
 ուրուր իտի՝ պաշ գալտորրայ ասի օլտու Հե-
 թուման՝ վէ ծնուն պապասը Վոստանդինէ վէ
 գալլ էթտի՝ | իյասէտտին իլէ : Չալլըտը Հե-
 թումալ ծնու էլէ արմաղա վէ պաղտը կեօրտիւ քի
 ծլմատը , ապէր տէվչիրիպ՝ տիւշտիւ | ամբրոն
 էյալէթինէ , վէ զապդ էթտի ծնուն էէրլէրինի .
 սալթ | ամբրոն գալէսի գալտը քի օրայա սը-
 ղրնմիչիտի Վոստանդին , էօյլէ քի գըմբլտանա-
 ճադ դադէթի գալմատը : Տարա տիւշտիւքտէ՝
 ըէճաճի էօլլատը Հեթուման՝ քի պարըշա՝ վէ
 սեօզ վէրտի քի էվլատլարընը ըէհին գօյա ծնա :
 | էլլէրին Հեթումալ ծնա ինանմայըպ՝ պարըշդ
 էթմէք իսթէմէտի : | Ել քէրրէ կինէ ատամ
 էօլլատը Վոստանդին : () լմատը իսէ , պիր էօլ-
 տան կիզլիճէ գաշտը | ամբրոն գալէսինտէն .
 վէ կիթտի պիր օլտու՝ | իյասէտտին իլէ :
 Տոյմատը Հեթումալ ծնուն գաշտըղընը վէ աս-
 քէրին չօղունու տաղըթտը . վէ հաճէթի ծլ-
 մայըպ տուրուրիքէն՝ անանարզ էէթիշտի Վոս-
 տանդին Վիւլիկիա էօլքէսինէ՝ | իսասէտտինին
 ասքէրլիլէ . վէ խայընլըգլա էօթէյէ պէրիյէ
 ասքէրի սալըպ պիրէզ էյալէթլէրի խարապ էթ-
 տի , Հայլարտան չօղունու գըրտը , վէ քիմիսինի
 տէ էսիր էտիպ՝ | իյասէտտինին ասքէրինէ
 վէրտի : | Դու խայընլըղը կեօրտիւքտէ Հեթումալ
 հարպիճէ ասքէրինի տէվչիրիպ տիւշտիւ օ
 խային Վոստանդինին իւզէրինէ . վէ պէշ քէրրէ
 ծնա տօգունուպ գըրտը ծնուն ասքէրինի , վէ օ
 Հայլարը քի ծնունպա պիրլէք էթմիյէրիտի . օ
 գատար էթտի քի՝ կիւճիլէ աթտը Վոստանդին
 քէնտիսինի | ամբրոն գալէսինէ վէ ծնտա գալա
 գալտը :

²²⁴⁶
 ԳՂԵ } Լ յօլտիւ օ կիւնէրտէ (Ժ)աթարլարն
 խանը (Լ)աթաթա, վէ եհրինէ կէշտի ծնուն օլլու
 Գիուգ խան. պու պիր դամաճքեար քիմնէ օլ
 մաղիլէ՝ Տարաճ տէվչիրէնլէր, եանի վէրիկ ա-
 լանլար եօլլատը Տայաստանա, Լիւրճիսթանա,
 վէ ղալըր եհրլէրէ, վէ պունլարա պաշ էթտի
 պիրիսինի՝ աուր Լըղուն. վէ ծնա տախի իքին-
 ճի թային էթտի Լարապուղա աուր պիր քիմ-
 սէյի պիրիպիրինտէն խային: Կէտի Լարա-
 պուղա՝ մէրհամէթսիզ ապքէրիլէ կիրտի Տայ-
 աստանա վէ աթէշ կիպի եագտը տեօրթ դա-
 րաֆրնը, վէ պունտան զիյատէճէ էտէյիմ տէր
 իքէն՝ եարա չըգըպ պօղաղընտա պուղտու ծնու:
 Տաշան իշիթտի Տէթումփատիշա՝ քի Գիուգ
 խան փատիշա՝ օլմիշ (Ժ)աթարլարա՝ եօլլատը
 ծնա Սմբատ աուր գարտաչընը քի սէրասքէրի-
 խտի՝ ազիմ փէշքէշլէրիլէ վէ եհնլլէտի ծնունլա
 քէնտի շարղընը վէ իսթէտի օ շէհրլէրի՝ քի
 (Ժ)աթարլար ալմիշ իտի Գ իյասէտտինին էլին
 տէն զէրէ քէնտինին իտի: Եթիշտիքտէ Սըւ-
 բատ սէրասքէր ծրայա, չօգ իքրամ կեօրտիւ
 Գիուգ խանտան. վէ սօնղրա եհմին իլէ գա-
 վիլէնմիշ քեաղատ ալտը տօսթ գալմաղ իլին.
 վէ օ շէհրլէրէ մալիք օլմասընը էլէ կէթիրտի.
 ()նտան տեծտիւքտէ՝ օղրատը էլվէլ Բաշու
 սէրասքէրէ վէ կեօսթէրտի ծնա խանըն քեա-
 ղատընը: () տախի քէնտի թէվապիլէրի իլէ
 խանըն էլմիլինի գապուլ էտիպ՝ եօլա գօտու ծնու:

15. (Ի)ւերար եւլէլտի Հեթուման վազնի վե սե-
նորոյարն նազլի :

Ե. 30 — 31.

¹²⁴³
ՈՂԲ } Պու վագիթլերտե չօգ եերտե չօղաւ
միշիտի քրիսթիանլար իչինտե տիւրլիւ տիւրլիւ
եօլուզլուգ, կերէք քիլիսե խիւտտամլարընտա,
վե կերէք տիւնեալի քիմնէլերտե. ծնուն իչին
Լ. լաճըն հմրիլիւ տեօրթ դարաֆտան տիւշ
մանլար սրգըշտըրըպ սրգլեթ հտէրլեր իտի ծն.
լարա : Պու սեպէպտէն չօգ սինոդոսլար օլտու
Լ. րոպատա քի քրիսթիանլարա պիր նիզամ
վերիլի : Ս է չիւնքի Հայ միլլէթինէտե կիր.
միշիտի էօլլէ միւնասիպէթսիզ շէյլեր, Սոստան
դին կաթուղիկոս պիր չարէ պուլտուն տէյի
պեօյիւք սինոդոս էթտի Սիս շէճրինտե սէնէ
1243. ՈՂԲ. չօգ եպիսկոպոսլար կէլտի վե ա.
ռաջնորդլար, վարդապետլեր վե վանահայրլար
վե աշխարհական պեօյիւքլերի վե Հեթում
փատիշահ օղուլլարլիլ : Պու սինոդոստա մատ.
տէլերի էյի թէֆթիշ էթմէկիլիլ՝ իկիրմիպէշ
գանուլն պաղլատըլար. սօնղ գանուլնու օլտու վեր.
ջին օծում էթմէկ իչին : Պու գանուլնլարը օրհ.
նութիւն քեաղատըլիլ կեօնտէրտիլեր պեօյիւք
Հայաստանա Լարճրբերդցի Ս արդան վարդա.
պետ իլի : (Յտա օլան եպիսկոպոսլար, առաջ
նորդլար, վարդապետլեր, վանահայրլար վե Լ.
ղուան կաթուղիկոսու Լ. Երսէս ատը, վե ատը
սանլը Յովհաննէս Ս անական վարդապետ՝ հե.
փիսիտե դապուլ էթտիլեր օ գանուլնլարը, վե
եէմլինիլ քեաղատ վերտիլեր քի պիւթիւնճէ
ղութսուլար օ սինոդոսուն քէլամլարընր. պու

նուն իչին թէքրար օրհնութիւն քեաղատը
եազտը ծնարա իոստանդին կաթուղիկոս :

¹²⁴⁰
^{որէ} } Պէշ երլտան սօնդրա իննովկենտիոս
սրբազան Փափ էլչի եօլլատը իոստանդին կա-
թուղիկոսա վէ Հեթում փատիշահ , պաշգա-
ճա կոնդակլա քի սեօյլէշտին ծնարիլէ պազի տին
մատտէլէրի իչին վէ պազի Հայ ատէթլէրի ի-
չին : Պու սէպէպտէն պիր գաշ եպիսկոպոս ճէմ
օլուպ սեօյլէշտիլէր . վէ հէր նէ քի տին խու-
սուսու իչին սեօզ օլտու , հէփիսինի գապուլէթ-
տիլէր , “ Պիզ տէ պեօյլէ ինանրրըզ , վէ պեօյլէ
պիլիւրիզ տէյերէք , վէ լաքին լուղէթ իչին վէ
ատէթ՝ եախօտ արարող-թիւն իչին սեօզ օլտուզ-
տա՝ “ Պունլարը տէյիշմէք օլմնզ տէտիլէր , վէ-
րէ միլլէթ պեօյլէ կէլմիշ էվվէլտէն պերի , վէ
պեօյլէ կիտէյօր , վէ միւնքին տէյիւ զայրը տիւր
լիւ էթմէք , խուսուսա քի պու մատտէլէրտէ
հիշ գարըը պիր շէյ եօգ , նէ տինէ վէ նէ էյի
ամէլէ , :

Պու իշ պեօյլէ օլտուպտա՝ վարդապետին պի-
րի ատը Վարդան եախօտ Վախրամ ապլը չա-
լըգ քի Վարա տաղտա սաքին օլուր իտի՝ օ կոն-
դակլն էօրնէկինի կեօրիւպ՝ քէնտի պաշընա
ճէվապ եազտը Հեթում փատիշահ . վէ օ
քեաղատտա Վատինլէրէ գարըը ծնալէ էյրի շէյ
մէյտանա կէթիլտի՝ եօղուն իլմ իլէ վէ պօղուգ
ֆիքը իլէ : Վէ ծնա կեօրէ տախի Վիլիթար
Վկուացի տէտիլէրի եազտը օ զաման Պետրոս
առաքեալին ուլու օլտուղունա գարըը . վէ լաքին
նէ ծնուն եազտըը վէ նէ պունունքի ապրւլը
օլանլարա մագպուլ օլմատը :

¹²⁶⁰
^{որէ} } Իքի երլ կէչտի կէլմէտի թէքրար քեա-
ղատ կէլտի իննովկենտիոս սրբազան Փափտան
իոստանդին կաթուղիկոսա վէ Հեթում փա-

տիշահա վէ զայրը միւլլէթլէրէ՝ քի գապուլէ տէրլէրմի սուրբ Հոգինին Ի Հօրէ և յՈրդոյ Բգխահանոս : Պու քեաղատ իւզրէ սինոդոս էթտի Կոստանդին կաթուղիկոս Աիս շէհրին տէ եպիսկոպոսլար վէ վարդապետլէրիլէ . վէ պու մատտէի թէֆթիշ էտիպ հէփիսիտէ գապուլ էթտիլէր վէ եազտըլար պեօլիւք Հայաստանա՝ եպիսկոպոսլարա վէ մանասթըրլարա , վէ մախսուսէն Վ անական վարդապետէ վէ տույուր ¹²⁶¹ } տուլար իշի : () Նլար տախի ճիւմլէսի պիր աղըզտան գապուլ էտիպ եազտըլար Կոստանդին կաթուղիկոսա վէ ծնուն էթտիկի սինոդոսա քի ⁶⁶ Պու մատտէյէ պիզ աէ ինանըրըզ , զէրէ ույղուն տուր սուրբ քիթապա վէ ազիզ փէտէրլէրին սեօզիւնէ , : Մախսուսէն Վ անական վարդապետ տէ ուզունճա եազտը պու շէյ իշին , վէ չօգ սեօզ իլէ իսպաթ էթտի քի պու տօդրու սեօզէ զարշը տուրմազ օլմազ : Պեօլլէ օլտուգ տա Կոստանդին կաթուղիկոս քէնտի եպիսկոպոսլարնըն իրատէթիլլէ եազտը Իննովկեն տիոս սրբազան Փափա քի պիզտէ սիզինլլէ գապուլ էտէրիզ՝ սուրբ Հոգի Բգխահանու Ի Հօրէ և յՈրդոյ : Պազ Հայ թարիխինաէ . Է . 31 :

() Երլ էօլտիւ Վ անական վարդապետ Միթթար Քօշուն շայիրտի վէ կեօմիւլտիւ մէզարա Խորանաշատ տէտիքլէրի մանասթըրտա : Պունա չօգ քիմնէլէր շայիրտ օլտու . ծնարտան պիրի իտի Կիրակոս Գանճակեցի քի Հայ թարիխլէրի եազտը վէ օ պիրի Վ արդան Քարձր բերդցի քի զըսաճա Հայ թարիխի եափտը , վէ պիր մուխթասար սաղմոս թէֆսիրի վէ զայրը մանա քիթապլարը . իւշ շարական տա տիւլտիւ պիրի Որ Դախիմա , իքինճիսի Ի , յանաւհան ծոյլ , իւշինճիսի Որդ շարդարեցին : Պունա շայիրտ

օլտու Յովհանն Երզնկացի : Թէքրար տեօնէ
լիմ շիմաի Թաթարլարըն էհվալինի նազլ էթ-
մէկէ :

16 . Թաթարլարըն՝ Հայարա սըգընը Էրէֆէ Է
Նէրն-Տուն Սահո իսնա էրէֆէ :

Ե . 32 — 33 .

¹²⁵⁰
2 } Եօլտիւ օ կիւնլերտէ Թաթարլարըն
իսնը Գիւղզ վէ եերինէ կէտի Սահո իսն
օնուն իւսըմը : Պու տախի չիւնքի Գիւղզ կի-
պի դամահքեար պիր քիմնէ իտի, Եօլտու
Հայաստանա մէրհամէթսիզին պիրինի՝ ատը
Լըղուն քի Եօգարտա վէքը օլունաու . օ տախի
քէնտի կիպի մէրհամէթսիզ վէ իսպին քիմնէ-
լերիլէ կէլիպ՝ օն Եաշընտան Եօգարը օլանլարը
ատամ պաշընա ալթմըշար զուուշ հարաճա
քէստի, վէ վէրմէյէնլերէ կզիյէթ Էտէր իտի .
պիր շէյ օնլարտա պիւլմատրպտա՝ միւլքէրինի
ալըր իտի վէ չօղունուն գարըսընը վէ Էվլատը
ընը տախի : Բիւ գաշար Եախօտ կիզլէնիւսէ՝
օ ատամլարը արայա արայա պիւլուպ վէ Էլէրի
նի արտլարընա պաղլայըպ Եաշ չըպուզլա տեօյեր
լերիլիտի, վէ սօնղրա ազղըն վէ Կուսուղ քեօ
փէքէր սալարլարիտի իւզերլերինէ, քի օնլարը
տալայարազ վէ փարա փարա Էտէրէք՝ Էօլտիւ
լիւրլեր իտի : () Ելըն հարաճընը տէվչիրտիք
տէն սօնղրա Էմր Էթտի քի հէր Էրլ օ հարաճը
վէրաինլեր՝ հէմ ատամ պաշընա վէ հէմ էվ պա-
շընա . վէ Թէքրար Թարլա, օվա, չայ, աղաճ,
Էօբիւզ, աթ կիպի օլան շէյլերէ տէ վէրկի պաղ-
լատը : Պեօյլէ օլտուգտա պաշլատը միլլէթ
ինկէմէկէ զերէ չարէ գալմատը Էօտէմէկէ . նէ

վազիթէրի վարիտի գաջմաղա վէ նէ եէր պու-
լունուր իտի սազլանանդա :

¹⁹⁵²
25 } | Նիթտիքտէ Հեթում փատիշահ՝ Ս'ան
գօ խանըն թախթա կէջմասինի վէ էօյլէ աղլըր
վերկիլէր սրգլէթինի՝ կիթմէք իսթէտի ծնա :
Բմնա չիւքի էօլտիւ օ կիւնլէրտէ քէնտի զէվ-
ճէսի . Օ ապէլսուլդան , պիր էզ կէճիքտի . սօնդ
րա գօճամիշ վէ փիր օլմիշ պապասընք քէնտի
եէրինէ Վայիմնապամ տիքիպ՝ հաղըրլանտը
¹⁹⁵⁴
27 } | Եօլա չրգմաղա . վէ չիւքի տիւշմանլար ի-
չինտէն կէջէճէկ իտի՝ գըյաֆէթինի թէպտիլ
էտիպ , կիզլիճէ կիթտի Վարսա վէ քէնտի ա-
տառլարընա սըմարլատը քի պաշգա պաշգա Եօլ-
լարտան օրայա կէլինլէր : Հաչան հէփիսիտէ
պիրիքտի օրայա , ալտը կիթտի Ղուանք մէմ-
լէքէթինէ . վէ ծնտան Տէմիր գաիույու կէչիպ
էէթիշտի թաթարիսթանա վէ Ս'անգօ խանա
պուլուշուպ՝ սունտու փէշքէշլէրինի . վէ ծնտան
չօզ րայէթ վէ չօզ րաղպէթ կէօրտիւ . օ գա-
տար քի՝ ծնտան զիյատէ ումուլմանդիտի :

Եւի կիւն կէջտիքտէն սօնդրա՝ Ս'անգօ խան
պիր՝ պէօյլիքիւք պէրաթըր վէրտի Հեթումն
պիր քեաղատ տախի վէրտի՝ տայիմ տօսթ գալ-
մաղա , վէ սեօզ վէրտի հէր իշտէ ծնա Եարտըմ
էթմէկէ , պու շարդիլէ քի օ տախի վէ ծնտան
սօնդրա կէլէնլէրտէ՝ տօսթլուգտա գաղընլար
վէ քէնտիսինէ թապի օլսունլար : Վիր պաշգա
ֆէրման տախի վէրտի քի քիլիսէլէր վէ քիլիսէ
խիւտտամլարը վերկիտէն մուաֆ օլսունլար .
զայրըր պիր քեաղատ տախի վէրտի՝ Հայլարըն
վերկիսինի էնտիւրմէկէ՝ աղէկէ գանաաթ էտէ-
րէք . վէ Հեթումն սեօզի իլէ Բղղունու կէ-
րի տեծնտիւրիւպ՝ զընտանա գօտու : Ս'է սօնդ
րա ապէր թային էտիպ՝ ալայիլէ Եօլա գօտու օ

նու : Ի՞նչ տիւրիւպ Հեթում՝ չօգ եկրէրտէն
կէչէրէք՝ կէլտի Հայաստանա վէ (Իրակ էյա
լէթինէ կիրիպ՝ պուլուշու Ռաշու սէրապէրէ .
վէ իսանն Ֆէրմանլարընը ծնա կեօսթ էրիպ՝ չօգ
լայէթ կեօրտիւ ծնտան : () սէմթլէրտէ օյա-
լանլըրիքէն՝ օրատա օլան Հայլարըն պեօյիւքէրի
վէ եպիսկոպոսլարը վէ վարդապետլէրի կէլտի-
լէր ծնուն այաղընա , վէ զայէթ իլէ իզզէթ էթ-
տիլէր ծնա՝ քէնտիլէրինէ փատիշահ դանըմագ-
լա : () տաիի ծնլարա չօգ մուհապպէթ կեօս-
թէրտի վէ չօղունա պախշիլլէր վէրտի . վէ հէ-
փիսինէտէ եալվարտը քի տայիմ՝ մուհապպէթ
իլէ պիլլիքտէ օլունլար : Վէնտիսիտէ չլղալը
ծնտան Թաթար ապքէրիլիլէ՝ քի Ռաշու վէրտի
ծնա եօլ իլին . Եթապէտէ կէլտիքտէ՝ ապքէրի
պախշիլլէր իլէ կէրի չէվիլիպ՝ կէլտի քէնտի եէ-
րինէ յունիս այլն՝ եանի հազիրանըն պէշին-
տէ : Պու կիլթմէ կէլմէ սիւրտիւ պիր ելլ վէ
տեօրթ ալ :

¹²⁵⁵
21 } Հաջան տուլտու Գօնեա պէյի Հեթում
մուն Թաթար իլէ պիր օլմասընը՝ ճէնկէ գալգալը
ծնուն իւզէրինէ . ալտը ապքէրինի վէ եիւրիւտիւ
Կիւլիկիա էօլքէսինէ Եւհա կէչիտինտէն :
Գարշը տուրտու ծնա Հեթում՝ օղուլլարը իլէ
վէ գօվալատը ծնու օ կէչիտաէն , վէ արտընա տիւ-
րիւպ ալտը ծնուն էլինտէն չօգ եէր վէ չօգ շէ-
հիր . ալտը Գիւրմանիկ շէհրինի վէ Պէհմանիյի
քի էվլէլտէն օ սէմթլին պէյլէրի սլմիշ իտի
Հայլար էլինտէն :

() կիւնլէրտէ՝ եանի Հեթում փատիշահըն
Թաթարլարտան տեօնտիւկի վաղիթ սէ : Եան
գօ խան՝ քէնտի Հուլաւ ասլը գարտալընը փա-
տիշահ տիքտի Բէշմէրէ վէ Հայլարա վէ մէյ-
տան վէրտի ծնա Թա Թում տէնիզլինէտէք քի

Հայճա Ս¹Իջերեւան ծով տերիզ: () տախի չի սապսըզ ապեր իլէ օրայա վարտըգտա զանպդ է տիպ¹ եիւրիւտիւ սօնղրա Մսորեստան սէմթինէ վէ Ս¹իջագետ թօփրաղընա վէ ալտը Պաղտա տը, վէ գըրտը օրատա օլանլարը քրիսթիանլար տան ղայրի. զէրէ Հուլաւն գարըսը Տօղու խաթուն տէտիքէրի¹ քրիսթիան օլմաղ իլէ, քրիսթիանլարը իսթէլիպ սահապըզ էթտի: () վագիթտէն սօնղրա գալգտը օրատան Հա գարացիէրին խալիֆէլիք տէվլէթի վէ թախ թը սէնէ 1258. Չէ: Վայրը չօզ շէհրլէր տէ ալտը Ս¹իջագետտէ, Ս¹էրտինի, Խառանը, Պիրէճիկի վէ ղայրը եէրէր: () Կտան Մսորի թօփրաղընա կէչիպ ալտը Հալէպի վէ Շաւր: Վիրտի սօնղրա Պաղեստին մէկէքէթինէ վէ ¹²⁶³ } օնու տախի զապդ էթտի: Պու Հուլաւն ²⁶ կէլիլինտէն չօզ գօրգտու Հէթում փատիշահ օնուն իլին Կոստանդին կաթուղիկոսու պիլէ ալրպ¹ չրգտը կիթտի Հուլաւ ազիմ¹ փէշքէշլէր իլէ, վէ վէրտի օնա զիյատէսի իլէ փատիշահ վէրկիսինի. վէ օնտան ըաղպէթ կէօրիւպ¹ տէօնտիւ եէրինէ: Չօզ իշլէրտէն սօնղրա¹ Հուլաւ փաշալար վէ մուհաֆրղլար գօյուպ ալ տըղը եէրլէրէ¹ տէօնտիւ Հայաստանա, վէ օն տան Ս¹ուղամ չէօլինէ:

¹²⁶⁰ } Ս¹ըրըրլար իշիթտիքտէ Հուլաւն կէ ²⁶ ըր տէօնմէսինի, եիւրիւտիլէր օնուն ալտըղը շէհրլէրին իւզէրինէ վէ չօզ եէր զապդ էտիպ¹, ալտըլար Լըուտաղէմի վէ Հալէպի: Պունլարըն¹ կէլմէսինտէ¹ տայանամայըպ օ մուհաֆրղլար¹ գաշտըլար Վիւլիկիա թօփրաղընա, վէ տախիլ տիւշտիլէր Հէթում փատիշահ: () տախի պունլարա էսպապ վէ աթ վէրիպ¹ սաղ էսէն էօլլատը Հուլաւա. պէօյլէ էթմէկ իլէ Հէ

Թումոնն շանը շեօհրէթի պեօյիւտիւ (ժա-
Թարլարն գրթնտա :

17 . ՍԵՐԵԼԵՐԵՆ ԼԻԷԼԻՄ «ԷՆԻՆԷ ԵԻՐԵԼԵԻ
Է ԿԵՐԵՆՃԻ () ԿԵՐԵՆ ԿԱՆՈՂԵՆԷԼԵԼ :

Ե . 34 .

¹²⁶⁶
²⁶⁶ } Հաչան պիւտի ՍԵՐԵՐ սուլդանը՝ ասը
ժնտուխտար Թիւրքճէ Պրնտրգտար քի Հե-
Թում փատիշահ (ժաԹարլարիւ պիւ տիր վէ
(ժաԹարլարն էլիիւլ ավիշ պիւ գաչընը ՍԵ-
սըր սուլդանը հիւքմի ալթընտա օլան շեհր-
լէրտէն , ծնարը Թէքրար էլի ալթընա արնագ
իսթէյիւ , Էվլէլ հապէր կեօնտէրտի ծնա վէ
իսթէտի օ շեհրլէրի : () տախի ճէվապ վէր
տի քի “ () շեհրլէր Էվլէլտէն պիգիմ իտի ,
սօնդրա դայըլարը արնշէրիմիշ . ծնարը (ժա-
Թարլար ալտրգտա , կերի ճէվիտիք պիգիմ տիր
¹²⁶⁶
²⁶⁶ } տէյի , : Պու ճէվապտան գըզտը Պրնտրգ-
տար վէ ասքէր տէվշիրիւ Էօլլատը Հեթումոնն
իւզէրինէ . ծնար տախի մէմէքէթի Թէտարիք
սիգ պուլուպ՝ կիրտիլէր իչէրի , վէ չօգ եէր երգ
տըլար : Պունու կեօրտիւքտէ Հեթում փատի-
շահ՝ իքի պեօիւք էտիւպ ասքէրինի վէրտի իքի օղ
լունա՝ Լեռնա վէ (ժորոսա . վէ ծնարը տիւշման
իւզէրինէ սալլապ՝ քէնտիսի կիթտի (ժաԹար-
լարա քի իմնատ իսթէյէ ծնարտան : Հէնիզ
Հեթում կէլիւ եէթիշմէտէն՝ տիւշմանլար
տիւշտիլէր Հայլար իւզէրինէ վէ գըլըճ չալլապ՝
գըրտըլար ծնարը վէ գալանլարը գաչըրտըլար :
Իշ պեօյէ օլտուգտա՝ Լեռն վէ (ժորոս գար-
տաշլար՝ գալան ասքէրի տիւզիւպ գօշուպ
Թէքրար սալտըլար տիւշման իւզէրինէ վէ ու-

մուրմայաճազ իկիտլիքէ՝ տիւշմանտան գըրտը-
լար ծնային քիշիտէն արթըգ։ (Թորոս զիյատէճէ
ճէնկէ կիրիշտիքտէ՝ եարալանուդ օրատա տիւշ-
տիւ։ Գարտաշը | Լոն տախի պիր գաչ չայըն
նիֆագը իլէ՝ տիւշմանլար էլինէ տիւշիւպ,
զէնճիրէ գօնտու օթուղ եաշընտա շահպազ ի-
կիտ։ Պաշտըլար արթըգ տիւշմանլար էօթէյէ
պէրիյէ տիւշմէկէ . չօգ չայ գըրտըլար վէ չօգ
եէրի աթէշէ վուրտուլար՝ Թա Լտանա շէճ-
րինէտէք . վէ լաքին ալանաաըլար մէթին շէճիր
լէրի վէ քալէլէրի . սալթ Սիւ շէճիրի տայանա,
մայլպ տիւշտիւ տիւշման էլինէ . օնլը տախի
եաղմա էթտիլէր օնտա օլան շէյլէրի . ալտըլար
փատիշահ չազնէսինի, եագտըլար օ պեցիւք
քիլիսէյի քի շէթում եափմիշիտի վէ էսիր էթ-
տիլէր շէճիրտէ օլանլարին չօղունու։ () սէմթ-
տէն չօգ տօյումիւղ տէվշիրտիլէր վէ գըրգալին
գատար էսիր ալըպ կիթտիլէր | Ըրըրա։ Վէ-
տի շէթում (Թաթար աաքէրիլէ վէ օլան իշ-
լէրի կեօրտիւքտէ շաշտը գալտը վէ ինսանտան
իւմիտինի քէսիպ՝ Լլաճա սըղլնտը։ | է (Թա
թար աաքէրինէ ճագլարընը վէրիպ կէրի եօլ-
լատը . զէրէ աղըր վէ չէքիլմէզ իտի օնլարն
գահլը։ Վէնտիսիտէ քի Թէսէլիսիւզ գալմիշ-
իտի՝ զայրըլարա Թէսէլի վէրիլիտի . վէ ճիւմ-
լէսինի եիւրէքլէնտիլիլիտի քի Լլաճա սըղլն
սընլար, զէրէ իւմիտի եօզ իտի՝ քի ինսանտան
եարտըմէ էթիլէ։

Չաչան կեօթիւրտիլէր | Լոնու | Ըրըրա՝
Պընտըգտար ծնու կեօրտիւքտէ սէվտի վէ սեօլ
վէրտի օնա քի քէնտի եէրինէ եօլլատըն, վէ
լաքին Թէվապիլէրի գօվէրմէտիլէր . եալվար-
տը | Լոն՝ քի իզին վէրսին պարի զէնճիրիլէ
լըրուսաղէմէ կիտէ . օ տախի իզին վէրտիքտէ՝

պիր գաչ հասեքի իլէ կիթտի Լորուսաղէմէ վէ
 զիյարէթինի հտիպ տեօնտիւ Ս'ըսըրա. վէ
 զընտանա գօնուպ՝ գալտը օրատա պիր ելլ, վէ
 տայիմս տուվա հտէրէք վէ քիթապ օգույա-
 րապ՝ ծնարտան թհսէլի պուլուր իտի: Ս'է
 1967 } լաքին ծնուն պապասը Հեթում փատիշահ
 2.1.2 } պիր թհսէլի պուլմայըպ՝ միւշավերէ էթտի
 պեօյիւքէրիլէ վէ ծնարըն իրատէթիլիէ հլչի
 եօլլատը Պընտըգտար սուլգանա աղիւմ փէշ-
 քէշէրիլէ վէ տիլէտի օղլունու. օ տախի ճէ-
 վապ վէրտի, « Պէնիմ տէտի պիր խըսըմըմ վար
 Սըուր ատըլ՝ քի թաթարլարա հսիր տիւշտիւ,
 սէնին չիւնքի ծնարլա տօսթլուղուն վար՝ հկեր
 էլլէրինտէն գուրթարըպ պանա կեօնտէրիրսէն՝
 պէնտէ օղլունու սանա եօլլարըմ, »:

Ս'էվինտի Հեթում պունու իշիթտիքտէ վէ
 չաիրճապ գարտաշը օղլունու փէշքէշիլէ հլչի
 կեօնտէրտի Հուլաւըն օղլու Լպաղա խանա,
 վէ ըէճա իլէ ալտը ծնու թաթարլար էլինտէն
 վէ եօլլատը Ս'ըսըր սուլգանընա: () տախի օ
 զաման չաղըրտը Լեոնու հուզուրունա վէ ծնա
 եհմին վերիպ քեաղատ ալտը քի տայիմս տօսթ-
 լուգտա գալսին վէ եօլլատը պապասընա: Ս'իւթ-
 տէճի եէթիշտի Հեթումն՝ քի օղլուն կէլիյօր.
 օ տախի պեօյիւք ալայ տիւզիւպ՝ աքքերի վէ
 ըիճալը իլէ ծնա գարչի վարըպ՝ սարըլտը պօյնու-
 նա, վէ սէվինճինտէն աղլայարապ ալտը կէթիւր-
 տի Տարսոն շէհրինէ վէ ճէմնաթըն ճիւմէսի
 պաշլատը շիւքը էթմէկէ Լլահա քի քէրէմի-
 նի կեօսթէրտի ծնարա. պու իշ օլտու սէնէ
 1269. 2.1.1: () կիւնէրտէ հօլմիշ իտի Լոս-
 տանգլին կաթուղիկոս քի 47 սէնէ կաթուղի-
 կոսըգ էթմիշտի Հումկլատա:

1968 } Սակոք էվլէլէքի Տարսոն շէհրինտէն
 2.1.1 }

Վոստանդին կաթուղիկոսուն էօլմէսինտէն սօնդ
րա պիր գաչ այ կէչտիքտէ , պէօյիւք սինտդոս իլէ
կաթուղիկոս օլտու . վէ էվիլէլի օթուրտու
Հռոմկլատա օնուն իչին Վայեցի տէնիլտի :
Պունա Վիփնախն տէրլէրիտի եանի ալիւմ , չօգ
իլմի օլմասը վէ իլմ իլէ շէյլէր եազմասը իչին :
Պու եաիտը օ շարականը քի պաշար Լըֆէցէ
-րէրի : Սէնի սուրբ Լստուածինին տօղտուղու
կիւնի իչին : Պու Յակոբ կաթուղիկոս Լէրսէս
Հորհալինին ընդհանրական տէտիքլէրի քեա
ղատարընը չօգ էօրնէքլէրէ եազտըրըպ էօթէյէ
պէրիյէ կեօնտէրտի , վէ մէքթուպլար եազըպ
սըմարլատը քի օգուսունլար , վէ եազտըրը թէն
պիհլէրի գութսունլար :

1869
286 } Պիր եըլտան սօնդրա՝ Հեթումփատի
շահ չաղըրտը եանընա կաթուղիկոսու վէ ըի-
ճալընը , վէ օնլարըն էօկիւնտէ Լ Էոնու փատի-
շահ թախթընա կէչիւրտի Տարսոն շէհրինտէ
վէ օնա վէրտի փատիշահլըղընը : Վէրէի Լ Էոն
պու թէքլիֆի պօյնունա ալմատը , վէ լաքին չօգ
զօր էթտիքլէրինտէ գապուլ էթտի սալթ փա-
տիշահլըղը՝ Պարոն նաւրիլէ , իսթէմէտի քի
փատիշահ տէնիլտին : Պէօյլէ օլտուղունու կէօր-
տիւքտէ Հեթումփատիշահ եիւրէկի րահաթ-
լանտը . վէ տիւնեանըն ղայիլէսինտէն կէրի շէ-
քիլիպ՝ կրօնաւոր օլտու , վէ ատընը Սակար
գօտու , վէ պիր գաչ այտան սօնդրա էօլտիւ վէ
կեօմիւլտիւ մէզարա Վրաղարկ տէտիքլէրի մա-
նասթըրտա . փատիշահլըղը սիւրտիւ 45 սէնէ :

1969
2ժԲ } | Լոնն իւշիւնճի հվվէլքի Հեթումուն
վէ () ապէլ սուլդանն ողլու, պապասը էօլ
տիւքտէ՝ հաս դութուպ օ գատար թասալանտը
քի իւչ այ խասթալաննրա՝ էօլիւմ տերէճէսին
վարտը : () ունուն պեօյլէ հաս չէքտիկինի իշի
տիպ () ըսըր սուլդանը վէ զայրը պեօյլէք քիմ
սէլէր վէ () աթարըրըն խանը () պաղա՝ Հու
լաւնն ողլու, էլչիլէր կեօնտէրտիլէր քի ճնա
թէսէլլի վէրսինէր, վէ զօր էթսինլէր՝ քի փա
տիշաչ նամը իլէ տէվլէթինի սիւրսիւն վէ
{ 1270
2ժԲ } քէնտիսինի րաչաթ դութսուն : () ուգա
տար տօսթարտուն պուգատար մուհապէթ
նիշանլարը կեօրտիւքտէ | Լոնն՝ թէսէլլի պու
լուպ քէնտիսինէ կէլտի վէ փատիշաչ օլուպ
Տարսոն շէհրինի թալիթ էթտի, վէ պաղա
տը հէր դարաֆտան նիզամ վէրմէկէ քէնտի
տէվլէթինէ . արթըրտը աքէլրին էօլէֆէ
սինի, վէ սատագա թային էթտի եօզսուլա
րա, վէ խասթալար հվլի եափտը : () ալիը է
տիպ էէնիլէտի օ շէհրլէրի վէ քեօյլէրի քի
տիւշմանլարտան պօզուլիշ խտի, խուսուսա
{ 1271
2Է } () իս շէհրինի, թամիը էթտի գալլէլրին
էրզըզ էերլէրլինի տէ : () անասթըրըրը տիւզ
տիւ վէ չօդ էէրտէ մէտրէսէլէր վէ մէք
թէպլէր եափտը : () յուսաղէմնէ Հրէշտակա
պետաց տէտիքլէրի մանասթըրըն տուվարընը
եափտը, վէ հէր նէ գատար հսկի վէ էյի քի
թապլար վար իսէ՝ էէնիտէն եագտըրըպ՝ մանաս

70 }
p. } -

Թըրլարա հօլէշտիրտի: 'Լէրէյէ կիտէրսէ' օ-
րատա օլանլարա եհմէք վէրիրտի, վէ ճիւղէ
սինէտէ էյլէք էթմէք իսթէր իտի, դապիյէթի
եաւլաշ, իչի կէնիշ, սապուր չօգ, կիւլէր եիւզլիւ,
էլի ճեօմէրտ, ագլը պօլ, կեօսթէրիչի պինա-
ղիւ՝ զէլճէսի Լ'ննա իսթուռ տախի քէնտի
կիպի: () Կպիր էվլատը օլտու պունուն, եէ-
տիսի էրքէք, ատղարը Հեթում, () Կորոս, Սմբատ,
Լոստանդին, 'Լէրսէս, () Ղին վէ Լ'լինախ, վէ
տեօրտի գըզ ատղարը () Զաբուն, 'Լշխոյ, () ա-
րիամ վէ () Եփանէ:

¹²⁷³
215 } Իքի երլ ըահաթ փատիշահլըգ սիւր-
տիւքտէն սօնղրա՝ ըահաթսըզըզը պուլտու
| Լոն վէ տիւրլիւ տիւրլիւ քէտէրէր կեօրտիւ-
էն էվլէլ ծնուն ըիճալը դըսդանըպ՝ տիւշման օլ-
տուլար ծնա վէ երգմադ իսթէտիլէր ծնուն տէվ-
լէթինի վէ վիւճուաինի տէ գալարումագ: () Ուն
¹²⁷³
216 } լարըն տէփրէնիչինի կեօրտիւքտէ | Լոն,
ալ իլէ պիրէր պիրէր պունլարը դութուպ՝ գալէ-
լէրինի զապղ էթտի վէ ճանլարընա գըլմնյըպ՝
Լ'լահահ հէվալէ էտէրէք սալը վէրտի ծնլարը.
Լ'լահ տախի ծնլարըն զաղէպինի վէրիպ՝ քիմի
ափանսըզ էօլտիւ, քիմի խասթալանտը. պաղի-
լէրի սանճըյա դութուլտու վէ պաղիլէրի եօզ-
տուլուղա տիւշտիւ: | Զքին պունլարտան պա-
ղիլէրիտէ հօճ՝ արնաղ իչին՝ () Ըսըրա կիտիպ՝
զըզըշտըրտըլար () Ընտըգտար սուլդանը | Լոնա
գարը, օ գատար քի եէմինինէ գարը ճաղըր-
լանտը կէլմէկէ | Լոնուն իւզէրինէ: () Է չիւն
քի պիլիւր իտի քի Լ'ըապլար | Լոնա տիւշման
տըր՝ պիր էթտի ծնլարը քէնտիսիլէ. աղը
() Վիւրքուման ճինսինտէն տախի չօգ ասքէր:
¹²⁷⁴
219 } Հայլար պիլմէյէրէք () Ընտըգտարըն
Ֆիւրբինի, հէր քէս քէնտի եէրինտէ օթուրուպ

տուրնուր իբէն, անանսըզ կէտի կիրտի Պըն-
տըգտար Սիւլիկիա մէմլէքէթինէ : Ե աշտը վէ
գորգտուլ | Լոն վէ չիւքի իշքիլի վար իտի աս-
քերինտէն վէ դայըր ըիճալընտան՝ ճէսարէթ
էտէմէտի ծնա գարշը չըգմաղա, ալտը պաշընը
վարտը սըղընտը սարփ եերլէրէ : Տիւշմանլար
փերվասըզ իշքի սալըպ՝ վէ մէմլէքէթի պաղ
ալթընա ալըպ՝ չըղնատըլար վէ խարապ էթ-
տիլէր քեօյլէրի վէ հիսարսըզ շէհրլէրի, վէ
պուլտուգլարընը գըլըճտան կէջիրտիլէր : Պու-
լարըն չօղու կէտի գուշաթտը Սիւ շէհրինի վէ
ծնու ալանատըղլարընտա՝ տիւշտիւլէր Տարսոն
շէհրին իւզերինէ . վէ չիւքի ծնտա իտի փա-
տիւաճ հազնէսի, հէր նէգատար գուլվէթլէրի
վար իսէ ծնա սարֆ էտիպ՝ ալտըլար Տարսոնու .
սօյտուլար քիլիսէլէրի, եագտըլար փատիւաճ
սարայընը վէ սուրբ Սուփիա քիլիսէսինի . երգ-
տըլար գծնագլարը, էսիր էթտիլէր չօղուծու,
վէ եաղմալըպ՝ եերլէրինէ կիթտիլէր :

¹⁸⁷⁸
^{210.} } Պու գատար զիյան կեօրտիւքտէ | Լոն
փատիւաճ՝ եաս գուլթտու վէ դայէթ իլէ թա-
սալանըպ, նէ էտէճէկինի պիլմէտի : Պէօյլէ
տէրտ իլինտէ իբէն՝ հապէր ալտը քի Պըն-
տըգտար՝ Սըսըրա եէթիլմէտէն հիսապսըզ
ապէր տէվլիրիպ՝ թէքրար կէլիյօր տարղընլըզ-
լա : Պագտը կեօրտիւ | Լոն քի իշ ֆէնա,
գաշմաք իլէ ծըմայօր վէ կիղլէնմէքլէ գուլթու-
լանայօր, Ղլաճա սըղընարապ՝ տէվլիրտի գա-
լան ապէրինի, վէ սանքի վազ էթմէկ իլէ գուլ
վէթլէնտիրտի ծնլարը՝ քի պարի տին ուղուրու-
նա տիւշման իլէ ճէնք էթսիլնէր : Տիւշման
եագլաշտըգտա՝ | Լոն ալթը պեօլիւք էտիպ աս-
քերինի, պիր պեօլիւկինի քէնտի ալտը, օ պի-
րինի վէրտի ամուճասընա քի սէրուսքէր իտի՝

ատր Սմբատ ինթիարճա պիր ատամ, վէ ղայրը պեօլիւքլէրի ղայրը քիմսէլէրէ վէրիպ՝ էփր էթ տի Սմբատա քի էվվէլ քէնտիսի ազ աւքէր իլէ չըգա տիւշմանա գարշը. վէ օպիրլէրլինի տեօրթ դարաֆտան փուսույա գօյուպ, քէնտի սի ուսուլ իլէ կէչտի տիւշմանըն արտ դարա ֆրնա :

Հաչան կիրտի տիւշման Վիւլիկիա թօփրաղը նա օնա գարշը չըքտը Սմբատ. օնլար տախի զանն էթտիլէր քի՝ սալթ օ աւքէր տիր գարշը տուրան, օնուն իչին գօրգուսուպ եիւրիւյիշ էթտիլէր Սմբատըն իւզէրինէ. օ տախի հիւճում է տիպ՝ օնլարը իւրքիւթտիւքտէ, փուսույա գօնանլար տախի տեօրթ դարաֆտան իւզէրլէրինէ տիւշտիւլէր.] Լոն եէթ իշտիքտէ ճիւմլէսի պիրտէն տիւշմանը օրթայա ալըպ գըրտըլար. էօյլէ քի լէչէրի երղըլըպ՝ մանի օլտու կաչանլարա : Վիւճիլէ գաչտը Պընտըգտար սուլգան վէ սերապէրի պիր կաչ քիշիլիլ. պուլար գաչարիքէն՝ տիւշտիւ Սմբատ արտընճա. վէ լաքին աթը գըղղըն սալարիքէն այաղը աղաճա փուրուլուպ՝ գըրըլտը. օնուն իչին կէրի տեօնտիւ վէ պիր կաչ կիւնտէն սօնղրա էօլտիւ : Հայլար տախի տիւշմանլարըն թալանընր տէվշիրիպ կէրի տեօնտիւլէր՝ Բլլահա շիւքը հտէրէք : Պեօյլէ օլտուգտա Պընտըգտարըն պուրնու էն տի վէ] Լոնա էլչի էօլլայըպ պարըշտը օնունլա. էէմին պիլլահ հտէրէք քի օնտան սօնղրա տայիմ տօսթ օլտուն Հայլարա : () կիւնլէրտէ Պօնեանըն պէյիտէ իւչ քէրրէ եիւրիւտիւ Վիւլիկիայա վէ իւչ քէրրէ տէ եէնիլիպ՝ կէրի տեօնտիւ :

Պու իշլէրի իշիթ տիքտէ թաթարլարըն խաւը Բպաղա՝ հազ հտիպ՝ փէշքէչլէր կեօնտէրտի

Լևոնա, վէ գըլըճ՝ վէ զայրը սիւահ քի ծնու
եհրէքէնտիրսին տիւշմանա գարշը: Պունա
հասէտ էտիպ՝ գրսգանտըլար Պօնեա վէ Պա
րաման սէմթէրինտէ օլան (ժաթարա միւղի
այլազգիէր վէ (ժաթարա կէշտիէր Լեո
նու, վէ ծնտան շիքեայէթ էթտիէր Լպաղա
խանա: Ս է քէնտիէրի պիր օլտուլար Սըսըր
ըլլար իլէ քի (ժաթարն հագգընտան կէլ
սինէր:

¹²⁷⁶
²¹⁶ } Տուտու Լևոն պունլարն իշինի վէ
քեաղատլարնը պուլուպ կեօսթէրտի (ժաթար
լարա: (ժաթարլար տախի պունու տուտուգտա
եհրիւտիւլէր օ տիւշմանլար իւզէրինէ վէ չօ
ղունու գըրտըլար. վէ աշիքեարէ կեօրտիւլէր
քի եալան վէ իֆթիրա տըր շիքեայէթէրի:
Պունուն իշին Լպաղա խան տախի թէքրար
հէտիյէլէր կեօնտէրիպ Լևոնա, ծնու սատըգ
¹²⁷⁸
²¹⁷ } տօսթ պիլտի քէնտիսինէ: Պիր գաչ կիւն
րահաթլանտըգտա Լևոն՝ զայրը քէտէրէր եէ
թիշտի ծնա. զէրէ օ կիւնլէրտէ էօլտիւ սէվկիւ
լիւ օղլու ատը Լեքսէս վէ Ղշխոյ ատը գըզը.
վէ քէնտիսիտէ աղըր խասթալըղա օղրատը.
սօնղրա զէվճէսի տէ էօլտիւ Լննա խաթուն՝
Լեռան թագուհի: Պաուն խասթալըղը տա
խի օլտու Լիւլիկիա էօլքէսինտէ քի չօղ ատամ
էօլտիւ: Ս է պու սէպէպտէն թօփրադ իշլէն
մէյիպ՝ էքին պիշին օլմայըպ՝ եէյէճէք վէրմէ
տի: Պիր գաչ զամանտան սօնղրա էօլտիւ Յա
կոք կաթուղիկոս Լլայէցի 19 սէնէ կաթուղի
կոսլըգ էթտիքտէն սօնղրա:

¹²⁸⁷
²¹² } Լոստանդին իքինճի՝ Պայսերի եպիսկո
պոսու՝ Լատուկ տէտիքէրի քեօտէն՝ լաղապը
Պրոնագործ՝ պեօյիւք զինէթիլէ կաթուղիկոս
օլտու աւագ շաբաթ կիւնի. վէ օթուրտու

քիւրսիյէ Սիս շէհրինատէ : Պունուն կիւնիւնտէ
զուհուր էթմիշ իտի : Յովհան վարդապետ լազըն
կացի քի յործորեցի տախի տէնիլիւ լաղապը
Պուզ, Սարգան վարդապետին շայիրտի . պու
ջօգ էյի շէյլէր եազտը վէ Սուսաւորիչին շարա
կանլարընը պու եափտը : Բայօր դաւաճաշեալ վէ
Էրէնի ափեայն : Սէ չիւնքի պունուն կիւնիւն
տէ պէյան օլտու սուրը : Երեսէս հայրապետին
նշխարքը իւրկնկեան սէմթինտէ իմիւ տէաիք
լէրի քեօյտէ , ծնուն իւզէրինէ տախի շարական
եափտը : Որ զլոյս անճաւ : () վազիթլէրտէ ի
տի Սահրամ վարդապետ Բաբուն տէաիքլէրի
քի նազմ իւզրէ հայ Թարիխինի տիւզտիւ իւր
սէս Դնորհալինին վազթինտէն քէնտի կիւն
լէրինէտէք : Պունուն կիւնիւնտէ Սեմ փատիւ
շահըն էճէլի եէթիշիպ վէ կիւնլէրի Թիւքէիւպ
էօլտիւ . տէվլէթի սիւրտիւ 20 սէնէ :

19. Իրէնճի Հեթուման լագըն վէ Գեօրգիւնճի
Խեթուման վէ Էէրէնճի Պրիֆորան Խեթուման
իւն օլտալը :

Ե . 36 — 37 .

²⁰⁰ շէլ } Հեթում իքինճի՝ իւչիւնճի Սեմուն
օղու փատիւշահ օլտուգտա՝ պաշնա Թաճ կիւ
մէք իսթէմէտի, վէ կեօնիւ ալչադլըրը Եօլունու
զութուպ, վէ պիքիւլիքլէ Էօնիւնի կէչիւրիպ
շահ օլուր իտի . վէ տայիւմ կրօնաւորլար իլէ գօ
նուշուպ ուհանի շէյլէրիլէ Թէրպիլի օլուր ի
տի : (Մնա պեօյիւք վէվզ իտի տուլա էթմէք
վէ ճանընը գայըրուադ : Բստուածաշունչ քի
Թապը տայիւմ օգուր իտի վէ ծնունլա ճանըրա
հաթլանըպ Թէսէլլի պուլուր իտի, վէ ծնտան

ինսանլըդ էքսիբլիկինէ մէՆհմ վէ չարէ ալլը
իտի . Պունա քէնտիսիտէ շէհատէթ էտէրեափ
տըղը ոտանաւոր սեօյլէրինտէ քէնտի իշին եազ
տըրտըղը՝ Ղստուածաշունչ քիթապլն սօն
ղունտա . սէնէ 1295 . ՉիԴ :

Պու փատիշահն վէ Ղոստանդին կաթուղի
կոսուն պէնինէ պիր խըրլաշմագ տիւշտիւ վէ
օգատար իշ պեօյիւտիւ քի մէհպուր օլտու փա
տիշահ սինոդոս էթմէկէ վէ կաթուղիկոսու
քիւրսիսինտէն պըրագմաշահ վէ ծնու սիւրմէկէ
իւշ երլ կաթուղիկոսլըդ էթտիքտէն սօնդրա , վէ
ղայրը կաթուղիկոս եէրինէ կէշիրմէկէ :

¹²⁹⁰
²¹⁸ Ստեփաննոս տեօրտիւնճի՝ Ղրղինկեան
էյալէթինտէն՝ իյախ քեօյիւնտէն՝ կաթուղի
կոս օլտու Ղոստանդինին եէրինէ . պու Ստե
փաննոս թէրպիյէ օլմիշ իտի Հռովլատա կա
թուղիկոսարան իշինտէ . ծնուն իշին Հռով
կայեցի տէնիլիր . վէ պու օլտու՝ Հռովլատա
օթուրան կաթուղիկոսլարն սօնղ ուճու . Պու
նուն կիւնիւնտէ սէնէ 1292 . ՉիԱ . պիր գար
գաշա տիւշտիւ Հայլար իշինէ Օլատիկ սէպէ
պինտէն քի Օլատիկ տէրլէր . պրաղիլէրի իւ
տէրլէրիտի Սուլլարա՝ ապրիլին ալթըսնտա
էթմէք . պրաղիլէրի տէ պիր հաֆթա սօնդրա
այրն ծնիւշիւնտէ : Պունու կեօրիւպ Հէթուր
փատիշահ վէ Ստեփաննոս կաթուղիկոս սի
նոդոս էթտիլէր եպիսկոպոսլար վէ վարդապետ
լէրիլէ Սիս շէհրինտէ . վէ էյի թէֆթիլ է
տէրէք տօղրու վազիթլէրի՝ սիճիլ էթտիլէր քի
օ երլ ապրիլին ալթըսնտա էթսինլէր Օլա
տիկի . ամմա պեօյիւք Հայաստանտա օլանլար
Ղայսեղիտէն եօգարը էվվէլքի ատէթ իւզրէ՝
այրն ծնիւշիւնտէ էթտիլէր : Պեօյլէճինէ պիր
եէնի այրըլըդ կիրտի միլլէթին իշինէ :

() երև Ս'ելիք Լ'աթ' Թիւրքէ Ս'ելիք
 Լ'աթ' Գալապիւն օղլու քի Ս'ըսըր սուլթանը
 իտի, հիսապսըղ ասքէրիւն էնտի Պաղեստին
 տէտիքէրի մէմլէքէթին տէնիզ գարաֆը գըյը
 լարընա քի օրալարա հիւքմ հտէրէր իտի Լ'ա
 տինէր վէ Հայլար. ալտը Լ'քքէի վէ Գարապ
 լուսու վէ ղայրը շէհրէր վէ գըրտը օրատա օ
 1993 } լան քրիսթիանլարը: Պիր երլտան սօնլըրա
 2000 } ղայէթ չօգ ասքէր տէվլիրիպ' եիւրիւտիւ Լ'ի
 րատաղիք տէտիքէրի մէմլէքէթէ վէ կէտի
 գուշաթտը Հոմկլա գալէսինի, վէ պաշլատը
 մէնճէնիգլէրիւն տեօյմէկէ. չօգ չալըտը վէ պիր
 շէյ հտէմէտի, զէրէ փէք մէթին վէ չօգ գալի
 գալէ իտի. խուսուսա քի Հեթումփիատիշահըն
 տայըսը' քի գալէ աղասը իտի' իչէրտէն տըշարը
 ճէկք էթմէկիւն' օնու թէհլիքէյէ պըրագլըր
 իտի վէ ասքէրին չօղունու տախի օրատա եր
 գըպ, գօյլէրմէգիտի քի էյիճէ գուլանա մէնճէ
 նիգլէրինի: Ս' է լաքին տիւշմանլար զիյատէսի
 իլէ գըրըշըպ վէ բաբան գաշլարընը թէզ թէզ
 աթըպ, երգտըլար գալէնին պիր դարաֆընը վէ
 եիւրիյիշ էթմէքէ իչէրի տիւշիւպ' կէչտիւնը
 օրթա գալէտէն, վէ օնտան եալըն գըլըճ իչ
 գալէյէ կիրիպ' վուրտուլար գըրտըլար չօղունու
 վէ գանա պօյատըլար շէհրի. իսթէտիքէրինի
 սէչիպ հսիր էթտիւնը, վէ Ս'տեփաննոս կաթու
 ղիկոս տախի օնլար իլէ պէրապէր: Լ'ադտըլար
 քիլիսէլէրի վէ կաթուղիկոսարանը. ալտըլար
 քիլիսէ շէյլէրինի վէ սուրբ Գրիգոր Լ'ուսառ
 րիչին աջընը եանի սաղ էլինի վէ շէհրի սօյուպ
 եաղմալայըպ կիթտիւնը: Վիրմէք իսթէտիւնը
 Վիւլիկիա մէմլէքէթինէ. վէ լաքին հապէր եէ
 թիշտի Ս'ելիք Լ'աթ' քի տիւշման պաստը
 եէրինի տէյի. օ տախի Վիւլիկիա մէմլէքէթին.

տէն վաղ կէջիպ՝ տեօնտիւ կիթտի եերինէ :

Պունլարը Ս՝ ըսըրըլար վիլայէթլերինէ կեօթիւրտիւքլերինտէ, պեօլիք խասթալըգ տիւշտիւ ծնլարըն սեմթինէ վէ հօլէթ օլտու, վէ չօգ գօրգուշլու շէյլէր տէ զուհուրա կէլտի, հօյլէ քի աշիքեարէ կեօրտիւ սուլղան քի Մլաճըն զաղէպի տիր պու՝ օ քիլիսէլերին աղիզ շէյլէրի իչին, վէ սուրբ Սուսաւորիչին աջը եանի սաղէլի իչին, վէ ծգատար սուչուզ քրիսթիանլարըն հսիր օլմասը իչին: Իսթէտի սուլղան քի ծնլարը կէրի տեօնտիւրէ վէ լաքին հտէմէտի, զերէ քէնտի ատամլարը հօլտիւրտիւլէր ծնու վէ օնուն եերինէ կէչտի Վիթ պուղա աալը պիրիսի պու տախի պիր եըլ գատար օ պէլալարը չէքիպ վէ սահիճ տոյոլպ քի Մլաճըն զաղէպի տիր, հսր հթտի քի կէրի վէրսինլէր սուրբ Վրիգոր Սուսաւորիչին աջընը վէ հէփ սուրբ շէյլէրի վէ հսիրլերի. քեաղատ տա եաղտը Հեթումփատիշահա վէ քէնտի մուհապպէթինի ծնա կեօթիւրիպ՝ տօսթ օլտու ծնունլա: Հաչան օ շէյլէր վէ օ էսիր օլան քիմնէլէր եէթիշտիլէր Վիւլիկիա թօիրաղընա, փատիշահ վէ ճէմմաթ Մլաճըն քերէմինի աշիքեարէ կեօրիւպ՝ զիյա տեսիլիլէ սէվինէրէք՝ Մլաճա շիւքը հթտիլէր. փատիշահ պունլարը ալտըգտան սօնղրա՝ աղիմփիէշէլէր կեօնտէրտի Ս՝ ըսըր սուլղանընա վէ ծնա վէրտի մուգապէլէ պիր շէհիր՝ քի Ս՝ ըսըրըլարը հլինտէն ալմիշտի: Պեօլէ օլտուգտա՝ Ստեփաննոս կաթուղիկոս՝ քի հսիր օլուպ կիթտի Ս՝ ըսըրա՝ պիր եըլ զուրպէթ չէքտիքտէն սօնղրա ճան աճըսընտան հօլտիւ. կաթուղիկոս լըղը սիւրտիւ 4 սէնէ:

1294
2104

Վրիգոր եէտինճի՝ Մնաւարզեցի՝ Տուրք լարիցանց տէտիքլերի՝ Մնարզաբա շէհրինտէն քի

Լ'նաւարդա տախի տէնիր, կաթուղիկոս օլտու Ստեփաննոսուն եւրինէ. վէ չիւքի Հոռնկա խարապ օլմիշ իտի՝ Սիս շէհրինտէ սաքին օլտու վէ սնտան սօնղրա Սիս օլտու կաթուղիկոսլաւ ընն եւրի, վէ պու սէպէպտէն Վրիգոր կաթուղիկոս՝ Սսեցի տէնիլտի: Պու պիր եավաշ վէ սաֆտերուն քիմնէ իտի, վէ պու սէպէպ օլտու քի հէր կիւն Սեծադո-այէ տէնիլտին քիլիսէտէ. զերէ հվիկէլ սալթ փաղար կիւնլէրի վէ Սստուածաժին եօրթուլարընտա տէնիր իտի: Չօգ չարշար պու կաթուղիկոս՝ քի Հայատէթ լէրինի ուլտուրսուն Սատին վէ Սոււմ ատէթ լէրինէ: Պունուն իշին պեօյիւք վէլվէլէ գօփտու Հայաստանտա վէ սինոդոս տախի օլտու քիւչիւք Սիւնիք տէտիքլէրի էյալէթաէ, վէ եաղտըլար ծնա քի կէրի տուրսուն՝ օրթայա եէնի շէյլէր չրգարմազտան: Սէ սօնղրա յնլարըն պեօյիւք եպիսկոպոսու Ստեփաննոս նամ՝ պիր քիթապ եափտը՝ ատը Չեդնալի՝ Սոււլարըն ինանտըլարընա վէ տէտիքլէրինէ գարշը, վէ հէմ Հայլարըն սօղորու սեօզլէրինէ զրտտ օլարապ:

20. Իւշէնճի իւրտոուն լաֆէի վէ Սֆատըն ապօլմաւը:

Ե. 37.

Հէնիկ Վրիգոր Լ'նաւարդեցի կաթուղիկոս օլմազտան պիր եըլ հվիկէլ, Հեթում փատիշահ տեօրթ սէնէ փատիշահլըգ սիւրտիւքտէն սօնղրա՝ եալընլըգ տուրմազ վէ ըուհանի հօմիւր կէշիրմէք միւրատ էտիպ՝ փատիշահլըղընը իւրտա ապըր գարտաւընա թէսլիմէթտի վէ քէնտիսի

չէքիտի պիր մանասթըրա, վէ լաքին ծնու Հայ
լար փատիշահ պիլիբիէր իտի:

¹²⁹⁵
^{210P} } () Թորոս իւշինճի՝ իբինճի Հեթումուն
դարտաշը փատիշահ օլուպ՝ տայիմա ծնա միւղի
իտի: Պունա վէ Հեթումա էլչի կէլտի Պըպ-
ըրս փատիշահ լնտան քի | առին իտի վէ իս-
թէտի քի ծնար գըզգարտաշարընը առը Օւբ-
լուն՝ վերսինէր Սաւրիկոս առլը քէնտի գար-
տաշնա քի Տիւրոս շէհրին հաքիմի իտի: ()
լար տախի պու թէքլիֆէ գայիլ օլտուղարըն-
տա՝ կէլտի Սաւրիկոս Սիս շէհրինէ վէ ծրատա
նիքեհաշլանտը Օւբլուն սուլղանա քի իբինճի
| Լոնուն պեօյիւք գըզլ իտի: Պունաւան իւշ
էվլատ օլտու, առլարը Հէնրիկ, Յովհաննէս
վէ Պուխտոն քի պու իբիսի սծնդրա Հայլարա
փատիշահ օլտու: Տիւկին կիւնլէրինտէ (Թո-
րոս փատիշահ տիւնեատէն իբրահէտիպ՝ կինէ
գարտաշը Հեթումա տեծնտիւրտիւ փատիշահ
լըղընը, օ տախի նաչար պոյնունա ալտը, վէ
պեօյիւքլէրտէն պիր գաչը ծնա գարշը կէլիպ՝
տիւշլանլըզ կեօսթէրտիքտէ՝ հաղլարընտան
կէլտի:

¹²⁹⁵
^{210P} } () վադիթլէրտէ Մնդրոնիկոս կայսր
քէնտի օղլու Սիքայէլի կայսերլէքտէ Թախ-
թընա շէրիք, հայճա գահալէց էտիպ, իբի էլչի
կեօնտէրտի Հեթումա վէ ծնուն գարտաշարը-
նա, վէ իսթէտի օղլու Սիքայէլ իլչին ծնարըն
գըզգարտաշարընտան պիրինի: () Նլար տախի
գապուկ էտիպ վէ գայիլ օլուպ, գըզգարտաշարըն
տան իբիսինի՝ ծնարլա պիլէ եօլլատըլար պիրի
Սարիամ ծն պէշ եաշընտա, վէ օ պիրիսի (Թի-
փանէ ծն իւշ եաշընտա: « | քիսի տէ պիր փայէ
տէ տիր վէ պիրինին էլիլիկինի օ պիրինտէն
իւսթ սայանայըզ տէտիլէր: պիրինի Սիքայէլ

կայսր ալսըն վէ օ պիրինի տէ պեօյիւքէրտէն
 1396
 2166 } պիրինի, յ: Պունար կէմիյէ պինիպ Ռօտոս
 ատասընա եագլաշտրգլարընտա՝ խաստալըգ կէլ
 տի Սարիամըն իւթիւնէ ծնուն իշին ատայա
 չըգըպ՝ թիմար էթտիլէր ծնա՝ էյի օլունձա.
 պու շէյէ չօգ սէվինէրէք՝ սօգտուլար ծնու քի
 լիսէյէ վէ ծնուն իւգէրինէ տուվա էթտիքտէն
 սօնղրա՝ թէքրար դրոշմ վէրտիլէր ծնա: Ստան
 պօլա եագըն օլտուդտա՝ պեօյիւք ալայիլէ պուն
 լարա գարշը վարտը Նըդրոնիկոս կայսր վէ փա
 տիշահա լայըգ իքրամիլէ իքի սուլդանը տախի
 գասպուլ էտիպ՝ չօգ զինէթիլէ շէհիրէ կէթիր.
 տի, վէ պիր գաչ կիւնտէն սօնղրա տիւկիւն աօ
 նանամսը էտիպ նիքեահ էթտի Սարիամ սուլ
 դանը օղլու Սիքայէլէ՝ քի ծնու նիճէ տէտիք
 կայսերիլքտէ քէնտիսինէ շէրիք էթմիշ խտի:
 Ս է քիւչիւք սուլդանը նիքեահ էթտիլէր քի
 ձալտան պիր պեօյիւք քիմնէնին օղլունա վէ ա
 տընը դօտուլար Սէոդորա՝ ծնա փայէ վէ իքրամ
 օլտուն տէյի, չիւնքի կայսերին անասը Սէոդո
 րա տէնիլիրիտի. չօգ ճիհէզ վէրտի ծնա կայսր
 վէ ալայիլէ կեօնտերտի գօճասընըն շէհրինէ.
 վէ լաքին հէնիզ եէթիշմէտէն՝ եօլտա էօլտիւ
 վէ Սէլանիքտէ կեօմիւլտիւ: Իքի էրքէք էվլատ
 օլտու Սարիամ սուլդանտան՝ Նըդրոնիկոս քի
 սօնղրա կայսր օլտու վէ Սանուէլ. իքի տէ գըզ
 տօղտու՝ Ննա վէ Սէոդորա:

Պիր գաչ պտան սօնղրա Սարիամ սուլդան
 տալէթ էթտի իքի գարտալընը Հէթումու վէ
 Սորոսու. ծնար տախի արալըգ պուլուպ՝ վէ
 տէվլէթի տէ Սմբատ նամ գարտաշարընա
 թէսլիմէտիպ կիթտիլէր Ստանպօլա: Հէնիզ
 օրատան տեօնմէտէն՝ պաշ գալտըրտը Սմբատ
 քի պիր գուլվէթի վէ եօսմա քիմնէ խտի. վէ

օ պիր իւշ դարտաշընը ուշտուրուպ՝ ասղարը Կոստանդին, () շին վէ Լալինախ վէ պեօյիւք պէլէրի քէնտիսինէ պէնտ էտիպ՝ պաշլը պաշընա փատիշա՝ օլմադ իսթէտի. քէնտի դարաֆընա մէյլ էթտիրտի Գրիգոր կաթուղիկոսու տախի սեօզ վէրմէքլէ՝ քի ծնուն իսթէտիկինի էթսին վէ ծնուն էլիիլէ օծել օլտու Հայ փատիշա՝ :

¹²⁹⁷
2102 } Սմբատ՝ Հեթումուն վէ (Ժորոսուն գարտաշը՝ ծնարա զըտտ փատիշա՝ օլտուգտա՝ տէվլէթի մամուր օլուն տէյի՝ թէզէ չըգտը կիթտի (Ժաթարլարըն խանընա՝ ստը Դ ազան խան ազիմ փէշքէշլէրիլէ վէ ծնտան Ֆէրման ալտը փատիշա՝ լըղը իչին, վէ պունտան պաշգա՝ Դ ազան խան դարը վէրտի ծնա խըսըմլարընտան պիրիսինի (Ժաթար ատէթի իւզրէ : Տեծտիւ Սմբատ Կիւլիկիա դարաֆընա վէ պաշլատը փատիշա՝ լըզ սիւրմէկէ վէ քէնտիսինէ արգա էթմէկ իչին սրբազան Փափը՝ քեաղատ էազտը ծնա իզաէթ կեօսթէրմէկ իլէ վէ տէվլէթինի ծնա սիփարիշ էթտի. վէ Հէմ պեօյլէ էթտիւրիպ Գրիգոր կաթուղիկոսա տախի, սրբազան Փափտան մուհապպէթլի ճէվապ ալտը : Կէճ տէն կէճ գալգըպ Ստանպօլտան Հեթում վէ (Ժորոս) Եօլա տիւշտիւլէր վէ Կիւլիկիա Թօիւրաղընա էէթիշտիքլէրինտէ, ծնարա դարշը վալըպ Սմբատ գօվալատը Կիւլիկիա սինօրուն տան : () Կլա՛ր տախի Դ ազան խանա կիտեր ի քէն՝ Եիւրիւյիշ էթտի Սմբատ իւզէրլէրինէ վէ ծնարը Գայսէրի սէմթլէրինտէ դութուպ կեօթիւրտիւ զընտանա գօտու Բարձրբերդ տէտիքլէրի գալէտէ, վէ պիր գաշ կիւնտէն սօնդրա պազի քիմսէլէրին ըէյի իլէ Եօլտիւրտիւ (Ժորոս) վէ Հեթումուն կեօլլէրինէ միլ չէքիպ՝ քեօր էթտի :

¹²⁹⁹
 2ԻԷ } Կոստանդին Սմբատըն օպիր գարտաշը՝
 ծնուն պեօյլէ խայրնլըղընը կեօրտիւքտէ՝ ղայէթ.
 իլէ ծնա տարըլըպ՝ քէնտիսիլիլէ պիր էթաի
 չայլարտա օլան պեօյիւքլէրին չօղունու, վէ
 պիրէզ պահատըր իկիտլէր տէվչիրիպ՝ կէլտի
 Սմբատըն իւզէրինէ՝ քի Սիս գալէսինտէ իտի.
 (Յուն առամարըր տալի գալէտէն տըշարըր չը
 գրպ պաշլատըրար ճէնք էթմէկէ օվատա՝ Կար
 տաշ գարտաշիլէ վէ պիրիպիրինէ գըյարազ՝ գըր.
 մաղա, չիչ դանլմայարազ քի քիմ՝ քիմի էօլ
 տիւրիւր :) Են սօնղունտա Կոստանդին իւսթ
 չըգըպ՝ դութտու Սմբատըր վէ զընտանա գօտու
 իքի սէնէ փատիշահլըզ սիւրտիւքտէն սօնղրա.
 Կիթաի սօնղրա չըգարտըր զընտանտան գարտա.
 չը չէթուսու վէ ծնու ռահաթլանտըրտըր. վէ
 չիւնքի չէթուսուն կեօղլէրի կեօրմէզիտի,
 քէնտիսի օլտու փատիշահ՝ պիր եախօտ իքի սէ.
¹²⁹⁹
 2ԻԸ } Նէ : Պեօյլէ օլտուգտա Բլլահըն պիր
 պեօյիւք միւճիւզէթիլիլէ չէթուսուն կեօղլէրի
 ալըլտըր վէ ճիւմէսի տէ շաշըպ՝ չօզ շաղ օլտու
 լար վէ իսթէտիլէր քի ծնու թէքրար փատիշահ
 թախթընա կէչիրէլէր Պրիգոր կաթուղիկու
 սուն իսթէկիլիլէ : (Չօզ գարշըր գօտու չէթուս
 վէ մանասթըրա գաշմազ իսթէտի. վէ լաքին
 չայ ապերի վէ ճէմաթըր զօր էտիպ՝ թէք.
¹³⁰⁰
 2ԻԹ } րար ծնու թախթա կէչիրտիլէր : Պու իլէ
 ինճինիպ՝ իֆրադ իլէ գըզտըր Կոստանդին վէ
 պեօյիւք վէլվէլէ գօփարտըր. չըգարմազ իսթէ.
 տի զընտանտան գարտաշըր Սմբատըր վէ ծնունլա
 պիր օլուպ՝ ճէնք էթմէք չէթուսի : () տալի
 ալ իլէ ծնու էլէ կէթիրիպ՝ Սմբատըր պիլէ իքի
 սինի տէ կայսերէ էօլլատըր Ստանպօլա քի չապս
 էթսին ծնլարըր. կայսր տալի էօյլէ էթտի վէ ծն
 լար էօյլէճէ գալտըրլար օրատա էօլինճէյէտէք :

¹²⁰¹
²⁰ } Պիր էզ ռահաթըզ կեօրաիւ կեօրմէտի
Հեթում, Շ աւլէն պէյի կէլտի պաստը Աիւլի-
կիա էօլքէսինի. ծնտան սօնդրա Սըսըրըլար
տախի եիւզ պին ապէր իլէ. վէ լաքին Հե-
թում թաթարլարտան ապէր սլըպ՝ ծնարա
գարչը տուրտու վէ ծնարը գօվալատը: թէք-
րար իբի իւչ քէրէ հիւճում էտիպ կիրտիլէր
Սըսըրըլար վէ Վանէալըլար Հեթումն թօիւ
րաղընա. վէ ծնտան կինէ եէնկիլիպ՝ սօնդունա
պարըլըզ էթտիլէր: Ս է չիւքի Սըսըրըլա-
րն կեօյի գօրգտու թաթար ապէրինտէն,
Հեթում փատիշահ խիւտապէնտէ խանտան
պին թաթար ապէրի իսթէյիպ, օթուրտու
Նարգաբա շէհրինտէ քի կեօգէթսինէր մէմ-
լէքէթի. ծնարըն պեօյիւկի Պիլարղու ատը
պիր քիմնէ: Հէր շէյ տիւղէլտիքտէ՝ Հեթում
ատը Հայըն պիրիսի քի Վոռիկու տէտիքլէրի
գալէնին աղասը իտի, Հեթում փատիշահտան
իպին տիլէյիպ՝ թէքի տիւնեա էթտի վէ Վըպ-
րըսա վալըպ պիր Ս ատին մանասթըրընա կիր-
տի. ծնտան կիթտի Հոտմայա վէ օրատա պիր
քիթապ էափտը թաթար թարիսի քի թա-
թարլարըն էհվալինի նազլ էտէր. սօնդրա օրա-
տա էօլտիւ:

¹³⁰⁴
²⁰ } Պիլիմ Հեթում փատիշահ տախի՝ քի
Յովհաննէս տէնիլտի, տիւնեասէն թէմամա-
ճիզ օլուպ՝ հէր շէյտէն վազ կէլմէք իսթէտի.
վէ չիւքի էվլատը եօղ իտի զէրէ պիքիւր գալ-
մըլիտի, գարտալը օղլու Ս ևմնու՝ քէնտիսինէ
օղլուլուգ էթտի. վէ սօնդրա թաճընը ծնուն
պարնա կիլտիլիպ՝ փատիշահ օծէլ էթտիւրտի
Սիւ շէհրինտէ, վէ քէնտի տէնիլտի Ռաֆաաթա-
հայը, թիւրքճէ աթապէկ էանի փատիշահ պա-
պալըլը:

21. Տեօրոհանքի 1 Լոնոն վե () շինին Լափին
վե իսինքնի Կոստանդնուքի թէրար Կաթողիկոս
օլմար :

Ե . 37 — 39 .

¹⁵⁰⁸
²⁰⁷ } 1 Լոն տեօրոհանքի՝ իւշինքնի () տրու
տուն օղլու՝ փատիշահ օլտուգտա՝ տիւզմէկէ
պաշատը հեր շէյի վե չօգ չալըշաբ քի քէնտի
վիւլայեթինի ռահաթլըգտա սաղլայա . պու պիր
ազըլը , Ֆիրասեթլի , գուվվեթլի վե կեսութէ
րիշլի ուշաղ իտի : 11 Է տէվլեթինի գայըրմա
սընտա՝ ամուճասը Հեթում () ապաւորահայր՝
մանասթըրտա օթուրուպ աղըր մատտէլերտէ
պունա եարտըմ հտէրիտի՝ նասահաթ Էթմէկ
իլէ վե հօկիւթ վերմէկ իլէ : Պունլարըն վագ
թինտէ փատիշահ օլտու 1 արդօղրու 1 ալլինին
օղլու՝ Էվլէլքի սուլդան () սման սէնէ՝ 1300 .
210 թ . ծնտան սօնղրա սուլդան () ըխան , սօնղ
րա 11 իւրատ պիրինքնի . պիր գալընտան սօնղ
րա իքինքնի սուլդան 11 Էհէմմէտ Ֆաթիհ քի
11 տանպօլու ալտը . պսգ Հայ թարիխինտէ Է .
37 վե 2 . 8 : Պու սուլդանլար իլէ տայիմ պա
րըշըգ իւզըէ իտի Հայ փատիշահլարը վե պուն
լարտան զարար կեօրմէտիլէր , վե պիր ռահաթ
սըլլըգ պուլմատըլար : Կէլէլիմ շիմտի մատտէ
միգի նազլ Էթմէկէ :

1 Լոն փատիշահլըգ թախթընա կէշտիքտէ՝
Պրիգոր կաթուղիկոս Բնաւարգեցի ուլղուն
վագիթ պուլտու տիւշինտիւկի շէյլերի իլէրի
կեօթիւրմէկէ՝ պիր գալ Հայ թեօրէլէրի իւզէ
րինէ . ծնուն իլին քեաղատ եազտը պեօյիւք
Հայաստանա . Էն Էվլէլ Լըպէլ տէտիքլերի

Յովհաննէս վարդապետէ՝ քի Սիւնիք մէմէ.
 քէթին արքեպիսկոպոսու իտի վէ պիր նամնար
 քիմնէ օլմնդ իլէ՝ չօղու տիյներ իտի օնու. օն-
 տան սօնդրա եազտը Օլաբարիա Նործորեցի
 վարդապետէ քի Նրտազ էյալէթին արքեպիս-
 կոպոսու իտի. հէմ տախի եազտը Լյանկացի
 Յովհաննէս վարդապետէ վէ զայրը շեօհրէթլի
 վարդապետէրէ. վէ ճիւմէսինէ պէյան էթտի
 1506 } Ֆիքրինի վէ նիյէթլինի: Հայաստանտա օ-
 206 } լան վարդապետէր տույտուլար քի Վրիգոր կա-
 թուղիկոսուն իսթէտիկի՝ միլէթին թեօրէսի-
 նի | ատինճէյէ չէվիրմէք տիր, պունու հազմ՝
 էտէմէյիպ պիրի պիրինէ տիւշտիւլէր. զէյա-
 տէսի իլէ Յովհաննէս վարդապետ Որպէլ վէ
 Օլաբարիա վարդապետ Նործորեցի: Իշ պեօյ-
 իւտիւքտէ Վրիգոր կաթուղիկոս պիր էզ քէն
 տիսինէ կէլտի. վէ չիւնքի պիւլիրիտի քի Հայ-
 լար տիյներ Հէթում (Թ)ապաւորահայր տէտիք-
 լէրինի՝ օնա պիր քեաղաա եազտը գապա Հայ-
 ճա, վէ օնա նասահաթ էթտի քի պիր սինոդոս
 էթտիւսին վէ եպիսկոպոսլարն թէֆթիլիլէ
 իլէ նիզամ վէրիլին: Ս է քէնտիսի տէ Հե-
 թումնտան ճէվապրնը աննտան՝ պիր դաւանու
 թիւն քեաղաա եազտը վէ օնուն էօրնէկինի
 | Լոն փատիշահա վէրտի, վէ զայրէթ էտէր-
 իքէն՝ քի իշ իլէրի վարսըն, քէնտիսի էօլճը օլուպ՝
 կիթտի էօթէ տիւնէայէ. հայրապետիկի սիւր
 տիւ 13 եա 14 սէնէ:

Հապեր վէրտի Հէթումն | Լոն փատիշահ
 վէ օնունլա քէնտի քահանալարը իլէ մէշվէրէթ
 էտիպ՝ պույրուլթու չրգարտը տեօրթ դարաֆա
 քի սինոդոսա կէլինլէր եպիսկոպոսլար վէ վար-
 1507 } դապետէր: Պու էմրիլէ կէլտիլէր պիրիք-
 202 } տիլէր Սիւ շէհրինէ գրրգ պիր եպիսկոպոս, վէ

օն վարդապետ, վէ եէտի ռուհպան վէ պիր գաջ քահանայ վէ կրօնաւորլար . | Լոն փատիշահ վէ Հեթում (Ս)ադաւորահայր վէ պիր էզ Հայլարըն պեյիւքերի :

Պու սինոդոս գուրուլտուգտա սուրբ Սոբիա քիլիսէսինատէ՝ օրատա Վրիգոր կաթուղիկոսուն քեաղատընը օգուլուպ՝ տօգուզ գանուն գօտուլար . պիրի պու խտի քի աշիքեարէ տէնիլէ Վրիստոս | Վֆէնտիմիգտէ իքի դապիլէթ . օ պիրլէրի թէօրէ իւզէրինէ եանի պատարագտա բաժակա պիր աջ սու դաթմադ , եօրթուլարը Սումլարիլէ դութմադ վէ տահա ղայրը մատ տէլէր . պու գանունլարը գօտուգտան սօնդրա կաթուղիկոս էթտիլէր Սոստանդին եպիսկոպոսու . պադ պու սինոդոս իչին Հայ թարիխիլ տէ . Է . 38 :

¹⁵⁰⁷
^{20.2} } Սոստանդին Վայսերլի Պրոնադործ աւոր՝ քի էվվէլտէնտէ կաթուղիկոս օլմիշխտի՝ հայրապետիք քիւրսիսինէ կէչտիքտէ ճահտ էթտի՝ քի Սիս սինոդոսուն գանունլարընը գուէ լանտըրա . վէ լաքին միւմքին ծլմատը վէ զօր էթտիլտէ պեյիւք արպէտէ գօփտուն միլլէթ իչինտէ : Պունուն իչին տօգուզ երլտան սօնդրա կինէ սինոդոս օլտու Րտանա շէհրինտէ , վէ ծրատա տախի գապուլ օլունտու Սիս սինոդոսուն էմրի . վէ լաքին Հայլար կինէ էվվէլքի աաէթլէրիլէ կիտէրլէրիտի : | շ գարմադարըլըզ օլտուգտա՝ | Լոն փատիշահ վէ Հեթում զօրլատըլար քի էլպէթ օ գանունլար դութուլմալլ տըր . պու սէպէպտէն Հայլարըն պիր գաջ պեյիւքերի ճնլարա տիւշման օլուպ՝ կիթտիլէր Պիլարըլու տէտիկիմիզ (Ս)աթար սէրապքերինէ քի Սիւտապէնտէ խանըն էմրիլիլ օթուլուր խտի Րնարգաբա շէհրինտէ , վէ ծնու տիւրլիւ տիւր

լիւ շիբեայեթէն իւն դուժուշտութեամբ աւել-
 ւնտիրտիւնը | Լոմա վէ Հեթումն գարշը :
 () տախի պիր կիւն ալիւն պունարը տաւէթ
 էթտի եանի | Լոմու վէ Հեթումն սանասըն
 քի պիր պեցիւք մշվէրէթ վար ծնարաւ հաւ-
 ճէք : () Կար կիթտիքտէ՝ Հայլարըն պիր գաշ
 պեցիւքէրիտէ՝ գըրդ գաւար պիւն կիթտիւն
 վէ պիրիտէ () շին սերապէր : Պունարը իզգէթ
 վէ իքրամ իւն գապուէ էթտի Պիլարդու վէ ծրա
 ճրգաւ ճիւնէսինիտէ հօշտիւրտիւ, վէ չաիր-
 ճապ զապդ էթմէք իսթէտի Նիւրիկիա մշվէ-
 քէթինի : Պարա հապէր կէթիրէն եէթիշտի
 | Լոմուն քիւշիւք գարտաշնա () շինէ վէ նէ
 օլտու իսէ նապլ էթտի ծնա. օ տախի գօրգու
 տունտան շաշտը գալտը նէ էթտին, հէմէն չըգ-
 տը կիթտի Սիս շէհրինէ վէ գալան պեցիւքէ-
 րիւն | Լոմուն ապէրինի ալըպ, տիւշտիւ Պի-
 ւարդու սերապէրին իւզէրինէ վէ ծնու գօվա-
 լատը Նիւրիկիա սէմթինտէն. վէ քէնտիսիտէ
 եաս դուժուպ պեցիւքէրիւն վէ ճէմնաթի-
 իւն՝ պէքէրիտի քի գարտաշը Բիւնախ կէլին
 զէրէ օ կիթմիշտի Սիւտապէնտէ իսանա՝
 տօսթլուգ կեօսթէրմէք իւին : Նիւրիկ եէթիշ-
 տիքտէ՝ Հայլարըն պեցիւքէրի վէ եպիսկոպոս
 լարը վէ կաթուղիկոսու՝ փատիշահ տիքտիւն
 () շինի :

1508
20-ի | () շին՝ տեօրտիւնաի | Լոմուն գարտա-
 շը՝ իքինաի թորոսուն օլլու Հայլարա փատի-
 շահ օլուպ՝ էլ վուրտու տէվլէթինի տիւզմէկէ.
 սերապէր էթտի քէնտիսինէ՝ Եաղը տէտիքէ-
 րի գալէնին սահապընը՝ ատը Հեթում, վէ սա-
 րայ աղատը էթտի Կոռիկոս տէնիլէն գալէնին
 սահապընը ատը () շին : Պաշլատը արթըգ միւ-
 լէթին առաջնորդլարընը զօրա գօշմաղա քի Սիս

սինողոսուն թէնալիհէրինի դուծսունլար . պու
նուն իյին կինէ արկվ գուծուշտու միլլէթ ի
չինտէ վէ նէ եօլ գուծտուխէ () շին՝ ծմատը .
պիր գաչընը ասի եէրինէ գօյուպ էօլտիւրտիւ վէ
¹³¹¹₂₄ } Տիչ Ֆայտա կեօրմէտի : Ս՝ատտէ գապար
տըգտա Լըուսաղէմին եպիսկոպոսու ատը Սար
գիս՝ պաշ գալտրրըպ չէլտի () շին փատիշահն
վէ Լոստանդին կաթուղիկոսուն էմրինի . վէ
քէնտի ճէմնաթընը մէն էթտի՝ քի ծնարա
միւղի ծմասընլար , վէ պիր գաչ եպիսկոպոս
վէ վարգապետէր քէնտի դարաֆընա ույտու
րուպ արզուհալ սունտու Ս՝ըսըր սուլգանընա ,
վէ ծնտան ֆէրման պտըր քի քէնտի պաշնա
օլա վէ օ սէմլէրտէ օլան Հայլարա քէնտի
պույուրա վէ քէնտիսինէ զպըըսը պույուրմայա .
վէ քէնտիսինէ Տաղրիգ տէտիլթտի , վէ պու
օլտու Լըուսաղէմ բաղրիգլէրին էվվէլի . վէ
պունտան պաշատըր օ Տաղրիգլիք քի շիմտիյէ
տէք սիւրիւպ կիտէյօր Հայլարտա Վուստի
Ը էրիֆտէ :

¹³¹⁷₂₄₂ } Պիր գաչ երլտան սօնդրա էօլտիւ () շին
փատիշահն զէվճէսի Լ՝ննա սուլգան վէ պիր
օղլանճըգ պըրագտըր ատը Լ էոն . () շին Սիկի
լիա ատասընտան փատիշահ սօյու օլարագ պիր
գըզ ալտը՝ ասը Լ ատին ատը Յուվհաննա .
պեօյլէ օլտուգտա՝ պաշատըր () շին տօսթըուգ
էթմէկէ Լ ատին փատիշաշարըիլէ . վէ սրբա
զան Վաիլըն իզնիլիլէ ծնարտան եարտըմ տիլէ
տի քի տիւշմանլարընա գարշը տուրա . ծնար
տաիի սեօզ վէրտիլէր ամինա պիր շէյ էթմէտի
¹³¹⁹₂₄₂ } Էր : () Նլարտան եարտըմ ումար իքէն ,
Ս՝ըսըր սուլգանըր ատը Լասըր՝ ծն սէքիզ պին
աթլըր ապէր իլէ պաստըր Լիւլիլիա մէմլէքէ
թինի : Ս՝ է չիւնքի թէտարիքսիզ իտի ()

չին՝ գարշը տուրանմատը . պագտը կեօրտիւ քի քիմնէտէն իւմիտ եօգ վէ գաջրպ պիր դարաֆա կիտէրոէ տէ՝ ֆէնա , հէմէն Լ՛ւլահա սըղընըպ , սէչտի Հայլարտան սալթ իքի եիւզ քիմնէ՝ ճիւմէսի տէ պիրիպիրիտէն գուվէթլի , պիլէ ալտը Հեթումսէրապէրինի տէ , վէ պունլարա անփանսըգ տիւշտիւ տիւշմանլարըն օրտուսու իւ գէրինէ , վէ ծնլարը տարտաղան էտիպ՝ գըրտը ծնլարտան ալթը պին քիչի . վէ պեօյիւքլէրտէն պիր գաջընը դութուպ՝ սէվինէրէք տեծնտիւ եէրինէ :

¹³²⁰
²⁴⁰ } | Իքինճի սէնէտէ էօլիւմ խասթալըղընա օղրատը () շին , վէ պագտը կեօրտիւ քի չարէ եօգ՝ չաղըրտը եանընա () շին տէտիկիմիզ սարայ աղասընը , հայճա հապարապէտ ասն , վէ Հայլարըն ղայրը պեօյիւքլէրինի վէ Հեթումատը սէրապէրինի վէ ծնլարա թէսլիւմ էթտի | Լոն նամ օղլունու՝ տահա ծնիքի եաշընտա իքէն քի պապա կիպի պագսընլար ծնու վէ քէն տի եէրինէ փատիշահ տիքսինլէր : Վէգալիք իքինճի գարըսընը տախի ատը : Յովհաննա սուլդան՝ էյի գայըրսընլար : | է օրատա () շին հազարապետի Պայլ գօյուպ՝ եանի րիճալըն պեօյիւկի , էմր էթտի քի տէվլէթինի էյիճէ կեօզէթսին : | շի պեօյլէ տիւզիւպ գօշուպ քէնտիսի էօլտիւ տէվլէթի սիւրտիւ 12 սէնէ : | Եօմիւտիւ մէզարա Վրազարկ տէտիքլէրի մանաս թըրտա :

() վագիթլէրտէ պեօյիւք վէլզէլէ օլտու Հայաստանտա , պախուսուս Լ՛րարատ մէմլէքէթինտէ վէ | իւնիքտէ՝ էօյլէ քի չօգ քեօյլէր եէրէ կէչտի վէ չօգ շէհրլէր երգըլտը . երգըլտը տախի Լ՛նի տէտիքլէրի պեօյիւք շէհր , վէ օ շէհրին հալգը գօրգուլարընտան ղայրը եէրէ

կեօյտիւլէր. քիմի Սասաուրական մէմլէքէ-
թինէ Սան սէմթլէրինէ վէ քիմի Մալմիս-
թանա. էն չօղու իլաթար սէմթինէ՝ Մթտեր-
խան դարաֆլարընա եազըն վէ ծնտա պիր զա-
ման տուրուպ՝ տիւշիւնտիւլէր օրալարտան չըգ-
մազ զերէ չօգ սըգլէթ չէքերլէր իտի իլաթար-
լար էլինաէն : Ս է չիւնքի օ վազիթլէրտէ չօգ
Հայ սաքինլէնիւր իտի Գըրըմատասընտա՝ Վէ-
ֆէ շէհրինտէ քի Ղինիվիզլէրին էլինտէ իտի,
ծնլարըն եարըսը կիթտի ծրայա սէնէ 1331. 22
վէ քէնտիլէրինէ էվլէր վէ քիլիսէլէր եափտը-
լար : Եարըսը կիթտի տախի | ՀՏ վիլայէթինէ
վէ պաղիսի՝ ՈւլաՀա վէ զայրըլարը տախի զայ-
րը եերէ : Ս է ծրալարտա գալտըլար օղուլտան
օղուլա շիմտիյէտէք. չօղու Հայ տիլինի ունու-
տուպ վէ չօղու Հայլըղը պըրազըպ՝ եատ օլտու-
լար, վէ Մնի շէհրի տէ պեօյլէճինէ վիրան
գալտը :

22. Պէշլինճի | Լոնոն Վաֆիէ, Իւշիւնճի Սոս-
պանդիւնի վէ Իսիւնճի (Յալեբոն Կալուաղիյոս
օլմասը :

Ե. 39 — 41.

¹³²⁰
²⁴⁰ | Լոն պէշլինճի՝ (Ղինին օղու՝ ծնիքի
եաշընտա պապասը երինէ կէչիպ փատիշահ օլ-
տու Սիս շէհրինտէ վէ ծնա նիքեահ էթտի
(Ղին Պայլ՝ քէնտի զըզընը : Ս է չիւնքի գա-
լըսը Էօլմիշ իտի՝ նիքեահ էթտի քէնտիսինէ
տէ (Յովհաննա սուլգանը վէ տէնիլտի Բաֆա-
բահայը եանի փատիշահ պապալըղը, վէ Հէմ
Սիւլիկիա Հէմ Իսաւրիա պարոնու. վէ քէնտի
գարտաշընը Կոստանդին ատըլ սէրապէր էթտի
զերէ Հէթում սէրապէր Էօլմիշ իտի :

Պեօյլէ Էթտիքտէ () շին Պայլ Լատինէր-
տէն պիր գաջը քի խըսըմ' իտի Էօլէն () շին փա-
տիշահա՝ չէքէմէտիւր, օ գատար քի չայլարըն
պեօյիւքէրինի այաղա գալտրըսըլար ծնա գար-
շը • պիր օլտու ծնարլա Լ Էոն փատիշահըն
հալաւ տախի () աբլուն ատլը՝ օ քի Տիւրոս չէ-
հիրին հաքիմի օլան կոմսուն զէվճէսի իտի • Իշ
պեօյիւտիւքտէ՝ () շին Պայլ եիւրիւտի ասքէր-
իւ Տիւրոս չէհրին իւզէրինէ վէ գուլթուպ
() աբլուն տէտիկիմիզի, վէ ծնուն շէնրիկ ատլը
պեօյիւք օղունու՝ հապս Էթտի ծնարը՝ Էօլին-
ճէյէտէք • Ս է օ պիր օղուլարը Յովհաննէս
վէ Պուխտոն Պրպըրս ատասընա գաջըպ տա-
խիլ տիւշտիւք Պրպըրս փատիշահընա քի ա-
մուճալարը իտի՝ ատլը Լ շնրիկոս զէրէ պապալա-
րը Էօլմիշիտի :

¹³²¹
22 } չաչան իշիթտի Սըսըր սուլդանը՝ Լյա-
սըր քի չայ փատիշահը Էօլմիշ վէ չայլարըն
խըրըլթըր վար Լ ատինլէրիւ, պիր Էզ ասքէր
կեծնտէրտի Լիւլիկիայա • ծնարըն պիր պեօյիւ-
կի կէլտի գուշաթտը Փայաս չէհրինի՝ Լիւլի-
կիանըն Էալը գարաֆընտա, Պունու կեօրտիւք-
տէ չայլարըն սէրասքէրի Վոստանդին՝ հար-
պիճէ ալթը եիւզ քիշի ալըպ սիլէսինճէ,
վէ զաֆիլէն ծնարըն իւսթիւնէ Էնիպ՝ չօ-
ղունու գըրտը վէ գալանլարը գօվալայըպ տա-
ղըթտը վէ գաջըրտը • () պիր պեօյիւքէրի
պունու կեօրտիւքէրինտէ՝ եիւրիւտիւք չայ-
լար իւզէրինէ իքի քէրրէ վէ ծնարտան եհնկիլիպ
գաջտըլար • Պու ճէնքէրտէ տիւշմանտան պէշ
պին քիշի գըրըլտը վէ չայլարտան եիւզ քիշի •
Պեօյլէ օլտուգտա տիւշման կիթտի իւճրէթիւ
ասքէր ալտը Պօնէա սէմթինտէն վէ զայրը
Էէրլէրտէն վէ Թէքրար կէլտի գուշաթտը գա-

րատան վէ տէնիզտէն Փայաս շէհրինի. պեօլէ
 էտիպ ալտրլար վէ երգտըլար ծնուն գալէսինի,
 զըրտըլար գալէտէ օլանլարն չօղունու վէ չօգ
 քէլէփիրիլէ վէ էսիրիլէ չըգտըլար ծնտան.
 սօնդրա Վիւլիկիա իչինէ տաղըլըպ չօգ զարար
 էթտիլէր վէ քէլէփիրլէրիլէ տեծնիւպ կիթտի
¹⁵⁸²
²²⁵ } լէր քէնտի եէրլէրինէ: Հայլար սըգըյա
 կէլտիքտէ՝ | ատին փատիշահլարընա սըղընտը-
 լար վէ սըբազան Փափըն էսիրիլէ ծնլարտան
 եարտըմ տիլէտիլէր նիճէ քի զայրը վապիթտէ
 էթտիլէր, վէ լաքին Փայտա եէրինէ զարար
 կեօրտիւլէր. զէրէ Սըլըր սուլդանը՝ Վարը՝
 հաչան կեօրտիւ քի Հայլար | ատինլէրէ սըղըն
 միշլէր վէ Հայլարըն սեօզի իլէ ծնլար միւհ-
 քէմ թէտարիք իլէ կէլիյօրլար՝ հիսապսըզ աւ-
 քէր ճէմ էտիպ՝ էվէթլէտի ծնլարա գարըր վար
 մաղա: Սէ նէ վապիթ պիլտի քի ծնլար կէլ-
 միյօրլար վէ հէմ կէլմէյէճէքլէր, Հայլարըն
 իւզլէրինէ կիթմէք իսթէտի վէ ծնլարըն քեօ-
 քինի գազըմապ: Պունուն իչին սեօզինի պիր
 էթտի պիր պեօլիւք (ժիւրքման, զէրէ ծնլար
 Հայլարա տօսթ կէչինիր իտի, ուսլուտիյէթիլէ
 էլէ ալտը ծնլարըն սերասքէրինի ատը (ժէմուր-
 տաշ: | Վվլէլինտէն պու (ժէմուրտաշ տօսթանէ
 կիրտի Վիւլիկիա թօլրաղընա օթուզ պին աւ-
 քէր իլէ վէ Հայլար ծնու տօսթ պիլլէրէք՝ հա-
 ճէթլէրի օլմատը. ծնլար իսէ՝ ապէր սալլպ էօ-
 թէյէ պերիյէ իկիրմի պէշ կիւնլիւք եէրէտէք՝
 տէվլէրտիլէր օվալարտա օլան հայվանլարը՝ կէ-
 ըէք գօյուն վէ կէրէք սըղըր. թարլալարը վէ
 էքին պիլչին եէրլէրինի խարապ էթտիլէր, սօնը-
 ըա տիւշտիւլէր քեօլլէր վէ գասապալար իւզլէ-
 րինէ, պօզտուլար, երգտըլար վէ չօղունու եագ-
 տըլար վէ գալէլէրտէն տըշարը պուլտուզլարը-

նը՝ դրոտըլար . մանասթըրլարն վէ քիլիսէ-
լէրին ալթընը իւսթիւնէ կէթիրտիլեր , քա-
հանալարը վէ կրծնաւորլարը էօլտիւրտիւլեր .
մէզարլարը աչըպ՝ մալ իչին վէ էօլիւլէրին
քէմիքլէրինի չըգարըպ՝ եագտըլար քրիսթիւն
լարա ըէգիլլէք օլտուն տէյի . վէ սօնղրա չօգ
թալան ալըպ խայլի էսիրլէր իւն՝ չըգըպ կիթ-
տիլեր :

(Խլար սաւիւշուպ չէքիլտիքտէ իչերի սալտը
թիւրքման ապէրի Միւր () մար տէտիքլէրի
պէյլէրի իւն՝ քի սեօզ էթմիլլէր իտի թիւմուր-
տաշ իւն . պունլար տախի ծնլար կիպի Նիւլի-
կիանըն տեօրթ դարաֆընա տիւշիւպ՝ պուլ-
տուգլարընը ափարտըլար վէ տեօնիւպ էերլէրի-
նէ կիթտիլեր : Եիւրիւտի սօնղրա Ս՝ ըսըրլընըն
ապէրի՝ գալանը գափմադ իչին . վէ հէր նէ քի
էթտի պունլար՝ տիլիլէ թապիր օլունմազ վէ
գալէմէ կէլիւպ եագըլմազ : Հէր նէրէյի պաս-
տը իսէ պունլարըն ալաղը՝ եանղըն ալէվի կիպի
եագըպ եանտըրտը օրթալըղը . գըլըճ չալմազ
վէ էսիր ալմազլա , սօյտուլար՝ եըգտըլար վէ խա-
րապ էթտիլեր . ալտըլար պիր գաչ գալէ , վէ ա-
թէշէ վուրտուլար Մտանա շէհրինի վէ եըգըպ
պօզտուլար գալէսինի . տահա չօգ մուսիպէթլի
իլլէր իլլէտիքտէն սօնղրա՝ վիլայէթի խարապ
պըրագտըլար վէ իկիրմի պին էսիր ալըպ , չօղու-
նու տախի մարտիրոս էթտիլեր վէ սէվինէրէք
էերլէրինէ կիթտիլեր : Պէօյլէ պիր Ֆէնա վա-
գիթտէ Հայլարըն պէօյիւքլէրի տիւշմանա
դարչը տուրմալը իքէն պիրի պիրինէ զըտտ օ-
լուպ , պիր պիրի իւն ճէնք էտերլէր իտի վէ պիրի
1593 } պիրինտէն գըրըլըրլար իտի : Պու հալէ
228 } տիւշտիւքտէ Նիւլիկիւ մէմլէքէթի՝ Նոստան-
դին կաթուղիկոս վէ Լոն փատիշահ քեա-

ղատ եազրայ սրբազան (Փափա վէ չեքտիքէրինի պէյան էտիպ եարտըմ իսթէտիլէր : () տախի չօդ քէրրէ եազտը օնլարա թէսէլլի քեաղատ լարը վէ էօկիւթէր վէրտի քի մուհապպէթ իլէ պիրիքտէ օլտունլար վէ էյի ամէլիլէ կէչինսին լէր : Ս) է հազնէ տէ կեօնտէրտի քի մէմէքէթ թին խարապլըղընը տիւզսիւնլէր վէ տիւշմանա գարջը ասքէր տէվշիրսինլէր : Ս) է պաշքաճա հէր քրիսթիան ճինսինէ քեաղատ եազտը քի Հայլարա իմտատ էթսինլէր : Ս) է նիյաղ նամէ եազտը (Թաթարլարըն խանընա ատը Ս պուսայիտ : Հայլար տախի ընձաճի կեօնտէր տիլէր օնա՝ քի քէնտիլէրինէ եարտըմ ճի կեօն տէրսին : Ս պուսայիտ տէ հարպիճէ իկիրմի պին ասքէր եօլլատը լիւլիկիա մէմէքէթինէ՝ քի կէօզէթսինլէր օ եէրլէրի : Ս) է եազտը Ս Լոն փատիշահա՝ քի ըահաթտա օլտուն . վէ էլլի կեօնտէրտի Ս ըսըր սուլգանընա՝ քի պարլըզգ էթսին Հայլարա :

Ս) է լաքին հէնիզ (Թաթարլարտան եարտըմ կէլմէտէն վէ Ս ըսըր պէյիլիլէ պարլըզգ օլմա տան՝ տիւշմանլարտան պիր էզ ասքէր կէլտի քիւչիւք Հայաստանա : Ս) է հէնիզ լիւլիկիա թօփրաղընա կիրմէտէն չըգտը Հայլար օնլարա գարջը վէ խըլմիլէ օնլարըն օրտուսունա կիրիպ չօղունու գըրտըլար . էն սօնլունտա տայանա մայրայ՝ չօղու տիւշտիւ վէ պագիսի պէօյիւքէր տէն էսիր օլտու վէ գալանլար գաչըպ՝ մէթին գալէլէրէ կիրտիլէր : Տիւշմանլար իչէրի եիւ ըրէիւպ պիր գաչ գալէ երգտըլար վէ պիր գա չընը եագտըլար : Վրիսթիանլարըն չօղունու տախի քիւչիւք Հայաստանտա մարտիրոս էթ տիլէր վէ քիմինի տէ էսիր էթտիլէր . վէ լաքին հաջան իշիթտիլէր քի (Թաթարլարտան եար

տըմաճի կելիցօր Հայլարա՝ գաչըպ եերլերինէ
կիթտիլէր : Պուգատար մուսիպէթլերի կեօ-
րիւպ Կոստանդին կաթուղիկոս՝ վէ աճըսընտան
տայանամայրպ խասթալանտը վէ էօլտիւ . հայ-
րապետիկի սիւրտիւ իբինաճի օթուրմասընտա
12 սէնէ :

¹³²³
²²⁸ } Կոստանդին իւլիւնաճի՝ Լամբրոն շէհ-
րինտէն՝ կաթուղիկոս օլտու . Սիւտէ Գայսէ-
րիլի Կոստանդին եերինէ : Պու կաթուղիկոս
պիր իշ իչին կիթտի Հալէպէ վէ ծնտա իբէն
Սըսըր սուլղանընտան տավէթաճի կէլտի ծնա .
օ տախի Սըսըրա կիտիպ կեօրիւշտիւ սուլղան-
լա վէ ծնտան իբրամ կեօրտիւ վէ քէնտի Ֆի-
րասէթլի սեօզլերիլիւ ծնուն հադրընը ելէ ա-
լըպ՝ պարըշըգ տիլէտի Լւոն փատիշահըն գա-
րաֆընտան . սուլղան տախի սեօզ վերտի վէ
շարդ էթտի ծնպէշ սէնէյէտէք : Պեօյլէ օլ-
տուգտա Կոստանդին կաթուղիկոս սէվինաճիլի
տեծնտիւ քէնտի քիւրսիսինէ , վէ Հայլարը
զիյատէսիլի սէվինտիրտի վէ տեօրթ սէնէտէն
սօնղրա էօլտիւ :

¹³²⁷
²²⁹ } Յակոբ իբինաճի՝ Գրիգոր Լ'նաւարդէ-
յինին գըզ գարտաշը օղլու՝ կաթուղիկոս օլտու
իւլիւնաճի Կոստանդինին եերինէ . պու պիր ա-
գըլը վէ իչի կէնիշ քիմնէ իտի . նէ Ֆայտա քի
տար վազիթտէ կաթուղիկոս օլտու : Պու վա-
գիթլերտէ Գըպըրս փատիշահընըն գարտաշը
օղլու ատը Գուխտոն քի իբինաճի Հէթումոն
Օաբլուն ատը գըզգարտաշը օղլու իտի , շէօհ
րէթլի պիր կէնաճ իկիտ քի չօգ իզգէթլի վէ
վէ նամտար օլմիշտի Լատինլերին վէ Սոււմ-
լարըն զըթընտա քի սօնղրա Հայ փատիշահը
օլտու : Պունոն թէյզէսի Սարիամ կայսրու-
հի՝ տէտիկիմիզ Հէթում փատիշահըն գըզգար-

տալը՝ չօգ տիւրլիւ մէտհինի իշխտիպ՝ Ստան-
պօլա չաղըրտը ծնու կեօրմէկ իջին : () տախի
կիթտիքտէ՝ թէյզէսի ծնուն դարպընը վէ վա-
րըշնը կեօրիւպ՝ պէյէնտի . վէ ծնա նիքեաճ
էթտի ըիճալտան պիր պեօյիւք քիմնէնին գըզը-
նը : () գըզ էօլտիւքտէ՝ ալտը Սիւրգէս ատըր
պիր դայրը պեօյիւք գըզընը . ծնուն իջին քէն-
տիսի տէ Սիւրգէս տէնիլտի եանի Սարգիս .
վէ կայսր պունու սէվիպ փաշա էթտի Լքայիւ
մէմէքէթինէ քի Սօւանլն երլտըզ դարաֆը-
նա տիւշէն սէմթ տիր : () տախի ծրատա իլերի
կէլտի Փիրայէթ վէ գուվիլէթ իլէ . վէ էլի
ալթընտա ապէրի վար իտի , կէրէք Հայլար-
տան վէ կէրէք Սոււմարտան :

¹⁷⁴³
213 } Լսի օլտու օ կիւնէրտէ Յովհաննէս
կայսերէ՝ Կանտակուզէնտս ատըր ըիճալտան պի-
րիսի վէ Յովհաննէսէ գարշը կայսր օլտու . պու՝
էլչիլէր էօլլատըր Գուխտոնա քի քէնտիսինէ
միւզի օլտուն : Պու իշէ կիւճէնիպ Գուխտոն ,
“ Պէն պիլիլիւմ տէտի քիմէ իդաէթ էթմէլի
վէ քիմէ էթմէմէլի , : Ս է էլչիլէր սէրթճէ
ճէվապ վէրտիքտէ՝ ծնլարը դութուպ զընտանա
գօտու , վէ չօգ իշէրտէն սծնդրա եիւրիւտիւ
Կանտակուզէնտս իւզէրինէ վէ գօվալատըր ծնու .
վէ Հէր եէրտէ ծնա գարշը գօյարազ՝ սալը վէր-
մէտի քի ըաճաթ կայսերլիք էտէ . միւրատըր
պու քի Յովհաննէսին կայսերլիկի մամուր դաւ
սըն չիւնքի օլ Յովհաննէս թէյզէսինին թօու-
նու իտի : Կէլէլիւմ շիմտի պիզիւմ թարիխիմիզին
նազլինէ :

23. Պէշիմաճի | Լահուան ԽայընԼԵԼԵ Վէ Բէտրար
Ս'ԵԼԵԼԵԼԵԼԵԼԵ ԵԻՐԵԻՆԵԼԵ, Վէ Ս'ԽԻԼԵԼԵ ԽաճԵԼԵԼԵ
սուան ՎաԳԼԵ :

Ե. 40 — 42.

¹³³⁰
²²⁸ } Պիր Էզրահաթլըզ պուլտուգտա Սիւ-
լիկիա վիլայէթի՝ պիր պէօյիւք տիւլմանլըզ
տիւլտիւ | Լոն փատիշահն վէ Պայլ () շինին
մապէյնինէ՝ քի ծնուն գայնաթասը իտի. տիւլ-
մանլըզ գըզըշտըգտա ապէր կեօնտերտի | Լոն
փատիշահ Ս'տանա իւզէրինէ վէ դութտու ()
շին Պայլը վէ ծնուն գարտաշընը քի Տայլարըն
սէրապէրի իտի վէ ծնլարը Էօլաիւրիւս' Պայ-
լըն պաշընը Ս'ըսըր պէյինէ Էօլլատը վէ Սոս-
տանդինին պաշընը թաթար խանա : Պունու-
պէօյլէ Էտիպ չաղըրտը Պպըրստան հալասը օղ-
լունու Պուխտոնուն գարտաշընը՝ ատը Յովհան-
նէս վէ ծնու Պայլ Էթտի. հայճա Իշխանայ Իշ-
խան. վէ Պաղտին ատըր | ատինին պիրինի տէ
սէրապէր տիւրտի : Պու | Լոն գըլտը քէնտի
զէվճէսինէ՝ քի () շին Պայլըն գըզը՝ իտի վէ
Տայլարըն սուլգանը, վէ խայընլըղիլէ ծնու Էօլ-
տիւրիւս' | ատինլէրտէն գարը ալտը՝ Սիկիլիա
փատիշահնըն գըզընը՝ ատը Սոստանդիա :
Պունլարը Էթմէկիլէ Ս'լլահն նազարընտան
տիւլտիւ, վէ ինայէթի պարի՝ իւզէրինտէն
գալգտը :

¹³³⁴
²²⁹ } Պիր գաչ վաղիթ կէչտի կէչմէտի Թէ-
վաթիւր պուլտու քի | ատինլէր հէփիսի հա-
զըրլմամը տըր կէլմէկէ կիւնտօղուսու դարա-
ֆընա սուրը Եէրլէրի ալմաղա վէ բրիսթիան
տինինէ գարըր օլանլարը գըրմաղա : Պու հա-

պերտէն չօգ գօրգտու Ս՝ ըսըր սուղգանը՝ Լասըր վէ չալէպ պէյի։ Ս՝ է հօյլէ զանն էտէրէք քի չայլար տըր ծնարը թահրիք էտիպ՝ տալէթ հտէն, սեօզ պիր էթտիլէր՝ քի հէր նէ գա տար չայ վարիսէ օ սէմթլէրտէ՝ ճիւմէսինի զայ էթսինլէր, զէրէ տէտիլէր, «Լէչէքի պուն լար պուրատատըր՝ պիր բահաթլըգ պուլանայըզ Ս՝ Երթալը Պրէնքլէրին կէլմէսինտէն, Պու նա պեօլէ գարար վէրտիքլէրինտէ, Ս՝ ըսըր սուղգանը քի օն պէշ երլ միւտտէթ ին պարը չրգ շարդը գօմիշ իտի, շարդընա գարշը հատսիզ հիսապըզ ապէր տէվչիրիպ, վէրտի չալէպ պէյինէ՝ քի եհնիտէն տիւշման օլմիշ իտի Ս՝ Լոն փատիշահա։

¹⁵³⁸
²²⁹ } Պունլար ափ անսըզ Վիւիկիա վիլայէթին էիրտիլէր չամբարձում կիւնի վէ չայլարը բահաթլըգտա պուլուպ՝ եիւրիւտիլէր քեօյլէրէ վէ գասապալարա վէ հիսարսըզ շէհիրլէրէ վէ պուլտուգլարընը գըրտըլար, աշխարհահանլարը վէ եկեղեցահանլարը, երքէքլէրի վէ գարըլարը, չօճուգլարը վէ իսթիալարը վէ լաքին պէյէնտիքլէրինի ալտըլար. եագտըլար էվլէրի վէ սարայլարը, քիլիսէլէրի վէ զիյարէթ եերլէրինի. վէ սօնդրա էսիրլէրի վէ թալան էթտիքլէրի շէյլէրի տէվչիրիպ՝ կիթտիլէր։
¹⁵³⁷
²²⁹ } Վինէ թէքրար կէլտիլէր Ս՝ ըսըրըլար վէ գալանլարն իւսթիւնէ եիւրիւտիլէր։ Պեօլէ օլտուգտա՝ տիւշտիւ Ս՝ Լոն փատիշահ պիր մէթին գալէյէ վէ վիլայէթին իսարապ օլտուղունու կեօրիւպ վէ չարէսինի պուլանայըպ, էլչի եօլլատը Ս՝ ըսըր սուղգանընա վէ պարըլըգ տիլէտի։ () տախի էլչիլէր կեօնտէրիպ Ս՝ Լոնա՝ տէտի. «Պէն սէնիլէ պարըլըգ էտէմէմ թա եէմիսիլէ պանա սեօզ վէրմէտիքճէ քի հիշ պիր

տիւրլիւ քեաղատ եանժնայսնն | Վրոբալլըւ-
րա , վէ անլա էլչի կեօնտէրմէյէսին ծնլարու ,
| Սըգըյա կէտիքտէ | Լոն՝ աւետարանա եէմին
էթտի պու իշ իչին էլչիլէրին էօկիւնտէ՝ վէ
պեօյլէճինէ գուրթուլտու | Լոն ծնուն էլինտէն ,
վէ վիլայէթիտէ իւչ երլ գատար րահաթլանտը :
¹⁵³⁹
²²² | Պաշլատը | Լոն փատիշահ կինէ կիզ-
լիճէ մէքթուպլաշմաղա | Վրոբալլըւրա : |)
սըր սուլգանը պունու տույտուգտա կիւճէնտի
վէ հիչ սէս չըգարմատան ծնալթը պին աթլը
ապէր եօլլատը : () Կլար տախի Կիւլիկիւ
թօփրաղլնա կիրիպ՝ չօգ զիյան էթտիլէր վէ
ծնալթը գալէ՝ թէմէլինտէն երգաւըլը , վէ
ղայրը չօգ զարար վէրէրէք՝ ծնու պունու սօյ-
տուլար վէ թալան էթտիքլէրի շէյլէրի տէվչի-
րիպ տեօնտիլէր եէրլէրինէ : () Կստան «ծնորա
արթըգ ալիքեարէ քեաղատ եազանատը | Լոն
օ սէմթլէրէ , վէ հիչ պիր էլչի եօլլայանտը .
սալթ | ատինլէր էլիլիլէ կիլլիճէ տույուրտու
որբազան փախա թէհլիքէտէ օլտուզունու վէ
ծնտան եարտըմ տիլէտի : Պու պեօյլէ օլտուգ-
տա իւրրիւր տիւշաիւ | Լոն իլէ Յակոբ կա-
թուղիկոսուն մապէյնինէ , վէ պեօյլէքլէրին
վէ եպիսկոպոսլարլն իչինէ . զէրէ չօղու տայա-
նըպ գարշը տուրտու քի քեաղատ եազըլնատը
| Վրոբալլըւրա . չօղու տախի պու շէյէ զըտ
սէօյլէր իտի : | Չ պեօյլէյիւպ վէ մինաֆըգ
քիւնէլէրին սեօզի իլէ գալղա զըզըշըպ վէ | Լոն
փատիշահն սարղընլըղը դութուշուպ՝ ալէվ-
լէնտիքտէ , ծնա գարշը տուրտու Յակոբ կա-
թուղիկոս վէ ազար էտիպ՝ գօրգու վէրտի ծնա :
() տախի զիյատէսլիլէ տարըլմնղիլէ՝ ազլ էթ-
տի ծնու կաթուղիկոսլըգ մանսըպընտան 14 սէ-
նէ սիւրտիւքտէն սօնղրա :

¹⁵⁴⁰
226 } Սխիթար՝ Երնջակ էյալէթինսն
Վննի տէտիքէրի քեօյտէն կաթ ուղիկոս օլտու
Յակոբ Ստեցինին եէրինէ : Պունուն կիւնին
տէ մէյտան պուտու Ունիթօլուլար . պունլա
րն էվէլէքիսի վէ պաշը օլտու Յովհան վար
դապետ Վննեցի՝ Վեցի տէտիքէրի Եսայի
վարդապետին շայիրտի : Պու Յովհան վարդա
պետ պիր դաչ քիշի պիրիքտիրիպ եէնի կարգ
իճատ էթտի սուրբ Տովնիկոսուն կարգնա քի
տէնիլտի աւիթօլար պիրէնի : Պունլար հէփիսի
Լատին դարաֆընա տեօնիւպ՝ չայլարը նիզաւ
լայալըմ տէր իքէն՝ չայլար իչինէ պիր պեօյիւք
եանղըն պրրապտըլար չայ ատէթէրինի մաս
քարալըղա ալմաղա վէ ծնարըն խորհուրդա
րընը պօշա չրգարմաղա՝ կէրէք մկրտութիւնլա
րընը վէ կէրէք կարգլարընը , օ դատար քի եէ
նիտէն մկրտելէտէրլէրիտի չայլարը , վէ թէք
րար ձեռնադրելէտէրլէրիտի քահանալարը , վէ
հէփիսինէ զօր էտէրլէրիտի քի չայ ատէթէ
րինի Լատին դարգընա չէվիրսինլեր վէ Լատին
օլտունլար : Պու շէյլերտէն պեօյիւք վէլվէն
տիւշտիւ չայլար իչինէ հէր եէրտէ վէ չօգ
զարարը սեօղլեր վէ իչլեր դապարտը չօգ վա
գիթ . պանգ չայ թարիխինտէ . Է . 40 : Պուն
լարա պիր օլտու իքի քիշի , պիրի՝ Վերսէս
Պալիենց՝ Որմի շէհրն եպիսկոպոսու , օ պի
րիսի՝ Սիմէոն Պէկ Երզնում եպիսկոպոսու .
վէ օգատար եօլտու իչլեր էթտիլեր քի չայ
լար դօվտու պունլարը քի պունլարտան պիրի
Սիմէոն տէտիքէրի գաշտը Վրպրըս ատասընա ,
վէ օ պիրիսի եանի Վերսէս Պալիենց՝ պիր
զայրը եէրէ :

¹⁵⁴¹
227 } Պու Վերսէս հաչան իչիթտի քի Սխի
թար Վննեցի կաթ ուղիկոս օլմիշ՝ թէզէ վար

տը ծնա զէրէ ումանրիտի քի ծնու Ունիթ ուլար
 դարաֆընա ալա : թիֆթիշ էթտի կաթուղի
 կոս ծնուն էթտիքլերինի վէ Ունիթ ուլարըն ի
 շինի վէ ծնու հէր դարաֆտան չիւրիւք պուլուպ
 նզովք էթմէկ իլէ տըշարը պըրագաւ սուրք քի
 լիսէնին պիւրլիկինտէն շէօյլէ պիր քիմնէ կիպի
 քի հէր իմանա զարշը օլա : Պու շէյտէն իֆրագ
 իլէ տարըլար Ներսէս վէ տօս տօղրու չըզպ
 կիթտի Ֆրէնկիսթանա Նէնիոն շէհրինէ քի
 օ զաման օրատա սաքին օլուր իտի Պէնետիկ
 տոս ժ.Բ. սրբազան Փափ, վէ տիւրլիւ տիւրլիւ
 իֆթիթարալա շէքվա էթտի ծնա չայլարըն է
 լինտէն, վէ եալան սեօզլէր իլէ կեօսթէրտի քի
 չայլար չօզ զալագ վէ եանկլըշըգ իչինէ տիւշ
 վիշէր. նիճէ քի էվվէլտէն տախի եազմըշիտի
 օ սրբազան Փափա՝ Ներսէսին արգատաշը Սի
 մէոն Պէկ : () սէմթլերտէ օ զաման պուլուն
 տու Ունիթ ուլարըն պիր դաշը. պունլար տախի
 Ներսէսիլէ պիր օլուպ վէ Նատինլերտէն պիր
 դաշընը դարաֆլարընա ալըպ քի ծնլար տախի
 չայաստան մատտէլերինէ քէնտիլերինի եէ
 թիք կեօսթէրիլէր իտի, տիւզտիլէր եանլա
 ըրնտան եալան շէյլէր, վէ ծնլարը պիր քիթապ
 էտիպ՝ եիւզ օն եէտի եանկլըշըգ եազտըլար
 չայլարըն իւզէրինէ վէ օ քիթապը սրբազան
 Փափա վէրտիլէր : () տախի հիշ սէս չըզար
 մայարագ կեօնտէրտի օ քիթապը Սիսիթար
¹³⁴²
²⁹⁸ } կաթուղիկոսա վէ Նոն փատիշահա : Ս է
 ծնլարըն իքիսի տէ քիթապը օգուլուպ՝ էմր էթ
 տիլէր քի սինոդոս օլտուն եպիսկոպոսլար վէ
 քահանայար վէ վարդապետլէր իլէ Սիս շէհ
 րինտէ, վէ էթտիքլէրի սինոդոստա օ քիթապա
 եազըլանլարը էյիճէ թէֆթիշ էտիպ՝ հէր պիր
 մատտէսինէ պիրէր պիրէր ճէվապ եազտըլար

վէ աշխատեալէ կեօթերտիւնը քի օ եազրան
շէյլէր չըլղըն վէ միւնաֆըզ քիւնէլէրին ա-
պուրձուպուր սեօյլէրի տիր . հէմ սօնորատան
պէյան էթտիւնը քի Ներսէս Պալիկէնց եալան
եպիսկոպոս տուր վէ նզովք ալթընտա տըր :
Պունլարը հէփ քեաղատա ալըպ' էլէիւնը ին
կեօնտերտիւնը սրբազան Քափա . օ տախի կեօր
տիւքտէ չօգ սէվինտի : Պու սինոդոստա մէվ-
ճուտ տէյիլ իտի | Լոն փատիշահ զէրէ սինոդոս
գուրուլմատան' էճէլի եէթիշիպ էօլտիւ . փա-
տիշահըլը սիւրաի 22 սէնէ :

24. Յօվնանէս Ժառիշահըն վէ Վա-իպոնտան վէ
Վապոնտիւնի վաֆրի , վէ Սէպրապոն էալա-ղիկոս
օլմաը :

Ե . 42 .

¹³⁴²
21.3 | Յովհաննէս Պալ քի Ղիւան տէնիլիը
Վըպըրս փատիշահընըն գարտաշը օղլու պապա
դարաֆտան | ատին վէ անա դարաֆընտան
Հայ' Օաբլունտան տօղմա' Պուիտոնուն գար
տաշը' իւշիւնճի | Լոնուն թոնու , պէշիւնճի
| Լոն էօլտիւքտէ ծնուն եէրինէ կէջիպ' փատի-
շահ օլտու Հայլարա . զէրէ | Լոնուն նէ օղլու
վարիտի վէ նէ գարտաշը : Պու Յովհաննէս փա-
տիշահ հիւ իշէ եարամազ պիր քիմնէ իտի , իշի
եօլուզ վէ Հայլարա գարշը . պու հօյէ իշէր
էթտի քի ըիճալըն վէ տաքէրին կեօղիւնտէն
չըգտը , վէ սարայըն դարղընը պօզտու վէ պիր
պէթ պիշիմէ սօգտու , պունտան զայրի հմր
էթտի քի հէփիսիտէ Հայլըր պըրագըպ' հէր
մատտէտէ | ատինճէ տէփուէնսինիւր : Պու իշէ
Հայլար տայանսինայըպ' գալգըպ հիւճիւմէթ .

տիւէր ծնուն իւզերինս . վէ էօլտիւրտիւէր ծնու
պիր երլ փատիշահլըդ սիւրտիւքտէն սօնդրա :

¹³⁴³
²⁷⁸ } Վուխտուն՝ քի Սիւրգէս տէնիլիւր եախօտ
Սարգիս օ քի Ր. քայիա սէմթինտէ հաքիմ իտի
գարտաշը Յովհաննէս էօլտիւքտէ՝ Հայ ըրճա-
լ օլանլարըն մէշվէրէթիլէ՝ փատիշահ օլտու
Հայլարա : Հաչան Սլըրըլըլար իշիթտիւրէր օ
ծնուն փատիշահ օլտուղունու վէ հէմսէգտիւրէր
քի Հայլարըն տէվլէթի թէնգիլ պուլմատատըր,
սիւրիւ իլէ եիւրիւտիւէր Վիւլիկիա մէմլէքէ-
թինէ : Ս է չիւքի թէտարիքի եօղ իտի Վուխ-
տուն, ծնլարա գարշը տուրամայըպ, կիթտի
սըղընտը պիր գալէյէ : Տիւշման տախի իչերի
կիրիպ՝ չօգ գարար վէրտի վէ չօղունու էսիր է-
տիպ՝ կիթտի :

¹³⁴⁴
²⁷⁹ } Պիր երլ կէչտիքտէն սօնդրա՝ թէքրար
կէլտիւրէր վէ չօգ ատամ գըրըպ վէ կինէ էվվէլ-
քի կիպի էսիրլէր վէ տօյումուղլար ալըպ՝
տեօնտիւլէր : Վիւնէ եօղ իտի քի պունլարլա
էյիճէ ճէնք էտէ վէ Հայլարըն պեօյիւքլէրի էլ
տէն այագտան տիւշմիշ կիպի իւմիտսիղ գալմըշ-
լար իտի . փատիշահլարընտան պըգմըշ վէ ծն-
տան կէրի տուրուպ՝ քէնտի իչլէրինտէ խըրըլ-
թը էտէրլէր իտի . վէ տին մատտէսինտէ վէ
ատէթ եանի թէօրէ խուսուլարընտա՝ դարաֆ
դութարապ՝ տայիմն գալիգայա տիւշմիշլէր իտի .
չօղու տախի կիւնտէն կիւնէ Վիւլիկիատան չը-
գըպ՝ ղայըր սէմթէ կիտէր իտի . վէ ծնլարըն
եերինէ փատիշահըն | ատին խըսըմլարը կէլիպ՝
շէհիրլէրէ վէ գալէլէրէ հաքիմ օլուրլար իտի :
Պունլար չօղալտըգտա պաշլատը Վուխտուն փա-
տիշահ՝ միլլէթէ զօր էթմէկէ քի | ատին գար-
զընա կէչինսինլէր : Հայլարըն պիր գաչ պեօյ-
իւքլէրի պունու հազմ՝ էտէմէյիպ հապէր վէր-

տիւրէր Ղուիտոնա վէ եալվարտըլար քի միլլէ-
թի Հայ ասէթլէրինստէն չրգարմասըն վէ դա-
նըմատըզ եօլա սօգմասըն, ֆիքըրինէ կէթիրսին
գարտաշընը՝ քի պեօլլէ իշէ էլ վուրմանղ իլէ՝
էօմրինի թէլէֆ էլլէտի: Տիյնէմէտիքտէ օն-
լարը Ղուիտոն, օնու տախի էօլտիւրտիւլէր
գարտաշը կիպի իքի սէնէ փատիշահլըզ սիւր-
տիւքտէն սօնղրա:

¹⁵⁴⁶
^{29.9} } Ղոստանղին՝ պէշինճի | Լոնտն սօյուն-
տան Պաղտին սէրապէրին օղլու փատիշահ օ-
լուպ կէչտի Ղուիտոնուն եէրինէ. պու պիր
ուսլու ագըլը քիմնէ օլմանղ իլէ միլլէթի րա-
հաթ սագլամագ իսթէր իտի. վէ պաշլատը մէք
թուպլաշմաղա | ատինլէր իլէ վէ սրբազան Փափ
իլէ: Տույտու Սըսըր սուլգանը մէլլէ Վասըր
Հասան քի Հայլար կինէ | ատինլէրէ սղըն-
միշլէր վէ եէրլէրինտէ րահաթ օթուրմիշլէր,
պու սէպէպտէն տարըլլալ՝ ապէր տէփշիրտի
Սըսըր Թօփրաղլնտան, վէ Սիւրեանի սէմթլէ-
րինտէն վէ Սիջապեսք տէտիքլէրի վիլայէթ-
տէն վէ պիւթիւնճէ գուվլէթի իլէ եիւրիւ-
տիւ Հայլար իւզէրինէ քի սիլէ սիւփիւրէ օն-
լարը Նիլիկիա էօլքէսինտէն. ⁶⁴ | Վէր տէտի
օնլարըն փատիշահլըլը օրասան գալգարսա,
արթըզ օնտան սօնղրա | Նրօբալըլար տիւշիւն
մէշլէր պուրայա կէլմէսինի վէ պիգիմ իլէ ճէնք
¹⁵⁴⁷
^{29.2} } Էթմէսինի, Պունլարըն կէլէճէկինի պի-
գիմ Ղոստանղին փատիշահ էվլէլէն տույուպ՝
տէփշիրտի գալմնլարըն պահատըր իկիտէրինի
վէ Հայլարըն պեօլիւքլէրինտէն պիրինի սէրաս-
քէր էթտի՝ ատը | իպարիտ քի պիր իկիտ
քիմնէ իտի, վէ պունլարա վարտը Սըսըրլըլար
իւզէրինէ. եարտըմճի եէթիշտի պունլարա
Ղուպըս ատասընըն փատիշահը ատը Հուգոն

վէ Ռօտօսլուլարըն աթլը ապքերին սէրապէրի՝
սրբազան Փափըն հմրի իլէ : Պունլար պիր եիւ-
րէկ իլէ հիւճում հտիպ տիւշմանլար իւզէրինէ
վուրտուլար գըրտըլար ծնլարը, վէ գալանլարը
գօվալայըպ՝ Ղիւլիկիա սէմթինտէն գաչըրաւ-
լար . քէնտիլէրինտէն տախի գըրըլան չօղ օլտու,
հէրնէ իսէ ծնտան սօնդրա պիր զաման րահաթ-
լըգ պուլտու Ղիւլիկիա մէմլէքէթի : Պեօյլէ
օլտուգտա՝ չօգ մէթուպաշմադ օլաու սրբազան
Փափ իլէ կէնէ տին մնտտէլէրի վէ ատէթլէրի
իչին : Պու սէպէպտէն (Յակոբ Ստեցի քի եվ-
վէլտէն տախի կաթուղիկոս օլմիշ իտի, չըգըպ
կիթաի սրբազան Փափըն այաղընա վէ աղըզ-
տան ծնունլա սեօլէշիպ հէր դարաֆտան իս-
քեաթ էթտի ծնու . վէ տիւշմանլարը եալա-
նա չըգարըպ՝ չօգ րաղպէթ կեօրտիւ ծնտան,
վէ աղիմ իբրամ իլէ տեծնտիւ կէլտի Ղիւլի-
կիա մէմլէքէթինէ : (Կուն տեծնիշինտէ հօլ-
տիւ Սիւրիթար կաթուղիկոս 14 սէնէ հայրա-
¹⁵⁸⁸
97 } պետլիք սիւրտիւքտէն սօնդրա, վէ թէք-
րար պու (Յակոբ օլտու կաթուղիկոս՝ Ղոստան-
դին փատիշահըն վէ եպիսկոպոսլարըն իրատէ-
թի իլէ՝ վէ տէօրթ երլ րահաթլըգտա հայրա-
պետլիք հտիպ հօլտիւ :

¹⁵⁸⁹
98 } Սեսրուպ սուրբ (ժաղէոս մանսթըրընըն
առաջնորդու Բրտադ էյալէթինտէն՝ կաթուղի-
կոս օլտու (Յակոբ Ստեցի հօլտիւքտէ : Պունուն
տեօրտիւնձի սէնէսինտէ հօլտիւ Ղոստանդին
հայլարըն փատիշահ . տէվլէթի սիւրտիւ 18
սէնէ վէ թախթ պօշ գալտը իքի երլ . զէրէ
հայլարըն պեօյիւքլէրի ազալմաղլա Ղիւլիկիա
մէմլէքէթինտէ, կէչէնլէրին սօյունտան, եա-
խօտ քէնտիլէրինտէն տախի պիրինի փատիշահ
տիքմէք իսթէմէզլէր իտի . վէ պեօյլէճէ սա-

հասարգ դալար Կիւրիկիա վէ կիտերէք այաղ
ալթընա տիւշիւպ չըղնանտը տիւշմանլարըն
հիւճում էթմիսինտէն :

25. Սոնըբաբի | Էնոն Ժաֆլի վէ պեօբթինճի
Կոստանդինէն վէ էվէլէի Պօղոստէն Էաթնադիկոս
օլմասը, վէ Շայ Ժապիշահլըղընն սօնդու :

Ե . 43 .

| Էոն | Իւսինեան ալթընճը՝ անա դարա-
ֆընտան Շայ՝ պապա դարաֆընտան Ղիւանըն
վէ Գուրտումուն սօյու վէ Գըպըրս փատիշա-
հընլն խըսըմը, փատիշահ օլտու Շայլարա սէ-
նէ 1365. ՊԺԴ, սրբազան փատիշն մէքթուպ
Էաղմասի իլէ : Օ էրէ հաչան տույտու սըբա-
զան փափ Ուրբանոս պէշինճի Կոստանդին փա-
տիշահըն Էօլտիւկինի վէ պիլտի քի Շայլար
պիր օլմանյօրլար՝ քէնտիլէրինէ փատիշահ տիք
մէկէ՝ Էաղտըր ծնլարա վէ նասահաթ էթտի՝ քի
փատիշահ Էթսինլեր | Իւսինեան | Էոնու :
Շայլարըն պեօլիւքլէրի վէ առաջնորդլարը տա-
խի ծնուն սեօգիւնի տիյնէյիպ տալէթ էթտի-
լեր ծնու վէ զիյնէթիլէ Շայլարա փատիշահ
տիքալիլեր . Էվվէլտէն պու | Էոն ալմիշիտի | ու-
տուլիկոս աալը | աճաու փատիշահըն խըսըմընը
աալը | արիամ քի Շայլար | արուն դշիոյ
տէտիլեր : Պու | Էոն Շայլարըն սօնդ փատիշա-
հը՝ պիր ագըւը վէ իզգէթլի քիսնէ իտի, դա-
պիյէթի դաթլը, լաքին նէ Փայտա՝ վազթի
աճը. ըիճալը տախի զիյատէսիլիլէ աճըթտը-
լար . փատիշահա Էարտըմ Էտէճէք Էէրէ ծն-
տան կէրի տուրտուլար, քէնտիլէրիտէ պիրի
պիրինէ զըտտ օլուպ՝ պեօյլէճէ Կիւրիկիա վի-

լայեթի կիթսիքձէ զայիՖ վէ գուվլեթսիդ
գալտը:

¹³⁷¹
ԳԻ } Պիր գաչ վագիթսէն սօնդրա Սըսըր
ապէրի կրիւպ Նիւլիկիա մէմէքէթինէ պաշ-
լատըլար շէհրլէրի եագըպ երգմաղա: Պապ-
տը կեօրտիւ | Լոն՝ քի տէվլէթի զայ օլույօր՝
պիր էզ ապէր տէվլէրիպ՝ չըգտը ծնւարա գար-
չը. պիր էզինի գրտըգտան սօնդրա, պաշա չը-
գմմատըգտա՝ կէրի շէքիւտի վէ թէհլէքէյէ օղ-
լայըպ՝ եարսլանտը վէ կիւճիլէ տաղլարա տիւ-
շիւպ՝ պիր վագիթ կեօրիւնմէզ օլտու. վէ քիմ-
սէ տէ պիլմէտի քի նէրէտէ տիր. պուստան էօ-
թիւրի չալ օլտու քի ճէնքտէ էօլմիշ տիւր
տէյի: Պիր վագիթ կէչտիքտէ Հայլար նիքէա՜հ
էթմէք իսթէտի Սարիամ սուլդանը պիր շահ
գատէյէ՝ քի ծնու փատիշահ տիքսլիլէր: Պու-
Ֆիքիւրտէ իքէն՝ իքի երլտան սօնդրա մէյտանա
չըգտը | Լոն վէ սէվինտիրտի հէփիսլինի: ()
կիւնլէրտէ էօլտիւ Սերուպ կաթուղիկոս 13
սէնէ հայրապետիք սիւրտիւքտէն սօնդրա:

¹³⁷²
ԳԻԸ } Իոստանդին տեօրտիւնճի՝ Սերուպուն
էէրինէ կէչիպ՝ կաթուղիկոս օլտու վէ իքի երլ-
տան սօնդրա էօլտիւ:

Պօղոս՝ Իոստանդինտէն սօնդրա օթուրտու
իւչ պուչուպ երլ: Պու թարիխտէն պիր էզ էվ-
վէլձէ Սըսըր սուլդանը աղլ վէ հապս օլունուպ՝
էէրինէ կէչտի ամուճասը օղլու | ՆրէՖ Շ ա-
պան՝ քի քրիսթիանլարա խասմ իտի: Պու հա-
չան տույտու քի Հայ փատիշահլըլը գուվլէթ-
տէն տիւշմիշ վէ | Լոն փատիշահ տախի | ա-
տիկլէրէ տայանմիշ, հատսիդ հիսապսըզ ապէր
¹³⁷⁴
ԳԻԳ } կեծտէրտի Նիւլիկիա էօլքէսինէ: Պուն
լարն ապէրի սէլ կիպի եիւրիւտիւքտէ Նիւլի-
կիա վիլայէթինէ՝ Հայլար պեօյիւքտէն քիւ-

չիւկէտէք՝ վէ փատիշահ ապէրիտէ՝ գօրգու-
լարնտան շաշլպ տանտաղան օլտուլար . պաղի-
լերի սարի վէ մէթին գալէլերէ տիւշտիւ , պա-
ղիլերի տախի եիւքսէք եէրլերտէ օլան մաղա-
րալարա գափանրպ՝ կիզլէնտի . վէ օթուզ պին-
տէն զիյատէ՝ եվվէրձէ դայրը վիլայէթլերէ
գաշտըլար : | արին օրթատա գալանլար՝ գըլըձ-
տան կէշտիլեր : | Բէստի արթըգ իւմիտինի
| Լոն փատիշահ վէ ալար զէվձէսինի | արիամ
սուլդանը վէ Փինա ատըլը գըզընը վէ Շահան
ատըլը կիւվէյիսինի , կիթտի սըղընտը պիր գաշ
պեօյիւքլերիլէ՝ | Կապան տէտիքլերի գալէյէ :
Տիւշման պունու տույտուգտա՝ կէլտի գուշաթ-
տը գալէյի վէ չօղ ճէնք եթտիքտէն սօնդրա՝
պիր շէյ էտէմէյիպ վէ գալէնին տեօրթ դարա
Ֆընա ապէր գօյուպ՝ եիւրիւտիւլեր քեօյլեր վէ
շէհրլեր իւզէրինէ : | Սօնդրա իքի այ մուհասէ-
րէ իլէ , ալտըլար | Իս շէհրինի վէ դայրը շէհր-
լերի : | Տիւշտիւլեր սօնդրա մանասթըրլարա ,
չօղունու տիւպ տիւզ երգտըլար վէ չօղունու
աթէշէ վուրտուլար վէ սուլտուգլարընը ալտը-
լար . հէր եէրի սօյտուլար , վէ հէր նէ գատար
ատամ վար իսէ՝ իսթէտիքլերինի էսիր էթտիլեր
վէ գալանը գըլըձտան կէջիրիպ՝ գանա պօյատը
լար վիլայէթի , վէ Օգատար եէրի չէօլէ տեօն-
տիւրտիւլեր քի թէքըար շէնլիք վէ փատիշահ-
լըգ օլմասըն ծրալարտա :

« Կունտան սօնդրա էսիրլերի պեօլիւք պեօլիւք
էտիպ՝ գարըլարը , էրքէքլերի , գըզլարը , իկիտ-
լերի , քեօյիւլերի , շէհրլիլերի , կրօնաւորլարը
վէ քահանայարը պաշգա պաշգա , զօրլատըլար
վէ էզիլէթ էթտիլեր հէփիսինէ քի քրիսթիան
տինինի պըրագտընլար : | արին գապուլ էթմէ-
տիքլերինտէ՝ ծնլարըն չօղունու եարը պէլինտէն՝

պիչտիւէր , վէ չօղունու պօղաղլատլար . քեօյ-
լիւէրնի վէ պայաղը ատամլարըն տէրիսինի տի-
րի տիրի եիւզտիւէր . պեօյիւքլերնի վէ րադ-
պէթլիւէրնի օգ աթմաղիլէ հօլտիւրտիւէր .
կրօնաւորլարըն վէ քահանալարըն կեօղլերնի
դըզղըն միլ չէքիպ . քեօր հթտիւէր , վէ պաղիւ-
րն տիլինի քէստիւէր՝ վազ հթմիլէր տէյի , վէ
պարմադլարընը տախի խուրտիւխաշ հթտիւէր :
Սալթ գըզլարը վէ կէնճ ուշապլարը ալըպ կեօ
թիւրտիւէր՝ սաթմադ իչին : Պու մուսիպէթլի
պօղղընլուգ վէ էսիրլիք օլտու սէնէ 1374 .
Պ1Գ : Պեօյլէ օլտուգտա քի տօգուգ այ գատար
| Լոն փատիշահ օթուրմիշ իտի Սապանտա հօյ-
լէ գըթլըգ օլտու գալէտէ քի ծնտա օլանլար
պուլտուգլարընը եէտիւէր աթ հթի վէ աթ
¹³⁷⁸
⁹¹⁷ } տէրիսի՝ քէտիյէ սըչանա վարընճա : Հեր
չէյտէն իւմիտ քէսիլտիքտէ՝ միւշալիւրէ հթտի
| Լոն՝ պեօյիւքլերիլէ վէ ծնլարըն ըլթի իլէ
հապեր կեօնտէրտի սերաքէրէ վէ ծնտան է-
ման տիլէյիպ՝ քի քէնտինի վէ քէնտիսի իլէ օ-
լանլարը հօլտիւրմէսին՝ կիթտի պյաղընա . օ
տախի | Լոնու վէ ղայրըլարընը չիֆթէ վէն-
ճիրէ գօյուպ՝ կեօնտէրտի Ս՝ըսըրա : Ս է սս-
քէր տէ գալէյէ կիրիպ եաղմալատը վէ գալէտէ
օլանլարը էսիր էտիպ ալտը կիթտի :

Հաչան կեօթիւրտիւէր | Լոնու վէ գէվճէ-
սինի վէ ղայրըլարը Ս՝ըսըրա՝ ղընտանա գօտու-
լար : Պիր գաչ կիւնտէն սօնղրա սերաքէր վէ
պիր գաչը ընճա հթտիւէր սուլգանա քի ծնլարը
զընտանտան չըգարսընլար . էմի հթտի սուլգան
“ | Կէր տէտի տինլերլինտէն տեօնէրլէրտէ՝ հէմ
չըգարըրըմ վէ հէմ րայէթ տէ էտէրիմ , Պու
սուլգանըն օղլու Ս՝էլիք Ս՝անսուր տախի պու
էմի հթտի . վէ լաքին ծնլար պու թէքլիֆի

գապուլ էթմէյիպ զընտանտա դաւտըլար եէտի երլ գատար: Պու | Լոնուն էսիրլիկի օլտու սէնէ 1375. ՊԻԴ. ծնալիւր երլ փատիշահըդ սիւրտիւքտէն սօնդրա: Ս է Սիւլիկիա տիւշտիւ Ս՝ըսըրլը էլինէ, վէ սօնդրա () ամանլը հիւքմի ալթընա կիրտի:

¹⁵⁰⁰
⁹¹⁸ } Պէշ երլտան սօնդրա | Լոն քեաղատ եազմագ իսթէտի սրբազան փաթիա վէ Սպա նեօլ փատիշահընա քի պիր չարէ էթսինլէր. պու ֆիքիրտէ իքէն' | Լոնուն կիւվէլիսի Շ ա հան' պիր գաչըն ըէճասի իլէ գուրթուլտու վէ | Լոնտան քեաղատ ալըպ կիթտի սրբազան փաթըն դարաֆընա վէ ծնուն սեօզի իլէ վար տը Սպանիա վիւյէթինէ վէ | Լոնուն քեաղա տընը վէրտի Յովհաննէս փատիշահա. օ տախի պոյնունա ալտը | Լոնուն տիլէկինի:

() կիւնլէրտէ էօլտիւ Ս էլիք Ս՝անսուր' Ս է լիք | չըլէֆ Շ ապանըն օղու վէ եէրինէ կէշ տի ծնուն գարտաշը Ս էլիք Սալիհ ալթը եա շընտա: Պունա քեաղատ կեօնտէրտի Սպանիա փատիշահը Յովհաննէս՝ ազիմ փէշքէշլէրիլէ վէ տիլէտի քի ազատ էթսին | Լոնու վէ քէնտիւ սինէ պաղըշասըն, վէ քէֆիլ օլտու քի ծնտան ¹⁵⁰⁰
⁹¹⁸ } պիր զարար օլմայա: () տախի ծնուն սեօ զիւնի գըրմայըպ զօյվէրտի | Լոնու վէ գարը սընը վէ գըզընը վէ իքրամ էտէրէք եօլ վէրտի ծնարա, վէ ճէվապ եազտը Սպանեօլ փատիշա հընա ըէճէպ այընտա: | Նտի | Լոն Ս՝ըսըր տան Նըուսաղէմէ վէ զիյարէթինի էթտիքտէն սօնդրա՝ գարըսընը վէ գըզընը՝ քէհտիլէրին ըէ ճասը իլէ օրատա եէրլէշտիրիպ՝ կիթտի հոռ մայա վէ ծնտա չօգ ըաղպէթ պուլուպ՝ կիթտի Սպանիա վիւյէթինէ Յովհաննէս փատիշա հըն պյաղընա վէ մէմուն օլտու ծնտան: ()

տախի | Լոնա պիր շէհիր վերտի ագարեթլերի
իլէ . վէ չիւնքի օ վագիթլերտէ Գըրանսըզ ի
լէ | Նսկիլիդին ճիսկի վար իտի , | Լոն կիրտի
մապէյնլերինէ վէ չօգ քերրէ կիտիպ կէլմէքտէ
օլուպ՝ պիր քերրէ տէ Գըրանսայա տեօնտիւք
տէ՝ Փարեզ շէհրինէ եէթիչիպ՝ վէ օրատա
խասթալանդպ հօլտիւ ալթմըշ եաշընտա . սէնէ
1393 . Պիւբ . Նոյեմբեր այլն 19 , գուրթուլմա
սընտան օնպիր երլ կէչտիքտէն սօնդրա , վէ
կեօմիւլտիւ պիր միւքէլլէֆ մէզարու Նէլէստին
կրօնաւորլարըն մանասթըրընտա քի շիմտիյէ
տէք օնտանտըր :

() Նոն զէվճէսի | արիամ սուլզան տախի՝
թէմիզ փաք հօմրիւնի Նըուսաղէմտէ կէչիրիպ՝
օրատա հօլտիւ սէնէ 1405 ալթմըշ պէշ եա
շընտա վէ կեօմիւլտիւ մէզարա սուրբ Յակոբ
քիլիսէսինին եանընտա : Վէզալիք քէնտի գը
զը տախի Փիննա ատլը հօլտիւ օրատա : Պուշ
լար հօլտիւքտէ՝ փատիշահլըղըն նամը նիշանը
Հայլարտան գալգտը վէ հիւ պիր շէյ գանմատը
փատիշահլըղա միւթաալլիգ :

Ե Է Տ Ի Ն Ճ Ի Փ Լ Յ

ԼԱԼՐԼԼԼԼԼ ՏԼՎՐԻ

ՀԱՅԼԱՐԸՆ ՓԱՏԻԸԱՀՍԸԶ

ԳԱԼՄԱՍԸ

ԹԱՐԻԽԻՄԻՋԻՆ ԵՕԼՈՒ չափ պուրայա կէ-
լիպ՝ եհթիշտի, միլէթիմիգէ պաշ օլան պեօ-
իւկին վազթինէ պազարազ. չիւնքի թարիխ
օնունլա տօղրու տեօնէր վէ թէքերլէք միսպի
տէվրինի էտէր: Բնն չիւնքի օ փայէ գալգար
պիգտէն՝ օնուն էերինէ՝ կաթուղիկոսլարըն վազ
թինի զիքը էտիպ՝ օնունլա թարիխիմիգին իլէ-
րի վարմասըն ույտուրմնպ իւզլրէ իզ. Բաղրիգ
լէրին վազթինի տախի պիլէ ալարազ:

Ս Է լաքին հէնիզ իշիմիգէ պաշլանման
էվվէլճէ պիր շէյ տույուրմնպ իսթէրիմ: Պիւ
միշ օլասընլզ քի Հայ միլէթին փատիշահլըրը
Լիւլիկիտան գալգարըր վազիթ՝ չօղալմիշ ի-
տի պեօիւք Հայաստանտա Վիւրալէր. օնլա-
րըն չօղու օթուրուր իտի Սոկք տէտիքլէրի
մէմլէքէթտէ վէ Սապուրականտա վէ Տու-
րուքերանտա, Բաղէշ տէմթինտէ վէ Սասուն
էյալէթինտէ վէ Տարոնտա. Բզնունիք դարաֆ
լարընտա վէ Ղաջիք թօփրաղընտա՝ Սիջադէտք
տէտիքլէրի էօլքէտէ, էօյլէ քի Վիւրալիսթան

տէնիլտի օ սէմթլէր հէփիսինին տէ պաշգաճա պէյլէրի օլարագ: Վհզալիք (Թիւրքլէրտէն վէ Թիւրքմէնլէրտէն չօղու էվվէլճէ Հայաստանա կէլիպ վէ Վիւրտլէրէ վէ ղայրը միլլէթլէրէ դարըջըպ՝ պէյլիք սիւրէրլէրիտի: Թաթարլար Ղինկիզ խանտան սօնղրա Պաղտատը ալրպ իւրիւտիքլէրինտէ՝ չօգ պէյլէր պունլարըն հիւք մի ալթընտա պէյլիք էտէրլէրիտի Թա 1 Էնկ-Թիմուր վազթինէտէք:

1. Իսինճի (Թէոդորոս Կաթողիկոսի տէ Կաթի վէ 1 Էնկիթիմուր տէփիլէրինին պունլար էմփտի:

2. 1 — 2.

¹³⁷⁶
^{ԳԻԷ} } (Թէոդորոս իբինճի՝ էվվէլլէրի Պօղոս էօլտիւքտէ տէօրտիւնճի սէնէսինտէ՝ ծնուն էէրինէ կաթուղիկոս օլտու Սիատէ. կէրչի օ շէ-հիր վիրան օլմիշ իտի, վէ լաքին կաթուղիկոսարան գալտը օրատա. կաթուղիկոսլար տախի ծնտա ուհաթլըգ պուլմայըպ էօթէտէ պէրիտէ տէտիլկին կէզէրլէրիտի վէ լազըմ կէլտիքճէ օրայա տէօնիւպ՝ ձեռնադրութիւն վէ մեռն-օրհնէք էտէրլէրիտի պիր էզ վազիթ:

Պու (Թէոդորոս կաթուղիկոսուն վազթինտէ զուհուր էթմիշ իտի 1 Էնկթիմուր քի 1 Վօզպէք Թաթարլարա փատիշահ օլտու Սրիւրդանտա, Թիւրքճէ Սէմէրգանտ. սէնէ 1366. ՊԺԵ, վէ օն իբի երլտան սօնղրա իլէրի կէլիպ չօգ էէր ալտը. Մորպատական սէմթլինտէ (Թիւրիզ շէհրինի զապգ էտիպ՝ օրատա տէվլիրտի էէտիէիւզ պին ապէր վէ պունլարլա կէլիպ տօգուզ երլ կէզէրէք վէ էօթէյէ պէրիյէ կիտէրէք սալտը աւ քէրինի Մորեստանա վէ Պաղտատը ալտը սէ-

նէ 1386. ՊԼԷ, վէ տեօնտիւ Վ ասպուրական
¹³⁸⁷
 ՊԼԸ } մէմլէքէթինէ : Զօգ եհրտէ չօգ պօղղուն
 լուգ էթտիքտէն սօնղրա կէտի Սինիք մէմլէ
 քէթինէ, վէ էն էվվէլ Լընջակ գալէսինի ա
 լրպ՝ օրատա օլանլարն ճիւմլէսինի տէ գրրտը
 ծնտան սօնղրա Հայաստանն ղայրը շէհրլէրի
 նիտէ ալըպ օրալարտա տախի էօյլէ էթտի :
¹³⁸⁹
 ՊԼԸ } Լիւրիւտիւ կիթտի Տուրուբերան վիլայէ
 թինէ Տարոն սէմթինէ վէ եադտը տեօրթ
 թարաֆընը : Լսքերի տախի էօթէյի պէրիյի
 տաղըլըպ չօգ խըյանէթլիք էթտիլէր, խուսու
 սա քեօյլէրտէ : Բէօյլիւ գարընըն պիրի օ մու
 սիպէթլէրտէ պիր իշ էթտի. պու գարը գուր
 թուլայըմ տէյի գըլըճ գուշանըպ ալտը սէքիզ
 եաշնտա օլլունու վէ գաչարիքէն՝ պադտը
 կեօրտիւ քի տիւշմանլար եէթիշտի արտոնտան՝
 շաւտը գալտը, վէ քէնտիսինի ղայիպ էթտի.
 վէ չիւնքի էլլէրինէ տիւշսէ իշ Ֆէնայա վարա
 ճագ վէ օղլու տինինի ղայ էտէճէք, տեօնտիւ
 տիւշմանլար իւզէրինէ վէ պիր գաչընը գրրտը
 ծնլար չօղալտըգտա՝ օղլունա պաղըպ գըլըճը
 իլէ էօլտիւրտիւ օղլունու, վէ իլղարիլէ պիր
 եիւքսէք եհրէ չըգըպ՝ վէ եիւզիւնէ խաչնիշա
 նընը էտիպ վէ քէնտիսինի աշաղա աթըպ՝ օրա
 տա ճանընը թէսլիւմէթտի :

¹³⁹⁴
 ՊԼԸ } Լիւրիւտիւ կիթտի սօնղրա Լ էնկթիւ
 մուր Բասէն սէմթինէ, Ը իրակա, Վ անանդա,
 վէ Վարս շէհրինի ալտըգտան սօնղրա՝ պիր շէյ
 էթտի : Պիր դարաֆա այըրտը իւչ եիւզ Տա
 ճիկ վէ պիր դարաֆա այըրտը իւչ եիւզ Հայ :
 Լսթէրիտիւմ տէտի գուրա իլէ էօլտիւրմէք
 պու իքի պեօլիւկին պիրինի, վէ լաքին շիմտի
 պանա էյի կեօրիւնտիւ քի սալթ քրիսթիան
 լարը էօլտիւրէյիւմ վէ օպիրլէրինի աղատ է

տէյիմ, : Պունու Հայլար իշիթ տիբէրինտէ՝
պիր աղըզտան տէտիլէր քի “ Լէկ տիր պիզէ
զայրըլար իլէ եաշամապտանիսէ՝ քրիսթիանըզ
տինինտէ հօլմէք, : Վէ լաքին ծնարտան իքիսի
Հայ պեօլիւկիւնտէն այրըլըպ կիրտիլէր օպիր
պեօլիւկէ : Պու իշի կեօրաւքտէ Լէնկթիմուր,
էմր էթտի քի գըրսընլար օ Տաճիկ պեօլիւկիւ
նիւ : () զաման պաշատըլար պաղըրմաղա օ
իքի Հայ քի “ Պիզ քրիսթիանըզ, : Տէտի ծնա
րա Լէնկթիմուր “ Լկէր սիզ քրիսթիան իսէ
նիզ, պու սիւրիւտէ իշինիզ նէ . հօյլէ տէյիլ
սիզ Ֆինա վէ եալանձը ատամլար սընըզ, ծնուն
իշին զայ էթմէք լաղըմ տըր սիլի, : պունու
պեօյլէ տէյիպ՝ էմր էթտի քի սալթ օ իքիսինի
հօլտիւրսիւնլէր վէ օպիրլէրինի սալը վէր
սինլէր :

¹⁴⁰³
^{ԴԵԲ} } Պունլարտան զայրի չօգ իշլէր էթտիք
տէն սօնդրա՝ կիրտի Լէնկթիմուր քիւչիւք Լ
սիա սէմթինէ վէ չօգ շէհրլէր զապգ էտիպ՝
կէլտի գուշաթտը Սիվաս շէհրինի քի օրատա
վար իտի եիւզ իկիրմի պին ճան . պունլար գար
շը տուրտուգլարընտա՝ եէմին էթտի Լէնկթի
մուր, “ Լկէր շէհրի պանա վէրիքսէնիզ տէտի՝
սիլի գըլըճտան կէչիւմէմ, : Եհրի ալտըզ
տա՝ հէր նէ գատար օրատա իկիտ վար իսէ է
սիր էտիպ, զէնկինլէրինէ վէ քիպարընա իսքէն
ճէ էթտի . վէ հէփ շէյլէրինի ալտըզտան սօնը
րա, պաղլաթտը պաշարընը այալլարընա վէ
թէքէրլէք կիպի եուվարլայարաք՝ աթտըրտը
պեօյիւք չուգուրլարա քի օրատա քէնտի գազ
տըրտը . գարըլարը սաշլարընտան աթ գույրու
ղունա պաղլատըպ՝ օվալարտա սիւրիւթտիւ .
չօճուգլարը էլայազ պաղլը՝ պեօյիւք օվայա սէր
տիրիպ՝ հարման կիպի աթլարա չըղնաթտը . օ

նուն իջին օ եկեր Սև հողեր տէնիլտի, եանի,
գարա Թօփրագլար: Ե հերին ապերինի տէ
սաղ սաղ եկրէ կեօմորուրտիւ: «Ղիւնքի եհմին
էթտիմ, տէտի, քի սիզի գըլըճտան կէշիւմէյիմ»,
«Չօգ ույուզլար պուլտու շէհրտէ»: «Սիզ նէ
իշէ եարարսընըզ», տէյերէք, ճիւմէսինի տէ
պօղտուրտու: «Պէն քի սաղլարը եաշաթմաւ
տըմ, տէտի, սիզի նիւլին եաշաթմաւը», : Երգ-
տը սօնղրա քիլիսէլէրի, վէ Թէմէլինտէն սեօք
տիւ Պըրգ մարտիրոսլարըն՝ գըրգ գուպպի
քիլիսէսինի քի օրայա կեօմիւլմիշ իտի ծնլարըն
Թէնի: Պունտան սօնղրա իլէրի կէլիպ՝ գութ-
տու Ելլտըրըմ՝ Պայէզիտի վէ տէմիր գաֆէսէ
գօտու: Ս է օ սէմթէրի վուրուպ՝ ալթմըշ
պին էվ էսիր էթտի՝ չօղու Հայ, վէ Խօրասան
սէմթինէ եօլլատը: Քէնտիսիտէ Եօզպէք
վիլայէթինէ տեօնիւպ՝ Սէմէրգանտա կիթտի
վէ օրատա էօլտիւ. սէնէ 1406, ՊԾԵ. վէ օ.
նուն եկրինէ կէշիպ փատիշահ օլտու Եահ-
ուռիս ատլը օղլու:

Պու Ենկթիմուր կէրջի պիր զալիմ վէ խային
քիմնէ իտի, վէ լաքին քիմքի իդահթ էտէրսէ՝
ծնա քեօթիւլիք էթմէզիտի վէ պիր զարար
վէրմէզիտի, սալթ վէրկի ալըրիտի: Պու հէր
նէրէյէ վարսա վէ հանիւր շէհրի գուշաթսա,
իււրէնկիլ չատըր գուրարըտը, պէյազ, գըրմը-
զը վէ սիյահ. էվվէլ պէյազ՝ քի քէրէմէթմէք
նիշանը իտի, էկէր շէհրտէ օլանլար իրատէթ-
լէրի իլէ քէնտիսինէ իդահթ էտէրէրսէ:
Սօնղրա գըրմըզը՝ քի աթէշ վէ գըլըճ նիշանը
իտի. էն սօնղրոնտա սիյահ՝ քի արթըզ քէրէմ
էտէճէք տէյիլ իտի, կէրջի ծնտան սօնղրա միւ-
զի տախի օլալար: Տէրլէր քի պու Ենկթի-
մուր հաշան կիթտի Քիւր չայընա եագըն Ե.

ղուանլար վիլայէթինէ, ճրատա օլան Բըլուանք տէտիքէրի Նայլարը սիւրտիւ կէօնտէրտի Վանտահարա . ծնլար տախի ճրատա տինէրինի ազէր ազէր պըրագըլա ղայրը մէզհէպէ եհլթէն տիւէր : Վանտահար վիլայէթի տախի ծնլարն ատընա Բըլուան տէնիլտի . պու շէյի իսպաթ էթմէք իչին տէրէր քի ծնլար փիշիրտիքէրի էքմէկին իւզէրինէ խաչվարի պիր նիշան գօրլար : Թէքթար տէրէր քի հէր նէ գատար քի թապ պուլտու իսէ Լէնկթիմուր Նայաստան տա վէ Բէնիմիսթանտա կէօթիւրիւպ Սմէր գանտա պիր գուլէյէ գօտու . վէ էմր էթտի ուգուպէթ իլէ քի հիչ պիր քիմնէ ճրատան քի թապ չըգանմայա . էկէր պիր քիմնէ իսթէրսէ պիր շէյ օգուանգ , իչէրի կիրսին պագսըն վէ թէզլէ չըգսըն : Իսթէրսէն պագ Նայ թարի խինտէ . Գ . 1 :

2 . Լէլէլէ Կարապետ Կաթողիկոսն Վաթի պէ շինճի Կոստանդինէ վարընճա :

2 . 2 — 5 .

¹³⁹⁸
^{ՊԻՆ} } Նէնիզ Լէնկթիմուր Նայաստանտա ի քէն պէյին պիրիսի Սէլէք Սմէր ատլը պիր գաչ քրիսթիան քիմնէլէրին իլվատը իլէ դութ տուրտու Թէոդորոս կաթուղիկոսու վէ էօլ տիւրտիւ ծնու 18 սէնէ հայրապետիք էթտիք տէն սօնղրա . ծնտան ղայրի ծն ալթը քիշի տախի էօլտիւրտիւ Նայ պէօյիւքէրինտէն . վէ սօնղրա քէնտիսինիտէ էօլտիւրտիւ Սըսըր սուլղանը :

¹³⁹⁸
^{ՊԻՆ} } Կարապետ Էվվէլքի քի Բոկիկ տէնիլ լիր իտի Թէոդորոստան սօնղրա կաթուղիկոս օլտու Նայլարա 2 սէնէ :

Վաւիթ տեօրտիւնաճի՝ Վարապետին եւերինէ կէջտի վէ գալոր 4 սէնէ:

¹⁴⁰⁹
915 } Վարապետ իբրնաճի՝ Վաւիթտէն սօնդ
րա կաթուղիկոս օլտու 7 սէնէ: Պունլարըն
կիւնիւնտէ չօգ մարտիրոսլար զուհուր էթտի՝
կերէք էվվէլ, կերէք սօնդրա. պագ Հայ Թա.
րիխինտէ. 7. 2: Պու վագիթլերտէ Թէքրար
վէվէլէ գօփտու միլլէթ իշինտէ Ունիթօլլար
սէպէպինտէն. չիւնքի օնլար Հայլարըն հէփ
ատէթլերինի վէ խորհուրդլարընը պօշ պիր շէյ
սայարագ՝ եհնի ատէթլեր չրգարմիշլերտի,
նիճէքի եազմլչրդ Հայ Թարիխինտէ. Է 40:
Պիր նամտար վարդապետ վաւիտի օ զաման՝
ատը Սարգիս. չօգ ճահտ էթտի՝ պու պուլա.
նըզլըղը տուրուլթմաղա վէ չարէսինի պուլա.
մատըգտա՝ չէքիտի պիր եանա, վէ կիթտի սա.
քին օլտու Քաջբերունի սէմթինտէ Սուխարա
մանասթըրընտա:

() կիւնլերտէ շէօհրէթ պուլմիշ իտի Յուլ.
հաննէս Որոտնէցի վարդապետ Վախիկ տէտիք
լերի քի սաքին օլուր իտի Ստաթև վանքընտա
վէ քարոզլար տիւզէր իտի. պու էվվէլինտէն
Ունիթօլլարա սահապ չրգտը. վէ լաքին պագ.
տը կեօրտիւ քի Ունիթօլլար քէնտի շայիրտէ.
րինի վէ Սարգիս վարդապետին շայիրտէրինի
Թէքրար միրտէլ էթտիլեր վէ Թէքրար ձեւ.
նաղրութիւն վէրտիլեր, օնլարտան կերի տուր.
տու, հէմ.քէնտի վէ հէմ զայրը վարդապետլեր
վէ Ճէմաաթ տախի. վէ լաքին Ունիթօլլար օ
գատար գապարթտը իշի քի Հայլար պէյլերէ
տիւշիւայ՝ օնլարըն հազգընտան կէտիլեր:

¹⁵³⁸
915 } () կիւնլերտէ Յուլհան Որոտնէցի էօլ
տիւքտէ, Վրիգոր Տաթևացի քի օնուն շայիր
տի իտի. օ տախի գարշը տուրտու Ունիթօլլա.

րա. քէզալիք Սարգիս վարդապետ տէ էօլ-
տիւքտէ՝ ծնուն եւրինէ Գրիգոր խաթեցի
կէչիս՝ չալըշոր սէօնտիւրմէ կէ Ունիթօւլարըն
աթէշինի, վէ քէնախսիտէ ղայրէթէնիս՝ Լ. յսմ
աւուրք քիթապընը թէմնամատը վէ մարտի-
լոսլուղա հալէս էտիս՝ միւրատընա էրտի.
Թալմա Սեծտիւցի տախի պու իշէ չալըշոր.
պունճիլէյին Լաքել վարդապետ Սիւնիք ե-
պիսկոպոսու վէ ղայրլարը տախի. պագ Հայ
թարիխինտէ. Գ. 3: Պունլար հէնիզ սաղ ի-
քէն՝ էօլտիւ իքինճի Սարապետ կաթուղիկոս
Սիս շէհրինտէ 7 սէնէ կաթուղիկոսլըգ էթ-
տիքտէն սօնղրա:

¹⁴⁰⁹
^{ԳԼԵ} } Զակոր իւչիւնճի՝ Սարապետ կաթու-
ղիկոս էօլտիւքտէ՝ Սիւլիկիա պէյի էմրիլէ
կէչտի ծնուն եւրինէ. վէ լաքին Սիստէ օլանլար
իքի երլտան սօնղրա՝ ծնու ղէհրլէյիս էօլտիւ-
տիւէր:

¹⁴¹¹
^{ԳԼԵ} } Գրիգոր սէքիլինճի՝ հաչան կիւրիւթիւ
գօփսու Սիստէ կաթուղիկոսլըգ իչին՝. քէնտի-
սի գափտը օ մանսըպը վէ գարշը տուրանլարը՝
պէյին գուլվէթիլէ ալթ էթտի. վէ լաքին
Սիս քիւրսիսի րահաթսըգ օլարագ՝ կիթտիքճէ
գըլամընտան չըգտը. պու սէպէպտէն Սիստէ
օլանլար եէտի սէնէտէն սօնղրա ծնու սիւրտիւ-
լէր պիր գալէյէ քի օրատա էօլտիւ:

¹⁴¹⁸
^{ԳԼԵ} } Պօղոս՝ Լաւրատ մէմէքէթինտէն՝
Լորոսալէմ առաջնորդու՝ Սիսէ կէլիս նիզամ
վէրմէկ իչին՝ հէփիսինին իրատէթիլէ կաթու-
ղիկոս օլտու վէ օ քիւրսիյի պիր էզ նիզամլարս
տիւգտիւ: Պու կաթուղիկոսլարըն վագթինտէ
թէքրար պուլանտը հայաստան վէ ալթը իւս-
թիւնէ կէլտի. գէրէ պիր դարաֆտան Սըսըր
սուլղանը, օ պիր դարաֆտան Լոսսուֆ՝ Սա-

տուն պէյի . պիր դարաֆտան Ս'իրան Լազին՝
 Ոստան պէյի, օ պիր դարաֆտան Ս'իրան շահ՝
 Թօկվրիզ պէյի՝ Լէնկթիմուրուն օղլու . պիր
 դարաֆտան Շահուխ՝ ծնուն պեօյիւք օղլու
 քի պեօյիւք խանիտի Խօրասանտա վէ օ պիր
 դարաֆտան ղայրը պէյլէր պիր՝ պիրլէրինէ
 զրտտ օղուպ վէ Հայաստան իշխտէ ճէնք է .
 տիպ՝ պերպատ էթտիլէր տիւնեայր . պուն
 լարըն իշխտէ Լուսուֆ պէյ կիթտի ալըր
 Պաղտատը վէ Խքէնտէր ալըր օղլունու պէյ
 գօտու օրայա, վէ քէնտիսիտէ Բազրեանդ
 էյալէթինէ կէլիպ՝ օթուրտու Սաղարշակերտ
 շէհրինտէ Թիւրքէ Լաշկերտ . ծնտան կէշտի
 Տայք մէմլէքէթինէ վէ ալըր Բքսպայր վէ օ .
 րալարտա չօգ առամ գրրտը :

¹⁴²⁰
 948 } Պու Լուսուֆ էօլտիւքտէ՝ օղլու Խ .
 քէնտէր՝ քէնտի եէրինէ գարտաշընը՝ առը
 Շահմահմուտ՝ Պաղտատտա օթուրտուպ կէլ
 տի Հայաստանա . վէ չիւնքի օրայա կէլմիշտի
 Շահուխ Խօրասան խանը՝ ծնունլա ճէնք է .
 տիպ Բազրեանդ օլաարնտա՝ եէնկիլտի վէ գաչ
 տը : Կէրի տեծնտիւքտէ Շահուխ՝ Խքէն
 տէրին օպիր գարտաշընը՝ առը Ղիհանշահ
 ծնա զրտտ օլմնդ իշին պէյ էթտի Բորպատա
 կանա վէ Հայաստանա : Պու տախի պէյ օլ
 տուղու կիպի պաշատը Խքէնտէրիլէ վէ ղայրը
 պէյլէրիլէ ճէնք էթմէկէ Հայաստան սէմթէ
 րինտէ, Թա քի էօլտիւ Խքէնտէր քէնտի օղլու
 Վապատըն էլինտէն : Պու Ղիհանշահն տէվ
 լէթի տէնիլտի Վարազօյունլու, նիճէ քի
 Տիարպէրտէ օլան Ղիհանկիր պէյին տէվլէ
 Թի Բքօյունլու տէնտի . վէ օ զամանլարտա
 պունլար խտի Ճիւմլէսիտէն նամլը : Պունլար
 վէ ղայրըլարը տախի օն երլ շէտիտ ճէնք էթ .

մէկ իւն՝ գըթըղա սէպէպ օլտուլար : () գա-
տար քի՝ հալգ հիչ պիր շէյ պուլմանյըպ պի-
րիպիրինի եէտիւէր . չօղու տախի վիլայէթի պը-
րագըպ՝ ղայրը եէրէ գաչոր . պագ Հայ թարի-
խինտէ . Դ. 4 , 5 : Պեօյլէ վազիթտէ հօլտիւ
Պօղոս կաթուղիկոս 12 սէնէ կաթուղիկոսլըգ
էթտիքտէն սօնղրա :

¹⁴³⁰
^{Պ2Թ} } Սոստանդին պէշինճի՝ Ս ահկայ շէհրին
տէն կաթուղիկոս օլտու Սիստէ Պօղոսուն եէ-
րինէ : Պունուն կիւնիւնտէ օլտու Ֆիօրէնցա
սինոդոսու քի ծրատա պիրլիք էթտիւէր Ռում-
լար վէ Հայլար լատինէր իւն . վէ լաքին
Ռումլարըն պիրլիկի սիւրմէտի . պագ Հայ թա-
րիխինտէ . Դ. 6 :

¹⁴³⁸
^{Պ2Դ} } () վազիթէրտէ իւերի կէլմիշ իտի
Հայաստանտա Սիւնիք վիլայէթինտէ Հայլար
տան պիրիսի ատը Պէլգինէ՝ Ոււպէլէան Սըմ-
բատըն օղու քի Սըղնաղըն պիր դարաֆընա
տախի հիւքմէտիպ , ծրատա օլան Հայլարը էյի-
ճի գայրըրըր իտի . վէ քիւմքի օ սէմէէ գաչար-
սա մուհասպէթիւէ ալըպ՝ էյի գօրուր իտի :
Պունուն կիւվէյիսի Վիւրճի փատիշահը Ղէք-
սան՝ պունա գըսգանըպ հասէտ էթտի վէ իս-
թէտի վիւճուտինի գալտըրմադ . պուլտու
Հայըն պիրինի ատը Ղիմաղին վէ ծնուն էլիիւէ
զէհիրլէտի ծնու : Պէլգինէ հօլտիւքտէ՝ Հայ-
լար դութուպ Ղիմաղինի՝ էլլէրինի վէ այագլա-
¹⁴³⁹
^{Պ2Ե} } ընը քէստիւէր : Վիւրճի պէյի տախի օ
երլ քէթիւ եարալարա տիւշ օլտու , վէ սօնղ-
րա ասի օլտուգտա Ղիհանշահ քի լիւվրիզ
փատիշահը իտի , կէտի Ղիհանշահ Վիւրճիս-
թանա վէ քիմի քի պուլտու իսէ էսիր էթտի
վէ պեօյիւքլէրինի հօլտիւրտիւ : Ղէր Ը աւմ
շուղդէ շէհրին քի ծրատա իկիրմի պին Հայ

օթուրուր իսի վէ չօղունու գըրտը, վէ սօգուզ պին տեօրթ եււզ քիշի հսիր էթտի: Պէջլէ էթտի ճիհանշահ զայրը շէհիրէրէտէ: Կէրի տեօնտիւքտէ՝ Հայլարին իւզէրինէ փաշա տիքտի Վախջուանտա քէնտի օլլունու՝ Հասան Մւի ատլը վէ Րէվան շէհրինտէ տախի պիրինի օթուրթտու ատը Լազուպ՝ Հասան Մւինին հիւքմի ալթընտա:

3. Գրիգոր Սուսաբէկէնց տէրիւքիւրի Կաթուղիէ տուն վաթմի չի օղան Կաթուղիէնուլէ Գրիգորի տէօնտի- Լիւթիւքիւրի վէ տաա Կաթուղիէն օլլուն Կիւրախ:

2. 6 — 9.

¹⁴⁵⁹
⁹²⁸ Կիւնտէն կիւնէ Սիս քիւրսիսի փայէսին տէն տիւշմէք իւզրէ իքէն՝ էօլտիւ Կոստանդին կաթուղիկոս 9 սէնէ կաթուղիկոսլըզ էթտիքտէն սօնդրա: Սիստէ օլանլար օնուն էէրինէ պիրինի կէշիրտիւքի Յովսէփ ատլը՝ իշէ եարամազ պիր ատամ, վէ նիճէքի պազիւքի տէրլէր՝ աշխարհական իսի. պու պիր երլ օթուրտու օթուրմատը էօլտիւ. վէ լաքին կաթուղիկոսլարըն սրասընա կիրմէտի. կէրշի ատը օնլարըն սրասընա եազըլտը:

¹⁴¹⁰
⁹²⁸ Գրիգոր սօգուղունձը՝ Սուսաբէկէնց տէտիքլէրի՝ կաթուղիկոս օլտու Սիստէ: Սէ շիւնքի ազ իտի օրատա եպիսկոպոս վէ քիւրսի տէ շէօհրէթինտէն տիւշմիշ իտի, Փիւհալպէշ եպիսկոպոս ձեռնադրել էթտի՝ պէշիտէ լայրգ օլմնյան քիւնէլէր: Պու իշէ պէշէնմէտի Սիւլիկիս սէմթլէրինտէ օլան տեօրթ եպիսկոպոս վէ եէքտիւ օլարագ եազտըլար Հայաստանտա

օլան եպիսկոպոսարա վէ վարդապետէրէ վէ
 տույուրտուլար քի պու քիւրսինին իշի ֆէնայա
 վարըեօր . եկեր թէզէ պիր շարէ էթմէզսէնիզ՝
 ըրևվայ օլուրուզ զայրը միլէթէր էօկիւնտէ :
 Պու հապէրտէն օյանրպ միլէթին առաջնորդ-
 լարը վէ պիրի պիրլէրինէ մէթուպ եազմագլա
 եէքտիլ վէ եէքճիհէթ օլուպ՝ սեօզ էթտիլէր
 քի Սիա քիւրսիսինի պըրագըպ՝ պիր զայրըաընը
 եէնի կաթուղիկոս գօսունլար] ջմիածինտէ ,
 եախօտ օ Սուսաբէկէնց [Գրիգորու] ջմիածի-
 նէ կէթիրիպ՝ օրայա գալորըսընլար Սիստէն
 քիւրսիյի : Պունուն իչին եազտըլար ծնա քի
 1441
 92 } պույուրտուն կէլսին] ջմիածինէ : Տիյնէ
 մէտիքտէ [Գրիգոր՝ Հայաստանտա օլան առաջ
 նորդլար իսթէտիլէր պու իշ իչին պէօյիւք սի-
 նոդոս էթմէք . վէ ըահաթլըզլա իշի պաշա չը
 գարալըմ տէյի՝ մատտէի տույուրտուլար Ռէ-
 վան պէյինէ ատը] յադուպ : Պունլարն հէփի-
 սինէ աղըզ օլտու Օպքարիա եպիսկոպոս Հա-
 ւուցթառ տէնիլէն մանասթըրըն առաջնորդու :
 իշի պէօյլէ տիւզիւպ՝ սինոդոս գուրտուլար Սա-
 շարշապատտա] ջմիածին քիլիսէսինտէ եպիս-
 կոպոսլար , վարդապետէր , վանահայրլար , կրօ-
 նաւորլար վէ քահանայլար , Բղուան կաթուղի-
 կոսու տախի ծնտա , հէփ հէփ եէտի եիւզ քի-
 չի . վէ պունլարտան զայրը ալիարհական պէօյ-
 իւքլէրիտէ : Զօզ եպիսկոպոսլար վէ վարդա-
 պետէրտէ քի կէլէմէտիլէր սինոդոսա , եազ-
 տըլար քի սինոդոսուն էթտիլինի՝ պիզտէ գա-
 պուլ հտէրիզ : Պու սինոդոստա ճիւղէնին ի-
 ըատէթիլլէ վէ հէքէսին պէյէնմէսիլլէ կա-
 թուղիկոս օլտու Սիրակոս վարդապետ՝ Բաջ-
 բերունի էյալէթինտէն] յառաքատ քէօյիւն-
 տէն քի օթուզիքի եըլ] Սոր վիրապ տէտիքլէրի

մանասթըրտա սաքին օլմաղիլէ Ս իրապեցի տէնիլտի . պիր ալչազ կեօնիւլլիւ եւմաշ քիմ սէ , սեօզի տիւզկիւն վէ ամէլի փաք , ազըլլը վէ սուրք քիթապլարա էյի վուզուֆ թահսիլ էթմիլ : Պեօյլէ օլմաղ իլէ Հայ կաթուղիկոսւրգ քիւրսիսի Նշմիածինէ գօնուլտու , վէ Ս սաւորիչին սուրք աջը եանի սաղ էլի օրատա . վէ Սիս գալոր քէնտի դավըրընտա սէնէ 1441 . ՊՂ :

Վիրակոս՝ կաթուղիկոս օլտուղու կիպի՝ օրհնութիւն քեահատը եազտը հէր եէրէ , հէփսի նի նզովքտան չեօզմէքլէ քիմքի պաղլանմիշ իտի Սիստէ օլան կաթուղիկոսլարտան . վէ կաթուղիկոսլարա օրհնութիւն եազտը , կէրէք Սիստէ օլանա վէ կէրէք Ղլթամարտա օթուրանա , Վէնտիսիտէ պաշլատը նիզամա գօմաղա կաթուղիկոսարանը էվվէլքի դարդընա . մանասթըրլարը տիւզտիւ վէ քիլիսէլէրի եէնիլէտի , վէ չօգ չալըշտը քի առաջնորդլար էյի վարսընլար , վէ միլլէթ տալիս ըահաթ էթմին :

¹⁴⁴⁵
ՊՂԲ } Իքի երլտան սօնդրա Սարկոս ատըր պիր եպիսկոպոս՝ քի սինոդոս վազթինտէ Վիւրճիսթանտա իտի՝ Ս աղարշապատա կէլիպ՝ կաթուղիկոսլուղուն Նշմիածինէ կէլտիկինի կեօրտիւքտէ՝ շաշտը . վէ պիր գաչ վէլվէլէճի քիմ սէլէր իլէ սեօյլէչիպ վէ ծնլարտան տիւրթիւլիւպ հասէտիլէ տօլտու . պուլտու քէնտիսինէ ուլղուն կրօնաւորուն պիրինի Ղստուածատուր ատըր վէ ծնունլա պիր օլուպ՝ իքիսիտէ պաշլատըլար Վիրակոսուն կաթուղիկոսլըղընը եէրմէկէ . “ () էվվէլ Ղլթամարը իտի՝ տէտիլէր՝ վէ չօգտան նզովք իլէ պաղըր տըր , ծնտան Նշմիածինէ կաթուղիկոս օլանաղ . պունտան դայրի կէրէկ իտի քի օ Էն էվվէլ կաթուղիկոսլար

տանն եպիսկոպոս օլայ իտի, վէ ծնտան սծնդրա
կաթուղիկոս, Պունլարա ուշտու Կիրակոս
ատլը վարդապետին պիրիսի վէ պիր տէ Դաբ
րիէլ ատլը եպիսկոպոս վէ Համազասպ Լըրևան
եպիսկոպոսու . պունլար քեաղատ եազտըլար
() աքարիա եպիսկոպոսա Հաւուցթաու մանաս
թըրըն առաջնորդունա վէ ծնու տախի՝ գօլայ
ճա դարաֆլարընա ալտըլար . զէրէ օ եպիսկո
պոս տէ կիւճէնմիշ իտի Կիրակոս կաթուղիկո
սա , չիւնքի քէնտիսի իսթէր իտի կաթուղիկոս
օլմադ , վէ պեօյլէ օլտուղու իչին՝ Հազզ էթմէզ
իտի ծնտան : Պունլար սեօզի պիր էտիպ՝ սրգ
լէթիլէ տալէթ էթտիլէր եպիսկոպոսլարը ,
վարդապետլէրի վէ քահանալարը վէ մախսու
սէն Դրիգոր վարդապետի՝ քի Ս՝ակու էյալէ
թին եպիսկոպոսի իտի : Պունլարը տախի քէն
տիլէրի ուշտուրուպ՝ օլտուլար օթուզ քիշի . վէ
սիւրիւիլէ կիթտիլէր Լըմիածինէ քի էնտիր
սինլէր Կիրակոս վարդապետի կաթուղիկոսլըզ
մանսրպընտան : Պունու տուշտուղու կիպի Կի
րակոս՝ էվէթլէտի գաչտը վէ պիր էվէ կիրիպ
սագլանտը : Սէ լաքին ծնլար ծնու պուլուպ
կեօթիւրտիլէր Լազուպ պէյին գարշըսընա
քի ծնուն էմրիլիլէ կաթուղիկոս էթմիշլէրիտի
Կիրակոսու , վէ ծնա շէքվա էտէրէք՝ տէտիլէր ,
“ Լըատըզ պուլտուզ՝ քի պու ատաւ վաֆթիս
ծլմամը վէ քրիսթիան տէյիլիմիշ , պիւյիճի վէ
տինիմիզէ գարշը պիր քիմնէ տիր . էկէր իս
թէրսէնիզ պունուն կաթուղիկոս օլմասընը՝ կէ
րէք տիր քի պունու եէնիտէն վաֆթիս էտէ
լիւ՝ , վէ եէնիտէն կաթուղիկոսլըզ վէրէլիմ , ”
Պէյ տէ տեօնտիւ տէտի () աքարիա եպիս
կոպոսա : “ Սէն տէյիլիմի իտին պունու կաթու
ղիկոս էտէն . շիմտի նէ օլտու սանա քի իսթէյ

օրսուն պունու եհնիտէն կաթուղիկոս էթմէք, : Օ աքարիա եպիսկոպոս ինքեար էտերէք
 “ Հաշա տէտի, պէն էթմէտիմ, քէնտի ատամ
 լարը էթտի, : () րատա պիր կրօնաւոր պու
 լունտու կաթուղիկոսուն դարաֆրնտան վէ պիր
 ուշադ . պունլար պիր աղըզտան հայգըրարագ
 տէտիլէր, “ Պունլար եալան սեօլէր, վէ հագ
 դա գարըր իշ դութար, : Պու սեօզ հէնիզ ա
 ղըզլարընտա իքէն՝ վարդապետէրտէն պիրի՝
 ատըր Ստեփաննոս՝ քի պիլէ իտի Օ աքարիա
 վարդապետիլէ՝ օ տիվանտա պիր սիլլէ վուրտու
 ուշաղըն աղըլնա : Պունու կէօրտիւքտէ պէյ
 տարըլտը վէ հէփիսինիտէ տիվանտան գօլտու :
 Պեօլէ օլտուգտա՝ Օ աքարիա վարդապետ օ
 ճիւհուրի Նժմիածինէ եօլլայըլ՝ քէնտի կիր
 տի պէլին եանընա վէ ծնա չօգ շէյ տունմաղ իլէ
 ֆէրման ալտը՝ պիր ղայրըսընը կաթուղիկոս
 էթմէկէ . վէ ֆիլհալ Նժմիածինէ կէլիպ կեօս
 թէրտի հէփիսինէ պէլին էմրինի . ծնլար տախի
 պիր օլուպ չափըճադ կաթուղիկոս էթտիլէր
 Սախու էյալէթին եպիսկոպոսու օլան Վրիգար
 վարդապետի, վէ հէր քէս տաղըլըպ կիթտի
 եէրինէ : Կիթտի Կիրակոս կաթուղիկոս տախի
 պիր կիզլիճէ եէրէ . ծնտան վարտը կիրտի պիր
 մանասթըրա վէ էօլիւնճէ գատար օրատա օ
 թուրտու . պունուն կաթուղիկոսլըղը սայըլտը
 իքի սէնէ . վէ լաքին նէչէ՝ քի սաղ իտի՝ պազի
 եէրտէ ատընը քիլիսէտէ զիքը հաէրլէր իտի՝
 Վրիգորուն ատը իլէ պէրապէր :

Պու պեօլէ օլտուգտա՝ Նժմամարտա օլանլար
 քի միւղի օլմիլլէր իտի Նժմիածինէ, կէրի չէքի
 լիպ՝ կիլնէ քէնտի պաշլարընա օլտուլար . “ Պիզ
 տէտիլէր Նժմիածին մուհապէթի իչին վէ օ
 նուն շէօհրէթի իչին՝ պիր օլտուգ . ամնա չիւքի

սիւզ օ կաթուղիկոսու պըրագտընըզ քի պիղլէր վէ սիւղէր գապուլ էթմիշ իտիք, շիմտէն սօնղրա արթըզ պիւրլիք օլմազ պիղտէ, վէ պէօյլէճինէ Լջթամար քիւրսիսի թէքրար պըրագտը Լջմիածինի վէ շիմտիյէտէք էօյլէճէ գալտը:

Ումուլուր իտի քի Սիս տախի պիր օլա Լջմիածինիլէ. վէ լաքին պու կիւրիւլթիւ գօփուտուգտա՝ օ իւմիտ տէ պէրդարաֆ օլտու: Սէ պու սէպէպտէն օ կիւնլէրտէ Գրիգոր Սուսաբէկէնց էօլտիւքտէ, Կարապետ վարդապետ ասլը պիրի քի Կիրակոս կաթուղիկոստան եպիսկոպոս օլմիշ իտի՝ Կիւլիկիատա օթուրան պէյին էլիիլէ կաթուղիկոս օլտու Սիստէ վէ սեօզ վէրտի քի Սիս քիւրսիսի երլտան երլա Սըսըր սուլգանընա իւշ եիւզ ղուռուշ էտա էյլէյէ վէ օ պօրճ գալտը օրատա. վէ հաջան () սմանլը Սիսի ալտը՝ ծնլար ալմաղա պաշլատը. վէ պու օ պօրճ տուր քի Վէշիշ աղջէսի տէնլիր:

() Լ Կարապետ վարդապետտէ քի Սիստէ օթուրտու, իքի երլտան սօնղրա էօլտիւ վէ ծնունէ էրինէ կէշտի Ստեփաննոս վարդապետ. պու չօգ չալըշտը Լջմիածին կաթուղիկոսլըղընը պաղալ էթմէկէ. վէ չիւնքի պիր շէյ էտէմէտի. իսէ՝ վազ կէշտի: Սէ պու տախի էօլտիւքտէ ղայրլարը օթուրտու Սիստէ վէ շիմտիյէտէք օթուրույօրլար նիճէ քի պիր պիրի արտընճա եազմըշըզ Սիս կաթուղիկոսլարըն սըրասընտա:

Պու վազիթլէրտէ () սմանլը փատիշաջը ֆաթիճ սուլգան Սէհէմմէտ՝ ալտը Ստանայու Սուլմարըն էլինտէն, սէնէ 1453. ՋԲ: Պու սուլգան Պուրսատա պուլունտուգճա չօգ մուհապպէթ կէօսթէրիւ իտի հայլարա վէ ծնլարըն առաջնորդունա՝ տտը Յովակիմ. վէ Ստանպօլու ալտըգտան սօնղրա չաղըրտը ծնու օրայա

պիր գաւ շանլը հվլերիւն .] անկերիտէն տէ կէ
թիրտի տեօրթ հվ . պիր հզ Հայլար տախի
Գարաման սէմթինտէն վէ եերլէշտիրտի Սա
մաթիատա . զայրը եերլերտէն տախի չօգ Հայ
կէթիրիւլ' էօթէյէ պերիյէ զօնտուրտու . իս
թէրսէն պադ () սմանլը տէվլէթինի նազլ է
տէն քիւչիւրէք քիթապլն 105 քեաղատունտա
Սօնղրա (Յովակիմ եպիսկոպոսու բաղրիդ էթ
տի քի գատըր օլտուն պուլուրմաղա' Սուլմէլին
տէ վէ Մնասօլուտա օլան Հայլարա :
Ե իմտի կէլէլիմկաթուղիկոսլարն Տիքեայէ
սինի նազլ էթմէկէ :

4. () Դոննճը Գրիգոր Կաթուղիկոստան Վաթի' Ի
քինճի Սարգիսէ Վարնճա :

2. 9 — 10 .

¹⁴⁴⁵
97. 10 } Գրիգոր օնունճը' Սակուեցի տէտիք
լէրի' Սիրակոստուն եերինէ կաթուղիկոս օլուլ'
զայրէթ էթտի պիթիրմէկէ օ եափուլարը քի
պաշլամիշ իտի Սիրակոս կաթուղիկոս : Պու
Գրիգոր կաթուղիկոս չօգ տարլըղա տիւշտիւ
զապիթլէրին զօրունտան' աղըր վէրկի վէրմէկ
իւն օնլարա . օ գատար քի դագէթ կէթիրէ
մէտիկինտէն վէ եալընըզ չէքէմէտիկինտէն'
եարտըմճը ալտը քէնտիսինէ վարգապետլէր
տէն Մըրիստակէս ատլը պիրինի վէ օնու Սջ
միածին եպիսկոպոսու էտիւլ, վէ քէնտիսինէ
վէքիւ վէ իքինճի կաթուղիկոս գօյուլ' օնա
թէսլիմ էթտի կաթուղիկոսլըղն տըշարքի
գայլըրաճադ իշլէրինի, վէ էմը էթտի քի քէնտի
էօլիւրսէ' օնու էթսինլէր կաթուղիկոս վէ օնա
Մթուակալ տէյի ատ վէրտի : Պու շէյ պիր եէ

նի ատեթ օլտու՝ կաթուղիկոս ատարարննն գա-
րիշուրիշ օլմասննա վէ թարիխլէրի ալթիւսթ
էթմէկէ . խոսուսաքի էվվէլտէն պէրի սալթ
կաթուղիկոսլարա՝ Լթոռակալ տէրլէրիտի .
լաքին պէօյլէ օլտուգտա վէ պու միսիլլի քիմ
սէլէր չօղալտրգտա՝ պաշլատր հէր պիրի Լթո
ռակալ ատրիլէ կաթուղիկոսլրգ սիւրմէկէ վէ
կաթուղիկոս քիւրսիսինի գափմաղա, նիճէ քի
¹⁴⁶⁰
^{2թ.} } չօղու էթտի : Ս է ծնարնն էվվէլթիսի պու
Լրիստակէս Լթոռակալ օլտու քի Պրիգոր
կաթուղիկոս իլէ գավղա էտիպ՝ իսթէտի ծնու
աղլ էթտիրմէք, ծնուն ծնսէքիլինճի սէնէսինտէ
վէ քէնտի պաշլը պաշլնա կաթուղիկոս օլմագ :
Պու իշլէր պէօյլէ օլտուգտա Լջմիածինտէ ,
վարդապետին պիրի Սարգիս ատլը սուրբ Լ ու
սաւորիլին աջնը Լջմիածինտէն չալտը վէ ա
զիզ փէշքէշլէրիլէ կիթտի (Սէվրիզէ՝ զէրէ օ
րատա օթուրուր իտի Իսքէնտէրին գարտաշը
Ղիհանշահ քի ծնուն էմրիլիլէ ալա կաթուղի-
կոսլուղու :

¹⁴⁶¹
^{2թ.} } Օաքարիա Լղթամար կաթուղիկոսու
հաշան իշիթտի քի Լրիստակէս կաթուղիկոս
օլմագ իսթէր վէ Սարգիս վարդապետ տախի
կաթուղիկոսլրգ իլին կիթմիշ (Սէվրիզէ՝ չա-
փրճագ քէնտի տէ վարտը օրայա, վէ Սարգիս
հէնիզ իշինի կէօրմէտէն՝ ազիմ փէշքէշլէր չէ-
քիպ Ղիհանշահա՝ տիլէտի ծնտան քի քէնտի-
սինէ վէրսին Լջմիածին հիւքմինի վէ ալէսսէ-
վիլէ հէփ հայ կաթուղիկոսլրղընը : Ալէտի
Ղիհանշահն հուզուրունա Սարգիս վարդա-
պետ տէ փէշքէշլէրիլէ վէ օ տախի տիլէտի օ
շէյի : Ս է լաքին Ղիհանշահ չիւքի պէյէն-
միշտի Օաքարիա կաթուղիկոսա, էմր էթտի
քի էվվէլ Օաքարիա օլտուն կաթուղիկոս վէ

սօնորա Սարգիս, վէ սուրբ աջը Սերգիստէն ալ
լրալ Օ աքարիա կաթուղիկոսա թէսլիմ էթտի
վէ ալայիլէ ծնու լ ջմիածինէ եօլլատը : Պու
Օ աքարիա լ ջմիածինէ եէթիշտիքտէ գօլտու
օրատան լ ըրիստակէսի վէ Գրիգորու վէ քէն
տի օլտու կաթուղիկոս հէփ հայ միլլէթինէ,
լ ղթամար կաթուղիկոսլըղը տախի քէնտի է
լինտէ օլարագ . վէ պիր դաչ կիւնտէն սօնորա
Սարգիս վարդապետի լ ջմիածին էպիսկոպոսու
էթտի՝ վէ քէնտիսինէ վէքիլ լ թուակալ նա
մէնտա նիճէ քի Գրիգոր էթտի լ ըրիստակէսի
1462
ՋԺԱ
} Պիր երլտան սօնորա Գրիգոր Սակուե
ցի վէ լ ըրիստակէս՝ սեօզի պիր էտիպ աղչէ
տէվիլտիլէր հայլարտան . վէ կիթտիլէր ճի
հանշահըն օղլունա հասան լ լի իանա քի
լախշուանտա օթուրուր իտի, վէ Օ աքարիա
կաթուղիկոստան շէքվա էտիպ՝ սեօզ վէրտիլէր
քի երլտան երլա թէմամճա վէրսինլէր կաթու
ղիկոս վէրկիսինի եկէր հայ կաթուղիկոսլըղը
նը քէնտիլէրինէ տեօնտիւրիւրսէ : () տախի
պու սեօզի դապուլ էտիպ՝ էվլէլճէ հապեր եօլ
լատը Օ աքարիա կաթուղիկոսա վէ միւկալէղէ
շէլ իսթէտի ծնտան, եօքսա ազլ օլուրսուն տէ
տի մանարալրնտան : Պազտը կեօրտիւ Օ աքա
րիա քի պաշա չրգամագ՝ ալտը սուրբ լ ուսաու
րիչին աշընը՝ վէ չրգտը կիթտի լ ղթամարա վէ
ծնտա էօլտիւ : Պունուն կաթուղիկոսլըղը լ ջ
միածին կաթուղիկոսլարըն սըլոսընտա պիր սէ
նէ սայլլըր :

1462
ՋԺԱ
} լ ըրիստակէս իքինճի Օ աքարիա կա
թուղիկոս կիթտիքտէ ալտը կաթուղիկոսլըղը
Գրիգոր իլէ պիլէ . վէ լաքին Գրիգոր չօդ եա
շամայրպ կեօլտիւ վէ տեօրթ երլտան սօնորա
լ ըրիստակէս տէ էօլտիւ :

¹⁴⁶⁶
²⁰⁵ } Սարգիս իբրինձի | ջմիածին միաբան
լարնատան՝ օ քի Օպարիա իլէ կէլտի | ջմիա
ծինէ, | Երիստակէս Էօլտիւքտէ ծնուն Էէրինէ
կէչիպ՝ կաթուղիկոս օլտու. վէ քէնտիսինէ
վէքիլ Էթտի | Թոռակալ ատըիլէ՝ վարդապե
տին պիրինի | Յովհաննէս նամ | Պու Սարգիս
կաթուղիկոս չինքի սէպէպ օլտու սուրբ | ու
սաւորիչին աջընը | ջմիածինտէն չըգարուղա,
չօգ չալըշտը ծնու Էլէ կէթիրմէկէ. Էն սօն
զունտա Ս րթանէս ատը պիր Էպիսկոպոսուն
Էլիլիլէ՝ | Դթամարտան կէթիրթտի | ջմիածի
նէ սէնէ 1477. ԶԻԶ. քէնտիսիտէ՝ 24 սէնէ
կաթուղիկոսլըգ սիւրտիքտէն սօնորա՝ Էօլտիւ :

() Կիւնէրտէ զուհուրա կէլտի | Կիրակոս
վարդապետ | Գնկացի տէտիքլէրի | Կրդինկէան
շէհրինտէն օ քի | Երեւ | շարահանընը սէօյլէտի.
պու պիր ազիզ քիմնէ իտի վէ իմէ չօգ հաւէսի
օլմանդիլէ պիր Էզ շէյլէր Էազտը վէ | Եւազը տէ
տիքլէրի ճգնաւորուն Հարի-բա-րդ ատը քի
թապըն Թէֆսիրինի Էափտը. պունուն քիթա
պը | Ռէֆիդիլ տէնիլիր, Էանի ալթըն մատէնի.
Պունուն վազթինտէ իտի՝ | Դիր Տօլվաթ տէ
տիքլէրի | Դմասիալը մէնչուր Հայ հէքիմ՝ քի
պիր պէօյիւճէք հէքիմ քիթապը տիւզտիւ իւչ
ճիլտ օլարազ :

5. Իւլէնձի | Երեստէն Էաթուղիկոսուն Վաթի՝
Եւաթէլէ Վարնձա :

2. 10 — 12.

¹⁴⁹⁰
²¹⁰ } | Երիստակէս իւլինձի՝ իբրինձի Սարգիս
Էօլտիւքտէ ծնուն Էէրինէ կէչիպ կաթուղիկոս
օլտու 8 սէնէ :

(Թաղէոս Բրիտապէսին վէբիլի՝ օ էօլտիւք տէ՝ ծնուն եերինէ կէջիպ օթուրտու 5 սէնէ :

Եղիշէ իբնաճի՝ (Թաղէոստան սօնղրա կաթուղիկոս օլտու 12 սէնէ :

Օ աքարիա իւջիւնաճի՝ Եղիշէնին եերինէ կէջիպ օթուրտու 5 սէնէ :

Սարգիս իւջիւնաճի՝ Օ աքարիատան սօնղրա օթուրտու 16 սէնէ :

Ղլիգոր ծնալիւնաճի՝ Սարգիսին եերինէ կաթուղիկոս օլտու 5 սէնէ :

¹⁸⁴¹
²⁹ } Ստեփաննոս պէշինաճի՝ Սալմաստ շէհրին տէն՝ Սորապք մէվլէքէթինտէն՝ Ղլիգորտան սօնղրա կաթուղիկոս օլտու . վէ չիւնքի պու Ստանպօլտա պէօլիւմիշ իտի՝ Ստանպօլտու տէնիլտի : Պունուն կիւնիւնտէ վէ հվվէլտէն տա իի Բճէմ վէ () յամանլը պիր պիրլէրիլէ Զէսք էթմէկիլէ վիրան էթալիլէր Հայաստանը, վէ օ վագիթ Հայլարտան չօգ քիւնէ մարտիրոս օլտու . պան Հայ թարիխինտէ 7. 10 : Պիօլէ օլտուգտա Ստեփաննոս կաթուղիկոս դագէթ կէթիրէմէյիպ՝ չրգմագ իսթէտի Հայաստանտան . ծնուն իլին ալթրնաճի սէնէսինտէ քէնտի եերինէ վէբիլ զօտու՝ Բթուակալ տէյի Սիվասլը Սիքայէլ վարդապետի վէ կաթուղիկոսլըր ծնա թէսլիմ էտիպ՝ չրգտը կիթտի Ստանպօլա . ծնտան կիթտի Հռոմայա վէ օրա տա սրբազան Փափտան իքրամ վէ բաղպէթ կեօրտի . վէ սօնղրա էօթէյի պէրիյի կէզէրէք տեծնտիւ կէլտի Եմիածինէ : () Նու կեօրտիւքտէ Սիքայէլ վարդապետ՝ կինէ ծնա տեծնտիւրտիւ կաթուղիկոսլըր մանսըպլընը , օ տախի չօգ Էաշանայըպ էօլտիւ : Կաթուղիկոսլըր սիւրտիւ 15 սէնէ :

¹⁸⁴²
³⁰ } Սիքայէլ Սիվասլը՝ Ստեփաննոսուն Բ .

Թողակալը՝ օ հօլտիւքտէ՝ ծնուն եկերինէ կէ-
չիպ՝ կաթուղիկոս օլտու վէ տօգուզ երլտան
սօնորա քէնտի եկերինէ ԼԹողակալ գօտու
Բարսեղ վարդապետի. վէ Սիվասա կիտիպ՝
պիր վազիթ օԹուրտու օրատա. ծնտան եօլլա
տը Հռոմնյա էլլի կիպի Լբգար ատլը պիրինի՝
ջօգ ագըլլը պիր քիմնէ վէ տիլի տիւզկիւն, վէ
ծնունլա պիր քահանայ՝ ատը Լղեքսանդր.
պունլարլա կեօնտերտի Դաշանյ Ռոզլի տետիքլէ-
րի ահտնամէնին էօրնէկինի՝ օ քեաղատ քի
սուրբ Լ ուսաւորիչին վէ սուրբ Սեղբեստրոսուն
պէյլէրինտէ Հռոմատա եազլտը, վէ պիր
պաշգա քեաղատ եազտը սրբազան Փափա.
կեօնտերտի պիր դայրը քեաղատ տախի վէ օ-
նունլա պէյան էԹտի՝ Հայաստանտա նէ գա-
տար մանասԹըր օլտուղունու, վէ նէ գատար
պիլինէճէք եկերլէր, վէ նէ գատար սուրբ մա-
սունգլար օլտուղունու, վէ նէրէտէ պուլուն-
տուգլարընր: Բէնտիսիտէ տեօնտիւ ԼՅմիա-
ծինէ. վէ ծնտան տախի պիր քեաղատ եազտը
տեօրտիւնճի Պիոս Փափա քէնտի եպիսկո-
պոսլարընլն իրատէԹիլիլէ. վէ եալվարտը սըր
բազան Փափա քի օ ահտնամէ քեաղատընր
Թաճտիտ էտիպ գալիլէյէ պիրլիք վէ մուհապ-
պէԹ օլմաղ իչին:

¹⁵⁶⁴
ՌԺԳ. } Հռոմնյա եէԹիլտիքտէ Լբգար՝ սըր-
բազան Փափտան մուհապպէԹ նիլանէսի կեօ-
րիւպ՝ րաղպէԹ պուլտու: Ս է հէր նէգատար
սեօզ օլտու իսէ կերէք տին իւզէրինէ, կերէք
ատէԹ իւզէրինէ, սրբազան Փափ ծնուն ուսլու
սեօզլէրինի վէ եերլի եերինէ ճէվապլարընր ի
չիտիպ՝ հազգ էԹտի. վէ էմր էԹտի ծնա քի
քէնտի էլլիլէ Հայճա եազսըն հիլլէսիզ՝ Հայ-
լարըն ինանտըզլարընր վէ օնլարըն եօլունու:

() տախի Ղըքսանդր քահանայ իլէ պերա պեր եազար հեր շէյի . վէ հեմ պունու եազար քի “] պեր տէտի ասեթէրիմիզտէ պիր գալ ֆարգ վար իսէ՝ տախի քերէմինիզէ կեօզ գըփ մագ եարալըր՝ սահիհ պիլերէք քի տօղրու ֆիլերիլէ էտէր Հայլար . վէ եկէր ղայրը մատ տէլերտէ պիր էքսիլիլէ պուլունուրսա՝ օ տախի տօղրուլուր վազթիլիլէ՝ միլլէթ րահաթլըզ պուլտուգտա , : Պու եազրլանը թէրձիւմէ էթտի Սկրտիչ ատըր պիրի լատին տիլինէ , վէ Ղըգար սունտու սրբազան Փափա . պագ Հայ թարիխինտէ . զ. 11 : Պու եազրլա նէ ճէվապ օլտու պէլլի տէյիլ . վէ լաքին պու պէյան օլտու քի ծնտան սօնղրա Հռոմա քա . հանայապետէրի զիատէսիլիլէ մուհապպէթ կեօսթէրտիլէր Հայ միլլէթինէ . վէ հալան Փափ օլտու Ղրիզոր ծնիւլինճի օ քի տումարը եհնիլէտի , Ղըգարըն եազրսընը օգույուպ վէ միլլէթին հալընա վուգուֆ թահսիլ էտիպ , վէ ծնլարըն նէ սրգլէթտէ օլտուղունու տույուպ՝ եարտըմ էթմէք իսթէտի . պունուն իչին էմր էթտի՝ քի քիւրսինին խարճըիլէ պիր պէյիլէք մէտրէսէ եափըլըն Հռոմատա քի Հայ ուշադլարը ծրատա իլիմէյըքնիպ՝ միլլէթէ թէսէլլի էթսինլէր . պունուն իչին պիր կոնգակ եազար միլլէթի իֆրաղիլէ մէտհ էտէրէք . էօրնէկի վար Հայ թարիխինտէ . զ. 11 :

Սէ լաքին օ մէտրէսէ գուրիւլմատը զերէ քէնտի ալթը այտան սօնղրա էօլտիլ . () խտան սօնղրա օլան սրբազան Փափ Վսեստուս պէշին ճի օ մէտրէսէնին եհրինէ Հայլար իչին պիր մուսաֆիրխանէ եափտը՝ սրբուհի Սարխամ լյգիպտացինին ատընա : Ղըրզ երլտան սօնղրա սէքիզինճի Ուրբանոսուն վազթինտէ՝ Պո .

ղոս Պորոնեալը քի Նախջուան եպիսկոպոսու
խոր Նինտիսթանա վէ զայրը եհրէրէ Թա
Վիւրիքայա վարդպ չօգ կիւմիշ վէ ալթըն տէվ
չիրտի քի պիր պեօյիւք մէտրէսէ եափսըն Նայ
լարա : Լէրի տեօնտիւքտէ եէթիշտի Սպանիա
վիլայէթինէ վէ օրատա հօլտիւ . վէ տէվչիրտի
կինի՝ նէ իսէ վասիյէթիւէ պըրագտը՝ քի օ
մէտրէսէյի Նոումատա եափսընլար . վէ շիմ
տիյէտէք եափըլմատը . վէ լաքին օնուն եհրինէ
ալէսսէվիյէնին մէտրէսէսինէ ալտըլար պիր
գաչ Նայ ուշագլարը քի օնտա օգույուկ վէ օ
րատա քահանայ օլուկ կիթսինէր քարոզու
թիւնա :

¹⁸⁶⁹
ԹԺԸ } Ը խմոր պիզ տեօնէլիմ կաթուղիկոս
լար Տիքեայէսինէ : Նայաստանա տեօնտիւքտէ
Վեգար՝ օ կիւնէրտէ հօլտիւ Սիքայէլկաթու
ղիկոս 22 սէնէ կաթուղիկոսլըգ էթտիքտէն
սօնղրա . օ զամանլարտա հօլմիւշ խոր օնուն Վ
թոռակալը տախի Սարսեղ վարդապետ :

¹⁸⁶⁹
ԹԺԸ } Ղրիգոր օնիքինճի՝ Սիքայէլ հօլտիւք
տէ օնուն եհրինէ կէչիպ կաթուղիկոս օլտու 4
սէնէ :

Ստեփաննոս ալթընճը՝ Ղրիգորտան սօնղրա
կաթուղիկոս օլուկ օթուրտու 2 սէնէ :

¹⁸⁷⁵
ԹԻԴ } Թադէոս իքինճի՝ Ստեփաննոսուն եէ
րինէ կաթուղիկոս օլուկ քէնտիսինէ Վթոռա
կալ էթտի Վաքեւ վարդապետի : Պու կա
թուղիկոսլարըն վազթինտէ Ղահմաս Վճէմ
շահը Նայաստանըն չօգ եհրէրինի խսրապ
էթտի վէ Նայլարը չօգ սըգըյա սօգտու : Սօնը
րա քէնտինէ կէլիպ՝ պօշ պըրագտը , վէ օ եհր
էր պիր հզ տիւգէլսին տէյի՝ խանլարըն միշվէ
րէթիւլէ էմր էթտի քի օնպէշ երլ օրատա օ
¹⁸⁷⁹
ԹԻԸ } Լան Նայլարտան վէրկի ալթնմատըն : Պիր

էզ Հայլար ռահաթլըզ պուտուգտա չէթէճի.
լէր տիւշիւայ իւզէրինէ Լոպկաս սէմթինտէն վէ
ջօզ եէր վուրուպ խայլի էսիր ալտրլար . պէջ.
լէ իշլէր օլտուգտա գըթլըզ տիւշտիւ հատտէն
զիյատէ . պազ Հայ թարիխինտէ . Դ. 12 : Պու
մուսիպէթ լէրի կեօրիւպ (ժ)աղէոս կաթուղիկոս՝
էօլտիւ 9 սէնէ կաթուղիկոսլըզ էթտիքտէն
սօնղրա :

¹⁸⁸⁴
Թ.Լ.Դ. } Դաքել Լ ջմիածին սէմթինտէն՝ ուս.
լու վէ ագըլը պիր ատաւ քի (ժ)աղէոսուն Լ.
թուակալը իտի՝ օ էօլտիւքտէ եէրինէ կէչիպ
¹⁸⁸⁵
Թ.Լ.Ե. } կաթուղիկոս օլտու 2 սէնէ : () կիւնլէր.
տէ ալտը ()սմանլը Հայաստանը թա (ժ)էվրիզէ.
տէք վէ աղըր վէրկի սալտը Հայլարա, խուսուսա
Լ ջմիածինէ , էջլէ քի փէք եօխսուլլուղա տիւշ
օլտու Հայլար : Պէջլէ օլտուգտա՝ Դաքել կա.
թուղիկոս դազէթ կէթ իրէմէյիպ՝ իքինճի սէ.
նէսինտէ եէրինէ կէչիւրիպ օթուրթտու Պաւիթ
վարդապետի վէ քէնտի պիր մանասթըրա կի.
տիպ ծուտա սաքին օլտու չազ էօլիւնճէյէտէք :
Չօղու տախի Հայլարտան դաչրպ կիթտիլէր
Դճէմիսթանա . վէ պուշլարը օթուրթտու Դ.
պահան շէհրինտէ՝ Շահապպաս փատիւշահ քի
օ սէնէ շահ օլմիշ իտի :

6. Պաւիթ վէ Սէլէտէր վէ Սրապիտէն Կաթուղի.
Կաթուղի շաքիւլէրի :

2. 13 — 14.

¹⁸⁸⁶
Թ.Լ.Ե. } Պաւիթ Լ ջմիածին սէմթինտէն՝ Դ.
դաքելին եէրինէ կաթուղիկոս օլուպ՝ ծնճիլէյին
քէնտիսիտէ սըզընթըլարա տիւշտիւ վէրկի
սըզլէթինտէն . զէրէ վէրկի ալանլար ծուլ միւլ

լէթ պաշը պէլլիլէյիպ՝ զօր հտէրլէրիտի չօգ
շէյ իսթէմէքլէ . օ տախի ծնտան պունտան եօխ
սուլ ճէմնաթտան պիր գաչ փարա տէլչիրիպ՝
օլտուգճա հօտէրիտի . գուտրէթի գալմատրգ-
տա՝ եհտի երլտան սօնդրա քէնտիսինէ արգա-
տաշ կիպի կաթուղիկոս հթտի ՍԷԼԵԽԵԴ Ե-
պիսկոպոսու :

¹⁵⁹⁵
ՌԻՍԻ } ՍԷԼԵԽԵԴ Պառնեցի Ղընց վանք
տէտիքլէրի քեօյտէն՝ Պաւլիթիլէ կաթուղի-
կոսլըգ հտիպ՝ տիւշտիւ վերկի ալթընա . վեր-
կիտէ կիթտիքճէ չօղալտը օ գատար քի , ՍԷԼ-
ԵԽԵԴ վէ Պաւլիթ պիր օլուպ մուամլէլիլէ
աղչէ ալտրլար . վէ պու սէպէպտէն լ՝ջմիածի-
նին պօրճու եհթիշտի հլլի պին դուռուշա . վէ
պեօլէճինէ իքի գարաֆտան պօրճ կիւնտէն
կիւնէ արթտը՝ հէմ վերկի իսթէյէնլէրէ՝ վէ
¹⁵⁹⁹
ՌԻՍԻ } հէմ աղչէ վերէնլէրէ : (Յուն իչին Պա-
ւիթ սագլանտը վէ ՍԷԼԵԽԵԴ Ստանպօլ գաչ
տը . միլլէթ տէ ծնա իքրամ հթտիքտէն սօնդ-
րա , իպրամ հթտիլէր քի վազ կէչին կաթու-
ղիկոսլըգտան՝ քի եքիլէք գալգսըն , սալթ պիր
օլտուն կաթուղիկոս . վէ սեօզ վերտիլէր քի
քէնտիսինի Ստանպօլ Րադրիկի հթսինլէր .
պունուն իչին հաչան կնտիրտիլէր Տիրատուր
Րադրիկի՝ ծնու հթտիլէր , վէ պիր երլտան սօնդ-
րա աշաղա ալըպ , իւչինճի Յովհաննէսի գօ-
տուլտը , սօնդրա Պայսերլի Պրիգորու :

¹⁶⁰⁰
ՌԻՍԻ } Տեօնտիւ կիթտի ՍԷԼԵԽԵԴ լ՝ջմիա-
ծինէ վէ տիւշտիւ պօրճ սահապլարը հլլինէ . վէ
սօնդրա պիր տիւզէնիլէ գաչըպ սագլանտը : ()
Երլ պիր պեօյիւք գըթլըգ օլտու ծրատա վէ
ղայրը սէմթտէ քի չօղու էօլտիւ . վէ դաուն
խասթալըղը տախի եհթիշիպ՝ օրթալըղը իս-
րապ հթտի : Պունլար կէշտիքտէ՝ ճէլալիլէր

ալար տեօրթ դարաֆընը. պագ Հայ Թարի.
խինտէ. 7. 13:

¹⁶⁰²
ԹԵՎ. Ա } Պեօյլէ օլտուգտա՝ կաթուղիկոսլարն
պօրձու տախի կիթտիքձէ արթար, վէ հօտէ.
մէկէ դագէթ գալմատը: () վագիթտէ առաջ
նորդ խի Տիարպէքիրտէ Սրապիոն եպիսկոպոս
Ուռհալը՝ կեղեցի՝) ուկասվարդապետին շայիր
տի՝ ազըւը վէ Փաղիլէթլի քիմնէ, գէնկին՝ վէ
ասըլգատէ քի չօգ միրաս եէմիշիտի պապասըն.
տան: Պունուն նամընը իշիթտիքլէրինտէ Վա.
ւիթ վէ Ս՝եւքիսեդ՝ քէնտի ատամլարըլէ մէշ
վէրէթ հտիպ եազտըլար օնա քի Եւմիածին
պօրձու չօղսլար պիզ վէրէմէյիզ. էկէր սէն
կէլիպ հօտերսէն, պիզ կաթուղիկոսլարգտան
վազ կէչիպ՝ տանա վէրիրիզ կաթուղիկոսլարգ
փայէսլինի: Զօգ Թասալանտը Սրապիոն պու.
նու իշիթտիքտէ. վէ չափըձագ Տիարպէքիր.
տէն չըգըպ կիթտի հսկի Վուղա շէհրինէ:
Կիթտիլէր օրայա Վաւիթ վէ Ս՝եւքիսեդ կա.
թուղիկոսլար տախի մէշվէրէթտէ պէրապէր
օլան եպիսկոպոսլար իլէ: Սեօզ աշըլտըգտա
պօրձիւզէրինէ՝ Սրապիոն եպիսկոպոս պիր էզ
սիթէմէթտի. պու սեօզլէրտէն ալընտը Ս՝ա.
նուէլ եպիսկոպոս վէ օրատա վէլվէլէ գօփարըպ
ալթ իւսթ էթտի օրթալըլը, էօյլէ քի հէփի.
սիտէ կիւձէնիպ տաղըլտըլար վէ կաթուղիկոս.
լար կիթտի Տաթլ մանասթըրնա:

¹⁰⁶³
ԹԵՎ. Բ } Սրապիոն եպիսկոպոս Վուղատա օ.
Թուրուպ պաշլատը վազ էթմէկէ վէ քէնտիսի.
նի սէվտիրմէկէ՝ օգատար քի Վուղալըլար օ.
նու ալըպ Եւմիածինէ կեօթիւրտիլէր, վէ օ.
րատա եպիսկոպոսլար վէ վարդապետլէր վէ աշ.
խարհականլար սինոդոս գուրուպ կաթուղիկոս
էթտիլէր օնու վէ ատընը գօթուլար Վրիգոր

օն իւշիւնձի: Պուճու կեօրտիւքէրինտէ 'Դա-
ւիթ վէ Մեքիսեդ' շաշրպ գասաւթ չէքմէկէ
պաշլատրլար զէրէ իշ թէրսինէ տեօնտիւ. հէմ
կաթուղիկոսլըդ էլտէն չըգտը, հէմ պօրձ իւզէ-
րինտէ գալտը: Չարէսինի պուլամատըլարըն-
տան՝ Սպահանա կիթմէկի տիւշիւնտիւէր քի
օնտա օլան չայլարտան պիր էզ շէյ տէվշիրսին-
լէր: Պեօյլէճէ՝ սեօղէ գարար վէրիպ՝ 'Դաւիթ
գալտը չայաստանտա, վէ Մեքիսեդ իքի ե-
պիսկոպոս իլէ կիթտի Սպահանա վէ իքրամ
կեօրտիւ չայլարտան: Պիր գաշ կիւնտէն սօնը
րա Շահապպասըն հուզուրունա չըգրպ՝ րէճա
էթտի Մեքիսեդ վէ պէյան էթտի նէ հալտա
օլտուզլարընը վէ չայաստանըն չէքտիկինի:
() տախի գուլագ դութարագ Մեքիսեդին
տէտիքլէրինէ րայէթ էթտի օնա. վէ չօդ քէր-
րէ օնու եանընա չաղրըրպ՝ չօդ շէյ սօրար իտի
օնա՝ չայաստան մէմլէքէթինին դարզը վէ
դավըր իչին:

7. Շահապպասըն չայաստան էլէլէտ:

2. 14.

¹⁶⁰³
¹¹⁰⁰ } Հէնիշ Սպահանտա իքէն Մեքիսեդ՝
Սալմաստ շէհրին քիւրտ պէյի պաշ գալտըրըպ
ասի օլտու () սմանլը տէվլէթինէ վէ թահրիք
էթտի Շահապպասը քի կէլէ չայաստան իւ-
զէրինէ, պիր գաշ քիւրտ պէյլէրիտէ՝ պեօյլէ
էթտիլէր: Սէ չիւնքի Շահապպաս տախի օ-
նու իսթէրիտի, ապէր չէքիպ եիւրիւտիւ չայ-
աստանա Մեքիսեդ տէ օնունլա պերապէր:
Չալան պօրձ սահապլարը տույտուլար քի
կէլիյօր Շահապպաս՝ գասաւթ չէքմէկէ

պաշտօնը՝ յժմիածինսէն պիր շէյ արանայա-
 ճազարը իջին : չիւնքի քէնտիւքի () ամանը
 իտի . ծնուն իջին հազըը էլտէ իքէն՝ դուծտու-
 լար Սրապիոնու , վէ զօր էթտիւք քի օ պօրձու
 էօտէսին . օ տախի նաչար գալտրգտա , ծնտան
 պունտան արպ՝ պիրինէ չօգ պիրինէ ազ վէրմէկ
 իլէ՝ եագասընը սըյըրտը վէ սօնդրա գաչտը
 1604
 ԲԻԾԻ } կիթտի ջուղայա : կէլտի կիրտի Ծ ա-
 հապպաս հայաստանա՝ արտը Լախնուանը . վէ
 կիթտի մուհասէրէ էթտի Րէվանը . վէ օրատա
 իւչ պեօլիւք էթտի ապէրինի . պիր պեօլիւքինի
 եօլլատը Տիարպէրինէ , Բասէնէ վէ Լնուա .
 իքինճիսինի՝ Ծ իրակա , Ս աղարշակերտէ վէ
 Լպահունիք էյալէթինէ . իւչինճիսինի օ սէմթ-
 լէրէ քի Բընունիք , Բաջբերունիք , Լըբերա-
 նիք վէ Տոսը տէնիր : Պունլար պեօլէճէ հայ-
 աստանա տաղըլլա՝ գանա պօյատըլար թօիրա
 զը վէ հիսապսըզ էսիր չըգարտըլար . սալթ
 իւչինճի պեօլիւքին կէթիրտիկի՝ իկիրմի իւչ
 պին հայ էսիր : Լըրտը Ծ ահապպաս էսիր-
 լէրի . եերլիւքինի տեօնտիւրտիւ եերլէրինէ , վէ
 տըշարտան կէլէսլէրի սիւրտիւ Բճէմիսթանա :
 1608
 ԲԻԾԻ } Օ ապդ էթտիքտէ Ծ ահապպաս հայաս-
 տանը՝ հէր եերտէ թէլլալ չաղըրթտը քի շիմունէ
 սօնդրա հայաստան Բճէմին տիր : Զաղըրտը
 սօնդրա գարշըսընա յասլիթ կաթուղիկոտու վէ
 Սէլքիսեղի . Պիլմիշ օլապընըզ տէտի քի փա-
 տիշահլար ատէթի տիր նէրէյի ալըրլարսա՝ ծն-
 տա՝ օլան վէ գալան շէյլէր ծնլարին տըր . հօյ-
 լէիսէ պէնիմ տիր վէ պէնիմ հազնէմէ կիրմէլի
 տիր նէ շէյ վէ նէ պաճազ դալմիշ իսէ հայաս-
 տանտա . զէրէ շիմտի պէնիմ օլտու հայաստան :
 Լ յ՝ պէն պիլիլիմ քի սիզ չօգ պօրձ աղէն ալ-
 միշսընըզ () ամանլտան , ծնլարը հէփ կէթիրիւ

սինիզ պանա . գօրգմայրն՝ պէն սիզէ քեաղատ
վէրիւրիմ . քի պիր Թէմամ ալտըմ պունարտան
օ պօրճլարը արթըգ պունար պօրճլու տէյիլէր
տէրիմ , :

Պունար իշիթտիքէրինտէ կաթուղիկոսլար՝
գօրգուլարընտան շաշտըլար , վէ ույուշուպ տիւ
լէրի դութուլտու . վէ պիր չարէ տէ պուլամա
տըլար՝ նէ գաչմաղա , նէ հօտէմէկէ . վէ իւմիտ
լէրինի . քէստիքտէ՝ կիտիպ մուամէլէիլէ վաճիր
պօրճաղչէ ալրպ հօտէտիլէր վէ գուրթուլտու
լար Շ ահապպասըն էլինտէն : Ս է լաքին Սրա
պիոն գուրթուլմատը . զէրէ ծնա տախի ատամ
կեծտէրտի Շ ահապպաս , քի ծնտան տախի
ալընլար . դութտուլար ծնու Ջ ուլատա , վէ
հապս էթտիլէր վէ չօգ շէյ իսթէտիլէր . Սրա
պիոն տէ նէսի վար իսէ վէրտի ծնլարա . ամմա
ծնլար զիյատէ իսթէյիպ իսքէնճէյէ վէրտիլէր
ծնու : Հէր կիւն սօգազլարտա վէ մէյտանլար
տա պյազլարընտան պաշաշաղա ասըպ՝ տէյէնէք
իլէ տեյէրլէրիտի , օ գատուր քի ճանը աղղը
նա կէլտի , սծնղրա ծնու պունու քէֆիլ վէրիպ
վէ ծնտան պունտան աղչէ տէվչիրիպ վէրտի
ծնլարա վէ կիւճիլէ սօյուրտու կեօղլէրինի :
Ս է էլլէրինտէն գուրթուլուպ , կիթտի Տիար
պէքիրէ , վէ ծրատա էօլաիւ սէնէ 1606 . կա
թուղիկոսլըր սիւրտիւ 3 երլ :

8. Հայաստանի Հայոց Եկեղեցիի
 Էկեղեցիի Դատարանի Էկեղեցիի

2. 15.

1805
 ՌԵԴ. } Հայան հապեր կիթտի () սմանլը փա
 տիշահընա՝ քի Հ ահապպաս կեմիշտիր Հայ-
 աստանա, սուլդան Մհմետ ասքեր տեվլիրիպ,
 վե Ղզալ օղլու Սինան փաշայը սերտար տիքիպ՝
 կեօնտերտի քի վարրպ օնու գօվալայա : Սէրի
 երկրիւտիքտէ Սինան փաշա՝ իւրքտիւ Հ ա-
 հապպաս . զերէ պիլտի քի օնա գարշը տուրա-
 մազ . տիւշիւնտիւ քի հէր նէ գատար ատամ
 վար իսէ Հայաստանտա՝ ճիւմէսինիտէ մայլարը
 վե շէյլերի իւն սիւրէ կեօթիւրէ Մհմետսմանա .
 քի () սմանլը կեւիքտէ, նէ ատամ կեօրէ
 վե նէ եէյէճէք շէյ պուլա : Պու էմիրիւ Հ ա-
 հապպասըն իսմայլարը ասքերլէրիիւն եայրլորլոր
 Հայաստան իչինէ, վե կիւրիւթիւլիւ խըշմիւն
 չէքտիլէր հէրքէսի քէնտի տուրաղընտան . վե
 գօյուն սիւրիւսի կիպի պապէթ պապէթ երղտը
 լար Մարատըն պեօյիւք օվասընա] ջմիածին
 դարաֆընտա . քի հէփիսինի պիրտէն սիւրսիւն
 լեր Մհմետսմանա : Ս է Հայաստան իչինտէ
 նէ գատար եափու վարիւն եագաղլար, վե հէր
 նէ գատար եէյէճէք պուլունուրսա զայ էթտի
 լեր, կերէք զահրէ օլտուն՝ կերէք շարապ, կե-
 րէք օթուգ օլտուն՝ կերէք սաման, քի () սման-
 լը կեւիքտէ պիր շէյ պուլընտըն : Ս է օ սիւ-
 րիւլէն հալգ տախի քէնտի եէրլէրին եանտը-
 ղընը կեօրիւպ կերի տեօմէք իսթէմէսինլեր :
 Ս է պու սէպէպտէն] ջմիածինիտէ եաղմա-
 լայրպ իսարապ էթտիլէր : () րատա պուլտու-

լար Ղաւիթ կաթուղիկոսու վէ Սեփեսեզի
 պիր գաչ եպիսկոպոս վէ վարդապետ ինէ, վէ
 ծնարը տախի գարըշտըրտըլար պեօյիւք սիւ-
 ըիւկէրէ: Պու իշէրին իւսթիւնէ միւսպաշիր ի-
 տի Րէվան խանը Սմիրկիւնէ ատուր: Պունուն
 օղլու Ղահմաս Ղուլի նամ՝ պիր վագիթտէն
 սօնորա՝ Րէվան խանը իքէն՝ տեօրտիւնճի սուլ-
 դան Սիւրատ օ շէհերի ալտըգտա՝ ()աման-
 ւըյա իղաէթ էտիպ կէլտի Ստանպօլա . վէ
 սուլդան Սիւրատ պաղըշլատը պունա Պօղազ
 իշինտէ պիր միւքէլէֆ եալը քի շիմտիյէտէք
 ծրասը Սմիրկէն ()ղլու տէնիլիր: Պունու
 տախի պիլմէք կէրէք տիր քի Շահապպաս
 Նայաստանա կէլտիքտէ, Նայլարտան չօղու
 դաշտը զայրը եէրէրէ. քիմի Նկիւրիէ քիմի
 Ստանպօլա, քիմի Պուղտանա քիմի Րժսէրհա-
 նա քիմի Րէֆէյէ, քիմի Սէհէ, քիմի Սիդա-
 լիայա վէ քիմի տէ զայրը սէմթէրէ: Սէ չօգ
 քիմնէլէր քի ուզագ եէրէ գաչմապ իսթէմէ-
 տիլէր, շէյլէրինի տէվշիրիպ վէ պիլէլէրինճէ
 եէյէճէք ալըպ՝ կիթտիլէր սըղընտըլար եիւքսէք
 եէրէրտէ օլան մաղարալարա քի քիմնէ օրայա
 վարամազ՝ Եօլունու պիւլմայընճա . վէ քիմի տէ
 տէրէլէրտէ օլան ինէրտէ կիզլէնտիլէր: Սի-
 ճէքի Սանուէլ եպիսկոպոս Նաուուցթաու վան-
 քըն աուաջնորդու վէ Ստուաժատուր եպիսկո-
 պոս Ղեղարդ մանասթըրըն՝ աուաջնորդու՝ չօգ
 գահրէ վէ մնլիլէ իւսըմլարը տախի պիլէ վէ
 քահանալար՝ կիթտիլէր Ղեղարդ սէմթին տէ-
 ըսինէ վէ կիրտիլէր պիր պեօյիւք մաղարայա
 եիւքսէք գայալար իշինտէ վէ օթուրտուլար
 ծնտա: Պունու տույտուգտա Սմիրկիւնէ խան,
 ալտը ապէրինի վէ կիթտի օ տէրէյէ, վէ մա-
 ղարանըն աշաղասընտան չաղըրտը իշէրտէ օ .

լանլարա . “ Եւնի տէտի՝ սիգէ պիր զարար էթ մէմ . Եւ լաքին մաղարատա օլմնլար պաշա տրլար Եօգարտան մասկարայա դուծմաղա վէ օնա դաշ ածմաղա . զէրրէ տայանմիշլէր իտի մաղարանն մէծանէթինէ : Պունլարն էթ տիքլէրինէ ապէրտէն պիր գաշը կիւճէնիպ մա զարայա չրգմագ իսթէտիլէր . գապիլ օլմատըգ տա պիրի պիրինէ էլ վէրէրէք վէ ելլան կիպի դաշար իւզէրինտէն սիւրինէրէք , վէ չէթին եէրլէրտէն դըրմաշարագ Եօգարը չըգըպ՝ եէ թիշտիլէր մաղարա գափուսունա . պիրի տէ գափուստան իչէրի թիւրքճէ սէլամ վէրտի Եւ նուէլ Եպիսկոպոսա . օ տախի սէլամը իշիտիպ՝ գօրգուսունտան տիլի դուծուլտու վէ տօնտու գալտը : Իչէրի կիրտի օ սէս վէրէն վէ Եպիսկո պոսու տըշարը չէքիպ վէ պաշընը քէսիպ՝ ած տը Եւիրկիւունէ խանն էօկիւնէ : () պիրլէրի տէ իչէրի կիրիպ՝ ճիւմլէսինի դուծտուլար վէ աշաղա էնտիրիպ՝ քիմինի էօլտիւրտիւլէր վէ քիմինի պէօյիւք օրտույա Եախօտ սիւրիւյէ կէօ թիւրտիւլէր :

Տույտու Եւիրկիւունէ խան՝ քի օ սէմթլէր տէ Բոռագար տէրէսինտէ չօգ մաղարալար վար վէ գալէ կիպի գայա դաշար վէ չօգ քիմնէ սըղընմիշ օրալարա : Պունու տույտուգտա՝ կէլտի ապքէրիլէ օ սէմթլէրէ , վէ չօգ մաղարալար կէ չիպ՝ չիւնքի Եազլաշմաղ իտի կէլտի պիր պէօյիւք մաղարայա Եագըն քի Եախըշխան տէնիլ իտի՝ Եիւքսէք պիր տէիլէ եէրտէ գայա քէօլէ կէսինտէ քի օրատա ճէմ՝ օլմիշ իտի պին քիշի գատար Հայ՝ Եըքէք վէ տիշի . վէ էյիճէ մու գայեհտ օլուրլար իտի մաղարա Եօլունուն կէչիտ Եէրինէ :

Պագտըլար Եւիրկիւունէ խանն աւտամլարը

քի ալինմասը գապիլ տէյիլ, ծնւարտան իքի
եիւզ քիշի՝ չօգ զահմէթ չէքերէք չըգտըլար
գայանըն տէփէսինէ. սնտան կիւճ իլէ դըրմա-
շարագ հնտիլէր այագ իլիշէճէք պիր եերէ. վէ
չիւնքի մաղարա գափուսու աշաղաճա՝ իտի պիր
սափա եերտէ, իրիլէ ծնտան աշաղա հնտիրտի-
լէր տեօրթ քիշի թա գափունուն եանընա. վէ
չիւնքի գափու գափալը տէյիլ իտի, տեօնտի տէ
եալըն գըլըճ կիրտիլէր մաղարայա. օ պիր գա-
լանլար տախի պու եօլտան սալտըլար իշերէյէ :
Ը իւտի տիւշիւն քի իշերտէ օլանլար նէ հալէ
տիւշտիւլէր. պիր Փուրթունա տըր գօփտու օ-
րատա վէ հէփիսիտէ տալղա կիպի պիր պիրի-
նին իւզերինէ տէօքիւլիւպ՝ պաշլատըլար հայ-
գըրմաղա. վէ իշերի կիրէնլէր չօղունու օրատա
գըլըճտան կէչիրիպ՝ լէշլերինի աշաղա աթտը-
լար. քիւչիւք չօճուգլարը՝ տախի անալարընըն
գուճաղընտան չէքիպ՝ տերէյէ Փըրլաթտըլար.
սալթ կէնճ գարըլարը վէ գըղլարը եօլտիւրմէ-
տիլէր : () սէֆիլէրտէ պագտըլար քի սօնղու
մուրտարըղա վարաճագ, քիմի քէնտիսինի ա-
շաղա պըրագտը վէ քիմի քի ճէսարէթ հտէ-
մէտի կեօզլէրինի պիր շէյ իլէ պաղայըպ՝ ա-
թըլտը վէ եօլտիւ : Վ է չիւնքի օ տերէտէ օր-
մանլըգ վարիտի եօգարտան աշաղա հնինճէյէ-
տէք, պագիլէրի աղաճ տալընա իլիշիպ սափ-
լանտը, վէ պագիլէրին սաչարը աղաճա սարը-
լըպ՝ ասըլա գալտը : Տիւշմանլար տախի մաղա-
րատա պուլտուգլարընը ալըպ կիթտիլէր ասըլ
պէօյիւք սիւրիւյէ քի Վրարատ օվասընտա իտի
վէ օվա տախի պաշտան պաշա տօլմիշ իտի :

9. Հայլարեն չէրտիէ՝ Լճաւ սոյունն աւ չէրտիտի
 և Լճէփսն աւ սիւրիւտիտիտի՝ Եւսայպասն
 Եւրբիէ :

2. 16 — 19.

¹⁶⁰⁵ } Զաչան իշիթտի Եւսայպաս քի ()ս
 յանլը կէլմիշ Եւթիշմիշ Վարսա, գորգտու վէ
 օլ օվայա կէլիւրէր տէյի՝ Էմր Եթտի Սմիրկիու
 նէ խանա քի օրտույը սիւրսին Լճաւ չայրն
 քէնարընա վէ գարչըյա կէլիւրսին . օ տախի վէ
 ղայրը խանլըր Հարպիճէ կէմիւր վէ կէմի կի.
 պի շէլէր կէթիւրթտիւրէր Լճաւ սոյուննա, վէ
 չօգ սալլար Եափտըրտըպ օրաճըգտա, պաշլա.
 տըլլար զօր Եթմէկէ Հայլարա քի թէգչէ պի.
 նիպ գարչըյա կէլինլէր : Սէ չիւնքի ծնլըր
 օյալանլըր իտի վէ պազիւրէրի գարչը գօր իտի,
 գարչը գօյանլարտան պիր գաչ քիլինին պուրուն.
 լարընը վէ պիր գաչըն գուլաղլարընը քէստիւր.
 իքիսինինտէ պօյունլարընը վուրտուլար, քի պի.
 րի Լճաքէլ կաթուղիկուուն գարտաշը իտի՝ ա.
 տը Յովանճան, վէ օ պիրիսի՝ Գառնի սէմթին
 տէն պէօյիւկին պիրի . իքիսինին պաշընը տա.
 խի սըրըղա սանճըպ տիքտիւրէր չայրն քէնարը.
 նա : Սէօյլէ մուսիպէթի կեօրտիւքլէրինտէ
 Հայլար՝ գօրգու կիրտի քէնտիւրէրինս վէ պաշ.
 լատըլար կէմիւրէ տեօքիւլմէկէ նաարլըրաթ
 կէլտի իսէ, պապա՝ օղլունտան այրըլմաղ իլէ,
 գարտաշ՝ գարտաշընտան, վէ գօճա գարըսըն.
 տան գարմադարըրչըղ օլարագ : Սէ լաքին Հալգ
 չօղ օլմաղիլէ Եիւզտէն պիրի կէլէմէտի, խու.
 սուսաքի Լճէմիւր տէ ծնլարիլէ կէլիւրէրտի :
 Սագտըր կեօրտիւ Եւսայպաս քի պու կէչ

մէք չօգ կինն սիրէճէքտիր՝ պաշլատը տար-
ղընլղիլէ կիւրիւտէմէկէ վէ ասքերինէ զօր էթ-
մէկէ քի թէզ պիթիրսինլէր՝ նիճէ օլուրսա օլ-
սուն : (Կնւր տախի պու էմրէ կեօրէ գուտու-
րուկ՝ սօփալար վէ զէրտէսթէլէրիլէ իլէրի սիր-
տիւէր Հայլարը վէ սէրթլիկ իլէ տիւրթէրէք
տեօքտիւէր ծնարը սույա պիր պիրի արտընճա .
քիմքի եիւզէ պիլիրսէ՝ դարչը եազայը պուլսուն ,
քիմքի գատըր տէյիլ իսէ պօղուլսուն քի հիչ
քիմնէ պու դարաֆտա պուլրէնմասըն : Սէ
չիւնքի չօղու եիւզէմէզ իտի խուսուսա գարը-
լար վէ գըզլար , չաճուզլար վէ զայիֆ քիմնէլէր ,
սու պունլարը արարըպ սիրտիւ կէօթիւրտիւ
չալը չըրիւր եըղընը կիպի : Զօճուկ էմգիրէն
անալար տախի՝ էվլատլարլիլէ սու իւզէրինտէ
չաղըշարապ պօղուլուկ կիթտիլէր : Սէ չօղու
պիր պիրինի դութարագ վէ պիր պիրինի չէ-
քէրէք պիրտէն պաթտըլար . չօղու տախի
սույուն ալթ իւսթ օլմասընտան քէնտիլէրինի
շաշըրըպ՝ պայըլտըլար վէ պօղուլտուլար . վէ
քիմիսիտէ եիւզէնլէրին պյաղընա սարըլըպ պէ-
րապէր սույուն տիպինէ հնտիլէր : Վալանլարը
եիւզմէքլէ , եախօտ կէմիճիլքլէրին ուճունա
եաիրշմագլա , եա աթ գույրուղունու էլէ կէ-
թիրմէքլէ՝ կիւճ իլէ կէչտիլէր գարշըյա . ճիւմ-
լէսի ըլազ , նէ տէյիլէճէք ուրուպա վէ նէ եէյ-
էճէք պիր շէյլէրի վար իտի :

Պու կէչմէ արասընտա պագի Բճէմլէր Հայ-
լարը ալտատըպ՝ ալտըլար էլլէրինտէն գարըլա-
ընը վէ գըզլարընը՝ գարշըյա կէչիլէլիմ՝ տէյի .
ամմա կէչիրտիքտէն սօնղրա՝ իսթէտիլքլէրի եէ-
րէ գաչըրտըլար : Պագիլէրի տէ գարը եախօտ
գըզչալըպ կէօթիւրտիւէր վէ պագիլէրի ծնուն
պունուն գօճալարընը էօլտիւրիւկ՝ գարըլարընը

ափարտըլար: Պու դարզ իւզըէ կէջիրտիլէ՛ր
 ջուղալըլարը տախի պաշգաճա վէ ջուղա
 գասապատընը տա եագտըլար. պագ Հայ թա
 րիխնտէ. 7. 16:

Պունլարը հէփ սիւրիւյերէք կեօթ իւրտիւլէր
 Ղճէմիսթանա սարփ վէ չեթին եօլլարտան՝
 տաղ պաշլարընտան վէ տերէլէրտէն՝ քի ()ս.
 մանըլ ապէրի օլմայա արտլարընճա եէթիշիպ
 կէրի չեվիրէլէր: Պունլարա պիլէիտի կաթու.
 ղիկոսլարըն իքիսիտէ Ղաւիթ վէ Սեւքիսեդ.
 Ղաւիթ կիթտի պիլէլէրինճէ, լաքին Սեւքի.
 սեդ գաչտը կիթտի Բեվանա: Պունլար Ղճէ.
 միսթանա եէթիշիքլէրինտէ՝ Էմր եթտի Շ ա.
 հապպաա քի շէհրլիլէրի վէ ասըլ զատէլէրի
 Սպահան շէհրինէ օթուրթսունլար. քեցլիւլէ.
 րի վէ պայաղը աւտամլարը ծնա եագըն ղայրը
 էյալէթլէրտէ. վէ սըմարլատը քի ճիւմէսինի.
 տէ էյի պագաընլար, վէ հիչ պիր դարաֆտան
 ինճիթմէսինլէր:

Պու քէրրէ պեցլէ Ղճէմիսթանա սիւրիւլէն
 Հայլարըն հիսապը ծնիքիպին էվ սայըլար՝ եօլ
 տա էօլէնլէրտէն ղայրի: Ս է չայտա ղայ օլան.
 լարը տախի սայարտան՝ հիսապա կէլմէզ: Պուն
 լար ըահաթ օթուրթսունլար տէյի՝ մուհապպէթ
 կեօթէրիւրիտի պունլարա Շ ահապպաա վէ աղ
 վէրկի ալըրիտի: ()նլար տախի ըահաթլանըպ
 էվ եափտըլար վէ քէնտի եէրլէրի կիպի օթուր
 տուլար: ջուղալըլարա պաշգա եէր վէրտի
 Շ ահապպաա՝ Սպահանըն գարշըսընտա վէ ծն
 լար օրատա միւքէլէֆ գօնապլար տիւղտիւլէր,
 վէ քիլիսէլէր վէ վանըլար եափտըլար. վէ օ
 եէր տէնիլտի եէնի ջուղա քի թիւրքէ
 ճուլֆա տէնիր: Պու քէրրէ տէտիք, գէրէ
 պունտան ղայրի պիր գաչ քէրրէ տէ Ղճէմլէր

Հայաստանա կիթտիւնէր , վէ Էօթէտէ պերիտէ
գալան Հայլարը դութուպ կէթիրտիւնէր Մճէ-
միսթանա . պիր քէրրէ պին Էվ վէ պու պին Էվի
իքի պեօլտիւ Ը ահապպաս , վէ Սպահան իչին-
տէ իքի մահալէյէ եերլէշտիրտի , վէ իքի Մ-
ճէմ ծնլարա միւպաշիր գօտու . իքի տէ Հայ-
լարտան՝ ծնլարը գայլըրան քի Սէլիք տէրլէր-
իտի ծնլարա . պիրինին ատը Յովսէփ Վարապաշ
վէ օ պիրինին Սուրատ Վըրգեալան . պեօլէ
Էթտի զայրըլարընա տախի . պապ Հայ Թարի-
խինտէ . Գ . 20 :

Պունտան սօնդրա կէնէ ապէր կեօնտէրտի
Ը ահապպաս թիւրիզէ , Սրտէվիլէ , Ռէվա-
նա , Սէնճէյէ քի հէր նէ գատար Հայ պուլուր-
լարսա եէնի կէլէնլէրտէն՝ տէվշիրիպ կէթիր-
սինլէր Մճէմիսթանա . ծնլար տախի ծն պին Էվ
կէթիրիպ՝ պազիլէրինի օթուրթտուլար Սպա-
հանըն գըպլէ դարաֆընտա՝ Սէվրապատ էյա-
լէթինտէ , պազիլէրինի տէ Սէռահապատ սէմ-
թինտէ : Ս Է չիւնքի օ եերլէրին հավասը աղըր
իտի՝ չօղու էօլտիւ , գալանլար տախի կիւնտէն
կիւնէ Էքսիլտիլէր . օ գատար քի հիչ պիրի գալ
մատը : Սլթէ պեօլէճէ երգտը Հայաստանը
Ը ահապպաս վէ Մճէմիսթանը Հայլարլա տօ-
նատամատը . զէրէ օ գատար պին Էվտէն եիւպ
Էվ գալմատը :

Սէլէլիմ շիմտի Էվվէլէքի հիքեայէմիզին նապ-
լինէ : Հայլար Մճէմիսթանա սիւրիւլտիւքտէ՝
օսմանլը Հայաստան իչինէ տիւշիւպ՝ վէ օլան
իչի կեօրիւպ շաշտը գալտը քի նասըլ Հայաս-
տան պեօլէ պօշալըպ՝ իտարապ օլտու : Սիւրիւ-
տիւլէր Ս ան սէմթինէ վէ թիւրիւլ Թօփրաղը-
նա վէ ծրալարտա Մճէմլէր իլէ չօգ ճէնք էտիպ
Էէնկիլտիլէր , Էյլէ քի հէր շէյլէրինի պըրա-

զըպ տարտաղան օլտուլար վէ օ սէմթլերտէն
գաշտըլար. վէ սէրապէրէրի Սինան փաշա
Տիարպէքիրէ տիւշիւպ վէ օրատա հիւմնատան
խասթալանըպ՝ էօլտիւ:

¹⁸⁰⁶
ՌԾԵ } Թէնհալանտըգտա հայաստան՝ հա-
րամիլէր տեօքիւլիւպ օրայա, հէր եհրի պէր-
պատ էթտիլէր. քիլիսէլէրի երգտըլար, մա-
հասթըրլարը պօզտուլար վէ Նըմիածինի վիրան
էթտիլէր: Ս է չիւնքի եքին՝ պիլին եօղ իտի՝
զըթլըգ օլտու իքի սէնէ. վէ հարամիլէր տաիի
եէյէճէք պիւլմատըլարընտան՝ չըզըպ կիթտի-
լէր. պազ հայ թարիխինտէ. Դ. 17:

¹⁸¹⁰
ՌԾԲ } Իքի իւլ երլտան սօնդրա պիր հզ տիւ-
զէլտիքտէ հայաստան՝ Սարգիս Էպիսկոպոս՝
Սաղմուսվանք տէտիքլէրի մանասթըրըն առաջ
նորդու՝ Պարոն Տէր նամ Լլաշըն լուգֆիլիէ
քէնտինէ կէլիպ վէ ծոռն մուհապէթիլիէ
դութուշուպ, պիւթիւնճէ ծա վէրտի քէնտի-
սինի, վէ եէնիլէմէք իսթէտի հայաստան վանը-
լարընը վէ նիզամ վէրմէք ծնլարա. վէ քէնտի-
սինէ կեօրէ պուլտու պիր քահանայ՝ ատը տէր
Լիւրակոս Դրապղունլու: Պուլար իքիսի պիր
օլուպ՝ չօզ եէրտէ եէնիլէտիլէր մանասթըրլարը
վէ էյի գանուլար գուրտուլար. վէ չօզ շայրտ-
լէր տէվլիրտիլէր, ճիւմէսիտէ աղիզ քիմնէլէր.
Խոստուսա իքիսի՝ պիրի Պօղոս վարդապետ Սո-
կացի, պիրիսիտէ Սոլսէս վարդապետ Սիւնե-
ցի: Ս է պուլարըն չօղու մանասթըրլար ետի-
տըլար վէ մէտրէսէլէր տիւզտիւլէր, վէ հայ-
աստանը սանքի եէնիտէն տիրիլթտիլէր. պազ
հայ թարիխինտէ. Դ. 18:

¹⁸¹¹
ՌԿ } Պու մանասթըրլարըն եէնիլէնմէսի պաշ-
լանտըգտա՝ իքի Ս ատին կրօնաւոր հայաստանա
կէլիպ՝ սուրբ Հոիսիմէնին թէնինի Էպիսոտ

քեմիքէրինսի մէյտանա չրգարտըլար . վէ լաքին
ալանատըլար , զէրէ Հայլար կինէ եէրինէ եէր-
լէշտիրտիւլէր : Սէ օ կրօնաւորըլար էն սօնդուն-
տա Րէվանտան պիր սէմթէ կիտէր իքէն՝ Ր-
ճէմէրին էլինէ տիւշիւպ էօլտիւլէր : Պու քէ-
միքէրտէն տեօրթ փարչա տըշարտա գալտը .
պիրի կիթտի Հինտիսթանա քի Վուա շէհրին
տէ սագլատըլար . օ պիրիսի պիզիմ էլիմիզէ
տիւշտիւ՝ քի հալա վանքըմդտա տըր . իւշիւն-
ճիսի գօնուլտու օ քիլիսէնին թէմէլինէ՝ քի
եափտը Պօղոս վարդապետ Սոկացի՝ սուրբ
Հուսիսիմեանցատընա , Սարգազըլուխ տէնիլէն
քեօյտէ՝ Վախշուանա եազըն : Տեօրտիւնճիսի
քի Ստանպօլա կէթիրտի Պօղոս ատըլ պիրիսի
գարա Ր. յվազ օղլու՝ քի Վալադատա օլան Սու-
սաւորիչ Ժամընտա տըր . պսգ Հայ Թարիխին
տէ . Գ . 19 :

10 . Սէլիսէր վէ Ղաւիւն վէ Սահալ Կաթուղի-
Կաթուղի շէտիւլէրի «ԷԳԷԼԷԷ» :

2 . 20 — 24 .

¹⁶¹¹
¹⁶⁴ } Պու վագիթլէրտէ Րէվանտա իտի Սէլ
քիսեդ կաթուղիկոս վէ Սլմիածինտէ օթուր-
մագ իսթէմէզիտի . զէրէ սանքի իսսիզ օլմիշ ի-
տի վէ աղ ատամ վար իտի օրատա . վէ ծնըար-
տան պիրիտէ Սարտիրոս եպիսկոպոս : Պու
չիւնքի քէն դութմիշ իտի Սէլքիսեդ կաթու-
ղիկոսա՝ չրգտը կիթտի Սպահանա Ղաւիթ
կաթուղիկոսուն եանընա՝ քի եէնի Սուզատա
էյլէնիւր իտի վէ նագլ էթտի օնա վէ ճէմնաթա
Սլմիածինին հալինի . վէ շիքէայէթ էթտի
Սէլքիսեդ կաթուղիկոստան քի սէֆասընա

Թային օլուպ՝ պիր չարէ էթ մէյօր | Չմիածինէ :
 Պու իշէ կիւճէնիպ, ջ ուղալըլար, զօր էթ տիլէր
 Պաւիթ կաթ ուղիկոսա քի կիթսին | Չմիա-
 ծինէ, վէ ծնու գայրըլպ՝ քէնտի կաթ ուղիկոս-
 րըլընը էթսին, պիզ տէ հաղըրըլ տէ տիլէր սա-
 նա եարտըմ էթ մէկէ : Ս է օ տախի պու սեօզէ
 պէյէնիպ՝ չրգտը կէլտի | Չմիածինէ . վէ Սար
 տիրոս եպիսկոպոս պիլէսինճէ :

Հաչան տույտու Ս ելքիսեդ կաթ ուղիկոս
 Պաւիթին կէլտիկինի, հէմէն թէգչէ | Չմիա-
 ծինէ կէլիպ՝ օթ ուրաու, քի եէր վէրմէսին
 Պաւիթէ . օ տախի կէլտիքտէ գալղա տիւշտիւ
 իքիսինին մապէյնինէ . վէ Ս ելքիսեդ իւսթէ
 չըգտըլտա՝ տար եէրէ գըսըլըպ Պաւիթ, տէ-
 տի Ս ելքիսեդէ, “ Պէն սէնի կաթ ուղիկոս էթ
 տիկիմ վազիթ՝ սեօզ վէրտին եարտըմ էթ մէկէ
 պանա . շիմտի իսէ եարտըմ էտէճէք եէրէ, կա-
 թ ուղիկոսըլըմը ալըպ՝ պէնի էլտէն գօտուն .
 պարի իխթիարըլըլմա մէրհամէթ էտիպ՝ պիր
 էզ կէչինմէ վէր պանա քի գալան կիւնլէրիմի
 կէչիրմէկէ գատըր օլայըմ, : “ իք եախայըմ
 տէտի Ս ելքիսեդ . | Չմիածին եօխսուլ տուր .
 պէն եէյէճէք պուլամայօրում, նէ պանա վէ նէ
 պէնիմատամլարմա . սէնի նամըլ պէսլէյիմ, վէ
 հէմ սէնին ատամլարմա սաղլայըմ . սանա էյի
 օլուր՝ քի տեօնէ Սպահանա կիտէսին , :

¹⁶¹²
 ԹՅԱ | Պաղտը կեօրտիւ Պաւիթ քի արթըզ
 օթ ուրամազ | Չմիածինտէ ֆիքրինէ գօտու քի
 չըգտըն օրատան . վէ չիւքի օ կիւնլէրտէ Շ ա.
 հապպաս կէլտի Վիւրճիսթանա, տօս տօղրու
 չըգտը կիթտի Պաւիթ ծնուն եանընա . վէ ծնա
 կեօրիւնտիւքտէ, օ տախի դաթըլըլղա սօրտու
 Պաւիթէ . “ իքճէ սին, սըզլէթին վաթ մը , :
 ճէվապ վէրտի Պաւիթ քի “ լըզլէթ վէրէնիմ

չօք, լաբին նուրանի ճէմալինիզ վէ դաթլը սեօզ
լերինիզ տաղըտըր չէքտիկիմ սըզլէթի, : Սօր-
տու Շ ահապպաս. “Բիմ տիր սանա սըզլէթ
վէրէն, : Դաւիթ տախի աղզընը աչըպ’ շի-
քեայէթ էթտի Ս’եւքիսեդտէն : Ս է չիւնքի
էվվէլտէն Շ ահապպասըն զարէզի վար իտի
Ս’եւքիսեդէ’ սիւրիւտէն կէրի տեօնտիւկի իչին,
Դաւիթին շէքվասընը տախի իշիթ մէքլէ’ զիյա-
տէսի իլէ դութուշուպ’ եազտը Լ միրկիւունէ խա-
նըն օղլունա Դահմաս Գուլի պէյէ քի պապա-
սընըն եէրինէ’ Ռէվանտա օթուրուր իտի. վէ
էմր էթտի քի “Ս’եւքիսեդի դութուպ’ ուգու-
պէթ էտէսին. վէ քէլպէթին իլէ էթինտէն
պիր լօգմա գօփարըպ’ զօր իլէ մա եէտիրէսին,
վէ զէնճիրէ գօյուպ’ պէնա էտիպ’ ծնու’ պանա
կեօնտէրէսին, : () տախի պու էմրի թէքմիլ
էտիպ Բստուաժաժին փէրհիզինտէ, թէլլալ
չաղըրթտը քի Ս’եւքիսեդ կաթ ուղիկոս քէնտի
էթինտէն եէտի փէրհիզ կիւնիւնտէ. վէ սօնդ-
րա Ս’եւքիսեդի զէնճիրէ գօյուպ’ կեօնտէրտի
Շ ահապպաս :

¹⁶¹⁴
¹¹⁴⁹ } Տույտու Լ միրկիւունէ խան քի Շ ա-
հապպաս էօլտիւրէճէք տիր Ս’եւքիսեդի, օ-
նուն տօսթու օլմնդ իլէ, դուրթարմադ իսթէտի
ծնու. պունուն իչին, հէնիզ Ս’եւքիսեդ կէլ-
մէտէն’ Շ ահապպասըն հուգուրունա չըգարտը
իւչ տանէ քիւչիւք օղուլլարընը’ գըլըճ պօյուն-
լարընտա : Սէպէպինի տույտու գտա Շ ահապ-
պաս քի Ս’եւքիսեդ իչին տիր, մա պաղըլլատը
Ս’եւքիսեդի. վէ սօնդրա Ս’եւքիսեդի զէնճիրէ
պաղըլ կեօնտէրտի Սպահանա. օ տախի օրատա
Բեահէա խանըն էմրի իլէ’ զէնճիրտէն գուր-
թուլուպ’ պաշլատը կաթ ուղիկոսըզ էթմէկէ
ծնտա պուլունան Հայլարա : Դաւիթի տէ եօլ-

լատը Շ ահապպաս լ ջմիածինէ՝ քի սերպէսմ
կաթուղիկոսլըզ մանսրալընը սիւրսիւն, լ միր
կիունէ խանըն սըլանէթինէ ծնու թէսլիմ
էթմէքէ:

¹⁶¹⁶
¹¹⁻⁴⁶ } Իքի իւշ երլ կէշտիքտէն սծնդրա պապտը
կեօրտիւ Ղաւիթ քի լ միրկիունէ խան էյրի
պագայօր քէնտիսինէ, վէ նիյէթի վար Ս ել
քիսեղի լ ջմիածինէ տեծնտիւրմէկէ, կիլլիճէ
տույուրտու պու շէյի Շ ահապպասա. օ տախի
կիւճէնիպ դագէպէ կէշտի վէ Ս ելքիսեղին
հադգրտան կէլմէք իսթէտի. ծնուն իչին զէն
ճիր իւէ կէթիւրտի ծնու օրտույա վէ Ղաւիթէ
¹⁶¹⁷
¹¹⁻⁴⁹ } Եօլ վէրտի քի կիթսին Սպահանա: Սծնը
րա քէնտիսի Ս ելքիսեղի ալըպ՝ վարտը Լ գու
լիսէ վէ օրատա էօլտիւրիւպ մարտիրոս էթտի
Լ նդրէաս քահանայը: Ս է իւշ եիւզ թուման
ճէրիմէ ալտը Ս ովսէս վարդապետտէն վէ Պօ
ղոս վարդապետտէն:

Չաղըրտը սծնդրա Շ ահապպաս Ս ելքիսե-
ղի գարշըրնա. “ Սէնի տէտի պէն էօլտիւրէ-
ճէկ իտիւմ, վէ լաքին լ միրկիունէ խանըն
հաղը իչին էօմիինի սանա պաղըշլատըմ. է-
կեր սըգլէթինտէն գուրթուրմագ իսթէրսէն՝
իւշ եիւզ թուման վէր միրիյէ տէ՝ վար նէրէյէ
կիտէրսէն կիթ, զէրէ կաթուղիկոսլըզ մանսը-
պընտան մազուլ սուն, օ պունու աէյիպ՝ գօլ-
տու ծնու հուզուրունտան:

Դասավէթ ալտը Ս ելքիսեղի զէրէ նէ աղ-
շէսի վար իտի վէրմէկէ վէ նէ պիր չարէսի
գուրթուրմաղա: Իքի քէրրէ արղուհալ վէրտի
Շ ահապպասա. “ Չիւրիւտիւմ տէտի տէմիր-
տէ վէ սըգլէթտէ, էմր էյլէ քի եա գօյվէրսին
լէր պէնի եա էօլտիւրսինլէր, օ տախի ճէ-
վապ էթտի. “ Լ է էօլտիւրիւրիւմ վէ նէ գօյ-

վերիրիմ. պեօյլէճինէ զէնճիրտէ սաղլարըմ թա
քի սրգլէ թինսէն հօլէսին, եախօտ իւչ եիւզ
թումանն վերիպ գուրթուլասնն, :

¹⁶¹⁸
^{ԹԿԷ} } Տարա տիւշտիւքտէ Ս'եւքիսեդ, պիր
ղայրը արգուհալիէ սեօլ վերտի Շ ահապա-
սա քի էկէր Շ ահապապա քէնտիսինի գուր-
թարըպ' թէքրար կաթուղիկոս հտէրսէ, երլ-
տան երլա Ս'ջմիածինտէն միրիյէ վերիլսն
եիւզ թումանն: Պու շարդը գապուլ էթտի
Շ ահապապա վէ ծնու զէնճիրտէն գուրթարըպ,
րադամ իլէ քի խաղդիհիւմայուն տէմէք տիր
կէծնտէրտի ծնու Ս'ջմիածինէ քի ծրատա փեր-
վասըզ կաթուղիկոսլըղընը սիւրսին:

¹⁶¹⁹
^{ԹԿԸ} } Պաշլատը ծնտան սօնղրա Ս'եւքիսեդ
կաթուղիկոս օ երլըն վերկիսինի տէվչիրմէկէ,
ջօգ չալըշտը վէ պիր շէյ պիւլմատը: Ս'ըլ թէ-
մամօլտուգտա տեօրթ միւպաշիր թային էթտի
Շ ահապապա խըզմէթքեարլարը վէ հասասլա-
լը իլէ քի ալսընլար Ս'եւքիսեդտէն միրի վեր-
կիսինի. ծնլար տախի պաշլատըլար զօր էտիպ
սրգըշտըրմաղա՝ քի թէզ վերսին, տէյիլ քի
սալթ վերկիյի, իլլա քի քէնտիլէրին վէ խըզ-
մէթքեարլարընըն վէ հասասլարըն եէյէճէքլէ-
րինի վէ աթլարընըն եէմինի. զէրէ պեօյլէճէ
հմը էթմիշ խտի Շ ահապապա: Պու սէպէս-
տէն հօթէյի պէրիյէ տիւշտիւ Ս'եւքիսեդ քի
հայլարտան պիր շէյ ալա. վէ լաքին տէվչիր-
տիկի՝ կիւճ իլէ եէթիշիրիտի՝ տօյուրմաղա միւ-
պաշիրլէրի. զէրէ տայիմա ծնունլա կէզէրլէր
իտի. ծնլարըն հարճի տէ աղլըր վէ կիւն կիւն-
տէն արթըպ, կիւնտէ պիր թումանն եէթիշ-
մէզիտի:

¹⁶²⁰
^{ԹԿԹ} } () երլ կէշտիքտէ՝ կէլտի Ս'եւքիսեդ
Իկվանա վէ տալէթ էթտի ծրայա Ս'ովսէս

վարդապետի քի ծնուն էլ լիկի վէ կիւզէլ ատր՝
հէր եհրտէ սեօյլէնիր իտի . ծնու | ջմիածինտէ
եպիսկոպոս էտիպ էմր էթտի քի մեռնորհնէք
էթսին, վէ հայլար | ջմիածինէ կէլտիքտէ՝ ծն
լարտան շէյ տէվէրսին . լաքին հէր նէ տէվէր
տի իսէ, քէնտիսինէ վէ միւպաշիրէրինէ հարձ
էթտի: Պապտը կեօրտիւ քի ժմայօր՝ պաշլատը
ծնու պունու սօյմադա՝ քեօթ էկիլէ վէ իսքէնձէ
վէրմէկ իլէ պիւհթանիլէ, վէ փարա իչին լայրդ
օրմայան ատամլարը քահանայ վէ եպիսկոպոս
էթմէկիլէ: Պեօյլէճինէ տախի իշի պաշարա
մայրա՝ արզուհալ սունտու Շահապպասա քի
քէրէմ էթսին քէնտիսինէ . ճէվապ էթտի
Շահապպաս, «Պիր փարա պիլէ էքսիլէթմէմ
օ վէրկիտէն, տէտի, նէ եախարսան եանի»,
¹⁶²³
¹⁷²⁸ } Սէրկի պօրձու արթտրգտա՝ կիտիպ
Սէրքիսեդ մուամէլէճիլէրէ, աղչէ ալտը ծն
լարտան . վէ ալտըղընը հարձ էթտի միւպաշիր
լէրէ . վէ քէնտիսինէ պիր շէյ գալմատը քի վէր
կիյի էօտէսին, պօրձ տախի կիթտիքձէ արթ
տը, կէրէք վէրկիտէն վէ կէրէք մուամէլէտէն:
¹⁶²⁴
¹⁷²⁹ } Պու գատար պօրձ իչինէ պաթըպ՝ վէ ալ
թը երլ տէրտ իւ պէլա չէքիպ տայանամատը
Սէրքիսեդ . ծնուն իչին քէնտի եհրինէ կէյի
րիպ կաթուղիկոս էթտի գարտաշը օղլու Սա
հակ եպիսկոպոսու, վէ քէնտի կաթուղիկոսը
ղընտան վազ կէչիպ՝ Շահապպասըն էմրիլէ
ծնու օթուրթտու | ջմիածինտէ: Պեօյլէ էթ
մէկիլէ կէրչի գուրթուլտու Սէրքիսեդ՝ միրի
վէրկիսինտէն . լաքին գուրթուլմատը մուամէ
լէճիլէրէ կլինտէն: Չարէսինի պուլմատըգտա՝
տէվէրտի | ջմիածինտէն փահատա աղըր շէյ
լէր, վէ ծնլարըր ըհհին գօյուպ էօտիւնձ աղչէ
ալտը՝ վէ էօտէտի պօրձունու մուամէլէճիլէրէ:

Ս Է չին պիտի քի եհնի էթտիկի պօրճտան
 գուրթուլամազ ուսուլ իլէ դաչտը կիթտի Ստան
 պօլա : Վապուլ էթմէտիքլէրինտէ ծնու ծրատա
 օլան ճէմնաթ վէ վարդապետէր՝ կիթտի Ս Է
 հէ վէ օթուրտու իլուլ շէհրինտէ . զէրէ ծրա-
 տա՝ պին էվ գատար Հայ վար իտի քի իբրամ
 իլէ գապուլ էթտիլէր Ս Էլքիսեդի : Պիր գաչ
 երլտան սօնդրա ծրատա եպիսկոպոս էթտի Սի
 կողոս ատըր պիրինի , քի ճէմնաթ իսթէմէզ ի-
 տի ծնու . պունուն իլին իսայլի զաման չօզ ֆէնա
 իլէր օլտու ծրատա . պազ Հայ թարիխինտէ .
 Է. 28 : Ս Է քէնտիսիտէ Սամհնից շէհրինէ կի-
 տիպ՝ ծնտա էօլտի . կաթուղիկոսլըր՝ թա Սա
 հակա վարընճա սիւրտիւ 31 սէնէ :

¹⁶²⁴
 Ի. 29 } Սահակ տեօրտինճի՝ Ս Էլքիսեդին
 գարտաշը օղլու՝ կաթուղիկոս օլտուգտա քէն-
 տիտէ Ս Էլքիսեդին չէքտիկի սըգլէթի չէքտի .
 զէրէ միւպաշիրէր ծնուն իւզէրինէ տիւշիւպ՝ սը
 գըշտըրըրար իտի . օ տախի տիւշիւնտիւ քի
 քաչա . լաքին էտէմէտի , զէրէ օ միւպաշիրէր
 վէ հասալար տայիմ պիլէսինճէ կէզէրէր իտի :
 Տեօրթ երլ պու տէրտի չէքտիքտէն սօնդրա՝
 կէլտի Րէվանա . վէ ծրատա պիր գաչ կին
 տուրուպ եալվարտը միւպաշիրէրէ քի սալը
 վէրսինէր քէնտիսինի կիթսին Սջմիածինէ ,
 վէ ծնտան տէվշիրսին ալթընտան վէ կիւմիշտէն
 շէյլէր՝ խանըն հմրի պէօյլէ տիր տէյերէք , վէ
¹⁶²⁸
 Ի. 29 } օ շէյլէրիլէ պօրճունու էօտէսին : իլին
 ալտըգտա՝ չըգտը Րէվանտան , վէ ալթընը տօղ-
 րուլթտու Սջմիածինէ . եարը եօլա կէլտիքտէ
 էսպապընը տէյիշտիրիպ , վէ ալթըն պաշընը
 Սաիջուան դարաֆընա չէվիրիպ , Սրաս սուլու-
 նու կէչտի , վէ տօնտօղրու կիթտի Ս անա՝ քի
 () մանլընըն հիւքմի ալթընտա իտի . վէ օ .

Թուրտու ծնտա պիր երլ գատար . սիշ սէնէ կա
Թուղիկուլլգ սիւրտիւքտէն սօնղրա :

11. Իւլէնձի Ս՝ոլսէն կաթուղիկոսուն լադի :

2. 25.

¹⁶²⁹
^{Իւլէն} } Ս՝ոլսէն վարդապետ Սիւնի էյալէթին
տէն՝ աղիւզ վէ ուսլու պիր քիմնէ , Սահակ գաւ
տրդտա՝ հէփ միլլէթին իրատէթիիլէ կաթու
ղիկոս ոլտու Ս՝ըմիածինտէ : Ս է չիւնքի էօլտիւ
օ կիւնլէրտէ Շահապպաս , վէ եէրինէ կէշտի
ծնուն Թօնու Շահսաֆի՝ օ սէմթլէրտէ օլան
Հայլար Ֆէրման՝ ալտրլար ծնտան Ս՝ոլսէսին
կաթուղիկոսլըղը մէթին օլմագ իչին : Ս է չա.
ղրրտրլար Ս՝ոլսէս կաթուղիկոսու Սպահանա՝
քի պիր չարէ էթսինլէր երլտան երլա պաղլա.
նան օ վէրկիյէ՝ քի եէթիւմիշ իտի պին Թու.
մանա : Ս՝ոլսէս կաթուղիկոս կիթտիքտէ ,
Հայլարն պեօյիւքլէրի՝ պին Թումանլըգ փէշ
քէշ վէրիպ րէճա էթտիլէր շահ , վէ ծնուն
հաղրընը հօշ էտիպ՝ էօյլէ պիր Ֆէրման ալտը
լար քի ծնտան սօնղրա Ս՝ըմիածին քիւրսիսի
մուաֆ օլտուն օ պօրճտան : Պէօյլէ օլտուգտա
սէքիզ այտան սօնղրա տեծնտիւ Ս՝ոլսէս կա.
թուղիկոս վէ պաշլատը Թամիր էտիպ եէնիլէ.
մէկէ Ս՝ըմիածինի :

¹⁶³⁰
^{Իւլէն} } Պու իշլէրի իշիթտիքտէ Սահակ՝ քի
սաքին օլուր իտի Ս՝անտա գասավէթ ալլպ քէն
տիսինի , տիւշտիւ պեօյիւքլէրին գափուսունա՝
քի փէշքէշլէր իլէ հաղրլարընը հօշ էտիպ՝
ծնլարն էլիլիլէ քէնտիսիտէ կաթուղիկոսլըգ
սիւրսիւն Ս՝ան սէմթինտէ : Պու իշէ գարշը
տուրտու Հայլարտան չօղու . լաքին օ հիշ քիւլ

սէնին սեօզիւնէ գուլագ դուժմայրպ եօլլատը Ստանպօլա վարդապետին պիրինի ատը Պօղոս, վէ տիւէտի Օաքարիս պատրիարքաուն՝ քի քէնտիսինէ արգա օլտուն, վէ մաղուպունու հասըլ էթսին:

Սէ չիւնքի Օաքարիս պատրիարգ՝ գարշի իտի Սոլսէս կաթուղիկոսա վէ տօսթ Սահակա, թէզչէ ծնուն իչին Ֆէրման ալտը տեօր տիւնճի սուլգան Սուրատտան վէ եօլլատը Սահակա, վէ եազտը քի կիթսին օթուրտուն սուրք Սարապետ մանասթըրընտա՝ քի Սուշտա տըր. վէ ծնտա կաթուղիկոսըզ էթսին (Ս)մանլը տէվլէթինտէ օլան Հայլարա: Սէ չիւնքի օ վազիթտէ վէզիրի աղէմ կիթմիշիտի Տիարպէքիրէ՝ Սահակ տախի Ֆէրմանը ալտըղը կիպի չըգտը կիթտի օրայա՝ քի վէզիրտէն տէ իզին ալա, զէրէ ծնտուզ օ Ֆէրման եիւրիւմէզիտի: Պունու տուլտուզլարը կիպի օրատա օլան Հայլար, քի ծնլարըն իչինտէ շանլըրտի Սուհիճան՝ վէզիրին թէրզիպաշըսը, քէզալթը վարդապետէր վէ քահանալար տախի՝ չալըշտըլար Սահակըն Ֆիքրինի չէվիրմէկէ՝ չօզ շէյ վատ էթմէկիլէ: Լաքին Սահակ քիմսէյէ տիյնէ մէյիպ արգուհալ սունտու վէզիրէ, վէ վատ էթտի ծնպին քուռուշ վէրմէք՝ եկէր կաթուղիկոսըղընա լիզա վէրիրսէ: Լաթէտի վէզիր պու շէյի, լաքին Ֆիքրինի տուլուրմատը:

Պիր գաչ կիւնտէն սօնդրա Սոլսէսին դարա Ֆընտա օլանլար տախի՝ վէզիրէ արգուհալ վէրտիքէրինտէ Սահակա գարշը, վէզիր ճէվապ էթտի, “Լասըլ վէրմէյիմ տէտի օ կաթուղիկոսըղը Սահակա քի վատ էթտի ծնպին քուռուշ վէրմէք փատիշահ հազնէսինէ”, Պու քէլամտա իւրի կէտի Սուհիճան, վէ վէզիրէ եալվարա-

լազ տէտի, “ Եկեր ծնալին քուռուշ իջին սա-
թարսան պիզիմ տէրտիմէնտ միլլէթի ծնա, պա-
նա սաթ, պէն ալըրըմ իկիրմի պինէ ”:

Պու սեօզէ պէյէնտի վէ հօյլանտը վէզիր.
վէ վազիթ թային էթտի քիտիվանտա հուլու-
րունա կէլսինլէր Սահակ վէ Սոփէս դարա-
ֆընտա օլանլար: Սոնդրա թային էթտիկի
կիպի՝ վազթինտէ տիվանա կէլտիքլէրինտէ,
վէզիր սօրտու Սահակայ, “ Սէն տէտի կէրէք
կաթուղիկոսլըզ ֆէրմանը ալտըն մը փատիշահ
տան ”: “ Պէլի ” տէտի Սահակ. ճէվապ էթտի
վէզիր. “ Սէն պիլմէզ մի իտին քի պէն պուն-
տայլմ, պանա հապէր վէրմէտէն նաւսըլ կիթտին
օ ֆէրմանը ալտըն. սանըրըմ քի պէնիմ իւզէրի
մէ հիւքմ էթմէք իսթէրսին ”: Պունու պեօյէ
տէյիպ՝ հմր էթտի քի ֆալմպայա ալտընլար
Սահակը վէ Պօղոս վարդապետի վէ օ գատար
տեօյսինլէր քի հա էօլսինլէր՝ հա տինլէրին
տէն տեօսինլէր. քեօթէք վուրանլար տախի
հէր վուրմստա տէյէնէկի՝ սօրարլար իտի ծն-
լարա “ Տեօնէրմիսինիզ մէզհէպինիզտէն՝ տինի-
միզէ ”: Իշ օ տէրէճէյէ վարտըգտա՝ օրատա օ-
լան հայլար գօրգտուլար, վէ չօզ ըէճա իլէ վէ
պիր գաչ պէօյիւքլէրին սեօզ կէչիւքմէսի իլէ կիւճ
իլէ տինտիրտիլէր վէզիրին տարղընլըղընը. վէ
օնլարը գուրթարըպ, էվլէրինէ կեօթիւրտիւլէր:
Պիր դաչ կիւնտէն սօնդրա՝ քէնտինէ կէլտիքտէ
Սահակ՝ չըդտը կիթտի իլիւրճիսթանա վէ ծն-
տան կէլիպ՝ օթուրտու Ելմիաճինտէ. վէ օրա-
տա հաա չէքիպ՝ էթտիքլէրինէ փիւլման օլտու՝
վէ էօմրինի կէչիւքիպ՝ էօլտիւ:

¹⁶⁵¹
112 } Իահաթլըզ պուլտուգտա Ելմիաճին՝
տիւզէլթտի Սոփէս կաթուղիկոս օ քիւրսիյի
վէ հէր շէյէ նիզամ վէրտի. վէ էյի գանուլար

գուրտու, ժամերգութիւնըստ զարգընը վէ
վազթինի եօլունա գօտու՝ կէրէք 1 ջմիածինտէ
վէ կէրէք զայրը մանասթըրլարտա. վէ պիր
պեյիւք մէտրէսէ աչտը 3 յոհանավանք տէտիք
լէրի մանասթըրտա. վէ ծրայա չօգ ուշագլար
տէվլիրիպ՝ էյի ուսթալար գօտու քի էյրէթ-
սինլէր ուհանի իլիմլէրի, վէ Բստուածաշունչ
քիթապըն քէլամլարընը: Չըգարտը ըհհին-
տէն 1 ջմիածին շէյլէրինի քի էվլէլէի կա-
թուղիկոսլար զայրըլարա վէրմիշլէր իտի: Իւչ
քէրէք քեաղատ եազտը սրբազան Փափա՝ մու-
հապպէթ վէ իդաէթ կեօսթէրմէքիլէ. պու-
նուն իչին ծնա գարշը տուրտու Գրիգոր Կեսա-
րացի քի Ստանպօլ Բաղրիզլիկինտէն ազլ օլ-
մուշ իտի. վէ լաքին քէնտիսի ծնա պանգմայըպ,
վէ ծնուն պօշ սեօզլէրինի տիյնէմէյիպ՝ տայիմն
տօղրու կիտէրիտի, վէ միլլէթի տախի տօղրու
եօլա կեօթիւրմէք իսթէրիտի. վէ քինտիսի տէ
թէմնամ էֆէնտիմիղին մուհապպէթիլիլէ դու-
թուշուպ, վէ շէթին ճգնութիւն եօլունտա կէ-
շինիպ՝ ազիլլիքլէ էօլտիւ 3 սէնէ կաթուղի-
կոսլըգ էթտիքտէն սօնղրա. էօլտիւկի վա-
գիթտէ վասիյէթ էթտի քի եէրինէ կէչիլէ-
լէր քէնտի շայիլտիլնի Փիլիպպոս ատլը քի իքի
եըլ էվլէլ եպիսկոպոս էթմիշ իտի ծնու:

12. Փիլիսոսոփայութեան համարժեքութեան վազմէի չի՛ օգտան
 Ստանալու օչան հայաւր պիտի չի չի չի՛ փարը
 յաւրիշ իտի հաւաւրը :

2. 26 — 30.

¹⁶⁵⁵
 ՌՁԲ } Փիլիսոսոփայութեան վարդապետ քիւզիւք Միսակ
 էյալէթինտէն, խրնկան քեօյիւնտէն՝ տէրվիշ
 մէշըէպ պիր ազիզ քիմնէ՝ ճիւմէ հայաւրն ի
 րատէթիիւն Սոլմէսին եւերինէ կէջիպ՝ կաթու
 ղիկոս օլտու խմիածինտէ : Ս է պաշլատը մա
 նասթըրըարը կէզմէ կէ. հէփիսինէ տէ էյի եօլ
 կեօսթէրմէկ իւն վէ աիյնէմէյէնէրին հագգըն
 տան կէլմէկ իւն : Ս է վուրտու եհնիլէմէկ վէ
 պիթիւրմէկ օ եափուլարը՝ քի Սոլմէս կա
 թուղիկոս պաշլամիլիտի : հէնիզ պիթիւրմէ
 տէն պիր Ֆէլաքէթ եէթիշտի. զերէ () սմանը
 Մէմիւրէրինէ եիւրիւյիւպ վէ Մէմիւր տա
 խի () սմանըյա գարշը տուրուպ՝ պասըլը վէ
 չըղնանտը խմիածին վանքը քիլիսէտէն վէ
 գուպպէլի եափուլարտան ղայրի, հէր նէ գա
 տար պինա վար իսէ ծնտա՝ ճիւմէսի պօզուլուպ
 երգըլտը : () ըթալըգ պիր էզ տուրուլտուգտա՝
 կինէ ղայրէթէ կէլիպ Փիլիսոսոփայութեան կաթուղիկոս՝
 հէր եերի տէ եափա եափա եհնիլէտի : Ս է
¹⁶⁵⁶
 ՌՁԲ } քէնտիսիտէ վապիթ պուլուպ կիթաի
 Սպահանա վէ պիր երլտան ղիյատէ ծնտա տու
 րուպ իսթէտի վէ ալտը ջ ուղալըլարտան տուրը
 Սոսաւորիլին ալընը քի 23 երլ էվմէլ օրայա
 եօլլամիլիտի Ե ահապպաս, վէ կէթիւրտի Ս
 միածինէ. վէ օրատան եազտը ծնունձը Սննու
 կէնտիոս սրբազան Փափա իղաէթ վէ մուհապ
 պէթ քեաղատը :

Սոլ Փիլիսոսոփայութեան կաթուղիկոս պիր պեօյիւք

մէտրէսէ աչտը Լճմիածինտէ վէ օրայա ալըմը
ուշագլար տէվէրիպ իլիմ հօյրէթտի, ծնւարա
ուսթա վէ միւպաշիր էթմէկ իլէ Սիմն ՍՆ
ղայեցի տէտիքլէրի վարդապետի, օ քի քերա
կանուծիւն եափմըշտըր. վէ ծնտա իքինճի էթ
տի Սիկան վարդապետի, օ քի Լստուածաշուն
չու պասմա էթտի Լմրտէրտամ շէհրինտէ
Ֆիլէմէսկ վիլայէթինտէ:

¹⁶⁴¹
¹⁷⁻⁹ } () վագիթլէրտէ Ստանպօլտա Բաղրիգ
իտի՝ Դաւիթ վարդապետ Լըւելցի տէտիքլէրի
քի Հայլար պիր սէպէպ իլէ ծնու էնտիրիպ՝
եէրինէ կէշիրտիլէր Բէվանլը Կիրակոս վար
դապետի քի ծնուն կիւնիւնտէ Ստանպօլա կէլ
տի Կղէմէս Գալանոս: Կիրակոս Բաղրիգ հօլ
սիւքտէ, եէրինէ կէշտի Սիվասլը Խյաջատուր
վարդապետ: Պունուն էլինտէն թէքրար ալտը
Բաղրիգլիք մանսըպրնը Դաւիթ վարդապետ:
Տեօրթ երլտան սօնդրա Հալէսլի թովմա վար
դապետ՝ զափույա չօդ շէյ վատ հտէրէք, Դա
ւիթի աղլ էթտիրիպ՝ սիւրտիւրտիւ Գըպըրս
ատասընա վէ քէնտի տէ չիւնքի վէրէմէտի վատ
էթտիկինի՝ զաչտը կիթտի Հուտայա, օ զաման
տեծնտիւ կէլտի Դաւիթ վէ թէքրար Բաղրիգ
օլտու պէշ սէնէ: Պու իշլէր պեօյլէ օլտուգտա՝
պօրճ՝ երղըլար քիլիսէլէր իւթիւնէ գըրգ պին
քուրուշ գատար, վէ պօրճտան ղայրի՝ իւրըլթը
տախի տիւշտիւ ճէմաւթ իչլինէ:

Պու արալըգտա պիր ղայրը դարգաշա տախի
վար իտի Ստանպօլտա, օ գատար քի իշ խու
սումէ թէ վարտը. զէրէ անըլ Ստանպօլու եէրլի
օլանլար, տըշարտան կէլէնլէրի ղարիպ եէրինէ
գօյուպ՝ ինճիտիլէր իտի՝ աշաղա վուրարապ վէ
ծնւարա գարչը տուրարապ. ծնւար տախի պունու
չէքէմէյիպ՝ ծնւարը ալչազլամաղա չալըշըրլար

խոհ. վէ հեփիսի տէ պիր պիրինէ կիրիպ, պիր
պիրինի երգմաղա պագարլար խոհ: Արթտիքձէ
պու աթէշ դուծուշուպ պէվլէնտի. պունուն
իչին Հայլարն պիր գաչ պեօյիքէրի՝ եաղտը
լար Փիլիպպոս կաթուղիկոսա՝ քի պիր չարէ
պուլա՝ պու աթէշի սեօնտիւրմէկէ: () տախի
կէրշի եաղտը Ստանպօլա էօյիւթ վէրէրէք քի
մուհապպէթիլէ պիրլիքտէ օլուպ՝ թէք տուր
սունլար, լաքին պիր Ֆայտա օլմատը, վէ օր
թալրգ գիյատէսիլիէ գըզըշար. օ դատար քի
Ղաւիթ Տաղրիկիտէ մանսըպընտան տիւշիւր
տիւլէր: Ա է չիւնքի Ֆըրգա օլուպ պըրըմիշէր
խոհ պիր պիրինտէն՝ պիր պիրինէ գարշը կէլիպ՝
Տաղրիգ գօյանատըլար: Պեօյլէ օլտուգտա՝ պիր
գաչաշխարհական Տաղրիգլիք մանսըպընր զապդ
էթտիլէր ծնաիր այ. օ արալըգտա էօթէյէ պէ
րիյէ տիւշտիւ Ղաւիթ վէ պեօյիքէրին կլի
իլէ՝ կինէ Տաղրիգ օլտու: Պունու հաղմ հտէ
մէլիպ ծնլար քի էվլէլ էնտիրմիշէրիտի Ղա
ւիթի, ծնուն իչին րիճալ գափուլարնա տիւ
շիւպ՝ տեօրթ այտան սօնղրա կինէ ապլ էթտիւր
տիլէր ծնու Տաղրիգլիքտէն վէ քէնտիլէրի սիւր
տիւլէր օ մանսըպը իւչ այ, թա քի Լնթէպլի
Եղիազար հաղըրլարնը կէլ ալըպ՝ ծնլարն է
լիլիլէ քէնտիսի Տաղրիգ օլտու. լաքին պեօյիք
լէր ծնու իսթէմէզ խոհ:

¹⁶⁵¹
ԹՃՃ } Պու իշէրի իշիթտիքտէ Փիլիպպոս կա
թուղիկոս՝ Ֆիքրինէ գօտու քի քէնտիսի չըգա
կէլէ Ստանպօլա. պունուն իչին Եմիաճինին
հէր շէյինէ նիգամ վէրիպ՝ չըգտը ծնտան եպիս
կոպոսլար վէ վարդապետիլիլէ վէ կէլտի Եր
գիւրումէ: Պունու տույտուգլարնտա Ստան
պօլտա օլան Հայ պեօյիքէրի՝ Ֆէրման ալտը
լար վէգիրտէն վէ պիր գաչ տա նէֆէր դափու

դարաճընտան, վէ եօլատըլար կաթուղիկոսա
քի եօլտան քէտէրսիզ կէլէ: () տախի Լըզիւ
րումտան չըզըպ, կիթտի հվվէլ Լըրուսաղէմէ վէ
տեօրթ այ ծնտա օթուրտու: Կէլմիշ իտի օրայա
Սիս կաթուղիկոսու տախի՝ Լէրսէս ատըլ: Պու
կաթուղիկոսլար պիրի պիրինի պուլտուգտա՝
մէշվէրէթ էթտիլէր քի միլլէթտէն գալտըրա
լար եօլտուզ շէյլէրի կէրէք եկեղեցականլարտա
օլտուն, կէրէք աշխարհականլարտա վէ նապէ
տիտ հտէլէր՝ իքի կաթուղիկոսլըղըն պիր պիրի
նէ օլան խուսուժէթի: Պունուն իշին օ դարաճ
լարտա օլան եպիսկոպոսլարը վէ վարդապետ
լէրի չաղըրըպ սինտոյոս էթտիլէր Լըրուսաղէմ
տէ, Լըրուսաղէմ Բաղրիկի Լստուածատուր
վարդապետ տէ ծնտա. ծնիւշ դանուն գօտուլար՝
եպիսկոպոսլար վէ քահանայլար իշին վէ օ գա
նունլարըն պիրի պու իտի քի Լջմիածին կա
թուղիկոսու վէ Սիս կաթուղիկոսու պիր պիրի
իլէ մուհապպէթլի օլտունլար, վէ հէրքէս քէն
տի եէրինէ պույուրտուն, վէ քէնտի եէրին ա
տամընը ձեռնադրել էթսին: Պու սինտոյոս
պիթտիքտէն սօնղրա՝ Փիլիպպոս կաթուղիկոս
պիր հզ տէ Լըրուսաղէմտէ տուրուպ՝ եափտըր
տը սուրբ Յակոբ քիլիսէնին զէմինինի վէ ըհնկ
ըհնկ դաշլարիլէ տեօշէթտի վէ եիւքսէլթտի
պեօյիւք խորանլըն բեմինի:

¹⁶⁸²
ՌՃՆ } Պնլարը հտիպ դըլտըգտան սօնղրա՝
Փիլիպպոս կաթուղիկոս չըգտը կէլտի Ստան
պօլա վէ ծնտա չօդ քէրրէ վազ հտէրէք եուժու
շաթտը Ճէմաթըն եիւրէկինի. վէ այրըսէշի
էթմէսինի օրթատան գալտըրըպ՝ մուհապպէթ
իլէ պիր պիրինէ պաղլատը ծնլարը. վէ Լզիա
զարըն եէրինէ Բաղրիկ էթտիրտի Սուլէնցի
Յովհաննէս վարդապետի: Սօնղրա ծնտան

պունտան գրրգ պին քուրուշ տեվչիրիպ' էօտէտի
քիլիսէլէրին պօրճունու :

1835 }
ՌՃԲ } Հեր շէյի տիւզտիւքտէն սօնղրա' չըգտը
Ստանպօլտան վէ կիթտի Սջմիածինէ վէ չա-
փըճադ թէմէլ պըրագտը պիր պեօյիւք զանգա-
կատունա քի խարճ' աղչէսինի վատ էթմիլտի
Պաւրսալը Մնտոն չէլէպի . լաքին հէնիզ եա-
փույը պիթիրմէտէն' էճէլի եէթիշտի . զերէ
պեօյիւք փերհիլին տեօրտիւնճի պազար կիւնի
վազ էտէրիքէն օսեօզ իւզէրինէ քի տէր' "Մ"ը
մի էր մեծատուն որոյ էր տնտես , հաչան եէ-
թիշտի օրայա քի տէր "Ս"չ ես կարես լինել
տնտես , հապէր օլտու քէնտիսինէ տէրունին .
տէն քի արթըզ վազիթ գալմատը սանա վէքիլ
հարճիլը էթմէկէ քիլիսէտէ . պունուն իչին օ
տախի վազլընը պիթիրիպ վէ ճէմաթա տուվա
սէնա էտիպ կիթտի օտասընա , վէ տէրունինտէն
տուլտուղունու նազլ էթտի միաբանլարընա . վէ
խասթալանըպ ճանընը թէսլիմ էթտի ալթմըշ
իւչ եաչընտա . սէնէ 1655 , ՌՃԲ . կաթուղի
կուլըղը սիւրտիւ 22 սէնէ . թէնի կեօմիւլտիւ
մէզարա սուրը հօխիսիմէ քիլիսէսինտէ' իւ-
րանըն փօյրազ դարաֆընտա :

() սէնէ' քի փիլիպպոս կաթուղիկոս չըգտը
Սջմիածինտէն' իքի պէյ պիր օլուպ' Չօմար վէ
Սիւլէյման' սօյտուլար Ս անտա Ս արազ մանաւ
թըրընը . պազ հայ թարիխինտէ' . 7. 29 : ()
տան սօնղրա օ վազիթլէրտէ հայլարտան չօզ
քիմէլէր մարտիրոս օլտու քրիսթիանլըզ իչին .
պազ հայ թարիխինտէ' . 7. 30 :

13. Յաւի Կաթողիկոսն Վաթի Վե (Թ)մաս
Րադրիկն Էհլաւ :

2. 31 — 33.

¹⁶³⁸
^{ԹՃԴ} } Յակոբ Եկնի Սուղա շէհրինտէն Փի-
լիպպոս Էօլտիւքտէ՝ պիր դաչ կիւնտէն սօնդրա՝
օնուն Եէրինէ կէշիպ կաթողիկոս օլտու ԼՁ-
միածինտէ : Պու կաթողիկոս հէր իշտէ քէն
տիսինի էյի կեօսթէրտի վէ ագըլը . իշի կէ-
նիշ վէ շանլը շեօհրէթլի : Չօգ եափուլար
եափտը վէ Եկնիտէն սու կէթիրթտի ԼՁմիա-
ծինէ վէ պաշանմիշ պեօյիւք զանգակատունու
պիթիրտի , վէ ԼՁմիածին ագարէթլէրինի չօ-
ղալթտը : Պու շեօհրէթ վէրտի Հայ եազը-
լարընըն պասմաւընա՝ Էվվէլ Կարեցի Ստ-
թէոս սարկաւազըն Էլիիլէ , սօնդրա Սսկան
վարդապետին ճահտիլիլ վէ Էն սօնդունտա
Պուկաս Սանանդէցինին չալըշմասիլիլ . պագ
Հայ Թարիսինտէ . Գ. 31 :

Փիլիպպոս կաթողիկոս Էօլտիւքտէ՝ Ստան-
պօլտա օլան Հայլարըն պիր դաչ պեօյիւքէրի
խթէտիլէր Սուղնեցի Յովհաննէս վարդապե-
տի Էնտիրմէք Րադրիկիկնտէն . պունու Էվ-
վէլտէնտէ տիւշիւնիւրէրտի վէ լաքին վէճմ
Էտէրլէրտի Փիլիպպոս կաթողիկոստան , չիւն
քի օ Էթմիշիտի օնու Րադրիգ : Ս Է պունլարա
ոյտու Լադիազար Լնթէպլի զէրէ իսթէրտի
քի կինէ քէնտի օլտուն Րադրիգ նիճէ քի պիր
քէրրէ Էվվէլ օլմիշ իտի՝ քէնտիսինէ եարտըմճի
պուլմազլա Գըրըմլը Սարտիրոս վարդապետի ,
լաքին ալտանտը : Օ Էրէ այագտաշլարը՝ Յով-
հաննէս մանսրպտան տիւշիւրտիքտէն սօնդրա՝
Լադիազարը Էթմէյիպ՝ քէնտիլէրի զապդ Էթտի

էր Ռադրիզիք մանսրալնր՝ Ռոռակալ լաֆզը
իւն . պեօյէ օլտուգտա պիր պեօյիւք վէլվէն
գօփտու ճէմաաթ իչինտէ վէ գատրը օլմմատը
լար Ռադրիզ գօմաղա :

¹⁶⁵⁷
¹⁷⁸² } () կիւնլէրտէ լատիրնէյէ կիթմիշ իտի
Վեօփրիւլիւ վէզիր պու Ռադրիզիք մատտէսի
նի տույտուգտա՝ հապէր կեօնտէրտի Ստանպօլ
տա օլան տէֆթէրտար էֆէնտիյէ վէ ճա սի
փարիշ էթտի իշի . օ տախի հայլարն պիր գաշ
պեօյիւքլէրինի չաղըրը պաղարլայարադ սեօյ
լէշտի մալարա . «¹ Ե տիր պու տէտի նիչին սիզէ
Ռադրիզ իսթէմէյօրսունուլ » : (Յլար տախի
մահանալար էթտիքտէ՝ տարըլտը տէֆթէր
տար էֆէնտի , վէ ճալարը զրնտանա գօտու :
(Յլար տախի դադէթ կէթ իրէմէյիպ՝ վէ իկիր
մի քէսէ աղչէ վէրիպ գուրթուլտուլար : Սէ
չիւնքի իսթէմէզլէր իտի՝ քի պիրի Ռադրիզ օլ
սուն օ մանսրալնր քէնտիլէրինէ գալմասը իչին ,
վատ էթտիլէր միրիյէ գըրգ պին աղչէ զիյատէ .
զէրէ օ վազթէտէք Ռադրիզլէր երլտան երլա
եիւզ պին աղչէ վէրիլէր իտի միրիյէ , պունլար
գըրգ պին աղչէ տէ արթըրտըլար քի օլտու
եիւզ գըրգ պին աղչէ . վէ պու վէրիկի գալտը
շիմտիյէտէք :

Պու իշլէրի կեօրիւպ հայէպլի թումա վար
դապետ՝ քի Ռադրիզիկի էլէ կէթ իրմէք իսթէր
իտի՝ գասալէթ ալտը քէնտիսինի . պազտը
կեօրտիւ քի գասալէթ իլէ իշ պիթմէզ՝ պեօյ
իւք դափուլարա տիւշտիւ ազիմ՝ փէշքէշլէր իլէ
քի ճալարը էլէ ալսըն , խուսուսա տէֆթէրտար
վէ վատ էթտի միրիյէ եիւզ գըրգ պին աղչէ
եէրինէ՝ տեօրթ եիւզ պին աղչէ երլտան երլա :
(Յլար տախի գապուլ էթտիքլէրինտէ՝ չըգտը
կիթտի լատիրնէյէ վէզիրին պաղընա ազիմ

փեշքէշէր իւն վէ աղչէ իչին սեօղ վերմէկիւն :

Պէօյլէճինէ ալտը վէզիրտէն Ռադրիզիք Ֆերմանընը , վէ օ Ֆերմանտա Լըռուաղէմ Ռադրիկինի տէ քէնտի Տիւքմի ալթընա գօտուրտու : () րատան քեաղատ եազտը Ստանպօլա , “ Պիլէսինիզ քի տէտի պէն պիւրատա փատիշաճ հմրիւն Հայլարա Ռադրիզ օլտում . շիմտիլիք պէնիմ եէրիմէ վէքիւ օլտուն իմուկուրանլը , Լիկողոս վարդապետ քի մանսըպըմըն իշէրինի կեօրսիւն կեօղէթսին . վէ ծնա եարտըմճը Հալէպի Ղաւիթ վարդապետ վէ Սանլը Լստուաճատուր տէրտէր քի իմլթըլ տէնիւր իտի , : Պու հապէր Ստանպօլա կէլտիքտէ շաշտը գալտը աշխարհական Լթուակալար վէ պու իշէ հազմէտէմէյիպ պիրիքտիւնը պիր եէրէ պիր գաչ քահանայ տախի պիւն վէ պիրէզտէ ծնլարըն եամնաղլարընտան . վէ Լթուակալարըն սայըսը օլտու իկիրմի տեօրթ վէ ծնլարա եարտահ Սանլը Սուհիճան : Պունլարըն հէփիսի եէքտիլ օլտպ՝ ճանիլէ թէն իւն սեօղ էթտիւնը իմմանըն հազգընտան կէլմէկէ : Են էվվէլ օ իւչ քիշիյի քի զիքը էթմիշ իտի իմմա վարդապետ , ըհզալէթ իւն քիլիսէտէն գօվտուլար վէ ծնլարլա պիր օլանլարը տախի . սօնղրա սէքիզ քիշի եօլլատըլար Լատիրնէյէ վէ արգուհալ եաղտըլար վէզիրէ քի իսթ հմէյիզ իմմայը :

Պունլար Լատիրնէյէ կիթտիքլէրինտէ՝ հէնիզ վէզիրէ կեօրիւնմէտէն ըիճալա տիւշտիւնը . ծնլար տախի ճէվապ էթտիւնը քի “ Պօտուր չալըշտըղընըզ զէրէ Վեօփրիւլիւ վէզիր հմրիւն օլան շէյի՝ կէրի չէվիրմէք գապիլ տէյիլ տիր , : Տիյնէմէտիւնըն ծնլար վէ վէզիր տիվանընա չըգմնազ իսթէտիքտէ , վէզիր ծնլարըն Ֆիքրինի տույուպ՝ ծնլարը կեօրմէտէն , հմր էթտի

քի քեօթէք չալմագլա դօվունլար ծնարրոյ
ծնար տախի ղայէթիլէ գօրգարագ՝ ալըպ եիւ
րիւյի վերտիլէր վէ Ստանպօլա տիւշիւա՝ օլան
իշլէրի նագլ էթտիլէր այագտաշլարընա :

() 'կիւնլէրտէ վէզիրտէն գայիւննադամ կէլտի
Ստանպօլա Սինան ատլը վէ ծնունլա կէլտի
ժամա վարդապետ վէ ալայ իլէ կիրտի սուրբ
Պօղոս քիլիսէսինէ՝ վէզիրտէն վերիլէն գաֆ
թան իւզէրինտէ , վէ զապիւղէրտէն թային օ
լան քիսնէլէր պիլէսինաճէ , վէ պիր պեօիւբ
պօսթանաճիլէր էանը սըրա քի իկիրմի քէսէ
աղէ վատ էթմիշիտի ծնարա : Պունու պեօյ
լէճէ կեօրտիւքլէրինտէ Ղթոռակալար , մշշլէ
րէթ էտիպ Սուհիճանլա պիլէ կիթտիլէր գայիւ
ննադամ հուզուրունա , վէ աղէ վատ էթմէկ ի
լէ՝ եալվարտլար քի եազսըն վէզիրէ Հայ միւ
լէթի ժամայը իսթէմէյօր տէյի : Պունու տոյ
տուգտա ժամա օ սաաթ պինտի կիթտի } ախր
նէյի վէ վէզիրտէն էմր չրգարթսը գայիւննագա
մա քի Հայլարա տիյնէմէսին , վէ ժամանըն
Բաղրիգլիկինի գալի սագլասըն . վէ ծնա զրտտ
վէ գարշը օլանլարա ղազէպ էթսին : Պու պեօյ
լէ օրտուգտա՝ ժամա քէնտիսի տեօնիւպ կէլտի
Ստանպօլա վէ փէրվասըզ օթուրտու քիւրսիսի
նէ : Պունտան զիյատէսիլէ Ղթոռակալ
լար ժամայա կիւճէնիպ , ճէմաաթը գըզըշտըր
տըլար վէ ըիճալըն հաղըրըն եափմագլ , ճիւմ
հիւր իլէ կիթտիլէր գայիւննադամըն գարշըր
նա վէ ժամատան շիքեպէթ էտիպ շահիտլէր
իլէ իսպաթ էթտիլէր քի ժամա Հայ տէյիլ
Ֆրէնք միլլէթինտէն իմիշ , վէ պուրայա չաշուտ
կէլմի : Ֆրէշալ գայիւննադամ ժամայը չաղը
րըպ հուզուրունա վէ աղարալըպ՝ էտիրտի
ծնու գանլը գույույա չաշուտ տէյի վէ ծնունլա

պիլէ այագտաշընը՝ քի ատը Ը՛եւտոն իտի :

Պաւ պեօյլէ օլտուգտա , Ը՛թուակալլարըն սեօգիլէ հէր քիլիսէտէ լանէթ օգուտուլար (ժառանգ) վարդապետէ վէ նգովէլ էթտիլէր օնու : Ը՛ է պիր շարդնամէ քեաղատը տիւզտիւլէր վէ ալթը քիլիսէյէ տէ միւհիւրլէթտիլէր քի հէփիմիզ տուրմիշիզ (ժառանգ) գարշը՝ ճանիլէ վէ աղչէ իլէ . վէ զօրգար Լըրուսաղէմ Բագրիկինէ տախիմիւհիւրլէթտիլէր՝ քի օ կիւնլէրտէ օրայա կէլմիշտի՝ ատը Ը՛ստուածատուր :

Իկիրմի տօգուզ կիւն զընտանտա գալտըգտան սօնդրա (ժառանգ) տիւշմանլարը տիւշտիւլէր գայիմնաբամա . վէ օնուն թէվապիսինէ վէ ալթը քիլիսէ ճէմաաթընըն միւհիւրլէրի վէ շէհատէթլէրի իլէ կեօսթէրտիլէր քի (ժառանգ) Էօլիւմէ միւսթահագտըր : (Ինլար տախի պագտըլար քի միլլէթ հէփ շէհատէթ էտէյօր՝ օնուն էօլմէկէ լայրգ օրնասընա , գայիլ օլտուլար պու իշէ . վէ չիւնքի վէհմ էտէրլէրիտի վէգիրտէն , ճէսարէթ էթմէտիլէր օնու աշիքեարէ էօլտիւրմէկէ՝ օնուն իշին գահվէյէ զէհիր գաթըպ իշիրտիլէր օնա . զէհիրի ալըպ պիր դարզ օլտու (ժառանգ) իշի տուլտու , էլինի պաշընա վուրտու վէ ճանը աճըսընտան՝ պաշլատը հայգըրմաղա վէ զընտանը տարսմաղա , վէ օնտա օլանլարը գօրգութմաղա . պեօյլէ էթտիքտէ՝ ճէլլատ իւզէրինէ վարտը վէ գայիֆ էէրլէրինի էօյլէ սըգտը քի՝ պայըլտը վէ օրատա ճանը չըգտը :

Ը՛թուակալլար տուլտուգտա (ժառանգ)ն էօլմէսինի , իրամ քեաղատը ալտըլար՝ ճէլլատլարըն շէհատէթի իլէ քի (ժառանգ) քէնտիլիկինտէն էօլտիւ . զէրէ պիր դայրը նիշան էօղ իտի իւզէրինտէ : Ը՛օնդրա տըշարը չէքտիլէր լէշինի վէ պաշլատըլար մասկարայա դութմաղա . վէ այագ

լարը իլէ պաշընա վուրուպ, իւզերինէ թիւքիւր մէկէ, “Իշթէ պուտուն պիգտէն արատըղընը” տէյերէք: Պունտան սօնդրա զընտան զապիղի նէ շէյ վատ էտիպ՝ տէնիզէ աթարըտըլար լէ շինի. վէ չիւնքի տէնիզ տալզալանըպ գապարմիշ իտի, սաղա սօլա տէվրիլէրէք չըգար էնէր իտի թումանըն լէշի վէ փերչէմլի պաշը տալզալար իշինտէ չալզանըպ կէզէր իտի Պալադա իլէ Ստանպօլ մապէյնինտէ. վէ հէփ կեօրէնլէր զայրը միլէթլէրտէն՝ Հայլարա Ֆէնա սեօյլէր. լէր իտի:

Պու թումա էօլտիւքտէ՝ Լ.թուակալլար Սեւ տոնու զընտանտան չըգարթմատըլար պիր շէյ գարըշտըրմասըն տէյի: Ս է չիւնքի պու իլէր իշին չօգ աղչէ հարձ էթտիլէր՝ պաշլատըլար իւ թէմէկէ վէ ալմադա ծուռ ալթը քիլիսէտէն էօյլէ քի կինէ պիր եէնի վէլվէլէ տիւշտիւ օրթալը. զա: Ստանպօլա տեօնիւպ կէլիր իքէն Բեօփ. րիւլիւ վէզիր՝ Լ.ստուածատուր թւլթըլ տեր. տէր վէ պիր գաչ քահանայ վէ աշխարհական՝ քի թւլթըլէանք տէնտիլէր, սուրբ Սարգիս քիլի. սէսի սինօրունտան՝ պիր օլուպ՝ վէզիրէ գարշը կիթտիլէր, վէ ծնա շիքեայէթ էթտիլէր Լ.թուակալլարտան. “Իկիրմի տեօրթ քիշի տէտիլէր սեօլի պիր էտիպ՝ վէ տէվլէթլի էֆէնտիմիղլին էմրինի սայմայըպ՝ էօլտիւրտիլէր թումա Սաղրի կի. վէ պու իշ իշին հարձ էթտիլէրինի՝ շիմտի պիգտէն վէ զայրը ճէմաաթլարտան իսթէյօր. լար” Ս էզիր պու շէյի թասհիհ էտիպ չօգ տարըտը, վէ թւլթըլ զագըմընը կէրի կեօն. տէրիպ, “Պէն արթըգ իշի կեօրիւքիւմ տէտի” վէ էմր էթտի քի Սեւտոնու չըգարսընլար զըն տանտան:

Հէնիզ պունու Լ.թուակալլար տիւյմատան՝

ծնարտան սէքիզ քիշի քի պիրի իտի Ուոհի-
ճան , աղիմ փէշքէշէրիւն վէզիրի դարշըլամա-
ղա կիթտիլէր՝ չէքմէճէ տէտիքէրի եհրէ . վէ
Րադրիկին էօլմէսինի ծնա տոյուրուպ՝ տիւրլիւ
սէպէպլէրիւն դաթաթմադ իսթէտիլէր : Ապէն
վէզիր զիյատէսիլէ տարըլըպ , էմր էթտի քի
ծնարը դութուպ էնտիրսինէր դանլը գոյույա :
Ա է չիւնքի պունլար աուլը սանլըքիմնէլէր իտի ,
րիճալըն չօղու պունլարա արգա օլմնդիլէ՝ ծնա-
ընն էլիլէ տայիմ վէզիրէ րէճա էտիպ վէ էլլի
քէսէ տէ ճէրիմէ վէրիպ՝ կիւճիլէ գուրթուլտու-
լար : Ա է սօնդրա պէշ քիլիսէնին պեօյիւքէրի
նի ճէմ՝ էտիպ վէ սուրք Սարգիսին ճէմաաթըն
տան տախի պիր դաշընը չաղըրըպ՝ հագ իսթէ-
տիլէր հէմօ ճէրիմէ իչին վէ հէմղայըր պօրճ-
լար իչին . վէ պու իշտէն տէ դութուլտու պիր
պեօյիւք վէլվէլէ վէ կիւճ իլէ էարըսը էօտէ-
նիպ՝ պիր էզ ոահաթլըգ օլտու :

14 . Երոսաղէմիւն օլան սուրբ (Յօնէ Գեորգիէրի
Տանաթըրըն Ուոհիլարիտն ալընճասը վէ վէրէլէտի :

Զ . 31 — 35 .

¹⁶³⁸
ՌՃԴ | Երոսաղէմիւն Հապէշէրին պիր մա-
նասթըրը վաճ իտի՝ հայր Րբրահամ՝ նամ քի
Հայլար վագթիլիլէ ալմիլէրիտի ծնարըն էլին
տէն . պու իշէ Ուոհիլար հասէտ էտիպ՝ պիր թագ-
րիպ իլէ գափտըլար ծնու Հայլարտան . պու
սէպէպտէն Երոսաղէմ Րադրիկի Րստուաճա-
տուր վարդապետ Սստանպօլա կէլիպ վէ Րն-
թէպլի Եղիազար վարդապետիլէ պիր օլուպ՝
վէզիրին հիւքմի իլէ կէրի ալտը օ մանասթըրը .
վէ Եղիազար վարդապետի քէնտիսինէ վէքիլ

էտիպ՝ եօլլատը ծնու Լըրուսաղէմէ . օ տախի վարըպ զապդ էթտի օ եէրի վէ Տաճար Նըն զեան տէտիքէրինին պիր գափուսունու :

¹⁶⁸⁶ ԲՃԵ } Պունա տայանամայրպ Ռումլար , վէզի
րէ տիւշտիւէր ազիմ փէշքէշէրիւն վէ էքի Ֆէր
ման ալտըլար պիրի հայր Էրահամ մանասթը
րը իչին , պիրի տէ սուրբ Յակոբ իչին՝ քի Ռում
լարա վէրիւսին . վէ Լըղիազար իչին պիր Ֆէր
ման քի նէրէտէ պուլունուրա՝ դու թուլուն վէ
Ստանպուլա կէլին :

Ֆերմանլար եէթիշտիքտէ Լըրուսաղէմէ ,
գափուլարա տիւշտիւ Լըղիազար . էն սծնդունտա
կիթտի Դամ փաշասընա քի Ղայեար օղլու
տէնիր իտի . ամմա չիւնքի օ չօգ շէյ եէմիշտի
Ռումլարտան վէ Ֆերման ծնուն էլինտէ իտի՝
եարտմէթմէլի էքէն զընտանա գօտու Լըղիա
զարը . օ տախի պիր գաշ քէսէ վէրմէքէլ գուր
թուլու վէ չօգ շէյ տէ վատ էթտի փաշայա ,
էկէր Նայլարըն դարաֆընը դութարսա . փաշա
տախի իւմիտ վէրէրէք ալտը սուրբ Յակոբուն
անահտարընը վէ եազտը վէզիրէ քի պու շէյ
օլմանգ . Լըղիազար իչինտէ եազտը քի ծնուն
սուչու եօգ : Ս էզիր տէ տէտի քի վէրտիկիմ
վէրտիք տիր : Ս է լաքին Ղայեար օղլու՝ Լը
ղիազարը եօլլատը սուրբ Յակոբա՝ քի ծնտա օ
թուլսուն , վէ օ եէրտէ Նայլարըն էլինտէ օլ
¹⁶⁸⁸ ԲՃԵ } սուն անահթարսըգ : Պունու իշիթտիք
տէ վէզիր կիւճէնտի՝ վէ Լըղիազարը դութուպ
պաշընը քէսմէք իսթէր իտի : Լըղիազար վար
դապետ տէ գօրգուսունտան տիւշտիւ կինէ
Ղայեար օղլունա քի օ կիւնլերտէ ասի օլտու՝
կէրէք քէնտի վէ կէրէք զայրը փաշալար : Ռում
լար տախի պու գալապալըգ արասընտա տիւշ
տիւէր Ղայեար օղլունա վէ չօգ շէյ եէտիրիպ՝

ալտըլար Էլինտէն սուրբ Յակոբուն անաճթա-
րնը վէ կիտիպ զապգ Էթտիլէր ծնու :
¹⁶³⁹
¹⁷⁸⁹ } Եսի փաշալարն իշի պիթտիլէրէ՝ չըգտը
 կէտի Լադիազար Ստանպօլ սէմթինէ վէ իւչ այ
 շէհրտէն տըշարը կիզլիճէ օթուրտու պիր
 պաղչէ իչինտէ : Պունու տույտուգտա թըլթըլ
 դագըմը՝ հապէր վերտիլէր վէզիրէ քի Լադի-
 ար կէլմիշ կիզլէնմիշ Ֆիւսն եհրտէ՝ օ քի ասի
 փաշալարա պիր օլմիշ իտի տէտիլէր : Պուլթ-
 սուրտու վէզիր վէ հուզուրունա կէթիրտիպ
 դագէպ իլէ սօրտու , “ Սէնմիսին տէտի Պուտ-
 սի շէրիֆ Բադրիկինին վէքիլի , տօլրուսունն
 սեօյլէ նէ՝ ալտը սէնտէն Վայետար օլլու , ” Զէ-
 վապ վերտի Լադիազար . “ Հէր շէյիմի ալտը Է-
 ֆէնտիմ վէ պիլիմ Սար Լապուպ նամ մանաս-
 թըրըմըզը տախի ալըպ զայրըլարա վերտի . վէ
 պէնտէնիզի տէ ալտատարազ դուլթտու , ” սօր-
 տու վէզիր . “ Սէն քէնտին մի վերտին օ մա-
 նասթըրը եօքսա օ մի ալտը սէնտէն , ” Լադիա-
 զար տախի չիւնքի տէյէմէզ իտի քի էմրինիզ ի-
 լէ օլտու , Զէվապ Էթտի քի , “ () իտի օ եհ-
 րէ հիւքմ էտէն , պէն նէ՝ էտէ պիլի իտիմ , ” :
 Տէտի վէզիր , “ Լէրէ կէսին եհրինիզտէ սիզ
 տէ , ” Լադիազար տախի տէտի . “ Տէվէթլի ի-
 նայէթլի էֆէնտիմ , եհրէ լանէթ Էթմէ . տար
 դընըղընըզ անձազ գուլունուղա օլտուն վէ քէ-
 րէմինիզի միլլէթիմէ կեօսթէրմէքլէ շէրաթ
 էտիպ հագգըմըզը հապ էյլէ , շէվէթլի փատի-
 շահըմըզըն ազիզ պաշը իչին օլտուն , ” Սէ լաքին
 չիւնքի թըլթըլ դագըմընտան չօզ շիքեայէթ ի
 շիթ միշ իտի վէզիր Լադիազար իչին՝ ծնտան չիւպ-
 հէյէ տիւշիւպ , Լադիազարը հասաս պաշիյէ թէս-
 լիմ Էթտի քի զէնճիրէ գօյուպ սագլասըն եհ-
 նիլէրիլէր գըշլասընտա . վէ չիւնքի գըշ կիւն-

լէրի իտի, թէ՛ էջէ եագըն օթուրուպ կէճէ վագ-
թի սաաթ պիրտէ ըսընմալլ իքէն՝ էօլիւմ գօր-
գուսունտան տիթրէր իտի :

Հայարտան պիր գաչը՝ Սարտիրոս վարդա-
պետ իլէ իզին ալըպ կիթտիլէր ծնու կեօրմէ կէ
վէ ծնունդա սեօլէշիր իքէն տէտի. «Պէնիմ իչին
գասապէթ էթմէյին . տէրտինիզ հէմէն սուրբ
Հակոբ իչին օլտուն , պէն պուրատա էօլէյիւմ օ
գուրթուլտուն » : Բնին չիւնքի սուրբ Հակոբու
գուրթարմաղա չարէ պուլմնատրլար , ծնա պու-
նա րէճա էտէրէք՝ Լղիազարը գուրթարըպ կեօ
թիւրտիլէր Վալթայա պիր՝ ույղուն վագիթ
կեօզէտէրէք քի սուրբ Հակոբու գուրթարսն-
լար :

() Կիւնէրտէ Վեօփրիլլիւ Սէհէմմէտ փա-
շա փատիշահըն իրատէթի իլէ՝ Պուրսատա իքէն՝
Բհմէտ աալը քէնաի օլլունու Լղիւրում փա-
շսըր էթտի . վէ պեօլիւք զիյնէթ վէ ալայիլէ
ծնու եօլա դօտու Հիւնքեար տախի պիլէսին
ճէ : Պու վագթի էյի վէ միւնասիպ սայարագ
Լղիազար վարդապետ՝ աղիւմ փէշքէշլէրիլէ՝
տիւշտիւ վէզիր քեահեասընա վէ զայրը րիճալ-
տան օլան քիմնէլէրէ . վէ եալվարարագ՝ տիլ-
տի ծնարտան քի վէզիրէ սեօզ կէչիրսինլէր օլ-
լունուն պաշը իչին օլտուն՝ քի Սար Լագուպու
տեօնտիւրսին էէքրար Լրմէնի միլլէթինէ :

() Կլար տախի Թեզէ վէզիրին հաղըընր էլէ
ալտըլար էօլէ պիր շագլըգ արասընտա : Սէ-
զիր տէ պիր խօշճա դարզ իլէ փատիշահա տույ-
ուրտուգտա՝ խաղդի հիւմայուն չըգտը քի Հայ-
լարըն խթէտիկիլ օլտուն . պու իշ օլտու յալվէ-
րաց կիւնէրինտէ սէնէ 1639 ՌՃԸ : Բլըր Լղ-
իազար խաղդի հիւմայունու վէ գուշ կիպի գա-
նատլանրպ՝ կիթտի Լրուսաղէմէ վէ ալտը Սար
Լագուպ մանասթըրընը Ռումլարըն էլինտէն :

15. Սարգսիսը և Սարգիսը (Յակոբյան և
Սարգիս Բաղրեմյանի լատինները :

2. 34 — 35.

1689
ԹՃԸ } () կիւնկէրտէ Ռադրիգ Ժմանաղ իւն
Ստանպօլտա գէրէ Ռթուակալար էլինաէ իտի
մանսրպ , Ճէմաաթ պիր օլուպ արգուհալ վէր-
տիւէր վէզիրէ Ռադրիգ իչին . վէ ծնուն էմրի ի .
իւն Ռադրիգ էթտիւէր Վէֆէլի Սարաիրոս
վարդապետի , քի տահա եպիսկոպոս տէյիլ իտի .
պունտան ղայրի եէնի վէրկինին սրգէթինի քի
արթըրմիլ իտի իման վարդապետ օրթատան
գալտըրպա՝ Ֆէրմանտա եազտըրտըլար եիւզ
գըրգ պին աղչէ . վէ Լորուաղէմ Ռադրիգիկի
նի Ստանպօլ Ռադրիկինին հիւքմի ալթընտան
չըգարտըլար : Պէօյլ օլտուգտա Ռթուակալար
տավայա գալդտըլար էսկի պօրճ իչին . պէշ այ
պու տավա սիւրիւլտիւքտէ , Ճէմաաթտան պիր
գաչը արգուհալ եազտըլար փատիշահա վէ կեօն-
տէրտիւէր Լաիրնէյէ Սուրատ ասլը պիրինին
էլիիւն : Փատիշահ տախի Ֆէրման կեօնտէրտի
Ստանպօլա քի իմաննըն էօլմէսինէ սէպէպ
օլանլար՝ Էօտէսինէր օ պօրճու ղայրըլարը ա-
գանտ տըր :

«Պու Ֆերմանը հասնելիլէ Ստանապոլը կէ-
թիրտի Սուրառ վէ փազար կիւնի՝ Սարտիրոս
վարդապետ Հրեշտակապետ քիլիսէսինէ կիթ-
տիբտէ՝ ալոր Սուրառ հասնելիյի վէ քեաթի-
պի վէ քիլիսէյէ կիրիպ՝ « Ողջոյն տուք մի-
մեանց », տէաիբլէրի վազիթտէ, սէս վէրտի
քեաթիպ՝ « Նշխարնիզ տէտի փատիշահ Փէր-
մանը տըր », « Պու սէս չըգտըգտա Սարտիրոս
վարդապետ տէտի, « Ճայիզ տէյիլ քի պուրա-

տա փառիշատակ ֆերմանը օգունա , Զրգարլար սօնորա տըշարը քի զարպաստան օգունսուն ,
 1) է լաբին հասէքի վէ քեաթիպ տըշարը չը-
 ւըպ՝ տըշարտա հազրը օլան հասաւարը իւերի
 կեթիրտիւէր վէ դութուլար Սարտիրոս վար
 դապետի վէ ալթը քիչի հայ պեօյիւքէրին
 տէն , վէ կեթիրտիւէր գայիւնագաւին հու-
 զուրունա . օ տախի օ սասթ էնտիրտի ծնարը
 քանլը գուլոյա : 1) է հայլար էօթէյէ պերիյէ
 տիւշերէք վէ պին տեօրթ իւզ քուրուշ վէրիպ՝
 ծնարը գուրթարտըլար . վէ օ գալան պօրճա
 տախի պիր չարէ պուլուպ գուրթուլուլար :

¹⁶⁶⁰
 1780 } () վագիթէրտէ Ստանպօլա կէլտի՝
 1) ազար աւլը՝ վարդապետին պիրիսի Տիվրեք
 եպիսկոպոսուն վէ Տիվրեքիւէր իւէ պիր օլուպ
 վէ Տիվրեքի տեֆթերտար Սպրահիմ էֆէն
 տիյի քէնտիտինէ արգա էտինիպ՝ վէ իկիրմիքէ
 սէ աղլէ վատ էտիպ՝ Սարտիրոս վարդապետի
 ազլ էթտիրտի վէ ծնուն եերինէ կէչիպ՝ Ռադ-
 րիգ օլտու . Սարտիրոսաա 1) ջմիածինէ տիւ-
 շիւպ՝ եպիսկոպոս օլտու 1) ըրըմիւզերինէ :

¹⁶⁶⁵
 1780 } 1) քի իւշ երլտան սօնորա՝ 1) ջմիածին
 տէն պիր՝ 1) ուիրակ կէլտի Ստանպօլա՝ Յոհաննէս
 վարդապետ 1) իւթիւնճի տէտիքէրի : Պու
 Յուհաննէս 1) ուիրակլըպ տէյի տէվչիրտիկի
 աղլէյի՝ գաիուլարա հարճէտիպ 1) ըլթըլ տեր-
 տերին հիւնէրիւէ 1) ազարը տիւշիւրտիւ վէ
 ծնուն եերինէ կէչիպ՝ Ռադրիգ օլտու . ծնա գար-
 չը գալգտըլտա 1) ազար՝ Յոհաննէս Ռադրիգ
 1) ըլթըլ զազըմընըն էլիկի ֆերման չըլար-
 տըպ՝ ծնու զընտանա գօտու : Պու իչի Յաֆթ
 կաթուղիկոս իշտիպ՝ պէլէնմէյէրէք , եէնի
 1) ուիրակ կեծնտերտի Ստանպօլա 1) ինաս աւլը
 Պու արաւըգտա 1) էքիրտաղլը Սարգիս վար-

դասպետ՝ Լստուածատուր Ռադրիկին շայիրտի՝
աղլը պորճ ալթընա տիւշիւպ զընտանա կիրտի
քի օրատա իտի Դ ազար : Պունլար իքիսիտէ
պիր պիրինի պուլուպ տիւշիւնիւրէր իտի քի նէ
եախսընլար :

¹⁶⁶⁴
ԽՃԺԳ. } Հէլէ Դ ազար տօսթլարըն էլիկէ գուր
թուլտու վէ լաքին Սարգիս դալտը օրատա պիր
երլ : Սօնդրա զայրը մուամէլէ ճիւլէրիլէ սեօզիւ
նի պիր էտիպ աղլը մուամէլէիլէ չօգ աղչէ ալտը .
վէ էվվէլքի պօրճու էօտէյիպ զընտանտան չըգ
տը վէ տօստօղրու Լատրնէյէ կիտիպ՝ փարա
գուվվէթիլէ Ռադրիկիլի ալտը . վէ Ստանպօլ
լա կէլիպ տիւշիւրտիւ մանսրպընտան (Թիւթիւն
ճի Յովհաննէս վարդապետի վէ քէնտի օլտու
Ռադրիկ :

¹⁶⁶⁵
ԽՃԺԳ. } Ս է չիւնքի օ վապիթ վէզիր կիթմիշ
իտի Պէլըղատա , օրայա կիթտի Յովհաննէս .
պունու տույտուգտա Սարգիս՝ օ տախի կիթտի
արտընճա . պունլար՝ պիրպիրինի կեօրտիւքլէ
րինտէ պաշլատըլար գալղա էթմէկէ . վէ լաքին
Յովհաննէսէ արգա օլմանլա (Թըլթըլ դազը
մը՝ չօգ փարա հարճ էտիպ վէ չօգ շէյէ սէօզ
վէրիպ՝ Յովհաննէսի Ռադրիկ էթտիլէր օ տա
խի Ստանպօլա տեօնիւպ՝ թէքրար Ռադրիկ
քիւրսիսինէ օթուրտու :

Օ ապգ էթտիբտէ Լըղիազար վարդապետ
Լ'նթէպլի Լըրուսաղէմնէ օլան սուրբ Յակոբ
մանասթըրընը՝ վէբիւ կիպի օթուրտու օրատա
վէ տայիմա տէրունիւստէ իտի՝ քի ծնտա կաթու
ղիկոս օլուն վէ ()ամանլը հիւքմի ալթընտա
օլան Հայլարա պուլուրսուն . պու նիյէէթիլէ
Լըրուսաղէմնէ պիր քիլիսէ եափտը քի կաթու
ղիկոս օլուրսա՝ Լ'լմիածին ատը քօսուն ծնա .
վէ սուլուրտու Ֆիքրինի Սիս կաթուղիկոսուն՝
ատը Լ'սաչատուր վէ ծնունլա պիր՝ օլտու :

1663
Ի ՃԺԲ) | Իշի պեօյէ գուրուպ՝ չրգտօր կիթտի Եր-
դիազար Ստանապօլա վէ տիւշտիւ վէզիրէ՝ օ քի-
Վէօփրիւկիւ վէզիրին օղլու իտի վէ տէնիւր իտի՝
Վէօփրիւկիւ օղլու Մհմէտ փաշա քի օ կիւնլէր
տէ կիթ մէք իւզրէ իտի ճէնկէ Սաճաու իւզէրի
նէ . պունա ազիւմ փէշքէշէր վէ ղայրը շէյիւր
վէրմէկիլէ՝ հաղրընը էլէ ալտը վէ պիր Ֆէրման
չրգարթտը քի պաշգաճա կաթուղիկոս օլտուն
Երուսաղէմտէ . գաիտը Երուսաղէմ Մաղրիզ-
լիկինի տէ Մստուաճատուր վարդապետտէն վէ
քիմնէյէ պիր շէյ տույիւրմայրպ կիթտի հալէ-
պէ վէ օրայա տաւլէթ էթտի Սաշատուր կա-
թուղիկոսու :

Պոլ իշի տույտուզարընտա Ստանպօլտա օ-
լան Հայլար՝ գայիլ օլմատրլար վէ ծնուն Փիք-
ըինի չէվիրմէք իչին՝ Հալէպէ եօլլատրլար՝ Վեհ
մուրճի օլլու Նորեմիա չէլէպիշի՝ քի ուալու ա-
գըլլը սեօզլէր վէ սէպէպլլէր իլէ ծնու իպէեաթ-
էթսին . լաքին մուհքին օլմատր :

1664

ՌԵԺԳ

Եթե իշտի Հալէպէ օ զաման խաչա-
տուր կաթուղիկոս . վէ ֆերմանը Եղիազարըն
էլինտէ կեօրիւպ՝ կաթուղիկոս ձեռնադրել էթ-
տի օրատա օնու : () տախի հէմէն էօթէյէ
պերիյէ ներէտէ Հայ վար իսէ () ամանը հիւք-
միւնտէ՝ կոնդակ եազտը վէ հէիիսինէ տույ-
ուրտու քէնտի կաթուղիկոսլըղընը . վէ օնտան
կէլտի օթուրտու Երուսաղէմտէ : Սէ լաքին
օնտա տուրամատը . զէրէ Բստուածատուր վար-
դապետ՝ քի Երուսաղէմ Բաղրիկի իտի՝ օրայա
կիտիպ՝ վէ օրանըն փաշասընա փէշքէշլըն սու-
նուպ , վէ պեօյիւքլըրին հադրընը էլէ ալըպ՝ Ե-
րուսաղէմտէն գօվտուրտու Եղիազարըն : () տա-
խի տիւշտիւ էօթէյէ պերիյէ , Սըրըրա , Շա-
մա , Բնթաքեա շէհրինէ վէ Հալէպէ , քի օ
սէմթլըրտէ օլան փաշալարը քէնտի դարաֆընա
ալա :

Պու իշ թէվաթիւր պուլտուգտա՝ պիր ա-
թէշ փարլատը միլլէթ իլինտէ , պապիսի Եղիա-
զար դարաֆընը դութարազ վէ չօղու տախի
գարշը կէլըրէք : Ելմիածինէ տէ հապեր կիթ-
տիքտէ՝ Յակոբ կաթուղիկոս՝ էօթէյէ պերիյէ
քեաղատ եազտը քի կէրի տուրսունլար պեօյլէ
գարմագարըշը իշտէն , վէ Երուսաղիւք քիւր-
սիսինին ալթընը իւսթիւնէ կէթիւրմէսինլըր :

() կիւնլըրտէ Վըրըմտա իտի՝ Բէֆէլի Սար-
տիրոս վարդապետ քի խասմ օլմիշ իտի Եղիա-
զարա . պու տախի իշիթտիքտէ՝ Վըրըմտան
չըգտը Ստանպօլա կէլմէ կէ . վէ հեր ներէյէ օղ-
րատը իսէ՝ Եղիազարա ֆէնա սեօյլէյերէք չօգ
եէրտի օնու . վէ լիօգաթ շէհրինէ կէլտիքտէ՝
քեաղատ եազտը օնա՝ լայրգ օլմիյան սեօղլըր-
իլէ , վէ եօլլատը Հալէպէ : () նտան Ստանպօլա
կէլիպ՝ իկիրմի պին քուրուշ գատար Բստուածա

տուր վարդապետին աղէտինտէն հարձ էթ մէկ
իւն՝ Լորուսաղէմ՝ Լազրիգլիկինի չէվիրտի Թէք-
րար Լըտուածատուր վարդապետին իւզերինէ,
վէ քէնտի տէ Լըտուսաղէմ վէքիլի օլտու : Ս է
չիւնքի ՝ Յակօբ կաթուղիկօս տուրմայրայ տայինն
եազար իտի պու մատտէ իչին, Հայ պեցիւքէրի
տեօրթ դարաֆա տիւշիւայ գանտրրարլար փա-
շալարը Լըիազար իչին՝ օ գատար քի պէքձի
գօտուլար եօլլարա՝ քի հէր նէրէտէ պուլուլլար
սա դուլթսունլար տէյի :

¹⁶⁶³
ԹՃԺԳ. } Պաշտը կեօրտիւ Լըիազար քի իչին
սօնդու Թէքսինէ կիտէյօր, Թէպտիլ ուրուպար
կիլիպ, վէ Թէհլիքէլէրտէն կէչիպ՝ կէլտի Պուր-
սայա. օնտան ատամ եօլլատը Լըրօ չէլէպի տէ-
տիքէրի՝ Հայլարըն պեցիւկինէ՝ քի օ զաման
Լատիւնէտէ վէղիլին եանընտա իտի, վէ քէնտի
սատրգ տօսթու վէ սըրտաշը իտի, տոյուր-
տու օնա հալինի. վէ քէնտիսի տէ արալը պու-
լուպ կիթտի օրայա. եէթիշտիլէր տաիի վայրը
սըրտաշլարը Ստանպօլտան, (Ի)քիրտաղընտան
վէ պաշգա եէրլէրտէն, աշխարհականլար վէ
եկեղեցականլար : Ս է հէփիսի տէ պիւր օլուպ
Լըրօ չէլէպինին չատըրընտա՝ միւշավէրէ էթ-
տիլէր պու իշ իչին : Լ աքին Լըրօ չէլէպի պիւր
ապըլը վէ սաղլնան քիմնէ օլմաղլա՝ օնլարա
նասահաթ էթտի քի էվէթլէմէքլէ իշ կեօրմէ-
սինլէր . “ Պօշ եէրէ փարա հարձ էթմէյիլմ
տէտի . էվվէլ (Ս)արտիրոս դազըմը քէսէլէրինի
պօշլլթսունլար վէ պօրձա կիրսինլէր, սօնղրա
պիզէ գօլայ օլուր վէղիլին հաղըրը հօշ էթ-
մէք ” . Ս է քէնտի եալընըզ վէղիլի կիտիպ՝
իշի պիլտիրտի . “ Լ. յաղընըզա կէլմիշ տէտի օ
Լըիազար քի սիզ էֆէնտիլէրիմիզ օնա կա-
թուղիկօսլըզ վէրտինիզ . վէ տավաճիլէրի տա-

խի ելվէլէճէ եկեթիշմիշէր քի օնա պիր օյուն
էտիպ՝ տիւշիւրսիւնէր , , : Սէղիր տէ ճէվապ
էթտի . “ Պիլիրիմ տէտի , սէն սուս օլ , , . զէրէ
Սարտիրոս վարդապետ՝ Եղիազար եկեթիշմէ-
տէն , պիր գաշ քիշիլիւ կիթմիշ իտի Ետիրնէյէ
վէ իշ գարըշտըրմաղա եկլթէնիր իտի :

Պիր կիւն պու Սարտիրոս վարդապետ քէն-
տի այագտաշարընը ալըպ՝ չըդտը վէզիրին տի-
վանընա . վէ Եղիազար տախի կէլտի քէնտի
ատամարըիլէ . պաշլատը Սարտիրոս սեօյլէմէ-
կէ . “ Եֆէնտիմ տէտի , պու Եղիազար օլաճադ՝
իքի եիւզ քէսէ ալտը Երուսաղէմ Բաղրիկին-
տէն վէ Տէփիսինի հարճ էթտի՝ քի Էմրինիզի
իսլդալ էթսին , պունտան զայրի Երուսաղէմտէ
օլան էշեայը զայ էթտի . պէնիմտէ էյի վուգու-
ֆում վար պու իշէ . զէրէ օ Բաղրիկին շայըտը
իմ , , : Սօրտու վէզիր քի “ Եսմըլ աղչէ իտի ալտը-
ղը , , . ճէվապ վէրտի Սարտիրոս , “ Տէփ սալանը
ղուռուշ , , : Տէտի վէզիր , “ Պուգատար աղչէ պու
սիք քէտէ պէնիմ հազնէմտէ պիլէ պուլունմաղ .
սէն նէ . տէրսին տէտի Եղիազարա , , . օ տախի
ճէվապ էթտի . “ Պէլի չօդ աղչէ կէջմիշ էլիմէ
կեահիճէ Պուտսիշէրիֆ վէքիլի օլտուղումտա .
լաքին պօշ եէրէ հարճ էթմէմիշիմ , հէփիսինի
տէ լազըմը եէրէ վէրտիմ , պու նէրէտէն կեսու-
թէրէպիլիր , , . պունու տէյերէք շահիտէր կէ-
թիրտի , վէրտիկինի իսպաթ էթտի : () պիր
դարաֆտան տախի շահիտ արանտըգտա՝ Տիւ-
րիքլինին պիրի՝ պաշլատը շահատէթ էթմէկէ .
լաքին պաշարանատը : Տարըտը վէզիր . “ Սիւ
տէտի պու ատամըն հագգընա պիր շէյ կեսութէ-
րէմէյօրսունուզ . եա նէյէ պիրիքմիշսինիզ պու-
րայա , , : Պաշլատըլար արթըզ Սարտիրոս դա-
րաֆը գարըշ մուրուշ սեօյլէրիլէ շէրը աթմաղա

Լճիազարա, վէ միւնասիպէթսիզ իսպաթլար, ինէ ծնու սուչու կեօսթէրմէկէ, օ դատար քի վէզիր ծնարսան իբրահէ տիպ՝ տիվանընտան գօվտու: (Կըլար տաիի ըիւսվայլըղիէ տըշարը տիւշիւպ՝ պաշլատըլար Ս՝ արտիրոս վարդապետի պըրպլամաղա վէ եիւզիւնէ վուրմաղա, պիզի ըէ զիւ էթտին սէյէրէք. պէօյլէճէ ութանարապ տեօնտիւէր Ստանպօլա. լաքին Լճիազար գալ տը ծրատա թա իշինի պիթիրինճէ:

17. Լճիազարէն Երուսաղէմէ կաթողիկոս օլմար:

Զ. 38.

¹⁶⁸⁵
ԹՃԺԴ } Ըլտը Լճիազար կաթողիկոսըզ պէրաթընը՝ վէ սեօզ վէրտի քի երլտան երլա միւրիյէ հտա հտէ ծնալէշ պին աղջէ. վէ ալտը պիր նազըրըզ թէգթիրէսի քի միւթէվէլլի օլտն Լճուսաղէմէ. զէրէ պու մահանա ինէ րահաթ օթուրապիրիւրտի Լճուսաղէմնէ, քի ծնտան եիւրիւթսին կաթողիկոսըզ հմրինի:

Պէօյլէճէ իշինի տիւզիւպ՝ էնտի թէգթիրտաղընա, վէ ծնտան կէշտի Պուրսայա: Լաքին Ստանպօլտա օլան թօլլթըլ դագըմը տույտուգտա Լճիազարէն էթտիկի իշէրի՝ պիր պիրինէ կիրտիւէր. վէ ճիւմէսի պիր օլուպ՝ վէ ջահուկլուլարէն պիր դաշընը պիլէլէրինճէ ալլա՝ կիթտիւէր դայիմնադամ տիվանընա, վէ ծնա արզուհալ վէրիպ տէտիւէր. « Պիզիմ պէօյիւք տալա մըզ վար Լճիազար ինէ՝ քի շիմտի Պուրսայա կիթմիշ. տիլէրիզ քի հմրինիվիլէ ծնտան գաշմաւըն. վէ աղջէ ինէ ծնուն հաղընը էլէ ալլա՝ հաւէքիլէ հասասլար Էօլլատըլար օրայա քի ծնու դութուկ կէթիրսինէր Ստանպօլա, » Պուրսայար

տախի Պուրսայա կիտիպ, վէ Լյդիազարնն նէ-
րէտէն օլտուղունու տուլուպ, կէճէիլէ տամն չը-
գրպ վէ պաճայը աչըպ՝ էնտիլէր դութտուլար
ծնու վէ գալէյէ գօտուլար :

Սիւսէլլիմէ հապէր կիթտիքտէ՝ եէթիշտի
օրայա, վէ Լյդիազարը ալտը հլլէրինտէն. Լաքին
հասասլար՝ օրատա դութուպ պաղլատըլար ծնուն
իքի շայիւրտինի. ատլարը Սնոփրիոս վարդապետ
վէ Սարգիս վարդապետ, վէ կէթիւրտիլէր Ստան
պօլա : Պունլարըն իւզէրինէ պիւրիքտի թըլ-
թըլ դազըմը, վէ զօր էթտիլէր քի քէնտիլէ-
րիլէ պիր օլտունլար եօքսա սիզտէն շիքէայէթ
էտէրիզ գափույա տէտիլէր : (Յըլար տիյնէմէ-
տիքլէրինտէ՝ ալըպ կէօթիւրտիլէր ծնլարը դայ-
մազամ հուզուրունա, վէ տէտիլէր քի “ Պուն-
լար Լյդիազարնն քէֆիլլէրի տիր. ծնուն պիզէ
պօրճու չօգ. էւր էթսին էֆէնտիլէրիմիզ՝ քի
պունլար էօտէսինլէր ” : Ե ահիտ իսթէտի
գայիմմազամ. ճէվապ վէրէմէտիքլէրինտէն՝
գօվտու ծնլարը տիվաննտան :

Լաքին Լյդիազար գասապէթտէ իտի պու ի-
քի վարդապետ իչին օլմայա քի պիր պէլայա օղ-
րայալար տէյի. հէմէն չըգտը Պուրսատան, վէ
քէնտիլիլինտէն կէլտի Ստանպօլա. վէ ծնլարըն
գուրթուլմասընը կէօրտիւքտէ չօգ սէվինտի. վէ
կէլտի օթուրտու պիր զաման Սուսաւորիչ քի-
լիսէսինտէ : Պաշլատը արթըգ Հայլար այաղը-
նա վարմաղա սիւրիւ սիւրիւ՝ պէօյիւք քիւչիւք օ-
նու քէնտիլէրինէ կաթուղիկոս պիլէրէք, էօյլէ-
քի ծնու կէօրմէքլէ՝ եիւրէքլէրի շաղ օլուր իտի :
Ս է հէր ազշամ քիլիսէյէ վարըպ՝ տիյնէրլէր-
իտի ծնուն սեօզլէրինի. օ տախի աղզընը աչըպ
ճէվահիր կիպի քէլամլար վազ էթմէկ իլէ սէ-
վինտիլէր իտի ծնլարը. վէ կիւնտէն կիւնէ ծն-

լարն մուհապպեթիտէ արթար իտի . վէ չօգ
հէտիյէէր ծնա կեթիլիլիլիլիտի . Պու իշ թիւ
թիւնճի : Յովհաննէս Լադրիկին կիւճիւնէ կէ
տի , ծնուն իչին շէքվա էթտի ծնտան էթիւրի
գափույա . վէ Լադիազար տախի ծմայա քի պիր
սարգընթըլըգ չըգա օրթալըղա տէյի կիթտի
Լպրօ չէլէպլինին էվինէ . վէ ծնտա օթուրտու
ալթը պ գատար :

() կիւնլէրտէ չիւնքի Յակոբ կաթուղիկոս
Ստանպօլա կէլմէք իսթէրիտի՝ եօլա տիւշիւպ
կիթտի էվլէլ Լըրուսաղէմէ . վէ օրայա վարտը
ղը կիպի՝ իշիթտի Լադիազարն սօնղ մանսըպընա
էէթիշտիկինի , վէ Լըրուսաղէմէ կէլէճէկինի :
Պու շէյ իչին տիւշիւնտիւքտէ՝ եօլ կեօսթէրտի
ծնա Սարտիրոս վարդապետ . “ Լվէր տէտի Լը
րուսաղէմէ միւթէվլէլի օլմասը էլինտէն ալը
նըրսա , գօլայ օլուր ծնուն կաթուղիկոսըլընը
տախի իպդալ էթմէք , :

Պայիլօլուուգտա Յակոբ կաթուղիկոս՝ Սար
տիրոս վարդապետ պիր շէքվա քեաղատը եաղպ
տօնաթտը կաթուղիկոսուն աղգընտան վէ Լը
տուաճատուր վարդապետին դարաֆընտան Լը
դիազարա գարչը . վէ տօս տօղրու Ստամպօլա
կէլիպ պաշլատը օրթալըղը պիր պիրինէ գաթ
մաղա : Կիթտի եանընա Լըրեմիա չէլէպի Լպրօ
չէլէպլինին թէգքիրէսի իլէ . վէ չօգ եալվարտը
քի վաղ կէչտին շու իշտէն : Շէվապ վէրտի
Սարտիրոս վարդապետ . “ Ը իմտէն սօնղրա
ուհաթթըլըգ օլամաղ տէտի . գէրէ իշիմիզ պեյ
իւթլէրէ տիւշտիւ , . օ տախի տէտի , “ Պեյիւք
լէրին վաղիֆէսի տէյիլնէ՝ պիղիմ իչին , նէ սէ
նին իչին . ծնար արտըմըգա տիւշմէմիշլէր . պիլ
իզ ծնարը օյանտըրան , աղչէմիզի ալըն տէյի , :
Հիշ տիյնէմէյէրէք Սարտիրոս վարդապետ՝

Օ կիւն գաիւոյա արզ էտիպ տիվանա չէքտի Լ-
ղիազար վարդապետի . վէ օ շէքվա եազըսընը
օրթայա կէթիրտի : թվէզ պիթիրտի վէզիր տա-
վայը , “ Պիլէսին քի տէտի Լըրուսաղէմէ միւ-
թէվէլլի օլմասը տէվլէթտէն վէրիլմիշ տիր պու-
ատամա . վէ գապիլ տէյիլ կէրի չէվիրմէք ” .
պունու տէյիպ վէ ազարլայըպ՝ տըշարը զօվտու
Սարտիրոս վարդապետի :

Սէ լաքին պիր գաչը արեւելեան Հայլարըն-
տան՝ այաղա գալգըպ եէնի շէյ գուրաուլար , վէ
Սարտիրոս վարդապետէ եօլ կեօսթէրտիլէր .
“ Լստուածատուր վարդապետ տէտիլէր իւ-
թիարլանմիշտըր . կէլ սէնի Լըրուսաղէմ՝ Լադ-
րիկի էաէլիմ . իշթէ օ զաման իսթէտիկինի է-
տէպիլիւսին Լղիազարա ” : Լըրլանտը սանա-
սըն Սարտիրոս վարդապետ . վէ արզուհալ վէր-
տի վէզիրէ քի օ կիւնլէրտէ Տաուլթփաշատա
իտի օրտուսույուլա , վէ տիլէտի քի՝ հուզուրու-
նա չաղըրսըն թէքրար Լղիազարը՝ ծնունլա միւ-
րաֆա օլմապ իչին : Հապէր կիթտիքտէ Լղիա-
զարա , հէնիզ օ կէլմէտէն , Լպրօ չէլէպի վէ-
զիրին էանընա կիրիպ՝ ուզոն ուզոն սեօյլէշտի
ծնունլա : Սոնդրա Լղիազարը կէթիրտիքլէրին-
տէ , սիւրիւ իլէ կէլտի արտընճա թըլթըլ դա-
զըմ . վէ պաշատըլար էօկիւնմէկէ օրատա Լ-
ղիազար դարաֆընտա օլան Հայլարա . “ Իշթէ
պու կիւն Լղիազարըն վիւճուտինի գալտըրա-
ճաղըզ տէտիլէր ” . ծնլար տախի ճէվապ էթտի-
լէր քի , “ Լպէր ծնու էօլտիւրիւրսէնիզ՝ մար-
տիրոս օլտու տէյի՝ օ շէօհրէթ իլէ կեօմէրիզ ” :

Սէ չիւրին գարչըրնա չըգտըլլարընտա Սար-
տիրոս վէ Լղիազար՝ պաշատը Սարտիրոս շի-
քեայէթ էթմէկէ Լղիազարտան , գապահաթ
շէյլէրի օրթայա կէթիրէրէք : ()՝ սեօյլէտիք

տէ՝ տէտի վէզիր “Տաճա գուրթ ունւմատը մը պու ատամ սէնին էլինտէն”, Սօնդրա սորտու լըղիազարա . նէլէր տէյօր պու սէնին իչին : () տախի ճէվապ վէրիպ՝ եալան չըգարտը Սարտի ըտուն տէտիքէրինի , վէ քէնտինին սատրգ օլտուղունու աշիքեարէ կեօսթէրտի , էօյլէ քի տիւշմանլարը պիւլէ շաշտըլար :] մը էթտի օ զաման վէզիր քի գաֆթան կիյտիրսինլէր ծնա . “Ալեօյլէ պիր քիմնէ տէտի , քի տէվլէթ Տրգմէթինտէ սատրգանէ իշ գութար , վէ քէնտի ճէ մանթընա սէվկիւլիւ տիւր՝ ալսին լըուսաղէմ Րադրիգլիինի ” . վէ օրատա տիւշմանլարնա զարշը կիյտիրտի ծնա գաֆթանը : Ալեօյլէ օլ տուգտա՝ լըղիազար վէզիրին Տադրընը էլէ ալսիպ՝ Ֆերման ալտը փատիշաճտան . վէ Ստան պօլա տեօնիւպ կաթուղիկուսըգ վէ Րադրիգլիք զինէթինի կեօսթէրտի , վէ եէտի եպիսկոպոս ձեռնադրել էթտի : լըազտը ծնտան էօթէյէ պէրիյէ , քէնտինին՝ սաճիճ կաթուղիկուս վէ Րադրիգ օլտուղունու պէյան էթմէկիլէ . եաղտը լըուսաղէմ միաբանլարընա տախի , “] Վէր տէտի Յակօբ կաթուղիկուս զիյարէթ իչին՝ կէլ միշ իսէ լըուսաղէմէ՝ իզգէթ իքրամ իլէ եօլ վէրին ծնա՝ քի օրատան կիթսին . ամմա էկէր զայրը շէյ իչին իսէ՝ պիր կիւն պիլէ ալը գօմայըն ” . պու քեաղատ լըուսաղէմէ եէթիշտի կի կիպի , Յակօբ կաթուղիկուս քէնտիլիկինտէն չըգտը մանասթըրտան , վէ եօլա տիւշտիւ՝ Ստան պօլա կէլմէկէ : Տաճա եէթ իշմէտէն լըղիազար կաթուղիկուս տախի ծնուն կէլէճէկինի պիլմէյէրէք՝ իքի եիւզ էլլի զիյարէթճի իլէ կէմիյէ պինիպ , կիթտի լըուսաղէմէ :

18. Յակոբ Կաթողիկոսին իր Կեֆա Ստանպօլա
 Էնէսի, վէ Ռադրիֆէրէն Դիւանարը :

2. 39 .

1667
 ՌՃԺԶ } Ստանպօլա եկեթիւղիքտէ Յակոբ Կա-
 թողիկոս գարարամաղա կիթտիլէր միլլէթին
 պեթլիֆէրի վէ իբրամ իլէ գապուլ էթտիլէր օ-
 նու, վէ դաթլը դապիյէթինի վէ հէր դարաֆ-
 տան տօղրու տէփրէնիլինի կէօրիւպ՝ մուհապ-
 պէթ էթտիլէր ծնա . վէ չօդ քիմնէլէր քի Լ-
 դիագարա պիր իտիլէր՝ ծնուն դարաֆընա տեօն-
 տիլէր . « Սէն Լդիագար իչին արգուհալ վէր
 տէտիլէր փատիշահա, պիդ տուրմուշ ուղ », աղ-
 չէ տէ վէրտիլէր քի իլէրի կեօթ իւրէ պու իշի .
 « Պեթլէ կաթողիկոսումուզ վար իբէն, նէ լա-
 զրմ պիլէ զայրը կաթողիկոս տէյէրէք » :

Կիթտի Յակոբ Կաթողիկոս Լատրնէյէ՝
 չիւնքի ծնտա իտի փատիշահ վէ գափուլարա օ-
 թուզ քէսէ աղչէ հարճէտիպ, եէնի Փէրման
 ալըր փատիշահտան քի դալի գալա կաթողի-
 կոսլըղը վէ () տանլը տէվլէթինտէ օլան հայ-
 լարա տախի՝ հիւքմի կէչէ . Սարտիրոս վարդա-
 պետիտէ Ռադրիֆ էթտի Լըուսաղէմէ : () նտա
 իտի թէքիրտալլը Սարգիս վարդապետ՝ քի ալլ
 օլմիշ իտի Ռադրիֆ իբ մանսըպընտան . պու կեօր-
 տիւ քի Յակոբ Կաթողիկոս իշ պաշարըօր,
 վարտը ծնա տիւշտի քի կլինէ քէնտիսինի Ստան-
 պօլ Ռադրիկի էթտին . օ տախի չիւնքի հօնուտ
 տէյիլ իտի թիւթիւնձի Յոհաննէս վարդա-
 պետտէն՝ ծնուն եէրինէ կէչիրտի Սարգիսի :
 Պունլարը տիւզէլթտիքտէն սօնղրա վէ պու շէ-
 լէր իչին օլան պօրճլարը էօտէտիքտէն սօնղրա՝
 տեօնտիւ կիթտի Լ ջմիաճինէ :

Պոլ իշխերտէն հապերի օրնայարադ Լշիա-
զար վարդապետ, Լյրուսաղէմէ կիթտիքտէ՝ մե-
ռոն օրհնէլէտիպ՝ մուֆթ տաղըթտը () սման
լը էօլքէսինտէ օլան Հայլարա վէ պաշլատը եա-
փուլար եափմաղա Լյրուսաղէմտէ վէ Լաֆա
¹⁶⁶⁸
 ԹՃԺԵ } մանասթըրընտա : Պեօյլէ իշ իւզէրին-
տէ իքէն՝ եէթիշտի օրայա Սարտիրոս վարդա-
պետ ֆէրման իլէ վէ օրատան Լշիազարը գո-
վուպ՝ օթուրտու ծնտա Բաղրիգ կիպի : Լշիա-
զար տախի կիթտի օթուրտու պիր զսման
Սէմլէտէ :

Լմնա չիւքի սուրբ Յակոբուն միաբանլարը
հօշուտ տէյիլլէրիտի Սարտիրոս վարդապետ-
տէն՝ վէ հէնիգ սաղ իտի Լյտուածատուր վար-
դապետ, պիր էզ աղչէ հարճ էթմէկիլէ իվլն
ալտըլար գափուտան՝ քի Լյտուածատուր վար-
դապետ օլտուն Բաղրիգ . Սարտիրոսու տախի
վէքիլ էթտիլէր՝ թա Լյտուածատուր էօլիւն
¹⁶⁷⁰
 ԹՃԺԲ } ճէյէտէք : Պեօյլէ օլտուգտա՝ Լշիազար
ղայրէթէ կէլիպ՝ կիթտի տիւշտիւ Բէօփրիլլիւ
օղլու վէզիրէ վէ թէքրար ալտը ծնտան Լյրու-
սաղէմ Բաղրիգլիկինի . վէ Լյրուսաղէմ տեօ .
նիւպ՝ ծնտա օթուրտու Լյրուսաղէմ Բաղրիկի
վէ կաթուղիկոս տէյի վէ Սարտիրոս գաշտը
կիթտի Ստանպօլա :

() կիւնլէրտէ Սարգիս Բաղրիգ էօլտիւքտէ՝
քէնտի Սարտիրոս՝ Բաղրիգ օլմագ իսթէտի .
վէ լաքին ճէմնասթ պիր օլուպ՝ ծնուն եէրինէ
Բաղրիգ էթտիլէր Ստեփաննոս վարդապետի՝
Սեղրցի տէտիլլէրի՝ ալիւմ քիմնէ Լյմիածին
միաբանլարընտան պիրի . օ քի պիր գաշ սէնէ էվ
վէլ Լյմիածինէ եազտը Ստանպօլտա օլան պեօյ-
իւք եանղընը . նիճէքի զիքը էտէր Լաաքէլ վար-
դապետ ծ պապընտա : Պոլ Ստեփաննոս վար-

դապետ քէնտի մանսրպընը տեօրթ սէնէ գու-
լանըպ՝ էօլտիւ վէ ծնուն եէրինէ կէչտի Լին-
սեալը Զոլճաննէս վարդապետ՝ Եօփալ տէտիք-
¹⁶⁷⁶
^{ՌՃԻԴ} } Լէրի : (Կա գարշը չըգտը տէրտէրլէրտէն
պիրի ատը Լինդէաս վէ լաղապը Ղէհէննէս
մէրտիվէնի . վէ ծնու տիւշիւրիւպ մանսրպըն-
տան՝ ալտը Ստանպօլ Տաղրիգլիկինի պիր երլ :
¹⁶⁷⁶
^{ՌՃԻԵ} } Լօլտիւ օ կիւնլէրտէ Բէօփրիւլի օլլու
Լճմէտ փաշա վէ ծնուն եէրինէ կէչիպ վէզիր օլ-
տու Սարգըվանը Գարա Սուդաֆա փաշա :
Ֆուրսաթ պուլտու Սարտիրոս վարդապետ վէ
էվվէլքի այադտաշարընտան պիր գաչընը ալլապ
կիթտի Լտիրնէյէ վէ ազիմ փէշքէշէր իլէ վէ-
զիրին հոգուրունա չըգըպ՝ շէքվա էթտի Լ-
ղիազարտան՝ քի իզինսիգ եափուլար եափտը
Լըրուսաղէմտէ վէ եազըն եէրտէ օլան քիլիսէ-
լէրտէ վէ մանասթըրլարտա . վէ տահա չօգ շէյ
տէյէրէք՝ Ֆէրման ալտը քի քէնտիսի օլտուն
Թէքրար Լըրուսաղէմ Տաղրիկի : (Կտան
Ստանպօլա տեօնիւպ՝ Լըրուսաղէմ իշին փարա
տէվէրտի հալգտան , քիմինտէն Թաթլըլգլա
վէ քիմինտէն զօր իլէ . վէ հէմ եաղտը Լղիա-
զարա քի Վէն օլտում Տաղրիգ պիլմիշ օլտըն
քի իշթէ կէլէյօլլար օրայա հինքեար հասէ-
քիլէրի՝ քի եափտըլարընը երգսընլար վէ սէ-
նի տէ գօլտունլար , : Տարա գըսըլտը Լղիա-
զար վէ լաքին փաշալարա րէճա էթմէկ իլէ ,
ծնլարըն էլի իլէ վէզիրին հաղընը հօշ էթտի՝
քի կինէ գալըն քէնտի մանսրպընտա վէ Գուտ
սիշէրիֆ Տաղրիգլիկինտէ : Հասէքիլէր տէ Լ-
ըրուսաղէմ վարտըլարընտա՝ ծնլարըն հաղընը
աղլէ իլէ էլէ ալլապ՝ գօյ վէրմէտի քի եափտը-
ղը եէրլէրի երգսընլար . լաքին վէզիրին էմրի
եէրինէ վարսըն տէյի պիր քիւշիւք պինա եը-

զբալ՝ կերի տեճտիւնէր : Պունու իշիթտիբտէ
 Սարտիրոս վարդապետ՝ քէյֆի զըրըւտը վէ
 կիթտի Նստուածածին քիլիսէսինտէ սաքին օլ
 տու վէ քէնտիսինի Լըուսաղէմ առաջնորդու
 սայարագ վէ ալէմէտէ էօյլէ ինանտըրարագ՝
 պալլատը աղչէ տէվչիրմէկէ սուրբ Յակոբ իշինս
 () ինա գարշը տուրտուգտա Նըգրէաս Ռադրիգ՝
 չօգ կիւճէնտի Սարտիրոս վարդապետ վէ շուն
 տան էօճ ալայըմ տէյի , տէվչիրտիքէրինի գա
 վուլարա հարճ էտիպ տիւչիւրտիւ ծնու Ռադրիգ
 լիք մանսըպլնտան քի քէնտի Ռադրիգ օլա : Ա
 քին ճէմնաթ իսթէմէյիպ , օ տախի Վայսէրլի
 Վարապետ առլը տէրտէրին պիւրինի՝ քի Վրպօ
 տէրլէր իտի Ռադրիգ էթտիրտի քի հիշ Ռադ
 րիգլիկէ լայըգ քիմնէ տէյիլ իտի . ծնուն իշին
 սիթէմ էապտը ծնա Լըեմիա չէլէպի . Սարտի
 րոս վարդապետ տէ քեաղատը Վրպօյա կէճտէր
 տի քի խամ էթսին Լըեմիա չէլէպիյէ ծնու :

¹⁶⁷⁷
 ԹՃԻԶ } Ռադրիգլիք մանսըպլնտան տիւչտիւք
 տէ Նըգրէաս Սարտիրոստան էօճ ալայըմ տէյի՝
 չօգ աղչէ հարճ էտիպ՝ ալտը ծնուն էլինտէն Լը
 րուսաղէմ առաջնորդըգ առլըր վէգիրին հիւքմի
 իլէ . վէ հասէքիլէրիլէ Նստուածածին քիլիսէ
 սինէ կիրիպ՝ գօվտու օրատան Սարտիրոս վար
 դապետի վէ օխ տէյերէք օթուրտու ծնուն քիւր
 սիսինէ : Պիր երլտան սօնղրա իկիրմի քէսէ
 հարճ էթտի Սարտիրոս վարդապետ վէ Նըգ
 րէասը գօվուպ կլինէ քէնտիսինէ չէվիրտի օ ա
 տը : Հէնիզ պիր երլ կէլմէտէն , թօփալ Յո
 հաննէս քի էվլէլ Ռադրիգ օլմիշ իտի օ առը
 գաիտը Սարտիրոս վարդապետտէն վէ ծնուն
 հազգընտան կէլտի :

¹⁶⁷⁹
 ԹՃԻԸ } Պու արալբտա էքմէքճինին պիրիսի
 Սարգիս առլը տիւնէալի պիր քիմնէ Ռադրիգ

լիկէ հասկնա հտիւպ՝ պեօյիւքէրնն հլիւլէ Նըր-
պօյը տիւշիւրտիւ Ռադրիգիւքտէն վէ պիր գաշ
կիւնտէն սօնորա քահանայ օլուպ՝ Ռադրիգ տէյի
կէյտի ծնուն եհրինէ :

Պեօյլէ միւնասիպէթսիզ իշլէրի իշիթտիքտէ
Հակոբ կաթուղիկոս իսթհտի պիր չարէ էթմէ-
կէ . վէ չիւնքի եազմադիւլէ օլաճագ տէյիլ իտի՝
քէնտի իսթիարլըղընա պազմայըպ , չըգտը կէլ-
տի կիւնէ Ստանպօլա . սէնէ 1679 . ՌՃԻԸ վէ
եազտը Նշիւազար Ռադրիկէ՝ քի կէլին Ստան-
պօլա՝ պու իշլէրէ նիզամ վէրմէկ իշին : (Յուն
իշիտէ չօղ օլմաղ իլէ եազտը քի “ Նիվէտինիզ
չիմտի կէլմէմ իշիմի պիթիւրէյիմ ” ինշալլահ
կէլմէք իւզրէ իմ ,) :

1680
ՌՃԻԹ } Հէյիզ Նշիւազար կէլմէտէն՝ Սարտի-
րոս վարդապետ պօրճ հտիւպ աղլէ տէվլիւրիպ՝
գափուլարա տիւշտիւ վէ չօղ շէյ հարճ հտէրէք
թէքրար քէնտիսինէ տեօնտիւրտիւ Նրուսա-
ղէմ՝ Ռադրիգիւլիկինին ատընը . վէ էքմէքճի Սար-
գիտի Ռադրիգիւքտէն տիւշիւրտիւ կիւնէ Նրաօյը
գօտուրտու վէ Նշիւազար կէլմէք տէյի՝ կա-
թուղիկոսուն հմրիլէ չըգտը կիթտի Նրուսա-
ղէմէ . գապուլ էթտի ծնու Նշիւազար՝ տէյիլ
քի Ռադրիգ տիր տէյի . զէրէ օմանալ Նշիւ-
զարտա իտի՝ իլա պիր առաջնորդլըգ ատը իլէ :

Պիր գաշ կիւնտէն սօնորա Նրուսաղէմնէ օ-
լան վարդապետլէրտէն պիր գաշը տիւլտիլըր
Նշիւազարտան՝ քի կաթուղիկոսլարը օլմաղիլէ՝
քէնտիլէրինի եպիսկոպոս էթսին . ճէվապ էթ-
տի Նշիւազար վարդապետ . “ Պիլէսինիզ քի
Սարտիրոս վարդապետ եալվարմատըգճա՝ պէն
սիգի ձեռնադրէլ էթմէմ ,) (Նշար տախի
Սարտիրոս վարդապետէ տիւշտիւլէր , Սար-
տիրոս վարդապետտէ եալվարտը Նշիւազարա

քի էթսին պու իշի . “ Ոչք էյի տէտի Լյդիա զար սէնին հաղըն իշին վէ սէնին սեօզին իլէ հտէրիմ ”, վէ ձեռնադրել էթտիքտէն սօնորա՝ զիյաֆէթ էթտի : Սուֆրատա եէր իշէր ի . քէն՝ Ճիւմէնին հօկիւնտէ տէտի Սարտիրոս վարդապետէ . “ Սէն տէյիլմի իտին քի պէնի կաթուղիկոս դապուլ էթմէյիտին վէ շիմտիյէ տէք չավ հտէրիտին քի օնուն գուտրէթի եօգ տուր ձեռնադրել էթմէկէ . եա նանըլ շիմտի սէն քէնտի իրատէթինիլէ պանա տիւշիւպ եալ վարտըն քի պունլարը եպիսկոպոս ձեռնադրել էտէյիմ . պէն շիմտի սէնին հաղընտան կէ լիւրիտիմ՝ վէ պանա էթտիքլէրինի սանա հտէր իտիմ, լաքին ըաղպէթլի Յակոբ կաթուղիկոս տուն հաղըլ իշին՝ քի սէվկիւլիւ դարտաջըմ տըր , աֆվ հտէրիմ սուչունու . անձագ սէնտէ ստորգանէ դալասըն մուհապպէթտէ ” : Սունու իշիթտիքտէ Սարտիրոս վարդապետ՝ քէն տիսինի շալըրըպ աղզընը պիլէ աչանատը :

() սէնէ Յակոբ կաթուղիկոս Ստանպուլտա իքէն իասթալանտը վէ քեաղատ եազտը սրբազան Փափա՝ քէնտի իղաէթինի վէ մուհապպէթինի կեսթերմէքլէ . նիճէքի էվվէլտէնտէ եաղմիշիտի . վէ վաղթի սաաթը կէլտիքտէ՝ ճանընը թէսլիմէթտի՝ սէքսէն իքի եաչընտա . թէնի կեամիւլտի Սէյ օղլու մէզարըղընա սէնէ 1680 . ՌՃԻԹ վէ կաթուղիկոսըլու սիւրտիւ 35 սէնէ :

19. Եղիազար Կաթողիկոսուն Վազի . վէ
Բաղրի գլխին եհլաւ :

2. 39.

¹⁶⁸⁰
ՌՃԻԹ. } Եղիազար վարդապետ Բնթալի
Յակոբ Կաթողիկոսուն Էօլտիւկիւնի տնայնա-
տան չրգտը Երուսաղէմուն՝ Ստանպօլա կէլմէ-
կէ . Էօլտա իշիտիպ ծնուն Էօլմէսինի՝ կերի տեօն
տիւ վէ պաշլատը Կաթողիկոսլըղընը սերպէսթ
սիւրմէկէ իբի սէնէ : Ելմիածին միաբանլարը
տախի օ քիւրսիյի պօշ կեօրտիւքտէ միւշավէրէ
էտիպ , կիթտիւէր Բէվան խանընա վէ ծնտան ի
ղին ալըպ տավէթ Էթտիւէր Եղիազարը քի Ելմ
միածինէ կէլիպ՝ ծնտա Կաթողիկոսլըգ սիւրսին
¹⁶⁸²
ՌՃԼԱ. } Ճիւմէ Հայ միլլէթի իւղէրինէ : () տա
խի հօշանըպ գապուլ Էթտի վէ Երուսաղէմուն
չրգըպ կէլտի Էվլէլ Ստանպօլա , վէ ալտը գա-
փուտան Կաթողիկոսլըգ Փէրմանը սիւթիւն
միլլէթին իւղէրինէ . վէ Լրպօ Բաղրիկի Էպիս-
կոպոս Էտիպ՝ կիթտի Ելմիածինէ վէ մանալը-
նը սիւրտիւ ուսլու վէ ագըլը տէփրէնիշ իւէ
րահաթլըգտա վէ հէփիսինէ սէվկիւլիւ օլտու :
Չօգ Էափուլար Էափտը Ելմիածինտէ , վէ իւշ
քիւչիւք զանգակատուն տախի տիքտի . պիւր զան-
գակատուն տախի սուրը Գայիանէ քիլիսէսինէ .
քիլիսէլէր տէ Էափտը Չորագեղ անապատ տէ
տիքլէրի Էէրտէ :

¹⁶⁸³
ՌՃԼԲ. } Ստանպօլտան չրգտըգտան սօնըրա Ե-
ղիազար՝ Էթթիւտի Սարտիրոս վարդապետ վէ
պօրճ՝ պօրճ՝ իւթիւնէ երղարագ՝ ալտը Երու-
սաղէմ Բաղրիգլիկինի վէ օրայա կիթտիքտէ
տիւշտիւ Ռուս Բաղրիկի իւէ օ գատար քի՝ իբի
Բաղրիգ տէ կէլտիւէր Ստանպօլա վէ կիթտիւէր

Եւսիրնէյէ վէ ծնտա վէզիր տիվաննտա միւ-
րաֆա օլուպ կիւճ իլէ պարըշտըլար : Կէրի
տեծնտիւքտէ Սարտիրոս վարդապետ Երուսա-
ղէմէ կիթմէտէն Սարրա օղրատը վէ օրաճըգ-
տա էճէլի եէթիշիպ՝ էօլտիւ վէ ծնտա մէզարա
կեօմիւլտի վէ պօրճունու էօլմէքլէ էօտէյէ պիւ-
տի :

¹⁶⁸⁴ } () Կիւնլէրտէ Եղիազար կաթուղիկոս՝
նուիրակ էօլլատը Ստանպօլա՝ Գափանլը Եփ-
րեմ վարդապետի . օ տախի պիր երլ Ստանպօլտա
տուրտուգտան սօնղրա նուիրակլըլ իլին տէվ
շիրտիքլէրինի գափուլարա հարճէտիպ ազլ էթ-
տիրտի Արպօ Բաղրիկի վէ քէնտիսի կէչտի օ-
նուն եէրինէ : Եկիրմի պ կէչմէտէն կէնէ ալար
Արպօ օ մանսըպը վէ լաքլին սօնղրա ազլ էթտիր-
տի ծնու թորոս տէրտէր՝ քի վազթի իլէ գըրգ
կիւն Բաղրիկլէք էթմիշ իտի , պու քէրրէ տէ
պիր երլ գատար օթուրուր իքէն՝ ծնուն եէրինէ
կէչտի Եւալաուուր տէրտէր Ղլէցի տէտիքլէրի .
սօնղրա թէքրարէն գալգալը Արպօ՝ վէ պիր պ
գատար Բաղրիկլէք էթտի : Պեօյլէ օլտուգտա՝
աշխարհականլար Եթուռակալատը իլէ իքի երլ
օ մանսըպը սիւրտիւլէր էվլէլաւէն էթտիքլէրի
¹⁶⁹² } կիպի : Պունլարտան սօնղրա Գայսէրի
Սատթէոս վարդապետ Սարը տէտիքլէրի Բաղ-
րիգ օլտու Ստանպօլտա վէ իքի երլտան սօնղ-
րա Սիւ կաթուղիկոսու օլտու , տահա Եարին
տէտիքլէրի Եստուաճատուր կաթուղիկոս սանլ-
իքէն : Ս է Ստանպօլ Բաղրիկլէրինի կլինէ
Գափանլը Եփրեմ վարդապետ գափտը , վէ իւչ
երլ սիւրտիւ օ մանսըպը . պունուն իւզէրինէ չօգ
սեօղիւմիգ վար աշաղտա տէյէճէք : Իշթէ պու
շարղ վէ պու ուսլուպ իւզրէ իտի Երուսաղէմ
Բաղրիկլէրի տէ պիր պիրինին էլինտէն գա-
փարազ :

1687 } Գ) Եօյլէ մուսիպէթլի վագիթ տէ պիր
եհնի կիւրիւլթիւ կիւրլէտի օրթալըլաքի շիւհ
տիյէտէք սիւրէր վէ սիւրսէ կէրէք տիր . պիր
գաչ քիշի գալգըպ , զավղալար գօրարտըլար տին
մատտէսինէ վէ ատէթլէր իւզէրինէ պիր պի-
րինէ ատըլար գօյարապ , քիմինէ Վաթուիկ , քի-
մինէ Ուղղափառ , քիմինէ Տայ , քիմինէ Ֆրէնք .
վէ պու գավղա կիւն կիւնտէն գապարըպ՝ պիր
պեօյիւք ֆըրգա օլմագըլպ տիւշտիւ միլլէթ ի-
ջինէ :

Զօղու պու իշ իջին եազտը Եղիազար կա-
թուղիկոսա , քի պիր չարէ պուլա . Երեմիա չէ-
լէպի տէ եազտը քի՝ Դէնապինիզ , տէտի , ու-
զագաաւընըզ , պիզ պունտա եանըպ դութու-
շույօրուզ . վէ պու թօխուճու էքէն Թօգաթլը
Սարգիս ատըլ պիր վարդապետ տիր . էկէր չա-
րէսինի պուլմնգսանըզ , պիլմիշ օլաաւընըզ քի միւ-
լէթ այաղ ալթընա կիտէր » :

Եղիազար կաթուղիկոս պու իշլէրի իշլտիպ՝
Եօլլամադ իսթէտի պիր գաչ ալիմ վէ սուլհ է-
տիճի վարդապետ Ստանպօլա քի պու Փուր-
թունայը տինտիրիս՝ պիրլէք էտէլէր վէ քրիս-
թիանըզ մուհապպէթինէ միլլէթի պաղլայա-
լար : Սու Փիքիրտէ իքէն՝ էճէլի եէթիշիպ էօլ-
տիւ սէնէ 1691 . ՌՃԽ : Սիւրտիւ կաթուղիկոս
լուղու էջմիածինտէ 9 սէնէ վէ Երուսաղէմտէ
Յակոբ կաթուղիկոսուն էօլմէսինտէն սօնղրա
2 սէնէ . էվլէլէքի էթտիկի հիսապտա տէյիւ-
տիր : Տէօրթ երլ կէչտիքտէն սօնղրա , Երեմիա
չէլէպի տէ էօլտիւ ալթմըլ եաշընտա , չօգ եա-
զըլը շէյլէր պըրագտը . պունուն քիւչիւք գար-
տաշը իտի երանելի տէր Կոմիտաս՝ քի սօնղրա
նահատակ օլտու :

20. « Լահապետ Կաթողիկոսն Վազնի վէ Լադրե
վարդապետին Երարիւնի :

2. 40.

¹⁶⁹¹ ԲՃԽ } « Լահապետ Ուռհալը՝ Լադրազար վարդապետին շայիրտի՝ պիր եավաշ դապիյէթլի էյի՝ քիմնէ Լադրազար Ելտիւքտէ՝ ծնուն եէրինէ կէ չիպ կաթողիկոս օլտու Լ՝ջմիածինտէ : Պու կաթողիկոս դայրէթլի օլմագլա Լ՝ջմիածինէ եագըն Շողակաթ քիլիսէսինի եամտըր զան գակատունու իլէ վէ զէյատէսիլիլ տօնաթտըր Լ՝ջմիածինի . չօգ չալըշտըր գալտըրմաղա միլլէթ իչինտէ օլան գարըշըդըր վէ միլլէթի րահաթ .

¹⁶⁹⁵ ԲՃԽԴ } Լըգտա սագլամաղա : Լ՝շիթտի քի Հայ լարտան պագիլէրի Հոմայա կիտիպ շիքեայէթ էթմիշլէր միլլէթտէն . ծնուն իչին քեաղատ եազտըր ծնիքինճի Լ՝ննովկենտիոս սրբազան Փափա վէ եալվարտըր ծնա քի ավարա կեզէն քիմ սէլէրին սեօզինէ ինանմասըն . « Պիզ տէտի սիզի պաշ դանըտըգտա՝ սիզտէ պօրճլուսունուզ էյի նազար իլէ պիզէ պագմաղա . տէյիլքի պիր գաշ ատըր պէլլիսիզ միւնաֆրզ քիմնէլէրին շէհատէթիլիլ Եիւզ չէվիրմէ կէ . Եկէր ծրայա կէլէնլէրին պիզտէն քեաղատըր վարիսէ՝ ծնլարա ինանապիլիրսինիզ Եօղ իսէ՝ ինանմայընըր » :

¹⁶⁹⁵ ԲՃԽԴ } () սէնէ Լ՝ջմիածինէ կէլտի վէլվէլէ ճինին պիրի վէ պիր գաչընըր Թահրիք Էտէրէք՝ այաղա գալտըրտըր կաթողիկոսա գարըր քի օնու գալտըրըպ՝ կաթողիկոս էթսինլէր Գուղա առաջնորդու Ստեփաննոս վարդապետի : () նլար տախի պունա ույուպ՝ չաղըրտըլար Ստեփաննոսու վէ ծնու կաթողիկոս Էտիպ՝ սիւրտիւլէր Լահապետի , ճիչ պիր եէրտէն ի

զին անմայարագ : ()ն այ կէջմէտէն Նմիածին
միաբանլարը ծնուն սերթ վէ թէրս դապիյէ-
թինի կեօրիւպ՝ քիւրսիսինտէն տիւշիւրտիւէր
վէ հապս էթտիւէր քի օրատա էօլտիւ . վէ ա-
տը կաթուղիկոսլար սըրասնա կէջմէտի : Ըա-
ղըրտըլար սօնղրա Լահապետի վէ թէքրար օ-
թուրթտուլար ծնու Նմիածին քիւրսիսինէ :

¹⁶⁹⁷
ՌՃԽԶ

Պու իշի իշիթտիքտէ Ննսովկէնտիոս
սըբազան Փափ, սէվինճ քեաղատը եաղտը ծնա-
վէ չինքի ծնուն քեաղատընը ալմիշիտի, եաղ-
տըղընա գարշըլըգ վէ մուգապէլէ եաղտը քի
« իղտէ ինանմայըն պու դարսփլարտան կէլէն
տէտիրկին քիմնէլէրին սեօլինէ », վէ պու քեա-
ղատը կէծնտէրտի Նրգիւումու Նաչատուր
վարդապետին էլիլիլէ՝ աղիւմ փէշքէշլէրիլէ, հէմ
ծնլարլա պիլէ պիր միւքէլլէֆ քիւրսի : () տա-
խի ծնա թէքրար քեաղատ եաղտը՝ իդանթ վէ
մուհապպէթ կեօսթէրմէկ իլէ :

¹⁶⁹⁸

ՌՃԽԷ

Պու մէթուսլաշմալարը տոյտուգտա
Ստանպօլ Րադրիկի Նիբրեմ դութուշտու կա-
թուղիկոսա գարշը . վէ ծնուն հազգընտան կէ-
լէյիւմ տերիքէն՝ մանսըպընտան տիւշիւպ սիւ-
րիւտիւ վէ եէրինէ կէչիպ օթուրտու Սեքի-
սեդ վարդապետ՝ Սուպհի տէտիքլէրի . վէ սե-
քիզ այտան սօնղրա պիր գաչ քիլինին ըհճասը
իլէ՝ սիւրկիւնտէն տեօնտիւրտիւ Նիբրեմի վէ
առաջնորդ էթտի ծնու Նտիրնէյէ : Վէնտիսի-
տէ ծնպէշ այ Րադրիկիլք էթտիքտէն սօնղրա
էնտիրտիլէր ծնու վէ եէրինէ Րադրիգ գօտու-
լար Վիւրտիսթանլը Սխիթար վարդապետի
քի պիր էյի վէ եալաշ քիմնէ իտի :

¹⁷⁰⁰

ՌՃԽԹ

Պունուն կիւնիւնտէ Ստանպօլա կէլ-
տի Սիվասլը Սխիթար վարդապետ քի սօնղրա
Սխիթար Լբբայ հայր տէնիլտի : Պունուն

նէ դարգ քիմնէ օլտուղունու վէ պիւթ իւնճէ էթ տիքլէրինի պիւմէք իսթ էրսէն՝ քէնտի հիքեայէ սինտէ օգու . վէ քէնտի եափտըղը մանասթը ըրնտան կեօր : Պու Սիսիթար վարդապետ՝ Սիսիթար Րադրիգտէն իգլն ալըպ՝ Ղուսաւորիչ քի լիսէսինն դարպասընտա սաքին օլտու վէ տայ իմա օրատա վազ էտէրիտի , վէ Ճիւմէսինի սէ վինտիրիպ՝ հեփիսինէ սէվկիւլիւ օլտու :

() արալըգտա Սեքիսեդ վարդապետ քի ազլ օլմիւ իտի Րադրիգլիք մանսըպընտան , չօդ աղչէ հարճ էտիպ թէքրար ալտը օ մանսըպը :

() կիւնլէրտէ՝ Լփրեմ վարդապետ՝ Լտիրնէ աւաջնորդու՝ պիր եէրտէ սեօզ աչըլտըգտա Լա հապետ կաթուղիկօս իւզէրինէ , հաչան պագտը կեօրտիւ քի քահանալարտան իւչի ծնա դարաֆ օրմիչէր՝ պունա կիւնէնիպ՝ վէցիրին էմրիլիւ ծնլարը Ստանպօլա սիւրտիւ վէ քիւրէկէ դօտուր տու : Սէ չիւնքի օ արալըգտա Ստանպօլ Րադրիկի Սեքիսեդ պիր իշլիչն Լտիրնէյէ կիթտի , եալվարտը Լփրեմէ քի ծնլարը դուրթարսն . տիյնէմէտիքտէ Լփրեմ՝ տարըլտը Սեքիսեդ վէ սէրթճէ սեօյլէշտի ծնունլա . օ տախի հայլարըն պեօյիւքլէրիլի Սեքիսեդի վէցիր տի վանընա չրգարըպ՝ պու Ֆըրէնի օլմիւ տէյի չիքեայէթ էթտի . վէ Րադրիգլիկինի ծնտան ալըպ՝ քիւրէկէ կէծնտէրտի Ստանպօլա . վէ քէնտիսի Ստանպօլ Րադրիկի օլուպ՝ եէրինէ պիրի նի վէքիւ եօլլատը Ստանպօլա :

Պեօյլէ օլտուգտա՝ Ստանպօլտա օլան հայլար պիր պիրինէ կէչալիլէր վէ իքի պէօլիւնտիւլէր . պաղիլէրի Լփրեմի վէ պաղիլէրի Սեքիսեդի . պունլար տախի պապէթ պապէթ պիրի հայ , պիրի Վաթուլիք . պիրի շու պիրի պու : Սէ չիւնքի Լփրեմիլէր դօրու չրգտըլար՝

օպիրների ծնւարտան կերի տուրտուլար . վէ քի-
լիսէլերտէն տէ չէքիւիպ՝ պաշլատըլար Ռոււմ՝
քիլիսէսինէ կիթմէկէ , վէ Ֆըրէնէ քիլիսէ-
սինէ պիրիքմէկէ : Պունա չօք կիւճէնտի Լփ-
րէմովէ միւֆթինին էլիիլէ վատիշահտան Ֆէր-
ման ալըպ՝ եօլլատը էօթէյէ պերիյէ՝ քի Ռոււմ
վէ Յըէնք տինինէ թապի օլանլարը դութուպ
զապիդէ վէրսինլէր՝ Վաթուլիք նաւը իլէ : Պիր
վէլվէլէ տիր քօիտու միլլէթ իչինտէ վէ քա-
թուլիքէր կիթտիքճէ չօղալտը . չօղու ճէրիմէ
վէրտի չօղու զաղէպէ վէ սիյասէթէ օղրատը .
քիմիսի եօգսուլ օլտու . վէ քիմիսի տէ ուզադ
էերլէրէ զաշտը խուսուսա քրիսթիան վիլլայէթ-
լէրինէ , սէպէպ օլանա պէտտուվա էտէրէք :
Պու վէսիլլէիլէ Հալէպլի Պետրոս վարդապետ-
տէ Սիս կաթուղիկոսունու՝ ատը Սատթէոս՝
Սարը տէտիքլէրի՝ քաթուլիք տիր տէյի սիւր-
տիւրտիւ . վէ քէնտիսի կէշտի ծնուն էերլինէ .
վէ Սատթէոս Ստանպօլա տիւշիւպ՝ սիր վա-
գիթ ծնտա էյլէնտի :

Պեօլէ կիւրիւլթիւլիւ վապիթտէ Սիվասլը
Սիսթար վարդապետ՝ քի Սուսաւորիչ քիլի-
սէսինտէ սաքին օլուր իտի , ճիւմլէսինէ նասա-
հաթ էտէրիտի քի մուհապպէթ իլէ կէշինիպ՝
սիր սիրի իլէ տիւշմէսինլէր . վէ տայիւմ մու-
հապպէթ իւզէրինէ վազ էտէրէք սէվկիւլիւ
օլտու մուհապպէթ սէվէնլէրէ : (Յուն մէտ-
հինի իշիթտիքտէ Լփրեմ՝ ծնա տախի էլ վուր
մագ իսթէտի . ծնուն իշին իզին ալտը դափու-
տան՝ քի ծնու քիւրէկէ վէրսին . օ տախի տույ-
տուգտա՝ սազլանտը սիր կիլլի էերի :

¹⁷⁰¹
 ԲՆՃՆ } () կիւնէրտէ Լարզինկեան առաջնոր
 դու՝ ԼԵՏԻԻ վարդապետ՝ քի Ֆէյդուլլահ ասոր
 միւֆթինին պիլտիկի իտի, չիւնքի միւֆթի տէ
 Լարզինկեանլը իտի, Ստանպօլտա օլան գարըշ
 մուրուշ իշլէրի տուլուպ՝ Ստանպօլա կէլտի պէն
 տէ պիր շէյ գափայլում տէյի. պաշլատը մուհասպ
 պէթ վէ պիրլիք իւզէրինէ վազ էթմէ կէ. «Պու
 նէ եանդըն տըր քի տէտի դուծ ուշմուշ սիզտէ.
 պիր քիւնէ պուրճնմատըմը քի պու աթէշի
 սեօնսիւրէ. իլթէ պէն կիտէճէյիմ՝ Լաիրնէ.
 յէ, ինշալլահ պու իշէ պիր նիզամ վէրիրիմ»,
 կիթտի Լաիրնէյէ վէ Ֆէյդուլլահ միւֆթիյէ
 պուլուշուպ՝ սէվտիրտի ծնա քէնտիսիւնի՝ հէմ
 շէհրի օլմաղիլէ վէ պիր գաչ կիւնտէն սօնդրա
 ծնուն էլիլիլէ իշէ տիւզէն վէրիպ՝ վէ Լաիրեմի
 Բադրիգլիքաէն՝ յիրէնք օլմիշ տէյի ալլ էթտի
 ըիպ, սիւրտիւ ծնու Լաւիաթինէ, վէ քէնտի
 Բադրիգ օլուպ՝ վէքիլ Եօլլատը Ստանպօլա Լ
 մասեալը ՝ Նովհաննէս վարդապետի. հէր եէրէ
 տէ եազտը քի քէնտիսի ըահաթլըգ էտէճէք
 միլլէթէ. Պիր քեաղատ տախի եազտը մուհասպ.
 պէթ իլէ Լարուսաղէմ Բադրիկինէ ատը Սինաս
 օ Բադրիգ տէ պունուն սեօզինէ ալտանըպ ճէ.
 վապ եազտը ծնա վէ տուլուրտու քեաղատընտա.
 «Պիլէսին քի տէտի պուրատա օլան միաբանլա
 ըրն տեօրտիւնի՝ եօլուզ իշ էթտիքլէրի իլին՝ սի
 նոդոս իլէ իչիմիզտէն գօլտուգ. էկէր օ սէմթլէ
 ըէ կէլէճէք օլուրլարսա՝ սազընասընը. Պու
 քեաղատը սազլատը ԼԵՏԻԻ վարդապետ, վէ
 հիշ քիւնէյէ պիր շէյ տէմէտի. սաաթտան սաա

Թա պէքէր իտի օ տեօրթ միաբանն կէլմէսինի
քի օնլարն իգրարը վէ շէհատէթի իլէ՝ տուզագ
գուրսուն Սինաս վարդապետէ : () միաբան-
ար տախի՝ զիյարէթճիլէր իլէ Ստանպօլա կէ-
լինճէյէտէք՝ գաթը՝ չօգ շէքվա էթտիլէր օլտա
Սինաս վարդապետտէն զիյարէթճիլէրէ . վէ
Լատիրնէյէ կիտիպ՝ պուլուշտուլար Լէտիք վար-
դապետէ : () տախի պունլարա մուհապպէթ
կեօս(թէրիպ սօրտու Սինաս վարդապետին քէյ-
ֆիյէթինի վէ դայրը միաբանլարն էհվալինի :
Սէ օ քիմնէլէր տէ մինասիպէթ պուլուպ՝ պաշ-
լատուլար շիքէպէթ էթմէկէ Սինաս վարդա-
պետ իչին . վէ հէր նէ տէտիլէրսէ՝ աղըր էէ-
մինէր իլէ ինանտըրտըլար : Սօրտու պունլարա
Լէտիք քի՝ “ Ը իմտի տէտիքլէրինիգի ճէմնա-
թըն էօկինտէ տէ շէհատէթ էտիպ՝ սեյլէյէ-
պիլլիրմիսինիզ ” . օնլար տախի ճէվապ էթտի-
լէր քի՝ “ Հիւնքէար հուզուրունտա պիլէ տէյէ
պիլլիրիզ ” :

Պու տեօրթ միաբան Լատիրնէյէ կիթտիքտէ՝
օ վիյարէթճիլէր տեօրթ միաբանտան իշիթ-
տիքլէրինի՝ օնա պունա սեյլէյէրէք իշի պեյ-
իլթտիլէր վէ ճէմնաթը պաշտան չրգարուպ՝
գուտուր(թտուլար Սինաս վարդապետէ գարշը .
վէ չիւնքի Ստանպօլտա իտի Սատթէոս Սարը
քի տիւշմիշիտի կաթուղիկոսըգ մանսրպընտան,
օ տախի պունլարլա պիր օլտու քի Սինաս վար-
դապետի էնտիրսինլէր վէ քէնտիսինի Լըուսա-
ղէմ Լադրիկի էթսինլէր :

Հէնիգ պունլար պիր շէյ էթմէտէն , Լէտիք
վարդապետ օ տեօրթ միաբանը վէ դայրը Լ-
տիրնէտէ օլան վարդապետլէրի վէ քահանալարը
ալըպ , չըգտը փատիշահ տիվանընա՝ հէփիսինին
պաշընտա վեղար . վէ արզուհալ վէրտի փատի-

շահա՝ Սինաս վարդապետուն շէքվա էտերէք։
 Փատիշահ վեզիրէ եօլլատը ծնարը . վեզիր տէ
 կէվշէք դուծտուգտա իշի՝ կիծտի Ֆէյզուլլահ
 հա : (Կսուն սեօզի իլէ գուլագ դուծտու վեզիր
 Բէտիքին շէքվասընա վէ Սինաս վարդապետի
 Լըրուսաղէմ Բաղրիզլիկինտէն աղլ էտիպ , Բէ
 Լետիքի Բաղրիզ էթտի ծնուն եհրինէ քի ար-
 թըզ օ իքի եհրէ տէ Բաղրիզ օլտու Ստանպօլա
 վէ Լըրուսաղէմէ : Սէ Փիշալ ատամ եօլլայրպ
 դուծտուրտու Սինաս վարդապետի վէ տէմի-
 րէ վուրուպ զընտանա դօտուրթտու . դուծտու
 ծնտան սօնդրա Պուրսա առաջնորդու Սուքիաս
 վարդապետի վէ ծնու տախի օ զընտանա էն-
 տիրթտի , լաքին սօնդրա պունշարտան չօզ շէյ
 ալըպ՝ գօյվէրտի , վէ քէնտի վէքիլինի Լմասեա
 լը Յուլհաննէս վարդապետի՝ Լըրուսաղէմէ
 կեծնտէրիպ՝ ծնուն եհրինէ վէքիլ էթտի Ստան-
 պօլտա Իզմիրլի Յուլհաննէս վարդապետի :
 1702 } Բէնտիսի տէ Ստանպօլա տեծնիւպ՝ վէ
 1702 } սուրէթա հալգա մուհապէթ կեօսթէրիպ՝
 սէվկիւլի օլմագ իսթէտի ծնարա . պաշլատը
 սօնդրա տիւմէնի զայրը եանա չէվիրմէկէ վէ
 գայիմնագամտան իզին ալըպ վէ հասասլար է-
 լիլիլէ դուծտուրուպ զէնկինլէրինտէն պիր գա-
 չընը՝ քիմինի տեօյտիւրտիւ վէ քիմինի զընտա-
 նա դօտուրտու պու սէպէպտէն՝ քի ծնար Ֆրէնք
 օլմիլէր . պու Թագրիպ իլէ չօգ աղչէ տէվիլտի-
 վէ չիւնքի Ֆէյզուլլահ արգա իտի քէնտիսինէ՝
 հէր նէ էտէրսէ փէրվասըզ էտէրիտի :

Ստանպօլտա իտիլէր օ զաման Լատիրնէ փա-
 փազլարընտան օ իւչ քիւշի քի Լփրեմ վարդա-
 պետ քիւրէկէ վէրմիլիտի . պու զավալըլար
 Ճէրիմէ իլէ վէ աղչէ վէրմէկիլէ քիւրէքտէն
 գուրթուլուպ՝ պաշլամիլէր իտի սէրպէսթ կէզ-

մէկէ վէ չօգճա կիտէրլէրիտի Ս'խիթար վարդապետին եանընա : Պունու տույտուգտա Մէտիք , պունլար իչին գափույա արզ էթտիքի կինէ քիւրէկէ գօտուն , Ս'խիթար վարդապետի տէ պիւլէրինճէ : (Նլար տախի գաջուպ կիրտիլէր Ֆրանսարզ սարայընտա օլան Ֆրէնք մանասթըրընա քի օրատա էյլէնլիրիտի Ս'խիթար վարդապետ :

Լմն չինքի դուծ մանգ իսթէր իտի Մէտիք պունլարը , պաշլատը եիւզտէն տօսթլուգ էթմէկէ օ մանասթըրըն ըուհպանը իլէ՝ ատը Յակինթոս . վէ չօգ մուհապպէթ կեօսթէրիպ սեօզ վերտի վէ քեաղատ էթտիքի Տայլարը Ֆրէնքլէր իլէ պիր էթսին : Պու սեօզէ ինանտըգտա Յակինթոս՝ իքի շարդ գօտու Մէտիք . պիրի պու քի չինքի՝ Պու շէյէ տէտի չօգ հարճ կիտէր , սէնտէ եարտըմ էթմէլիսին աղչէ իլէ . իքինճիսի պու քի քէնտիսինէ եօլլասըն Ս'խիթար վարդապետի վէ օ իւչ քահանայը , Գապուլ էթտի Յակինթոս . աղչէ տէ վերտի . վէ Ֆրանսարզ էլլիսինէ կիտիպ՝ միւժտէ էտէրէք անկլաթըր օնա իշի . օ տախի ինանտը վէ չօգ սէվինտի աֆէրիմ տէյէրէք . պիր էզ աղչէ տէ վերտի : Այլտի Յակինթոս Ս'խիթար վարդապետին վէ քահանայարըն եանընա . օնլարա տախի միւժտէ էթտի . Պուգատար զաւնան տէտի չալըշտըգ . հէլէ շիւքիւր Մլահա պիրլիք մատտէսինի պիթիրտիք , վէ օ պիրլիք քեաղատընը կեօսթէրիպ՝ ի՜յ տէտի արթըգ կիտին Նադրիկէ , Պու սեօզտէ իքէն՝ պիր քեաղատ կէթիրտի օրայա Ֆրանսարզ թէրճիմանը քի եազմիշ իտի Մէտիք՝ Ս'խիթար վարդապետէ , վէ զիյա տէսիլիլ մուհապպէթ կեօսթէրիպ՝ տավէթ էտէր իտի օնու քի եանընա կէլին : Իւրքտիւ վէ

գօրգտու Սխիթար վարդապետ, վէ կիթմէք իսթէմէտի: Ե աշտը Յակինթոս քի նիւին սէ վինէճէք եէրէ գօրգայօր. գապիլ օլմատրգտա՝ «Սխիթմէզսէն տէտի չլգ պու մանասթըրտան», օ տախի եալվարարադ իղին ալտը քի ազաւմ վազթինէտէք տուրսուն. կէճէ օլտուգտա՝ գալ տը վէ սադլանտը. վէ չօգ շէյ չէքտիքտէն սօնըրա՝ օ երլ կիթտի քրիսթիան թօփրաղընա վէ օրալարտա մանասթըր եափտը:

() պիր իւչ քահանայ փերվասըզ կիթտիլըր Ղէետիք վարդապետէ. օ տախի մուհասպլէթ իլէ օնլարը գապուլ էտիպ՝ «Իսթէրսէնիզ տէտի, պէն Ղատիրնէյէ կիտէճէյիմ՝ սիզի տէ պիլէ կէօթիւրէյիմ», օնլար տախի ճանիւ կէօնիւլտէն իսթէտիլըր՝ զէրէ օնտա իտի խը սըմ ագրապալարը վէ տօսթլարը. սեօզ քէսիւ տիքտէ՝ պիր քէսէ աղչէ ալտը օնլարտան եօլ հարճընա: Իթիշտիքլէրինտէ Ղատիրնէյէ եօլ վէրտի օնլարա. «Ս աըրն տէտի էվլէրինիզէրահաթլանըն», :

Իւչ կիւնտէն սօնղրա չաղըրտը օնլարը Ղէետիք ազաւմա գարշը վէ այազլարընը զէնճիրէ գօյուպ՝ պիր օտայա հապս էթտի քի սապահ վէզիր տիվանընա չըգարսըն՝ օ քի եէնի վէզիր օլմիշիտի՝ ատը Տալդապան Սուսդաֆա փաշա: Պուսու տույտուզլարընտա օ քահանալարըն խըսըմլարը պէշքիշի իկիտ ատամլար, կէճէ իլէ կիտիպ տիւշտիւլըր Ղէետիքին այաղընա վէ եալվարտըլար քի գօյ վէրսին օնլարը, եախօտ չըգարմասըն վէզիր տիվանընա. վէ պու իշիլին չօգ աղչէ տէ վատ էթտիլըր: () լմատը իսէ՝ սալտըլար օտանըն իւզէրինէ, վէ գափույու գըրըպ իչէրի կիրտիլըր. վէ զէնճիրէրի այադլարընտան գօփարըպ՝ չըգարտըլար օնլարը: Պու

շամաթատա եկեթիշտի իւզերէրէնէ Մէտիք վարդապետ վէ ծնուն ատամարը . վէ ծնտա հայգըրըր իքէն՝ ծնլար զօրլու գօփուպ՝ տիւշտիւ լէր պունլարըն իւսթիւնէ , վէ զէնճիրիւէ վուրտուլար վէ Մէտիքիտէ օրատա տեօյտիւլէր , վէ հսպապլարընը փարչա փարչա եթտիւլէր . օ իւչ քահանայը տա ալըպ կեօթիւրտիւլէր վէ եօլ վէրտիւլէր՝ հէմէն պունտան գաչըն տէյերէք : Սապահ օլտուգտա՝ հվէթլէտի կիթտի Մէտիք վարդապետ վէզիր տիվանընա վէ շէքվա եթտի « Իւչ փափազ դուլթմիշտիմ տէտի քի տէվլէթինիզէ ասի օլմիշէր իտի . վէ ծնլարը տէմիրէ վուրմիշ հապս եթմիշ իքէն քէնտի հվիմտէ՝ պու կէճէ օ փափազլարըն խըսըմլարը հվիմի պասըպ զընտանըմըն գափուսուոնու գըրտըլար , վէ ծնլարը զէնճիրտէն չեօզիւպ՝ գուրթարտըլար . վէ պէնի վէ հըզմէթքեարլարըմը տեօյտիւլէր , վէ հսպապլարըմը երըթըպ փարչա փարչա եթտիւլէր . շիմտի սիզ շէրաթ եյլէյին , Ե ազէպէ կէլտի վէզիր պունու իշիթտիքտէ , « Մէն քիմսին տէտի քի զընտանըն վէ զէնճիրին օլա , վէ ատամ պաղլայըպ հապս եթմէկէ հատտին օլա . պեօյլէ տէյերէք էմը եթտի քի գանլը գույոյա կնտիրսինլէր ծնու . շաշտը գալտը Մէտիք . վէ պիր գաչ կիւն օրատա տուրտուգտան սօնդրա , տօգուզ քէսէ աղչէ վէրիպ Յէյզուլլահըն րէճասը իլէ՝ գուրթուլտու . վէ օ պէշ քիշիտէն էօճ ալմալ իչին՝ չօգ աղչէ հարճէտիպ՝ ծնլար իչին գափույա արզ եթտի վէ էմը չըզարտըպ՝ Ստանպօլա կեօնտէրտի ծնլարը , վէ քիւրէկէ գօտուրտու . վէ քէնտիսի տէ կիթտի Ստանպօլա : Ե լաքին հայլարըն պեօյիւքլէրի՝ ծնուն հտասընը չէքէմէյիպ , վէ վէքիլինին եթտիքլէրինտէ տայանամայըպ՝ կիթտիւլէր Ե .

տիրնէյէ վէ շիքեայէթ էթտիլէր վէզիլէ . օ տախի հասէքի եօլլատը Ստանպօլա քի կէ .
 Թիրսին Բէտիքի : Տարա գըրլորգտա Բէ-
 տիք՝ աղչէ գուվէթի իլէ օյալանտրրալ հասէ-
 քիյի , վէ չափըճադ րէճա եազար Ֆէյզուլա-
 հա քի գուրթարսըն քէնտիսինի : () տախի
 ճէվապ եազար , “ Կէլ տէտի վէ գօրգմա . լա-
 քին կէլտիկինտէ մահզար կիպի պիր քեաղատ
 տրսսըն գատրտան , վէ ճէմաաթընտան քի սէ-
 նին էյիլիկինէ շէհատէթ օլտուն , : Պատը է-
 ֆէնտիյէ տիւշտիւ Բէտիք պու շէյ իշին . օ տա-
 խի տէտի քի “ Ս ար էվվէլ գայիմնազամա փա-
 փազլարըն վէ ճէմաաթընլա վէ եալվար ծնա .
 էկէր օ էմր էտէրսէ վէրիլիմ սանա պիր էյի
 քեաղատ՝ քի սէնին իշինէ եարար օլա , : էր-
 Թէսի կիւնի սապահտան սուրբ Բտուածածին
 քիլիսէսինտէ՝ Բէտիք վարդապետ՝ ճէմաաթա
 էմր էտիպ տէտի “ Բիմ քի | ուսաւորիչին խէ՝
 գափույա վարրալ շէհատէթ էթսին պէնլիմ էյի-
 լիկիմէ . վէ քիմ քի պէօյլէ էթմէզսէ՝ մահրում
 օլտուն | ուսաւորիչին քէրէմինտէն , :

Պու իշտէն կէրչի չօղու ալընտը , վէ լաքին
 չօգ քիմնէլէր տէ պիրիքտիլէր կիթտիլէր գա-
 փույա . ծնարլա կիթտի Սատթէու Սարը տէ-
 տիքէրի , վէ պիր աղըգտան հայգըրմաղա պաշ-
 լատըրլա՝ քի “ Պիզ Բէտիք ոուհայանը էյի
 պէլլիլէմիշիզ , վէ ծնու պիզէ Բաղըրիզ պիլի-
 լիզ , : Բըքտիւ գայիմնազամ պու ճիւմէհիւրին
 սէսինտէն , վէ չօգ տարըլտը : Եմր էթտի քի
 ծնարըն պէօյիլէրի էօկիւնէ կէլինլէր . ծնար
 տախի օթուզ քիշի չրգարտըլար գարշըրնա ,
 Սատթէու Սարը ճիւմէսինէ աղըզ օլարազ :
 Սօրտու ծնա գայիմնազամ , “ Սէն քիմ սին , :
 Սատթէու ճէվապ էթտի , “ Սիս Բաղըրիկի ”

չինքի հավել Սիւ կաթուղիկոսու օլմիշիտի :
 “ Սիւրաւորն նկ տիր , տէտի . Ճէվապ վէրտի
 Սատթէոս . Բէտիք Տաղրիկի իսթէրիզ , :
 Սօրտու ծնա թէքրար , “ Սէն մի տէվչիրտին
 պու հալքը պիւրայա , . սուս տուրտուգտա
 Սատթէոս տէտի ծնա “ Սէն նաւըլ Ճէսարէթ
 էթտին պու գատար Ճիւմհիւր իլէ պու սարայա
 եիւրիւմէկէ , : Պունու տէյերէք էմր էթտի
 քի ծնու վէ օ օթուզ քիշիյի Ֆալազայա ալսըն
 լար . վէ պու էմրէ կեօրէ հէր պիւրինէ օթու
 զար տէյէնէք վուրտուլար . Սատթէոս Սա
 ղըյա տա օթուզ պիր :

Տըշարտա օլանլար չըպուգ սէսինի իշիթտիք
 լերի կիպի գալմագ իսթէտիլէր : Պօյ վէրմէ
 տիքտէ ծնլարը՝ աղչէ վէրիպ գուրթուլտուլար
 վէ տարտաղան օլտուլար . վէ օպիւրէրի հավէ
 րինէ կիթտիլէր . լաքին Սարը Սատթէոս վա
 րըպ սըղընտը Ֆրանսըզ էլէիսինին սարայընա :
 Սէ Բէտիք վարդապետ իսթէտիկինի հտէմէ
 տիկի կիպի՝ նաչար գալըպ կիթտի Ստիրնէյէ ,
 վէ Ֆէյզուլլահն այաղընա տիւշիւպ՝ ծնուն է
 վիլէ գուրթուլտու ղազէպտէն :

Լաքին ծնուն վէքիլի օլան Իզմիրլի Յուլ
 հաննէս վարդապետ ղազէպ օլտու հայլարա՝
 ծնլարը Ճէրիմէյէ օղրաթմաղ իլէ Ֆրէնք օլ
 միշէր տէյի . էյլէ քի ծնուն էթտիկի կիպի
 շիմսիյէտէք օլմիշ տէյիլ տիր . պագ հայ թա
 րիիստէ զ. 42 :

¹⁷⁰³
 ԹՃԾԴ } () կիւնէրտէ Ստանպօլտա պիր պէօյ
 իք չալգանտը օլտու Ֆէյզուլլահ իլին քի օ
 նու պրրագմագ իսթէրլէր իտի : Պու խըրըլ
 թըտա իքէն օրթալըգ , Բէտիք վարդապետ
 ալայիլէ Ստանպօլա կիրմէք իսթէտի . լաքին
 իւէքիրտաղ առաջնորդու Յովսէփ վարդապետ

Չօրուտա գարշըլայրայ էօկիւթ վերտի քի էթ մէսին պու իշի . օ տախի սօնդրա գայիլ օլուպ՝ օնունլա վէ պիր գաշ քիշի իլէ Վիւչիւք Չէք մէճէտէն կէշտի Լւսքիւտարա : Լյադտա օլան աքէր պունու տուլտուգտա , օ Բադրիպ՝ Ֆէյզուլլահն տօսթու տուր տէյի՝ կէճէ իլէ Լւսքիւտարա կիտիպ՝ գուշաթտըլար էվի : Լյա նընտա օլանլար տէտիլէր օնա քի ճանընը գուր թարսըն , զերէ օ սաաթ գաշա պիլիր իտի . ճէ վապ էթտի քի՝ « Պէնտէ իքի Բադրիպիք ման սըպը վար , նանըլ պըրագըլ գաշայըմ , » . չօք զօր էթտիքէրինտէ , Փալ դութտու , վէ Փալ քէն տիսինէ ույկուն աչըլտըգտա՝ գօրգմայըն տէտի՝ փախթըմ աչըգտըր :

Լյըթէսի կիւնի սապահ օլտուգտա՝ էվի գու շատանլար՝ պէօյիւքէրինտէն իգին ալըպ վէ Լէւտիք վարդապետի դութուպ պաղլատըլար վէ օնուն էօկիւնէ կեօթիւրտիւլէր . պէօյիւքէրի տէ թէֆթիշ էթտիքտէն սօնդրա , թմըրուղա վուրտու . վէ իքի կիւնտէն սօնդրա , Լէտի գուլէյէ կեօնտէրիպ՝ հապս էթտի քի գալտը օնտա էլլիպիր կիւն : (Յուն վէքիլի Լզմիրլի Ֆոլէ հաննէս վարդապետ տէ գաշըպ՝ կիպէնտի :

Լյաղա գալգան աքէր՝ տօս տօղրու կիտիպ Լտիրնէյէ փատիշահ տիքտիլէր սուլղան Սուլա դաֆանըն եերինէ օնուն քիւչիւք գարտաշընը սուլղան ԼՏմէտի . վէ Ֆէյզուլլահ միւֆթիյի դութուպ՝ էօլտիւրտիւլէր : Պէօյլէ հէր իշ տիւ զէլտիքտէն սօնդրա՝ չըգտըր սուլղան ԼՏմէտ Լտիրնէտէն , վէ հէր շէյի իլէ տեօնտիւ կէշտ Ստանպօլա , վէ պաշլատըր սաֆայի խաղըր իլէ սալղանաթընը սիւրմէկէ :

22. Վալուսա վարդապետին վէ՛րեքե՛սին Րադրի՛՜
 օլմաւորը վէ Րե՛տի՛սին Ռե՛տրաբէ՛ն Րադրի՛՜վէ՛
 Տանսըպնա արե՛ծնէ՛սի :

2. 42. — 43

¹⁷⁰⁵
 ԽՃԾԻՔ } Րահաթլըգ պուլտուդտա Ստանպօլ՝
 իբի կիւնտէն սօնդրա, Տայլարտան պեօյիւքլէ-
 րին պիր գաջը տէվլէթին ըիճալինէ տիւշիւպ՝
 աղնաթտրլար գափույա Րադրիգլիք մատտէ-
 սինտէ կէջմիշլէրի Րէտիք վարդապետին կիւ-
 նիւնտէ, կէրէք Ստանպօլտա օլտուն կէրէք ի-
 րուսաղէմտէ : Ի՛մր օլտու գափուտան քի հէր
 շէյ տիւզլէրին : Եվլէլ Սինաս վարդապետի
 Լըրուսաղէմէ Եօլլասընլար վէ քիւրսիսինէ օ-
 թուրթսունլար . Ստանպօլտա տախի Էհնի Րադ-
 ըիգ գօտունլար : Պու Էմրիլէ Սինասը Եօլ-
 լատրլար Լըրուսաղէմէ, վէ Ստանպօլա փատի-
 շահ Ֆերմանը իլէ՝ Րադրիգ գօտուլար Վա-
 լուստ վարդապետի՝ լաղապը կայծակ, թիւրքճէ
 երլորըրմ :

() կիւն ագշամէզմանը վագթի Րստուածա-
 ծին քիլիսէսինտէ՝ Ղեցի տէտիքլէրի աւագե-
 րէց՝ բեմտէ տուրուպ՝ հապէր վերտի ճէմաս-
 թա, քի “ Պիլմիշ օլմսընը՝ փատիշահմըզըն
 Էմրիլիլէ պիզէ Րադրիգ օլտու Վալուստ վար-
 դապետ ” : Ղէմասաթըն Եարըսըր վէ պեօյիւք-
 լէրի գապուլ Էտիպ սէվլինտիլէր . վէ Եարըսըր
 Րէտիքլի օլմաղիլէ՝ գարշը կէլիպ՝ Եիւրիւյիշ
 Էթտիլէր աւագերէցին իւզլէրինէ վէ ծնու բեմ-
 տէն աշաղա չէքիպ Եէրէ չարփտրլար վէ տեօյ-
 տիւլէր թէքմէ վէ Եումրուգ վուրմաղիլէ . հէլէ
 կիւճ իլէ զայրըլարը տէրտէրին իւզլէրինէ տիւ-
 չիւպ ծնու գուրթարտրլար վէ “ Պու նէ տիր

էթտիկինիզ տէտիքէրինտէ , յ ծնար պաշատը-
լար պաղըրմաղա քի “ Պիզ Լէտիքի իսթէ-
րիզ , :

Պու վէլվէլէնին հապերի վէզիրին գուլաղընա
եէթիշտիքաէ՝ զ սաաթ դուլթաուրտու ծնար-
տան ծնպէշինի վէ քիւրէկէ եօլատը . վէ չը-
գարթտը եէտի գուլէ զընտանընտան Լէտիք
վարդապետի՝ քի սիւրկիւնէ կիթսին . զապիդ-
լէրտէ հլլէրինի արտընա պաղլայըպ վէ պօյնու-
նա իփ դագըպ՝ գօտուլար պիր գայըղա վէ կեօ-
թիւրտիւլէր Լէրէթ ատասընա :

Պու պեօլէ օլտուգտա՝ Լէտիքիւլէր վէ Լ-
ւէտիքին իւրսըմլարը վէ անասը գափուլարա
տիւշիւպ՝ արգուհալ սուլնտուլար վէզիրէ՝ ծու-
գուրթարմաք իչին . վէ լաքին տիյնէմէտի վէ-
զիր . հիւնքեարա արգուհալ վէրտիւլէր . հիւն-
քեար տախի վէզիրէ եօլատը . վէզիր տէ գօվ-
տու ծնարը : Սէզիր տէյիշիւտի վէ եէնի վէզիր
օթուրտու Տամատ հասան փաշա . ծնա տախի
արգուհալ վէրտիքտէ , արգուհալը ակնատը :

Ը իւպհէյէ տիւշտիւլէր Լէտիքի օլանլար
տեօրթ քիշի իչին քի ծնար տըր իշի պօզան .
ծնուն իչին շէքվա քեաղատը վէրտիւլէր վէզիրէ
քի զ տեօրթ քիշի Լէտիք վարդապետին կիւ-
նիւնտէ քիւրէկէ կիտիպ՝ իզինսիզ չըգտըլը
վէ սերպէսթ կէզէյօրլար : Թէթիւլ էթտի
վէզիր , վէ իշ եալան չըգտըգտա՝ շէքվաճիւլէրի
վէրտի քիւրէկէ : Իքի կիւնտէն սօնղրա՝ փատի-
շահ ճամիյէ կիտէրիքէն՝ Լէտիքիւլէրտէն իքի
քիշի արգուհալ վէրտիւլէր քի “ Սիլլէթիմիզտէն
չօղու վէ Բադրիկիմիզ տախի Դրէնք օլմիւլէր , :
փատիշահ ծնարա էյրի պագըպ , զ սաաթ քիւ-
րէկէ եօլատը ծնարը : Պեօլէ օլտուգտա՝ պիր
պեօլէք գարըշըգըգ տիւշտիւ Լէտիքիւլէրէն ,

վէ պիր վէլվէլէ տիր գօփտու : Եւր եթտի վէ-
զիր քի պուլտունլար օ վէլվէլէ հտէնլերին պաշ-
լարնը . պէշինի պուլուպ դուծտուլար վէ վէ-
զիրին հմրիիլէ գատըպ կեօթիւրտիւլէր . օն-
լարտան պիրի իտի Լբրահամ վարդապետ լա-
ղապը Սուրթ՝ իքի տէ քահանայ , վէ իքի աշ-
խարհական : Գատը չաղըրտը Տայլարն պիր
գաշ պեջիւքլերինի վէ փափաղլարն պիր գա-
շընը վէ սօրտու օնլարա , “ Եւ հտէրլէր պուն-
լար պու շէհրտէ ” . օնլար տախի պիր աղըզ-
տան տէտիլէր . “ Պունլարն իշի ճէմնաթը
ալթիւսթ եթմէք տիր ” : Գատը տախի իլամ
հտիպ եօլլատը վէզիրէ . վէզիր տէ Էմր եթտի
քի Ֆալաղայա ալընլար օնլարը քէնտի հուզու-
րունտա : Լբրահամս վուրտուլար իքի եիւզ օն-
պիր տէյէնէք , քահանայլարա էքսիք , վէ աշ-
խարհականլարա օնլարտան էքսիճէք . վէ ճէլ-
լատլար վուրտուլգճա՝ վէզիրին չուհատարլարը
տէրլէրիտի . “ Տույմըմըսընըզ , հօկիւթ օլսուն
սիզէ , շիմօն սօնըրա՝ կէրի տուրուն վէլվէլէ
գօփարնտան . սիզ փափագընըզ՝ վէ կէրէք
տիր սիզէ՝ հալգը նատահաթ իլէ տիւզէնլիքտէ
սագլանագ , տէյիլ քի ճէմնաթը պիրի պիրինէ
գաթըպ ալթիւսթ եթմէք ” : Բեօթէկի եէ-
տիրտիքտէն սօնըրա՝ գօյվէրտիլէր օնլարը :

1704

1704

(Ժ) Էք տուրմայըպ Լէտիքլիլէր՝ միւշա-
լէրէ եթտիլէր քի նէ եափալըմ Լէտիքի գուր-
թարմնը իլին . օնլարտան պիրի Լէրսէս վար-
դապետ Ստանպօլլու՝ քի էյի աղչէսի վար իտի ,
օնլարա տէտի քի պու իշ փարայիլէ պիթէր . վէ
պու մահանա իլէ օնլարտան պիր էզ աղչէ տէվ-
շիրպ , գափուլարը եափտը . էյլէ քի Լէտիք
վարդապետի տէօնտիւրէճէք եէրէ՝ Գալուստ
վարդապետի մանսըպընտան տիւշիւրիւպ քէն-

տիսի Րադրիգ օլտու վէ Ղալուստու Ֆրէնք
չաշտը տըր տէյի քիւրէկէ վէրտի, օն այ Րադ-
րիգիւք էթտիքտէն սօնդրա :

¹⁷⁰³
ՌՃԵԴ } Պունտան կի՛նէ եէնի վէլվէլէ գօփ-
տու . զէրէ Ղէտիքիւլէր Ղէտիքտէն վազ կէչ-
մէյիպ օրթալըղը ալթիւսթ էտէրլէրիտի : Պագ-
տը կեօրտիւ Հայ պեօյիւքլէրի քի ռահաթլըգ
պուլամայօրլար , վէզիրէ տիւշտիւլէր վէ տիլէ-
տիլէր օնտան քի Ղէտիք վարդապետի տեօն-
տիւրսին : “ Փիւշման օլուրսունուզ տէտի վէ-
զիր ” . վէ լաքին չիւքի թաճիզ օլմիլէրիտի
Ղէտիքիւլէրին էլինտէն՝ թէքրար րէճա էտիպ
տեօնտիւրտիւլէր օնու վէ Րադրիգ էթտիլէր՝
պու շարդ իլէ քի իշ գարըշտըրմանն :

Վէ Ֆայտա, օ էվվէլէքինտէն զիյատէ գուտուր-
տու . վէ թէքրար Տիարպէքիւլի Սինաս վար-
դապետին էլինտէն Նրուսաղէմ Րադրիգիլիկինի
ալըպ՝ սիւրտիւ օնու Ղըպըրգատասընա վէ օ տա-
խի օրատա էօլտիւ : Տիւշտիւ սօնդրա Հայլարն
պեօյիւքլէրի իլէ վէ չօգ շէյ գափտը օւլարտան .
քիմտէն քի ալամատը իսէ՝ Ֆրէնք տիւր տէյի
պիւհթան էտիպ ճէրիմէյէ օղրատըր իտի :
Պեօյլէ էթտի պիրինէ տէ քի Ֆրանսըզ էլչի-
սինին տօսթու վէ սէվկիւլիւսի իտի . էլչի օնա
սիթէմ էօլլատը թազիր էթմէկ իլէ . Ղէտիք
տէ չըգըշ իլէ ճէվապ վէրտիքտէ՝ էլչի հապեր
վէրտի գափույա շիքէայէթ էտէրէք : Պունու
տույտուգտու Հայլարն պեօյիւքլէրի՝ պու պիր
Փուրսաթ տըր տէյէրէք՝ օնլարտան օթուզ քի
չի պիր օլուպ արզուհալ վէրտիլէր վէզիրէ՝ տատ
ու Ֆիրեատ էտէրէք Ղէտիքին էլինտէն :

Ղաղըրտը վէզիր Ղէտիքի հուզուրունա .
“ Սէն տէյիլմիսին տէտի քի ղայրլարընտան
շիքէայէթ էտէրիտին Ֆրէնք օլմիլէր տէյի .

չիմտի Ֆրէնքէրէ պաճ օրնադ մը իսթէրսին .
նէ իշին վար սէնին Ֆրէնք էլչիսիլէ , : ()
տախի սուչունու գախատայրմ տէր իքէն՝ ազար-
լատը վէգիր վէ օրատա երգըպ տեօյտիւրտիւ .
Բադրիգլիկիսիտէ ալըպ սիւրտիւ օնու Պօղչա
ատասընա :

() րատա պիր դաչ կիւն տուրտուգտան սօնդ-
րա կիթտի Սիսինայա վէ օնտան Ֆրանսայա ,
վէ սաքին օլտու Սարսիլիա շէհրինտէ վէ
Ֆրանսարգձա էօյրէնիպ՝ մէքեանընը էթտի Բա-
փուչին կրօնաւորլարըն մանասթըրընտա , վէ
օնլարտան րայէթ վէ հիւրմէթ կեօրիւպ՝ սըգ-
լաշտը օնլարա : Ս է օնլարըն ռուհանի եօլլարը-
նա պագարագ վէ սըգլէթլի րիյազէթլէրինէ
շաշարագ , քէնտինէ կէլտի վէ էթտիքլէրինի
ֆիքրինէ կէթիլիպ՝ պաշլատը կէչէն կիւնլէրինի
աղլամաղա . վէ թեօպէ իսթիդֆար էտիպ գու-
զույա տեօնտիւ վէ էյի ամէլլէր գազանտը . էն
սօնդունտա պեօյիւք հալլէս իլէ օնլարըն քիս-
վէթինի տախի կիլտի վէ էճէլի եէթիլիպ էյի
ճէ էօլտիւ :

23 . Լէփսանըր հաւնուդիէտան վէ Լիփոսաճա-
տուրան վափիլէրի , վէ Լիփիս վարդապետէն
սօնդրա օլնուրան Բադրիգլէրին էլիսիլէրի :

2. 43 — 45 .

¹⁷⁰⁸
ՌՃԾԴ } () երլքի Լէտիք վարդապետ սիւ-
րիւլտիւ , էօլտիւ Լահապետ կաթուղիկոս 14
սէնէ հայրապետիք էթտիքտէն սօնդրա , վէ
Լիջմիածին քիւրսիսի պիր երլտան զիյատէ պօշ
գալտը . զէրէ միաբանլար ռայմատըլար սէչմէկէ
պիրիսինի :

¹⁷⁰⁷
 ԽՃԾԶ } Եւքսանդր՝ Սուղա շէհրինտէն՝ միւլ
 Էթին իրատէթի իլէ Կահապետին եւերինէ
 կէջիպ կաթուղիկոս օլտու Լժմիածինտէ : Սու
 էվվէլտէն քաթուղիկէրէ գալոյը իտի , վէ Տու
 մա քիւրսիսինէ . հաթթա պիր քիւճիւք քի
 թապ տախի եափտը ծնլարա գարոյը քի ծնուն
 ճէվապլնը եազտը Ստեփաննոս Գաշտեցի տէ
 տիքէրի պիր ալիմ տինեալի քիսնէ : Բնն
 կաթուղիկոս օլտուգտա օ գարոյը օլմասընը պը
 րազըպ , պեօյիւք մուհապպէթ կեօսթէրտի
 Տումա քիւրսիսինէ , վէ իդաէթ քեաղատը
 եազտը ծնպիրինճի Կըէմէս սրբազան Փափա
 միլէթին դարաֆընտան :

Կէլէլէմ չիմտի Ստանպօլ Բաղրիպէրինին
 նապլինէ :

Կիւճէքի եազտըգ եօգարտա՝ Գայսէրլի
 Սատթէոս վարդապետ Սարր տէտիքէրի՝ գաշ
 միշիտի Գրանսրը սարայլնա՝ Բէտիք վարդա
 պետին սէպէպլնտէն . վէ չիւնքի Գրանսրը Էւ
 չիսինն տավաճըլըղը սէպէպ օլտու Բէտիքին
 սիւրիւլմէսինէ , ծնուն արզ էթմէսի իլէ Բադ
 րիգ օլտու Սատթէոս Սարը : Սէլքին Բէ
 տիքիլէր այաղա գալզըպ իքի այտան սօնղրա
 կնտիրտիլէր ծնու մանսրպլնտան վէ ծնուն եւ
 րինէ կէշիրտիլէր Վիւհանճի նամ Զովհաննէս
 վարդապետի : Տեօրթ այտան սօնղրա ծնա գար
 չը կէլտիլէր՝ Բէտիքիլէրէ զրտտ օլմնլար վէ
 ծնու ազլ էթտիրիպ՝ ծնուն եւերինէ Բաղրիգ
 էթտիլէր Սիքայէլատը Խարփուղու տէրտէ
 րին պիրինի : Սէքիզ այտան սօնղրա ծնու տա
 խի տիւշիւրիւպ գօտուլար Կիլնլի Սահակ վար
 դապետի Լպուլէի քեօյիւնտէն :

¹⁷⁰⁷
 ԽՃԾԶ } () Կիւնլէրտէ Իզմիրի Զովհաննէս
 վարդապետ քի սիւրկիւնտէ իտի՝ տէծնտիւ

Ստանալով . վէ չիւնքի Մէտիքիլէր ծնունլա
պիր իտի , Էթէյէ պերիյէ տիւշիւպ՝ Էնտիրտի-
լէր Սահակը , վէ գօտուլար օ՛րմիրլի Յովհան-
նէսի : () տախի պաշլատը փերվասըզ Մէտիք
վարդապետին Եօլունա կիթմէկէ վէ ծնու կէչ-
տի պիլէ :

Պէօյլէ օլտուգտա՝ քաթուրիլէր ծնուն Էթ-
տիքէրինտէն իքրահ Էտիպ , Հայլարտան այրը-
տըլար , Էօյլէ քի արթըզ կիթմէզլէրիտի քիլի
սէլէրինէ . իլա Ֆրէնք քիլիսէսինէ կիտէրլէր
իտի . պէօյլէճէ խուսումէթ տիւշտիւ արալա-
րընա վէ իքի դարաֆտան տախի զըզըշտըրան-
լար չօղալտը : Պազի քիմնէլէր տէ՝ կէրէք քա-
հանայ կէրէք աշխարհական քի Հայ քիլիսէ-
սինտէ իտիլէր՝ քաթուրիլէր դարաֆընտա օլ-
մաղ իլէ՝ Թաղիւր Էտէրլէր իտի գավղա զըզըշ-
տըրան Եարամաղլարա , վէ ճահտ Էտէրլէր իտի՝
քի շու խուսումէթ սէպէպինի օրթալըզտան
գալտըրսընլար :

Պունլարտան պիրի իտի տէր Վոմիտաս Վեօ-
միւրճի օղլու՝ Լըրմիա չէլէպինին քիւշիւք գար-
տաշը , տէր Սարտիրոսուն օղլու : Պու տէր Վո-
միտաս սուրք Վէորդ քիլիսէսինտէ նամար
պիր քահանայ իտի , Ֆազիլէթլէր իլէ տօնան-
մը՝ ազըլը վէ սեօզ սահապը , վէ Ճիւմէնին
սէվկիւլիսի պիր քիմնէ : Վըսգանըպ հասէտ
Էթտիլէր պունա պիր գաչ քահանայ վէ աշխար-
հական վէ նիֆագ Էթմէկիլէ՝ ծնա խասմ Էթ-
տիլէր Իզմիրլի Յովհաննէս Բաղրիկի . վէ ուղ-
ղափառըզ իչին ծնու հաքիմլէր վէ զապիղլէր
Էլինէ վէրտիլէր , վէ Էն սօնղունտա մարտի-
րոս Էթտիլէր , վէ սէպէպ օլտուլար քի՝ պազի-
լէրի տէ տինտէն չըգտը . պազ ծնուն հիքէայէ-
սինէ Հայ Թարիխինտէ . Դ. 43 :

¹⁷⁰⁸
 ԲՆԾԵԻ } Հատտէն զիյատէ իշ դուժտուգտա
 Իզմիրլի Յովհաննէս, ճէմասթ դապէթ կէ-
 թիրէմէյիպ՝ աթարար օնու Ռադրիգիքտէն,
 վէ եերինէ կէշիրտիլէր թէքրար Կաուէթիլի
 Սահակ վարդապետի. օ տախի թէք տուրմազ
 պիր քիմնէ օլմաշ իլէ՝ պաշլասը գօվալամաղա
 քաթուրիկէրի Ֆրէնք օլմիլէր տէյի. վէ պու
 իշ իշին իւշ քէրրէ վէզիր տիվանընա չրգտը վէ
 վէզիր տախի օնու գօլտու, վէ հմր էթտի քի
 օնտան սօնղրա գափույա շէքվա էթմէսին:

Պիր էզ վագիթտէն սօնղրա էլ սալտը Սա-
 հակ՝ Թէքիրտաղ առաջնորդունա վէ տիւշիւր
 տիւ մանսրալընտան: ()՝ տախի Ստանպօլա կէ-
 լիպ վէ չօգ քիմնէ իլէ պիր օլուպ՝ չրգտը վէ-
 զիր տիվանընա վէ իսպաթ էթտի քի Սահակ
 Ռադրիկիմիզ Ֆրէնք օլմիլ. վէզիր տէ օնու
 Ռադրիգիք մանսրալընտան ազլ էտիպ՝ հմր էթ-
 տի ճէմասթա քի օնուն եերինէ պիր գայրըսընը
 կէօսթէրսինլէր: Պէօյիւքէր կէրի տուրտուլար
 պիրինի պուլմաղա. զէրէ օսանըպ պէզար օլ-
 միլլէր իտի, վէ օպիրլէրի տէ պիլմէզլէր իտի
 քիմի սէշաինլէր:

¹⁷¹⁴
 ԲՆԿԳԻ } () վագիթլէրտէ Ստանպօլտա սաքին-
 լէնիլ իտի Վէնճէլի Յովհաննէս աբեղաքի ֆու-
 ղունլարտա վէ քիւլհանլարտա եաթար իտի,
 պունու կէօսթէրտիլէր էքմէքճիլէր. լաքին չօգ
 քիմնէ պունու իսթէմէտիքտէ, պու տախի պիր
 կիւն Ղստուածածին քիլիսէսինտէ էօյլէ պիր
 ուսուլաճա վազ էթտի քի ճիւմլէսի հայրան օ-
 լուպ՝ պունու Ռադրիգ էթտիլէր:

Պու Յովհաննէս տէ թէք տուրմայրպ՝ պաշ-
 լատը քաթուրիկէրի գօվալամաղա: () Նլար տա-
 խի արթըգ տայանամատըգտա, օլմայաճադ իշէ
 էլ վուրուպ, քէնտիլէրինէ պաշգաճա Ռադրիգ

գօմագ վէ պաշգաճա քիլիսէ հտինմէք իսթէ-
տիլէր քի ռահաթ կէջինսինլէր : Եւ թէրսինէ
վարտըգտա՝ չօղու պէլայա օղրատը, քիմիսի տէ
զընտանա գօնտու . քիմի քիւրէքտէ չիւրիւտիւ
վէ պազիլէրի տէ տինտէն չըգտըլար . պագ Հայ
թարիխինտէ . Դ. 44 : Պու սէպէպտէն էօթիւ-
րի ղայրը շէհիլէրաէ տէ չօղու գազայա օղրա-
տը վէ չօղու դութուլտու :

Պու իշլէրէ ասլա գայիլ տէյիլ իտի Բըք-
սանդըր կաթուղիկոս վէ իշիթտիքտէ աճըլըպ
վէ աղլայըպ եաշ տէօքէր իտի . պունուն տախի
էճէլի եթիշիպ՝ էօլտիւ 8 սէնէ կաթուղիկոս
լըգ էթտիքտէն սօնդրա :

¹⁷¹⁵
ԹՃԳԴ } Բտուածատուր Համատանլը՝ Բըք-
սանդըրն էօլմէսինտէն ալթը պ կէջտիքտէն
սօնդրա կաթուղիկոս օլտու Եւմիածինտէ վէ
քիւրսիյէ օթուրտուղու կիպի՝ տօնաթտը Եւ-
միածին քիլիսէսինին իշինի թիւրլիւ թիւրլիւ
ըհնկի վէ եալտըզըր զիյնէթէր իլէ . վէ ուզազ
եէրտէն էյի մէրմէր դաշար կէթիւրտիպ , եա-
զըշըզըր վէ կիւզէլ տօնաթտը ասըլ Իման Կէշ
տէտիքլէրի եէրի վէ ղայրը չօգ շէյլէր տէ տիւզ-
տիւ :

24. Երուսաղէմի օլան սորբ (Յաիւր մանասիւրըն
պօրճուհուս էօթէնիսի :

Ձ. 46 .

Եւմիածին սէվինիպ տուրուր իքէն՝ սուրբ
Յաիւր մանասթըրը Երուսաղէմտէ աղլայըպ
եաշ տէօքէր իտի . վէրէ ալըր պօրճ իշինէ ղարգ
օլմիշ իտի օգատար քի պօրճ սահապլարը մանաս-
¹⁷¹⁵
ԹՃԳԴ } թըրը սաթաճագ օլմիշլէր իտի : () կիւն-

Լէրտէ կէլտի Ստանպօլա սուրբ Կարապետ միա
 բանլարնտան պիրիսի Րադէշի եանի Պիտ
 լիսի Յովհաննէս վարդապետ Պու չիւքի պիր
 ագըլը քիմնէ իտի՝ Ստանպօլտա օլան Տայա
 րն պեօյիւքէրի եօլլատըլար պունու Երուսա
 ղէմէ քի պօրձուն պիր չարէսինի պուլա : Յով
 հաննէս վարդապետ տէ օրայա կիտիպ սեօյլէշ
 տի պօրձ՝ սահապլարը իլէ վէ քէֆիլ օլարագ
 քեաղատ ալտը վէ քեաղատ վէրտի ծնտա օլան
 զապիղին էմրի իլէ քի տեօրթ սէնէյէտէք թէ
 մամձա էօտէսին օ պօրձու . վէ օ սուրբ Յակո
 բուն միւհիւրինի՝ քի ծնունլա թէմէսիւքէրի
 միւհիւրլէրլէր իտի՝ գըրըպ փարչա փարչա էթտի
 վէ Ստանպօլա կէլիպ նագլ էթտի կեօրտիւկի իշ
 լէրի վէ՝ Վէր իսթէրսէնիզ տէտի քի պու պօրձ՝
 էօտէսին՝ կէրէք տիր քի օրայա պիր պաշգա
 1713 } Րադրիգ գօյաւնըղ : Պու շէյէ Ճիւմէսի
 11249 } պէյէնիպ՝ քէնտիսինի Ստանպօլ Րադրիկի էթ
 մէք իսթէտիլէր քի իշի պաշա չըգարսն . լաքին
 օ գապուլ էթմէտի . Վէր սիզ տէտի պէնի
 Րադրիգ էտիպ՝ պիր եըլտան սօնդրա էնտիրիւ
 սէնիզ պէն նէրէտէն էօտէյէ պիլիւրիմօ պօրձու :
 (Յլար տախի սեօզ վէրիպ՝ պեօյլէ իշ էթմէյիզ
 տէյի՝ Րադրիգ էթտիլէր ծնու՝ Տէնիզ էպիւ
 կոպոս տէյիլ իքէն օ քի Կոլոտ տէնիլտի : Լը
 թէսի կիւնին սապահըլը քէնտիսի պատարագ
 էտէր իքէն , Գրիգոր վարդապետի քի սուրբ
 Կարապետ առաջնորդու իտի՝ Երուսաղէմ
 Րադրիկի տէյի զիքը էթտի : Սէ Տայլարն
 պեօյիւքէրի օ կիւն իքի Ֆէրման ալտըլար Տիւն
 քեարտան . պիրի Յովհաննէսին Րադրիգ օւ
 մասը իչին , վէ օպիրիսի Գրիգոր վարդապետին
 վէ կէթիլթտիլէր ծնու Ստանպօլա :

տէ չալըշարապ , 6 պօրճու հօտէտիւր . Յովհաննէս՝ վազ էթմէք վէ կեզմէքէ , վէ Գրիգոր՝ շալըաճապ պիր շէյ իլէ . զէրէ պօյնունա տէմիր զէնճիր դազըպ՝ ահտ էթտի Բլլահա քի չրգարմասըն ծնու պօյնունտան թա քի Բլլահա քէնտի քէրէմինի կեօսթէրէ Լըրուսաղէմէ : Պեօյլէճէ զէնճիր պօյնունտա եօրթու կիւնէրինտէ Բստուածածին քիլիսէսինին գալուսունտա տուրուպ՝ քէրէմ տիւր իտի . վէ չօգ շէյ տէվչիրիպ Լըրուսաղէմ պօրճունա եաթըրըր իտի . պունու պեօյլէ էթմէկ իլէ՝ ասը գալտը Օհնճիրլի վարդապետ վէ պու զէնճիր պօյնունտա գալտը սէքիզ երլ թա քի Կարապետ կաթուղիկոս վէ Յովհաննէս Կոլոտ չրգարտըլար ծնու պօյնունտան :

¹⁷¹⁸
¹⁷¹⁸ } Պունլար պու իշտէ իքէն պիր պեօյիւք
1718 } Էանդըն օլտու Ստանպօլտա Ուն գալիանընտան
Չընար տիպինէտէք վէ սիւրտիւ օթուզ տեօրթ սաաթ . էլլի պին էվ վէ վաֆիր ատամ եանտը . պունլարլա պէրապէր եանտը Գուլգալիուտա Բստուածածին քիլիսէսիտէ . վէ պու իքի վարդապետ սուրբ Բստուածածինին եարտըմընա սըղընըպ վէ իշէ էլ վուրուպ եհնիտէն ետիտըլար ծնու՝ քէնտիւրլի տախի թօիրապ վէ չամուր իչինտէ չալըշարապ :

Հէր իշ տիւզէլտիքտէ՝ կիթտի Գրիգոր վարդապետ Լըրուսաղէմէ վէ չօգ շէյլէր ետիտը ծրատա . պանգ Հայ թարիխինտէ . 7. 46 : Պունճիլէյին Յովհաննէս վարդապետ տէ ոահաթլըպ պուլուպ չօգ իշ կեօրտիւ . վէ Պալադտա օլան Հրէշտակապետ քիլիսէսի եանտըգտա՝ շեօհրէթլի ետիտը սէնէ 1730 : Շիւմէսին տէն պեօյիւկի պու օլտուքի Սուսաւորիչ քիլիսէսի եանտըգտա Վալադա եանդընընտա՝ թէ

մէլինտէն քեամկիր պինա եափտը ծնու իւթի
գուրշուն էօրթիւլիւ սէնէ 1732 . ՌՃԶԱ :
Մէտրէսէ տէ աշտը Լւսթիւտար վանքընտա վէ
չօգ շայիրտլը չրգարտը , չօգ քիթապլարտա
թէքճիւմէ էթտիրտի Լաթինտէն չայ տիլի-
¹⁷⁹⁰
ոճՎԹ } նէ : Եննիտէն վէլվէլէ տիւշտիւքտէ միւ-
լէթ իչինէ՝ չալըշտը ռաճաթլըգ էթմէկէ : չու-
ճաննէս վարդապետ քաթուրիկէրէ եալվարմադ-
լա՝ քի չայ քիլիսէսինէ կէլինլըր պարէ էօր-
թու կիւնլըրինտէ , ծըմտըգտա՝ Փէրման չը-
գարթտը ծնլարը գօլալամադա Տէր եէրտէն . պու
սէպէպտէն չօգ աղլէ թէլէֆօլտու իքի դարաֆ-
տան վէ քաթուրիկէր կիթտիքճէ չօղալտը :
Պադ չայ թարիխինտէ . Դ . 46 :

25 . Գափանլը Գաւիթի պէյէն էրփէլէրէ :

Զ . 48 — 49 .

¹⁷²³
ՌՃԶԱ } Պու վադիթլըրտէ չայաստան սէմթ-
լըրինտէ՝ Սիւնիք վիլայէթինտէ վէ Լըցախ-
տա վէ Փայտակարանտա , պէյլըր վէ փաշալար
իչինտէ պիր պեօյիւք կիւրիւլթիւ գօփտու , պիր
պիրի իլէ ճէնք էթմէքլէ վէ պիր պիրինի գըր-
մազլա , էօյլէ քի ալթը իւթթիւնէ կէլտի ծ
սէմթլըրին վէ չայլար արայա կիտիպ չօգ սըդ-
լէթ չէքտիլըր , խուսուսա ծնլար քի Սիւնիքտէ
վէ Լըցախտա սաքիլլէնիր իտի եանի Գա-
փանտա օլանլար՝ ծ գատար քի տայանամայըպ
տիւշտիւլըր Վերճիլըրին պեօյիւկինէ՝ ատը
(աճնապուղ :) տախի չաղըրտը եանընա
քէնտի սէրապէրինի ատը Գաւիթ՝ ապը չայի
սօյունտան՝ Սիւնիք վիլայէթինտէն Գափանլը
պիր պաճատըր քիւնէ , վէ սեօյլէշտի ծնունլա

պու իշ իջին : Ղան իւ կեօնիւլտէն պօյնունա ալ
տը Ղաւիթ պու իշի վէ Սիւրճիսթանտա օլան
Հայլարտան գըրգ իկիտ սէջիպ ալտը կիթտի
Ղափանա վէ Շնհեր շէհրինտէ օթուրուպ
հապէր սալտը Ղափանլըլարա վէ տույուրտու
օնլարա քի քէնտիսի կէլմիշ օ սէմթլերի տիւշ
ան էլինտէն գուրթարմաղա : Պունու իշիթ
տիքլերինտէ Հայլար՝ չօդ սէվինտիլեր վէ
տեօրթ եիւզ իկիտ կէլիպ պիրիքտիլեր օնուն
եանընա . օ տախի պունլարա սերապէր էթտի
Սիւիթար աալը պիրինի՝ քի գուվվէթինէ եէ
թիշէն եօղ իտի . աաքէրի իքի պինի աշտըգտա՝
իքինճի սերասքէր էթտի տէր Մէտիքի օ քի
Սէլիք Փարսաղան տէտիքլերի պիր պեօյիւկիւն
կիւվէյիսի իտի . հօյլէ պիր քիմսէ քի պինլէրճէ
աաքէր իջինէ կիրիպ՝ եէնէր վէ եէնկիլմէզ իտի :

Ղաւիթին աաքէրի չօղալտըգտա՝ եիւզ պաշը
լար վէ պին պաշըլար վէ ղայրը սերասքէրլեր
տիքտի . Հալիճոր շէհրինտէ տէ պիր մէթին ա.
լընմազ գալէ եափտը վէ տիւշմանլարընը գօվա
լայարազ վէ գըրարազ էլինէ ալտը օ սէմթլե
րի վէ ղայրը չօդ եէրլէր գապդ էթտի : Սէ
լաքին տիւշմանլար՝ քի Հայճա ալապգի տէրիզ՝
հատսիզ հիսապսըզ աաքէրիլէ եիւրիւտիւլէր
1796
1825 | Ղաւիթին թօփրաղընա : Պունու կեօր
տիւքլերինտէ Ղաւիթիլէ պիր օլան Հայլար՝
տարտաղան օլուպ՝ կիթտիլէր վէ պիր օլտուլար
տիւշմանլարլա վէ Ղաւիթ գալտը Հալիճորտա
եալընըզ օն եէտի նէֆէր աաքէր իլէ . կէլիպ
եէթիշտիլէր ղայրըլարը տախի պիր գաջ նէֆէր
աաքէրիլէ հէփհէփ օլտուլար տեօրթ եիւզ էլլի
իւշ քիշի : Պունլար եէքտիլ օլուպ սապահտան
կիթտիլէր քիլիսէյէ վէ ճիւմլէսի տէ խոստո
վանանք օլուպ սըբութին ալտըլար վէ գալէյէ

զահրէ տէվչիրիպ ճէնկէ հազըրլանտըլար :

Տիւշման տույտուգտա Ղաւիթին հալըրլան:մասընը՝ պիր պեօլիւք ապէր եօլլատը ծնուն իւզէրինէ . վէ լաքին տիւշմանլա պիւլէ օլան հայլար տէսիւլէր քի “ Լճ ապէրիւլէ Ղաւիթ եէնկիւմէզ . չօգ օլուրսագ՝ եէնէ պիւլիւլիզ . , Պու սեօզ իլէ հէփ պիր օլտու տիւշմանլար , հայլարտան տախի չօգ իկիտ քիմնէլէր եէթիշտիւլէր ծնլարա . Ճիւմէնին սայըսը եէթ միշպին ապէր՝ հըզմէթ էտէնլէրտէն ղայրի . զօփ թիւֆէնք տէրսէն՝ ղայրը տիւս հիուսագլարլա՝ շաշլաճապ պիր շէյ :

Պունլար հէփ իլէրի կէլէրէք՝ օրտուլարընը գուրտուլար հալիճօրուն գարշսընտա չայքէնալընտա՝ պեօլիւք փէրհիզին ծնիքինճի կիւնի , վէ իւչիւնճի կիւնի գարշըա կէչիպ՝ գուշաթտըլար գալէյիլէ սըրասըրատուրուպաշաշտըլար ճէնք էթմէկէ զօփ վէ գումպարա իլէ , թիւֆէնքիլէ վէ սափանլա՝ ալթը կիւն : Ղալէտէ օլանլար տախի սէսսիզ շամաթասըզ ճէնք էտիպ՝ երգտըլար պիր գաշընը տիւշմանլարտան՝ կիւնտէ իւչ եիւզ գատար , վէ քէնտիլէրինտէն օ ալթը կիւնտէ սէքիզքիշի տիւշտիւ : Պազտը կեօրտիւ տիւշման քի պիր շէյ էտէմէյօր գալէյէ վէ ճէնք կէճիքէճէք՝ իկիրմի ալթը իսքէլէ զուրուպնէրտիվէն դարզընա՝ պեօլիւք վէ իւքսէք պինա՝ վէ քէնտիլէրի իւչ պեօլիւք օլուպ՝ պօրու չալարագ իւչ դարաֆտան իլէրի սիւրտիւլէր օ իսքէլէլէրի , վէ եանաշտըրըպ տայատըլար ծնլարը գալէ տուվարընա վէ ճիւմէնի պիր ալըզտան հայգըրալագ պաշաշտըլար եօգարը եիւրիւմէկէ : Պունլար հազըրլանտըլտա՝ հիւր էթտի Ղաւիթ քի օրատա օլան եպիսկոպոսլար վէ քահանալար՝ շանկ չալըպ տուվա էթսինլէր քիլիսէտէ . պուն .

ճիւղին զբրդ կուսանք վար իտի օրատա պիր
վանքտա պիբիր գրչլար՝ ծնար տախի տուվա
էթմէկէ պաշլատըլար : Սէ պունլար հէնիզ
տուվատա իքէն՝ իւչ պեօլիւք էթտի Վաւիթ
քէնտի ասքերինի տիւշմանն իւչ պեօլիւկինէ
գարչը . պեօյլէճէ տիւզերէք տիւշման եօգարը
չրգտըգճա՝ պունլար թիւֆէնքլէ աշաղա եր-
գարլար իտի ծնարը , վէ լաքին հէր նէ գատար
պունլար իկիտլիքլէ ծնարը տիւշիւրիւրլէր իտի ,
օ գատար ծնար հիւճոււմ էթմէկ իլէ իւչերի
կիրմէկէ չալըշըրլար իտի . հօյլէ քի գալէ իւզէ-
րինտէ օլանլար գրլըճլա գըրարլար իտի ծնարը ,
վէ քիմինի օրթասընտան պիչիւս՝ չալը չըրփը
կիպի աշաղա տեօքերլէր իտի . իշ ուզանտըգտա
լէշիլէ տօլտու գալէնին իւչ դարաֆը : Սէ չիւն-
քի ծնար չօղ իտի վէ պունլար փէք ազ վէ ճէնք
սըզլէթի տէ իւչ դարաֆտան օլմաղ իլէ՝ գուվ-
վէթլերինի եէթ իշտիրէմէզ օլտուլար . սաաթ
սէքիզէ վարտըգտա վէ ճէնք էհվալի տէ դու-
թուշուպ ալէվլէնտիքտէ , Մէտիք վէ Սիւ-
թար սէս էթտիլէր Վաւիթէքի պիր էզ զկյա-
տէճէ տայանսընլար . քէնտիլէրի տէ կիզլի գա-
փուտան իւչ իւզ քիշի իլէ անփանսըզ եալըն գը-
լըճ եիւրիւտիւլէր տիւշմանն էվլէքի պեօլիւ-
կի իւզերինէ վէ ազղընլըգլա պաշլատըլար ծնա-
րը գըրմաղա : (Նլար տախի շաշուպ նանսը իշ
օլտու տէյի տիւշտիւլէր իքինճի վէ իւչիւնճի
պեօլիւկէ , “ Հայլար պիզի պաստը ” տէյի պա-
ղըրմաղլա , վէ հէփիսի տէ գօրգուլարընտան հէփ
շէյլէրինի պըրագըպ տանտաղան գաչտըլար :
Հայլարտա տիւշիւպ արաղարընճա՝ պիր գաջընը
գըրտըլար . հէփ գըրըլանլարըն սայլսը օլտու
ծն իւչ պին քիշի . ալարլար եիւզ գըրգ սէքիզ
պայրագ վէ զայրը տօյումլուզ չօգ վէ Հալիճորս

կեօթիւրիւս՝ շիւքը կեթտիւնը Ղլահա : Տաղը-
լան ապէր կեօթէյէ պերիյէ տիւշիւս , քիմի
գաւոր վէ քիմի տէ Սեղրի շէհրինէս պիրիքտի :
Պունու Ղաւիթ տույտուգտա եօլլատը Ղէ-
տիքի վէ Սիւթարը ալթմըշ ալթը պահատըր
քիմնէ իլէ , վէ ծնար Սեղրիյէ եաղաշտըգլա
ընտա ալթմըշ տեօրտիւնի ծրատա պըրագըս՝
սըմարլատըլար ծնարա քի սապահ էրքէն եէ-
թիշնիւնը Սեղրիյէ վէ քէնտիւնրի իքի քիշի
ալըս՝ կիրտիւնը պաղլարա վէ չօգ հայ պուլտու-
լար քեօշէ պուճադ եէրլըրտէ քի տիւշմանտան
գաղըս օրալարա սըլընմիշլէր իտի . ծնարը տա-
խի եիւրէքլէնտիրիս՝ սըմարլատըլար քի սապահ
տանսկ եէրի սեօքիւլտիւքտէ տօս տօղրու Սեղ-
րիյէ կէլնիւնը սիւահլարընը դաղընըս՝ վէ հիշ
գօրգմասընլար : Քէնտիւնրի տէ չիւնքի փիւր-
սիւահ իտի , ծնարտան քեօյլիւ էսպապը ալըս
կիյտիւնը վէ օրալը կիպի օլուս կիրտիւնը Սեղ-
րիյէ վէ օրաճըգտա մանճա եէյիս՝ եաթտը-
լար պիր եէրճիկէգտէ :

Սապահ օլտուգտա պիր շամաթա տըր գօփ-
տու շէհրտէ , տիւշման ապէրի պիր պիրինէ
կիրիս սիւահլանըրլար իտի . վէ կեօթէյէ պե-
րիյէ կիտիս կէլըրէք պաղըրըրլար իտիքի Ղա-
ւիթ պէյին ապէրի՝ օրտուսունու գուրմուշ տուր
Սեղրի քեօյիւն եանընտա : Պու գալապալըգ-
տա իքէն , Ղէտիք վէ Սիւթար վէ ծնարըն իքի
այագտաշը , ափանսըգ եալըն գըլըճ օլուս՝ գըր-
տըլար օրատա օլանլարը : Պիր վէլվէլէ տիր տիւշ-
տիւ տիւշման իչինէ վէ օ շէհր՝ տէնիլ կիպի
տալղալանտը . զէրէ զանն եթտիւնը քի տիւշ-
ման շէհրի պաստը : Պու տեօրտի տէ ծնարը
գըլըճա գօլալայարագ՝ գըգատըլար շէհրին
պիր գարաֆընա վէ տըշարտա օլան հայլար

եկեթ իշտիքտէ , վէ տիւշման տախի գաշմաք իւզ
 րէ օլտուգտա , պունլար ծնլարը պըրագըրպ' կիթ-
 տիլէր ծպիր դարաֆտան եօլուն պաշընը ալտը-
 րար' քի պիր պուշուգ սաաթլըգ կէշիտ իաի' ատը
 Ուզուն Պէնտ . պիր դարաֆը Նըաս սույը վէ օ
 պիր եանը էօյլէ եալչին գայա քի քիմնէ չըգա-
 մնազ : Տիւշմանլար ղայրը եօլ պուլանմայըպ' պուն-
 տան գաշաճաք օլտուգլարընտա , պունլար ծնլա-
 րըն էօկիւնի ալըպ քիմինի գըրտըլար վէ քիմինի
 սույա պօղտուլար . վէ շէհիրտէ գալանլարը ծպիր
 չայլար էօլտիւրիւպ' գաշանը անգ օլտու : Պու իշ
 տիւշմանլար իչինտէ թէվաթիւր պուլտուգտա ,
 կէլտիլէր պիրիքտիլէր հատսիզ հիսասըղ աթլը
 վէ եաեան էօյլէ քի տաղ դաշ աքէր քէսիլտի :
 Պունլար օրտուլարընը գուրտուգլարընտա չա-
 լիճոր գալէսինէ գարշը , չայլարտան չօղու կիթ-
 տի գարըշտը ծնլարա վէ գալէտէ օլան Պաւի-
 թին ատամլարը պիր պօշ սէպէպ իչին' պաշա-
 տըլար պիր պիրլէրի իւէ գալղա էթմէկէ , արայա
 կիրտի Պաւիթ պարըշտըրմաղա , լաքին զիյատէ
 սիիլէ իշ գըզըշտը : Պագտը կէօրտիւ Պաւիթ
 քի իշ ֆէնա , եանի տըշարտան տիւշման վէ ի-
 չէրտէն գալղա , սեօզ էտիպ պիր գաշը իւէ' քի
 ծնունլա պիր իտիլէր , ագըլլըճա պիր իշ դութ-
 տու . էլլի ալթմըշ գըսրագ վար իտի կերէք
 քէնտինին վէ կերէք ծպիրլէրին . պու գըսրագ-
 լարը կէճէ իւէ կիզլիճէ գօյ վէրտի տիւշման օր-
 տուսունա . վէ չիւնքի օրտուտա չօգ այղըր աթ-
 լար վար իտի , գըսրագլարըն գօգուսունու ալըպ'
 գուտուրտուլար վէ քիշնէմէքէ պաղիլէրի եու-
 լարընը գըրըպ' չօղունու չըղնատըլար վէ պաղի-
 լէրի չատըրլարը երգտըլար վէ չիֆթէ սալու-
 րարագ եագլաշանլարը տէփէլէտիլէր . պէքճի-
 լէր վէ աքէր տախի հայգըրմաղա պաշլայըպ ,

վէ օրտույա վէլվէլէ պըրադըպ' ալթ իւսթ էթ-
տիլէր : Պունու կէօրտիւքտէ Ղաւիթ' սէս էթ-
տի գալէտէ օլան ապէրէ : « Սաաթ պու սաաթ
սորր տէտի տիւշմանլարրմըր գօվալամադա , սիզ
նէ տիւշմիւշսինիզ գալիպայա ,» պունու տէյիպ'
տիւշտիւ սէքիզ քիշի իլէ տիւշմանլարրն օրտու-
սունա . օպիրլէրի տէ եիւրէքլէնիպ , օնլար տա-
խի եիւրիւտիւլէր արտընձա վէ գըրտըլար տիւշ-
մանլարտան չօղունու վէ գալամը գօվալալըպ'
գաչըրտըլար . վէ հէնիզ սապսճ օլմանտան տէօն
տիւլէր գալէյէ . սապահըսը օրտու եէրինէ կի-
տիւլէր ¹⁷²⁷ } տիպ' չօգ թալան տէվչիրտիլէր : Պու
¹⁷²⁸ } իշլէրի իշիթտիլքտէ Ղէմ շահը , պէլլէր պէյի
էթտի Ղաւիթի օ սէմթլէրէ թա Ղիւր չայը-
նա վարընձա : Սէ գայըր նէչէ նէչէ իշլէր էթ-
տի Ղաւիթ վէ չօգ իկիտիլք կէօսթ էրտի . պագ
Հայ թարիխինտէ Գ. 48 — 49 : Ղէնտիսի
տէ ալթը սէնէ պու ումուրու սիւրտիւքտէն սօնը
րա , ռահաթ իլէ էօլտիւ կվինտէ . սէնէ 1728 .
ԹճՃԷ : Պէօյլէ օլտուգտա Ղաւիթին սէրաս-
քիլլէրի օնուն եէրինէ կէչիրտիլէր Սիւթար
սէրասքէրի . լաքլն պիրլիքտէ տուրմայըպ' պաշ-
լատըլար դարաֆ չէքմէկէ :

Տիւշմանլար Ղաւիթին էօլտիւկլինի տույուպ'
պիր եըլտան սօնղրա կէլտիլէր Հալիձոր իւզէրի-
նէ վէ մուհասէրէ էթտիլէր օնու վէ իշլէրտէ
պիրլիք օլմատըղընտան , ճիւղէսի տէ պուլմն-
տը վէ Սիւթար տախի շաչըրտը քէնտիսինի
նէ եախսըն : Պու սըպլէթտէ իքէն Սիւթար'
պունլարտան չօղու պիր օլուպ' օրտույա էօլա-
տըլար տէր Ղէտիլքի իքի քիշի իլէ Սիւթար-
տան կիզլի քի պարըլըզ սեօզի էթսինլէր : (Են-
լար տախի գապուլ էթտիլէր վէ անտ իշտիլէր
քի հիչ պիր քիմնէյէ գարարըլարը տօգամնապըն

էկէր գալէյի քէնտիւլերինէ թէսլիմէտերէրսէ վէ Մէտիքի ալը գոյուպ՝ իքիսինի տեօնտիւր տիւլեր գալէյէ, գալէտէ օլանլար տախի սեօզ վէրտիւլէր՝ քի սապահ գալէյի աշարնլար: Պոնու տուլտուգտա Սիւթար՝ կէճէ իլէ կիզլիճէ գալէ տուվարնստան աշաղա սարգուրպ՝ գաշտը: Սապահ օլտուգտա՝ աշտը Հայլար գալէ գափու տունու. վէ տիւլմանլար հիւճումէթ մէկիլէ ի. չէրի կիրիպ՝ գըլըճտան կէչիրտիւլէր երքէքլէրի վէ էսիր էթտիւլէր գարըլարը վէ ուշագլարը. Սիւթարն գարըլընը տախի էվլատլարը իլէ, վէ գալէյի տէ տիւլտիւլ էրգտըլար վէ Մէտիքի գոյվէրիպ կիթտիւլէր օրատան:

1729 } Սէլաքին Սիւթար քի գաշտը՝ պիր
ԹՃՀԸ }
էզ իկիտլէր տէվչիրիպ՝ տիւլտիւ տիւլմանլար իւ զէրինէ, չօգ շէհրլէր ալտը ծնլարտան վէ չօգ ա տամ գըրտը. ալտը Որդուվար տէտիքլէրի պիօյ իւք շէհրի վէ օրատա օլանլարը պիօյիւք քիւ չիւք գըլըճտան կէչիրտի քի էվլատլարընը վէ գարըլընըն էօճինի ալա: Վիթտի Սնծորէզք գալէսինէ վէ պիր գաչ կիւն ծնտա օթուրտու: Սէ չիւնքի օ գալէտէ պիր գաչ տիւլմանը վար իտի Հայլարտան, պիր կիւն եաթտըղը եէրտէ թիւ ֆէնք իլէ վուրտուլար ծնու վէ պաշընը քէսիպ կեօթիւրտիւլէր թէվլըրիզտէ օթուրան փաշայա: (Մու կեօրտիւքտէ փաշա՝ փէք աճըտը ծնա վէ տէտի՝ Պէ հէյ խայլիւլէր նանըլ գըլտընըլ պիօյլէ իկիտէ վէ սիզին պիօյիւկիւնիզէ, պու նու պիօյլէ տէյիպ՝ օրատա պաշլարընը քէստի. ծնուն ատամլարը տա տաղըլտըլար էօթէյէ պէրիլէ, քէզալիք Վաւիթ պէյին սէրասքէրլէրի տէ. պուլարտան չօղու կիթտի Յովսան նէս պէյին եանընա, քի պիօյիւք Սըրնագտա օթուրուր իտի եանի Ուտի վիւլյէթինտէ, վէ

Պուգարը սէմթինտէ : Պու Յովհաննէս տէ
 չօգ ճէնքէր էթտիքտէն սօնորա , տիւնմանա-
 րինտան պրգտը վէ պրրազրպ կիթտի պիր գաչ
 քիշի իւն Բժտէրհանա վէ ծնտա ըայէթ կեօ
 ըիւպ օրանըն պեօյիկիւնտէն՝ ծրատա էօլտիւ :

Պունլար պեօյլէ էթտիքտէ՝ տէր Բէտիք տէ
 չըգտը կիթտի Հռոմայա քի սրբազան Փափ-
 տան ինայէթ տիլէյիպ ծնուն էլիլիլէ աֆվ պու-
 սուն Բլլահտան՝ քահանալըղընտա օ գատար
 գան էթտիկի իչին . զէրէ ատէթ օլմիշ իտի միլ-
 լէթիմիզտէ քի պեօյլէ պեօյիւք մատտէլէրտէ
 կիտէրէր իտի Հռոմայա սրբազան Փափտան
 աֆվ տիլէմէկ իչին : Տեօնտիւ սօնորա տէր Բ-
 լետիք Բնատօլու սէմթէրինէ վէ օրալարտա
 էօլտիւ :

¹⁷⁹²
 2828 } Պիլմէք կէրէք տիր քի Պաւիթ պէյ
 զուհուր էտիպ իլէրի կէլմէկէ պաշլատըգտա ,
 Պանտահարտա Բղուանլար Բճէմ տէվլէթինէ
 ասի օլուպ՝ եիւրիւտիւլէր ծնլարըն իւզէրինէ վէ
 ալտըլլար Սպահանը . պունլարըն պեօյլէ էթտի-
 կինտէն , չօգ սրգլէթ չէքտի օ սէմթէրտէ օլան
 Հայ միլլէթի վէ չօգ ճէրիմէ վէրտիլէր՝ խու-
 սունա Սուլտա օթուրանլար :

Պու վագիթէրտէ մէյտան ալտը Պահմաս
 Պուլի խան քի տօղմիշ իտի սէնէ 1687 . վէ
 սօնորա Բճէմ շահը օլուպ Սատիրշահ տէնիլտի
 վէ օ սէմթէրի տիթրէթտի Հինտիսթանա
 վարընճա . չօգ էզիյէթ էթտի չօղունա խուսու-
 սա Հայլարա կէրէք քէնտի էմրիլիլէ վէ կէրէք
 խանլարըն էլիլիլէ . էն սօնղունտա էօլտիւ քէն-
 տի ատամլարընտան կէճէ վագթի չատըրընտա
 սէնէ 1747 . ՌՃՂԶ :

26 . Կարապետ Կաթողիկոսին վէ Լեւոնեան
Վարդապետ :

Զ . 50 — 53 .

¹⁷²⁵
ՌՃՀԳ } Չիւնքի պու վագիթլէրտէ Լըարատ
վիլայէթի ֆուրթունալարտան չալգանըպ պու
լանմիշիտի Լըտուածատուր կաթուղիկոս տայ
իմ տուրմնզ իտի Լըմիածինտէ , իլլա էօթէ
պէրի տօլաշըպ կէզէր իտի վէ պաղիքէրրէքիւր
սիսինէ տեօնիւպ թէզէ կիտէրիտի : Կիթտի
պիր կիւն () շական քեօյիւնէ վէ պիր դաչ կիւն
օթուրտու օրատա . պիր կէճէ այ դութուլտու
վէ չօզ քիմնէլէր տամա չրգտըգտա՝ քէնտիսի
տէ չրգտը քի կեօրսիւն նէ գատար դութուլ
տուղունու . տամ իւսթիւնտէ կէզինիր իքէն՝
կեօյէ պազարազ՝ տամ քէնարընտան պաշաշա
ղա տիւշտիւ գաղղղլար իւզէրինէ , վէ էօլիւմ
հատտինէտէք սազաղլանըպ , տեօրթ սաաթ
տան սօնղրա ճանընը թէսլիմ էթտի 10 սէնէ կա
թուղիկոսըգ սիւրտիւքտէն սօնղրա . թէնի կեօ
միւլտիւ մէզարա սուրբ Հուփսիմէ վանքընտա :

¹⁷²⁵
ՌՃՀԳ } Կարապետ Օլլէթունլու՝ Լնկիւրի
արքեպիսկոպոսու , ագըլլը , ալիմ , կեօսլէրիշի
վէ պիր թէմիզ քիմնէ , Լըտուածատուր կաթու
ղիկոսուն եէրինէ սէչիտի Ստանպօլտա՝ Յուլ
հաննէս Րադրիկին վէ եպիսկոպոսարըն վէ
վարդապետլէրին իրատէթիլիէ . վէ Լնկիւրի
տէն Ստանպօլա կէլիպ՝ օրատա կաթուղիկոս
օծել օլտու ծնիքի եպիսկոպոս իլէ : Լւչ կիւն
տէն սօնղրա քէնտիսի տէ եպիսկոպոս ձեռնադ
րել էթտի Յուլհաննէս Րադրիկի գէրէ օ վագ
թէտէք Յուլհաննէս վարդապետ եպիսկոպոս
¹⁷²⁷
ՌՃՀԶ } տէյիլիտի : Հէնիզ Ստանպօլտան չրգմա

տան՝ օրատա սինոդոս էթտի վէ իւչ գանուն գօտու Երուսաղէմ քիւրսիսի իշին : (Կտան ի գաւթ վէ մուհապպէթ քեաղատը եաղտը ըն իւչինչի Պէնէտիքտոս սրբազան Փափա վէ քէնտի կիթտի Լ ջմիածինէ վէ տեօրտ սէնէ կաթուղիկոսլըգ էթտիքտէն սօնղրա էօլտիւ :

1730

ՌՃԶԹ

Լ քրահամ իքինչի՝ Վ ան սէվթինտէն Խօշապ գասապարնտան Կարապետ էօլտիւքտէն սօնղրա կաթուղիկոս օլուպ կէչտի ծնուն եէրինէ վէ Լ ջմիածին քիլիսէսինտէ իքի խորան եափտը սուրբ Յակոբ վէ սուրբ Լ ուսաւորիչ իսմինէ վէ չօգ եափուլարը եէնիլէտի վէ պէշ սէնէ կաթուղիկոսլըգ էտիպ՝ էօլտիւ : Պու Լ քրահամ՝ կաթուղիկոս օլմաղտան պիր երլ էվվէլ (Խաղատիկ օլտու վէ չօգ վէվվէլ գօփտու Ռումլար վէ Տայլար իշինտէ օ գատար քի Երուսաղէմտէ Ռումլարտան իքի քիշի էօլտիւ վէ Տայլարտան իքի :

1734

ՌՃԶԳ

Լ քրահամ իւչինչի Կիրիտ ատասընտան՝ Վանտիա շէհրինտէն՝ անասը Ռում՝ իմէքիրտաղը առաջնորդու, Լ ջմիածինէ գիյալէթէ կիտիպ վէ միաբանլարա սէվկիւլիւ օլուպ իքինչի Լ քրահամ էօլտիւքտէ ծնուն եէրինէ կէչիպ՝ կաթուղիկոս օլտու : Պու կաթուղիկոս Դահմաս Գուլի խանըն տավէթի իլէ՝ կիթտի Սուղան շէօլիւնէ վէ գըլըճընը օրհնէլ էտիպ՝ ծնուն պէլինէ գուշանտըրտը Տայլարա տախիշահ օլտու տէյի . սօնղրա տեօնտիւրտիւ ծնու Դահմաս Լ ջմիածինէ՝ ագիմ պագշիշլէր իլէ :

Պունուն կիւնիւնտէ պեօյիւք հալածում օլտու Ստանպօլտա քաթուղիկլէրէ քի կեահիճէ էնէր իտի վէ կեահիճէ Թէքրար գապարըրիտի . պագ Տայ Թարիխինտէ . 7. 50 վէ 51 : Պիր պեօյիւք ալէֆ տէ գութուշտու Ռումլար վէ

Հայլար մապէյնինտէ . զէրէ Սուրար միլէթ .
 ճէ հիւնքեար տիվանընա չրգըպ՝ հաղդի հիւ-
 մայուն իլէ իզին ալտըլար քի Լըուսաղէմտէ օ-
 լան սուրբ Յակոբ մանասթըրընը զապդ էթսին-
 լէր . վէ լաքին հաղդի հիւմայուն չրգմատան
 Հայլար տիւշտիւէր Գըրանսըզ էլէխինէ . օ
 տախի ուսու ազըլը Էօլլար իլէ գափաթտը իշի .
 պան Հայ Թարիխինտէ . 7 . 51 :

¹⁷³⁷
 ԲՃՁԶ) () կիւնլէրտէ Էօլտիւ իւլէինճի Բ.բ-
 րահամ կաթուղիկոս իւշ սէնէ գատար կաթու-
 ղիկոսըզ սիւրտիւքտէն սօնդրա վէ միաբանլար
 սինոդոս Էտիպ եազտըլար Ստանպօլա վէ տիլէ-
 տիլէրքի Գրիգոր Լըուսաղէմ Բաղդիկի օլսուն
 կաթուղիկոս . լաքին միաբանլարն պիր գաչը
 կիզլիճէ եազտըլար Ստանպօլտա օլան Բընէլ-
 ցի տէնիլէն Հայլարա քի Իզմիր առաջնորդու
 Գ աղար վարդապետ օլսուն վէ իսմինի տէ ալ-
 Թըն եազը իլէ եազմիլլէր իտի : Պունու տույ-
 տուգտա Գրիգոր վարդապետ՝ կէրի չէքիւտի .
 զէրէ պիլիրիտիքի միաբանլար պիր օլմազլարսա՝
 րահամ կաթուղիկոսըզ սիւրէմէյէճէք : Ս է
 չիւնքի Հայլարտան պաղիլէրի նէ ծնու իսթէր-
 լէրիտի՝ նէ պունու , մէշվէրէդ Էթտիլէր Վիւ-
 Թիւր Պետրոս վարդապետի Էթմէկէ՝ քի Բ.բ-
 րահամ կաթուղիկոս Ստանպօլա նուիրակ կեօն
 տէրմիշ իտի ծնու : Ի՛ն սօնդունտա Գ աղարը
 Էթմէք իսթէտիլլէր քի Իզմիրտէ իտի :

1759 } Վազար Սահակը քննտեսին կա-
 Բժժ 22 } թուղիկոս էթտիքլերինի իշիթտիքան , ալայ վե
 զիննէթ իլէ չրգտը Իզմիրտէն վէ գափուտան
 կաթուղիկոսլոգ Ֆէրմանը անատան՝ կիթտի
 Իրզիւրիւմէ քի ծրատա առաջնորդ իտի Սահակ
 վարդապետ Մհաբնտէտիքլերի , թիւրքէ Չիւ
 դարապաշ : Սէ Իրզիւրիւմփաշասը կեօրտիւք
 տէ ծնուն իճթիշամլը ալայընը քի Տիւ պիւր
 կաթուղիկոստա կեօրիւլմէմիշ վէ իշիտիւլմէմիշ
 իտի , կիւճէնտի՝ լաբին կեօզ գրիտը : Վազա-
 րըն պիր էյի չիւլաթը վար իտի . փաշա ծնու կեօ
 րիւս՝ իսթէտի . Վազար աթը վէրմէտիկի կիպի ,
 չադրտը ծնու տիվննընա վէ սօրտու ծնա , “Վէ
 վար տէտի էլինտէ քի պեօյլէ ալայիլէ իւնվան
 էտէյօրտուն պու շէճիրտէ վէ տէվլէթիմիզտէ .
 փատիշահտան Ֆէրմանըն վար մը պեօյլէ իշ
 էթմէկէ , կեօսթէր տէտի . Ֆէրմանընը պա-
 դայըմ իշինտէ նէ վար , : Ղէվապ վէրտի Վա-
 զար՝ քի “ Ֆէրման կէլէճէք տիր , : Տապս էթտի
 ծնու փաշա վէ շէքվա էազտը Ստանպօլա ծնուն
 Տազգընա՝ քի նէ իւնվան իլէ կեօսթէրիյօր
 կաթուղիկոսլոգունու : Ստանպօլտանտա Տա-
 պէր կէլտի փաշայա՝ քի Վազարը Ստանպօլա
 էօլլասըն :

Տէնիզ Վազար փաշանըն էթտիկինի տիւյ-
 մատան՝ ծաթը վէ պիր էլմաս էիւզիւք տէ ծնա
 փէշքէշ շէքիպ , Տադրընը էլէ ալտը . վէ չիւնքի
 խասմ իտի Վազար քաթուղիկլերէ՝ պիր կիւն
 փաշա իլէ սեօյլէշիր իքէն՝ շիքէայէթ էթտի ծն-
 լարտան . վէ տէտիքլերինի թաստիգ էթտի օ-

նունը պիլէ օլան Նանիա վարդապետ Վելլէ-
 ճի տէտիբլերի . օրատա խտի Նագին Սահակ
 վարդապետ , օ հիջ սէս չրգարմատը . ամեն չիւն
 քի պիլտի՝ պունտան պիր Ֆեսաա չրգաճաղընը ,
 իզին ալըպ Վ ազարտան՝ կիթտի Րասենէ Ն-
 րուսաղէմ իչին նուիրակլըգ հրզմէթինէ : Փա-
 շա տախի Վ ազարըն սեօզիւնէ ուլուպ վէ քէն-
 տի դամահընտան տախի պու իշէ մէյլ էտիպ վէ
 քաթուրիկլերին չօղունու դութուպ , չօք շէյ աւ-
 տը ծնարտան . վէ փաշա քէնտիսի պիր գաչ
 կիւնտէն սօնղրա անփանսըգ էօլտիւ :

Պու պեօյլէ օլտուգտա Նրգիւրիւմտէ օլան
 Տաճիկ պեօյիւբլերի իւրքտիւլէր . գէրէ ծնար
 եէմին էթմիշէր իտի էվվէլտէն քի եկեր պեօյ-
 իւբլերտէն պիրիսի եախօտ օրանըն առաջնորդու
 քաթուրիկ մատտէսի իչին պիր գալղա եա պիր
 գարշը իշ օրթայա չրգարըրսա , Նլլահտան պե-
 լասընը պուլտուն . պունուն իչին՝ փաշա պու մատ-
 տէ իչինտէ անսըղտան էօլտիւքտէ , Ֆիքիւրլէրի-
 նէ գօտուլար քի պու շէյ եէմինի դութմատը-
 ղընտան օլտու : Չաղըրտըլար Վ ազարը տի-
 վանա վէ շերաաթիլէ իլամ էթտիւրիպ էօլտիւր
 մէք իսթէտիլէր : ()՝ տախի հէփ սուչու պը-
 րագտը Սահակ վարդապետին իւզէրինէ . վէ
 ազիւմ փէշքէշէր իլէ վէ միւպալէղէ աղչէ վեր-
 սէկ իլէ նիւճ իլէ հաշըրըւրընը ելէ ալըպ՝ գուր
 թարտը քէնտիսինի , վէ ծնարտան իզին ալըպ՝
 կիթտի Ղարսա : Եթիւտի Նրգիւրիւմտէ
 Ստանպօլտան չրգան հասէքի քի Վ ազարը
 Ստանպօլա կեօթիւրէ , պուլմատըգտա ծնու
 Նրգիւրիւմտէ , կիթտի արաբըրա քի եէթ իշիպ
 դութա . լւբին Վ ազար աճէլէ իլէ կիրիպ Նճէմ
 թօփրաղընա գուրթուլտու : Ս է Նրգիւրիւմշէ-
 Տիւրին պեօյիւբլերի Րասենէ պիրէգ ատամ կիօն

տերտիւնքի Սահակը դուժուպ՝ կէթիրսինէր։
 (Կըսար տախի ծնու աթա պինտիրիպ վէ իքի
 այաղընը աթըն գարնընտան գէնձիր իլէ պիր պիւ
 ըինէ պաղայըն կէթիրտիւնք Լարգիրիւմէ վէ
 Գօտուլար զընտանա վէ ծնտա օլան սուլըուլար իւ
 լէ տէմիրէ վուրտուլար էօյլէ քի ծնլարըն պիրի
 պիր եէրէ կիտէճէք օլսա՝ հէփիսի տէ պիլէ
 կիթմէլի իտի։) Ընտանա Գօտուգտան սօնդրա
 Սահակ վարդապետի՝ պէքլէրլէր իտի քի եէնի
 փաշա կէլիպ՝ ծնուն տավասը կեօրիւլէ։ Բմնա
 չօղու տախի այագ պաստը՝ քի պէքլէմէսինէր,
 հէմէն էօլտիւրսիւնէր կիթսին, օլմայա քի եէ-
 մինէրինէ գարշը օլուպ՝ պէլայա օղրասընլար։
 () պիրլէրի տէ ծնլարա ուլտուգտա, Սահակ
 վարդապետ էօլիւմինի կեօղի էօնիւնտէ կեօ-
 ըրիւպ, օ կէճէ տօսթլարըն էլի իլէ՝ եէտիքէսէ
 աղլէ հարձ էտիպ՝ եէտիքէսէլէ տէ թէմէսիւք
 վէրիպ՝ եէմին իլէ աղնաթտը պեօյիւքլէրէ սուչ
 սուղ օլտուղունու. վէ պու մատտէտէ հիչ պիր
 իլէ գարընմատըղընը վէ էօլիւմտէն գուրթու-
 լուպ՝ կէճէ իլէ չրգտը զընտանտան։ Լարթէսի
 կիւնիւն սապահըսը քիլիսէտէ մէնպէրէ չրգըպ՝
 աչտը աղղընը Դ աղարա գարշը վէ չօգ շիքէայ-
 էթ էթտիքտէն սօնդրա, պեօյիւք դանդանա
 իլէ նզովել էթտի ծնու վէ անաթէմա տախի
 օգուտու քի պիր քիմնէ ծնուն աւտընը անդմա-
 սըն քիլիսէտէ՝ քէնտի հիւքմ էթտիկի Լարգիւ-
 ըրիւմ սանձաղընտա, վէ շէքվա քեաղատը եաղ-
 տը Ստանպօլա։

1758
 ԹՎՁԷ } Դ աղար եէթիլիպ Լըմիածինէ՝ կա-
 թուղիկոս օծել օլտու վէ հաչան տուլտու Սա-
 հակ վարդապետին էթտիկինի՝ զայէթ իլէ
 տարըլտը. լաքին Վիւթիւր Պետրոս վարդա-
 պետ Ստանպօլտան Լըմիածինէ տեօնտիւքտէ՝

Ստանալու Մեքսանդր վարդապետ ինչ պիր
օլուպ, ծնարը պարըշտորութիւն տեսնելով քէսէ
աղջէ արմաղ ինչ Վազարտան քի Սահակ վար-
դապետ հարձ էթմիշ իտի գուրթուլմանը իչին :

Պիր դաչ երլ կէջտի կէջմէտի պիր պօշ ատա
վէթ տիւշտիւ Վազար ինչ Շահմահմուտ պէյ
տէտիքլէրի պէյիւք խանըն արասընա . շէքվա
օլտուգտա Վահմաս Վուլի խանըն հուզուրուն
տա՝ դաթլէ վաճիպ օլտու Վազար . վէ պիր
ղայրը չարէ պուլանայըպ՝ էտա էթտի Վալիա-
ծին մալինտէն իկիրմի պին թուման քի էտէր
էիւզ պին զերմահպուպ, վէ պունունլա կիւճ ինչ
գուրթուլա պիւտի : Պիր զայրը խուսումէթ տէ
ջուհուր էթտի կինէ Վազար ինչ Մստապատ-
լը Ֆէթհալի պէյիւք խանըն արասընտա . վէ
պունուն իչին թէքրար շէքվա էթտիլէր ծն-
տան Վահմասըն հուզուրունտա , պու սէպէպ-
տէն Վահմաս չաղըրտը ծնու օրտույա : Պիւ-
մէտի Վազար քի շիքէպէթ էթմիշլէր քէն-
տիսի իչին վէ զանն էթտի քի իքրամ իչին տա-
վէթ էտէյօրլար . պէյլէճէ գըյաս էտէրէք ա-
լայ ինչ կիթտի օրտու էէրինէ վէ պիր միւքէլ-
լէֆ չատըր գուրտու շահըն օթաղընա դարչը :
Կէօրտիւքտէ Վահմաս օ չատըրը , “ Վիմիւն
տիր տէտի օ շէօհրէթլի չատըր , ” . “ Վազար
կաթուղիկոսուն տուր տէտիքլէրինտէ , ” , էմր
էթտի քի երգսընլար ծնու վէ Վազարը շէքիպ՝
էիւզիւնի տէյսիւնլէր տէմիւ գօլչաղլար ինչ .
օ դատար քի էզիլտի էիւզի վէ պէրպատ օլտու :
Վէ քէնտիսի տէ պաղլը հապսա գօնտու վէ
պին պէշ էիւզ թուման ճիրիմէ վէրիպ էլինտէ
օլան հէր նէ վար իսէ ծնարը տախի ալտըլար :
¹⁷⁴⁰
^{ԴՅԶԹ} } Պէյլէ օլտուգտա օ զաման Ֆէթհա-
լի խանըն ըէճասը ինչ էմր էթտի Վահմաս քի

Բզուկիսի Յովհաննէս վարդապետ վարսն օթուրսուն Եւթիածինտէ . օ տախի օրայա կիտիպ պէշ այ գատար օթուրտու գայիմնգամ դարդնա : Զօգ շէյ հարձ էթտի Դ աչար օ կիւնէրտէ պեօյիւքէրին գափուլարնտա՝ տէր Յովսէփին էլի իլէ քի գարտաշը իտի . վէ Դահմասըն էլինտէն գուրթուլուպ՝ տեօնտիւ Եւթիածինտէ , վէ Յովհաննէս վարդապետի ծնտան գօլուպ՝ Թէքրար օթուրտու կաթուղիկոսլըգ քիւրսիսինտէ :

¹⁷⁴¹
^{ԹՃԴԴ} } Պունուն կիւնիւնտէ՝ եանի տեօրտիւն . ճի սէնէսինտէ էօլտիւ Ստանպօլտա Կողտ Յովհաննէս վարդապետ վէ կեօմիւլտիւ մէզարա քէնտի եափտըլը Լ ուսաւորիչ քիլիսէսինտէն գափուսու եանընտա Բալադատա : Պու Յովհաննէս Բադրիգ քէնտի սաղլըղընտա ուղղափառ տին իւզրէ քեաղատ եազրպ՝ կեօնտէրտի Հոմայա Լ ատին եպիսկոպոսուն էլի իլէ վէ Հոմաւ տան տախի ծնա օրհնութիւն քեաղատը կէլտի : Պունուն եէրինտէ կէչիպ Բադրիգ օլտու շայլրտի Յակոբ վարդապետ Եալեան տէտիքէրի Տիւրքէ Եյալէթինտէն Ե իմարա քեօյիւնտէն : Պու Յակոբ վարդապետին կիւնիւնտէ չօգ քէրէ պեօյիւք հալածանքլար օլտու չօգ եէրտէ վէ զիյատէսիլիլ Ստանպօլտա վէ Լնկիւրտէ : Պագ Հայ Թարիխինտէ . Դ . 53 :

28 . Դ աչար Կաթուղիկոս Դաքէ Եւլէրէ :

Զ . 54 — 58 .

¹⁷⁴⁸
^{ԹՃԴԴ} } Եւթիածինտէ տեօնտիւքտէ Դ աչար կաթուղիկոս՝ պիր գաչ միւնաֆըգ սեօլի իլէ՝ իսամ օլտու Բիւթիւր Պետրոս վարդապետ

իլէ , քեզալիք Մեքսանդր վարդապետ իլէ վէ
պունյարա չօգ էզիյէթ էթտիքտէն սօնդրա ,
Ֆալագայա ալտը վէ օ գատար տեօտիւրտիւ
օնլարըքի՝ զրնագլարընտան զան սըչրատը էօյ-
լէ քի իքիսիտէ պայրլտը . սօնդրա օնլարը եէրէ
սիւրիւյէրէք կեօթիւրիւպ հապսա գօտուլար վէ
օրատա տէմիրէ վուրտուլար : Պունլար զընտան-
տա իքէն՝ պիր քեաղատ տիւզտիւ Պ ազար օն-
լարըն աղզընտան աղրը սուչար վէ պէօյիւքպօրՃ
լար իւզէրէրինէ երղմաք իլէ . վէ օ քեաղատը
կեօնտէրտի օնլարաքի միւհիւրէսինլէր վէ եազ
սընլար քի հէփ պիւ սուչարը էթմիշիւ պիւզ , վէ
պու գատար պօրճումուզ վար . “ Լօիսա տէտի
շէտիա ուգուպէթլէր էտէրիւմ քէնտիւրինէ ” :
(Յլար տախի նաչար գալրա՝ միւհիւրէտիւր
վէ եազտըլար օնուն իսթէտիկինէ կեօրէ : Պ ա-
զար կաթուղիկոս սախի ալտը օնլարըն նէսի
վար իսէ վէ պիր գաչ կիւնտէն սօնդրա ղայրը-
լարըն ըհճա էթմիւլէրի իլէ՝ չրգարաը զընտան-
տան :

¹⁷⁴⁶
ՌՃՂԵ } Պիր էզ Պետրոսուն ապլը պաչընա կէլ
տիքտէ՝ կիղլիճէ չրգըպ Լժմիածինտէն Պար-
սա կիթտի : Պունու տույտուգտա Պ ազար՝
դութտու օնուն տօսթլարընը վէ ճիւմիւսինէ
էզիյէթ էսիպ հէփիսինի տեօտիւ : Սօնդրա
Իէվանըն պէօյիւքլէրինտէն պիր գաչընը քէֆիւ
ալրա՝ օնլարըն էլի իլէ՝ կէթիւրթտի Պետրոսու
Լժմիածինէ վէ քէֆիւլէրին կեօգի էօնիւնտէ օ
նու մուհապպէթ իլէ գապուլ էտիպ , “ Ս ար տէ-
տի արթըգ գայղըսըղճա ուհաթ օթուր օտան
տա ” . լաքին քէֆիւլէր օրատան կիթտիքլէրի
կիպի , իքի հասաա գափտըլար օնուն գափուսու-
նու վէ իքիսի տէ կէճէ կիւնտիւզ պէքլէր իտի
գափուտա օլմայա քի պիր քիմնէ կիթ սին էանը-

նաւ ի Հագ հինգշաբաթի կիւնի կէտիբտէ՝ Պետրոս վարդապետ արզուհալ եապրպ Վ ազարա տէտի . “ Պու կիւն ազատլըգ վէ պարըըգ կիւնի տիւր , եաւլարըըրմ ճէնապինիգէ , չըգար պէնի պու զընտանտան վէ զատիկտէն սօնդրա էկէր կիւնէ պուրայա պէնի սօգմադ իսթէրսէն՝ սէն պիւ լիւսին . , . լաքին տիյնէմէտի Վ ազար . Ղլթը կիւնտէն սօնդրա կէլիպ կիրտիլէր օրայա ագշամ իւզէրի սօգուղ քիշի սօփալար վէ թիւֆէնքէր իլէ վէ սօյտուլար Պետրոս վարդապետի էօյլէ քի սալթ կեօմէկի գալտը վէ էլլէրինի պաղլայըպ՝ օտատան տըշարը չէքտիլէր պաշը աչըգ եալըն այագ . վէ ծնու եէրէ եաթըըրպ իքիսի օթուրտու այագլարը իւզէրինէ , իքիսի դութտու գօլլարընը վէ պիւրի տէ պաշընը . լաքին Պետրոս վարդապետ էօյլէ գըլաս էտէրէք քի պօղաղլայաճաղար քէնտիսինի , “ Շ իւքիւր եաւրապիւմտէտի , գուրթուլտումինսան էլինտէն , սէն պէնի անճագ գապիւլ էյլէ . , . Պունու տէտիբտէ հասալարտան պիւրի սագալընը դութուպ՝ մնագան իլէ գըրիտը . պիւր դայըըսը տախի քէսմէգ ուսթուրա իլէ թըրաշ էթտի եաւրա փէրէ էտէրէք չէնէսինի . Պունու պէթլէ էթտիքտէն սօնդրա՝ գէնճիւրէ վուրտուլար էլլէրինի վէ այագլարընը վէ կեօթիւրիւպ սօգտուլար՝ պիւր գարանլըգ զընտանա : ()՝ սաաթ կէօնտէրտի ծնա Վ ազար պիւր աթ գարաղը . “ Վ արըն վէրին տէտի պունու օ չօճուղա վէ տէյին ծնա , ալ գարաւ ալթըն գըլը սագալընը վէ հէմ հագըըրան , գէրէ պու կէճէ չանիւրճագ կեօնտէրէճէյիմսէնի Ղըգիւրիւմէ . , :

Կէճէ սաաթ իւչէ վարտըգտա՝ հասալար եանընա կէլիպ՝ պըրագտըլար իւզէրինէ պիւր էսպասպ՝ գօգմուշ տէրիտէն վէ ալըպ կեօթիւրտիւ-

լէր սիւրկիւնէ Սևան ատասընա վէ սօգտուլար
կիւնէ պիր գարանլըգ զընտանա : () զընտանտա
ալթը այ գալտըգտան սօնղրա՝ ծնուն պունուն
րէճասը իլէ՝ չըգարտըլար ծնտան . ամեն կիւնէ
օ ատատա գալարադ : Սիր գաչ կիւնտէն սօնղ-
րա օրատա պիր պեօլիւք գայըգ վարիտի գա-
րայա չէքիլմիշ քի տեօրտ ատամ անճադ էնտի-
րէ պիլիր խտի . կէճէ իլէ ծնու եանիա եալընըգ
սուլա էնտիրտի քի ծնունլա գաչա . նէ՝ Փայտա ,
քիւրէկի եօգ վէ քէնտի տէ չէքմէք պիլմէգ .
հէլէ պիր թախթա փարչասը պուլուպ՝ ծնունլա
կիւճ իլէ քէնտիսինի գարայա պըրագտը : Տը-
շարը չըգտըգտա՝ եիւրիւտիւլէր իւզէրինէ չօ-
պան քեօփէքլէրի քի գուրթուլուշ եօգ . օ տա-
խի եէրէ տիւշիւպ պաշլատը տիթրէմէկէ վէ
քեօփէքլէր պիր էգ ծնու գուշաթտըգտան սօնղ-
րա՝ պըրագըպ կիթտիլէր : Պունու կեօրտիւք
տէ Սետրոս՝ տեօրթ այագլը կիպի օլուպ եիւ-
ղիւնգօյու եափճա եափճա ուղագլանտը վէ եօլ
պուլուպ կիթտի Նրգիւրիւմէ : ()՝րատան կէ-
րէկի կիպի եազտը՝ հէր եէրէ խուսուսա Ստան
պօլա՝ Վ ազարըն էթտիքլէրինի վէ ինանտըրտը
եազտըգլարընը . զէրէ միաբանլար տախի ուլա-
ընըր զիյատէսիլէ եազտըլար հէր գարաֆա
տատ իւ ֆիրեատ էտէրէք Վ ազարըն էլինտէն :

Վ ազար՝ Սետրոսուն գաչտըղընը տուլտուգ-
տա , շէքվա քեաղատը եազտը ծնա գարշը վէ
զօրիւզար միւհիւրլէտիպ միաբանլարա՝ կեօն-
տէրտի Ստանպօլա . վէ լաքին պօշա չըգտը ծնուն
եազտըղը զէրէ միաբանլարըն վէ Սետրոս վար-
դապետին եազտըգլարը ծնուն սեօգլէրինի պաս-
տըրտըլար . հէմպէլլի տէ օլտուքի ծնուն քեա-
ղատը չիւրիւք վէ տիւզմէ պիր շէյ տիր . պագ
չայ թարիխնտէ . 7. 34 վէ 35 :

1747
1872 } Պիր երևոյն սոնորա խուսումէթ էթ-
տի Վ ալար Րէվաննէն իբի Հայ մէլիքէրնէն .
ծնար տախի ծնուն Հագգընտան կէլէլիմ տէյի
կիտիպ շէքվա էթտիլէր Վահմաս Վուլի խա-
նա ծնտան վէ տէտիլէր քի « Սանուչարըն
տեօրէթ պին թուման աղչէսի Վ աղարըն եանըն
տա հմանէթ տիր » . վէ պու Սանուչար Հայլա-
րըն պիր պէյիւք մէլիքի իտի : Չաղրտըր Վահ-
մաս Վուլի խան Վ աղարը վէ սօրտու քի » . Վէր
չէք մի տիր » . օ տախի զօրգուսունտան պէլի
տէյիպ պէլպա օլլատըր : Տարրտըր ծնա Վահմաս
Վուլի խան . « Եա տէտի նիչին շիմտիյէտէք
մէյտանա չըգարմատըն » . պունու տէյիպ պին
պէշ եիւզ թուման տախի ճէրիմէ պըրապտը իւ
զէրինէ . ճիւմէսի պէշպին պէշ եիւզ թուման .
ճէմի իկիրմի եէտի պին պէշ եիւզ զէրմահպուպ
ալթընը քի շիմտի եիւզ ալթմըշ իբի պին պէշ
եիւզ զուրուշ էտէր : Վ է չիւքի պու գատար
աղչէ պուլտմաղ իտի Վ աղար , հէր նէ քի ալ
թընտան վէ կիւմիշտէն եափըլմիշ շէյ պուլտու
Վ ջիւիածինտէ յալըր վէ միւպաշիլէ իբի պին թու-
ման թէսլիմ էտիպ գաշտը :

Հաչան միւպաշիր ծնուն գաշտըլընը տուտու
դութուպ պաղատըր միաբանլարը վէ օրատա
Հապս էթտի ծնարը վէ հէր նէ քի պուլտու
Վ ջիւիածինտէ տէլչիրտի վէ սօյտու Վ ջիւիածի
նի . ամմա չիւքի օ գատար իլէ հօտէնմէլ իտի
օ սօրճ , իպէնճէ վէրմէք իսթէտի միաբանլա-
րա , ծնար տախի Րէվանտա օլան պէյիւքէրնէն
գափուլարընա տիւշիւպ , չօգ սըգլէթիլէ հօ-
տինճ ալարադ կիւճ իլէ տէլչիրտիլէր վէ միւ-
պաշիրէ հտա հտիպ եօլ վէրտիլէր ծնա : Սօնը-
րա թէքրար Վ աղարըն էլինտէն շէքվա եազ-
տըլար Ստանպօլա վէ ղայրը եէրլէրէ սիյահա
քեաղատ իւզէրինէ :

Իշիթտի Դ աղար՝ քի պօրճու հէփ վերիւմիշ,
 շիւքը հտերէք կէլտի Դ ջմիածինէ . կեօրտի քի
 միաբանլար քէնտիսինէ էյի նաղար իլէ պաղ-
 մայօրլար վէ հէմ տույտու քի քէնտիսի իշին շի
 քեայէթ եազմիշէր , խօշխմտի տէյերէք դու-
 թուպ վարդապետէրտէն իքիսինի՝ ատլարը Յա-
 կօր Շ ամախեցի վէ Յովհաննէս Շ իրաճի ,
 սիւրտիւ ծնլարը : Դ է պիր հօրնէք վէ պիր ուս-
 լուպ չօգ քեաղատլար եաղտը միաբանլարըն աղ-
 զընտան քէնտի էյիլիլինի պէյան էթմէք իշին
 վէ Դ ջմիածինի էյի պագմասը իշին վէ զօրլայըպ
 իմզալաթտը վէ միւհիւրլէթտի միաբանլարա .
 վէ պու քեաղատլարը տիւնեայէ տաղըթտը . մա-
 նասթըրըն գաիուլարընը տախի պէքլէթտի օլ-
 մայա քի պիրի տըշարը չրգըպ՝ օլան իշէրի զայրը
 1748
 1187 } սընա սեօյլէյէ : Դ է լաքին միաբանլարըն
 քեաղատլարը օյանտըրտը միլլէթի . էօյլէ քի
 Ստանպօլտա սինոգոս հտիպ իքի վարդապետ եօլ-
 լատըլար Դ ջմիածինէ պիրի Դ ետրոս Բիւ-
 թիւր օ պիրիսի Սահակ Լճապին քի եանիզամա
 քօսոււնլար Դ աղարըն իշին , եախօտ Դ աղա-
 րը կնտիրիպ՝ պիր զայրըսընը էթսինլէր կաթու-
 ղիկոս : Դ ունլար Դ ջմիածինէ վարըս՝ վէ գա-
 փուլարը գաիալը պուլուպ Դ աղարըն էմրի իւզ-
 լէ՝ կիթտիլէր Րէվանա : () սաաթ ծնլարտան
 էօթիւրի շիքեայէթ եաղտը Դ աղար վէ զօր իլէ
 միւհիւրլէթտի միաբանլարա վէ թէվլիզէ կի-
 տիպ՝ վէրտի ծնու պեօյիլէք խանա :

Թէֆթիշ հտիպ խան Դ աղարըն եաղտըգ-
 լարընը վէ օ իքի կէլէնլէրին նէ՝ օլտուգլարընը ,
 եաղտը Րէվան խանընա . “ Չաղըր տէտի եա-
 նընա հէփ Դ ջմիածին միաբանլարընը վէ սօր ծն-
 լարա քի քիւմի իսթէրլէր քէնտիլէրինէ կաթու-
 ղիկոս . վէ քիւմի քի իսթէրլէրսէ օ օլտուն . Րէ-

վան խանը տէ հասէքի կեօնտէրիպ] ջմիածինէ
էվվել կէթիրթտի Դ ազարը Րէվանա սօնդրա
կէթիրտի միաբանլարը :

Եթէսի կիւնի տիվան գուրտու խան վէ
ճիւմէսինի օրայա չալըրտը Սանուչարը տա-
խի վէ Հայլարըն դայըր պեօյեքլէրինի : Սօր-
տու ծնարա . “ Բիմի խթհրսինիզ սիզէ կա-
թուղիկոս . հսկիսինի մի եօխաա եէնի կէլէնի ,
զէրէ զանն էտէրիտի քի իքիսինտէն պիրի կա-
թուղիկալըզ իչին կէլիշ : Հէփիսի պիր ա-
ղըզտան ճէվապ վէրտիլէր քի “ Եէնիսինի խ-
թհրիզ , հմը էթտի խան քի Դ ազարը կեօ-
թիւրսիւնլէր Սլանա առասընա վէ օրատա հապս
էթսինլէր ծնու : () պիրլէրինէ տէ հմը էթտի
քի կիթսինլէր] ջմիածինէ վէ եէնի կէլէնլէ-
րին իքիսինտէն պիրինի կաթուղիկոս էթսինլէր :

(Յսլար տախի] ջմիածինէ կիտիպ) Պէտրոս
վարդապետի օծել էթտիլէր վէ սօնդրա ճիւմէ-
սի պիր օլուպ նզովել էթտիլէր Դ ազարը , վէ
հէփիսիտէ ծնուն նզովք քեաղատընը ինչալայ-
ըպ՝ ալէմէ տաղըրթտըլար : Ստանալօլտա տախի
Հախօք Բաղրիզ քիլիսէտէ գախու արասընտա
տուրուպ՝ թէքրար նզովել էթտի ծնու , ճէմնա-
թա կեօսթէրմէքլէ ծնուն էթտիքլէրինի՝ պիւ-
թիւն միաբանլարըն շէհատէթի իլէ , վէ մա-
նասթըր առաջնորդլարընըն վէ եպիսկոպոսլարըն
շիքեայէթլէրի իլէ : Ս հչիւնքի պիր դաչ] Կրիւ-
րիւմիլու վէ Եզմիրլի Դ ազարա սահապ չըզըպ՝
եէնի վէլվէլէ գօփարտըլար , յմիածին միա-
բանլարը՝ Դ ազարըն սուչլարընը կէրէկի կիպի
եազըպ , թէքրարէն միւհքէմ նզովքլար իլէ ա-
նաթէմն էթտիլէր վէ օ նզովք քեաղատընը իմ-
զալայըպ միւհլուքլէտիլէր իկիրմի պիր եպիսկո-
պոս վէ ծնաօղուզ] ջմիածին վարդապետէրին

տէն քի պեօյլէճէ պիր հղ ռահաթլըդ օլտու :

Սէ լաքին Սիրզա Սարահիմ Մաճմէ շահ օլտուգտա , րէճա եազար Պաղար քէնաի տօսթլարընա վէ ծնլարըն էլիլիէ չօդ շէյ թէլէ Ֆէտիպ գուրթուլտու Սեանտան վէ շահըն էփիլիլէ թէքրար ալտը կաթուղիկոսլըղը վէ Պետրոս վարդապետի գուրթուպ ղէնճիրէ գօտու վէ Ջահուկ քեօյիւնէ եօլլայլպ գափաթտը պիր գարանլըգ օտա իչինէ : Պու հալէ տիւշտիւքտէ Պետրոս կաթուղիկոս , տէր Հովսէփին ղէվճէսի Սանուս խաթուն տէտիքլերի՝ ծնու պէսլըիտի եէտիրմէք վէ իչիրմէքլէ . Սանուս խաթուն էօլտիւքտէ՝ Պետրոս վարդապետ սահապ սըզ վէ թիմարսըզ գալըպ՝ աճլըղընսոսն էօլտիւ . պոնոն կաթուղիկոսլըղը սիւրտիւ ծն այ : Սէ օ զիքը էթտիկիմիզ Սիրզա Սարահիմ տախի մէրհամէթի եիւրէկինտէն տիպէլիք պիր եանա աթըպ , աղըր սալընլար սալտը Հայլարա քի չօդ սըգլէթէ վէ տարլըղա տիւշտիւլէր . չօդ շէյ տէ չէքտիլէր միւպաշիրլերին էլինտէն , էօյլէ քի դապէթլերի գալմատը :

Պունոն խանլարը տախի պիրի պիրինէ տիւշիւպ , այսօգ ալթընա կիթտի Հայլար Մաճմին հիւքմ էթտիկի եէրլէրտէ . պաճ Հայ թարիխինտէ . զ . 56 : Պաճ կիճնէ օրատա 57 պապընտա քի նէ մուսիպէթլէր օլտու՝ Սախիւլան սէմթինտէ վէ զիյատէսի իլէ Մուլիս դարաֆլարընտա : Պաճ թէքրար 58 պապընտա քի նէլէր էթտիլէր Հայլարա Մզատ խան , Հասան խան , Մի Սէրտան խան Սուրիսթանլը վէ Քէրիմ խան . թաքի իւթ օլուպ պու Քէրիմ խան վէ Մաճմիսթանը դապդ էտիպ՝ շահ կիպի օթուրտու Շիրազտա սէնէ 1760 . ՌՄԹ :

29 . Սխառ Կաթողիկոսան Վազի Դ լախաս
 լարենձա Վե Պրոխորոն Րադրեկէն
 Գալապաւղը :

2 . 59 — 60 .

¹⁷⁴⁹
 ՌՃԴԸ } Ստանալու պիտի էզ րահաթլանմիշ իբէն
 Յակոբ Րադրեկէն կիւնիւնտէ , կէլտի օրայա
 Լըրուսաղէմ միաբանլարընտան Սիլիսթրի վար
 դապետին պիտի աոր Պրոխորոն քի հալգ Րա
 լտիւրոն տէր իտի : Պու Պրոխորոն Րադրեկէն
 մանսրպընա դալիպ օլուպ՝ քէնտիսինէ կիզլի
 ճէ արգա էթաի պեցիւքլէրտէն իւչ քիշի վէ
 ծնլարըն էլի իլէ չօգ աղլէ սունուպ՝ ալտը Ստան
 պօլ Րադրեկէնի հիւ զայրը քիմնէ պիլմէյէ
 րէք : Ս է զատիկին իլք կիւնի ճէմնաթ Րա
 տուածածին քիլիսէսինտէ իբէն՝ գուշուպ վազ
 թի կէլտի գափուտան օրայա պեցիւք ալայ իլէ
 վէ պիտի էզ զապիդ ատամլարը պէրապէր , վէ ի
 չէրի կիլմէք իսթէտի : Րիլիսէտէ օլանլար պու
 նու կէօրտիւքլէրինտէ՝ շաշտըլար վէ դօրպտու
 լար վէ տարըլարադ հայգըրարադ հիւճում էթ
 մէկիլէ ծնա գարշը չրգըպ . “ Սէնի զանըմնըդ
 տէտիլէր . պիզիմ Րադրեկիմիզ Յակոբ վարդա
 պետ տիր՝ զայրըսընը իսթէմէյիլ , ” : Հասաս
 լար պունլարըն իւզէրինէ եիւրիւյիւպ՝ սօփա
 ալթընա ալտըլար վէ հէփիսինի տաղըտըպ՝ զօր
 իլէ սօգտուլար Պրոխորոնու իչէրի : () րատա
 իտի Յակոբ Րադրիւ . օ տախի քիլիսէտէն
 դաջըպ վարտը կիզլէնտի պիտի էվտէ :
 Գըլքինճի կիւնի կիւնէ կէլտի Պրոխորոն քիլի
 յէ վէ ճէմնաթա եիւզինի չէվիլիպ վազ էթ
 սէք իսթէտիքտէ , ճիւմլէսի պիտի աղլըզտան հայ
 մէրմաղա պաշլատըլար . “ իսթէմէյիլ իսթէ

մէյիզ. սէնի Րադրիզ գապուլ էթմէյիզ. սանդ
օլտուն պիզիմ Յակոբ Րադրիզ, պեօյլէճէ
տէյէրէք եւրիւյիշ էթտիլէր իւզէրինէ վէ ա-
շաղա չէքմէք իսթէտիլէր : Եւ քիւն չիւնքի Պրո-
խորոն պիր էզ հասասլար Հայ Կըյաֆէթինտէ
պիրիքտիրմիշ իտի քիլիսէ գափուսունա եազըն,
ծնլար եէթիշիպ՝ գուրթարտըլար Պրոխորոնու :

Պու իշ պեօյիւյիւպ՝ թէվլաթիւր պուլտու օ
գատար քի հիւնքեարըն գուլազընա պիլէ տէյ-
տի. սօնդրա վէզիր եէտինճի կիւնի ծնու Րադ-
րիզիք մանաւալնատան ապլ էտիպ սիւրտիւ ծնու
Սամսուն գալէսինէ վէ ծնուն եէրինէ կէչիրտիլէր
սուրբ. Կարապետ առաջնորդու Եւինլի Սինաս
վարդապետի, վէ Յակոբ վարդապետի եօլլա-
տըլար Պուրսայա : Եւ չիւնքի օ կիւնլէրտէ
էօլտիւ Երուսաղէմ Րադրիկի Կրիզոր վարդա-
պետ՝ ծնուն եէրինէ կէչիրտիլէր Յակոբ վար-
դապետի : Պու կիւնլէրտէ էօլտիւ Կազար կա-
թուղիկոս. պունուն կաթուղիկոսլըղը օլտու 11
սէնէ. սօնդրաքի իքի պուլլուգ սէնէ օթուր-
տուղու՝ հիսապա կիրմէզ :

¹⁷⁵¹
¹¹⁰ } Սինաս Եւինլի քի Ստանպօլտա Րադ-
րիզ օլտու, Կազար էօլտիւքտէ՝ կաթուղիկոս
օլտու կիթտի Եւմիածինէ. վէ ծնուն եէրինէ
Րադրիզ օլտու Ստանպօլտա՝ քէնտի վէքիլի
Գափանլը Գէորդ վարդապետ քի պիր էյի վէ
դաթլը տիլլի քիմսէ իտի, մէրհամէթլի վէ
ճիւմէյէ սէվկիւլի :

Պունուն կիւնիւնտէ Ստանպօլտա զուհուր
էտիպ իլէրի կէլտի Եւինլի Կաղուպ Հայլարըն
շէօհրէթլիսի քի չօգ իզգէթ վէ րաղպէթ պուլ-
մուշիտի Ստանպօլտա օլտն միլլէթլէրին եանըն-
տա վէ ատը սանը հէր եէրտէ սեօյլէնիր իտի.
էօյլէ քի ծնուն կիպի ասլա հիշ պիր քիմսէ Հայ-

լարտան պու տէվիրտէ կեօրիւմէ միշ իտի : Պու
Լաղուպ Լըուսաղէմէ զիյարէթէ կիտիպ՝ վէ
ժրատա Յակոբ վարդապետի կեօրիւպ՝ սէվտի
ժնու , վէ ժնուն եէրինէ թէոգորոս վարդապետի
Լըուսաղէմէ Րադրիգ էտիպ Յակոբու պիւէ-
սինձէ կէթիրտի Ստանպօլա վէ Ղէորդ վար-
դապետին եէրինէ կէչիրիպ՝ Րադրիգ տիքտի
ժնու : Քէնտիւսի տէ չօգ կէչմէյիպ՝ գաթլօլուն
տու վէզիր խանը գափուստունտա սէնէ 1752 .
ՌՄԱ : Պու կիւնէրտէ էօլտիւ Սինաս կա-
թուղիկոս քի Տայրապետլիկի սիւրտիւ պիր երլ
սէքիգ այ :

¹⁷⁵⁴
ՌՄԳ } Լըքսանդր Ստանպօլու լաղապը Ղա-
րադաշ Ստանպօլտա իքէն Սինաս կաթուղիկո-
սուն եէրինէ սէչիլիպ՝ կիթտի Լըմիածինէ վէ
ժրատա օծել օլտու կաթուղիկոս վէ պիր պու-
չուգ սէնէ կաթուղիկոսլըգ էտիպ՝ էօլտիւ :

¹⁷⁵⁵
ՌՄԴ } Սահակ ԼՏադին տէտիքլէրինի Լըդիւ-
րիւմ սանձաղընտա Խորձէն էյալէթինտէն վէ
Քիղի գասապսսընտան , Լըքսանդրն եէրինէ
կաթուղիկոս սէչտիլէր Ստանպօլտա . պիր երլ
տօգուգ այ ժնտա օթուրուպ՝ սօնպրա կիթտի
Լըդիւրիւմէ վէ ժրատա սաքին օլուպ իւչ երլ
Սարմիր վանք տէտիքլէրի մանասթըրտա վէ
պազիքէրրէ տէ Լուսաւորիչ մանասթըրընտա ,
Լըմիածինէ վարմադ իսթէմէտի :

() կիւնէրտէ Ստանպօլտա իտի Լըմիածին
նուիրակը Րէվանլը Սինն վարդապետ վէ Լը-
տատպատլը Լքրահամ վարդապետ . վէ չիւքի
պունլար Տօշուտ տէյիլէր իտի Սահակ վարդա-
պետտէն՝ օ կիթմէտիքտէ Լըմիածինէ ժնուն
վարմատրղընը մահանա էտիպ ղայրէթ էթտի-
լէր քի ժնու կաթուղիկոսլըգտան էնտիրսիլէր :
Պունլարըն սեօգի իլէրի կիթմէկէ պաչլատըգ-

տա՝ տօսթուն պիրի մէքթուպ եազտը Սահակ վարդապետէ վէ քեաղատըն սօնողունտա եազտը քի՝ « Պիր պիրիմիզի պուրատա կեօրտիւքտէ՝ աղըզտան սեօյլէշիրիզ , . պու սեօզ իլէ՝ եանի պուրատա տէմէսի իլէ՝ աղնաթմադ իսթէտի քի կաթուղիկոսլըգտան տիւշէճէքսին օլա՝ քի պուրայա՝ տախի կէլէսին :

Պու իշիլին սինոդոս էթտիլէր Ստանպօլտա վէ օ սինոդոստա Սահակ վարդապետի կաթուղիկոսլըգտան ազլ էտիպ՝ օնուն եէրինէ սէչտիլէր Շամախիլի Յակօր վարդապետի : Սէ ֆիւլ Տալ Ստապատըր Լքրահամ վարդապետի եօլլատըլար Լքրգիւրիւմէ քի Սահակ վարդապետ իլէ Տիսապ կեօրսին կաթուղիկոսլըգ կէլիրի իլին վէ օնու կաթուղիկոսլըգտան էնտիրսին : ()՝ տախի Լքրգիւրիւմէ կիթտիի կիպի աշիքեալէ թէվաթիւր էթտի քիլիսէտէ Սահակ կաթուղիկոսուն ազլ օլտուղունու վէ Յակօր վարդապետին սէչիլտիլինի : Իշթէ պեօյլէճէ Սահակ վարդապետ օծել օլմատան՝ մանսրպընտան տիւշիւպ , ազ սօնղրաճա տաճա իլլէթինտէն էօլտիւ վէ սուրբ Լուսաւորիչ մանասթըրընտա մէզարա կեօմիւլտիւ , պէշ սէնէ գատար կաթուղիկոսլըգ փայէսինտէ գալարադ :

¹⁷³⁹ ՌՄԸ } Յակօր՝ Շամախի շէհրինտէն՝ էյի վէ թէմիզ Փիքիւլի պիր քիմնէ՝ Սահակ վարդապետին եէրինէ կէչիպ՝ կաթուղիկոս օլտու վէ տեօրթ երլտան սօղրա էօլտիւ :

¹⁷⁰³ ՌՄԺԲ } Սիմոն Րէվանլը քի նուիրակ կիթմիշ իտի Ստանպօլա՝ տեօնտիւքտէ Լքմիածինէ Յակօրուն եէրինէ կէչիպ՝ կաթուղիկոս օլտու . պու կաթուղիկոսա կէլինճէյէտէք անլա պիր չայ կաթուղիկոսու Լատինլէրէ գարշը շէյ եադ մըշ տէյիլիտի կաթուղիկոս օլտուգտան սօնղրա ,

սալթ պու օլտու քի օնլարա գարչը շէյ եազտը
Պարտաւճար տէտիբլէրի քիթապընտա . վէ պու
քիթապտա իսպաղ էթմէք իսթէտիբի պիզ ա
թալարըմըզտան պուտուզլարըմըզն հիւ պիր
շէյնի տէյիշմէմիշիզ , վէ պիր գըլընա տօգուն
մամըշըզ . պունու պէօյլէ սէօյլէյիպ՝ սօնղրա ա
թալարտան գալմա Տօնացոյց քիթապընը տէյիշ
տիրտի վէ դայրը դարզ իլէ եէնիտէն Տօնացոյց
վէ Տումար պասմա էթտի : Ստանպօլ Րադրիկի
գտալու էթմէտի պու շէյի վէ պունուն իլին սի
նողոս օլտու Ստանպօլտա վէ օնտա էօյլէ ճայիլ
կէօրիլիլապ սէօզի քէստիլէր՝ քի աթալարտան
օլան Տօնացոյց զուլանըլըն . « Պիզ օ Տօնա
ցոյցու տէյիշմէյիզ տէտիլէր » . վէ պու սինտ
դոտուն էմրիիլէ եէնիտէն պասմա էթտիլէր օ
էսկի Տօնացոյցու ՌՄԼԳ սէնէսինտէ : Պիր
գաշ երլտան սօնղրա Ղանիէլ Րադրիկին կիւ
նիւնտէ թէքրար օնու պըրազըպ՝ Սիմնուն Տօ
նացոյցու իւզրէ պաչատըլար կիթմէկէ :

Պիր գաշ երլ էվվէլ Յակօբ Րադրիկին կիւ
նիւնտէ Ստանպօլտա տէրտէրին պիրիսի Փալու
լու Սանուէլ տէտիբլէրի , վէլվէլէլէր դօփար
տը քաթուլիկիլէրէ գարչը վէ օնլարտան պիր գա
շընը դութտուրուպ՝ քիւրէկէ գօտուրտու վէ
քէնտիսիտէ Փէնալըզըիլին՝ Ստանպօլտան սիւ
րիւտիլ : Սօնղրա պիր ուսուլ իլէ՝ Ստանպօլա
կէլիպ՝ թէքրար պիր պիրինէ գաթտը օրթալը
յը վէ թէքրար սիւրկինն էթտիլէր նէրէտէ
քի էօլտիլ :

¹⁷⁶⁴
ՌՄԺԳ } Ստանպօլ Րադրիկի Յակօբ՝ Ղալեան
տէտիբլէրի՝ եաշընը ալտըզտա՝ կէրի չէքիմէք
իսթէտի մանսըպընտան վէ օնուն իլին սինողոս
էտիպ՝ քէնտի եէրինէ Րադրիզ էթտիլտի Ն
րուսաղէմ վէքիլի Ղրիգօր վարդապետի՝ Լա

ղապը Պատմաճեան, մնայլմ վէ եաւաշ պիր
քիմնէ. վէ քէնտիսի տէ եանի Յակօր վարդա-
պետ չօգ եաշանայլայ հօլտիւ: Պու Յակօր
Վալեան պիր գաշ քիթապ եաւտօր, իքիսի քա-
թօլիկէրէ գարչը. օպիրէրինտէ տախի օնլարը
օլտուդճա եէրտի, լաքին սօնղրա քէնտիսի տէ
փիւշման օլտու: Պու Յակօր վարդապետ հօլ-
տիւքտէն սօնղրա՝ Վրիգոր Րադրիգ սօգուզ
սէնէ օ մանսրպտա գալըպ վէ սօնղրա Րադրիգ-
լիքտէն էլ չէքիպ՝ կիթտի քրիսթիան մէմէ-
քէթինէ վէ օրատա հօլտիւ. պու Վրիգոր վար-
դապետ եպիսկոպոս տէյիլ իտի: Պէօյլէճէ
կէրի չէքիլիքտէ Վրիգոր վարդապետ ման-
սրպրնտան, եէրինէ Րադրիգ էթտիլէր Լժ-
միածիննուիրակը Վաղգուանը. Օ աքարիա վար-
դապետի: Պունուն կիւնիւնտէ Հայլարտան պիր
գաշը՝ քաթօլիկէրէ գարչը պալտա գալտրտը-
լար միլլէթի վէ տէվլէթտէն Ֆէրման ալըպ՝
հօյլէ պիր հալածանք վէլվէլէսի գօիւսրտըլար
քի օլմիշ տէյիլ իտի. վէ չօգ չալըչպ վաֆիր
աղչէ հարճ էթտիլէր, լաքին պօշա չըզըլտը վէ
պու սէպէպտէն քաթօլիկէր չօլալտը. վէ իքի
դարաֆտան՝ պիրլիք էտէլիմ տէտիքճէ՝ պիր
շէյ էտէմէտիլէր: Պու հալածանք պաշանտըգ-
տա հօլտիւ Սիմոն կաթուղիկոս 17 սէնէ կաթու-
ղիկոսըգ մանսրպրնը սիւրտիւքտէն սօնղրա:

Պուկաս Լճգիւրիւմիլ՝ Սիմոնն եէրինէ
կէչիպ՝ կաթուղիկոս օլտու Լժմիածինտէ: Ս է
լաքին պունուն կիւնիւնտէ վէ պու հօլտիւքտէն
սօնղրա՝ օլան կէչէն իշլէրի գայրըսընա հէվալէ
էտէրիմ եազմաղա զէրէ պու գատարը շիմտիլիք
եէթէր. միւրատըմ պու քի օգույան քիմնէ պըս-
սէտէն հիսսէ ալա վէ քեօթիւլիքտէն սազընա.
մու հապպէթսիզլիքտէն կէրի տուրուպ՝ գար-

տաշլըգ մուհապպէթինէ սարըլա, վէ ծնունլա
 Լ.ԱՄԱՏԸՆ մուհապպէթինտէ զալարադ պու տիւ
 նեատէն կէօջտիւքտէ, ըապպիսինի էօթէ տիւ
 նեատէ պուլա վէ ծնուն միւպարէք Ճէմալի իլէ
 շաղ օլուպ' էպէտիւլէպէտ սէվինէ :

ՅԻՀՐԻՍԹԻ ՔԻԹԱՊ

Տիպաճէ :	1
Պիրինձի փայ . Հայկողուն տէվրի :	2
Պապ . 1 . Հայկուն վագթի :	9
2 . Արմենակուն վագթի Հարմայա վարրնձա :	12
3 . Արամն վագթի Անուշաւանա վարրնձա :	18
4 . Պարեան վագթի Սկայորդիյէ վարրնձա :	23
5 . Պարոյրուն վագթի վէ փափաշաճը՝ էվլէլէի Երուանդա վարրնձա :	26
6 . Էվլէլէի Տիգրանն վագթի :	30
7 . Վահագն վագթի Վահէյէ վարրնձա :	33
Եփնձի փայ . Կուսակալ տէվրի :	33
Պապ . 1 . Միհրան կուսակալն վագթի՝ Հրանտա վարրնձա .	38
2 . Արտաւազ կուսակալն վագթի Արտաւազա վարրնձա :	42
Իւջննձի փայ . Արշակունի տէվրի :	43
Պապ . 1 . Վաղարշակ փափաշաճն վագթի :	48
2 . Էվլէլէի Արշակն վէ Արտաշէսին վագթի :	52
3 . Եփնձի Տիգրանն վագթի . վէ Միհրդատն իւլէրի Հռոմալարա դարը :	58
4 . Տիգրանն էթաիքէրի Հռոմալարա , վէ Իսթիտա Պաղոմայիդիլէր իլէ :	66
5 . Թէքրար Տիգրանն կիւնիւնտէ օլան զայլը իւլէրին հիքեայէսի :	70
6 . Էվլէլէի Արտաւազն վէ Արշամն վագթիլէրի :	75
7 . Ասգարն վագթի :	82
8 . Անանէին վէ Սանատրուկուն վագթիլէրի :	87
9 . Եօգարի Հայաստանտա օթուրան փափաշաճարն նագի :	96
10 . Եփնձի Երուանդն վագթի :	104
11 . Եփնձի Արտաշէսին վագթի :	108
12 . Արտաշէս փափաշաճն էվլատարը , վէ օնլարն էթաիքէրի :	112
13 . Եփնձի Արտաւազն վագթի՝ Վաղարշա վարրնձա :	117
14 . Էվլէլէի Խոսրովուն վագթի :	121
15 . Տրդատ փափաշաճն վագթի . վէ Հայլարն տինէ կէլմէսի սուրբ Գրիգորուն էլն իլէ . Արիտա կէսին վէ Վրժանէսին հայրապետ օլմալարը :	128
16 . Եփնձի Խոսրովուն վագթի :	

17.	Իբնիճի Տիրաննի վագթի . վէ Գուսիկին վէ Փառնեքսէհին կաթուղիկոս օրմարր :	133
18.	Իբնիճի Արշակն վագթի , վէ էվէլքի Ներսէ- սին կաթուղիկոսրուր :	139
19.	Շապուհ շահն Տիրապէքիր շէհրինի արմար :	146
20.	Արշակուան շէհրին ետփրլմար վէ երդրլմար . վէ Արշակն խայրլըր :	151
21.	Արշակ փառիշահն եէսիր օրմար . Հայաստա- նն պօղուլմար Մերուժանն էլնտէն :	157
22.	Պապ փառիշահն վագթի . վէ Շահակն կա- թուղիկոսրուր :	162
23.	Վարազդատն վագթի իւշիւնճի խոսրովա վա- րնճա . վէ Զաւէնին վէ Մանուրակէսին կա- թուղիկոս օրմարր :	168
24.	Խոսրովուն սիւրկիւնիւկի , վէ Վառմապու- հուն եէրինէ կէշիպ փառիշահ օրմար . վէ Սա- հակ վէ Միսրոպ աղիւլէրին զայրէթ էթմէլէրի իլէ՝ Հայ եղըրսնն պուլունմար :	175
25.	Իւշիւնճի խոսրովուն թէքրար փառիշահ օլ- մար վէ Շապուհուն ծնուն եէրինէ կէշմէսի :	182
26.	Սօնդաքի Արաաշէսին վագթի քի Արաաշիր տէնիլի :	188
	Տեօրտիւնճի փայ . Մարգպանլըգ տէվրի :	192
Պապ . 1.	Վէհմիշր Շապուհ մարգպանն վագթի , վէ պիր դաշ լայրգ օրմայանլարն կաթուղիկոս օ- թուրմարր , վէ Գովէփին Հայրապէտլիկի :	194
2.	Վաստի մարգպանն վագթի , վէ Վարգանլա պիր օրմարրն էթաիլէրի վէ շէքաիլէրի :	197
3.	Վաստիլն էթաիլի քեօթիւլիւք վէ Վարգանլա պիր օրմարրն պիրլիկի՝ վէ շէհիա օրմարր :	206
4.	Արորովիլգ մարգպանն վէ Արովնաստն վագ- թի , վէ Մեքտէ Հայրապէտին կաթուղիկոս- լըր՝ Գովհան Մանուսիւնիյէ վարնճա :	210
5.	Վահանն էթաիլի իլէր :	217
6.	Վահանլըրն էթաիլէրի Սահակ տապէտին մարգպանլըրնա՝ Արովնասպա դարըր :	222
7.	Վահանլըրն զայր իլէրի՝ Սաղար նամ Ա. արնէրսէհէ գարըր :	227
8.	Վաթիթանլն Տիլէսի , վէ Վահանլըրն Միհ- րանա էթաիլէրի :	232
9.	Վահանլըրն Հաղարաուխտա էթաիլէրի :	237
10.	Թէքրար Վահանլըրն էթաիլէրի Շապուհ մարգպան :	240
11.	Վահանլն պարըրըգ էթմէսի Աճէմ իլէ՝ Նիխոր մարգպանն վէ Անդէկանն էլիլէ :	244

12. Վահան մարզպանին վագթի . վէ Բաբկէնին
կաթուղիկոսըղը իբինձի Սահակ վարընձա : 249
13. Վարդ մարզպանին վէ Մժէժին վագթի . վէ ի
բինձի Գրիստափորուն կաթուղիկոսըղու
իբինձի Յովհաննէսէ վարընձա : 255
14. Դեռնապուհ մարզպանին վագթի ճինճ Վշո
նա վարընձա : վէ իբինձի Մովսէսին կաթու
ղիկոսըղու քի Հայ տումարընը աւելալի : 258
15. Սմբատ մարզպանտան Դաւիթ Սահառունիյէ
վարընձա , վէ Աբրահամին կաթուղիկոսըղը : 265
16. Գայլ Վահանին էթտիբէրի Աճէմէրէ դարշը : 270
17. Կոմիտասըն կաթուղիկոսըղու Եղէ վէ Ներ
սէսէտէք . վէ Վարազտիրոցուն մարզպանըղը
Թէոդորոսա վարընձա : 274
18. Սմբատ կիւրապաղատըն վագթի Ներսէհ
տէք . վէ Անատասըն կաթուղիկոսըղը իւշիւն
ճի Սահակ վարընձա : 279
19. Աբգլա ոստիկանըն վագթի Վիլմէտէք , վէ Ե
ղիանըն վէ Յովհան Խմաստասէրին կաթուղի
կոս օլմալարը : 287
20. Մահմէտ ոստիկանըն վագթի Հասանա վարընձա .
վէ Դաւիթին կաթուղիկոսըղը Եսայիէտէք : 291
21. իբինձի Եղիա ոստիկանըն վագթի Ապուսէթէ
վարընձա . վէ Ստեփաննոսուն կաթուղիկոս
ըղը պէշինձի Յովհաննէսէտէք : 296
22. Պուղա ոստիկանըն էթտիբէրի վէ Ջաքարեա
նըն կաթուղիկոսըղը : 304
Պէշինձի փայ . Բադրատունի տէմբի : 310
- ՊԻԴ 1. Եվլէլէի Աշոտուն վագթի . Ջաքարիա վէ
իբինձի Գէորգ կաթուղիկոսուն էթտիբէրի : 311
2. Եվլէլէի Սմբատըն հիբեայէսի : վէ Մաշտոցուն
վէ ալթընձի Յովհաննէսին կաթուղիկոսըղը : 318
3. Թէքրար Սմբատըն հիբեայէսի . օ վագթիթանքի
Գապիկ Արծունի օնա զըս՝ փատիշահ օլտու : 325
4. իբինձի Աշոտուն հիբեայէսի օ քի Երկամ տէ
նիլտի , եանի տէմիր : 331
5. Թէքրար իբինձի Աշոտուն էթտիբէրի : 340
6. Թէքրար իբինձի Աշոտուն էիւնիւնտէ օլան իշ
էք . վէ Ստեփաննոսուն վէ Թէոդորոսուն կա
թուղիկոս օլմալարը : 345
8. Աբասըն վագթի . վէ Եվլէլէի Եղիշէնին վէ Ա
նանիանըն կաթուղիկոս օլմալարը : 349
8. Իւշիւնձի Աշոտուն վագթի . վէ Վահանըն կա
թուղիկոսըղը Խաչիկէտէք : 356
9. իբինձի Սմբատըն վագթի : 361

10. Էվվէլէի Գաղիկ փառիշահն վագթի . վէ էվ
վէլի Սարգիսին կաթուղիկոսըը Էվվէլի
Պետրոսս վարընճա : 366
11. Յովհաննէս փառիշահն վագթի . վէ ծնուն
կիւնինտէ օրն իշէր : 370
12. Սօնորաքի Գաղիկ փառիշահն վագթի : 379
13. Գաղիկ փառիշահն տիւշկիւնիւկի : 382
14. Դուղրիւ պէյին , վէ Մոնոմախոս կայսերին
Հայարա էթտիբէրի : 386
15. Դուղրիւ պէյին թէքրար Հայաստանա եիւրիւ
մէսի . վէ Մանագիւրտի մուհասէրէ էթմէսի :
վէ իբինճի Խաչիկ կաթողիկոսուն վագթի : . . . 389
16. Անի շէհրին ալընմասը : 394
17. Գրիգոր Վայապէր կաթուղիկոսուն վագթի : . . . 397
18. Գաղիկին Ռումլարա էթտիկի , վէ ծնուն էօլմէ
սի , վէ Բագրասունի փառիշահըըն սօնդու :
Ալթընճը փայ . Ռուբինեան տէվրի : 405
- Պապ . 1. Էվվէլէի Ռուբէնին վագթի : 406
2. Էվվէլէի Կոստանդինին վագթի : 409
3. Էվվէլէի Թորոսուն վագթի վէ Բարսեղին կա
թուղիկոսըը : 411
4. Թէքրար Էվվէլէի Թորոսուն էթտիբէրի . վէ
Գրիգոր Պահլաւունի կաթուղիկոսուն վագթի : . . 414
5. Էվվէլէի Լեոնուն վագթի : 419
6. Իբինճի Թորոսուն վագթի : 426
7. Ներսէս Շնորհալինին վէ տօրտիւնճի Գրիգոր
ուն կաթուղիկոս օլմալարը . վէ միաբանու
թիւն սինոդոսունուն էհվալի : 433
8. Մլէհին վէ իբինճի Ռուբէնին վագթի : 438
9. Իբինճի Լեոնուն վագթի . Գրիգոր Գահալէթ
իւն Գրիգոր Վալիրատըն կաթուղիկոսըը : . . . 441
10. Իբինճի Լեոնուն փառիշահ օլմասը , վէ Ճէնկի : . 447
11. Ետիւնճի Յովհաննէս կաթուղիկոսուն վէ իբին
ճի Դաւիթին վէ Կոստանդինին վագթիթէրի : . . 452
12. Իբինճի Լեոնուն էօլմէսի . վէ ծնուն դըղը Զա
պէլին՝ պապասը եերինէ կէլմէսի . վէ Փիլիպ
պոսս նիբեաշլանմասը : 456
13. Էվվէլէի Հեթումուն վագթի , վէ Ճինկիղնա
նըն զուհուր էթմէսի . վէ Ճէլալէտտին սոււ
ղանըն Հայաստանա կէլմէսի : 459
14. Թաթարլարըն Հայաստանա եիւրիւմէսի : 461
15. Թէքրար Էվվէլէի Հեթումուն վագթի , վէ սի
նոդալարըն նագլի : 468
16. Թաթարլարըն Հայարա իրդընթը վէրմէսի . վէ
Հեթումուն Մանգօ Խանա կիթմէսի : 471

- 17 . Մըրըրըլարըն Կիւլիկիա սէմթինէ եիւրիւմէսի .
վէ պիւրինճի Յակոբուն կաթուղիկոսըղը : . . . 476
- 18 . Իւչիւնճի Լեոնուն վագթի . վէ իբինճի Կոս-
տանդինին կաթուղիկոսըղը : . . . 479
- 19 . Իբինճի Հէթումուն վագթի . վէ տեօրտինճի
Սաեփաննոսուն , վէ եէսինճի Գրիգորուն
կաթուղիկոս օլմալարը : . . . 484
- 20 . Իւչիւնճի Թորոսուն վագթի . վէ Սմեատըն ա-
սի օլմասը : . . . 488
- 21 . Տեօրտինճի Լեոնուն վէ Օշինին վագթի . վէ
իբինճի Կոստանդինին թէքրար կաթուղիկոս
օլմասը : . . . 494
- 22 . Պէշինճի Լեոնուն վագթի . վէ Իւչիւնճի Կոս-
տանդինին վէ իբինճի Յակոբուն կաթուղի-
կոս օլմասը : . . . 500
- 23 . Պէշինճի Լեոնուն խայընըղը . վէ թէքրար Մը-
սըրըլարըն եիւրիւիւի . վէ Միթար կաթու-
ղիկոսուն վագթի : . . . 507
- 24 . Յովհաննէս փատիշահրն , վէ Գուխոնուն , վէ
Կոստանդինին վագթի . վէ Մեսրոպուն կա-
թուղիկոս օլմասը : . . . 512
- 25 . Սոնդաքի Լեոնուն վագթի վէ տեօրտինճի
Կոստանդինին վէ էվլէքի Պօլոսուն կաթուղի-
կոս օլմասը . վէ Հայ փատիշահըղըն սօնղու : 516
Եէտինճի փայ . Ավարալըգ տէվրի : . . . 522
- Պազ . 1 . Իբինճի Թէոդորոս կաթուղիկոսուն վագթի ,
վէ Լէնկթիմուր աէտիբլէրինին զուհուր էթմէսի 523
- 2 . Էվլէքի Կարապետ կաթուղիկոսուն վագթի
պէշինճի Կոստանդինէ վարընճա : . . . 527
- 3 . Գրիգոր Մուսաբեկենց տէտիբլէրի կաթուղի-
կոսուն վագթի , քի օ զաման կաթուղիկոսըգ
քիւրսիսի տեօնտիւ Էջմիածինէ վէ օնտա կա-
թուղիկոս օլաու Կիրակոս : . . . 532
- 4 . Օնունճու Գրիգոր կաթուղիկոսուն վագթի ի-
բինճի Սարգիսէ վարընճա : . . . 538
- 5 . Իւչիւնճի Արիստակէս կաթուղիկոսուն վագ-
թի՝ Առաքէլէ վարընճա : . . . 541
- 6 . Դաւիթ վէ Մեքիսեդ վէ Սրասիոն կաթուղի-
կոսլարըն վագթիթլերի : . . . 546
- 7 . Շահապասըն Հայաստանա կէլմէսի : . . . 549
- 8 . Շահապաս աղբերինին Հայաստանա էթ-
տիբլերի մուսիպէթլերին նագի : . . . 552
- 9 . Հայլարըն չէքտիկի՝ Արաս սուլունու կէլտիբ-
տէ , վէ Աճեմիսթանա սիւրիւլտիբտէ Շա-
հապասըն էմիթիլէ : . . . 556

10. Մեղքիսեդ վէ Դաւիթ վէ Սահակ կաթուղի-
կոսարըն չէքսիքէրի սրգէթէր : 561
11. Իւշինճի Մովսէս կաթուղիկոսուն վագթի : 568
12. Փիլիպպոս կաթուղիկոսուն վագթի քի օ զաման
Ստանպուլու օլան Հայլար պիւր պիւրինէ կիրիպ
գարըշմուրու խի Հալլար : 572
13. Յակոբկաթուղիկոսուն վագթի վէ Թոմա Բագ-
րիկին է՛վալ : 577
14. Երուսաղէմոէ օլան սուրբ Յակոբ մանասթը-
րըն Ռումլարտան պընմասը վէ վէրլմէսի : . . . 583
15. Մարտիրոս վէ Ղազար վէ Յովհաննէս վէ Սար-
գիս Բագրիպէրին վագթիթէրի : 587
16. Եղիազարըն զոյրէթի Երուսաղէմոէ կաթու-
ղիկոսըդ էթմէկ իշին : 590
17. Եղիազարըն Երուսաղէմոէ կաթուղիկոս օլմասը : 594
18. Յակոբ կաթուղիկոսուն իքի տէֆա Ստանպուլա
կէլմէսի վէ Բագրիպէրին նիդարըր : 599
19. Եղիազար կաթուղիկոսուն վագթի վէ Բագ-
րիպէրին էվճալ : 605
20. Նահապետ կաթուղիկոսուն վագթի վէ Եփրիմ
վարդապետին էթալքէրի : 608
21. Աւետիք վարդապետին էթալքէրի : 612
22. Գալուստ վարդապետին վէ Նէքսէսին Բագրիպ-
օլմարըր վէ Աւետիքին Թէքրարէն Բագրիպ-
լիք մանսըպընա տէսնմէսի : 621
23. Աղեքսանդր կաթուղիկոսուն վէ Աստուածա-
տուրուն վագթիթէրի վէ Աւետիք վարդապետ
տէն սօնլըս օլան Բագրիպէրին իշէրի : . . . 626
24. Երուսաղէմոէ օլան Սուրբ Յակոբ մանասթըրըն
պօրճունուն էօտէնմէսի : 629
25. Գափանլը Դաւիթ պէլին էթալքէրի : 632
26. Կարապետին վէ Աբրահամըն վագթիթէրի : . . 641
27. Ղազար կաթուղիկոսուն վագթի վէ էթալքէրի : 644
28. Ղազար կաթուղիկոսուն զոյրէ իշէրի : 648
29. Մինաս կաթուղիկոսուն վագթի Ղուկասա վա-
րընճա վէ Պրոխորուն Բագրիկին գալսպալըր : 656

